നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

# അനുദീപനീപാഠ

## ൧. ചിത്തസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

അനന്തഞ്ഞാണം നത്വാന, ലോകാലോകകരം ജിനം;
കരിസ്സാമി പരമത്ഥ-ദീപനിയാ നുദീപനിം.

[തത്ഥ, ലോകാലോകകരന്തി ദസസഹസ്സിലോകധാതുയം ചതുസ്സച്ചധമ്മദേസനാലോകകാരകം. പരമത്ഥദീപനീതി എത്ഥ അത്ഥോ ദുവിധോ പധാനത്ഥോച പരിയായത്ഥോച. തത്ഥ പധാനത്ഥോ പരമത്ഥോനാമ, പധാനത്ഥോതിച പദവാക്യാനം മുഖ്യത്ഥോ ഉജുകത്ഥോ. പരിയായത്ഥോപി കോചി, യുത്തരൂപോ അത്ഥോ പരമത്ഥോ യേവ. പരമത്ഥംദീപേതിപകാസേതീതിപരമത്ഥദീപനീ]. തംപര മത്ഥദീപനിംകരോന്തോആചരിയോ പഥമംതാവ ബുദ്ധസ്സഭഗവതോ പണാമംകരോതി ''ഉദയായസ്സാ''തിആദിനാ.

തത്ഥ ''ഉദയാ''തി ഉദയതോഉഗ്ഗമനതോ. ''യസ്സാ''തി യസ്സ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധമഹാസൂരസ്സ. ''എകസ്സാ''തി അദുതീയസ്സ, അസദി സസ്സവാ . ''സദ്ധമ്മരംസിജാലിനോ''തി എത്ഥസദ്ധമ്മോതിസത്ഥുസാ സനധമ്മോവുച്ചതി. തത്ഥച ചതുരാസീതിസഹസ്സധമ്മക്ഖന്ധസങ്ഖാതോ ദേസനാസദ്ധമ്മോഇധാധിപ്പേതോ. സദ്ധമ്മസങ്ഖാതംരംസിജാലംഅസ്സ അത്ഥീതി സദ്ധമ്മരംസിജാലീ. തസ്സസദ്ധമ്മരംസിജാലിനോ. ''പബുജ്ഝിംസൂ''തി വികസിംസു, ചതുസ്സച്ചഞ്ഞാണവികാസംതഞ്ഞാണസമ്ഫുല്ലം പാപുണിംസു. ''ജനമ്ബുജാ''തി ജനസങ്ഖാതാഅമ്ബുജാ. തത്ഥജനാനാമ ഇധബോധനേയ്യസത്താ അധിപ്പേതാ, യേസബ്ബഞ്ഞുദേസനം സുത്വാ ചതുസ്സച്ച ധമ്മം ബുജ്ഝിസ്സന്തി. അമ്ബുജാതിപദുമാ. ''ജാതിക്ഖേത്തേമഹാസരേതി'' ജാതിക്ഖേത്ത സങ്ഖാതേ ജനമ്ബുജമഹാസരേ. തത്ഥ ജാതിക്ഖേത്തം നാമദസസഹസ്സ ചക്കവാളം, യം എകം ബുദ്ധക്ഖേത്തന്തി വുച്ചതി. യത്ഥ ച മഹാബോധിസത്താനം ബുദ്ധഭാവത്ഥായ പഥമമഹാഭിനീഹാരകാലാദീസു എകപ്പഹാരേനപഥവികമ്പനാദീനിപവത്തന്തി. യത്ഥചവസന്താദേവബ്രഹ്മാനോ ബുദ്ധപരിസാഹോന്തി. ജാതിക്ഖേത്തേമഹാസരേയസ്സ എകസ്സ സദ്ധമ്മരംസിജാലിനോ മഹാസൂരസ്സ ഉദയാ തസ്മിം ജാതിക്ഖേത്തേ മഹാസരേ ജനമ്ബുജാപബുജ്ഝിംസൂതിയോജനാ.

''തം മഹാസൂര''ന്തി സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധമഹാസൂരിയമണ്ഡലം. ജനമ്ബുജ സന്താനേസുപവത്തം മഹന്തം മോഹതമംനൂദതി അപനേതി, സദ്ധമ്മരംസിജാലം വിസ്സജ്ജന്തോ അന്തരധാപേതീതി മഹാമോഹതമോനുദോ. തം ''മഹാമോഹതമോനുദം''.

എവം ബുദ്ധസ്സപണാമം കത്വാ അത്തനാ ഇച്ഛിതം പണാമപ്പയോജനം പരിണാമേന്തോ ''സഞ്ജാത''ന്തിആദിമാഹ. ''സോമഹാസൂരോമയ്ഹം ഹദയേ സഞ്ജാതം തമോഖന്ധം പനൂദത''ന്തിയോജനാ. തത്ഥ ''സഞ്ജാത''ന്തി സുട്ഠുജാതം, അനമതഗ്ഗേസംസാരേ ദള്ഹം പവത്തന്തി അത്ഥോ. ''തമോഖന്ധ''ന്തി

മഹാമോഹതമോഖന്ധം. സബ്ബകിലേസതമോഖന്ധം വാ. അന്തരായകരാനി ഉപവീളകോപഘാതകകമ്മാനിപി തമോഖന്ധേ സങ്ഗഹിതാനി ഏവ. തഥാ രോഗാദയോ അന്തരായ ധമ്മാപി
തമോജാതികാഏവതമോതമപരായനോതിആദീസു. "പനൂദത"ന്തി പനൂദതു, അപനേതു, അന്തരധാപേതു.

ഏവം സപ്പയോജനം പണാമം കത്വാ ഇദാനി സനിദാനം ഗന്ഥപ്പടിഞ്ഞം കരോന്തോ "പോരാണകേഹീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ നിദാനം നാമ ഗന്ഥപ്പടിഞ്ഞായ ആസന്നകാരണം. കതധംപനതന്തി, സാരത്ഥാഭിമാനീനം
യാചനഞ്ചസങ്ഗഹസ്സവിപുലത്ഥതാ ച.

തത്ഥ ദ്വീഹി ഗാഥാഹി സകാരണം യാചനം ദസ്സേതി. പുന ദ്വീഹി ഗാഥാഹി സഉപമംവിപുലത്ഥതംദസ്സേതി. "തസ്മാ"തിആദിനാ ഗന്ഥപ്പകാര ഗന്ഥഗുണേഹി സഹഗന്ഥപ്പടിഞ്ഞം ദസ്സേതി. തത്ഥ ആദിഗാഥായം "അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹേ
പോരാണകേഹി വിഞ്ഞൂഹി വണ്ണിതാ ബഹൂവണ്ണനാ
ഇധലോകമ്ഹിദിസ്സന്തീ"തി യോജനാ. "വണ്ണനാ"തി പോരാണടീകായോ വുച്ചന്തി. ഏവഞ്ചസതി കസ്മാ അഭിനവം വണ്ണനം യാചന്തീതി. "യേ
സാരത്ഥാഭിമാനിനോ, തേ താഹിബഹൂഹി പോരാണവണ്ണനാഹിതുട്ഠിം നവിന്ദന്തി. തസ്മാ തം യാചന്തീ"തിയോജനാ. ഏതേന അപ്പസാരത്ഥാ ഏവ താപോരാണവണ്ണനായോതിപി ദീപേതിയേവ. തത്ഥ "തുട്ഠി"ന്തി സന്തുട്ഠിം. നവിന്ദന്തിനപടിലഭന്തി. "യേ"തിയേജനാ.

സാരത്ഥമേവ അഭിമാനേന്തി, വിസേസേന നന്ദന്തിസീലേനാതി
സാരത്ഥാഭിമാനിനോ. തേനവിന്ദന്തീതിപുരിമേനസമ്ബന്ധോ. പുന "തേ"തി താഹി തുട്ഠിം അവിന്ദന്താ തേജനാ. "മ"ന്തി അത്താനം നിദ്ദിസതി. "സങ്ഗമ്മാ"തി സമാഗന്ത്വാ. യസ്മാ പരമത്ഥസ്സദീപനം യാചന്തി, തസ്മാ ഇമിസ്സാടീകായ "പരമത്ഥദീപനീ"തി നാമംപി സിദ്ധംഹോതി. "മഹണ്ണവേ"തി മഹാസമുദ്ദേ. "രതനാനീ"തി സുവണ്ണരജതാദീനി രതനാനി. "ഉദ്ധരിത്വാ"തി ഉദ്ധം ആഹരിത്വാ. "യഥിച്ഛകംവീ"തിയഥിച്ഛിതംപി. യത്തകം ഇച്ഛന്തി, തത്തകംവീതി അധിപ്പായോ. "ദജ്ജേയ്യും"തി ദദേയ്യും. കാമം ദദന്തൂതി അത്ഥോ. ഏയ്യാദിവചനാനം അനുമതി അത്ഥേപവത്തനതോ. "നവത്തബ്ബാവഊനതാ"തി മഹണ്ണവേരതനാനം
ഊനതാഹാനിതാ നവത്തബ്ബാവ. കസ്മാ, അപരിമാണ രതനാധിട്ഠാനത്താ മഹാസമുദ്ദസ്സ. യതോ സോ സാഗരോതി വുച്ചതി, സാനംധനരതനാനം
ഗേഹഗബ്ഭസദിസത്താസാഗരോതി ഹിസ്സ അത്ഥോ.

"തഥേവേത്ഥാ"തി ഏതസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥ സങ്ഗഹേതഥേവ.
"വിപുലത്ഥാ"തി മഹന്താ അത്ഥാ. "രതനൂപമാ"തി മഹണ്ണവേ രതനസദിസാ. "സതക്ഖത്തുംപീ"തി അനേകസതവാരംപി. "വണ്ണേയ്യും"തി കാമംവണ്ണേന്തു. "പരിയാദിന്നാ"തി പരിതോ അനവസേസതോ ആദിന്നാ ഗഹിതാ.
പരിക്ഖീണാതി വുത്തം ഹോതി. "നഹേസ്സരേ"തി നഹേസ്സന്തി നഭവിസ്സന്തി. "തസ്മാ"തി യസ്മാച യാചന്തി, യസ്മാച പരിയാദിന്നാനഹേസ്സന്തി, തസ്മാ. "താസുവണ്ണനാസൂ"തി താസു പോരാണടീകാസു. "വണ്ണന"ന്തി അഭിനവവണ്ണനം, അഭിനവടീകംകരിസ്സന്തി സമ്ബന്ധോ. കീദിസംവണ്ണനം കരിസ്സതീതി ആഹ "നാനാസാരത്ഥ സമ്പുണ്ണ"ന്തിആദി. തത്ഥ "ഉത്താനപദബ്യഞ്ജന"ന്തി
ഉത്താനപദഞ്ച ഉത്താനവാക്യഞ്ച. "നാതിസങ്ഖേപവിത്ഥാര"ന്തി
നാതിസങ്ഖേപംനാതിവിത്ഥാരഞ്ച. മന്ദാ ബുദ്ധി യേസം തേ മന്ദബുദ്ധിനോ.

“മന്ദാ”തി മുദുകാ. “ബുദ്ധീ”തി ഞാണം. മന്ദബുദ്ധിനോ സോതുജനേ പബോധേതി വികാസേതി, ഞാണ വികാസംപാപേതീതി മന്ദബുദ്ധിപ്പബോധനാ. “കരിസ്സ”ന്തി കരിസ്സാമി. “ത”ന്തി തംവണ്ണനം. “പരമത്ഥേസുപാടവത്ഥിനോസുണന്തൂ”തി യോജനാ. പടുനോഭാവോപാടവം. പടുനോതി ബ്യത്തസ്സപണ്ഡിതസ്സ. പാടവേന അത്ഥോ യേസം തേ പാടവത്ഥിനോ. ഇതിസദ്ദോ പരിസമാപനജോതകോ. സോ ഹി ഗന്ഥാരബ്ഭവിധാനസ്സ ഇധപരിസമാപനം പരിനിട്ഠാനം ഞാപേതും ഗന്ഥാരബ്ഭവാക്യസ്സപരിയന്തേ യോജിതോ. അവയവ വാക്യാനം പിയോജീയതിയേവ. ഏസനയോസബ്ബത്ഥ.

ഗന്ഥാരബ്ഭഗാഥാവണ്ണനാനിട്ഠിതാ.

൧. ഏവം ഗന്ഥാരബ്ഭവിധാനം കത്വാ ഇദാനി ആദിഗാഥായ സമ്ബന്ധം ദസ്സേന്തോ “അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹ”ന്തിആദിമാഹ. സമ്ബന്ധന്തി കാരണപ്ഫലസംയോഗം. തത്ഥ ഗാഥാപവത്തനം കാരണം നാമ. പഞ്ചപിണ്ഡത്ഥ ദസ്സനം ഫലം നാമ. കാരണപ്ഫലസംയോഗോ സമ്ബന്ധോനാമ. “സപ്പയോജനേ”തി ഫലപ്പയോജനസഹിതേ. ഗന്ഥേന അഭിധാതബ്ബോ കഥേതബ്ബോതി ഗന്ഥാഭിധേയ്യോ. നിപതസ്സ കമ്മം നിപച്ചം. നിപച്ച കിരിയാ, നിപച്ചാകാരോ, നിപച്ചകാരസ്സകരണന്തി സമാസോ. “സാ”തി രതനത്തയവന്ദനാ. ദസ്സിതാതിസമ്ബന്ധോ. “അഭിഹിതാ”തി കഥിതാ. പകാസിതാതി വുത്തം ഹോതി. “പധാനത്ഥഭൂതാ”തി അധിപ്പേതത്ഥഭൂതാതി അധിപ്പായോ. ദുവിധോഹി അത്ഥോവചനത്ഥോ ച അഭിധാനത്ഥോച. തത്ഥ ഗച്ഛതീതി ഗതോ, പുരിസോതി വുത്തേഗച്ഛതി പദേന വുത്തോ യോകോചി ഗച്ഛന്തോ വചനത്ഥോനാമ. പുരിസോതി പദേനദസ്സിതോ പധാനത്ഥോ അധിപ്പേതത്ഥോ അഭിധേയ്യത്ഥോ നാമാതി. “അഭിധമ്മത്ഥാ”തി.

> തത്ഥ വുത്താഭിധമ്മത്ഥാ, ചതുധാ പരമത്ഥതോ;
> ചിത്തം ചേതസികം രൂപം, നിബ്ബാനമിതി സബ്ബഥാ. തി

ഏവം വുത്താ അഭിധമ്മത്ഥാ. ഏവം വുത്തത്തായേവച തേചത്താരോ അഭിധമ്മത്ഥാ ഏവ ഇധപധാനത്ഥഭൂതാതി ച, - പധാനത്ഥാഏവ ഇധഗന്ഥാഭിധേയ്യ ഭാവേന അധിപ്പേതാതി ചവിഞ്ഞായതീതി അധിപ്പായോ.

കേചിപനവദേയ്യും, തേഅഭിധമ്മത്ഥാ സങ്ഗഹപ്പകരണം പത്താ വിസും സങ്ഗഹത്ഥാനാമഭവേയ്യും, നഅഭിധമ്മത്ഥാ നാമ. ഇധ ച സങ്ഗഹത്ഥാ ഏവ അഭിധേയ്യഭാവേന അധിപ്പേതാതി വുത്തം അഭിധേയ്യോ അഭിധമ്മത്ഥ സങ്ഗഹപ്പദേനാതി. വുച്ചതേ. തേഅഭിധമ്മത്ഥാ സങ്ഗഹപ്പകരണം പത്താപി അഭിധമ്മത്ഥാ ഏവനാമ ഹോന്തി, ന വിസും സങ്ഗഹത്ഥാനാമ. തത്ഥ വുത്താഭിധമ്മത്ഥാതിഹി വുത്തം, നതുവുത്തം തത്ഥ വുത്താസങ്ഗഹത്ഥാതി. ഏവഞ്ചസതി സങ്ഗഹിതഭാവമത്തം വിസിട്ഠം ഹോതി. തദേവ ഇധ അഭിധേയ്യോ നാമ സിയാതി വുത്തം “സങ്ഗഹിതഭാവോപി അഭിധേയ്യോ യേവാ”തിആദി. തത്ഥ “സങ്ഗഹിതഭാവോ”തിചിത്തസങ്ഗഹോ, ചേതസികസങ്ഗഹോതിആദിനാ സങ്ഗഹണകിരിയാ. സാ സങ്ഗഹിതേഹി ധമ്മേഹി അഞ്ഞാ നഹോതി. തേസ്വേവധമ്മേസുസങ്ഗയ്ഹതീതി വുത്തം “സങ്ഗഹിതഭാവോപി അഭിധേയ്യോ യേവാ”തി. കിഞ്ചാപിതേഹി അഞ്ഞോനഹോതി, തേ സ്വേവ സങ്ഗയ്ഹതി. സാപന ഗന്ഥസ്സപധാനത്ഥോ നഹോതി. ഇധ ച പധാനത്ഥോവ അധിപ്പേതോതി വുത്തം “തംനസുന്ദര”ന്തി.

കസ്മാ നസുന്ദരന്തി ആഹ "നഹിസോ"തിആദിം. ഏത്ഥചഹിസദ്ദോ ഇമസ്സ വാക്യസ്സഹേതുവാക്യഭാവം ജോതേതി. ഏസനയോപരത്ഥപി. "ഇതോപട്ഠായ ചാ"തിആദി ഗന്ഥ ഗരുദോസവിവജ്ജനം. തത്ഥ "ഇമസ്സസങ്ഗഹസ്സാ"തി ഇമസ്സഅഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹസ്സ. "ദുതീയാ"തിദുതീയാടീകാ. "ദ്വേപീ"തി ദ്വേപിടീകായോ. "വിസുദ്ധിമഗ്ഗേമഹാടീകാ"തി ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന കതാപരമത്ഥമഞ്ജൂസാനാമടീകാ. സാ ബ്രമ്മരട്ഠേ തിരിയപബ്ബതവാസിനാ ഥേരേനകതം ചൂളടീകം ഉപാദായ മഹാടീകാതി പാകടാ. തംസന്ധായേതം വുത്തം.

ഗന്ഥപ്പകാരോച പകാരവന്തേഹി ധമ്മേഹി സഹേവസിജ്ഝതി, വിനാ നസിജ്ഝതീതി അധിപ്പായേന "സോഅഭിധമ്മത്ഥപദേനാ"തി വുത്തം. കാമഞ്ച സോ തേഹി സഹേവസിജ്ഝതി, വിനാനസിജ്ഝതി. അഭിധമ്മത്ഥപദം പന സങ്ഗഹണകിരിയാപകാരംന വദതീതി വുത്തം "തം നസുന്ദര"ന്തി. ദുവിധം നാമം അന്വത്ഥനാമം രുളിനാമന്തി. തത്ഥ, അത്ഥാനുഗതം നാമം അന്വത്ഥനാമം, യഥാ സുഖിതസ്സജനസ്സ സുഖോതിനാമം. അത്ഥരഹിതം ആരോപിതം നാമം രുളിനാമം, യഥാ ദുക്ഖിതസ്സജനസ്സ സുഖോതി നാമം. ഇധ പന അന്വത്ഥനാമന്തിദസ്സേതും "അത്ഥാനുഗതാ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ "അത്ഥാനുഗതാ"തി സകത്ഥാനുഗതാ. സദ്ദപ്പവത്തിനിമിത്താനുഗതാതി വുത്തം ഹോതി. "ഗന്ഥസമഞ്ഞാ"തി ഗന്ഥസമ്മുതി. ഗന്ഥസ്സനാമന്തി വുത്തം ഹോതി. സങ്ഗഹഗന്ഥോനാമ പാളിയംതത്ഥ തത്ഥ വിപ്പകിണ്ണേധമ്മേ ഏകത്ഥ സഭാഗരാസികരണവസേന പവത്തോ ഗന്ഥോ. തം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ അപ്പകേന ഗന്ഥേനബഹുകേധമ്മേസുഖേനജാനാതി. "തദുഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാദിവസേനാ"തി തസ്സഉഗ്ഗഹോച പരിപുച്ഛാചാതി ദ്വന്ദോ. ആദിസദ്ദേന ധാരണാദീനി സങ്ഗണ്ഹാതി. തത്ഥ പാഠസ്സവാചുഗ്ഗതകരണം ഉഗ്ഗഹോനാമ. ഉഗ്ഗഹിതസ്സപാഠസ്സ അത്ഥഗ്ഗഹണം പരിപുച്ഛാനാമ. "അനായാസതോ"തി നിദ്ദുക്ഖേന. "ലദ്ധബ്ബംഫലാനുഫല"ന്തി സമ്ബന്ധോ. സരൂപതോ അവബുജ്ഝനം സരൂപാവബോധോ. ആദിസദ്ദേന ലക്ഖണാവബോധോ രസാവ ബോധോതിആദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. അനുപാദാപരിനിബ്ബാനം അന്തോ പരിയോസാനം യസ്സാതി അനുപാദാപരിനിബ്ബാനന്തം. തത്ഥ "അനുപാദാപരിനിബ്ബാന"ന്തി തണ്ഹാദിട്ഠീഹി ഖന്ധേസു അനുപാദായപരിനിബ്ബാനം. അനുപാദിസേസ പരിനിബ്ബാനന്തി വുത്തം ഹോതി. "ഫലാനുഫല"ന്തി ഫലഞ്ചേവ അനുഫലഞ്ച. തത്ഥ "ഫല"ന്തി മൂലപ്ഫലം. "അനുഫല"ന്തി പരമ്പരപ്ഫലം. പയോജേതീതി "പയോജനം". പയോജേതീതി നിയോജേതി. കിം നിയോജേതി. ഫലത്ഥികംജനം. കത്ഥ നിയോജേതി. ഫലനിബ്ബത്തകേകമ്മേ. കിമത്ഥായ നിയോജേതി. തസ്സകമ്മസ്സ കരണത്ഥായാതി. ഫലാനുഭവനത്ഥായ തത്ഥതത്ഥ ഫലാനുഭവനകിച്ചേസു പയുജ്ജീയതീതി പയോജനന്തി പിവദന്തി. "സാമത്ഥിയതോ"തി വചനസാമത്ഥിയതോ. കിം വചനസാമത്ഥിയന്തി. കാരണവചനം ഫലംപിദീപേതി. ഫലവചനം കാരണംപിദീപേതി. യഥാതം അസുകസ്മിം രട്ഠേ സമ്മാദേവോ വുട്ഠോതി വുത്തേ തം രട്ഠംസു ഭിക്ഖന്തി വിഞ്ഞായതി. അസുകരട്ഠം സുഭിക്ഖന്തിവുത്തേ തസ്മിം രട്ഠേ സമ്മാദേവോ വുട്ഠോതി വിഞ്ഞായതീതി. പയോജനം പന അഭിധമ്മത്ഥ സദ്ദേന ദസ്സേതബ്ബം നത്ഥി, സങ്ഗഹവചനസാമത്ഥിയേനേവ സിദ്ധം ഹോതീതി അധിപ്പായേന "സങ്ഗഹസദ്ദേനാ"തി വുത്തം. സാമത്ഥിയദസ്സനേ പന സുട്ഠു പരിപുണ്ണവചനം ഇച്ഛിതബ്ബം ഹോതി. ഇതരഥാ അനിട്ഠത്ഥപ്പസങ്ഗോപി സിയാതി ഇമമത്ഥം

ദസ്സേതും “തം ന സുന്ദര”ന്തി വത്വാ “നഹീ”തിആദിനാ ഹേതുവാക്യേന തദത്ഥം സാധേതി.

൨. ഏവം സപ്പയോജനേ പഞ്ചപിണ്ഡത്ഥേതി ഏത്ഥ പഞ്ചപിണ്ഡത്ഥേ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തേസംപഞ്ചന്നം പിണ്ഡത്ഥാനം വിസുംവിസും പഞ്ചപ്പയോജനാനി ദസ്സേന്തോ “തത്ഥാ”തിആദിമാഹ. “തത്ഥാ”തി തേസുപഞ്ചസു പിണ്ഡത്ഥേസു. നസങ്ഖ്യാതബ്ബന്തി അസങ്ഖ്യേയ്യം. സങ്ഖാതുംഅസക്കുണേയ്യന്തി അത്ഥോ. നപമേതബ്ബന്തി അപ്പമേയ്യം. പമേതും അസക്കുണേയ്യന്തി അത്ഥോ. ഏവം കിച്ചപച്ചയാനം കത്ഥചി സക്കത്ഥേ ദീപനം ഹോതി. സകവചനം പാളിവചനേന സാധേതും “യഥാഹാ”തി പുച്ഛിത്വാ പാളിഗാഥം ആഹരി. തത്ഥ “യഥാഹാ”തി കഥം ആഹ ഇച്ചേവത്ഥോ. അനന്തരേ വുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ സാധകം വചനം കഥം പാളിയം ആഹ, കഥം അട്ഠകഥായം ആഹ, കഥം ടീകായം ആഹാതി ഏവം യഥാരഹം അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. “തേതാദിസേനിബ്ബുതേ അകുതോഭയേ പൂജയതോ”തി യോജനാ. തത്ഥ “തേ”തി ബുദ്ധ ബുദ്ധ സാവകേ. “താദിസേ”തി തഥാ രൂപേസീ ലക്ഖണ്ഡാദിഗുണ സമ്പന്നേ. “നിബ്ബുതേ”തി കിലേസ നിബ്ബാനേന നിബ്ബുതേ. നത്ഥി കുതോചി ഹേതുതോ ഭയം യേസം തേ അകുതോ ഭയാ. അനാഗാമി ഖീണാസവാ. “ഭയ”ന്തി ചിത്തുത്രാസഭയം. “പൂജയതോ”തി പൂജേന്തസ്സ. “തം പയോജന”ന്തിതസ്സാരതനത്തയ വന്ദനായ പയോജനം. “സങ്ഗഹകാരാ”തി ബുദ്ധഘോസത്ഥേരാദയോ പച്ഛിമ അട്ഠകഥാകാരാ വുച്ചന്തി. തേഹി പോരാണട്ഠകഥാസു തത്ഥ തത്ഥ വിപ്പകിണ്ണേപകിണ്ണകവിനിച്ഛയേയുത്തട്ഠാനേസു സങ്ഗഹേത്വാ അഭിനവ അട്ഠകഥായോ കരോന്തി. തസ്മാ സബ്ബാഅഭിനവഅട്ഠകഥായോ സങ്ഗഹാ നാമ ഹോന്തി. തേ ച ആചരിയാ സങ്ഗഹകാരാ നാമ. തേന വുത്തം “സങ്ഗഹകാരാതി ബുദ്ധഘോസ. പേ॰... വുച്ചന്തീ”തി. തേ അന്തരായ നീവാരണമേവ ഇച്ഛന്തീതി കഥം വിഞ്ഞായതീതി ചേ. തേസം വചനേന വിഞ്ഞായതീതി ദസ്സേതും സങ്ഗഹകാര ഗാഥം ആഹരി. “രതനത്തയേകതസ്സ ഏതസ്സനിപച്ചകാരസ്സ ആനുഭാവേന അന്തരായേ അസേസതോസോസേത്വാതി യോജനാ. “ഹീ”തി ഞാപകഹേതു ജോതകോ. “വുത്ത”ന്തി അട്ഠസാലിനിയം വുത്തം.

൩. “കഥഞ്ചഹോതീ”തി സമ്ബന്ധോ. ഇതി അയം പുച്ഛാ. “വുച്ചതേ”തി വിസജ്ജനാ കഥീയതേ. “ഹീ”തിവിത്ഥാരജോതകോ. “വന്ദനാ കിരിയാഭിനിപ്ഫാദകോ പുഞ്ഞപ്പവാഹോ”തി സമ്ബന്ധോ. “അനേക...പേ॰... വാരേ”തി അച്ചന്ത സംയോഗത്ഥേ ഉപയോഗ വചനം. “പുഞ്ഞാഭിസന്ദോ”തി പുഞ്ഞാഭിസോതോ, പുഞ്ഞപ്പവാഹോതി തസ്സേവ വേവചനം. “സോ ച പുഞ്ഞാതിസ്സയോ ഹോതീ”തി സമ്ബന്ധോ. കസ്മാ സോ പുഞ്ഞാ തിസ്സയോ ഹോതീതി. ഖേത്ത സമ്പത്തിയാ ച അജ്ഝാസയ സമ്പത്തിയാ ച ഹോതീതി ദസ്സേതും “അനുത്തരേസൂ”തിആദിമാഹ. സംവഡ്ഢിത്ഥാതി സംവഡ്ഢിതോ. പുഞ്ഞാഭിസന്ദോ. സംവഡ്ഢിതസ്സഭാവോ സംവഡ്ഢിതത്തം. സുഗന്ധേഹിവിയ സുപരിസുദ്ധംവത്ഥം പരിഭാവീയിത്ഥാതി പരിഭാവിതോ. പുഞ്ഞാഭിസന്ദോയേവ. പരിഭാവിതസ്സ ഭാവോ പരിഭാവിതത്തം. ഉഭയത്ഥാപി ഹേതു അത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം. “മഹാജുതികോ”തി മഹാതേജോ. “മഹപ്ഫലോ”തി മൂലപ്ഫലേന മഹപ്ഫലോ. “മഹാനിസംസോ”തി ആനിസംസപ്ഫലേന മഹാനിസംസോ. ആനിസംസപ്ഫലന്തി ച പരമ്പരാ ഫലം വുച്ചതി. അഞ്ഞം പുഞ്ഞം അതിക്കമന്തോ സയതി പവത്തതീതി അതിസ്സയോ. പുഞ്ഞഞ്ച തം

അതിസ്സയോചാതി പുഞ്ഞാതിസ്സയോ. അതിസ്സയപുഞ്ഞം, അധിക പുഞ്ഞന്തി അത്ഥോ. "സോ അനുബലം ദേതി, ഓകാസലാഭം കരോതീ"തി സമ്ബന്ധോ. കഥഞ്ച അനുബലം ദേതി, കഥഞ്ച ഓകാസലാഭം കരോതീതി ആഹ "സയം പയോഗ സമ്പത്തിഭാവേഠത്വാ"തിആദിം. തത്ഥ പയോഗസമ്പത്തിനാമ അതീത പുഞ്ഞകമ്മാനം ബലവതരം ഉപത്ഥമ്ഭകകമ്മം ഹോതി. "ബഹിദ്ധാ"തി ബഹിദ്ധസന്താനതോ. "വിപത്തിപച്ചയേ സമ്പത്തിപച്ചയേ"തി യോജേതബ്ബം. തത്ഥ, വിപത്തിപച്ചയാനാമ-രാജതോവാ ചോരതോവാ-തിആദിനാ ആഗതാ ദുക്ഖുപ്പത്തിപച്ചയാ. സമ്പത്തിപച്ചയാനാമ കായചിത്താനം സപ്പായ പച്ചയാ. ചത്താരോ പച്ചയാ ച ഉപട്ഠാകകുലാനി ച ആരക്ഖ ദേവതാദയോ ച സുഖുപ്പത്തി പച്ചയാ. തേഹി പച്ചയേഹി പാമോജ്ജ ബഹു ലസ്സ ഥേരസ്സ സന്താനേ രത്തിദിവം പീതിപസ്സദ്ധിസുഖസമാധീനം പവത്തിയാ അജ്ഝത്തഭൂതാ ഉതുചിത്താഹാരാ ച അതി പണീതാ ഹോന്തി. തേഹി സമുട്ഠിതാ സരീരട്ഠകധാതുയോ ച അതിപണീതാ ഏവ ഹുത്വാ ഉപബ്രൂഹന്തി. തത്ഥ സരീരട്ഠകധാതുയോ നാമ പഥവി ആദയോ വാതപിത്തസേമ്ഹാദയോച. "അനുബലംദേതീ"തിഅഭിനവംഥാമബലം പവത്തേതി. "പുഞ്ഞന്തരസ്സാ"തി പവത്തിവിപാകജനകസ്സ ബഹുവിധസ്സ പുഞ്ഞ കമ്മസ്സ. "അഥാ"തി തസ്മിം കാലേതി അത്ഥോ. "ബലവബലവന്തിയോ ഹുത്വാ"തി പകതി ബലതോ അതിബലവന്തിയോ ഹുത്വാ. "തസ്മിം ഥേരസന്താനേ"തി സമ്ബന്ധോ. "ഇട്ഠപ്ഫലഘനപൂരിതേ"തി ഇട്ഠപ്ഫലഭൂതാനം രൂപസന്തതീനം ഘനേന പൂരിതേ. "ഓകാസോ നാമ നത്ഥീ"തി പതിട്ഠാനോകാസോ നാമ നത്ഥി. "ഇതീ"തി തസ്മാ. "ദൂരതോ അപനീതാനേവ ഹോന്തീ"തി സമ്ബന്ധോ. ഇട്ഠപ്ഫലസന്താനം വിബാധന്തി നീവാരേന്തീതി ഇട്ഠപ്ഫലസന്താനവിബാധകാനി ഉപപീളകൂപഘാതകകമ്മാനി. അനിട്ഠപ്ഫല സന്താന ജനകാനി, അകുസല ജനക കമ്മാനി, അപുഞ്ഞ കമ്മാനീതി താനിതിവിധാനി അകുസലകമ്മാനി ദൂരതോ അപനീതാനേവ ഹോന്തി, തേസം വിപാകസ്സ അനോകാസകരണേനാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ "നഹീ"തിആദിം. "തതോ"തി തസ്മാ അപുഞ്ഞ കമ്മാനം ദൂരതോ അപനീതത്താ. അഭിവാദേതബ്ബാനം മാതാപിതു സമണബ്രാഹ്മണാദീനം അഭിവാദനകമ്മേഗരുംകരണം അഭിവാദന സീലം നാമ. തം അസ്സ അത്ഥീതി അഭിവാദനസീലീ. ഗുണവുദ്ധവയവുദ്ധേ അപചേതി അത്താനം നീചവുത്തി കരണേന പൂജേതിസീലേനാതി വുദ്ധാപചായീ. ഉഭയത്ഥാപിസമ്പദാന വചനം. ഏവന്തിആദിനി ഗമന വചനം. നിഗമന്തി ച നിട്ഠങ്ഗമനം. തസ്മാതിആദി ലദ്ധഗുണ വചനം. ലദ്ധഗുണോതി ച തംതംപസങ്ഗ വിസോധനം പരിപുണ്ണം കത്വാ ലദ്ധോവിസുദ്ധോ അത്ഥോ വുച്ചതി. തഥാ വചന സാമത്ഥിയേന ലദ്ധോ അത്ഥന്തരോപി അയമിധ അധിപ്പേതോ. "നകേവലഞ്ച ഥേരസ്സേവ അനന്തരായേന പരിസമാപനത്ഥം ഹോതീ"തി യോജനാ. "സോതൂനഞ്ചഗഹണ കിച്ച സമ്പജ്ജനത്ഥ"ന്തിസമ്ബന്ധോ. സുണന്തീതി സോതാരോ. തേസം. "ഗണ്ഹന്താന"ന്തി ഉഗ്ഗണ്ഹന്താനം. "വന്ദനാസിദ്ധിയാ"തിര തനത്തയേവന്ദനാ പുഞ്ഞസ്സസിദ്ധിതോ. ജവനവിനിച്ഛയേ യസ്മാ അന്തരായ നീവാരണംനാമ ദിട്ഠധമ്മേ ഇച്ഛിതബ്ബം ഫലം ഹോതി. ദിട്ഠ ധമ്മോ ച പഥമ ജവനസ്സ വിപാകക്ഖേത്തം. തസ്മാ ഉപത്ഥമ്ഭന കിച്ചം പത്വാപി പഥമ ജവന ചേതനാ ഏവ ഇധപരിയത്താതി അധിപ്പായേന "ദിട്ഠധമ്മവേദനീയഭൂതാ"തി വുത്തം. സാ പന പഥമ ജവന ചേതനാ ഉപത്ഥമ്ഭന കിച്ചം പത്വാപി സബ്ബദുബ്ബലാ ഏവസിയാ. കസ്മാ, അലദ്ധാസേവനത്താ. സേസ ചേതനായോ ഏവ ബലവതിയോ സിയും. കസ്മാ, ലദ്ധാ സേവനത്താതി ദട്ഠബ്ബം. "സത്തജവനപക്ഖേ അധിപ്പേതത്താ

ഉപലദ്ധബ്ബത്താ തം നസുന്ദര''ന്തി സമ്ബന്ധോ. ''ഇതീ''തി വാക്യപരിസമാപനം. ''യഥാ അപ്പമത്തകം ഹോതി. ഏവമേവം അപ്പമത്തകം ഹോതീ''തി യോജേതബ്ബം. ''തഥാഹീ''തി തതോ ഏവാതി അത്ഥോ. പട്ഠാനേപി=കബളീകാരോആഹാരോ ഇമസ്സകായസ്സ ആഹാര പച്ചയേനപച്ചയോ=തിവിഭത്തോ. ഇതരഥാ 'കബളീകാരോ ആഹാരോ ആഹാരസമുട്ഠാനാനം രൂപാനം ആഹാരപച്ചയേന പച്ചയോ'തി വിഭത്തോ സിയാതി. ''അധുനാവാ''തി ഇമസ്മിം ഭവേ ഏവ. ഏവം വന്ദനായപയോജനം ദീപേത്വാ ഇദാനി സേസാനം പിണ്ഡത്ഥാനം പയോജനം ദീപേതും ''യസ്മാപനാ''തിആദി വുത്തം. തത്ഥ, ''ആദിതോവിദിതേസതീ''തിആദിമ്ഹി-ഭാസിസ്സം അഭിധമ്മത്ഥ സങ്ഗഹ-ന്തി പദം സുത്വാ വിഞ്ഞാതേസതി, ''ഉസ്സാഹോജായതി''. ഇമം ഉഗ്ഗഹേത്വാ സുദുല്ലഭേ അഭിധമ്മത്ഥേ ച അനായാസേന ജാനിസ്സാമ, തമ്മൂലകസ്സ ച അനുപാദാ പരിനിബ്ബാനന്തസ്സ പയോജനസ്സഭാഗിനോ ഭവിസ്സാമാതി ചിത്തുപ്പാദ സമ്ഭവതോതി അധിപ്പായോ.

പിണ്ഡത്ഥാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൪**. പദത്ഥേ. ''ബുജ്ഝീ''തി അഞ്ഞാസി. ''ഏത്ഥാ''തി ഏതസ്മിം പദേ. ച സദ്ദോ വാക്യാരമ്ഭ ജോതകോ. വാക്യാ രമ്ഭോതി ച മൂലവാക്യേ യം യം വത്തബ്ബം അവുത്തം, തസ്സ തസ്സ കഥനത്ഥായ അനുവാക്യസ്സ ആരമ്ഭോ. ബുജ്ഝനകിരിയാവുച്ചതിഞാണം. കഥംപനഅവിപരീതത്ഥേ പവത്തോ സമ്മാസദ്ദോ അസേസ ബ്യാപനം ദീപേതീതി പുച്ഛായ പുരിമത്ഥമേ വബ്യതിരേകതോ ച അന്വയതോ ച പുന വിത്ഥാരേന്തോ ''തഥാഹീ''തിആദിമാഹ. തത്ഥ, ''തഥാഹീ''തി തസ്സ വചനസ്സ അയം വിത്ഥാരോതി ജോതേതി. ''അവിപരീത''ന്തി കിരിയാവിസേസന പദമേതം. ''അത്തനോ വിസയേ ഏവാ''തി അത്തനോ ഞാണവിസയേ ഏവ തേസം വിസയോചാതി സമ്ബന്ധോ. യസ്മാ ഏകോപി ധമ്മോ കാലദേസസന്താനാദിഭേദേന അനന്ത ഭേദോ ഹോതി. തസ്മാ പദേസഞാണികാ പച്ചേകബുദ്ധാദയോ ഏകധമ്മംപി സബ്ബാകാരതോ ജാനിതും ന സക്കോന്തി. തേനാഹ ''തേഹീ''തിആദിം. തത്ഥ ''സബ്ബാകാരതോ''തി സഭാവതോ, ഹേതുതോ, പച്ചയതോ, ഫലതോ, നിസ്സന്ദതോ, കാലതോ, ദേസതോതിആദിനാ ആകാരേന. ''യത്ഥാ''തി യസ്മിം അവിസയേധമ്മേ. ''തേ വിപരീതം ബുജ്ഝേയ്യും, സോ അവിസയോ നാമധമ്മോനത്ഥീ''തിയോജനാ. തം വിത്ഥാരേന്തോ ''തേഹീ''തിആദിമാഹ. തത്ഥ, ''തിയദ്ധഗതേ''തി തീസുകാലേസു ഗതേ പവത്തേ. ''അദ്ധാമുത്തകേ''തി കാലത്തയവിമുത്തകേ. ''ഹത്ഥമണികേവിയാ''തി ഹത്ഥ തലേ ഠപിതമണിരതനാനിവിയ. ''സബ്ബേ ധമ്മാ''തിആദി പാളിസാധകം. തത്ഥ, ''ആപാത''ന്തി അഭിമുഖം പതനം. ആബാധന്തിപി പാഠോ, ഓത്ഥരിത്വാ ഉപട്ഠാനന്തി അത്ഥോ. ''സബ്ബഞ്ഞുമഹാഭവങ്ഗ''ന്തി സബ്ബേസംസബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനം പച്ഛിമഭവേ പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ പവത്തം അട്ഠസു മഹാവിപാകേസു പഥമമഹാവിപാകം ഭവങ്ഗ ചിത്തം. ''തത്ഥാ''തി തസ്മിം മഹാഭവങ്ഗേ. ''നിച്ചകാലം ഉപട്ഠഹന്തീ''തി സബ്ബകാലം ഉപട്ഠാനാകാര പത്താ ഹുത്വാ തിട്ഠന്തി. കസ്മാ, കസ്സചി ആവരണസ്സ അഭാവതോ. ഇദംപിഹി ഏകം ഉപട്ഠാനം നാമാതി. ''ആവജ്ജനായാ''തി മനോദ്വാരാവജ്ജന ചിത്തേന. ധമ്മാ മഹന്താ. ഭവങ്ഗം പരിത്തകം. തസ്മാ പരിത്തകം ഭവങ്ഗം ഏകക്ഖണേ മഹന്താനം ധമ്മാനം നപഹോതീതി ചോദകസ്സ അധിപ്പായോ. ''നചോദേതബ്ബമേത''ന്തി ഏതം ഠാനം നചോദേതബ്ബം. ''പരമുക്കംസപത്താന''ന്തി

ഏത്ഥ "ഉക്കംസോ"തി അച്ചുഗ്ഗമോ അച്ചുത്തരോ. പരമോ ഉക്കംസോ പരമുക്കംസോതിവിഗ്ഗഹോ.

ഏവം സമ്മാസദ്ദസ്സ അത്ഥം വിചാരേത്വാ ഇദാനി സംസദ്ദസ്സ അത്ഥം വിചാരേന്തോ "സംസദ്ദോപനാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ, "ഉപസഗ്ഗോ"തി ഉപസഗ്ഗപദം. "പടിവേധധമ്മേസൂ"തി പടിച്ചസമുപ്പാദാദീനം പടിവിജ്ഝനഞ്ഞാണേസു. നത്ഥി ആചരിയോ ഏതസ്സാതി അനാചരിയോ. സമാസന്തേ കകാരേന സഹ അനാചരിയകോ. അനാചരിയകസ്സ ഭാവോ അനാചരിയകതാ. തം അനാചരിയകതം. തതീയാ രുപ്പസമാപത്തി നാമ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനജ്ഝാനം. തം ഭഗവാ ആളാരസ്സ സന്തികേ ഉഗ്ഗണ്ഹാതി. ചതുത്ഥാരുപ്പസമാപത്തി നാമ നേവസഞ്ഞാ നാസഞ്ഞായതനജ്ഝാനം. തം ഉദകസ്സസന്തികേ ഉഗ്ഗണ്ഹാതീതി വുത്തം "ആളാരുദകമൂലികാ"തി. "അനലങ്കരിത്വാ"തി ആവജ്ജനസമാപജ്ജനാദിവസേന അനലങ്കരിത്വാ. അനാസേവിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. "ഛഡ്ഡിതത്താ"തി ഏതാസമാപത്തിയോനാലം ബോധായ, അഥ ഖോ യാവദേവ തതീയ ചതുത്ഥാരുപ്പഭവപ്പടിലാഭായ സംവത്തന്തീതി ഏവം ആദീനവം ദിസ്വാ ഛഡ്ഡിതത്താ. "ബുജ്ഝനകിരിയായാ"തി പടിവേധഞ്ഞാണസ്സ. "കുതോ പടിവേധധമ്മാ"തി താ കുതോ പടിവേധധമ്മാ ഹോന്തി. പടിവേധധമ്മാ ഏവ ച ബുദ്ധഭാവായപദട്ഠാനാഹോന്തീതി അധിപ്പായോ.

പാളിയം. "പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസുധമ്മേസൂ"തി ഇമസ്മിം ഭവേ ഇതോ പുബ്ബേ കസ്സചിസന്തികേ അനനുസ്സുതേ സുചതുസ്സച്ച ധമ്മേസു. "അഭിസമ്ബുജ്ഝീ"തിപദേ അഭിസമ്ബോധിസങ്ഖാതം അരഹത്തമഗ്ഗഞ്ഞാണം വുത്തം. തദേവ ഞാണം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പദട്ഠാനം ഹോതി. തപ്പച്ചയാ തദനന്തരാ ഏവസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പാതുബ്ഭവതീതി വുത്തം "തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പാപുണാതീ"തി. "തദനന്തരാ"തി ച അരഹത്ത മഗ്ഗവീഥിയാച ചതുന്നം പച്ചവേക്ഖന വാരാനഞ്ച അനന്തരേ കാലേതി അത്ഥോ. "നിമിത്തത്ഥേ"തി നിമിത്ത ഹേതവത്ഥേ. "ഭുമ്മ"ന്തി അട്ഠകഥാസുആഗതം സത്തമീവിഭത്തിയാനാമം. താസു ഹി പച്ചത്തവചനം, ഉപയോഗവചനം, കരണ വചനം, സമ്പദാന വചനം, നിസ്സക്കവചനം, സാമിവചനം, സുമ്മവചനന്തി ഏവം അനുക്കമേന സത്തന്നം വിഭത്തീനം നാമാനി ആഗതാനീതി.

"ദസബലഞ്ഞാണേസൂ"തി ഠാനാഠാന കോസല്ലഞ്ഞാണാദീസു ദസ ഞാണബലേസു. "വസിഭാവ"ന്തി ഏത്ഥ അത്തനോ വസം വത്തേതും സമത്ഥതാ സങ്ഖാതോസത്തി വിസേസോ വസോനാമ. വസോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി വസീ-വസിഗണേഹീതിആദീസുവിയ. വസിനോ ഭാവോ വസിഭാവോ. തം വസിഭാവന്തി അത്ഥോ. തേനാഹ "വസിഭാവ"ന്തി ഇസ്സരഭാവന്തി. കത്ഥചി പന "വസീ"തി ഇത്ഥിലിങ്ഗപദംപി ദിസ്സതി=തത്രിമാ പഞ്ചവസിയോ ആവജ്ജനവസീസമാപജ്ജനവസീ=തിആദീസു.

സമ്മാസമ്ബുദ്ധപദ.

൭. അതുലപദേ . അനേകേഹിഗുണപദേഹി പവത്തിതാവന്ദനാ "അനേകഗുണപദവിസയാനാമ". "ഇതികിംദുതീയേനാ"തി ഇതി തസ്മാ ദുതീയേന അതുലപദേന കിം പയോജനം അത്ഥീതി അത്ഥോ. "നന സമത്ഥാ"തി നസമത്ഥാ ന ഹോതീതി യോജനാ. സമത്ഥാ ഏവാതി അധിപ്പായോ. "മത്തകാരിനോ"തി പമാണകാരിനോ. "ഥേരോ ച തേസം അഞ്ഞതരോ", തസ്മാ മത്തം ന കരോതി,

ദുതീയം അതുല പദം ആഹരീതി അധിപ്പായോ. "അപിചാ"തി കിഞ്ചി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി അത്ഥോ. "നകേവലം വന്ദനായ അന്തരായനിവാരണമേവ ഇച്ഛി തബ്ബം ഹോതീ"തി യോജനാ. "വന്ദനായാ"തി വന്ദനാഹേതു. സോപി പഞ്ഞാപാടവാദി അത്ഥോ. "ഗന്ഥപാരിസുദ്ധിയാ"തി ഗന്ഥദോസാനാമ പദദോസ വാക്യദോസ അത്ഥദോസാദയോ അത്ഥി. തേഹി ദോസേഹി ഇമസ്സ ഗന്ഥസ്സ പാരിസുദ്ധിയാ. കഥം പന വന്ദനായ പഞ്ഞാപാടവാദി അത്ഥോസമ്ഭവതീതി വുത്തം "അനുസ്സതിട്ഠാനേസൂ"തിആദി. അനുസ്സതിട്ഠാനാനി നാമ ബുദ്ധ ധമ്മ സങ്ഘസീലാദീനി. ചിത്തസമാധാനം ആവഹതീതി ചിത്തസമാധാനാവഹോ. "തിക്ഖാസൂരാഹുത്വാവഹതീ"തി ഗമ്ഭീരേസു അത്ഥ ബ്യഞ്ജന പദേസു അമന്ദാ വിസ്സട്ഠാ ഹുത്വാ വഹതി. "തദത്ഥായപീ"തി പഞ്ഞാപാടവാദി അത്ഥായപി. ഗുണനാമപദാനം ഗുണത്ഥോനാമവിഗ്ഗഹ വാക്യേസു പാകടോ, സിദ്ധപദേസു അപാകടോ. തസ്മാ താനി വിഗ്ഗഹത്ഥം അജാനന്താനം സന്തികേ നാമ മത്താനി സമ്പജ്ജന്തീതി വുത്തം "യഥാവുത്ത വചനത്ഥയോഗേപി...പേ॰... പവത്തത്താ"തി. "സഭാവനിരുത്തിം ജാനന്താന"ന്തി മാഗധ ഭാസം ജാനന്താനം. മാഗധഭാസാഹി മൂലഭാസാതി ച അരിയഭാസാതി ച മാഗധഭാസാതി ച പാളിഭാസാതി ച ധമ്മനിരുത്തീതി ച സഭാവനിരുത്തീതി ച വുച്ചതി. "ഭാവത്ഥസുഞ്ഞ"ന്തി ഏത്ഥ ഗുണനാമാനം ഗുണത്ഥോ ഭാവത്ഥോ നാമ. സോ ഏവസകത്ഥോതി ച വചനത്ഥോതി ച വിഗ്ഗഹത്ഥോതി ച വുച്ചതി. കിരിയനാമാദീസൂപി ഏസേവനയോ. "സത്ഥൂ"തി സത്ഥുനോ. "സമഞ്ഞാമത്ത"ന്തി നാമസഞ്ഞാമത്തം ഭവിതും നാരഹതി. തഥാഹി അനാഥപിണ്ഡികോസേട്ഠി രാജഗഹം അനുപത്തോ ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പന്നോതി സുത്വാ ഉദാനം ഉദാനേസി=ഘോസോപി ഖോ ഏസോദുല്ലഭോ ലോകസ്മിം യദിദം ബുദ്ധോ=തി. തസ്മാ ബുദ്ധോതി നാമംപി ലോകേ മഹന്തം സുദുല്ലഭംഗുണപദം ഹോതി. സമ്മാസമ്ബുദ്ധ നാമേവത്തബ്ബമേവനത്ഥീതി. "സഭാവനിരുത്തിം അജാനന്താനം പന പദസഹസ്സം വുച്ചമാനംപീ"തി തിട്ഠതു ഏകം അതുലപദം, പദസഹസ്സംപി വുച്ചമാനം സത്ഥുസമഞ്ഞാമത്തമേവ സമ്പജ്ജതി. താദിസാഹി ജനാ ഇദം ലോകേ മഹന്തം ഗുണപദന്തിപി നജാനന്തി. ഭാവത്ഥം കിംജാനിസ്സന്തി.

"അതുലോ"തി അഞ്ഞേന സോ അസദിസോതി വാ, അഞ്ഞോ വാതേന സദിസോതസ്സനത്ഥീതിവാ, - ദ്വിധാപിഅത്ഥോലബ്ഭതി. സാധകഗാഥായം "പടിപുഗ്ഗലോ"തി യുഗഗ്ഗാഹീപുഗ്ഗലോ. കിഞ്ചാപി മക്ഖലി പൂരണാദയോ വിസുംവിസും - അഹം സബ്ബഞ്ഞൂ സബ്ബദസ്സാവീ - തിച, അഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ-തിച പടിജാനന്താ യുഗഗ്ഗാഹിനോ ഹുത്വാ വിചരന്തി. ധമ്മതോ പന സിനേരു പബ്ബത രാജസ്സ സന്തികേ സക്ഖര കഥലാനിവിയസമ്പജ്ജന്തീതി. "അനച്ഛരിയ"ന്തി നതാവ അച്ഛരിതബ്ബം ഹോതീതി അത്ഥോ. "ബുദ്ധഭൂതസ്സാ"തി ബുദ്ധഭാവം ഭൂതസ്സപത്തസ്സ. "യം ബുദ്ധ ഭൂതസ്സ അതുലത്തം, ഏതം അനച്ഛരിയ"ന്തി യോജനാ. യദി ചേതം അനച്ഛരിയം ഹോതി, കതമം പന താവ അച്ഛരിയം ഭവതീതി ആഹ "സമ്പതിജാതസ്സാ"തിആദിം. തത്ഥ "സമ്പതിജാതസ്സാ"തി അജ്ജേവജാതസ്സപി അസ്സ ഭഗവതോ. കഥം അതുലതാ പഞ്ഞായതീതി ആഹ "തദാഹീ"തിആദിം. "ഏകങ്ഗണാനീ"തി ഏകതലാനി. തദാഹി ബോധിസത്തസ്സപുഞ്ഞാനുഭാവേന അതിമഹന്തോ ഓഭാസോ പാതുബ്ഭവതി. = ഉളാരോ ഓഭാസോ പാതുരഹോസി അതിക്കമ്മേദേവാനം ദേവാനുഭാവ=ന്തിഹി വുത്തം. തേന ഓഭാസേന ഫരിതാ സബ്ബേ പഥവി പബ്ബതാദയോ ജാതിഫലികക്ഖന്ധാവിയ സുപ്പസന്നാ ഹോന്തി. ദസസഹസ്സ ചക്കവാളാനി ഏകതലം ഹുത്വാ

പഞ്ഞായന്തി. തേന വുത്തം “അനേകാനി ചക്കവാളസഹസ്സാനി ഏകങ്ഗണാനി അഹേസു”ന്തി. “പരമായ പൂജായാതി ഥുതിമങ്ഗലവചനപൂജായ. “ലോകസ്സാ”തി സബ്ബ സത്തലോകതോ. ഏവം അച്ഛമ്ഭി വാചം നിച്ഛാരേസി ധമ്മതായ സഞ്ചോദിതത്താതി അധിപ്പായോ. തഥ “അച്ഛമ്ഭിവാച”ന്തി വിസാരദവാചം. ആസഭിം വാചന്തിപി പാഠോ. ഉത്തമവാചന്തി അത്ഥോ. “നിച്ഛാരേസീ”തി ഉദാഹരതി. ഇദമ്പി അനച്ഛരിയം, അഞ്ഞം പിതതോ അച്ഛരിയതരം അത്ഥീതി ദസ്സേതും “യദാപനാ”തിആദി ആരദ്ധം. പാരമിതാ ഗുണേഹി തേന സദിസോ കോചിനത്ഥേവ ഥപേത്വാ അഞ്ഞേ ച മഹാബോധി സത്തേതി അധിപ്പായോ . “അസ്സാ”തി തേന സദിസസ്സ. “നത്ഥിഭാവോ ദീപേതബ്ബോ”തി സമ്ബന്ധോ. “ദീപേതബ്ബോ”തി ബുദ്ധവംസപാളിതോ ആഹരിത്വാ ദീപേതബ്ബോ. “കുതോസാവകബോധിസത്താനം സതസഹസ്സം സക്ഖിസ്സതീ”തി യോജനാ. പാരമിയോ പകാരേനവിചിനന്തി ഏതേനാതി പാരമിപവിചയോ. ഞാണം. തംപനഞാണം മഹാബോധിസത്താനം ഏവ ഉപ്പന്നം നഹോതി. പച്ചേകബോധിസത്ത സാവകബോധിസത്താനംപി ഉപ്പന്നമേവ. തദേവ ച സബ്ബേസംപി ബോധിസത്താനം നിയതബ്യാകരണപ്പടിലാഭേ പധാനകാരണന്തി ദസ്സേതും “സാവകബോധിസത്താപീ”തിആദി വുത്തം. തഥ ബോധിവുച്ചതിവിമോക്ഖഞ്ഞാണം. അരിയമഗ്ഗസ്സേതം നാമം. ബോധിമ്ഹിസജന്തി ലഗ്ഗന്തീതി ബോധിസത്താ. “ലഗ്ഗന്തീ”തി തപ്പടിലാഭത്ഥായ നിയത ചിത്താ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. ബോധി അത്ഥായ പടിപന്നാ സത്താ ബോധിസത്താതിപി യുജ്ജതി. ബുദ്ധ സുഞ്ഞേപിലോകേ കമ്മസ്സകതാഞാണേ ഠത്വാ വട്ടദുക്ഖതോ മോക്ഖധമ്മപരിയേസിനോ സത്താതി വുത്തം ഹോതി. “സമ്ഭാര ധമ്മേ”തി ദസവിധേ പാരമി ധമ്മേ. വട്ടം അനുസരന്തി അനുഗച്ഛന്തീതി വട്ടാനുസാരിനോ. പഥവിയം പംസുചുണ്ണാനി വിയ പകതിയാ വപുഥുഭൂതാജനാതി പുഥുജ്ജനാ. മഹന്താപുഥുജ്ജനാതി മഹാപുഥുജ്ജനാ. വട്ടാനുസാരിനോ ച തേ മഹാപുഥുജ്ജനാചാതി സമാസോ. തേസം ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. അയം ഭാവോയേവ തേസം ഭൂമീതി ച വുച്ചതി. അത്ഥതോ പന മോക്ഖധമ്മനിരപേക്ഖതാ ഏവ. അച്ഛന്ദികതാതിപി വുച്ചതി. “ഓക്കന്താ”തി പവിട്ഠാ. തയോനിയതാ, ബോധിസത്തനിയതോ ച ചൂളസോതാപന്നനിയതോ ച അരിയ സോതാപന്നനിയതോ ച. തഥ ബോധിസത്തനിയതോ ബോധിസമ്ഭാരബലേന സിദ്ധോ. ചൂളസോതാപന്ന നിയതോ പച്ചയാകാരാനുബോധഞ്ഞാണബലേന. അരിയസോതാപന്ന നിയതോ സോതാപത്തി മഗ്ഗഞ്ഞാണ ബലേന. തേസു ബോധിസത്തനിയതോ ഇധ അധിപ്പേതോതി വുത്തം “ഏകേന പരിയായേനാ”തിആദി. വത്തബ്ബമേവനത്ഥിതേസം ഭിന്നം ബോധിസത്താനം പാരമി പവിചയഞ്ഞാണ സമ്പത്തിയാ വിനാ നിയതബ്യാകരണ ലാഭാ സങ്കായ ഏവ അഭാവതോതി അധിപ്പായോ.

പദസിദ്ധിവിചാരേയം വുത്തം വിഭാവനിയം=തുലായസമിതോതുല്യോ. തുല്യോ ഏവ തുലോയകാര ലോപവസേനാ=തി. തംസന്ധായ “യ കാരസ്സവാവസേനാ”തി വുത്തം. യഞ്ചവുത്തം തത്ഥേവ=അഥവാസമീതത്ഥേ അകാരപച്ചയവസേന തുലായസമീതോതുലോ=തി. തം സന്ധായ “അകാരസ്സവാവസേനാ”തി വുത്തം. തഥ “തുലായാ”തി ലോകേ ധാരണതുലാസദിസായ പഞ്ഞായാതി അത്ഥോ. “സമീതോ”തി സമം കതോ. നഹി തുലസദ്ദോ ഭവിതും നയുത്തോ. യുത്തോ ഏവാതി അധിപ്പായോ. കഥം വിഞ്ഞായതീതി ആഹ “തുലയിതു”ന്തിആദിം. തഥഹി “തുലയിതും

അസക്കുണേയ്യോ”തിവചനേന തസ്സകമ്മസാധനത്തംദസ്സേതി.
“കമ്മസാധനേനേവാ”തി പുബ്ബേ-തുലയിതബ്ബോ അഞ്ഞേന സഹ പമിതബ്ബോതി തുലോതി ഏവം ഇധവുത്തേന കമ്മ സാധന വചനത്ഥേനേവ.
“തദത്ഥസിദ്ധിതോ”തി തസ്സ വിഭാവനിയം വുത്തസ്സ ദുവിധസ്സ അത്ഥസ്സ സിദ്ധിതോ. “തതോ”തി തുലസദ്ദതോ. ചിന്തായ കിം പയോജനം അത്ഥി. നത്ഥിയേവാതി അധിപ്പായോ. വദതി സീലേനാതി വത്താ. വാദീ പുഗ്ഗലോ. വത്തുനോ ഇച്ഛാവത്തിച്ഛാ. വത്തും ഇച്ഛാവത്തിച്ഛാതിപിവദന്തി. വത്തിച്ഛം അനുഗതോ സമ്മുതി സങ്കേതവോഹാര സിദ്ധത്താതി സമാസോ. “ഏത”ന്തി ഏതം ദ്വിധാസിദ്ധവചനം. “ചേ”തി ചേവദേയ്യ. “നാ”തി നയുത്തം.
“യഥാസുത”ന്തി തുല ഇതി സുതം. “യുത്ത”ന്തി യഥാസുത നിയാമേനേവ യുത്തം വജ്ജേത്വാ. “അസ്സുതസ്സാ”തി ധാരണതുലാപരിയായസ്സ ഇത്ഥിലിങ്ഗതുലാസദ്ദസ്സ. തതോയേവയകാര യുത്തസ്സതുല്യസദ്ദസ്സ ച അസ്സുതസ്സ. ഇത്ഥിലിങ്ഗേസതി, തതോപി ഏകോ അകാരോതി കത്വാ സമീതത്ഥേ ദുതീയോ തദ്ധിത അകാരോപി അസ്സുതോയേവനാമഹോതി. “പരികപ്പനായാ”തി പരികപ്പേത്വാ കഥനായ. പയോജനാഭാവതോ ന യുത്തന്തിസമ്ബന്ധോ. അതുലപദം.

൩. ഏവം ദ്വിന്നം പദാനം പദത്ഥ സംവണ്ണനം കത്വാ ഇദാനി തേസംയേവ അത്ഥുദ്ധാരസംവണ്ണനം കരോന്തോ “ഇമേഹി പനാ”തിആദിമാഹ. തത്ഥ “സമ്പദാ”തി സമ്പത്തിയോ. “ബോധിസമ്ഭാരസമ്ഭരണം നാമ” സമതിം സപാരമീനം പരിപൂരണം. “മഹാവജിരഞ്ഞാണ”ന്തി ഭഗവതോ ആസവക്ഖയഞ്ഞാണമ്പി വുച്ചതി. തസ്സ പുബ്ബഭാഗേ ബുദ്ധഭാവത്ഥായ അനുപദധമ്മവിപസ്സനാവസേന ഛത്തിംസ കോടി സതസഹസ്സ സങ്ഖാനം ദേവസികം വളഞ്ജനകപ്ഫലസമാപത്തീനം പുബ്ബഭാഗ വിപസ്സനാഞാണമ്പി മഹാവജിരഞ്ഞാണന്തി വുച്ചതി. സബ്ബമ്പേതം മഹാടീകായം വുത്തം.
“മഹാബോധിയാ”തി സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാനം അഭിസമ്ബോധി സങ്ഖാതസ്സ അഗ്ഗമഗ്ഗഞ്ഞാണസ്സ. പഹിയ്യന്തി പഹാതബ്ബാ ധമ്മാ ഏതേനാതി പഹാനം. പജഹന്തി പഹാതബ്ബേധമ്മേഏതേനാതിവാ പഹാനന്തി കത്വാ തം അഗ്ഗമഗ്ഗഞ്ഞാണമ്പിതം വിപസ്സനാഞാണമ്പി പഹാനന്തി വുച്ചതീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന “പഹാനസമ്പദായം വാ സാ സങ്ഗഹിതാ”തി വുത്തം.
പഞ്ചസീലാനി. പാണാതിപാതസ്സ പഹാനംസീലം, വേരമണിസീലം, ചേതസികംസീലം, സംവരോസീലം, അവീതിക്കമോസിലന്തിആദീസുവിയ ഏത്ഥഹി പഹാനസീലം നാമ യഥാ വുത്തേന അത്ഥേന വേരമണിസീലമേവാതി യുജ്ജതി. പഹാനം നാമ കോചിധമ്മോ നഹോതീതി അധിപ്പായേ പന സതിപഹാന സീസേന പഹാനസാധകം തദേവഞാണദ്വയം ഉപചാരേനപഹാനന്തി ഗഹേതബ്ബം. ഇതരഥാ പഹാനസമ്പദാ നാമ അസാരാ അഫലാതി ആപജ്ജേയ്യാതി. പച്ചേകബുദ്ധ ബുദ്ധസാവകാ കിലേസേ പജഹന്താപി വാസനായ സഹ അപ്പജഹനതോ ചിത്ത സന്താനേ മോഹവാസനായ വിജ്ജമാനത്താ സബ്ബഞ്ഞു ഭാവം നഗച്ഛന്തി. തസ്മാ യഥാതേസം കിലേസപ്പഹാനം പഹാനസമ്പദാ നാമ നഹോതി. നതഥാസബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനന്തി ആഹ “സഹവാസനായാ”തിആദിം.
വിഭാവനിയംഞാണസമ്പദാ പഠമം വുത്താ. തതോ പഹാന സമ്പദാ. ടീകായം പന പഹാനസമ്പദാ പഠമം വുത്താ. തതോ അധിഗമ സമ്പദാനാമ വുത്താ. തതോ ഞാണസമ്പദാ. പഹാനസമ്പദായഞ്ച അഗ്ഗമഗ്ഗഞ്ഞാണം ദസ്സിതം. അധിഗമ സമ്പദാതി ച സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണപ്പടിലാഭോ വുത്തോ. ഞാണസമ്പദായമ്പന തേഹി ദ്വീഹി ഞാണേഹി

അവസേസാനിദസബലഞ്ഞാണാദീനിസബ്ബഞ്ഞാണാനിദസ്സിതാനി. ഇധപി ടീകാനയമേവ സമ്ഭാവേന്തോ “പഹാനസമ്പദായേവപനാ”തിആദിമാഹ. “സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണപ്പദട്ഠാന”ന്തി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സപദട്ഠാനം, ആസന്ന കാരണം. “ന ഹി മഗ്ഗഞ്ഞാണതോ അഞ്ഞാ പഹാനസമ്പദാനാമ അത്ഥി”. പരമത്ഥതോ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ഇദഞ്ച വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ=പഹാനന്തി കോചി ധമ്മോനാമ നത്ഥി അഞ്ഞത്ര വുത്തപ്പകാരാനം പാണാതിപാതാദീനം അനുപ്പാദമത്തതോ=തി ആഗതത്താ വുത്തം. പഹായകധമ്മസമാദാനേന പന പഹാതബ്ബ ധമ്മാനം അനുപ്പാദോ നാമ ഏകോപണീത ധമ്മോഹോതി. ഏകം സന്തി പദം ഹോതി. തഥാഹി വുത്തം പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗേ=ഉപ്പാദോ ഭയം , അനുപ്പാദോ ഖേമന്തി സന്തിപദേ ഞാണം. പവത്തി ഭയം, അപ്പവത്തി ഖേമന്തി സന്തിപദേഞാണ=ന്തി. തദങ്ഗപ്പഹാനം പനതദങ്ഗഅനുപ്പാദോ നാമ. വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം വിക്ഖമ്ഭന അനുപ്പാദോ നാമ. സമുച്ഛേദപ്പഹാനം സമുച്ഛേദ അനുപ്പാദോ നാമാതി വത്തബ്ബം. ഇധ പന അനുപ്പാദ സമ്പാപകം വിപസ്സനാ ഞാണഞ്ച മഗ്ഗഞ്ഞാണഞ്ച ഉപചാരേന പഹാനന്തി അധിപ്പേതം. കസ്മാ, ഉപരിഞാണ സമ്പദാദീനം പച്ചയത്താതി ദട്ഠബ്ബം. “സമ്പദാസങ്കരോ”തി സമ്പദാസമ്ഭേദോ, സമ്പദാസമ്മിസ്സോ. “ഞായാഗത”ന്തി യുത്തിതോ ആഗതം. “സീലാദിഗുണേഹീ”തി സീല സമാധി പഞ്ഞാ വിമുത്തി വിമുത്തിഞ്ഞാണദസ്സന ഗുണേഹി. “ഇദ്ധിധമ്മേഹീ”തി ഇദ്ധിവിധാഭിഞ്ഞാദീഹി ഇദ്ധിഗുണേഹി. “ലക്ഖണാനുബ്യഞ്ജനപ്പടിമണ്ഡിതസ്സാ”തി ദ്വത്തിംസ മഹാപുരിസലക്ഖണേഹി ച അസീതി ഖുദ്ദകലക്ഖണേഹി ച പടിമണ്ഡിതസ്സ. “ആസയോ”തി ചിത്ത സന്താനേ അധിസയിതോ ഇച്ഛാവിസേസോ. “അജ്ഝാസയസ്സാ”തി അലോഭജ്ഝാസയാദികസ്സഅജ്ഝാസയസ്സ. “ഉള്ളാരതാ”തി പണീതതാ. “ഹിതജ്ഝാസയതാ”തിഹിതകാമതാ. അപരിപാക ഗതിന്ദ്രിയാനം സത്താനം ഇന്ദ്രിയപരിപാകകാലാഗമനഞ്ച ഏത്ഥ വത്തബ്ബം. “അഭിഞ്ഞാതാന”ന്തി അതിപാകടാനം. “ദ്വേപഹാനസമ്പദാ”തി ദ്വേപഹാന സമ്പദാ ഞാണസമ്പദാ. സമ്മാസമ്ബുദ്ധപദേ. “സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝീ”തി ഏത്ഥ അഭിസമ്ബോധിസങ്ഖാതം അഗ്ഗമഗ്ഗഞ്ഞാണം ഗഹിതം. തഞ്ച പഹാനകിച്ചപ്പധാനം ഹോതി. “തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ”തി ഏത്ഥ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. “ബലേസു ച വസിഭാവ”ന്തി ഏത്ഥ ദസബലഞ്ഞാണാനി ഗഹിതാനി. തേന വുത്തം “ദ്വേ...പേ॰... സമ്മാസമ്ബുദ്ധപദേനവിഭാവിതാ”തി.

സമ്പദാനിട്ഠിതാ.

൭. സസദ്ധമ്മഗണുത്തമപദേ. യഥാ=സസങ്ഘംലോകനായകം നമസ്സിസ്സം=തി ഏത്ഥസഹസദ്ദസ്സ സമവായത്ഥത്താ അഹംലോകനായകഞ്ച സങ്ഘഞ്ച നമസ്സിസ്സന്തി ഏവം സമവായത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. തഥാ ഇധപി സമ്മാസമ്ബുദ്ധഞ്ചസദ്ധമ്മഞ്ച ഗണുത്തമഞ്ച അഭിവാദിയാമീതി ഏവം കിരിയാസമവായത്ഥോ സഹസദ്ദേന ദീപിതോതി ദസ്സേതും “ദൂരതോഹം...പേ॰... ഏവമിദം ദട്ഠബ്ബ”ന്തി വുത്തം. “ഇദ”ന്തി സസദ്ധമ്മഗണുത്തമപദം. ഏത്ഥ ച“സമവായോ”തി ദ്വിന്നം തിണ്ണം ബഹൂനം വാ അത്ഥാനം ഏകസ്മിം ദബ്ബേവാ ഗുണേവാകിരിയായവാസമം അവേച്ച അയനംപവത്തനം സമവായോ. പച്ചാനുതാപ പച്ചാനുമോദനാദിഠാനേസു=അഹം പുബ്ബേദാനം നദദിസ്സം, സീലം നരക്ഖിസ്സം. - അനേകജാതി സംസാരം സന്ധാവിസ്സ=ന്തിആദിനാ അതീതേപികാലേ അനാഗതവചനം പയുജ്ജതീതി ആഹ “നമസ്സിസ്സ”ന്തി നമസ്സിംതി. “ഗുണീഭൂതാന”ന്തി സമാസപദേ വിസേസനഭൂതാനം,

അപ്പധാനഭൂതാനന്തി അത്ഥോ. അബ്ഭൂത തബ്ഭാവേചായം ഈകാരോ. യഥാ, കാകോ സേതീ ഭവതി, ബകോ കണ്ഹീഭവതീതി. ഏത്ഥ ച "സേതീ ഭവതീ"തി അസേതപുബ്ബോ സേതോഭവതി. "കണ്ഹീഭവതീ"തി അകണ്ഹപുബ്ബോ കണ്ഹോഭവതീതി അത്ഥോ. തഥാ ഇധപി. ബുദ്ധം ധമ്മഞ്ച സങ്ഘഞ്ചവന്ദിത്വാ-തിആദീസു വിസുംവിസും പധാനത്താ അഗുണഭൂതാപി ധമ്മസങ്ഘാ ഇധസമാസപദേ അഞ്ഞപദത്ഥസ്സഗുണഭൂതാഹോന്തി. അയം അബ്ഭൂതതബ്ഭാവത്ഥോ നാമ. "അഭിവാദിതഭാവോ"തി വുത്തേ തപച്ചയസ്സ ബഹുലം അതീതകാലവിസയത്താ പുബ്ബേഗന്ഥാരമ്ഭകാലേ ധമ്മ സങ്ഘാനംപി ഥേരസ്സ വന്ദനാസിദ്ധി ദസ്സിതാ ഹോതി. "അഭിവാദേതബ്ബ ഭാവോ"തി വുത്തേപന തബ്ബപച്ചയസ്സകാലസാമഞ്ഞവിസയത്താന തഥാ ദസ്സിതാ ഹോതി. ദാനം ദാതബ്ബം, സീലം രക്ഖിതബ്ബന്തിആദീസു വിയ ധമ്മസങ്ഘാനാമസബ്ബകാലംപി അഭിവാദേതബ്ബാതി. ഏവം ധമ്മസങ്ഘാനം സബ്ബകാലംപി അഭിവാദനാരഹഗുണോ ഏവ ദസ്സിതോതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും "തഥാ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ, "അഭിവാദന"ന്തി ഇദം കിരിയാസമവായദസ്സനതോ വുത്തം. കാലവിസേസം പന നദീപേതിയേവ. "അത്തനോ നിദസ്സനേനാ"തി സപുത്തദാരോ ആഗതോതി അത്തനാ നീഹരിത്വാ ദസ്സിതേന പയോഗേന. സോഹി പയോഗോ കിരിയാ സമവായസ്സേവ. നഗുണസമവായസ്സാതി. ഏത്ഥ ച ഥേരസ്സ വന്ദനാവചനേ ഥേരോ ഇമേഹി യേവപദേഹി രതനത്തയംതീഹിദ്വാരേ ഹിവന്ദതീതി ഗഹേത്വാ "അഭിവാദിയാ"തി ഏത്ഥ അഭിവാദിയാധീതി ച അത്ഥം നീഹരന്തി. അപ്പധാന കിരിയാപദേ പന തദത്ഥ നീഹരണം അസമ്ഭാവേന്തോ "അപിചാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "അപിചാ"തി കിഞ്ചി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി അത്ഥജോതനേ അയം നിപാതസമുദയോ. "ഗന്ഥപ്പടിഞ്ഞായാ"തി ഗന്ഥപ്പടിഞ്ഞാവചനേന. "സഹഘടേത്വാ"തി ഏകതോ സമ്ബന്ധിത്വാ.

വചനത്ഥേ . സധനോ പുരിസോ, ധനവാപുരിസോ-തി ആദയോ സമാസതദ്ധിതസദ്ദാ യേഭൂയ്യേന അതിസ്സയത്ഥ ദീപകാ ഹോന്തി. നഹി അപ്പകേന ധനേന തഥാ വോഹരന്തി. തസ്മാ ഇധാപി തഥാ രൂപം അതിസ്സയത്ഥം ദസ്സേതും "അത്തനാനിമ്മിതേന...പേ... സരണഭൂതേനാ"തി വുത്തം. തത്ഥ, "അത്തനാനിമ്മിതേനാ"തി അത്തനാ ഉപ്പാദിതേന. "നഹീ"തിആദിനാ തദത്ഥമേവ ബ്യതിരേകതോ വിവരതി. തത്ഥ, "പരനിമ്മിതേനാ"തി ബുദ്ധനിമ്മിതേനാതി അധിപ്പായോ. "തഥാ ഥോമന"ന്തി സസദ്ധമ്മ ഗണുത്തമന്തി ഥോമനം. "ഇദംപീ"തി ദുതിയത്ഥ സമ്പിണ്ഡനേ അയംപികാരോ. നകേവലം പുരിമപദദ്വയമേവ സത്ഥു അസാധാരണഗുണപദം ഹോതി. അഥ ഖോ ഇദംപി പദം സത്ഥു പച്ചേകബുദ്ധാദീഹി അസാധാരണ പദമേവഹോതീതി യോജനാ.

ധമ്മവചനത്ഥേ. "ധാരേതീ"തി വഹതി. ഗാഥായം "രക്ഖതീ"തി അപായാദിദുക്ഖതോരക്ഖതി. "യേസ"ന്തി കിലേസാനം. "ഇമസ്മിം അത്ഥേ"തി കിലേസസമുച്ഛിന്ദനസങ്ഖാതേ ധാരണത്ഥേ. "നിബ്ബാനഞ്ചനിപ്പരിയായതോ ധമ്മോ നാമാ"തി കസ്മാ വുത്തം, നനു നിസ്സരണപ്പഹാനമേവ നിബ്ബാനസ്സ കിച്ചം, ഇദഞ്ച സമുച്ഛേദപ്പഹാനന്തി ചോദനം പരിഹരന്തോ "അരിയമഗ്ഗാഹീ"തിആദിമാഹ. "നിബ്ബാനേന സഹേവ ഹുത്വാ"തി ആരമ്മണാധിപതിഭൂതം ആരമ്മണൂ പനിസ്സയഭൂതഞ്ച നിബ്ബാനം അത്തനോ പതിട്ഠം കത്വാതി അധിപ്പായോ. അപിച, സമുച്ഛേദോതി ച നിസ്സരണന്തി ച അത്ഥതോ സമാനഗതികം ഹോതി. തസ്മാ നിസ്സരണംപി മുഖ്യധാരണ മേവാതി ദട്ഠബ്ബം. നിസ്സരണമേവവാ പധാനധാരണന്തി പിയുജ്ജതിയേവ.

“ധാരണൂപായോയേവഹോതി”. നമുഖ്യധാരണം. കസ്മാ, സമുച്ഛേദ കിച്ചാഭാവതോ. “ഏതേപഞ്ച പരിയായധമ്മായേവ”. കസ്മാ, നിബ്ബാനസ്സവിയമഗ്ഗാനം സമുച്ഛേദ കിച്ചേ അസഹായത്താതി. ഏത്ഥ ച “സാമഞ്ഞപ്ഫലാനീ”തി സമണസ്സ ഭാവോ സാമഞ്ഞം. അരിയമഗ്ഗസ്സേതം നാമം. സാമഞ്ഞസ്സഫലം സാമഞ്ഞപ്ഫലം. ദുതീയവികപ്പേ അകിച്ച പച്ചയഭൂതാപി കേചികിതകപച്ചയാ കമ്മഥേഗതാ കിച്ചപച്ചയാനംപി അത്ഥം ദീപേതി. യഥാ, ദിട്ഠം, സുതം, മുതം, വിഞ്ഞാതന്തി വുത്തം “ധാരണാരഹോ”തി. “യഥാ വുത്ത ധമ്മാ യേവാ”തി പഞ്ചമുഖ്യധമ്മാ, പഞ്ചപരിയായധമ്മായേവ. “കേചീ”തി ചത്താരോ മഗ്ഗാ. പുന “കേചീ”തി നിബ്ബാനമേവ. ബഹുവചന സോതേപതിതത്താ ഏത്ഥ ബഹുവചനം രുളം. പുന “കേചീ”തി ചത്താരോ സാമഞ്ഞപ്ഫല ധമ്മാ. “കേചീ”തി പരിയത്തി ധമ്മോ. ഏത്ഥാപി ബഹുവചനം സോതപതിതമേവ. “ധാരേന്ത”ന്തി ധാരേന്തം പുഗ്ഗലം. തതീയ വികപ്പേ “അപതമാനം വഹന്തീ”തി അപതമാനം കത്വാ വഹന്തി. ചതുത്ഥ വികപ്പേ “ഏത്ഥാ”തി ഏതസ്മിം ധമ്മേ. ധമ്മോവദീപം ഏതേസന്തി ധമ്മദീപാ. ധമ്മോവ പടിസരണം ഏതേസന്തി ധമ്മപ്പടിസരണാ. ധമ്മദീപാ ഭിക്ഖവേ ഭവഥ ധമ്മപ്പടിസരണാ, അനഞ്ഞപ്പടിസരണാ തിഹി വുത്തം. ലദ്ധാ പതിട്ഠാ ഏതേസന്തി ലദ്ധപ്പതിട്ഠാ. യുജ്ജതിയേവ. ധമ്മദീപപാഠാനുലോമത്താതി അധിപ്പായോ. ധമ്മവിചാരണായം, ചോദകോപടിപത്തി ധമ്മം ദസവിധ ധമ്മതോ അഞ്ഞംമഞ്ഞമാനോ “കസ്മാ”തിആദിനാ ചോദേതി. സോ പന പടിപത്തി ധമ്മോ തതോ അഞ്ഞോന ഹോതി, തത്ഥേവ അന്തോഗധോതി ദസ്സേന്തോ “സോപനാ”തിആദിമാഹ. “മഗ്ഗസ്സ പുബ്ബഭാഗപ്പടിപദാ ഹോതീ”തി യഥാ അമ്ബരുക്ഖോ അമ്ബപുപ്ഫഅമ്ബപ്ഫലസ്സ പതിട്ഠാ ഭാവേന പുബ്ബഭാഗ നിസ്സയോ ഹോതി. കസ്മാ, ഇതോയേവതസ്സ പുപ്ഫപ്ഫലസ്സ ജാതത്താ ഏത്ഥേവസം വഡ്ഢിതത്താ ച. തഥാ പടിപത്തി ധമ്മോപി അരിയമഗ്ഗപ്ഫലസ്സപതിട്ഠാഭാവേന പുബ്ബഭാഗൂപനിസ്സയപ്പടിപദാഹോതി. കസ്മാ, ഇതോയേവ തസ്സജാതത്താ ഏത്ഥേവസം വഡ്ഢിതത്താ ച. വുത്തഞ്ഹേതം മഹാവഗ്ഗ സംയുത്തേ. സേയ്യഥാപി ഭിക്ഖവേ യേകേചി മേബീജഗാമഭൂതഗാമാവുഡ്ഢിം വിരുളിം വേപുല്ലം ആപജ്ജന്തി. സബ്ബേതേ പഥവിം നിസ്സായ പഥവിം പതിട്ഠായ. ഏവമേവ ഖോ ഭിക്ഖവേ ഭിക്ഖുസീലം നിസ്സായ സീലേപതിട്ഠായ അരിയം അട്ഠങ്ഗീകം മഗ്ഗം ഭാവേന്തോ വുഡ്ഢിം വിരുള്ഹിം വേപുല്ലം പാപുണാതി ധമ്മേസൂതി. “പുബ്ബചേതനാവിയദാനേ”തി യഥാ തിവിധം പുഞ്ഞം, ദാനമയം പുഞ്ഞം സീലമയം പുഞ്ഞം ഭാവനാമയം പുഞ്ഞന്തി വുത്തേ ദാനവത്ഥു പരിയേസനതോ പട്ഠായ ദാനം ആരബ്ഭപവത്താ സബ്ബാ പുബ്ബഭാഗ ചേതനാ ദാനവചനേ സങ്ഗഹിതാ ദാനന്ത്വേവ സങ്ഖ്യംഗതാ. ഏവം സോ പടിപത്തി ധമ്മോ അരിയ മഗ്ഗവചനേ ഏവസങ്ഗഹിതോ, അരിയമഗ്ഗോ ത്വേവ സങ്ഖ്യം ഗതോതി വുത്തം ഹോതി.

ഇമസ്മിം ധമ്മസംസന്ദനേ അപരമ്പി വത്തബ്ബം വദന്തോ “അപിചാ”തിആദിമാഹ. തത്ഥ “യദഗ്ഗേനാ”തി യേനകാരണകോട്ഠാസേന ധാരണൂപായോതിആദിനാ കാരണഭാഗേനാതി അത്ഥോ. വന്ദനം അരഹ തീതി വന്ദനേയ്യോ. തസ്മിം വന്ദനേയ്യേ. “പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ”തി ഏത്ഥ തിവിധോ കല്യാണകോ വിനയകല്യാണകോ സുത്തന്തകല്യാണകോ അഭിധമ്മകല്യാണകോതി. തത്ഥ വിനയേ പഞ്ഞത്തായ കല്യാണപ്പടിപത്തിയാ സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു വിനയകല്യാണകോ നാമ. സോ ഇധ ഭിക്ഖു

പാതിമോക്ഖ സംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാര ഗോചര സമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസൂതി ഏത്ഥ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ വിനയേ പഞ്ഞത്താകല്യാണപ്പടിപത്തിദുവിധാ, ആദി ബ്രഹ്മചരിയകസീലം അഭിസമചാരികസീലന്തി. തത്ഥ, ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നം സീലം ആദിബ്രഹ്മചരിയകം നാമ. ഖന്ധകപരിയാപന്നം സീലം അഭിസമചാരികം നാമ.

സുത്തന്തേസു വുത്തായ കല്യാണപ്പടിപത്തിയാ സമന്നാഗതോ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ സുത്തന്ത കല്യാണകോ നാമ. സോ ചതൂഹി ഭിക്ഖവേ ധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ അരിയസാവകോ സബ്ബം ദുഗ്ഗതിഭയം സമതിക്കന്തോ ഹോതി. കതമേഹി ചതൂഹി. ഇധ ഭിക്ഖവേ അരിയസാവകോ ബുദ്ധേ അവേച്ചപ്പസാദേന സമന്നാഗതോ ഹോതി ഇതി പിസോ ഭഗവാ...പേ॰... സത്ഥാദേവമനുസ്സാനം, ബുദ്ധോ, ഭഗവാതി. ധമ്മേ അവേച്ചപ്പസാദേന സമന്നാഗതോ ഹോതി സ്വാക്ഖാതോ ഭഗവതാ ധമ്മോ...പേ॰... പച്ചത്തം വേദിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹീതി. സങ്ഘേ അവേച്ചപ്പസാദേന സമന്നാഗതോ ഹോതി സുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ...പേ॰... അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സാതി. അരിയകന്തേഹി സീലേഹി സമന്നാഗതോ ഹോതീതി ഏത്ഥ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ ബുദ്ധേ അവേച്ചപ്പസാദോ നാമ അരഹം, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, തിആദികാനം ഗുണപദാനം അത്ഥ ജാനനഞ്ഞാണേന യുത്തോ പസാദോ. അരിയേഹികാമീയന്തി ഇച്ഛീയന്തീതി അരിയകന്താനി. സുപരിസുദ്ധസ്സ ആജീവട്ഠമകസീലസ്സേതം നാമം. ചത്താരിമാനി ഭിക്ഖവേ സോതാപത്തിയങ്ഗാനി. കതമാനി ചത്താരി. സപ്പുരിസസംസേവോ, സദ്ധമ്മസ്സവനം, യോനിസോ മനസികാരോ, ധമ്മാനു ധമ്മപ്പടിപത്തീതിആദീനി ബഹൂനി സുത്തന്താനി ഇധ വത്തബ്ബാനി.

അഭിധമ്മേ വാ സുത്തന്തേസു വാ വുത്തായ കല്യാണപ്പടിപത്തിയാ സമന്നാഗതോഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ അഭിധമ്മകല്യാണകോ നാമ. സോ ഇധ സുതവാ അരിയസാവകോ അരിയാനം ദസ്സാവീ അരിയ ധമ്മസ്സകോവിദോ അരിയധമ്മേസു വിനീതോ. സോ രൂപം അത്തതോ ന സമനുപസ്സതീതി ഏത്ഥ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ, “സുതവാ”തി ഏത്ഥ ഖന്ധാ, യതന, ധാതു, പടിച്ചസമുപ്പാദ, സതിപട്ഠാനാ, ദീസു ഉഗ്ഗഹ പരിപുച്ഛാ വിനിച്ഛയഞ്ഞാണ സമന്നാഗതോ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ സുത വാ നാമാതി അട്ഠകഥാസു വുത്തോ. സോ ഏവ പുഥുജ്ജന കല്യാണകോതി ച വുച്ചതി.

> ദുവേ പുഥുജ്ജനാ വുത്താ, ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ;
> അന്ധോ പുഥുജ്ജനോ ഏകോ, കല്യാണേകോ പുഥുജ്ജനോ. തി

ച വുത്തം. അങ്ഗുത്തരേ പന ചതുക്കനിപാതേ കതമോ പുഗ്ഗലോ അപ്പസ്സുതോ സുതേന ഉപപന്നോ ഹോതി. ഇധേകച്ചോ ധമ്മം സുണാതി ഏകായപി ചാതുപ്പദികായ ഗാഥായ അത്ഥ മഞ്ഞായ ധമ്മ മഞ്ഞായ ധമ്മാ നു ധമ്മപ്പടിപന്നോ ഹോതി. അയം അപ്പസ്സുതോസുതേന ഉപപന്നോതി വുത്തം. സുതവാതി ച സുതേന ഉപപന്നോതി ച അത്ഥതോ ഏകന്തി. പുഥുജ്ജന കല്യാണകോ സങ്ഘേ സേക്ഖേസുസങ്ഗഹിതോ. വുത്തംഹേതം പരിവാരേ കേ സിക്ഖന്തീതി. പുഥുജ്ജന കല്യാണകേന സദ്ധിം സത്ത അരിയപുഗ്ഗലാ സിക്ഖന്തി. അരഹാ ഖീണാസവോ സിക്ഖിതസിക്ഖോതി. ദക്ഖിണ വിഭങ്ഗസുത്ത അട്ഠകഥായം പന. തി സരണ സരണം ഗതോ ഉപാസകോപി

സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നേ സങ്ഗഹിതോതി വുത്തം. തഥ, സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നോനാമ സോതാപത്തി മഗ്ഗട്ഠോ അരിയപുഗ്ഗലോ. "സോഹിസങ്ഗഹിതോ"തി സമ്ബന്ധോ. "ഏത്താവതാ പടിക്ഖിത്തം ഹോതീ"തി സമ്ബന്ധോ. "സങ്ഘേ അസങ്ഗഹിതോ"തി സങ്ഘംസരണം ഗച്ഛാമീതി ച, സുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോതി ച, ഏവരൂപേസു ഠാനേസു ആഗതേ സങ്ഘ വചനേ അസങ്ഗഹിതോ. "ന ഹിതം സരണം ഗച്ഛന്തസ്സസരണഗമനം സമ്പജ്ജതീ"തി ഇദം സങ്ഘംസരണം ഗച്ഛാമീതി ഏത്ഥ സങ്ഘ വചനേതസ്സപുഗ്ഗലസ്സ അസങ്ഗഹിത ഭാവസാധനത്ഥം വുത്തം. തേനാഹ "തം പടിക്ഖിത്തം ഹോതീ"തി. സചേ പന സബ്ബം ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘം അനുദ്ധിസ്സതമേവ പുഗ്ഗലം സങ്ഘംസരണം ഗച്ഛേയ്യ ആയസ്മന്തം സരണം ഗച്ഛാമീതി. സരണ ഗമനം ന സമ്പജ്ജതിയേവ. അഥ സബ്ബം ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ തസ്സ സന്തികേ സരണം ഗച്ഛേയ്യ സങ്ഘം സരണം ഗച്ഛാമീതി. സമ്പജ്ജതിയേവ . ഇദഞ്ച ദഹരകാലേ സബ്ബപ്പഥമം സരണഗമനം സന്ധായ വുത്തം. ഇദഞ്ഹി സരണ ഗമനം നാമ സകിം ഗഹേത്വാ രതനത്തയേ സദ്ധം അജഹന്തസ്സ യാവജീവംപി ന ഭിജ്ജതി. പുനപ്പുനം ഗഹണ കിച്ചം നത്ഥി. പുനപ്പുനം ഗണ്ഹന്തേപി ദോസോനത്ഥി. പുനപ്പുനം പുഞ്ഞം വഡ്ഢതി. സബ്ബപ്പഥമം ഗഹണകാലേ ച അഞ്ഞേന ദിന്നത്താ ലദ്ധം നഹോതി. അത്തനോവചീ ഭേദേന ലദ്ധം ഹോതി. തസ്മാ അഞ്ഞസ്സ സന്തികേ അഗ്ഗഹേത്വാ സയമേവ വചീഭേദം ഗണ്ഹന്തസ്സ ഗഹട്ഠസ്സ സരണ ഗമനം സമ്പജ്ജതിയേവ. തഥാ സബ്ബാനി ഗഹട്ഠസീലാനീതി. സാമണേര സരണ ഗമനമ്പന ഭിക്ഖുനാദിന്നമേവ ലബ്ഭതി. തഞ്ച ഖോ ഉഭിന്നംപിഠാനകരണ സമ്പത്തിയാ സതി ഏവാതി ദട്ഠബ്ബം. "വോ"തി തുമ്ഹാകം. യോധമ്മോ ച ദേസിതോ യോവിനയോചപഞ്ഞത്തോ. "മമച്ചയേനാ"തി മമാതിക്കമേന. മയി പരിനിബ്ബുതേതി വുത്തം ഹോതി. സത്ഥാ ഭവിസ്സതീതി പാഠസേസോ. "സംവണ്ണിതോ"തി സുട്ഠുതരംവണ്ണിതോ ഥോമിതോ. "കല്യാണപ്പടിപത്തിയം ഠിതോപീ"തി തീസുകല്യാണപ്പടിപത്തീസു അഞ്ഞതരപ്പടിപത്തിയം ഠിതോപി. "അട്ഠിതോപീ"തി സബ്ബപ്പടിപത്തിബാഹിരോ ദുസ്സീലോപാപധമ്മോതി അധിപ്പായോ. വിസേസതോ പന വിനയപ്പടിപത്തി ഏവ ഇധ പരിയത്താതി ദട്ഠബ്ബാ. "സോ"തി സോദുസ്സീലോ പാപധമ്മോ. അത്തനോപി സരണം നഹോതി. അവസ്സം അപായഗാമീയേവ സോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "കുതോ സരണം ഭവിസ്സതീ"തി യോജനാ. "അനേകേസു സുത്തസഹസ്സേസൂ"തി വിനയേപി ബഹൂനി ഗരഹസുത്തപദാനി ദിസ്സന്തി സുത്തന്തേസുപി. വിസേസതോ പന അഗ്ഗിക്ഖന്ധോപമസുത്താദീസു.

സദ്ധമ്മവചനത്ഥേ. കിലേസേസമേന്തി വൂപസമേന്തീതി സന്തോതി വചനത്ഥം സന്ധായ "സമിതകിലേസാന"ന്തി വുത്തം. സന്ത സദ്ദോ പന പസത്ഥേച, പൂജിതേച, സപ്പുരിസേച, പണ്ഡിതേച, ദിസ്സതീതി ഇമം അഭിധാനത്ഥം സന്ധായ "പസത്ഥാന"ന്തിആദിവുത്തം. "സച്ചോവാ ധമ്മോ സദ്ധമ്മോ"തി യോജനാ. ഏതേന സഭാവതോ അത്ഥിസംവിജ്ജതീതി സന്തോതി ദസ്സേതി. "സോ"തി അഞ്ഞതിത്ഥിയ ധമ്മോ. "ധാരേന്തസ്സാ"തി സവനുഗ്ഗഹധാരണപ്പടിപജ്ജനാദിവസേന ധാരേന്തസ്സ. അഹിതോയേവ സമ്പജ്ജതി, യേഭുയ്യേന ദുഗ്ഗതി വിപാകത്താതി അധിപ്പായോ. "അയം പനാ"തി സത്ഥു സദ്ധമ്മോ പന. "തഥാ ധാരേന്തസ്സാ"തി അയം മേ ഹിതോതി ധാരേന്തസ്സ ഹിതോയേവസമ്പജ്ജതി, സുഗതി നിബ്ബാന സമ്പാപകത്താതി അധിപ്പായോ.

“സമാനദിട്ഠിസീലാന”ന്തി സമാനദിട്ഠികാനം സമാനസീലാനഞ്ച. ഏതേന സമാനദിട്ഠിസീലാ ജനാ ഗണീയന്തി ഏത്ഥാതി ഗണോ. സംഹനീയന്തി ഏകതോകരീയന്തി ഏത്ഥാതി സങ്ഘോതി ഇമമത്ഥം ദീപേതി. സഹ ഏകതോ ധമ്മം ചരന്തീതി സഹധമ്മികാ. ഏകസ്സ സത്ഥുനോ ധമ്മ വിനയേ പബ്ബജിതാ. തേസം സഹധമ്മികാനം. ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ ഉത്തമഗണോ നാമ. യേ കേചി ലോകേ സങ്ഘാവാ ഗണാവാ. തഥാഗതസ്സ സാവകസങ്ഘോ തേസം അഗ്ഗമക്ഖായതീതി ഹി വുത്തം. സോയേവ ഇധ ഗണുത്തമോതി വുച്ചതി വിസേസന പര നിപാത വസേനാതി അധിപ്പായോ. ഉത്തമസദ്ദസ്സ ഗുണനാമത്താ “ഗുണമ്ഹിയേവ പവത്തതീ”തി വുത്തം. “തേനാ”തി ഉത്തമ സദ്ദേന. “ഗണോതി സങ്ഘോയേവ വുച്ചതി” സങ്ഘസദ്ദസ്സപി സമൂഹട്ഠേ നിരുള്ഹത്താ, “സോ വിനയകമ്മേസു പസിദ്ധോ”തി പഞ്ചസങ്ഘാ ചതുവഗ്ഗസങ്ഘോ, പഞ്ചവഗ്ഗസങ്ഘോ, ദസവഗ്ഗസങ്ഘോ, വീസതിവഗ്ഗസങ്ഘോ, അതിരേകവീസതിവഗ്ഗസങ്ഘോ, ചതുവഗ്ഗകരണീയം കമ്മം, പഞ്ചവഗ്ഗകരണീയം കമ്മന്തിആദിനാ പസിദ്ധോ പാകടോ. ദക്ഖിണാ വുച്ചതി കമ്മഞ്ച കമ്മഫലഞ്ച സദ്ദഹിത്വാ ആയതിം വിപാകപ്ഫലപ്പടി ലാഭത്ഥായ ദിന്നം ദാനകമ്മം ദക്ഖന്തി വഡ്ഢന്തി സത്താ ഏതായാതി കത്വാ. തംദക്ഖിണം പടിഗ്ഗണ്ഹിതും അരഹതീതി ദക്ഖിണേയ്യോ. “അരഹതീ”തി ച അനുത്തര പുഞ്ഞക്ഖേത്ത വിസേസത്താദായകേന ഇച്ഛിത പത്ഥിതസ്സ ആയതിം ഫലസ്സ സുട്ഠുസമ്പാദനവസേന ദായകസ്സ ച അവിരാധനതോ അസങ്ഖ്യേയ്യാപ്പമേയ്യവഡ്ഢി ആവഹനതോ ച പടിഗ്ഗണ്ഹിതും അരഹതി. ഏവരൂപംഹിദാനം നാമ ഉളാരദാനം ഹോതി. തം യേസുദുസ്സീലേസുദിയ്യതി. തേസം ഖേത്ത ദുട്ഠത്താ ദായകേന ഇച്ഛിതപത്ഥിതം ഫലം ന സമ്പാദേതി. നിപ്ഫലം വാ ഹോതി. അപ്പപ്ഫലം വാ. ഏവംസതി, തേ ദായകഞ്ച വിരാധേന്തി നാമ. പുഞ്ഞപ്ഫലാനി ച വിനാസേന്തി നാമ. സയഞ്ച തംദാനം പടിഗ്ഗഹണതോ വാ പരിഭോഗതോ വാ സദ്ധാദേയ്യം വിനിപാതനതോ വാ ദുഗ്ഗതി ഭാഗിനോ ഹോന്തി. തസ്മാതേ ഏവരൂപം ദാനം പടിഗ്ഗണ്ഹിതും നാരഹന്തീതി. “ഉപസമ്പദാകമ്മം സമ്മുതി നാമാ”തി ഏകേന പരിയായേന സമ്മുതി കമ്മം നാമ. തഞ്ഹി കാമംതേര സസുസമ്മുതി കമ്മേസുനാഗതം. ഞത്തി ചതുത്ഥ കമ്മവാചാ സങ്ഖാതായ പന സങ്ഘസമ്മുതിയാ സിദ്ധത്താ തേന പരിയായേന സമ്മുതി കമ്മന്തി വുച്ചതീതി. “ഉപസമ്പന്നഭൂമിം പത്വാ”തി ഉപസമ്പന്നഭൂമി സങ്ഖാതം ഉപരിഠാനന്തരം പത്വാ. തഥാ ഹി വുത്തം വിനയേ ഭിക്ഖു വിഭങ്ഗേ. ഞത്തി ചതുത്ഥേന കമ്മേന അകുപ്പേന ഠാനാരഹേനാതി. തത്ഥ, “ഠാനാരഹേനാ”തി ഉപസമ്പന്ന ഭൂമിസങ്ഖാതം ഠാനന്തരം പാപേതും അരഹേനാതി അത്ഥോ. “ഉപസമ്പന്നഭൂമീ”തി ച ഉപസമ്പന്ന സീലം വുച്ചതി. “വിനയകമ്മേസു പസിദ്ധോ”തി. സുണാതുമേഭന്തേ സങ്ഘോ തിആദീസു പാകടോ. അപിച “സമ്മുതി സങ്ഘോ”തി, ദേവസങ്ഘാസമാഗതാതിആദീസു വിയ ബഹൂനം സമൂഹനട്ഠേന ലോകസമ്മുതിയാ സിദ്ധോസങ്ഘോ സമ്മുതി സങ്ഘോതിപി യുജ്ജതി. “അരിയപുഗ്ഗലസമൂഹോ”തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ ഭിക്ഖു പുബ്ബേ വുത്തനയേന സോതാപത്തി മഗ്ഗട്ഠേ സങ്ഗഹിതോതി, തേന സഹ അട്ഠവിധോ അരിയ പുഗ്ഗലസമൂഹോ. “സമ്മുതി സങ്ഘേ അന്തോഗധോയേവാ”തി ഏതേന ദക്ഖിണേയ്യസങ്ഘോ നാമ വിസും നവത്തബ്ബോ. തസ്മിഞ്ച നവത്തബ്ബേ സതി, സമ്മുതി സങ്ഘോതിപി വത്തബ്ബേ കിച്ചം നത്ഥി. ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ ത്വേവ വത്തബ്ബം ഹോതീതി ദസ്സേതി. സച്ചമേതം. ഇധ പന സങ്ഘവചനേന ആഗതട്ഠാനസ്സ ദുവിധത്താ സങ്ഘസ്സ ദുവിധതാ വുത്താ. തത്ഥ സമ്മുതി സങ്ഘസ്സ ആഗതട്ഠാനം വിനയകമ്മേസൂതി

വുത്തമേവ. ഇദാനി അരിയസങ്ഘസ്സ ആഗതട്ഠാനം ദസ്സേന്തോ "തഥാപീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ സരണ ഗമന...പേ॰... അനുസ്സതിട്ഠാനേസു ഉപസമ്പന്നഭൂതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോവ ഗഹേതബ്ബോ. ദക്ഖിണാവിസുദ്ധിട്ഠാനേ പന പുഗ്ഗലികദാനേസു ചതൂഹി സോതാപത്തിയങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ ഉപാസകോപി സാമണേരോപി യുജ്ജതി. സങ്ഘിക ദാനേസു പന ഭിക്ഖുസങ്ഘോവ. "തഥാ തഥാ സംവണ്ണേത്വാ"തി ആഹുനേയ്യോ, പാഹുനേയ്യോ, ദക്ഖിണേയ്യോ, അഞ്ജലീകരണീയ്യോ, അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സാ, തിആദിനാസുട്ഠു ഥോമേത്വാ. സോ ദക്ഖിണേയ്യ സങ്ഘോ. "പുഥുജ്ജന സങ്ഘോ"തി ഇദം അരിയ സങ്ഘേന വിനാകേവലം പുഥുജ്ജനസങ്ഘം സന്ധായ വുത്തം. എത്ഥ ച സങ്ഘ വചനേന സങ്ഘ പരിയാപന്നോ എകോപി ഭിക്ഖു ഗഹേതബ്ബോ. സോ സചേ പുഥുജ്ജനോ ഹോതി, അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം നഹോതി. യദി അരിയ പുഗ്ഗലോ ഹോതി, അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ഹോതി.

ദക്ഖിണവിഭങ്ഗസുത്തേ സങ്ഘികദാനേ ഭവിസ്സന്തി ഖോ പനാനന്ദ ഗോത്രഭുനോ കാസാവകണ്ഠാ ദുസ്സീലാ പാപധമ്മാ. തേസംപി സങ്ഘം ഉദ്ദിസ്സ ദാനം ദസ്സന്തി. തദാപാനന്ദ സങ്ഘഗതം ദക്ഖിണം അസങ്ഖ്യേയ്യം അപ്പമേയ്യന്തി വദാമീതി വുത്തത്താ സങ്ഘികട്ഠാനം പത്വാ കോചി ഭിക്ഖു ദക്ഖിണേയ്യ സങ്ഘേ അസങ്ഗഹിതോതി നത്ഥീതി ദട്ഠബ്ബോ.

ഖേത്തം ദൂസേന്തീതി ഖേത്തദുട്ഠാനി. തിണാനി. ഖേത്തദുട്ഠാ കിലേസാ. വുത്തഞ്ഹിധമ്മപദേ.

> തിണദോസാനി ഖേത്താനി, രാഗദോസാ അയംപജാ;
> തസ്മാഹി വീതരാഗേസു, ദിന്നം ഹോതി മഹപ്ഫലം.
>
> തിണദോസാനി ഖേത്താനി, ദോസദോസാ അയംപജാ;
> തസ്മാഹി വീതദോസേസു, ദിന്നം ഹോതി മഹപ്ഫലം.
> തിണദോസാനി ഖേത്താനി, മോഹദോസാ അയംപജാ;
> തസ്മാഹി വീതമോഹേസു, ദിന്നം ഹോതി മഹപ്ഫലന്തി.

ഇധ പന സാതിസ്സയതോ ഖേത്തദുട്ഠേ കിലേസേ ദസ്സേതും "സക്കായദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനുസയാന"ന്തി വുത്തം. "സബ്ഭാവാ"തി സന്തസ്സ വിജ്ജമാനസ്സഭാവോ സബ്ഭാവോതിവിഗ്ഗഹോ. "അസ്സാ"തി പുഥുജ്ജന സങ്ഘസ്സ. "സദ്ധമ്മപദേ വുത്തനയേനാ"തി അപിചയദഗ്ഗേനാതി വുത്തനയേന.

സസദ്ധമ്മഗണുത്തമപദത്ഥാനുദീപനീ നിട്ഠിതാ.

**വ്യ**. "അഭിവാദിയാ"തി സുഖീഹോഹിസപ്പുരിസാതി എവം അഭിവദാപേത്വാ. അഭിവാദനഞ്ച നാമ വന്ദനാമേവാതി വുത്തം "വന്ദിത്വാ"തി. വന്ദന്തോഹി വന്ദനേയ്യേ വുദ്ധേ തഥാ വദാപേതി നാമ. തഥാ വദനഞ്ച വന്ദനേയ്യാനംവുദ്ധാനം വത്തം. "പച്ചുപട്ഠാപേത്വാ"തി പടിമുഖം ഉപട്ഠാപേത്വാ. "തിവിധാ"തി ദ്വാര ഭേദേന തിവിധാ. "വന്ദനേയ്യാന"ന്തി ബുദ്ധാദീനം. "നിപജ്ജന്തോ"തി നിപതന്തോ. "അവന്ദിയേസൂ"തി ഭിക്ഖൂഹി അവന്ദിതബ്ബേ സുനവകതരാദീസു. "ഗുണപദാനീ"തി ഗുണദീപകാനി അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതിആദിപദാനി. എത്ഥചകായേനവന്ദതീതിആദി ഉപചാര വചനം ഹോതി. യഥാ ചക്ഖുനാ

രൂപം പസ്സതീതി. തഥാഹി വുത്തം അട്ഠകഥാസു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാതി കരണവസേന ചക്ഖൂതി ലദ്ധവോഹാരേന രൂപദസ്സന സമത്ഥേന ചക്ഖു വിഞ്ഞാണേന രൂപം ദിസ്വാ. പോരാണാ പനാഹു ചക്ഖു രൂപം ന പസ്സതി, അചിത്തത്താ. ചിത്തം ന പസ്സതി, അചക്ഖുത്താ. ദ്വാരാരമ്മണ സങ്ഘട്ടനേ പന സതി ചക്ഖു പസാദവത്ഥു കേനചിത്തേന പസ്സതി. ഈദിസീ പനേസാ കഥാ ധനുനാ വിജ്ഝതീതിആദീസു വിയ സസമ്ഭാര കഥാനാമ ഹോതി. തസ്മാ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാതി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണേന രൂപം ദിസ്വാതി അയമേവേത്ഥ അത്ഥോതി. ഏത്ഥഹി "കായേനാ"തി കായ വിഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതം ദ്വാര രൂപം കരണം ഹോതി. തസ്മാ ചക്ഖുനാതി വചനേ ഉപചാര വചനേ സതി കായേനാതി വചനംപി ഉപചാര വചനന്തി വിഞ്ഞായതി. തഥാ ചക്ഖുനാതി പദേ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേനാതി അത്ഥേ സതി കായേനാതി പദേപി കായകമ്മേനാതി അത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. വാചായ വന്ദതി, മനസാവന്ദതീ,തി പദേസുപി ഏസനയോ. ഏവഞ്ച സതി, കായ കമ്മേനവന്ദാമി, വചീകമ്മേന വന്ദാമി, മനോകമ്മേന വന്ദാമി, തീഹി കമ്മേഹി വന്ദാമീതി ഇദമേവ മുഖ്യവചനന്തി സിദ്ധം ഹോതി. സബ്ബമിദം ഇന്ദ്രിയ സംവരസീലട്ഠാനേ അട്ഠകഥാസു ആഗതത്താ വുത്തം. ചക്ഖുനാതി ഇദം പന മുഖ്യ കരണ വചനമേവ സമ്ഭവതി. കസ്മാ, ചക്ഖുസ്സ ദസ്സനസങ്ഖാതസ്സ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസ്സ വത്ഥു പുരേജാതിന്ദ്രിയപച്ചയവിസേസത്താ. സോതേന സദ്ദംസുത്വാതിആദീസുപി ഏസനയോ.

കായേനവന്ദതി, വാചായവന്ദതീ,തി ഏത്ഥ തംകായവചീവിഞ്ഞത്തി രൂപ ദ്വയം കിഞ്ചാപി സഹജാത ചേതനാ കമ്മേന ജാതം ഹോതി. ന തം ചേതനാകമ്മം വിഞ്ഞത്തി ദ്വയേനജാതം. ഏവം സന്തേപി തം രൂപ ദ്വയം തസ്സാചേതനായ കായവന്ദനാകമ്മ, വചീവന്ദനാകമ്മ സിദ്ധിയാ ഉപനിസ്സയ പച്ചയവിസേസോ ഹോതി. യഥാതം മാതിതോ ജാതോ പുത്തോ വുദ്ധി പത്തോ തം തം കമ്മേസു മാതുയാ ബല വൂപനിസ്സയോ ഹോതി. ഏവഞ്ച കത്വാ തം രൂപദ്വയം അഭിധമ്മേ ദ്വാരരൂപന്തി വുത്തം. തസ്മാ 'കായേന, വാചായാ,തി ഇദംപി മുഖ്യ കരണ വചനമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. കായേനാതി പന കായകമ്മേനാതി അത്ഥേ സതി, തസ്സകമ്മസ്സ വന്ദനാകിരിയായ സഹ അഭേദോ ആപജ്ജതീതി ചേ. നാപജ്ജതി. കസ്മാ ചേതനാഹം ഭിക്ഖവേ കമ്മം വദാമി, ചേതയിത്വാ കമ്മം കരോതി 'കായേന, വാചായ, മനസാതി ഇമസ്മിം സുത്തേ യഥാഹി "ചേതയിത്വാ"തി പുരിമചേതനാഹി ചേത യിത്വാ . "കമ്മം കരോതീ"തി പച്ഛിമം സന്നിട്ഠാപന ചേതനാ കമ്മം കരോതീതി അത്ഥോ. തഥാ ഇധപി പുരിമപച്ഛിമചേതനാ സമ്ഭവതോതി. ഏത്ഥ ഹി "കായകമ്മേനാ"തി പുരിമചേതനാ കമ്മം ഗയ്ഹതി. "വന്ദതീ"തി പച്ഛിമ സന്നിട്ഠാപനചേതനാകമ്മന്തി.

**൯**. "രചയന്തോ"തി വിദഹന്തോ. "രചയിസ്സതീ"തി അപച്ചക്ഖേ അതീതേ അനാഗതവചനം. "പോത്ഥകാരുള്ഹ"ന്തി പോത്ഥക പത്തേസുലിഖനവസേന ആരുള്ഹം.

**൧൦**. അഭിധമ്മത്ഥപദേ. "അഭിധമ്മേ"തി അഭിധമ്മപ്പകരണേ. "ഏത്ഥ, ഏതേനാ"തി വചനേഹി സങ്ഗഹസദ്ദസ്സ ഏകസേസവിധാനംപി വിഞ്ഞായതി. "അഞ്ഞംപാളിദ്വയം വുച്ചതി". കസ്മാതം പാളിദ്വയം അഭിധമ്മോ നാമാതി വുത്തം "തഞ്ഹാ"തിആദി. "യഥാപവത്തേ"തി അത്തനോ പച്ചയാനുരൂപം പവത്തേ. "പരമത്ഥധമ്മേ ഏവാ"തി ദ്വേ മേ ഭിക്ഖവേ പുഗ്ഗലാ,

തയോമേഭിക്ഖവേ പുഗ്ഗലാതിആദിനാ പഞ്ഞത്തിവോഹാരേന പവത്താപി ദേസനാ പരമത്ഥ ധമ്മേഹി വിനാ നപവത്തതി. പരമത്ഥ ധമ്മാനം നാനത്തവസേനേവ പുഗ്ഗലാനം നാനത്തസമ്ഭവതോ. തസ്മാ പരമത്ഥധമ്മേ ഏവ ദീപേതി. ന ആണാവിധാനം ദീപേതി. "ദ്വീസുധമ്മേസൂ"തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മവചനം. "യോഇതരതോ"തി നിദ്ധാരണീയം. "യോ"തി യോ ധമ്മോ. "ഇതരതോ"തി ഇതര ധമ്മതോ സുത്തന്ത ധമ്മതോ. "ഏവഞ്ച കത്വാ"തി ഇമിനാകാരണേനാതി അത്ഥോ. അട്ഠകഥാസു വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. ദേസേതബ്ബപ്പകാരാനം അനവസേസവിഭത്തിവസേന അതിരേകതാ, സുദ്ധ ധമ്മാധിട്ഠാന ദേസനാ പവത്തിവസേന വിസേസതാ യോജേതബ്ബാ. "യതോ"തി യസ്മാ അനവസേസവിഭത്തിതോ, അതിവിത്ഥാരദേസനാഭാവതോതി വുത്തം ഹോതി. കസ്മാ ദേവേസു ഏവ ദേസേന്തീതി ആഹ "ന ഹി മനുസ്സാ"തിആദിം. തത്ഥ "ന ഹി മനുസ്സാ പടിഗ്ഗഹേതും സക്കോന്തീ"തി സമ്ബന്ധോ. "പവത്തനയോഗ്യ"ന്തി പവത്തനത്ഥായ പഹോന്തം. "കഥാമഗ്ഗ"ന്തി ദേസനാകഥാപബന്ധം. "ഏകമാതികാനു ബന്ധാ"തി കുസലാ ധമ്മാ അകുസലാ ധമ്മാതിആദികം ഏകം അഭിധമ്മ മാതികം അനുഗതാ. "തസ്സാ"തി അഭിധമ്മസ്സ. അതിരേക വിസേസതന്തി സമ്ബന്ധോ. "തത്ഥാ"തി തിസ്സം അട്ഠസാലിനിയം. ആദിമ്ഹിയേവതത്ഥ കേനട്ഠേന അഭിധമ്മോ, ധമ്മാതിരേക ധമ്മവിസേസട്ഠേ നാ-തി വത്വാ തദത്ഥം വിത്ഥാരേന്തോ സുത്തഞ്ഹി പത്വാ പഞ്ചക്ഖന്ധാ ഏകദേസേനേവ വിഭത്താ, നനിപ്പദേസേന. അഭിധമ്മം പത്വാ പന നിപ്പദേസതോവ വിഭത്താ-തി വുത്തം. തേനാഹ "ധമ്മനാമികാന"ന്തിആദിം. "ധമ്മോ പനാ"തി പാളിദ്വയമാഹ."ഏവം സന്തേപീ"തി അട്ഠസാലിനിയം ഏവം വിചാരിതേപിസതി. "സബ്ബജേട്ഠകോ"തി തിണ്ണം പിടകാനം മജ്ഝേസബ്ബജേട്ഠകോ. കസ്മാ സബ്ബജേട്ഠകോ സിയാതി ആഹ "വിനയം വിവണ്ണേന്തസ്സഹീ"തിആദിം. തത്ഥ "വിവണ്ണേന്തസ്സാ"തി ഗരഹന്തസ്സ. ചരതി പവത്തതീതി ചക്കം. ലോകസ്മിം കേനചി സമണേന വാ ബ്രാഹ്മണേന വാ ദേവേന വാ മാരേന വാ ബ്രഹ്മുനാ വാ പടിനിവത്തിതും അസക്കുണേയ്യം ആണാവിധാനം ആണാചക്കം നാമ. തഥാ അസക്കുണേയ്യം ദേസനാ വിധാനം ധമ്മചക്കം നാമ. തത്ഥ, യോ പന ഭിക്ഖു മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവതി, പാരാജികോ ഹോതി അസംവാസോ-തിആദിനാ നയേന പവത്തം ആണാവിധാനം ആണാചക്കം നാമ. ചത്താരിമാനി ഭിക്ഖവേ അരിയസച്ചാനീ-തിആദികം ദേസനാവിധാനം ധമ്മചക്കം നാമ. തദുഭയംപി കോചി ഭിന്ദിതും പാരാജികം വാ ഭിക്ഖും അപാരാജികം കാതും ചതുസ്സച്ചം വാ ധമ്മം അസച്ചം കാതും നസക്കോതി. അഥ ഖോ കരോന്തോയേവ ദേവദത്തോവിയ ആപായികോ ഹോതി. പാരാജികോച ഭിക്ഖു അത്താനം സുദ്ധം അകരോന്തോ അപായഗാമീയേവ ഹോതി. ഏവം സബ്ബേസു വിനയ സിക്ഖാപദേസു. ഏവം കേനചി പടിനിവത്തിതും അസക്കുണേയ്യത്താ തദുഭയംപി അപ്പടിവത്തിയം ചക്കം നാമ ഹോതി. "വിനയോ നാമ സാസനസ്സ മൂല"ന്തി വിനയേ ഠിതേ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പഞ്ഞായതി. ഭിക്ഖു സങ്ഘേ പഞ്ഞായന്തേ തിവിധോപിസദ്ധമ്മോപഞ്ഞായതി, തിവിധംപി സത്ഥുസാസനം തിട്ഠതി. ഏവം വിനയോ തിവിധസ്സസാസനസ്സ മൂലം ഹോതീതി. കഥഞ്ചപരിയത്തിസദ്ധമ്മേ പഞ്ഞായന്തേ തിവിധംപി സാസനം തിട്ഠതീതി. വുച്ചതേ. തത്ഥ സാസനം തിട്ഠതീതി കിത്തകംകാലം തിട്ഠതീതി. പഞ്ചവസ്സസഹസ്സാനി തിട്ഠതീതി പോരാണട്ഠകഥാസുകഥയിംസു. മിച്ഛാവാദിനോപനവദന്തി വിനയേ ചൂളവഗ്ഗേഭിക്ഖുനിക്ഖന്ധകേ സചേ ആനന്ദ മമസാസനേമാതുഗാമോ പബ്ബജ്ജം നലഭേയ്യ. വസ്സസഹസ്സം സദ്ധമ്മോ തിട്ഠേയ്യ. ഇദാനി മാതുഗാമസ്സ പബ്ബജ്ജാ

അനുഞ്ഞാതാ ഗോതമിയാ പുനപ്പുനം ആയാചനം ഉപാദായ. പഞ്ചേവദാനി ആനന്ദ വസ്സസതാനി സദ്ധമ്മോഠസ്സതീതി വുത്തം. തസ്മാ ബുദ്ധസാസനം പഞ്ചവസ്സസതാനി ഏവ തിട്ഠതി. തതോപരം ഏകദിവസംപി ന തിട്ഠതി. ഇദാനി സാസനപ്പടി രൂപകമത്തം ഹോതീതി. തം തേസം മിച്ഛാ വചനമത്തം. “പഞ്ചേവവസ്സസതാനീ”തി ഇദം പന സന്നിട്ഠാന വചനം നഹോതി. മാതുഗാമാനം ആദീനവ ദീപനമത്തവചനം. സോ ച ആദീനവോ അട്ഠഗരുധമ്മേ സണ്ഠപേത്വാ സത്ഥാരാ ഏവ പടിബാഹിതോ. പുന “വസ്സസഹസ്സ”ന്തി ഇദമേവസന്നിട്ഠാന വചനം ജാതന്തി. ഏത്ഥപികേചിവദന്തി വസ്സസഹസ്സമേവ സാസനം തിട്ഠതി, തതോപരം ഏകദിവസ മത്തംപി ന തിട്ഠതി, അന്തരധായതി. തദാ സീമായോപി അസീമാ ഹോന്തി. പച്ഛാതാസു ഉപസമ്പാദിതാപി അനുപസമ്പന്നാ ഹോന്തി. ഇദാനി സാസനപ്പടി രൂപകമത്തം ഹോതീതി. ഇദംപി തേസം അത്ഥഞ്ചകാരണഞ്ച അദിസ്വാ അജാനിത്വാ വുത്തത്താ മിച്ഛാ വചനമത്തം ഹോതി. അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ. “വസ്സസഹസ്സം സദ്ധമ്മോ തിട്ഠേയ്യാ”തി വസ്സസഹസ്സമേവ സദ്ധമ്മോ അപരിഹായമാനോ തിട്ഠേയ്യ. തതോപരം പന ന തിട്ഠേയ്യ, അനുക്കമേന പരിഹായമാനോ ഗച്ഛേയ്യാതി. കഥം പന അപരിഹായമാനോ തിട്ഠതി, കഥഞ്ച പരിഹായമാനോ ഗച്ഛതീതി. വുച്ചതേ. പഞ്ചസങ്ഘാ വേദിതബ്ബാ. യേസു സങ്ഘേ സുസദ്ധമ്മോ തിട്ഠതി. കതമേ പഞ്ച. ഖീണാസവസങ്ഘോ, അനാഗാമിസങ്ഘോ, സകദാഗാമിസങ്ഘോ, സോതാപന്നസങ്ഘോ, പുഥുജ്ജനകല്യാണകസങ്ഘോ,തി. തത്ഥ, വസ്സസഹസ്സബ്ഭന്തരേ സബ്ബേപഞ്ചസങ്ഘാ പഞ്ഞായന്തി. ഏവം വസ്സസഹസ്സം സദ്ധമ്മോ അപരിഹായമാനോ തിട്ഠതി. തതോപരം ഖീണാസവസങ്ഘോ ന പഞ്ഞായതി. സേസാനി ചത്താരിവസ്സസഹസ്സാനി അനുക്കമേന സേസാനം ചതുന്നം സങ്ഘാനം ഖേത്താനി ജാതാനി. ഏവം തതോപരം പരിഹായമാനോ ഗച്ഛതീതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. കാരണം വുച്ചതേ. “സദ്ധമ്മോ തിട്ഠേയ്യാ”തി ഏത്ഥ തിവിധോ സദ്ധമ്മോ ‘പരിയത്തിസദ്ധമ്മോ, പടിപത്തിസദ്ധമ്മോ, പടിവേധസദ്ധമ്മോ,തി. സോ ഏവ തിവിധം സാസനന്തി ച വുച്ചതി. തത്ഥ, പരിയത്തി സദ്ധമ്മോ നാമ സാട്ഠകഥാനിതീണിപിടകാനി. സോച ഏതരഹി പരിപുണ്ണോ തിട്ഠതി. കഥം പരിയത്തി സാസനം പടിരൂപകമത്തം ഭവേയ്യ. ഭിക്ഖൂ ച പരിയത്തികമ്മികാ അനേക സതസഹസ്സമത്താ പഞ്ഞായന്തി. കഥഞ്ചിദം സാസനം തതോപരം ഏകദിവസംപി ന തിട്ഠേയ്യ. തേ ച ഭിക്ഖൂ സീലപ്പടിപത്തിയം ഠിതാ അനേക സതസഹസ്സമത്താ ഏതരഹി സന്ദിസ്സന്തി. കഥഞ്ച പടിപത്തി സാസനം തതോപരം ന തിട്ഠേയ്യ. പരിയത്തിയാച പടിപത്തിയാച തിട്ഠമാനായപടിവേധസദ്ധമ്മോപി ന തിട്ഠതീതി ന വത്തബ്ബോ. യഥാഹി-ഏകോ ധനസേട്ഠി നാമ അത്ഥി. സോ പുത്തധീതു പരമ്പരാനം അത്ഥായ മഹന്താരതനനിധയോ ഭൂമിയം ബഹൂസുട്ഠാനേസു നിദഹിത്വാ ഠപിതാ ഹോന്തി. പോത്ഥകേസു ച തേസം പവത്തിം പരിപുണ്ണം ലിഖിത്വാ ഠപേതി. തത്ഥ നിമിസു ച പോത്ഥകേസു ച അക്ഖരേസു ച ധരന്തേസു തേനിധയോ നസ്സന്തി അന്തരധായന്തീതി ന വത്തബ്ബായേവ. ഏവമിദം സാസനം ദട്ഠബ്ബം. തത്ഥഹി നിധീനംനിധാനഭൂമിസദിസം തേപിടകം ബുദ്ധവചനം, ധനരതനസദിസാനി ധമ്മരതനാനി. യഥാ ച സേട്ഠിവംസേജാതോ ബലസമ്പന്നോ പുരിസോ പോത്ഥകം പസ്സിത്വാ സുട്ഠു ഖണന്തോ താനിരതനാനി ലഭിസ്സതിയേവ. ഏവമിധപി ബലസമ്പന്നോ ഭിക്ഖു ദേസനാധമ്മം സുത്വാ സുട്ഠു പടിപജ്ജന്തോ താനിധമ്മരതനാനി ലഭിസ്സതിയേവ. ലഭമാനേ ച സതി, കഥം താനിധമ്മരതനാനി അന്തരഹിതാനി. സീമാനഞ്ച പവത്തിവാനിവത്തി വാ

ആണാചക്കസ്സേവ വിസയോ ഹോതി. ന ധമ്മചക്കസ്സ. യഞ്ച വുത്തം-പഞ്ചേവവസ്സസതാനിസദ്ധമ്മോ ഠസ്സതീതി ച, - വസ്സസഹസ്സം സദ്ധമ്മോ തിട്ഠേയ്യാതി ച. ഇദഞ്ച വചനം ധമ്മചക്കമേവ ഹോതി, ന ആണാചക്കം. ബദ്ധസീമായോ ച നിവത്തമാനാ ദ്വീഹി കാരണേഹി നിവത്തന്തി അന്തരധായന്തി. ആണാചക്കഭൂതായ കമ്മവാചായ സമൂഹനനേന വാ, സാസനസ്സ വാ അന്തരധാനേന. തത്ഥ വസ്സസഹസ്സപരിയന്തേ കമ്മവാചായ സമൂഹനനഞ്ച നത്ഥി. സാസനന്തരധാനഞ്ച നാമ അനാഗതേ ധാതുപരിനിബ്ബാനേന പരിച്ഛിന്നം ഹോതി. ധാതുപരിനിബ്ബാനേഹി ജാതേ സബ്ബം ആണാചക്കം വിഗതം ഹോതി, അന്തരധായതി. ധമ്മചക്കം പന ദേവലോകേസു യാവാനാഗതബുദ്ധകാലാപി പവത്തിസ്സതിയേവ ആളവകപുച്ഛാഗാഥായോ വിയ. അപിചയോ വോ ആനന്ദ മയാ ധമ്മോ ച വിനയോ ച ദേസിതോ പഞ്ഞത്തോ. സോ വോ മമച്ചയേന സത്ഥാ-തി വുത്തം. സോചതി പിടകഭൂതോ ധമ്മവിനയോ സത്ഥാ ഏതരഹി തിവിധംപി സാസനം ലോകസ്സ ദീപേന്തോ പകാസേന്തോ തിട്ഠതി. യതോബുദ്ധഭാസികാനം ദേവമനുസ്സാനം നാനാ ബാഹിരകേഹി ജനേഹി അസാധാരണോ മഹന്തോ ഞാണാലോകോ ഏതരഹി വിജ്ജോതമാനോ പവത്തതി. തേഹി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന ദേസിതാനി ഏതരഹിധരമാനാനി ചതുരാസീതി ധമ്മക്ഖന്ധ സഹസ്സാനി സുത്വാ അനമതഗ്ഗേസംസാരേ അനന്താസു ലോകധാതൂസു സബ്ബംലോകത്തയപ്പവത്തിഞ്ച, സബ്ബംധമ്മപ്പവത്തിഞ്ച, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാനുഗതികേന സുതമയഞ്ഞാണേന ജാനന്തി. ആയതിഞ്ച സഗ്ഗത്ഥായ ച മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനത്ഥായ ച നാനാപുഞ്ഞകിരിയവത്ഥൂനി ആരഭന്തി, പബ്ബജന്തി. പരിയത്തിം പരിയാപുണന്തി. പടിപത്തിം പൂരേന്തി. ഭാവനംഭാവേന്തി. ഇദം സബ്ബം സാസനപ്പടിരൂപകമത്തംന ഹോതി. ഏകന്ത സാസനം ഹോതി. കസ്മാ, യഥാ ധമ്മം യഥാ വിനയം പടിപജ്ജനതോ. ഇമായ ച പടിപത്തിയാ ആയതിം സഗ്ഗമഗ്ഗഫല നിബ്ബാനപ്പടിലാഭായ സംവത്തനികത്താതി. ഏത്താവതാ സബ്ബം മിച്ഛാവാദീനം മിച്ഛാവചനം വിധമിതംവിദ്ധംസിതം ഹോതീതി.

പണാമഗാഥാവണ്ണനാ.

**൧൧**. ദുതീയഗാഥാവണ്ണനായം. ''ആദിഗാഥായാ''തി പഥമഗാഥാവാക്യേന. ''തം തം പയോജനസഹിതേ''തി തേനതേനപയോജനേന സഹിതേ. ''പഞ്ച അത്ഥേ''തി പഞ്ചപിണ്ഡത്ഥേ. ''തേഅഭിധമ്മത്ഥേ''തി അഭിധമ്മത്ഥപദേ ദീപിതേ തേഅഭിധമ്മത്ഥേ. ''തത്ഥാ''തി തിസ്സം ദുതീയഗാഥായം. ''നതു വുത്ത''ന്തി നപനപകരണംപി പുബ്ബേവുത്തം ഹോതി. അഭിധമ്മത്ഥാ കുതോപുബ്ബേവുത്താ ഹോന്തീതി യോജനാ. ഏവംതീസു അത്ഥവികപ്പേസു പഥമസ്സ കാലവിരോധം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ദുതീയ തതീയാനം സദ്ദതോവിരോധം വത്തും ''നചാ''തിആദിമാഹ. തത്ഥ ''ആദിമ്ഹി യേവാ''തി ഏതേന യദാകദാചി പച്ഛാമസനം അപ്പധാനന്തി ദസ്സേതി. ''അപ്പധാനപദാനീ''തി അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹന്തി ഇമസ്മിം ഏകസ്മിം സമാസപദേ പുരിമാനി വിസേസന പദാനി. തത്ഥ സബ്ബഥാപി വുത്താതി യോജിതേ സതി, തസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹപ്പകരണേ തസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥ പദേവാ സബ്ബഥാ മയാ വുത്താതി അത്ഥോ ഹോതി. സോ ന യുജ്ജതി. തസ്മിം അഭിധമ്മേ ബുദ്ധേന ഭഗവതാ സബ്ബഥാ വുത്താതി അത്ഥോ യുജ്ജതി. അപ്പധാനപദം പച്ഛാമസതീതി ദോസോപന ആപജ്ജതേവ. തേനാഹ ''ഏവഞ്ഹിസതീ''തിആദിം. തത്ഥ, ''ഏവഞ്ഹിസതീ''തി അട്ഠസാലിനിയം വിയ ഇധ അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹപദം

പച്ചാമസന്തേ സതി. ഹിസദ്ദോ ഫല വാക്യജോതകോ. ലദ്ധഗുണജോതകോതിപി യുജ്ജതി. "പടിക്ഖിത്താ ഹോതി" തസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹപദേ മയാ സബ്ബഥാ വുത്താതി അത്ഥസ്സ സമ്ഭവതോ. ന കേവലം സോ ഏവ ദോസോ ആപജ്ജതി. അപരോപിദോസോ അത്ഥീതി ദസ്സേതും "സാഹീ"തിആദിമാഹ. ധാതുകഥായം വുത്തേനസങ്ഗഹാസങ്ഗഹാദിപ്പകാരേനാതിയോജനാ.

൧൨. പരമത്ഥപദവണ്ണനായം. വിസേസനപദം നാമ കത്ഥചി ഭൂതകഥനത്ഥായവാ പയുജ്ജതി കണ്ഹോകാകോ, സേതോബകോ,തി. കത്ഥചി അഞ്ഞനിവത്തനത്ഥായ വാ പയുജ്ജതി നീലോപടോ, നീലംപുപ്ഫ, ന്തി. ഇധ പന അഞ്ഞ നിവത്തനത്ഥായാതി ദസ്സേതും "ദുവിധാനിഹിസച്ചാനീ"തിആദിമാഹ. പഞ്ഞാപീയതീതിപഞ്ഞത്തി. പഞ്ഞാപനഞ്ച നാമ സമഗ്ഗാനം ജനാനം വോഹാരേന ച സമ്പടിച്ഛനേന ചാതി ദ്വീഹി അങ്ഗേഹി സിജ്ഝതീതി ആഹ "തേചമഹാജനാ"തിആദിം. "തസ്മാതേ സമ്മുതി സച്ചന്തി വുച്ചന്തീ"തി സമ്ബന്ധോ. "സമ്മതത്താ"തി വോഹരിതത്താചേവ സമ്പടിച്ഛിതത്താ ച. "വചീസച്ചവിരതിസച്ചാന"ന്തി ഏത്ഥ വചീസച്ചം നാമ മുസാവാദരഹിതം സച്ചവചനം. വിരതിസച്ചം നാമ സമ്മാവാചാവിരതി. സാഹി മുസാവാദാദീഹി വചീദുച്ചരിതേഹി വിരമണമത്തേന വചീസച്ചന്തി വുച്ചതി. "വത്ഥുഭൂതത്താ"തി അധിട്ഠാനഭൂതത്താ. സമ്മുതിസച്ചന്തി വുച്ചന്തി, സമ്മതത്താ സമ്മുതി ച, സാ സച്ചാനം വത്ഥുഭൂതത്താ സച്ചഞ്ചാതി കത്വാ. സമ്മുതിയാ സിദ്ധം സച്ചം സമ്മുതിസച്ചന്തിപി യുജ്ജതി. "സമ്മാപടിപജ്ജന്താ"തി പാണോ നഹന്തബ്ബോ, സബ്ബേസത്താ അവേരാ ഹോന്തൂതിആദിനാ സമ്മാപടിപജ്ജന്താ. "സബ്ബലോകിയസമ്പത്തിയോ"തി ദാനസീലാദീനം പുഞ്ഞകിരിയവത്ഥൂനം ഫലവിപാകഭൂതാ സബ്ബലോകിയസമ്പത്തിയോ. സബ്ബേ "ബോധിസമ്ഭാരധമ്മേ"തി ദാനപാരമിസീലപാരമിആദികേപാരമിധമ്മേ. "ആരാധേന്തീ"തി സമ്പാദേന്തി. "മിച്ഛാപടിപജ്ജന്താ"തി ദുച്ചരിത ദുരാജീവമിച്ഛാജീവാദീനം വസേന മിച്ഛാപടിപജ്ജന്താ. "ഏവം മഹന്തം സമ്മുതി സച്ച"ന്തി ഏതേന അഹം പരമത്ഥ സച്ചമേവഗണ്ഹാമീതി സമ്മുതി സച്ചം നഭിന്ദിതബ്ബം. ഭിന്ദന്തോഹി സബ്ബസമ്പത്തീഹി പരിബാഹിരോ അസ്സാതി ദസ്സേതി. കഥഞ്ച തം ഭിന്ദതീതി. സത്തോ നാമ നത്ഥി. സത്തസ്സ ഭവതോസങ്കന്തി നാമ നത്ഥി. ഭവനിബ്ബത്തകം കുസലാകുസലകമ്മം നാമ നത്ഥീതി ഗണ്ഹന്തോ ഉച്ഛേദദിട്ഠിയം തിട്ഠതി. സബ്ബസമ്പത്തീഹി പരിബാഹിരോ ഹോതി. അപായ പൂരകോ ഭവതീതി. "വിജ്ജമാനന്ത്വേവ ഗണ്ഹാപേതീ"തി സഞ്ഞാ ചിത്തദിട്ഠി വിപല്ലാസാനം വത്ഥുഭാവേന ഗണ്ഹാപേതി. തേനാഹ "സക്കായദിട്ഠീ"തിആദിം. "ഏവം വിപരീതഞ്ഹി സമ്മുതിസച്ച"ന്തി ഏതേനസമ്മുതി സച്ചമേവദള്ഹം ഗഹേത്വാ പരമത്ഥ സച്ചം നഭിന്ദിതബ്ബം. ഭിന്ദന്തോഹി താഹി ദിട്ഠീഹി നമുച്ചതി. കഥഞ്ച തം ഭിന്ദതി. ഖന്ധേ വാ ഖന്ധമുത്തകേവാ അത്തജീവേ ഗഹേത്വാ തേച അത്തജീവാ പരമ്മരണാ ഉച്ഛിജ്ജന്തീതി ഗണ്ഹന്തോ ഉച്ഛേദദിട്ഠിയം തിട്ഠതി. തേ ച അത്തജീവാ ഭവാഭവേസുസസ്സതാ ഹുത്വാ ഭവതോഭവം സംസരന്തി സന്ധാവന്തീതി ഗണ്ഹന്തോസസ്സതദിട്ഠിയം തിട്ഠതി. "നവിസംവാദേന്തീ"തി വിപരീതം നാപാദേന്തി. "തം പനാ"തി സഭാവസച്ചം പന. അനുഭവനഭേദമത്തം ഉപാദായേവ വേദനാ സുഖാതി വുത്താ. സബ്ബാകാരതോ സുഖഭൂതത്താ വേദനാ സുഖാതി വുത്താ നഹോതി. "സബ്ബാപിവേദനാ ദുക്ഖാ ഏവാ"തി പധാനത്ഥോ. തത്ഥ അനുഭവനഭേദോ തിവിധോ. സാതതോ വാ അനുഭവനം, അസ്സാതതോ വാ, മജ്ഝത്തതോ വാ. "ദുക്ഖാ ഏവാ"തി ഭയട്ഠേന ദുക്ഖാ ഏവ. ഭയട്ഠേനാതി ച സംസാര ഭയദസ്സീഹിഭായിതബ്ബട്ഠേന. സുഖോ വിപാകോ

യേസം തേ സുഖവിപാകാ. തേഭൂമകകുസലാ. “കുസലസമ്മതാ”തി ഏതേന സഭാവസച്ചേപി ഏതേവോഹാരാ ലോകസമ്മുതി നിസ്സിതാതി ദീപേതി. “സാസവതാ”തി ആസവേഹി സഹിതഭാവോ. “സംകിലേസി കതാ”തി സംകിലേസ ധമ്മേഹി സംയുത്തഭാവോ. ഓഘേഹി ച യോഗേഹി ച ഉപാദാനേഹി ച പത്തബ്ബഭാവോ “ഓഘനീയയോഗനീയ ഉപാദാനീയതാ”. അധികാ അത്താ അജ്ഝത്താ. ബഹിദ്ധാരുക്ഖേരൂപധമ്മാരുക്ഖസ്സ അത്താനാമ സാരട്ഠേന. സാഖായം രൂപധമ്മാ സാഖായ അത്താനാമ സാരട്ഠേന. സത്തസന്താനപരിയാപന്നാ പന രൂപാരൂപധമ്മാ തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹ ദള്ഹട്ഠേന തതോ ബഹിദ്ധാ അത്തതോ അധികാ അത്താതി അത്ഥേന അജ്ഝത്താതി ലോകസമ്മുതി ഹോതി. തേനാഹ “അജ്ഝത്തതികഞ്ചാ”തിആദിം. ദുക്ഖനിരോധ മഗ്ഗഭാവോ ച, ഇതി ഇദം ചതുക്കം അരിയസച്ചം നാമാതി യോജനാ. “ഇദമേവാ”തി ഇദം ചതുക്കമേവ. “അചലമാന”ന്തി ഏതേന അരിയസദ്ദസ്സ അത്ഥം ദീപേതി. തേഭൂമക ധമ്മാനം സുഖതാ നാമ ചലാ ഹോതി. കസ്മാ, അനിച്ച ധമ്മത്താ. തേ ധമ്മേസുഖാതി ഗഹേത്വാ അത്തനോ അജ്ഝത്തങ്ഗം കരോന്താ അചിരേനേവ ദുക്ഖം പാപുണന്തി. തേ ധമ്മേ ദുക്ഖാതി ഞത്വാ തേഹിവിമുത്താ പുന ദുക്ഖം പാപുണന്തീതി നത്ഥി. ഏസനയോ സേസഅരിയസച്ചേസു . “തേസൂ”തിആദിമ്ഹി ദുവിധാനിഹി സച്ചാനീതി വുത്തേസു ദ്വീസു സച്ചേസു. “തേന വുത്ത”ന്തിആദി ലദ്ധഗുണവചനം. “യോ വിനാ അഞ്ഞാപദേസേനാ”തി ഏത്ഥ അഞ്ഞാപദേസോ നാമ അട്ഠധമ്മ സമോധാനം നിസ്സായ ഘടസണ്ഠാനം പഞ്ഞായതി, പടസണ്ഠാനം പഞ്ഞായതി, തം സണ്ഠാനം അത്തനോ സഭാവേന വിനാ അഞ്ഞാപദേസേന സിദ്ധം ഹോതി. യാപനചിന്തന കിരിയാ നാമ അത്ഥി. യം ചിത്തന്തി വുച്ചതി. സാ അഞ്ഞാപദേസേന സിദ്ധാ ന ഹോതി. അത്തനോ സഭാവേനേവസിദ്ധാ. ഏസനയോ ഫുസനകിരിയാ, വേദയിതകിരിയാ, ദീസൂതി. ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും “യോവിനാ അഞ്ഞാപദേസേനാ”തിആദിമാഹ. “ചിത്തേനപരികപ്പേത്വാ”തി മനോവിഞ്ഞാണ ചിത്തേന അവിജ്ജമാനം സണ്ഠാനം വിജ്ജമാനം കത്വാ. “സവിഗ്ഗഹം കത്വാ”തി സരീരം കത്വാ. വത്ഥു ദബ്ബസഹിതം കത്വാതി വുത്തം ഹോതി. “ചിത്തമയോചിത്തനിമ്മിതോ”തി സുപിനന്തേ ദിട്ഠരൂപാനി വിയ ചിത്തേനപകതോ ചിത്തേന നിമ്മിതോ. കസ്മാ സഭാവസിദ്ധോ പരമത്ഥോ നാമാതി ആഹ “സോഹീ”തിആദിം. “സന്തീ”തി ഏതേന അസധാതു വസേന അത്ഥോതി സിദ്ധം വുത്തം. സദ്ദാബുദ്ധീഹി അരണീയതോ ഉപഗന്തബ്ബതോ അത്ഥോതിപിവദന്തി. “ഇതരതോ”തി പരികപ്പസിദ്ധതോ. “പരമോ”തി അധികോ. തേനാഹ “ഉക്കംസഗതോ”തി. ഏതേന പരമസദ്ദസ്സ അധികത്ഥം വദതി. ഇദാനി തസ്സ ഉത്തമത്ഥം ദസ്സേതും “അപിചാ”തിആദിവുത്തം. തത്ഥ, ഇമസ്മിം ബുദ്ധസാസനേ പഞ്ചസാസന കിച്ചാനി മഹന്താനി അഭിഞ്ഞേയ്യാനം ധമ്മാനം അഭിജാനനം. പരിഞ്ഞേയ്യാനം പരിജാനനം. പഹാതബ്ബാനം പഹാനം. സച്ഛി കാതബ്ബാനം സച്ഛികരണം. ഭാവേതബ്ബാനം ഭാവനാതി. തത്ഥ സബ്ബേപി പരമത്ഥ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ നാമ. ദുക്ഖ സച്ചധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാ നാമ. സമുദയ സച്ചധമ്മാ പഹാതബ്ബാ നാമ. സാമഞ്ഞപ്ഫലാനി ച നിബ്ബാനഞ്ച സച്ഛികാതബ്ബാ നാമ. മഗ്ഗസച്ചധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ നാമ. തേസു ധമ്മേസു തേസം കിച്ചാനം സിദ്ധിയാ ഇമസ്മിം സാസനേ സാസനകിച്ചം സിദ്ധം ഹോതി. നിട്ഠാനം ഗച്ഛതി. തേ ച ധമ്മാ ഏവ രൂപാനം സാസന കിച്ചാനം അവിരാധകത്താ അവിസംവാദകത്താ ഉത്തമട്ഠേന പരമത്ഥാ നാമ ഹോന്തീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും “അപിചാ”തിആദിമാഹ. തത്ഥ “യേ”തിയേജനാ. “അയ”ന്തി അയം ധമ്മോ. “തസ്സാ”തി തസ്സഅഭിഞ്ഞേയ്യസ്സ, തസ്സപരിഞ്ഞേയ്യസ്സ, തസ്സപഹാതബ്ബസ്സ,

തസ്സസച്ഛികാ തബ്ബസ്സ തസ്സഭാവേതബ്ബസ്സാതി സമ്ബന്ധോ. പരമത്ഥവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

“തം നസുന്ദര”ന്തി ബ്യഞ്ജനതോ നസുന്ദരം. നകേവലം ബ്യഞ്ജനതോയേവ നസുന്ദരം, അത്ഥതോപി നസുന്ദരമേവ. ചതുസച്ച ധമ്മാഹി പച്ചേകബുദ്ധഞ്ഞാണസ്സപി ഗോചരാ ഹോന്തി. പഞ്ചഞ്ഞേയ്യ ധമ്മാ പന സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സേവ. തത്ഥ ചതുസച്ച ധമ്മാ നാമ പരമത്ഥ ധമ്മാ ഏവ. പഞ്ചഞ്ഞേയ്യധമ്മാ പന സബ്ബ പഞ്ഞത്തിയാ സഹ സബ്ബപരമത്ഥ ധമ്മാ. സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനം ചതുസച്ചാഭി സമ്ബോധോ ധമ്മ പഞ്ഞത്തിയാ സഹ സിജ്ഝതി. പച്ചേകബുദ്ധാനം ചതുസച്ച സമ്ബോധോ ധമ്മപഞ്ഞത്തിയാ സഹ നസിജ്ഝതി. തസ്മാ തേ സയം പടിവിദ്ധം ചതുസച്ച ധമ്മം നാമ പഞ്ഞത്തിം നീഹരിത്വാ പരേസം ദേസേതും ന സക്കോന്തി. തേസം ചതുസച്ചസമ്ബോധോ മൂഗസ്സ സുപിനദസ്സനം വിയ ഹോതീതി അട്ഠകഥാസു വുത്തം. തസ്മാ പഞ്ഞത്തിയാ സഹ പഞ്ച ഞ്ഞേയ്യ ധമ്മാ ഏവ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ ഗോചരാതി സക്കാവത്തുന്തി.

പരമത്ഥപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൩൩.** ചിത്തവചനത്ഥേ. നഹി സാ ആരമ്മണേനവിനാ ലബ്ഭതി. ചിന്തേതീതി വുത്തേ കിം ചിന്തേതി, ആരമ്മണം ചിന്തേതീതി ഏവം ആരമ്മണഭൂതേന കമ്മപദേന വിനാ അസമ്ഭവതോ. തസ്മാ ഇധ ചിന്തനാതി ദട്ഠബ്ബാ, തസ്മാ അസ്സ നാമം സിദ്ധന്തി ദട്ഠബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. സുതമയഞ്ഞാണം, ചിന്താമയഞ്ഞാണ, ന്തി ഏത്ഥ ആരമ്മണസ്സ ഭൂതസഭാവ ചിന്താപി അത്ഥി, സാപഞ്ഞാഏവാതി തം നിവത്തേതും “ആരമ്മണ...പേ...ണൂപലദ്ധിയേവാ”തി വുത്തം. ചിത്തം, മനോ, മാനസം, വിഞ്ഞാണ, ന്തി സബ്ബം ചിത്തസ്സ നാമം. ആരമ്മണ പച്ചയപ്പടിബദ്ധം ഹോതി. ന അഞ്ഞപച്ചയപ്പടിബദ്ധം. ന ച അഞ്ഞപച്ചയേന ലദ്ധം നാമം. ഏവരൂപസ്സ ആരമ്മണ വിജാനന സങ്ഖാതസ്സ അത്ഥന്തരസ്സബോധകം നഹോതീതി ദസ്സേതും “സന്തേസു ചാ”തിആദിവുത്തം. “ഏതേനാ”തി ഇദം കത്തുനോ കിരിയാസാധനേ അതിസ്സയൂപകാരകം കരണ സാധനം വദതീതി ദസ്സേതും “തഞ്ഹീ”തിആദിവുത്തം. “ചിന്തനമത്ത”ന്തി ഏത്ഥ മത്തസദ്ദോ വിസേസനിവത്തി അത്ഥോതി, തേന നിവത്തിതം അത്ഥം ദസ്സേതി “സബ്ബേപിഹീ”തിആദിനാ. “വിഗ്ഗഹോ വാ”തി സരീരം വാ. പച്ചയേന ആയത്താ പച്ചയായത്താ. “ആയത്താ”തി സമ്ബന്ധാ. വത്തനം വുത്തി. ഉപ്പജ്ജനം വാ ഠിതി വാ. പച്ചയായത്താ വുത്തി ഏതേസന്തി “പച്ചയായത്ത വുത്തിനോ”. “ഥാമേനാ”തിആദി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനി. “ഏകം ഭാവസാധനമേവ പധാനതോ ലബ്ഭതീ”തി ഇദം ധമ്മാനം തം തം കിരിയാ മത്തഭാവം സന്ധായ വുത്തം. കിരിയാമത്തഭൂതാപി പന തേ ധമ്മാസയം നാനാപച്ചയാ വത്ഥായം ഠിതാ വാ ഹോന്തി നാനാപച്ചയുപ്പന്നാവത്ഥായം ഠിതാ വാ. തസ്മാ പരമത്ഥ പദേസുപി യഥാരഹം തദഞ്ഞസാധനാനം പടിലാഭോ അവാരിതോ ഹോതി. ഇതരഥാ ഹേതു പച്ചയോ, ആരമ്മണ പച്ചയോ, സഹജാതപച്ചയോ, നിസ്സയപച്ചയോതിആദീസു കഥം ഭാവസാധനം യുത്തം സിയാതി. “പധാനതോ”തി മുഖ്യതോ. “അഭേദസ്സ ചിന്തനസ്സഭേദകരണ”ന്തി ഇദം ചിന്തേതീതി ചിത്തന്തികതം കത്തുസാധനം സന്ധായ വുത്തം. “സിലാപുത്തകസ്സാ”തി ഭേസജ്ജമൂലാനം പിസനസിലാപോതകസ്സ. തസ്സ സരീരം നാമ വിസും അങ്ഗം നത്ഥി. അഭിന്നംപി ഭിന്നം കത്വാ വുച്ചതി “സിലാപുത്തകസരീര”ന്തി. ഇദം

അഭേദസ്സഭേദകരണം നാമ അഭൂതരൂപം ഹോതി. പയോജനേ സതി വത്തബ്ബം, അസതി ന വത്തബ്ബന്തി ആഹ "തഥാകരണഞ്ചാ"തിആദിം. തഥ "പരപരികപ്പിതസ്സാ"തി പരേഹി അഞ്ഞതിത്ഥാ ചരിയേഹി പരിചിന്തിതസ്സ. "സതിഹി...പേ॰... കപ്പനായാ"തി സചേ അത്താ അത്ഥി, അത്താ ചിന്തേതി, തസ്മാ അത്താ ചിത്തോനാമാതിആദി വത്തബ്ബം. ന വത്തബ്ബം ചിന്തേതീതി ചിത്തന്തി, ചിത്തസ്സ കിരിയാമത്തത്താ. ന പന അത്താദികോ കത്താ നാമ അത്ഥി. തസ്മാ കിരിയാ മത്തമേവ കത്താരം കത്വാ "ചിന്തേതീതി ചിത്ത"ന്തി വുത്തം. തേന വിഞ്ഞായതിലോകേ അത്താദികോകത്താ നാമ നത്ഥീതി. ഇദം അഭേദസ്സഭേദ പരികപ്പനായ പയോജനന്തി വുത്തം ഹോതി. "അത്തപ്പധാനോ"തി കിരിയാസാധനേ ബഹൂനംകാരകാനം മജ്ഝേ സയംപധാനോ സയംജേട്ഠകോ ഹുത്വാ. "തംകത്തുഭാവ"ന്തി ലോകേസിദ്ധം കത്തുഭാവം. "പുന കരണഭാവ"ന്തി പുന ലോകേ സിദ്ധം കരണഭാവം. ഏവം ചിത്തസ്സ വചനത്ഥം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തസ്സ അഭിധാനത്ഥം ദസ്സേന്തോ "അപിചേത്ഥാ"തിആദിമാഹ. യഥയിദം യേ ഇമേ തിരച്ഛാനഗതാ പാണാ ചിത്താവിചിത്താ. ഏവം ചിത്തം വിചിത്തം യം അഞ്ഞം അത്ഥി, തം അഞ്ഞം ഏകനികായംപി നസമനുപസ്സാമീ-തി യോജനാ. "നികായ"ന്തി സത്തജാതിസമൂ ഹം ."നിസ്സക്കേ കരണവചന"ന്തി വിഭത്താപാദാനത്ഥേ കരണവചനം. ഏതേന തതോ ചരണതോ ചിത്തതോതി അത്ഥം വദതി. ഗാഥായം. "തം തം സഭാവോ"തി വിജാനനഫുസനാദികോ സഭാവോ, അഗ്ഗിസ്സഉണ്ഹോവിയ. "കിച്ചസമ്പത്തിയോരസോ"തി തേന തേന ധമ്മേന കരണകിച്ചഞ്ച, തം കിച്ചം കത്വാ ലദ്ധോ സമ്പത്തിഗുണോ ച. അഗ്ഗിസ്സ വത്ഥുമ്ഹി പരിപാചനകിച്ചം വിയ, ഓഭാസനഗുണോവിയ ച. "ഗയ്ഹാകാരോ"തി ഞാണേന ഗഹേതബ്ബോ തസ്സ തസ്സ ധമ്മസ്സ ധജഭൂതോ ആകാരോ. സമ്പത്തി രസോയേവ വുച്ചതി. "ഫലംവാപീ"തി കാരിയപ്ഫലം വാപി, അഗ്ഗിസ്സ ധൂമോവിയ. "ആസന്നകാരണ"ന്തി അത്തനോ അനന്തരേ ഫലനിബ്ബത്തകം കാരണം, അഗ്ഗിസ്സ അഗ്ഗികാരക പുരിസോ വിയ. "അല"ന്തി സമത്ഥാ. "വിബുദ്ധിനോ"തി വിസേസബുദ്ധി സമ്പന്നസ്സ പണ്ഡിതസ്സ. "പുബ്ബങ്ഗമരസ"ന്തി ആരമ്മണഗ്ഗഹണേ പധാനരസ കിച്ചം. "സന്ധാന പച്ചുപട്ഠാന"ന്തി നിരന്തരപ്പവത്താകാരപച്ചുപട്ഠാനം. "നാമ രൂപപദട്ഠാന"ന്തി ഫസ്സാദിനാമഞ്ച വത്ഥു രൂപഞ്ചചിത്തസ്സപദട്ഠാനം.

ചിത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൮**. "ചേതസി ഭവ"ന്തി ചിത്തസ്മിം പാതുഭൂതം. "ഏതേന സിദ്ധാ ഹോന്തീ"തി സമ്ബന്ധോ. "സാ ഏവ ഫസ്സാദീനം ജാതി. യാചിത്തസ്സജരാ, സാ ഏവ ഫസ്സാദീനംജരാ"തിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "ഏകവണ്ടൂപനി ബന്ധാനീ"തി ഏകേന വണ്ടദണ്ഡകേന ഉപനിബന്ധാനി. "ഏകജാതിയാദി ഉപനിബന്ധാ"തി ഏകജാതികഥാ ദിവസേന ഉപനിബന്ധാ. "ചേ"തി ചേവദേയ്യ. "നാ"തി ന വത്തബ്ബം. ഗാഥായം. "ധമ്മാ"തി നാമക്ഖന്ധ ധമ്മാ. "മനസാ ഏവാ"തി കത്തുഭൂതേന മനേന ഏവ. "പകതാ"തി പവത്തിതാ. "നിമ്മിതാ"തി നിപ്ഫാദിതാ. "ചിത്തകിരിയാ ഭൂതാ ഏവാ"തി ആരമ്മണം വിജാനന്തം ചിത്തം ഫുസനാകാരം ജനേത്വാവ വിജാനാതി. സോ ഫുസനാകാരോ ഫസ്സോതി വുച്ചതി. അവസേസാ പന സബ്ബേപി ചേതസികധമ്മാ ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജന്തി. ഫസ്സോ ഹേതു ഫസ്സോ പച്ചയോ വേദനാക്ഖന്ധസ്സ ഉപാദായ. സഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ. സങ്ഖാരക്ഖന്ധസ്സ ഉപാദായാതി ഹി വുത്തം. ഏവം സന്തേപി ചിത്തമൂലകത്താ ചിത്തനിസ്സിതത്താ ച തേപിധമ്മാ ചിത്തകിരി യാഭൂതാ ഏവ

ഹോന്തീതി. "ഏതേനാ"തി ഏതേനഗാഥാപദേന. വിഭാവനിയം പന ഏകാലമ്ബണതാ മത്തേന വിഭാവേതി. പരിപുണ്ണാനി ചേ തസികങ്ഗാനി ഉപരി ഥേരേന സയമേവ വക്ഖമാനത്താതി അധിപ്പായോ. ഇധ പന പദത്ഥവിഭാവനട്ഠാനത്താ പരിപുണ്ണേഹി അങ്ഗേഹി വിഭാവേതും വട്ടതീതി ആഹ "തം നസുന്ദര"ന്തി. "വത്ഥുമ്ഹീ"തി പടകോട്ഠകാദിമ്ഹി. "നാനാചിത്തകമ്മാനീ"തി ഹത്ഥി അസ്സരൂപാദീനി. വിജാനനമത്തം ചിത്തം, കുസലന്തി വാ അകുസലന്തി വാ വത്തബ്ബം നത്ഥി. നാനാചേതസികേ ഹി യുത്തത്താ ഏവ തഥാ വത്തബ്ബം ഹോതി. വുത്തംഹേതം ഭഗവതാ. പഭസ്സരമിദം ഭിക്ഖവേ ചിത്തം. തഞ്ച ഖോ ആഗന്തുകേഹി ഉപക്കിലേസേഹി ഉപക്കിലിട്ഠന്തി. തേനാഹ "ഉദകം വിയചിത്ത"ന്തിആദിം.

ചേതസികവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൩**. രുപ്പതീതി പദം കത്തരിവാഹേതുകമ്മനിവാസിദ്ധം. രുപ്പനഞ്ചവികാരാപത്തി ഏവാതി ദസ്സേതും "സീതുണ്ഹാദീഹീ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ "വിസമപ്പവത്തിവസേനാ"തി ധാതൂനം വിസമപ്പവത്തിവസേന. ധാതുക്ഖോ ഭവസേനാതി വുത്തം ഹോതി, "കേനരുപ്പതീ"തി ഏത്ഥ "കേനാ"തി ഹേതു അത്ഥേവാ ഹേതു കത്തരിവാ കരണവചനം ദട്ഠബ്ബം. തഥാ സീതേനാതിആദീസുപി. ഡംസമകസാ നാമ സൂചിമുഖാ ഖുദ്ദകമക്ഖികാചേവ മഹന്ത മക്ഖികാ ച. വാതാ നാമ പുരത്ഥിമവാതാദയോ. ആതപോ നാമ സൂരിയാതപോ. സരിംസപാനാമ അഹി വിച്ഛിക സതപദികാദയോ. തേസം സമ്ഫസ്സേഹിപി രുപ്പതി. മരണം വാ ഗച്ഛതി, മരണ മത്തം വാ ദുക്ഖം. "യേ ധമ്മാ"തി ദ്വാദസവിധാ സപ്പടിഘരൂപധമ്മാ. "അഞ്ഞേസ"ന്തി സോളസന്നം അപ്പടിഘരൂപാനഞ്ച അരൂപധമ്മാനഞ്ച. "തേസൂ"തി നിദ്ധാരണേഭുമ്മം. ഇദാനി പാളിയാ സദ്ധിം മുഖ്യരുപ്പനം സംസന്ദേന്തോ "സമാഗമോ ചാ"തിആദിമാഹ. സമാഗമോ ച നാമ അഞ്ഞമഞ്ഞാഭിഘട്ടനം വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. ആപാതാഗമനഞ്ച ആരമ്മണകരണഞ്ച ഠപേത്വാതി യോജനാ. "മഹാഭൂതാനമേവ വാ"തി ആപോധാതു വജ്ജിതാനം തിണ്ണം മഹാഭൂതാനമേവ വാ. "വികാരം ആപജ്ജതീ"തി വത്വാ തമേവത്ഥം വിവരന്തോ "യസ്മിം ഖണേ"തിആദിമാഹ. "സയംപി വികാരപത്താ ഹോന്തീ"തി തേമഹാഭൂതാസയംപി പകതിം വിജഹിത്വാ ഓമത്താധിമത്തഭാവം പാപുണന്തീതി അത്ഥോ. "ഓമത്താധിമത്തരൂപസന്തതീനഞ്ചാ"തി പരമ്പരതോ ഉപ്പജ്ജമാനാ രൂപസന്തതിയോ സന്ധായ വുത്തം. ഏവം പാളിനയേന വിപത്തിവസേന രുപ്പനം വത്വാ ഇദാനി വിപത്തി വാ ഹോതു, സമ്പത്തി വാ. പുരിമപച്ഛി മസന്തതീനം വിസദിസപ്പവത്തിഭൂതോ വികാരോപി ഏകേന പരിയായേന രുപ്പനംനാമാതി കത്വാ പുന തം രുപ്പനം ദസ്സേന്തോ "അപിചേത്ഥാ"തിആദിമാഹ. "ഘട്ടനവസേന രുപ്പന ധമ്മാന മേവാ"തി ആപാതാഗമനാദിവസേന രുപ്പനധമ്മേഹിവിനാ അഭിഘട്ടനവസേനരുപ്പന സഭാവാനം രൂപധമ്മാനമേവ സിദ്ധന്തി പുച്ഛാ. "സവിഗ്ഗഹാ ഹോന്തീ"തി ദബ്ബ സണ്ഠാനാകാരസഹിതാ ഹോന്തി. കസ്മാ, ഓളാരികസഭാവത്താ. ബഹൂനഞ്ചരൂപകലാപാനം ഏകക്ഖണേ ഏകാബദ്ധഭാവേനപവത്തത്താ. അരൂപധമ്മാഹി സണ്ഹസുഖുമസഭാവാ ച ഹോന്തി. സചേ അനേകസതസഹസ്സാനിപി ഏകതോ പവത്തേയ്യും. ദബ്ബസണ്ഠാനഭാവം നഗമിസ്സന്തിയേവ. ഏകസ്മിഞ്ച സത്തസന്താനേ ഏകക്ഖണേ ഏക കലാപോവ പവത്തതി. കസ്മാ, അനന്തര പച്ചയൂപനിബന്ധേന പവത്തത്താ. തസ്മാതേ

സവിഗ്ഗഹാന ഹോന്തി. രൂപധമ്മാ പന ഓളാരിക സഭാവാ ച ഹോന്തി. ബഹൂനം സന്നിചയേസതി ദബ്ബസണ്ഠാനത്ഥായ സംവത്തന്തി. ഏകകക്ഖണേ ച ബഹുകലാപാപി ഏകാബദ്ധാഹുത്വാ പവത്തന്തി. തസ്മാ തേസവിഗ്ഗഹാഹോന്തീതി.

"സീതാദിഗ്ഗഹണസാമത്ഥിയേനാ"തി സീതേനപി രുപ്പതി, ഉണ്ഹേനപി രുപ്പതീതിആദിനാ ലോകസ്സ പച്ചക്ഖതോ പാകടസ്സ സീതാദിവചനസ്സസാമത്ഥിയേന. തഞ്ഹി വചനം ലോകസ്സ അപാകടം അരൂപധമ്മാനം രുപ്പനം ഇധനാധിപ്പേതന്തി ദീപേതീതി അധിപ്പായോ. "വോഹാരോ നാമാ"തി നാമസഞ്ഞാ നാമാതി വുത്തം ഹോതി. "ലോകോപചാരേനാ"തി ബഹുജനസ്സ ഉപചാരേന വോഹാരേന കഥനേന. "പാകട നിമിത്തവസേനേവാ"തി പാകടസ്സ സദ്ദപ്പവത്തിനിമിത്തസ്സ വസേനേവ. "സീതാദിഗ്ഗഹണേന വിനാപീ"തി പിസദ്ദേന സീതാദിഗ്ഗഹണസാമത്ഥിയേനപീതി ദീപേതി. ഏവം സന്തേപി പാളിസാധകം നാമ ന സക്കാസബ്ബത്ഥ ലദ്ധും. പാകടനിമിത്ത വചനമേവ സബ്ബത്ഥ സാധാരണന്തി ദട്ഠബ്ബം. "തപ്പസങ്ഗനിവത്തീ"തി തസ്സ അരൂപധമ്മാനം രൂപതാപസങ്ഗസ്സ നിവത്തി. "ഇദ്ധിവികുബ്ബനാവസപ്പവത്താ"തി ഏത്ഥ ഇദ്ധിവികുബ്ബനാനാമഇദ്ധിയാനാനപ്പകാരമാപനം. "രൂപതാ സിദ്ധീ"തി രൂപന്തി നാമ സഞ്ഞാസിദ്ധി. "ഇദം പനാ"തി ഇദം രൂപം പന. "അനുഗ്ഗഹാനം സീതാദീനം വസേനാ"തി കിഞ്ചാപിപാളിയം സീതാദിവചനം ഉപഘാതകാനം സീതാദീനം വസേന വുത്തം. തേച ബ്രഹ്മലോകേ നത്ഥി. അനുഗ്ഗാഹകാ ഏവ അത്ഥി. തേസംവസേനാതി അധിപ്പായോ. "പാളിയം നിദ്ദിട്ഠാനീ"തി സഞ്ജാനാതീതി ഖോ ഭിക്ഖവേ തസ്മാ സഞ്ഞാതി വുച്ചതി. കിഞ്ച സഞ്ജാനാതി. നീലംപി സഞ്ജാനാതി, പീതമ്പി സഞ്ജാനാതീ-തിആദിനാ ച, വിജാനാതീതി ഖോ ഭിക്ഖവേ തസ്മാ വിഞ്ഞാണന്തി വുച്ചതി. കിഞ്ച വിജാനാതി. മധുരംപി വിജാനാതി, അമ്ബിലംപി വിജാനാതീ-തിആദിനാ ച- പാളിയം നിദ്ദിട്ഠാനി.

രൂപപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൩**. നിബ്ബാനപദേ. "ഖന്ധാവാ"തി ഭവന്തരേ അപായാദീസു ഭവിസ്സമാനാ ഖന്ധാവാ. ന ഹി അതീത ധമ്മാ, നിബ്ബായന്തി നാമ, സത്തേ പീളേത്വാ നിരുദ്ധത്താതി അധിപ്പായോ. പച്ചുപ്പന്നാ ച ധമ്മാ ഏതരഹി പീളേന്തി, അവസ്സം ഉപ്പജ്ജമാനാ അനാഗതധമ്മാ ച അനാഗതേ പീളേസ്സന്തി, കഥം തേ നിബ്ബായന്തി നാമാതി ആഹ "പച്ചുപ്പന്നേസു...പേ॰... വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീ"തി. "വിസയേഭുമ്മ"ന്തി വിസയാധാരേഭുമ്മം. വിസയാധാരോ നാമമനുസ്സാഭൂമിയം ഗച്ഛന്തീതിആദീസു വിയ മുഖ്യാധാരോ നഹോതി. തേന പന വിനാ അഞ്ഞത്ഥ തം കിരിയം കാതും നസക്കോതി. തസ്മാ ആധാരഭാവേന പരികപ്പിതോ ആധാരോതി ദസ്സേതും "യഥാആകാസേ"തിആദിവുത്തം. യഥാ സകുണാനം പക്ഖന കിരിയാ നാമ ആകാസേന വിനാ അഞ്ഞത്ഥ നസിജ്ഝതി. തഥാ വട്ടദുക്ഖധമ്മാനം നിബ്ബുതി കിരിയാപി നിബ്ബാനേന വിനാ അഞ്ഞത്ഥ നസിജ്ഝതീതി ദസ്സേതും "യേഹിതേ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "യേ"തി യേതിവിധവട്ടദുക്ഖസന്താപധമ്മാ. ഹിസദ്ദോനിപാതോ. തേസദ്ദോ വചനാലങ്കാരോ. "തബ്ബിനിമുത്ത"ന്തി നിബ്ബാനവിനിമുത്തം. നിബ്ബുതിഠാനം നാമ നത്ഥി. തസ്മാ നിബ്ബാനം തേസം നിബ്ബുതി കിരിയായ വിസയാ

ധാരോഹോതീതി അധിപ്പായോ. യഥാ അയം പദീപോ നിബ്ബായതി. തഥാധീരാ നിബ്ബന്തീതി യോജനാ. "തം തം കിലേസാനം വാ"തി തേ സംതേസംകിലേസാനം വാ. "ഖന്ധാനം വാ"തി അനാഗതഭവേസു ഖന്ധാനം വാ. "പുനഅപ്പടിസന്ധികഭാവ"ന്തി സന്താനസ്സ പുന പടിസന്ധാനാഭാവം പാപുണന്തി അരിയാ ജനാ. യഥാ മഗ്ഗേ കരണവചനം ദിസ്സതി അദ്ധാ ഇമായപടിപത്തിയാ ജരാമരണമ്ഹാ പരിമുച്ചിസ്സാമീതിആദീസു. ന തഥാ നിബ്ബാനേതി ആഹ "മഗ്ഗേവിയാ"തിആദിം. നിബ്ബാനേപനഭുമ്മവചനമേവ ദിസ്സതി യത്ഥനാമഞ്ചരൂപഞ്ച. അസേസം ഉപരുജ്ഝതീതിആദീസു. തസ്മാ നിബ്ബാനേ കരണ വചനം ന ദിസ്സതി, കരണ ലക്ഖണസ്സേവ അഭാവതോതി ദസ്സേതും "ന ച നിബ്ബാന"ന്തിആദി വുത്തം. കരണ ലക്ഖണം നാമകത്തുനോ സഹകാരീ പച്ചയഭാവോ. നനു അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ നിബ്ബായന്തീതി ദിസ്സതീതി. സച്ചം, തത്ഥ പന വിസേസനേ കരണ വചനം. ന കരണകാരകേ. തഞ്ഹി സഉപാദിസേസനിബ്ബാനധാതുയാനിവത്തനത്ഥം വുത്തന്തി.

നിബ്ബാനപദവണ്ണനാ.

ദുതീയഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൫൨**. കാമാവചരപദേ. "കാമീയതീ"തി ഇച്ഛീയതി. നിമിത്തസ്സാദവത്ഥു മജ്ഝിമട്ഠകഥായം ആഗതം. "തേകാമീയന്തീ"തി തേ അവീചിനിരയാദയോ ഇച്ഛീയന്തി. "തത്ഥ ഉപ്പന്നാനമ്പീ"തി അവീചിനിരയാദീസു ഉപ്പന്നാനംപി സത്താനം. "ഭവനികന്തി നാമ ഹോതീ"തി ഭവസങ്ഖാതം അത്തനോ ഖന്ധം ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോമേ അത്താതി ഗണ്ഹന്തീ തണ്ഹാ ഭവനികന്തി നാമ. സാ നേരയികസത്താനംപി അത്ഥിയേവ. "കാമേ അവചരതീ"തി കാമേപരിയാപന്നം ഹോതി. കാമേ അന്തോഗധം ഹോതി. രൂപാരൂപഭൂമീസു ഉപ്പന്നംപി രൂപാരൂപസങ്ഖ്യം നഗച്ഛതി. കാമസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി. കാമഗണനമേവഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. "തീസുഭവേസു ഉപ്പന്നാനിപീ"തി കാമരൂപാരൂപസത്തസന്താനേസു ഉപ്പന്നാനിപി ന തത്രപരിയാ പന്നാനേവ ഹോന്തി. തത്ര അപരിയാപന്നാനേവ ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. "കാമാവചരതാപത്തിദോസോ"തി കാമാവചര ധമ്മാതി വത്തബ്ബതാ പത്തിദോസോ. "രൂപാവചരതാദിമുത്തിദോസോ"തി ഇമേ രൂപാവചര ധമ്മാ ന ഹോന്തി, അരൂപാവചര ധമ്മാ ന ഹോന്തി, ലോകുത്തര ധമ്മാ ന ഹോന്തീതി ഏവം വത്തബ്ബതാപത്തി ദോസോതി വുത്തം ഹോതി. ഏസനയോ "രൂപാരൂപാവചരതാപത്തി ദോസോ കാമാവചരതാമുത്തി ദോസോ" തിപദേസു . അവചരസദ്ദസ്സ ഉപ്പന്നത്ഥേ ഗഹിതേപി ഏതേദോസാ നാപജ്ജന്തി. കസ്മാ, ലോകേ യേഭൂയ്യനയതബ്ബഹുലനയാനംപി സബ്ഭാവാതി ഇമമത്ഥം വദന്തോ "നനുയേഭൂയ്യ വുത്തിവസേനപീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "കേസഞ്ചീ"തി കേസഞ്ചി പുഗ്ഗലാനം വാ ധമ്മാനം വാ. യഥാമിഗലുദ്ദകോ ഗാമേ ചരന്തോപി വനേ ചരണബഹുലത്താ വനചരകോതി നാമം ലഭതി. രാജഹത്ഥീ അഞ്ഞത്ഥ ചരന്തോപി സങ്ഗാമേ ചരണബഹുലത്താ സങ്ഗാമാവചരോതി നാമം ലഭതി. അയം യേഭൂയ്യനയോ നാമ. യസ്മിം വനേ അമ്ബരുക്ഖാപി അത്ഥി, അഞ്ഞരുക്ഖാപി അത്ഥി. അമ്ബരുക്ഖബഹുലത്താ പന തം വനം അമ്ബവനന്തി നാമം ലഭതി. ഏവം സിമ്ബലിവനാദീസു. അയം തബ്ബഹുലനയോ. ഇധ പന ഭൂമിയോ തബ്ബഹുലനയേന കാമരൂപാരൂപ നാമം ലഭന്തി, ധമ്മാ യേഭൂയ്യനയേന കാമാവചരാദി നാമം ലഭന്തീതി. ഏവം ഗഹിതേ

സതി, തേ ദോസാനാ പജ്ജന്തീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും "തസ്മാ ഇധപി...പേ॰... ദോസോതീ"തിആഹ. "നാ"തി ന കോചിദോസോ നത്ഥി. അത്ഥി ഏവാതി അധിപ്പായോ. "തസ്മാസ്സാ"തി ഏത്ഥ "അസ്സാ"തി അവചരസദ്ദസ്സ. "ഥാ അത്ഥം അഗ്ഗഹേത്വാ"തി ഉപ്പജ്ജനത്ഥം അഗ്ഗഹേത്വാ. "പരിഗ്ഗാഹിനിയാ കാമതണ്ഹായ കതോ"തി ഥാ പരിഗ്ഗാഹിനിയാ കാമതണ്ഹായ ഗോചരവിസയത്താതായതണ്ഹായ കതോനാമ ഹോതി. ഏതേന കാമേതീതി കാമോ, കാമതണ്ഹാ. അവചരതി ഏത്ഥാതി അവചരം. കാമസ്സ അവചരന്തി കാമാവചരം. കാമ തണ്ഹായ ഗോചരവിസയത്താ കാമാവചരന്തി അയമത്ഥോപി സിജ്ഝതി.

രൂപേഅവചരതീതി രൂപാവചരം. "രൂപേ"തി സോളസവിധായരൂപഭൂമിയാ. "അവചരതീ"തി തത്ഥ പരിയാപന്നഭാവേന പവത്തതി. അരൂപേ അവചരതീതി അരൂപാവചരം. "അരൂപേ"തി ചതുബ്ബിധായ അരൂപഭൂമിയാ. "അവചരതീ"തി തത്ഥ പരിയാപന്നഭാവേന പവത്തതീതി ഇമമത്ഥം വദതി "രൂപാരൂപാവചരേസുപി അയംനയോ നേതബ്ബോ"തി. രൂപേ ഭവോ രൂപം. രൂപതണ്ഹാ. അരൂപേ ഭവോ അരൂപം, അരൂപതണ്ഹാ. രൂപസ്സ അവചരം രൂപാവചരം. അരൂപസ്സ അവചരം അരൂപാവചരന്തി ഇമമത്ഥം ദീപേതി "തേസു പനാ"തിആദിനാ. "അത്രാ"തി ഇമസ്മിം ഠാനേ. യദിപി ലോഭോ, രാഗോ, കാമോ, തണ്ഹാ, തിസബ്ബമ്പേതം ലോഭസ്സവേവചനം ഹോതി. രൂപരാഗോ അരൂപരാഗോതി പന വിസും വിഭത്തത്താ ഇധ കാമസദ്ദേന തം ദഞ്ഞോാലോഭോ ഗയ്ഹതി. "സബ്ബോപി ലോഭോ"തി ഏതേനസസ്സതുച്ഛേദ ദിട്ഠിസഹഗതോപി സങ്ഗഹിതോതി ദട്ഠബ്ബം.

**൯**. "രൂപാരൂപസദ്ദാ താസു ഭൂമീസു നിരുള്ഹാ"തി അനിമിത്താ ഹുത്വാ നിരുള്ഹാതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി സനിമിത്തം നയം വദതി "അപിചാ"തിആദിനാ. "നിസ്സയോപചാരോ"തി ഠാനൂപചാരോ, യഥാ സബ്ബോഗാമോ ആഗതോതി. "നിസ്സിതോ പചാരോ"തി ഠാന്യൂപചാരോ. യഥാ ധജാ ആഗച്ഛന്തീതി. "യം ഏതസ്മിം അന്തരേ"തി യേ ഏതസ്മിം അന്തരേ ഖന്ധധാതു ആയതനാ. യം രൂപം, യാ വേദനാ, യാസഞ്ഞാ, യേ സങ്ഖാരാ, യംവിഞ്ഞാണന്തി യോജനാ. "സുവിസദ"ന്തി യേഭൂയ്യാദി നയേഹി അനാകുലത്താസുവിസുദ്ധം. "കിം വിക്ഖേപേനാ"തി ചിത്തവിക്ഖേപേന കിം പയോജനന്തി അത്ഥോ.

**൧൦**. "ലുജ്ജനപ്പലുജ്ജനട്ഠേനോ"തി ഭിജ്ജനപ്പഭിജ്ജനട്ഠേന. "യത്ഥാ"തി യസ്മിം തേഭൂമകേ ധമ്മസമൂഹേ. "നിവിസതീ"തി നിച്ചം വിസതി, ഉപഗച്ഛതി. "തസ്സാ"തി മിച്ഛാഗ്ഗാഹസ്സ. "തേസ"ന്തി ലോകുത്തര ധമ്മാനം. "യേസ"ന്തി ലോകിയ ധമ്മാനം. "ലുജ്ജന"ന്തി ഖണികഭങ്ഗേന ഭിജ്ജനം. "പലുജ്ജന"ന്തി സണ്ഠാനഭേദേന സന്തതിച്ഛേദേന നാനപ്പകാരതോ ഭിജ്ജനം. നിബ്ബാനം പന ഇധ ന ലബ്ഭതി ചിത്തസങ്ഗഹാധികാരത്താതി അധിപ്പായോ. സോ ച അപരിയാപന്നഭാവോ, വിസും ഏകാചതുത്ഥീ അവത്ഥാ ഭൂമിനാമാതി യോജനാ.

ചതുബ്ഭൂമിവിഭാഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൧**. "ഹീന"ന്തി സദ്ധാസതിആദീഹി സോഭണധമ്മേഹി അയുത്തത്താഹീനം. "സബ്ബഹീന"ന്തി ലോഭാദീഹി പാപധമ്മേഹി യുത്തത്താ സബ്ബ ചിത്തേഹി ഹീനതരം. "തദത്ഥോ"തി ഉപരിമാനം ചിത്താനം

സോഭണസഞ്ഞാകരണസുഖതോ. "ആദിതോ"തിആദിമ്ഹി.
"വീഥിചിത്തവസേനാതി ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോമേ അത്താതി ഏവം പവത്തസ്സ ഭവനികന്തി ജവനവീഥിചിത്തസ്സ വസേന. ഏവഞ്ചസതി, കിം കാരണം ലോഭമൂലചിത്തസ്സപഥമം വചനേതി ആഹ "അകുസലേസു പനാ"തിആദിം ."ദ്വീഹിവട്ടമൂലേഹീ"തി ലോഭമോഹസങ്ഖാതേഹി ദ്വീഹി വട്ടമൂലേഹി.

൨൨. "സിനിദ്ധചിത്ത"ന്തി സാതവേദനായുത്തത്താലൂഖചിത്തം ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. സുമനസ്സഭാവോതി വുത്തേ കായികസുഖവേദനായപി പസങ്ഗോ സിയാതി വുത്തം "മാനസിക...പേ॰... നാമ"ന്തി. "സുമനാഭിധാനസ്സാ"തി സുമനനാമസ്സ. "പവത്തിനിമിത്ത"ന്തി പവത്തിയാ ആസന്ന കാരണം. കഥം പന ഭാവോ പവത്തിനിമിത്തം നാമഹോതീതി ആഹ "ഭവന്തി...പേ॰... കത്വാ"തി. നിമിത്തേ ഭുമ്മം. തഥാഹി ഭാവോ നാമ സദ്ദപ്പവത്തിനിമിത്തന്തി വുത്തം. ഇദാനി നിമിത്ത ലക്ഖണം ദസ്സേന്തോ "യഥാഹീ"തിആദിമാഹ. "തത്ഥാ"തി തസ്മിം പയോഗേ. "ദന്ത നിമിത്ത"ന്തി ദന്തകാരണാ. "തം വേദനാ നിമിത്ത"ന്തി തം വേദനാകാരണാ. ഏത്ഥ സിയാ, "ഏതസ്മിന്തി നിമിത്തേ ഭുമ്മ"ന്തി വുത്തം, നിമിത്തഞ്ചനാമ അകാരകം അസാധനം, തം കഥം സാധനവിഗ്ഗഹേ യുജ്ജതീതി. അധികരണ സാധനാനുരൂപത്താ സദ്ദപ്പവത്തിനിമിത്തസ്സാതി ദട്ഠബ്ബം. ഏതേനാതി ച ഏതസ്മാതി ച ഹേതു അത്ഥേ ഉഭയവചനന്തി വദന്തി. ആസന്നഹേതു നാമസാധനരൂപോ ഭവതീതി തേസം അധിപ്പായോ. സുട്ഠു കരോതി, പകതിപച്ചയേന അനിപ്ഫന്നം കമ്മം അത്തനോ ബലേന നിപ്ഫാദേതീതി സങ്ഖാരോ. "പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ"തി പുബ്ബഭാഗേ അഭിസങ്ഖാരോ. പയോജേതി നിയോജേതീതി പയോഗോ. ഉപേതി ഫലസങ്ഖാതോ അത്ഥോ ഏതേനാതി ഉപായോ. "ആണത്തിയാവാ"തി പേസനായവാ. "അജ്ഝേസനേന വാ"തി ആയാചനേന വാ. "തജ്ജേത്വാ വാ"തി ഭയം ദസ്സേത്വാ വാ. "തം തം ഉപായം പരേ ആചിക്ഖ"ന്തി. കഥം ആചിക്ഖന്തീതി ആഹ "അകരണേ"തിആദിം. "തസ്മിം തസ്മിം കമ്മേ പയോജേതീതികത്വാ ഇധ സങ്ഖാരോ നാമാ"തി യോജനാ. "പച്ചയ ഗണോ"തി പകതിപച്ചയഗണോ. "തേനാ"തി സങ്ഖാരേന. "സാധാരണോ"തി കുസലാകുസലാബ്യാകതാനം സാധാരണോ. "ദുവിധേന സങ്ഖാരേനാ"തി പയോഗേന വാ ഉപായേന വാ. "യോ പന തേനസഹിതോ"തിആദിനാ പുബ്ബേവുത്തമേവത്ഥം പകാരന്തരേനപാകടം കാതും "സോപന യദാ"തിആദി വുത്തം. "ഇതീ"തിആദി ലദ്ധഗുണ വചനം. "പച്ചയഗണസ്സേവനാമ"ന്തി പച്ചയഗണസ്സേവ വിസേസ നാമന്തി വുത്തം ഹോതി. ഉപ്പന്നത്ഥേ ഇകപച്ചയോതി കഥം വിഞ്ഞായതീതി ആഹ "യസ്മിം സമയേ"തിആദിം. "പാളിയ"ന്തി ധമ്മസങ്ഗണിപാളിയം. "അസല്ലക്ഖേത്വാ"തി അചിന്തേത്വാ ഇച്ഛേവത്ഥോ. സബ്ബമേതം നയുജ്ജതിയേവ. കസ്മാ, പാളിഅട്ഠകഥാഹി അസംസന്ദനത്താ, അത്ഥയുത്തിബ്യഞ്ജനയുത്തീനഞ്ച അവിസദത്താതി അധിപ്പായോ. "ത"ന്തി ചിത്തം. "ഏതേനാ"തി പുബ്ബപ്പയോഗേന. "യഥാവുത്തനയേനാ"തി തിക്ഖഭാവസങ്ഖാതമണ്ഡനവിസേസേന. "സോ പനാ"തി പുബ്ബപ്പയോഗോ പന. "ഇതീ"തി തസ്മാ. "തം നിബ്ബത്തിതോ"തി തേന പുബ്ബപ്പയോഗേന നിബ്ബത്തിതോ. "വിരജ്ഝിത്വാ"തി അയുത്തപക്ഖേപതിത്വാ. ഏതേനപടിക്ഖിത്താ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. ഗാഥായം. "ചിത്തസമ്ഭവീ"തി ചിത്തസ്മിം സമ്ഭൂതോ. വിസേസോ സങ്ഖാരോ നാമാതി യോജനാ. സലോമകോ, സപക്ഖകോത്യാദീസുവിയാതി വുത്തം. സാസവാ ധമ്മാ, സാരമ്മണാ ധമ്മാത്യാദീസുവിയാതി പന വുത്തേ യുത്തതരം. "പാളിഅട്ഠകഥാ

സിദ്ധ''ന്തി പാളിഅട്ഠകഥാതോ സിദ്ധം. അപിചയത്ഥവിസുദ്ധിമഗ്ഗാദീസു അസങ്ഖാരം ചിത്തം, സസങ്ഖാരം ചിത്തന്തി ആഗതം. തത്ഥ അയം പച്ഛിമനയോ യുത്തോ. ഉപായസമുട്ഠിതസ്സ അനേകസതസമ്ഭവതോ "ഇദഞ്ച നയദസ്സനമേവാ"തി വുത്തം. "ഉദാസിനഭാവേനാ"തി മജ്ഝത്തഭാവേന. "യതോ"തി യസ്മാ. വികാരപത്തോ ഹോതി. തതോ അധിമത്തപസ്സനം വിഞ്ഞായതീതി യോജനാ.

**൮൩**. ഇദാനി സഹഗതവചന സമ്പയുത്തവചനാനി വിചാരേന്തോ "ഏത്ഥചാ"തിആദിമാരഭി. "ന പന തേ ഭേദവന്താ ഹോന്തീ"തി കസ്മാ വുത്തം. ന നു തേപിചക്ഖു സമ്ഫസ്സോ, സോതസമ്ഫസ്സോ, തിആദിനാ ച, കാമവിതക്കോ, ബ്യാപാദവിതക്കോ, തിആദിനാ ച, ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം, ദുക്ഖസമുദയേ അഞ്ഞാണ, ന്തിആദിനാച ഭേദവന്താ ഹോന്തീതി. സച്ചം. തേ പന ഭേദാ ഇമം ചിത്തം ഭിന്നം ന കരോന്തി. തസ്മാ തേ ഭേദവന്താന ഹോന്തീതി വുത്താ. ന ച തേസം അയം വികപ്പോ അത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. "ഇമസ്മിം ചിത്തേ"തി ലോഭമൂലചിത്തേ. "കത്ഥചീ"തി കിസ്മിഞ്ചി ചിത്തേ. യേവാപനാതി വുത്തേ സുധമ്മേസു ആഗതാനിയേവാപനകാനി. "അഞ്ഞേഹീ"തി ദോസമൂലമോഹമൂലേഹി. നനുതാനിപി ഇധ ഗഹേതബ്ബാനീതി സമ്ബന്ധോ. "നാ"തി ന ഗഹേതബ്ബാനി. കസ്മാതി ആഹ "തേസുഹീ"തിആദിം . തേപി ഇധ നഗഹേതബ്ബാ സിയും. ന പന ന ഗഹേതബ്ബാ. കസ്മാ, വേദനായ ച സയം ഭേദവന്തത്താ, ദിട്ഠിസങ്ഖാരാനഞ്ച വികപ്പസബ്ഭാവാതി അധിപ്പായോ.

**൮൪**. "സോമനസ്സസ്സകാരണ"ന്തി സോമനസ്സുപ്പത്തിയാ കാരണം. സോമനസ്സുപ്പത്തിയാ കാരണേ വുത്തേ തം സഹഗത ചിത്തുപ്പത്തിയാപികാരണം സിദ്ധം ഹോതീതി കത്വാ തമേവ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. തേനാഹ "സോമനസ്സപ്പടിസന്ധികോഹീ"തിആദിം. ഹീനേന വാ...പേ... ആരമ്മണേന സമായോഗോ, തേന സമായുത്തസ്സാപി ചിത്തം ഉപ്പജ്ജമാനന്തിആദിനാ വത്തബ്ബം. തഥാ ബ്യസനമുത്തിയംപി. ഉപേക്ഖാകാരണേ "ബ്യസനമുത്തീ"തി ഇദം ദോമനസ്സപ്പസങ്ഗപരിഹാരവചനം. അജ്ഝാസയോവുച്ചതി അജ്ഝാവുത്തം ഗേഹം. ദിട്ഠിസങ്ഖാതോ അജ്ഝാസയോയസ്സാതി ദിട്ഠജ്ഝാസയോ. തസ്സ ഭാവോ ദിട്ഠജ്ഝാസയതാ. "അയോനിസോ ഉമ്മുജ്ജന"ന്തി അനുപായതോ ആഭുജനം, മനസികരണം. "ചിന്താ പസുതവസേനാ"തി ഗമ്ഭീരേസു ധമ്മേസു ചിന്താപസവനവസേന, വീമംസാ വഡ്ഢനവസേന. "ദിട്ഠകാരണമേവാ"തി ദിട്ഠം കാരണപ്പടിരൂപകമേവ. തേനാഹ "സാരതോസച്ചതോ ഉമ്മുജ്ജന"ന്തി. "തബ്ബിപരീതേനാ"തി തതോ വിപരീതേന. അദിട്ഠജ്ഝാസയതാ, ദിട്ഠിവിപന്നപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സദ്ധമ്മസവനതാ, സമ്മാവിതക്കബഹുലതാ, യോനിസോ ഉമ്മുജ്ജനഞ്ച ദിട്ഠിവിപ്പയോഗകാരണന്തി വത്തബ്ബം.

"ഇമേസം പന ചിത്താനം ഉപ്പത്തിവിധാനം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേഗഹേതബ്ബ"ന്തി വിസുദ്ധി മഗ്ഗേഖന്ധ നിദ്ദേസതോ ഗഹേതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹിതത്ഥ. യദാ ഹിനത്ഥികാമേസു ആദീനവോതിആദിനാനയേന മിച്ഛാദിട്ഠിം പുരേക്ഖിത്വാ ഹട്ഠതുട്ഠോ കാമേവാ പരിഭുഞ്ജതി, ദിട്ഠമങ്ഗലാദീനി വാ സാരതോപച്ചേതി സഭാവ തിക്ഖേന അനുസ്സാഹിതേനചിത്തേന. തദാ പഠമം അകുസല ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. യദാ മന്ദേന സമുസ്സാഹിതേന ചിത്തേന, തദാദുതീയം. യദാ മിച്ഛാ ദിട്ഠിം അപുരേക്ഖിത്വാ കേവലം ഹട്ഠതുട്ഠോ മേഥുനം വാ സേവതി, പര

സമ്പത്തിം വാ അഭിജ്ഝായതി, പരഭണ്ഡം വാ ഹരതി സഭാവതിക്ഖേനേവ അനുസ്സാഹിതേന ചിത്തേന. തദാ തതീയം. യദാ മന്ദേന സമുസ്സാഹിതേനചിത്തേന, തദാ ചതുത്ഥം. യദാ പന കാമാനം വാ അസമ്പത്തിം ആഗമ്മ അഞ്ഞേസം വാ സോമനസ്സഹേതൂനം അഭാവേന ചതൂസുപി വികപ്പേസു സോമനസ്സരഹിതാഹോന്തി , തദാസേസാനി ചത്താരി ഉപേക്ഖാസഹഗതാനി ഉപ്പജ്ജന്തീതി.

ലോഭമൂലചിത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൨൭**. ദോസമൂലചിത്തേ. "വിരൂപ"ന്തി ദുട്ഠം, ലുദ്ദം. ദുമ്മനസ്സ ഭാവോതി വുത്തേ കായികദുക്ഖവേദനായപി പസങ്ഗോ സിയാതി വുത്തം "മാനസിക... പേ... നാമ"ന്തി. പടിഹഞ്ഞതി ബാധതി. "സന്തത്തേ"തി സന്താപിതേ.

**൨൮**. "ഭേദകരോ"തി അഞ്ഞമഞ്ഞവിസേസകരോ. "ഭേദകരാന ഹോന്തീ"തി ഇമസ്സ ചിത്തസ്സ അഞ്ഞമഞ്ഞവിസേസകരാന ഹോന്തി. ദോമനസ്സഗ്ഗഹണം പസങ്ഗനിവത്തനത്ഥം ഗഹിതന്തി യോജനാ. പസങ്ഗോതി ചനാനപ്പകാരതോ സജ്ജനം ലഗ്ഗനം. കഥം പസങ്ഗോതി ആഹ "യദാഹീ"തിആദിം. "തുട്ഠിം പവേദേന്തീ"തി തുട്ഠാമയം ഇമേസം മരണേനാതിആദി ചിക്ഖന്തി. ഏവം സഹഗതപ്പസങ്ഗം നിവത്തേത്വാ സമ്പയുത്തപ്പസങ്ഗം നിവത്തേതും "പടിഘഗ്ഗഹണമ്പീ"തിആദി വുത്തം. തിരച്ഛാനഗതപാണവധേ അപുഞ്ഞം നാമ നത്ഥി. ആദികപ്പതോ പട്ഠായ മനുസ്സാനം യഥാകാമ പരിഭോഗത്ഥായ ലോകിസ്സരിയേനഥാവരട്ഠായിനാ നിമ്മിതത്താതി അധിപ്പായോ. "വിസ്സട്ഠാ"തി അനാസങ്കാ. "അഞ്ഞേവാ"തി അഞ്ഞേ വാ ജനേ. വിമതി ഏവ വേമതികം. വേമതികം ജാതം യേസം തേ വേമതികജാതാ. പുരിമചിത്തസ്സലോഭസഹഗതഭാവോ ഇമാനിഅട്ഠപി ലോഭസഹഗതചിത്താനിനാമാതി ഇമിനാ ചൂളനിഗമനേ നേവ സിദ്ധോവിയാതി യോജനാ. ചൂളനിഗമനേന പടിഘസമ്പയുത്ത ഭാവേസിദ്ധേ ദോമനസ്സസഹഗതഭാവോപി തേനസിദ്ധോ യേവാതി കത്വാ "തേസം ഗഹണം"തി വുത്തം. "തേസ"ന്തി ദോനസ്സപടിഘാനം. ഇമസ്മിം ചിത്തേ ഇസ്സാമച്ഛരിയകുക്കുച്ചാനിചഥിനമിദ്ധാനി ച അനിയതയോഗീനി ച ഹോന്തി യേവാപനകാനി ച. തേനാഹ "പുരിമചിത്തേ"തിആദിം. ദോമനസ്സം ഇമസ്മിം ചിത്തേ അത്ഥി, അഞ്ഞചിത്തേസു നത്ഥി, തസ്മാ അസാധാരണ ധമ്മോ നാമ. അനഞ്ഞസാധാരണ ധമ്മോതിപി വുച്ചതി. "യഥാത"ന്തി തം നിദസ്സനം തദുദാഹരണം യഥാ കതമന്തി അത്ഥോ. "ഉപലക്ഖേതീ"തി സഞ്ഞാപേതി. ആതപംതായതിരക്ഖതീതി ആതപത്തം. സേതച്ഛത്തം. ലദ്ധം ആതപത്തം യേനാതി ലദ്ധാതപത്തോ. രാജകുമാരോ. സോ ആതപത്തം ലദ്ധോതി വുത്തേ സബ്ബം രാജസമ്പത്തിം ലദ്ധോതി വിഞ്ഞായതി. തസ്മാ ഇദം ഉപലക്ഖണ വചനം ജാതന്തി ദട്ഠബ്ബം. "ഉഭിന്ന"ന്തി ദ്വിന്നം ദോമനസ്സ പടിഘാനം. പുബ്ബേ ദോമനസ്സസഹഗതന്തി വത്വാ നിഗമനേ പടിഘസമ്പയുത്തചിത്താനീതി വുത്തത്താ "ഇമസ്സ...പേ... സിദ്ധിതോ"തി വുത്തം.

**൨൯**. "അനിട്ഠലോകധമ്മേഹീ"തി അലാഭോ ച, അയസോച, നിന്ദാച, ദുക്ഖഞ്ചാതി ചതൂഹി അനിട്ഠലോകധമ്മേഹി. "തം കുതേത്ഥ ലബ്ഭാ"തി അഹം അലാഭാദീഹി മാസമാഗച്ഛീതി പത്ഥേന്തസ്സപി കുതോമേഏത്ഥലോകേതം പത്ഥനാ പൂരണം സബ്ബകാലം ലബ്ഭാതി അത്ഥോ. "ലബ്ഭാ"തി ച കമ്മത്ഥദീപകം പാടിപദികപദം. ഇമേസം ഉപ്പത്തിവിധാനം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സങ്ഖേപതോവ വുത്തം തസ്സ പാണാതി പാതാദീസു തിക്ഖമന്ദപ്പവത്തികാലേ പവത്തിവേദിതബ്ബാതി.

ദോസമൂലചിത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**ഫ്വ**. മോഹമൂലചിത്തേ. ''മൂലന്തരവിരഹേനാ''തി അഞ്ഞമൂലവിരഹേന. സംസപ്പതീതി സംസപ്പമാനാ. ഏവം നു ഖോ, അഞ്ഞഥാനു ഖോതി ഏവം ദ്വിധാ ഏരയതി കമ്പതീതി അത്ഥോ. വിക്ഖിപതീതി വിക്ഖിപമാനം. ''നിയമനത്ഥ''ന്തി ഇദം വിചികിച്ഛാസമ്പയുത്തം നാമാതി നിയമനത്ഥം. ഇദഞ്ഹി പടിഘസമ്പയുത്തം വിയ നിഗമനേന സിദ്ധം ന ഹോതി. ''ഇധ ലദ്ധോകാസം ഹുത്വാ''തി മൂലന്തര വിരഹത്താ ഏവ ഇധലദ്ധോകാസം ഹുത്വാ. പകതി സഭാവഭൂതം, ഇതി തസ്മാ നത്ഥീതി യോജനാ. ''അനോസക്കമാന''ന്തി പച്ഛതോ അനിവത്തമാനം. ''അസംസീദമാന''ന്തി ഹേട്ഠതോ അപതമാനം. ഉഭയേന അബ്ബോച്ഛിന്നന്തി വുത്തം ഹോതി. ''അതിസമ്മുള്ഹതായാ''തി മൂലന്തര വിരഹേന മോഹേന അതിസമ്മുള്ഹതായ. ''അതിചഞ്ചലതായാ''തി സംസപ്പമാനവിക്ഖിപമാനേഹിവിചികിച്ഛുദ്ധച്ചേഹി അതിചഞ്ചലതായ. ''സബ്ബത്ഥപീ''തി സബ്ബേസുപി ആരമ്മണേസു. അട്ഠകഥായം സങ്ഖാര ഭേദേന അവിജ്ജായ ദുവിധഭാവോവ വുത്തോ. കഥം വുത്തോ. അവിജ്ജാ അപ്പടിപത്തി മിച്ഛാ പടിപത്തിതോ ദുവിധാ തഥാ സസങ്ഖാ രാസങ്ഖാരതോതി വുത്തോ. ''തിവിധഭാവോവാ''തി ഇമസ്മിം ചിത്തേസങ്ഖാരവിമുത്തായ അവിജ്ജായ സദ്ധിം തിവിധഭാവോവ. ഇമേസം ദ്വിന്നം ചിത്താനം ഉപ്പത്തിവിധാനം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേസങ്ഖേപതോവവുത്തം തസ്സഅസന്നിട്ഠാനവിക്ഖേപകാലേപവത്തി വേദിതബ്ബാതി.

**ഫ൯**. ''സബ്ബഥാപീ''തി നിപാതസമുദായോ വാ ഹോതു അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനോ വാ, വിസും നിപാതോവാതി ഏവം സബ്ബപ്പകാരതോപി. അകുസലപദേ അകാരോ വിരുദ്ധത്ഥോ. യഥാ അമിത്തോ, അസുരോ, തിദസ്സേതും ''അകുസലാനീ''തിആദിമാഹ. ''പടിവിരുദ്ധഭാവോ''തി മോഹാദീഹി അകുസലേഹി വിരുദ്ധഭാവോ. ഭാവനംനാരഹന്തീതി ''അഭാവനാരഹാ''. കഥം പന ഭാവനംനാരഹന്തീതി ആഹ ''പുനപ്പുന''ന്തിആദിം. ''നിയാമം ഓക്കമന്താപീ''തി പഞ്ചാനന്തരിയ കമ്മഭാവേന നിയതമിച്ഛാദിട്ഠിഭാവേന ച നിയാമം ഓക്കമന്താപി. അപായം ഭജന്തീതി അപായഭാഗിനോ. കമ്മകാരകാ. തേസം ഭാവോ. തായ. ''വട്ടസോതനിയതേ''തി സംസാരവട്ട സോതസ്മിം നിയതേ. ''ഥിരതരപത്താ''തി സമാധിവസേന ഥിരതരഭാവം പത്താ. ഇദാനി തമേവത്ഥം പകാരന്തരേന വിഭാവേതും ''അപിചാ''തിആദിമാഹ. ''സിയു''ന്തി പദം ധാതുപച്ചയേഹി സിദ്ധം നിപ്ഫന്നപദം നാമ നഹോതി. കസ്മാ, ഇധപരികപ്പത്ഥസ്സ അസമ്ഭവതോ. നിപാതപദം ഹോതി. കസ്മാ, അനേകത്ഥതാ സമ്ഭവതോ. ഇധ പന ഭവന്തി സദ്ദേന സമാനത്ഥോ. തേനാഹ ''നിപാതപദം ഇധ ദട്ഠബ്ബ''ന്തി.

അകുസലവണ്ണനാ.

**൩൦**. അഹേതുകചിത്തേ. ''സബ്ബനിഹീന''ന്തി സബ്ബചിത്തേഹി ഹീനം. പുന ''സബ്ബനിഹീന''ന്തി സബ്ബാഹേതുകേഹി ഹീനം. ''ത''ന്തി അകുസല വിപാകം.

**൩൧**. സുത്തപാളിയം, “കട്ഠ”ന്തി സുക്ഖദാരും. “സകലിക”ന്തി ഛിന്ദിതഫാലിതം കട്ഠക്ഖണ്ഡകം. “ഥുസ”ന്തി വീഹിസുങ്കം. “സങ്കാര”ന്തി കചവരം. ചക്ഖുഞ്ചരൂപേ ച പടിച്ച യംവിഞ്ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി. തം ചക്ഖുവിഞ്ഞാണന്തേ്വവ വുച്ചതീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. തത്ഥ “രൂപേ”തി രൂപാരമ്മണാന . “സദ്ദേ”തിആദീസുപി ഏസനയോ. ഏത്ഥ ച വിഞ്ഞാണാനി ഏകവത്ഥു നിസ്സിതാനി ഹോന്തി. തസ്മാ വത്ഥു ദ്വാരേസു ഏകവചനം വുത്തം. ആരമ്മണാനി പന ഏകവിഞ്ഞാണേനാപി ബഹൂനി ഗഹിതാനി. തസ്മാ ആരമ്മണേസു ബഹുവചനം. “ദുക്ഖയതീ”തി ദുക്ഖം കരോതി. നാമധാതു പദഞ്ഹേതം. യഥാ അത്താനം സുഖേതി വീണേതീതി സദ്ദവിദൂ. ധാതുപാഠേസു പന സുഖദുക്ഖതക്കിരിയായംതി വുത്തം. തക്കിരിയാതി ച സുഖകിരിയാ ദുക്ഖ കിരിയാതി അത്ഥോ. സാതകിരിയാ അസ്സാതകിരിയാതി വുത്തം ഹോതി. ച സദ്ദോ ഓകാസത്ഥോതി കത്വാ “ദുക്കരം ഓകാസദാന”ന്തി വുത്തം.

**൩൨**. “ചക്ഖുസ്സ അസമ്ഭിന്നതാ”തി ചക്ഖുപസാദരൂപസ്സ അഭിന്നതാ. തസ്മിഞ്ഹി ഭിന്നേസതി അന്ധസ്സ ചക്ഖുസ്സ രൂപാനിനുപട്ഠഹന്തീതി. “സോതസ്സഅസമ്ഭിന്നതാ”തിആദീസുപി ഏസനയോ. “ആലോകസന്നിസ്സയപ്പടിലാഭോ”തി ചക്ഖു ച ആലോകേസതി കിച്ചകാരീ ഹോതി. അസതി നഹോതി. തഥാ രൂപഞ്ച. തസ്മാ ആലോകോ തേസം വിസയവിസയീഭാവൂപഗമനേ സന്നിസ്സയോ ഹോതി. തസ്സ ആലോകസന്നിസ്സയസ്സ പടിലാഭോ. ഏസനയോ ആകാസസന്നിസ്സയാദീസു. ഇമേസം അങ്ഗാനം യുത്തി ദീപനാ ഉപരിരൂപസങ്ഗഹേ ആഗമിസ്സതി. “അട്ഠകഥായ”ന്തി അട്ഠസാലിനിയം. തത്ഥ “തസ്മിം പന ആപാതം ആഗച്ഛന്തേപി ആലോകസന്നിസ്സയേ അസതി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം നുപ്പജ്ജതീ”തി വചനം അസമ്ഭാവേന്തോ “തം വിനാ ആലോകേനാ”തിആദിമാഹ. “അഭാവദസ്സന പര”ന്തി അഭാവദസ്സനപ്പധാനം.

**൩൩**. വിപാകവചനത്ഥേ. വിപച്ചതീതി വിപാകം. വിപച്ചതീതി ച വിപക്കഭാവം ആപജ്ജതി. പുബ്ബേ കതകമ്മം ഇദാനി നിബ്ബത്തിം പാപുണാതീതി വുത്തം ഹോതി. ഇദാനി തദത്ഥം പാകടം കരോന്തോ “അയഞ്ച അത്ഥോ”തിആദിമാഹ. അട്ഠകഥായം ആയൂഹന സമങ്ഗിതാപി ആഗതാ. ഇധ പനസാ ചേതനാ സമങ്ഗിതായ സങ്ഗഹിതാതി കത്വാ “ചതസ്സോ സമങ്ഗിഥാ”തി വുത്തം. സമങ്ഗിതാതി ച സമ്പന്നതാ. “തം തം കമ്മായൂഹന കാലേ”തി പാണാതി പാതാദികസ്സ തബ്ബിരമണാദികസ്സ ച തസ്സ തസ്സ ദുച്ചരിതസുചരിതകമ്മസ്സ ആയൂഹനകാലേ. സമുച്ഛിന്നനകാലേതി അത്ഥോ. “സബ്ബസോ അഭാവം പത്വാന നിരുജ്ഝതീ”തി യഥാ അബ്യാകത ധമ്മാനിരുജ്ഝമാനാ സബ്ബസോ അഭാവം പത്വാ നിരുജ്ഝന്തി. തഥാ നനിരുജ്ഝന്തീതി അധിപ്പായോ. “സബ്ബാകാര പരിപൂര”ന്തി പാണാതിപാതം കരോന്തസ്സ കമ്മാനു രൂപാബഹൂകായ വചീമനോ വികാരാ സന്ദിസ്സന്തി. ഏസനയോ അദിന്നാദാനാദീസു. ഏവരൂപേഹി സബ്ബേഹി ആകാര വികാരേഹി പരിപൂരം. “നിദഹിത്വാ വാ”തി സണ്ഠപേത്വാ ഏവ. “യംസന്ധായാ”തി യംകിരിയാവിസേസനിധാനം സന്ധായ.

ഗാഥായം. “സജ്ജൂ”തി ഇമസ്മിം ദിവസേ. “ഖീരം വമുച്ചതീ”തി യഥാ ഖീരം നാമ ഇമസ്മിം ദിവസേ മുച്ചതി. പകതിം ജഹതി. വിപരിണാമം ഗച്ഛതി. ന തഥാ പാപം കതം കമ്മന്തി യോജനാ. കഥം പന ഹോതീതി ആഹ “ദഹന്തം ബാലമന്വേതീ”തി. “ഭസ്മാഛന്നോവപാവകോ”തി ഛാരികാ ഛന്നോവിയ അഗ്ഗി.

“സോ പനാ”തി കിരിയാ വിസേസോ പന. “വിസും ഏകോ പരമത്ഥ ധമ്മോതിപി സങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീ”തി വിസും സമ്പയുത്ത ധമ്മ ഭാവേന സങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീതി അധിപ്പായോ. സോ ഹി കമ്മപച്ചയധമ്മത്താ പരമത്ഥ ധമ്മോ ന ഹോതീതി ന വത്തബ്ബോ. തേനാഹ “അനുസയധാതുയോ വിയാ”തി. “സോ”തി കിരിയാവിസേസോ. “ത”ന്തി കമ്മം വാ, കമ്മനിമിത്തം വാ, ഗതിനിമിത്തം വാ. “തദാ ഓകാസം ലഭതീ”തി വിപച്ചനത്ഥായ ഓകാസം ലഭതി. ഓകാസം ലഭിത്വാ പച്ചുപട്ഠാതീതി അധിപ്പായോ. “തത്ഥാ”തി താസു ച തൂസുസമങ്ഗിതാസു. “ഇതീ”തി ലദ്ധഗുണവചനം. “ഏവഞ്ച കത്വാ”തിആദി പുന ലദ്ധഗുണവചനം. “പാളിയ”ന്തി ധമ്മസങ്ഗണി പാളിയം. “കമ്മസന്താനതോ”തി അരൂപസന്താനം ഏവ വുച്ചതി. “യേ പനാ”തി ഗന്ഥകാരാ പന. “തേസ”ന്തി ഗന്ഥകാരാനം. ആപജ്ജതീതി സമ്ബന്ധോ. തേസം വാദേതി വാ യോജേതബ്ബം. യഞ്ചഉപമം ദസ്സേന്തീതി യോജനാ. “തത്ഥാ”തി തസ്മിം വചനേ. ന ച ന ലഭന്തീതി യോജനാ. “തദാ”തി തസ്മിം പരിണതകാലേ. “നാള”ന്തി പുപ്ഫഫലാനം ദണ്ഡകം.

**൩൪**. “സമ്ഭവോ”തി പസങ്ഗകാരണം. അഭിവിസേസേന ചരണം പവത്തനം അഭിചാരോ. വിസേസ വുത്തി. ന അഭിചാരോ ബ്യഭിചാരോ. സാമഞ്ഞ വുത്തി. പക്ഖന്തരേന സാധാരണതാതി വുത്തം ഹോതി. പക്ഖന്തരേന സാധാരണതാ നാമപക്ഖന്തരസ്സ നാനപ്പകാരതോ സജ്ജനമേവ ലഗ്ഗനമേവാതി വുത്തം ബ്യഭിചാരസ്സാതി പസങ്ഗസ്സ ഇച്ചേവത്ഥോതി. ഏത്ഥചാതിആദിനാ സമ്ഭവബ്യഭിചാരാനം അഭാവമേവ വദതി. അകുസലഹേതൂഹി ച സഹേതുകതാ സമ്ഭവോ നത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. “തേസ”ന്തി അകുസലവിപാകാനം. “അബ്യഭിചാരോയേവാ”തി ബ്യഭിചാരരഹിതോയേവ.

**൩൭**. “പഞ്ചദ്വാരേ ഉപ്പന്ന”ന്തി പഞ്ചദ്വാരവികാരം പടിച്ച ഉപ്പന്നത്താ വുത്തം. തേനാഹ “തഞ്ഹീ”തിആദിം. ഏസനയോ മനോദ്വാരാവജ്ജനേപി.

യദി ഹി അയമത്ഥോസിയാ, ഏവഞ്ചസതി, അയമത്ഥോ ആപജ്ജതീതി സമ്ബന്ധോ. “തേസ”ന്തി വീഥിചിത്താനം. ഉപ്പാദസദ്ദോനിയതപുല്ലിങ്ഗോതി കത്വാ “ടീകാസു പന...പേ॰... നിദ്ദിട്ഠം” സിയാതി വുത്തം. “വുത്തനയേനാ”തി സമ്പയുത്തഹേതുവിരഹതോതി വുത്തനയേന. വിപച്ചന കിച്ചം നാമ വിപാകാനം കിച്ചം. വിപാകുപ്പാദനകിച്ചം നാമ കുസലാകുസലാനം കിച്ചം. “തം തം കിരിയാമത്തഭൂതാനീ”തി ആവജ്ജന കിരിയാ ഹസനകിരിയാമത്തഭൂതാനി. പടിസന്ധിഭവങ്ഗചുതിചിത്താനി നാമ കേവലം കമ്മവേഗുക്ഖിത്തഭാവേനസന്താനേപതിതമത്തത്താ ദുബ്ബല കിച്ചാനി ഹോന്തി. പഞ്ച വിഞ്ഞാണാനി ച അസാരാനം അബലാനം പസാദവത്ഥൂനം നിസ്സായ ഉപ്പന്നത്താ ദുബ്ബലവത്ഥുകാനി ഹോന്തി. സമ്പടിച്ഛനാദീനി ച പഞ്ചവിഞ്ഞാണാനുബന്ധ മത്തത്താ ദുബ്ബല കിച്ചട്ഠാനാനി ഹോന്തി. തസ്മാ താനി സബ്ബാനി അത്തനോ ഉസ്സാഹേനവിനാ കേവലം വിപച്ചനമത്തേന പവത്തന്തി. “വിപാകസന്താനതോ”തി പഞ്ചദ്വാരാവജ്ജനഞ്ച മനോദ്വാരാവജ്ജനഞ്ച ഭവങ്ഗവിപാകസന്താനതോ ലദ്ധപച്ചയം ഹോതി. വോട്ഠബ്ബനം പഞ്ചവിഞ്ഞാണാദി വിപാകസന്താനതോ ലദ്ധപച്ചയം. “ഇതരാനി പനാ”തി ഹസിതുപ്പാദചിത്ത മഹാകിരിയചിത്താദീനി. “നിരനുസയസന്താനേ”തി അനുസയരഹിതേ ഖീണാസവസന്താനേ. “ഉസ്സാഹരഹിതാനി ഏവാ”തി യഥാ രുക്ഖാനം വാതപുപ്ഫാനി നാമ അത്ഥി. താനി ഫലുപ്പാദകസിനേഹരഹിതത്താ

ഫലാനി ന ഉപ്പാദേന്തി. തഥാ താനി ച
വിപാകുപ്പാദകതണ്ഹാസിനേഹരഹിതത്താ ഉസ്സാഹബ്യാപാര രഹിതാനി ഏവ.

**൩൬**. വേദനാവിചാരണായം. ''പിചുപിണ്ഡകാനം വിയാ''തി ദ്വിന്നം കപ്പാസപിചുപിണ്ഡകാനം അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഘട്ടനം വിയ ഉപാദാരൂപാനഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഘട്ടനം ദുബ്ബലമേവാതി യോജനാ. ''തേസം ആരമ്മണഭൂതാന''ന്തി തിണ്ണം മഹാഭൂതാനം. ''കായനിസ്സയഭൂതേസൂ''തി കായനിസ്സയമഹാഭൂതേസു .''തേഹീ''തി പഞ്ചവിഞ്ഞാണേഹി. ''പുരിമചിത്തേനാ''തി സമ്പടിച്ഛനചിത്തതോ. ''ത''ന്തി അകുസലവിപാകസന്തീരണം. പടിഘേന വിനാ നപ്പവത്തതി. കസ്മാ നപ്പവത്തതീതി ആഹ ''ഏകന്താകുസലഭൂതേനാ''തിആദിം. ''അബ്യാകതേസു അസമ്ഭവതോ''തി അബ്യാകത ചിത്തേസു യുജ്ജിതും അസമ്ഭവതോ. കമ്മാനുഭാവതോ ച മുഞ്ചിത്വാ യഥാപുരിമം വിപാകസന്താനം കമ്മാനുഭാവേന പവത്തം ഹോതി. തഥാ അപ്പവത്തിത്വാതി അധിപ്പായോ. ''കേനചീ''തി കേനചി ചിത്തേന. ''വിസദിസചിത്തസന്താന പരാവട്ടനവസേനാ''തി പുരിമേനവിപാക ചിത്ത സന്താനേന വിസദിസം കുസലാദി ജവന ചിത്തസന്താനം പരതോ ആവട്ടാ പന വസേന. തഥാഹിദം ചിത്തദ്വയം പാളിയം ആവട്ടനാ, അന്വാവട്ടനാ, ആഭോഗോ, സമന്നാഹാരോതി നിദ്ദിട്ഠം. ''സബ്ബത്ഥാപീ''തി ഇട്ഠാരമ്മണേപി അനിട്ഠാരമ്മണേപി. ''അത്തനോ പച്ഛാ പവത്തസ്സ ചിത്തസ്സ വസേനാ''തി അത്തനോ പച്ഛാ പവത്തം ചിത്തം പടിച്ച ന വത്തബ്ബോതി അധിപ്പായോ. ''അത്തനോ പച്ചയേഹി ഏവ സോ സക്കാ വത്തു''ന്തി അത്തനോ പച്ചയേസു ബലവന്തേസു സതി, ബലവാ ഹോതി. ദുബ്ബലേസു സതി, ദുബ്ബലോ ഹോതീതി സക്കാവത്തുന്തി അധിപ്പായോ. ''വിസദിസ ചിത്തസന്താന''ന്തി വോട്ഠബ്ബനകിരിയചിത്തസന്താനം.

**൩൭**. സങ്ഖാര വിചാരണായം ''വിപാകുദ്ധാരേ''തി അട്ഠസാലിനിയം വിപാകുദ്ധാര കഥായം. ''ഉഭയകമ്മേനപീ''തി സസങ്ഖാരിക കമ്മേനപി, അസങ്ഖാരിക കമ്മേനപി. ''ഥേരേനാ''തി മഹാദത്തത്ഥേരേന. ''തദുഭയഭാവാഭാവോ''തി സസങ്ഖാരിക അസങ്ഖാരികഭാവാനം അഭാവോ. ''താനിപി ഹി അപരിബ്യത്തകിച്ചാനിയേവാ''തി ഏത്ഥ ആവജ്ജന ദ്വയം ജവനാനം പുരേചാരിക കിച്ചത്താ അപരിബ്യത്തകിച്ചം ഹോതു. ഹസിതുപ്പാദചിത്തം പന ജവനകിച്ചത്താ കഥം അപരിബ്യത്തകിച്ചം ഭവേയ്യാതി. തമ്പി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാദീനം അനുചാരികമത്തത്താ അപരിബ്യത്തകിച്ചം നാമ ഹോതീതി. ''അട്ഠമഹാവിപാകേസു വിയ വത്തബ്ബോ''തി മഹാവിപാകാനം സസങ്ഖാരികാ സങ്ഖാരികഭാവോ പുരിമഭവേ മരണാസന്നകാലേ ആരമ്മണാനം പയോഗേന സഹ വാ വിനാ വാ ഉപട്ഠാനം പടിച്ച വുത്തോ, തഥാ വത്തബ്ബോതി അധിപ്പായോ.

**൩൮**. ''ദുബ്ബല കമ്മനിബ്ബത്തേസൂ''തി പടിസന്ധി ഭവങ്ഗ ചുതികിച്ചാനി സന്ധായ വുത്തം. ''ദുബ്ബലവത്ഥു കിച്ചട്ഠാനേസൂ''തി ചക്ഖാദിവത്ഥുകേസു ആവജ്ജനാദി ദുബ്ബലകിച്ച ദുബ്ബലട്ഠാനികേസു. ''തത്ഥാ''തിആദിനാ തദത്ഥം വിവരതി. തത്ഥ ''വിക്ഖേപയുത്ത''ന്തി വിക്ഖേപകിച്ചേന ഉദ്ധച്ചേനയുത്തം ഹുത്വാ. ''കപ്പട്ഠിതികം'' നാമ സങ്ഘഭേദകമ്മം. ഛസുവത്ഥു രൂപേസു ഹദയവത്ഥുമേവ സുവണ്ണരജതം വിയ സാരവത്ഥു ഹോതി. ഇതരാനി ഫലികാനിവിയ പസാദമത്തത്താ അസാരാനി ഹോന്തീതി വുത്തം ''ചക്ഖാദീസു ദുബ്ബലവത്ഥൂസൂ''തി. ദസ്സനാദീനി ച കിച്ചാനി ജവന കിച്ചസ്സ പുരേചരത്താ ഖുദ്ദകിച്ചാനി ഹോന്തി. തേനാഹ ''ദസ്സനാദീസൂ''തിആദിം.

**൩൯**. ഇധ ദീപനിയം ഇച്ചേവന്തി പദം അട്ഠാരസാതിപദസ്സവിസേസനന്തി കത്വാ "സബ്ബഥാപീതി പദസ്സ...പേ॰... വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തം. വിഭാവനിയം പന തം സബ്ബഥാപീതി പദസ്സ വിസേസനന്തി കത്വാ "സബ്ബഥാ പീതികുസലാകുസലവിപാകകിരിയാഭേദേനോ"തി വുത്തം.

അഹേതുകചിത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

**൪൦**. സോഭണചിത്തേസു. അവുത്താപി സിദ്ധാ ഹോതി. യഥാ അട്ഠചിത്താനി ലോകുത്തരാനീതി ച വുത്തേ അവുത്തേപിസിജ്ഝന്തി സേസചിത്താനി ലോകിയാനീതി ച സഉത്തരാനീതി ചാതി അധിപ്പായോ. "അത്തസമങ്ഗീനോ"തി അത്തനാ പാപകമ്മേന സമന്നാഗതേ. "അനിച്ഛന്തേ യേവാ"തി സചേപി അവീചിനിമിത്തസ്സാദവത്ഥു വിയ കേചി ഇച്ഛന്തു. അജാനന്താനം പന ഇച്ഛാ അപ്പമാണന്തി അധിപ്പായോ. "സോഭഗ്ഗ പത്തിയാ"തി എത്ഥ സുഭഗസ്സ ഭാവോ സോഭഗ്ഗന്തി വിഗ്ഗഹോ. സുഭഗസ്സാതി ച സുസിരികസ്സ.

**൪൧**. "യാഥാവതോ"തി യഥാ സഭാവതോ. എത്ഥ സിയാ ജാനാതീതി ഞാണന്തി വുത്തം, കിം സബ്ബം ഞാണം യാഥാവതോ ജാനാതീതി. കിഞ്ചേത്ഥ. യദി സബ്ബം ഞാണം യാഥാവതോ ജാനാതി. എവം സതി, ഞാണേന ചിന്തേന്താനം അജാനനം നാമ നത്ഥി, വിരജ്ഝനം നാമ നത്ഥീതി ആപജ്ജതി. അഥ സബ്ബം ഞാണം യാഥാവതോ ന ജാനാതി, കത്ഥചി ജാനാതി, കത്ഥചി ന ജാനാതി. എവഞ്ചസതി, യത്ഥ ജാനാതി, തത്ഥേവ തം ഞാണം ഹോതി. യത്ഥ ന ജാനാതി, തത്ഥ തം ഞാണമേവ ന ഹോതീതി ആപജ്ജതീതി. വുച്ചതേ . ഞാണേന ചിന്തേസ്സാമീതി ചിന്തേന്താനംപി യത്ഥ യത്ഥ യാഥാവതോ ജാനനം ന ഹോതി, തത്ഥ തത്ഥ ഞാണ വിപ്പയുത്ത ചിത്തം ഹോതി. ഞാണപ്പടി രൂപകാ ച ധമ്മാ അത്ഥി ചിത്തഞ്ച വിതക്കോ ച, വിചാരോ ച, ദിട്ഠി ച. എതേഹി ചിന്തേന്താപി അഹം ഞാണേന ചിന്തേമീതി മഞ്ഞന്തി. "ദേയ്യ ധമ്മപടിഗ്ഗാഹക സമ്പത്തീ"തി ദേയ്യധമ്മ വത്ഥു സമ്പത്തി, പടിഗ്ഗാഹക പുഗ്ഗല സമ്പത്തി. "അബ്യാപജ്ജലോകൂപപത്തിതാ"തി എത്ഥ അബ്യാപജ്ജലോകോ നാമ കായികദുക്ഖ ചേതസിക ദുക്ഖ രഹിതോ ഉപരിദേവലോകോ വാ ബ്രഹ്മലോകോ വാ. ഉപപജ്ജനം ഉപപത്തി. പടിസന്ധിവസേന ഉപഗമനന്തി അത്ഥോ. അബ്യാപജ്ജലോകം ഉപപത്തി യസ്സ സോ അബ്യാപജ്ജ ലോകൂപപത്തി. തസ്സ ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. "കിലേസ ദൂരതാ"തി സമാപത്തി ബലേന വാ, അഞ്ഞതരപ്പടിപത്തിയാ വാ, വിക്ഖമ്ഭിത കിലേസതാ വാ, അരിയമഗ്ഗേന സമുച്ഛിന്ന കിലേസതാ വാ.

തേസം ഉപ്പത്തി വിധാനം വിസുദ്ധി മഗ്ഗേ ഖന്ധനിദ്ദേസേ എവം വുത്തം. യദാഹി ദേയ്യധമ്മ പടിഗ്ഗാഹകാദി സമ്പത്തിം അഞ്ഞം വാ സോമനസ്സഹേതും ആഗമ്മ ഹട്ഠതുട്ഠോ അത്ഥിദിന്നന്തിആദിനയപ്പവത്തം സമ്മാദിട്ഠിം പുരേക്ഖിത്വാ അസംസീദന്തോ അനുസ്സാഹിതോപരേഹി ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കരോതി, തദാസ്സ സോമനസ്സസഹഗതം ഞാണ സമ്പയുത്തം ചിത്തം അസങ്ഖാരം ഹോതി. യദാ പന വുത്തനയേന ഹട്ഠതുട്ഠോ സമ്മാദിട്ഠിം പുരേക്ഖിത്വാ അമുത്ത ചാ ഗതാദിവസേന സംസീദമാനോ വാ പരേഹി വാ ഉസ്സാഹിതോ കരോതി, തദാസ്സ തദേവ ചിത്തം സസങ്ഖാരം ഹോതി. ഇമസ്മിഞ്ഹി അത്ഥേ സങ്ഖാരോതി എതം അത്തനോ വാ പരേസം വാ വസേന പവത്തസ്സ പുബ്ബപ്പയോഗസ്സാധിവചനം. യദാ പന ഞാതി ജനസ്സ പടിപത്തി ദസ്സനേന ജാതപരിചയാബാലദാരകാ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ സോമനസ്സ ജാതാസഹസാ കിഞ്ചി

ദേവ ഹത്ഥഗതം ദദന്തി വാ വന്ദന്തി വാ, തദാ തതീയം ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. യദാ പന ദേഥവന്ദഥാതി ഞാതീഹി ഉസ്സാഹിതാ ഏവം പടിപജ്ജന്തി, തദാ ചതുത്ഥം ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. യദാ പന ദേയ്യധമ്മ പടിഗ്ഗാഹകാദീനം അസമ്പത്തിം അഞ്ഞേസം വാ സോമനസ്സഹേതൂനം അഭാവം ആഗമ്മ ചതൂസുപി വികപ്പേസു സോമനസ്സരഹിതാ ഹോന്തി. തദാ സേസാനി ചത്താരി ഉപേക്ഖാസഹഗതാനി ഉപ്പജ്ജന്തീതി.

**൪൨**. അട്ഠപീതി ഏത്ഥ പിസദ്ദേന ഇമാനി ചിത്താനി ന കേവലം അട്ഠേവ ഹോന്തി . അഥ ഖോ തതോ ബഹൂനിപി ബഹുതരാനിപി ഹോന്തീതി ഇമം സമ്പിണ്ഡനത്ഥം ദീപേതീതി ദസ്സേതും "തേനാ"തിആദിവുത്തം. ദസസു പുഞ്ഞകിരിയാവത്ഥൂസു ദിട്ഠുജു കമ്മം നാമ ഞാണ കിച്ചം. തം കഥം ഞാണ വിപ്പയുത്ത ചിത്തേഹി കരോന്തീതി. വുച്ചതേ. ഞാണ സമ്പയുത്ത ചിത്തേഹി ദിട്ഠിം ഉജുംകരോന്താ തേസം അന്തരന്തരാ ഞാണസോതേ പതിതവസേന ഞാണവിപ്പയുത്ത ചിത്തേഹിപി കരോന്തിയേവ. സബ്ബേസത്താ കമ്മസ്സകാതിആദിനാ, ബുദ്ധോ സോഭഗവാ, സ്വാക്ഖാതോ സോ ധമ്മോ, സുപ്പടിപന്നോ സോ സങ്ഘോ, തിആദിനാ ചാതി ദട്ഠബ്ബം. തേനാഹ "ഇമാനി അട്ഠ ചിത്താനീ"തിആദിം. തത്ഥ ദസപുഞ്ഞകിരിയവത്ഥൂനി നാമ 'ദാനം, സീലം, ഭാവനാ, അപചായനം, വേയ്യാവച്ചം, പത്തിദാനം, പത്താനുമോദനം, ധമ്മസ്സവനാ, ധമ്മദേസനാ, ദിട്ഠുജു കമ്മം,. തേഹി ഗുണിതാനി വഡ്ഢിതാനി. താനി ച അട്ഠഛസു ആരമ്മണേസു ഉപ്പജ്ജന്തി. തീണി ച കമ്മാനി കരോന്താ തേ ഹേവ അട്ഠഹി കരോന്തി. താനിയേവ ച സബ്ബാനി അത്ഥി ഹീനാനി, അത്ഥി മജ്ഝിമാനി, അത്ഥി പണീതാനി. തസ്മാ പുന അനുക്കമേന ആരമ്മണാദീഹി വഡ്ഢനം കരോതി. തത്ഥ "താനി ഠപേതബ്ബാനീ"തി സമ്ബന്ധോ. "സുദ്ധികാനീ"തി അധിപതീഹി അമിസ്സിതാനി. "ഇതി കത്വാ"തി ഇതി മനസി കരിത്വാ. തഥാ ഞാണവിപ്പയുത്താനി ദ്വേസഹസ്സാനി സതം സട്ഠി ച ഹോന്തീതി യോജനാ. "വീമംസാവജ്ജിതേഹീ"തി വീമംസാധിപതി വജ്ജിതേഹി. "തഥാഗുണിതാനീ"തി സബ്ബാനി പുഞ്ഞകിരിയാദീഹി സമം ഗുണിതാനി. "കോസല്ലേനാ"തി കോസല്ലസങ്ഖാതേന. "നാനാവജ്ജനവീഥിയ"ന്തി ഞാണവിപ്പയുത്ത വീഥീഹി വിസും ഭൂതായ ആവജ്ജനായ യുത്ത വീഥിയം. "തേനേവാ"തി വീമംസാധിപതിഭൂതേന തേനേവ ഉപനിസ്സയഞ്ഞാണേന. ഏവം സന്തേപി ന സക്കാഭവിതുന്തി സമ്ബന്ധോ.

**൪൩**. വചനത്ഥേ "രുജ്ജനട്ഠേനാ"തി തുദനട്ഠേന. "അഹിതട്ഠേനാ"തി ഹിതവിരുദ്ധട്ഠേന. "അനിപുണട്ഠേനാ"തി അസണ്ഹാ സുഖുമട്ഠേന. "അനിട്ഠവിപാകട്ഠേനാ"തി അനിട്ഠം വിപാകം ഏതേസന്തി അനിട്ഠ വിപാകാനി. തേസം ഭാവോ അനിട്ഠ വിപാകട്ഠോ. തേന അനിട്ഠ വിപാകട്ഠേന. "തപ്പടി പക്ഖത്താ"തി രാഗാദീഹി പടിപക്ഖത്താ. ഏവം പരിയായത്ഥ സങ്ഖാതം അഭിധാനത്ഥം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അട്ഠകഥാസു ആഗതം വചനത്ഥം ദസ്സേതി കുച്ഛിതേതിആദിനാ. തത്ഥ "കുച്ഛിതേ"തി ജേഗുച്ഛിതബ്ബേ, നിന്ദി തബ്ബേ വാ. ചാലേന്തി തദങ്ഗപ്പഹാനവസേന, കമ്പേന്തി വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനവസേന, വിദ്ധംസേന്തി സമുച്ഛേദപ്പഹാനവസേന. "തനുകരണട്ഠേനാ"തി സല്ലിഖനട്ഠേന. "അന്തകരണട്ഠേനാ"തി പരിയോസാനകരണട്ഠേന. "അപി ചാ"തിആദി ദീപനീനയദസ്സനം. "കോസല്ല സമ്ഭൂതട്ഠേനാ"തി മഹാഅട്ഠകഥാനയോ. തത്ഥ, കുസലസ്സ പണ്ഡിതസ്സ ഭാവോ

ഏകാസല്ലം. ഞാണം. തേന സമ്ഭൂതം സഞ്ജാതം കോസല്ല സമ്ഭൂതം തിവിഗ്ഗഹോ.

**ർർ**. "ബലവകമ്മേനാ"തി തിഹേതു കുക്കട്ഠ കമ്മേന. "ദുബ്ബല കമ്മേനാ"തി തിഹേതുകോമകേന വാ ദ്വിഹേതുക കുസല കമ്മേന വാ. "കേഹിചി ആചരിയേഹീ"തി മോരവാപി വാസീ മഹാദത്തത്ഥേരം സന്ധായ വുത്തം. "സങ്ഗഹകാരേനാ"തി ഭദ്ദന്ത ബുദ്ധഘോസത്ഥേരേന. "സന്നിഹിത പച്ചയവസേനാ"തി ആസന്നേ സണ്ഠിതപച്ചയ വസേന. പച്ചുപ്പന്ന പച്ചയവസേനേവാതി വുത്തം ഹോതി. ഉപട്ഠിതാനി കമ്മാദീനി ആരമ്മണാനി. പവത്താനി മഹാവിപാകാനി. "അവിപാക സഭാവതോ"തി അവിപച്ചനസഭാവതോ. അവിപാകുപ്പാദനസഭാവതോതി വുത്തം ഹോതി. "അട്ഠകഥായ"ന്തി ധമ്മസങ്ഗണിട്ഠകഥായം. "ഇധാ"തി മഹാവിപാകചിത്തേ. "തഥാ അപ്പവത്തിയാ ചാ"തി ദാനാദിവസേന അപ്പവത്തിതോ ച.

**ർ൭**. മഹാകിരിയചിത്തേ. "ഉപരീ"തി വീഥിസങ്ഗഹേ തദാ രമ്മണ നിയമേ. "സയമേവാ"തി അനുരുദ്ധത്ഥേരേനേവ. "വക്ഖതീ"തി വുച്ചിസ്സതി. "യഥാരഹ"ന്തി ഖീണാസവസന്താനേ ഉപ്പന്നാനം മഹാകിരിയാനം അരഹാനുരൂപം. ഭൂതകഥന വിസേസനം തേന നിവത്തേതബ്ബസ്സ അത്ഥസ്സ അഭാവാതി അധിപ്പായോ. "തം"തി സഹേതുകഗ്ഗഹണം. "ബ്യവച്ഛേദകവിസേസന"ന്തി അഹേതുക വിപാകകിരിയ ചിത്താനഞ്ച സബ്ഭാവാതപ്പസങ്ഗസ്സ അവച്ഛേദകം വിസേസനം. "യഥാ സക്ഖര കഥലികംപി മച്ഛഗുമ്ബംപി തിട്ഠന്തംപി ചരന്തംപി പസ്സതീ"തി വചനേ സക്ഖര കഥലികം തിട്ഠന്തം, മച്ഛഗുമ്ബം തിട്ഠന്തംപി ചരന്തംപി പസ്സതീതി ഏവം യഥാ ലാഭ യോജനാ ഹോതി. തഥാ ഇധ പീതി.

**ർന്ന**. "യദിദ"ന്തി യാ അയം ദീപന സമത്ഥതാ, "ഇദം സാമത്ഥിയ"ന്തി യോജനാ. അയം സമത്ഥ ഭാവോതി അത്ഥോ. ഭേദവചനേ ചോദനായാതി സമ്ബന്ധോ. രചനാഗാഥായം. "ഏതാനീ"തി സോഭണ കാമാവചര ചിത്താനി. "പുഞ്ഞ പാപ ക്രിയാഭേദാ"തി പുഞ്ഞ പാപ ക്രിയഭേദേന.

**ർ൯**. കതമേ ധമ്മാ കാമാവചരാ. ഹേട്ഠതോ അവീചിനിരയം പരിയന്തം കരിത്വാ ഉപരിതോ പരനിമ്മിത വസവത്തിദേവേ അന്തോ കരിത്വാതി ഏവം പാളിയം നിദ്ദിട്ഠത്താ ഇധകാമസദ്ദേന സഹോകാസാകാമഭൂമി വുച്ചതീതി ആഹ "കാമേ കാമഭൂമിയ"ന്തി. പരിയാപന്നാതി പാഠസേസോ. "ക്രിയാ ചാ"തി ഏത്ഥ ച സദ്ദോ പന സദ്ദത്ഥോ. ഇതി സദ്ദോ ഇച്ചേവം സദ്ദത്ഥോ. ഏതേന പടിസിദ്ധാതി സമ്ബന്ധോ. "ഇധാ"തി ഇമസ്മിം ചിത്തസങ്ഗഹേ. "തസ്സാ"തി സബ്ബഥാസദ്ദസ്സ. ഭവോ നാമ ഇന്ദ്രിയ ബദ്ധസന്താനഗതോ ധമ്മ സമൂഹോ വുച്ചതി. ഇധ പന കാമാവചരാ ധമ്മാതി പദേ കാമസദ്ദോ. സോ ച പഥവി പബ്ബതാദീഹി സദ്ധിം സബ്ബം കാമഭൂമിം വദതീതി വുത്തം "ഭൂമിപരിയായോ ചാ"തിആദി. "ഇന്ദ്രിയാനിന്ദ്രിയബദ്ധ ധമ്മ സമൂഹോ"തി ഇന്ദ്രിയബദ്ധ ധമ്മ സമൂഹോ സത്തസന്താനാഗതോ, അനിന്ദ്രിയബദ്ധ ധമ്മ സമൂഹോ പഥവി പബ്ബതാദി ഗതോ. തത്ഥ ജീവിതിന്ദ്രിയേന അനാബദ്ധോ അനായത്തോ അനിന്ദ്രിയബദ്ധോതി.

ഇതികാമചിത്തസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

ര്വ. രൂപാവചരചിത്തേ. ''സമുദിതേനാ''തി പഞ്ചങ്ഗ സമുദിതേന. പഞ്ചന്നം അങ്ഗാനം ഏകതോ സാമഗ്ഗിഭൂതേനാതി അത്ഥോ. പഞ്ചന്നഞ്ഹി ഏകതോ സാമഗ്ഗിയം സതിയേവ അപ്പനാ ഹോതി, നോ അസതി. സാമഗ്ഗിയന്തി ച സുട്ഠു ബലവതായ സമഗ്ഗഭാവേതി അത്ഥോ. ''പടിപജ്ജിതബ്ബത്താ''തി പത്തബ്ബത്താ. ഝാനം ദുവിധം ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനഞ്ച ലക്ഖണൂ പനിജ്ഝാനഞ്ചാതി ആഹ ''കസിണാദികസ്സാ''തിആദിം. ഇധ പന ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനം അധിപ്പേതം. ഉപനിജ്ഝാനന്തി ച കസിണ നിമിത്താദികം ആരമ്മണം ചേതസാ ഉപഗന്ത്വാനിജ്ഝാനം ഓലോകനം. ഝാനസദ്ദസ്സഝാപനത്ഥോപി സമ്ഭവതീതി വുത്തം ''പച്ചനീക ധമ്മാനഞ്ച ഝാപനതോ''തി. അഗ്ഗിനാ വിയ കട്ഠാനം കിലേസാനം ദയ്ഹനതോതി അത്ഥോ. ഏകഗ്ഗതാ ഏവ സാതിസ്സയ യുത്താ അപ്പനാപത്തകാലേതി അധിപ്പായോ. പുബ്ബഭാഗേ പന പഠമജ്ഝാനേ വിതക്കസ്സ ബലവഭാവോ ഇച്ഛിതബ്ബോ. ''സാഹീ''തിആദിനാ തദത്ഥം വിവരതി. സാഹി ഏകഗ്ഗതാതി ച വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. ഏകോ അത്താസഭാവോ അസ്സാതി ഏകത്തം. ഏകത്തം ആരമ്മണമസ്സാതി ഏകത്താ രമ്മണാ. ഏകഗ്ഗതാ. തസ്സ ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ.

അഗ്ഗസദ്ദോ കോടി അത്ഥോ. കോട്ഠാസട്ഠോവാ. ''തഥാ പവത്തനേ''തി ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗഭാവേന പവത്തിയം. ''ആധിപ്പച്ചഗുണയോഗേനാ''തി അധിപതിഭാവഗുണയോഗേന. ഇന്ദ്രിയപച്ചയതാഗുണയോഗേനാതി വുത്തം ഹോതി. സായേവ ഏകഗ്ഗതാ ഏകഗ്ഗതാ, സമാധീ,തി ച വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. ''സമാധീ''തി പദസ്സ-സം-ആധീ-തി-വാ, സമആധീതി-വാ, ദ്വിധാ പദച്ഛേദോ. തത്ഥ സംഉപസഗ്ഗോ സമ്മാസദ്ദത്ഥോ. സമസദ്ദോ പന ധമ്മേന സമേന രജ്ജം കാരേതീതിആദീസു വിയ നാമികസദ്ദോതി ദ്വിധാ വികപ്പം ദസ്സേന്തോ ''സായേവ ചിത്ത''ന്തിആദിമാഹ. സായേവ ചിത്തം-സമ്മാ ച ആധിയതീതി സമാധി, സായേവ ചിത്തം-സമഞ്ച ആധിയതീതി സമാധീതി ദ്വിധാ വികപ്പോ. തത്ഥ സമ്മാ ചാതി സുന്ദരേന. ആധിയതീതി ആദഹതി. ആദഹനഞ്ച ഠപനമേവാതി വുത്തം ''ഠപേതീ''തി. സമഞ്ചാതി അവിസമഞ്ച. ''തത്ഥേവാ''തി തസ്മിം ആരമ്മണേ ഏവ. ''ലീനുദ്ധച്ചാഭാവാ പാദനേനാ''തി ലീനസ്സ ച ഉദ്ധച്ചസ്സ ച അഭാവോ ലീനുദ്ധച്ചാഭാവോ. തസ്സ ആപാദനം ആപജ്ജാപനന്തി വിഗ്ഗഹോ. വിവിധേന ചിത്തസ്സ സംഹരണം വിസാഹാരോ. ന വിസാഹാരോ അവിസാഹാരോ. സായേവ ച നിട്ഠിട്ഠാ. ഇതി ഏവം ഇമേസു ദ്വീസു അത്ഥേസു ഏകഗ്ഗതാ ഏവ സാതിസ്സയയുത്താതി യോജേതബ്ബം. ഏവം പന സതി, ഏകഗ്ഗതാ ഏവ ഝാനന്തി വത്തബ്ബാ, ന വിതക്കാദയോതി ചോദനം പരിഹരന്തോ ''വിതക്കാദയോപനാ''തിആദിമാഹ. അപിസദ്ദോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ. പനസദ്ദോ പക്ഖന്തരത്ഥോ. തസ്സാ ഏകഗ്ഗതായ. ''സാ തിസ്സയ''ന്തി അതിസ്സയേന സഹ. ''ഓസക്കിതു''ന്തി സംസീദിതും. ''നം''തി ചിത്തം. ''സംസപ്പിതു''ന്തി ഏവം നു ഖോ അഞ്ഞഥാനു ഖോതി ദ്വിധാ ചഞ്ചലിതും. ''ഉക്കണ്ഠിതു''ന്തി അഞ്ഞാഭിമുഖീ ഭവിതും. ആരമിതുന്തി വുത്തം ഹോതി. ലദ്ധം സാതം യേനാതി ലദ്ധസ്സാതം. ''സാതം''തി സാരത്തം. ''ഉപബ്രൂഹിതം''തി ഭുസംവഡ്ഢിതം. ''സന്ത സഭാവത്താ''തി ഉപസന്ത സഭാവത്താ. ''തഥാ അനുഗ്ഗഹിതാ''തി ആരമ്മണാഭിമുഖകരണാദിവസേന അനുഗ്ഗ ഹിതാ . സമാധിസ്സ കാമച്ഛന്ദനീവരണപ്പടിപക്ഖത്താ ''സയം...പേ०... നീവാരേത്വാ''തി വുത്തം. ''നിച്ചലംഠത്വാ''തി അപ്പനാകിച്ചമാഹ.

ഏവം ഉപനിജ്ഝാനത്ഥം ദസ്സേത്വാ ഝാപനത്ഥം ദസ്സേന്തോ "തേസു ചാ"തിആദിമാഹ. "തപ്പച്ചനീകാ"തി തേസം ഝാനങ്ഗ ധമ്മാനം പച്ചനീകാ പടിപക്ഖാ. "മനസ്മിം പീ"തി മനോദ്വാരേപി. പഗേവ കായവചീദ്വാരേസൂതി ഏവം സമ്ഭാവനത്ഥോ ചേത്ഥ പിസദ്ദോ. അപിസദ്ദോപി യുജ്ജതി. "ഝാപിതാ നാമ ഹോന്തീ"തി ഝാനങ്ഗ ധമ്മേഹ്ഗീഹി ദഡ്ഢാനാമ ഹോന്തി. "ഏവം സന്തേപി തേസം സമുദായേ ഏവ ഝാന വോഹാരോ സിദ്ധോ"തി യോജനാ. "ധമ്മ സാമഗ്ഗിപധാന"ന്തി ഝാനട്ഠാനേ ഝാനങ്ഗ ധമ്മാനം മഗ്ഗട്ഠാനേ മഗ്ഗങ്ഗ ധമ്മാനം ബോധിട്ഠാനേ ബോജ്ഝങ്ഗ ധമ്മാനം സമഗ്ഗഭാവപ്പധാനം.

ഏവം സങ്ഗഹകാരാനം മതിയാ ഝാനം വത്വാ ഇദാനി അപരേസാനം മതിയാ തം ദസ്സേതും "അപരേ"തിആദിമാഹ. അപരേ പന വദന്തീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ "യഥാ സകംകിച്ചാനീ"തി സസ്സ ഇദം സകം. സസ്സാതി അത്തനോ. ഇദന്തി സന്തകം. യാനിയാനി അത്തനോ സന്തകാനീതി അത്ഥോ. "ഇതീ"തി തസ്മാ. "പട്ഠാനേ ഝാനപച്ചയം പത്വാ...പേ൦... സാധേന്തിയേവ". വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ. ഝാനപച്ചയോതി ഝാനങ്ഗാനിഝാനസമ്പയുത്തകാനം ധമ്മാനം തം സമുട്ഠാനാനഞ്ച രൂപാനം ഝാനപച്ചയേന പച്ചയോ. മഗ്ഗപച്ചയോതി മഗ്ഗങ്ഗാനി മഗ്ഗസമ്പയുത്തകാനം ധമ്മാനം തം സമുട്ഠാനാനഞ്ച രൂപാനം മഗ്ഗപച്ചയേന പച്ചയോതി. "പഞ്ചസമുദിതാദീനീ"തി പഞ്ചസമൂഹ ദസസമൂഹാനി. "പഠമജ്ഝാനാദിഭാവസ്സേവചാ"തി പഠമജ്ഝാനാദി നാമലാഭസ്സേവചാതി അധിപ്പായോ. "ഝാനഭാവസ്സാ"തി ഝാനനാമലാഭസ്സ. "തഥാവിധകിച്ചവിസേസാഭാവാ"തി തഥാവിധാനം ആരമ്മണാഭിനിരോപനാദീനം കിച്ച വിസേസാനം അഭാവതോ.

**ൻ**. "ഏത്ഥ സിയാ"തി ഏതസ്മിം ഠാനേ പുച്ഛാസിയാ. "അങ്ഗ ഭേദോ"തി പഠമജ്ഝാനേ പഞ്ച അങ്ഗാനി, ദുതിയജ്ഝാനേ ചത്താരി അങ്ഗാനീ തിആദികോ അങ്ഗഭേദോ. "പുഗ്ഗലജ്ഝാസയേനാ"തി പുഗ്ഗലസ്സ ഇച്ഛാവിസേസേന. ഇതി അയം വിസജ്ജനാ. "സോ"തി സോ പുഗ്ഗലോ. "ഹീ"തി വിത്ഥാര ജോതകോ. വിതക്കോ സഹായോ യസ്സാതി വിതക്കസഹായോ. "വിതക്കേ നിബ്ബിന്ദതീ"തി ഓളാരികോവതായം വിതക്കോ, നീവരണാനം ആസന്നേ ഠിതോതി ഏവം വിതക്കേ ആദീനവം ദിസ്വാ നിബ്ബിന്ദതി. തസ്സ അജ്ഝാസയോതി സമ്ബന്ധോ. വിതക്കം വിരാജേതി വിഗമേതി അതിക്കമാപേതീതി വിതക്കവിരാഗോ. വിതക്കവിരാഗോ ച സോ ഭാവനാ ചാതി സമാസോ. "ഉത്തരുത്തരജ്ഝാനാധിഗമനേ"തി ഉത്തരി ഉത്തരിഝാനപ്പടിലാഭേ. അജ്ഝാസയ ബലേന പാദകജ്ഝാനസദിസം ന ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. ചേതോപണിധി ഇജ്ഝതീതി സമ്ബന്ധോ. "വിസുദ്ധത്താ"തി സീലവിസുദ്ധത്താ.

**൧൦**. സങ്ഖാര ഭേദവിചാരണായം. "സങ്ഖാര ഭേദോ ന വുത്തോ"തി പഠമജ്ഝാന കുസല ചിത്തം അസങ്ഖാരികമേകം, സസങ്ഖാരികമേകന്തിആദിനാ ന വുത്തോതി അധിപ്പായോ. "സോ"തി സങ്ഖാര ഭേദോ. "സിദ്ധത്താ"തി സങ്ഖാര ഭേദസ്സ സിദ്ധത്താ. കഥം സിദ്ധോതി ആഹ "തഥാഹീ"തിആദിം. സുഖാ പടിപദാ യേസം താനി സുഖപ്പടിപദാനി. തേസം ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. "യോ"തി യോഗീപുഗ്ഗലോ. "ആദിതോ"തിആദിമ്ഹി. "വിക്ഖമ്ഭേന്തോ"തി വിമോചേന്തോ വിയോഗം കരോന്തോ. ദുക്ഖേന വിക്ഖമ്ഭേതീതി സമ്ബന്ധോ. "കാമാദീനവദസ്സനാദിനാ"തി അങ്ഗാരകാസൂ

പമാകാമാബഹുദുക്ഖാബഹുപായാസാ, ആദീനവോ ഏത്ഥഭിയ്യോതിആദിനാ കാമേസുആദീനവം ദിസ്വാ. ആദിസദ്ദേന വിതക്കാദീസു ആദീനവദസ്സനം സങ്ഗയ്ഹതി. ''തേനേവാ''തി കാമാദീനവദസ്സനാദിനാ ഏവ. ഏത്ഥ അഭിഞ്ഞാഭേദേന സങ്ഖാര ഭേദോ ന വത്തബ്ബോ, പടിപദാ ഭേദേനേവ വത്തബ്ബോതി ദസ്സേതും ''ഖിപ്പാഭിഞ്ഞജ്ഝാനാനംപീ''തിആദി വുത്തം. തത്ഥ, അഭിജാനനം അഭിഞ്ഞാ. ഖിപ്പാസീഘാ അഭിഞ്ഞാ യേസം താനി ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാനി. ദന്ധാ അസീഘാ അഭിഞ്ഞാ യേസം താനി ദന്ധാഭിഞ്ഞാനി. ഝാനാനി. ''യദി ഏവ''ന്തി ഏവം പടിപദാ ഭേദേന സങ്ഖാര ഭേദോ യദി സിയാതി അത്ഥോ. ''വളഞ്ജനകാലേ''തി സമാപത്തി സമാപജ്ജനകാലേ. പടിബന്ധകാ നാമ അന്തരായികാ. ''സന്നിഹിതാസന്നിഹിതവസേനാ''തി ആസന്നേ സണ്ഠിതാസണ്ഠിതവസേന. സുദ്ധം വിപസ്സനായാനം യേസം തേ സുദ്ധവിപസ്സനായാനികാ. ''സുദ്ധം''തി സമഥജ്ഝാനേന അസമ്മിസ്സം. ''സത്ഥേന ഹനിത്വാ''തി പരേ ന സത്ഥേന ഹനനതോ ഛിന്ദനതോ. ''സഹസാ''തി സീഘതരേന. ''മരന്താനം ഉപ്പന്നം''തി മരണാസന്നകാലേ ഉപ്പന്നംതി അധിപ്പായോ. അനാഗാമിനോ ഹി സുദ്ധ വിപസ്സനായാനികാപി സമാനാ സമാധിസ്മിം പരിപൂരകാരിനോ നാമ ഹോന്തി. ഇച്ഛന്തേ സുസതി കിഞ്ചി നിമിത്തം ആരബ്ഭമനസികാര മത്തേനപി ഝാനം ഇജ്ഝതി. തേനാഹ ''തംപി മഗ്ഗസിദ്ധഗതിക''ന്തി. ''രൂപീബ്രഹ്മലോകേ''തി ഇദം അട്ഠന്നം സമാപത്തീനംപി തത്ഥ പാകതികഭാവം സന്ധായ വുത്തം. അരൂപീ ബ്രഹ്മലോകേ പന ഏകാ ഏവ സമാപത്തി പാകതികാസമ്ഭവതി. ഉപപത്തിസിദ്ധജ്ഝാനാനം ഭവന്തരേ സന്നിഹിത പച്ചയഭേദേന സങ്ഖാര ഭേദോ വുത്തോ, സോ കഥം പച്ചേതബ്ബോതി ആഹ ''ഏകസ്മിം ഭവേപി...പേ... യുത്താനി ഹോന്തീ''തി. ഏകസ്മിം ഭവേസബ്ബപ്പഥമം ലദ്ധകാലേ സങ്ഖാര ഭേദസ്സ ആസന്നത്താ വളഞ്ജനകാലേപി സോ ഏവ സങ്ഖാര ഭേദോ സിയാതി ആസങ്കാസമ്ഭവതോ ഇദം വുത്തം. തേന ഭവന്തരേ ഉപപത്തി സിദ്ധജ്ഝാനാനം സന്നിഹിത പച്ചയഭേദേന സങ്ഖാരഭേദേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി ദസ്സേതി. ഇദാനി താനി മഗ്ഗ സിദ്ധജ്ഝാന ഉപപത്തി സിദ്ധജ്ഝാനാനി സന്നിഹിതപച്ചയം അനപേക്ഖിത്വാ മഗ്ഗക്ഖണ ഉപപത്തിക്ഖണേസു സിദ്ധകാലേ ഝാനുപ്പത്തി പടിപദായ ഏവ സബ്ബസോ അഭാവം ഗഹേത്വാ അപരം വികപ്പം ദസ്സേതും ''ഝാനുപ്പത്തി പടിപദാ രഹിതത്താ വാ''തിആദി വുത്തം. ഏവം മഹഗ്ഗതഝാനാനം അട്ഠകഥാവസേന സിദ്ധം സങ്ഖാര ഭേദം വത്വാ ഇദാനി പാളിവസേനാപി സോ സിദ്ധോ യേവാതി ദസ്സേതും ''അപിചാ''തിആദി ആരദ്ധം. ദുക്ഖപ്പടിപദാപുബ്ബകാനം ദ്വിന്നം ദന്ധാഭിഞ്ഞഖിപ്പാഭിഞ്ഞസമാധീനം. ''ഏത്താവതാ''തി ഏതം പരിമാണം അസ്സാതി ഏത്താവം. ഏത്താവന്തേന. ഏത്ഥ സിയാ, കസ്മാ ഇധ സങ്ഖാരഭേദോ ന വുത്തോതിആദിനാ വചനക്കമേന സിദ്ധോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യം.

**൫൪**. വിഭാവനിപാഠേ. പരികമ്മം നാമ പഥവീ, പഥവീ, ആപോ, ആപോ-തിആദികം, രൂപം അനിച്ചം, രൂപം ദുക്ഖം, രൂപം അനത്താ-തിആദികഞ്ചഭാവനാപരികമ്മം അധികാരോ നാമ പുബ്ബഭവേകതഭാവനാകമ്മം. പുബ്ബേഭവേഝാനമഗ്ഗഫലാനിപത്ഥേത്വാ കതം ദാനസീലാദി പുഞ്ഞകമ്മഞ്ച. ''ഇദം താവനയുജ്ജതീ''തി ഏത്ഥ താവസദ്ദോ വത്തബ്ബന്തരാപേക്ഖനേ നിപാതോ. തേന അപരംപി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി ദീപേതി. പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ ദുവിധോ പകതി പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ, പയോഗപുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോതി. തത്ഥ പരികമ്മ പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ പകതി പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ നാമ, അയം പകതി

പച്ചയഗണോ ഏവ. പുബ്ബേ വുത്തോ പുബ്ബപ്പയോഗോ
പയോഗപുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ നാമ . സോ ഏവ ഇധാധിപ്പേതോതി ദസ്സേതും
"നഹീ"തിആദിമാഹ. "അന്തമസോ"തി അന്തിമ പരിച്ഛേദേന. "ആലോപഭിക്ഖാ"
നാമ ഏകാ ലോപഭിക്ഖാ. സോ പരികമ്മസങ്ഖാതപുബ്ബാഭിസങ്ഖാരോ.
ഝാനാനി ച സബ്ബാനി ഉപ്പന്നാനി നാമ നത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. "ഇതീ"തി തസ്മാ.
"സോ"തി ഭാവനാഭിസങ്ഖാരോ. "തേസം"തി സബ്ബേസംപി ഝാനാനം. ന ഹി
ലോകിയജ്ഝാനാനി നാമ...പേ°... അത്ഥി, ഇമേസം സത്താനം സബ്ബകപ്പേസുപി
കപ്പവിനാസകാലേ ഝാനാനി ഭാവേത്വാ ബ്രഹ്മലോക പരായനതാ സബ്ഭാവാതി
അധിപ്പായോ. "പുബ്ബേ സമഥകമ്മേസു കതാധികാരസ്സാ"തി
ആസന്നഭവേകതാധികാരം സന്ധായ വുത്തം. ദൂരഭവേ പന സമഥകമ്മേസു
അകതാധികാരോ നാമ കോചി നത്ഥീതി. "ഏവമേവാ"തി ഏവം ഏവ.
വിപാകജ്ഝാനേസു സങ്ഖാര ഭേദസ്സ പുബ്ബ കമ്മവസേന വത്തബ്ബത്താ "കുസല
ക്രിയജ്ഝാനേസൂ"തി വുത്തം. "അഥവാതിആദികോ പച്ഛിമ വികപ്പോ നാമ"
അഥവാ പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരേനേവ ഉപ്പജ്ജമാനസ്സ നകദാചി
അസങ്ഖാരികഭാവോ സമ്ഭവതീതി അസങ്ഖാരികന്തി ച, ബ്യഭിചാരാഭാവതോ
സസങ്ഖാരികന്തി ച ന വുത്തന്തി അയം വികപ്പോ. തത്ഥ അസങ്ഖാരികന്തി
ച ന വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. "ബ്യഭിചാരാ ഭാവതോ"തി അസങ്ഖാരികഭാവേന
പസങ്ഗാഭാവതോ. സസങ്ഖാരികന്തി ച ന വുത്തം. യദി വുച്ചേയ്യ. നിരത്ഥ
കമേവതംഭവേയ്യ. കസ്മാ, സമ്ഭവ ബ്യഭിചാരാനം അഭാവതോ. സമ്ഭവേ
ബ്യഭിചാരേ ച. വിസേസനം സാത്ഥകം സിയാതി ഹി വുത്തം. ന ച
നിരത്ഥകവചനം പണ്ഡിതാ വദന്തി. കസ്മാ, അപണ്ഡിതലക്ഖണത്താ. സതി
പന സമ്ഭവേ ച ബ്യഭിചാരേ ച, തഥാ സക്കാ വത്തും. കസ്മാ, സാത്ഥകത്താ.
സാത്ഥകമേവ പണ്ഡിതാ വദന്തി. കസ്മാ, പണ്ഡിത ലക്ഖണത്താതി
അധിപ്പായോ.

**൫൨**. പടിപദാ അഭിഞ്ഞാവവത്ഥാനേ. "നിമിത്തുപ്പാദതോ"തി
പടിഭാഗനിമിത്തസ്സ ഉപ്പാദതോ. സുഖാപന പടിപദാ, പച്ഛാദന്ധം വാ ഖിപ്പം
വാ ഉപ്പന്നം ഝാനം സുഖപ്പടിപദം നാമ കരോതീതി യോജനാ. "പുബ്ബഭവേ"തി
ആസന്നേ പുബ്ബഭവേ. അന്തരായികധമ്മാ നാമ 'കിലേസന്തരായികോ ച,
കമ്മന്തരായികോ ച, വിപാകന്തരായികോ ച, പഞ്ഞത്തി
വീതിക്കമന്തരായികോ ച, അരിയൂപവാദന്തരായികോ ച. തത്ഥ തിസ്സോ
നിയതമിച്ഛാദിട്ഠിയോകിലേസന്തരായികോ നാമ. പഞ്ചാനന്തരിയ കമ്മാനി
കമ്മന്തരായികോ നാമ. അഹേതുക ദ്വിഹേതുകപ്പടിസന്ധിവിപാകാ
വിപാകന്തരായികോ നാമ. ഭിക്ഖു ഭാവേഠിതാനം വിനയ പഞ്ഞത്തിം
വീതിക്കമിത്വാ അകതപ്പടികമ്മോ വീതിക്കമോ പഞ്ഞത്തിവീതിക്കമന്തരായികോ
നാമ. പടികമ്മേപനകതേ അന്തരായികോ ന ഹോതി. അരിയപുഗ്ഗലാനം
ജാതിആദീഹി ഉപവദിത്വാ അക്കോസിത്വാ അകതപ്പടികമ്മം അക്കോസനം
അരിയൂപവാദന്തരായികോ നാമ. ഇധപി പടികമ്മേ കതേ അന്തരായികോ ന
ഹോതി. സേസേസു തീസു പടികമ്മം നാമ നത്ഥി. ഇമേ ധമ്മാ ഇമസ്മിം ഭവേ
ഝാനമഗ്ഗാനം അന്തരായം കരോന്തീതി അന്തരായികാ നാമ. തേഹി വിമുത്തോ
അന്തരായിക ധമ്മ വിമുത്തോ നാമ. "കല്യാണപ്പടിപത്തിയം ഠിതോ"തി
സീലവിസുദ്ധി ആദികായ കല്യാണപ്പടിപത്തിയം പരിപൂരണ വസേന ഠിതോ.
"ഛിന്നപലിബോധോ"തി ആവാസപലിബോധാദീനി ദസവിധാനി
പലിബോധകമ്മാനി ഛിന്ദിത്വാ ഠിതോ. "പഹിതത്തോ"തി, യന്തം പുരിസഥാമേന
പുരിസപരക്കമേന പത്തബ്ബം, ന തം അപത്വാ വീരിയസ്സ സണ്ഠാനം

ഭവിസ്സതീതി ഏവം പവത്തേന സമ്മപ്പധാന വീരിയേന സമന്നാഗതോ. സോ ഹി പഹിതോ പേസിതോ അനപേക്ഖിതോ അത്തഭാവോ അനേനാതി പഹിതത്തോതി വുച്ചതി. "നസമ്പജ്ജതീതി നത്ഥി". സചേ പഞ്ചപധാനിയങ്ഗസമന്നാഗതോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. പഞ്ചപധാനിയങ്ഗാനി നാമ സദ്ധാസമ്പന്നതാ, അസാഠേയ്യം, ആരോഗ്യം, അലീനവീരിയതാ, പഞ്ഞവന്തതാ,തി.

**൩൨**. വിപാകജ്ഝാനേ. "മുദുഭൂതം"തി ഭാവനാ ബലപരിത്തത്താമന്ദഭൂതം. മന്ദഭൂതത്താ ച ദുബ്ബലം. "നാനാ കിച്ചട്ഠാനേസു ചാ"തി ദസ്സനസവനാദീസു. "ഹീനേസുപി അത്തഭാവേസൂ"തി അഹേതുക ദ്വിഹേതുകപുഗ്ഗലേസുപി. "അസദിസംപീ"തി തിഹേതുകുക്കട്ഠംപി കമ്മം അഹേതുകവിപാകംപി ജനേതീതിആദിനാ അസദിസംപി വിപാകം ജനേതി. "ഭവങ്ഗട്ഠാനേസു യേവാ"തി ഏത്ഥ ഭവങ്ഗ സദ്ദേന പടിസന്ധിട്ഠാന ചുതിട്ഠാനാനിപി സങ്ഗയ്ഹന്തി. "കുസലസദിസമേവാ"തി പഥമജ്ഝാനകുസലം പഥമജ്ഝാന വിപാകമേവ ജനേതി, ദുതീയജ്ഝാന കുസലം ദുതീയജ്ഝാന വിപാകമേവ ജനേതീതിആദിനാ കുസല സദിസമേവ വിപാകം ജനേതി. "കുസലമേവ...പേ...ക്രിയജ്ഝാനം നാമ ഹോതി" അഭേദൂ പചാരേനാതി അധിപ്പായോ. ഭേദമ്പി അഭേദം കത്വാ ഉപചാരോ വോഹാരോ അഭേദൂ പചാരോ.

**൩൪**. സങ്ഗഹഗാഥാ വണ്ണനായം. ഝാനാനം ഭേദോ ഝാനഭേദോ. അത്ഥതോ പന ഝാനേഹി സമ്പയോഗഭേദോ ഝാനഭേദോതി വുത്തോ ഹോതീതി ആഹ "ഝാനേഹി സമ്പയോഗഭേദേനാ"തി. പഥമജ്ഝാനികം ചിത്തന്തിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "തമേവാ"തി രൂപാവചര മാനസമേവ. വിഭാവനിയം പന ഉപരിസങ്ഗഹഗാഥായം ഝാനങ്ഗ യോഗഭേദേന, കത്വേകേകന്തു പഞ്ചധാതി വചനം ദിസ്വാ ഇധ ഝാന ഭേദേനാതി ഝാനങ്ഗേഹി സമ്പയോഗഭേദേനാതി വുത്തം. ഏവം സന്തേപി ഇധ ഝാനഭേദസ്സ വിസും അധിപ്പേതത്താ "അഞ്ഞോഹി ഝാനഭേദോ"തിആദി വുത്തം.

രൂപാവചരചിത്തദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൩൭**. അരൂപചിത്തദീപനിയം. "ഭുസോ"തി അതിരേകതരം. "സരൂപതോ"തി പരമത്ഥ സഭാവതോ. നത്ഥി ജടാ ഏത്ഥാതി അജടോ. അജടോ ആകാസോതി അജടാകാസോ. "പരിച്ഛിന്നാകാസോ"തി ദ്വാരച്ഛിദ്ദവാതപാനച്ഛിദ്ദാദികോ ആകാസോ, യത്ഥ ആകാസ കസിണ നിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തി. കസിണ നിമിത്തം ഉഗ്ഘാടേത്വാ ലദ്ധോ ആകാസോ കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസോ, കസിണം ഉഗ്ഘാടേന നിബ്ബത്തോ കസിണുഗ്ഘാടിമോതി കത്വാ. രൂപകലാപാനം പരിച്ഛേദമത്തഭൂതോ ആകാസോ രൂപപരിച്ഛേദാകാസോ. "അനന്തഭാവേന ഫരീയതീ"തി ചതുരങ്ഗുലമത്തോപിസോ അനന്ത നാമം കത്വാ ഭാവനാമനസികാരേന ഫരീയതി. "ദേവാനം അധിട്ഠാനവത്ഥൂ"തി മഹിദ്ധികാനം ഗാമനഗര ദേവാനം ബലിപ്പടിഗ്ഗഹണട്ഠാനം വുച്ചതി, യത്ഥ മനുസ്സാ സമയേ കുല ദേവതാനം ബലിം അഭിഹരന്തി. "ബലിം"തി പൂജനീയ വത്ഥു വുച്ചതി. "തസ്മിം"തി കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസേ. "തദേവാ"തി തം ആരമ്മണമേവ. കുസലജ്ഝാനം സമാപന്നസ്സവാ, വിപാകജ്ഝാനേന ഉപപന്നസ്സവാ, ക്രിയജ്ഝാനേന ദിട്ഠധമ്മ സുഖ വിഹാരിസ്സവാ, തിയോജേതബ്ബം. അനന്തന്തി വുച്ചതി, യഥാപഥവീകസിണേ പവത്തനതോ ഝാനം പഥവീകസിണന്തി വുച്ചതീതി. "ഏകദേസേ"തി ഉപ്പാദേവാ ഠിതിയം വാ ഭങ്ഗേവാ.

അന്തരഹിതത്താ അനന്തന്തി വുച്ചതി. “അനന്ത സഞ്ഞിതേ”തി അനന്ത നാമകേ. “അനന്തന്തി ഭാവനായ പവത്തത്താ”തി ഇദം പഥമാ രുപ്പവിഞ്ഞാണം അനന്തന്തി ഏവം പുബ്ബഭാഗ ഭാവനായ പവത്തത്താ. “അത്തനോ ഫരണാകാര വസേനാ”തി പുബ്ബഭാഗഭാവനം അനപേക്ഖിത്വാതി അധിപ്പായോ. “നിരുത്തി നയേനാ”തി സകത്ഥേ യപച്ചയം കത്വാ നകാരസ്സലോപേന. “പാളിയാ നസമേതീ”തി വിഭങ്ഗ പാളിയാനസമേതി. “അനന്തം ഫരതീ”തി അനന്തം അനന്തന്തി ഫരതി. “പഥമാ രുപ്പവിഞ്ഞാണാഭാവോ”തി തസ്സ അഭാവ പഞ്ഞത്തിമത്തം. “നേവത്ഥീ”തി നത്ഥി. “അസ്സാ”തി ചതുത്ഥാ രുപ്പജ്ഝാനസ്സ. അഥവാതിആദീസു “പടുസഞ്ഞാ കിച്ചസ്സാ”തി ബ്യത്തസഞ്ഞാ കിച്ചസ്സ. “സങ്ഖാരാവസേസ സുഖുമഭാവേന വിജ്ജമാനത്താ”തി ഇമസ്സ അത്ഥം വിഭാവേന്തോ “ഏത്ഥചാ”തിആദിമാഹ. “മുദ്ധഭൂതം”തി മത്ഥകപത്തം. “ദേസനാസീസമത്തം”തി രാജാ ആഗച്ഛതീതിആദീസു വിയ പധാന കഥാമത്തന്തി വുത്തം ഹോതി. “തസ്സേവാ”തി പഥമാ രുപ്പവിഞ്ഞാണസ്സേവ. കുസലഭൂതം പഥമാ രുപ്പവിഞ്ഞാണം പുഥുജ്ജനാനഞ്ച സേക്ഖാനഞ്ച കുസലഭൂതസ്സ ദുതീയാരുപ്പവിഞ്ഞാണസ്സ ആരമ്മണം ഹോതി. അരഹാ പന തിവിധോ. തത്ഥ, ഏകോപഥമാ രുപ്പേഠത്വാ അരഹത്തം പത്വാ പഥമാരുപ്പം അസമാപജ്ജിത്വാവ ദുതീയാ രുപ്പം ഉപ്പാദേതി. തസ്സ കുസലഭൂതം പഥമാ രുപ്പം ക്രിയഭൂതസ്സ ദുതീയാ രുപ്പസ്സ ആരമ്മണം. ഏകോപഥമാ രുപ്പേഠത്വാ അരഹത്തം പത്വാ പുന തമേവ പഥമാ രുപ്പം സമാപജ്ജിത്വാ ദുതീയാ രുപ്പം ഉപ്പാദേതി. ഏകോ ദുതീയാ രുപ്പേഠത്വാ അരഹത്തം ഗച്ഛതി. തേസം ദ്വിന്നം ക്രിയഭൂതം പഥമാ രുപ്പവിഞ്ഞാണം ക്രിയഭൂതസ്സേവ ദുതീയാരുപ്പസ്സ ആരമ്മണം. തേനാഹ “വിഞ്ഞാണം നാമാ”തിആദിം.

## അരൂപചിത്താനുദീപനാ.

**൩൭.** ലോകുത്തരചിത്തേ. “ജലപ്പവാഹോ”തി ഉദകധാരാസങ്ഘാടോ. “പഭവതോ”തിആദിപവത്തിട്ഠാനതോ. “യഥാഹാ”തി കഥം പാളിയം ആഹ. “സേയ്യഥിദ”ന്തി സോ കതമോ. “അയം പീ”തി അയം അരിയമഗ്ഗോപി. ഏകചിത്തക്ഖണികോ അരിയമഗ്ഗോ, കഥം യാവ അനുപാദിസേസ നിബ്ബാനധാതുയാസവതി സന്ദതീതി ആഹ “ആനുഭാവപ്ഫരണവസേനാ”തി. പാളിയം ഗങ്ഗാദീനി പഞ്ചന്നം മഹാനദീനം നാമാനി. “സമുദ്ദ നിന്നാ”തി മഹാസമുദ്ദാഭിമുഖം നിന്നാ നമിതാ. “പോണാ”തി അനുപതിതാ. “പബ്ഭാരാ”തി അധോവാഹിതാ. “കിലേസാനം”തി അനുപഗമനേ കമ്മപദം. പാളിയം “ഘടോ”തി ഉദക പുണ്ണഘടോ. “നികുജ്ജോ”തി അധോമുഖം ഠപിതോ. “നോപച്ചാവ മതീ”തി പുന നോഗിലതി. “ന പുനേതീ”തി ന പുന ഏതി നുപഗച്ഛതി അരിയസാവകോ. “ന പച്ചേതീ”തി ന പടി ഏതി. തദത്ഥം വദതി “ന പച്ചാഗച്ഛതീ”തി. ഏവം തം അനിവത്തഗമനം പാളിസാധകേഹി ദീപേത്വാ ഇദാനി യുത്തിസാധകേഹി പകാസേതും “യഥാ ചാ”തിആദിമാഹ. “യതോ”തി യം കാരണാ. “തേ”തി പുഥുജ്ജനാ. “ദുസ്സീലാ”തി നിസ്സീലാ. “ഉമ്മത്തകാ”തി പിത്തുമ്മത്തകാ. “ഖിത്ത ചിത്താ”തി ഛഡ്ഡിതപകതി ചിത്തായക്ഖുമ്മത്തകാ. “ദുപ്പഞ്ഞാ”തി നിപ്പഞ്ഞാ. “ഏളമൂഗാ”തി ദുപ്പഞ്ഞതായ ഏവ പഗ്ഘരിതലാല മുഖ മൂഗാ. “തസ്മിം മഗ്ഗേ ഏവാ”തി അട്ഠങ്ഗീകേ അരിയമഗ്ഗേ ഏവ. സോ പന മഗ്ഗോ പഥമ മഗ്ഗോ, ദുതീയ മഗ്ഗോ, തതീയ മഗ്ഗോ, ചതുത്ഥ മഗ്ഗോ,തി ചതുബ്ബിധോ ഹോതി. “ആദിതോ പജ്ജനം”തി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ആദിമ്ഹി പഥമ മഗ്ഗസോതസ്സ പജ്ജനം ഗമനം. പടിലാഭോതി വുത്തം ഹോതി.

“സോതാപത്തിയാ”തി സോതസ്സ ആപജ്ജനേന. “അധിഗമ്മമാനോ”തി പടിലബ്ഭമാനോ. സബ്ബേ ബോധിപക്ഖിയ ധമ്മാ അനിവത്ത ഗതിയാ പവത്തമാനാ സോതോതി വുച്ചന്തീതി സമ്ബന്ധോ. സമ്ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം. ഉപരിസമ്ബോധി ഏവ പരായനം യേസം തേ ഉപരിസമ്ബോധി പരായനാ. പരായനന്തി ച പടിസരണം. കഥം സോതാപത്തി വചനം മഗ്ഗേന സമാനാധികരണം ഹോതീതി വുത്തം “പഥമ മഗ്ഗ സങ്ഖാതായ സോതാപത്തിയാ”തിആദി. “മഗ്ഗേതീ”തി ഗവേസതി. മാരേന്തേ ഗമനോനിരുത്തിനയേന മഗ്ഗോതി സിജ്ഝതീതി വുത്തം “കിലേസേ മാരേന്തോ ഗച്ഛതീതി മഗ്ഗോ”തി.

**൪൨**. സകദാഗാമി മഗ്ഗേ. “സകിം ആഗച്ഛതീ”തി ഇതോഗന്ത്വാ പുന ഇധ ആഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. “സീലേനാ”തി പകതിസഭാവേന. കാമലോകം ആഗച്ഛന്തി ഏതേഹീതി കാമലോകാഗമനാ. കിലേസാ. തേസം സബ്ഭാവേന വിജ്ജമാനഭാവേന. പാളിയം “ഏകച്ചസ്സ പുഗ്ഗലസ്സാ”തി കത്തു അത്ഥേസാമിവചനം. ഏകച്ചേന പുഗ്ഗലേന അപ്പഹീനാ നീതി സമ്ബന്ധോ . “സഹബ്യതം”തി സഹായഭാവം. “ആഗാമീഹോതീ”തി വത്വാ തമേവത്ഥം വദതി “ആഗന്ത്വാ ഇത്ഥത്ത”ന്തി. ആഗച്ഛതി സീലേനാതി ആഗന്ത്വാ. ഇത്ഥം ഭാവോ ഇത്ഥത്തം. ഇമം കാമത്തഭാവം ആഗന്ത്വാ, തസ്മാ ആഗാമീ നാമ ഹോതീതി യോജനാ. “അയഞ്ച അത്ഥോ”തി പടിസന്ധിവസേന സകിം ഇമം ലോകം ആഗച്ഛതീതിആദികോ അത്ഥോ. “കിലേസ ഗതിവസേനാ”തി കാമലോകാ ഗമന കിലേസ ഗതിവസേന. മഗ്ഗസഹായേന ഝാനേന വിക്ഖമ്ഭിതാ കിലേസാ മഗ്ഗേന സമുച്ഛിന്ന ഗതികാ ഹോന്തി. അയം മഗ്ഗസഹായോഝാനാനുഭാവോ നാമ. തേനാഹ “ന ഹീ”തിആദിം. “ദേവലോകതോ”തി ഏത്ഥ ബ്രഹ്മലോകോപി സങ്ഗഹിതോ. പച്ഛിമസ്മിം പന അത്ഥേ സതീതി യോജനാ. ആഗമനസീലോ ആഗന്ത്വാ. ന ആഗന്ത്വാ അനാഗന്ത്വാ. “തേനാ”തി അനാഗമനേന. “നാനത്ഥാ സമ്ഭവതോ”തി ദ്വീസു ഇത്ഥത്തസദ്ദേസു ഏകസ്മിം ഇമം കാമാവചര ലോകന്തി ഏകസ്മിം ഇമം മനുസ്സ ലോകന്തി ഏവം നാനത്ഥാനം അസമ്ഭവതോ. പാളിയം “സബ്യാ ബജ്ഝോ”തി ചേതോദുക്ഖ സങ്ഖാതേന ചേതസികരോഗാ ബാധേന സഹിതോ. തേനാഹ “തേഹി പടിഘാനുസയസ്സാ”തിആദിം. തത്ഥ “തേ”തി പുഥുജ്ജന സോതാപന്ന സകദാഗാമിനോ. സബ്യാ ബജ്ഝാനാമാതി സമ്ബന്ധോ. “പച്ഛിമസ്സ വാക്യസ്സാ”തി ആഗന്ത്വാ ഇത്ഥത്തം സോതാപന്ന സകദാഗാമിനോ തേന ദട്ഠബ്ബാതി വാക്യസ്സ. “ദ്വീസു സകദാഗാമീസൂ”തി ആഗന്ത്വാ ഇത്ഥത്തന്തി വുത്തത്താ തേന അത്ഥേന സകദാഗാമിനാമകേസു ദ്വീസു സോതാപന്ന സകദാഗാമീസു. “പുരിമസ്സാ”തി സോതാപന്നസ്സ. “അനഞ്ഞ സാധാരണേ നേവാ”തി ദുതീയ ഫലട്ഠാദീഹി അസാമഞ്ഞേനേവ. ബ്രഹ്മലോകേഠിതാനം സോതാപന്നാനം സത്തക്ഖത്തു പരമ താദിഭാവോ നത്ഥി വിയ ദുതീയ ഫലട്ഠാനം സകദാഗാമി ഭാവോപി നത്ഥി. തേനാഹ “പഥമ ദുതീയ ഫലട്ഠാപീ”തിആദിം. “തസ്മാ”തിആദി ലദ്ധഗുണവചനം. “ഇതി കത്വാ”തി ഇമിനാ കാരണേന. “ഹേട്ഠൂ പരൂപപത്തിവസേനാ”തി ഉപരിതോ ആഗന്ത്വാ ഹേട്ഠൂപപത്തി ച, ഹേട്ഠതോ ആഗന്ത്വാ ഉപരൂപപത്തി ചാതി ഏവം ഹേട്ഠൂപരൂപപത്തിവസേന. “ഏവഞ്ച കത്വാ”തിആദി ദുതീയ ലദ്ധ ഗുണവചനം. “പഞ്ചന്നം ഇധ നിട്ഠാ”തി പഞ്ചന്നം പുഗ്ഗലാനം ഇധ കാമലോകേ നിട്ഠാ അനുപാദിസേസ നിബ്ബാനപത്തീതി വുത്തം ഹോതി. “സോ പനാ”തി സകദാഗാമി പുഗ്ഗലോ പന. യേസം പന അട്ഠകഥാ ചരിയാനം അത്ഥോ,

തേസം അത്ഥേസോ സകദാഗാമി പുഗ്ഗലോ പഞ്ചവിധോവ വുത്തോ, ന ഛട്ഠോ പുഗ്ഗലോതി യോജനാ. യേസം പന ഇമം ലോകന്തി അത്ഥോ, തേസം അത്ഥേ ഛട്ഠോപി ലബ്ഭതീതി ദസ്സേതും "മഹാപരിനിബ്ബാന...പേ... ആഗതോ യേവാ"തി വുത്തം. തത്ഥ "സകിം ആഗമനട്ഠേന ആഗതോ യേവാ"തി സകിം ആഗമനട്ഠേന സകദാഗാമീസു ആഗതോയേവ. സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാപി പഥമ ഫലട്ഠം ഭൂതാ സത്തക്ഖത്തു പരമതായം സണ്ഠിതാ വിയാതി യോജനാ. എത്ഥ ച "സത്തക്ഖത്തുപരമതായം"തി സത്തക്ഖത്തു പരമഭാവേ. ഇദഞ്ച നിദസ്സന വചനമത്തം. സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാപി ദുതീയ ഫലട്ഠംഭൂതാ സകിം ആഗമനപ്പകതിയം സണ്ഠിതായേവ ഹോന്തി. കസ്മാ, തസ്മിം ഖണേ തം സഭാവാനതി വത്തനതോതി അധിപ്പായോ. സബ്ബോപി സോ ഛബ്ബിധോ പുഗ്ഗലോ ഇധ...പേ... ദട്ഠബ്ബോ. എതേന യം വുത്തം വിഭാവനിയം പഞ്ചസു സകദാഗാമീസു പഞ്ചമകോവ ഇധാധിപ്പേതോതി. തം പടിക്ഖിത്തം ഹോതി. കസ്മാ, പഞ്ചമകോ എവ ഇധ സകദാഗാമിപദേ അധിപ്പേതേസതി ഇതരേ ചത്താരോ കത്ഥ അധിപ്പേതാ സിയുന്തി വത്തബ്ബത്താ. ജനകഭൂതോ സമാനോ. "ഞായാഗതാ എവാ"തി യുത്തിതോ പരമ്പരാഗതാ എവ. തേനാഹ "യഥാ"തിആദിം. "അവിരുദ്ധോ"തി ഞായേന അവിരുദ്ധോ.

**൯൯**. ഓരമ്ഭാഗോ നാമ ഹേട്ഠാഭാഗോ കാമലോകോ. ഓരമ്ഭാഗായ സംവത്തന്തീതി ഓരമ്ഭാഗിയാനി കാമരാഗ ബ്യാപാദ സംയോജനാദീനി. "സോ"തി അനാഗാമി പുഗ്ഗലോ.

**൱൦**. മഹപ്ഫലം കരോന്തി സീലേനാതി മഹപ്ഫല കാരിനോ. തേസം ഭാവോ "മഹപ്ഫല കാരിതാ". സീലാദി ഗുണോ. "അരഹതീ"തി പടിഗ്ഗഹിതും അരഹതി. "അരഹതോ"തി അരഹന്തസ്സ. "നിബ്ബചനം"തി നിരുത്തി. വിഗ്ഗഹ വാക്യന്തി വുത്തം ഹോതി. സുദ്ധികസുഞ്ഞതായ തഥാ ന വചിത്താനി, സുഞ്ഞതപ്പടിപദായ തഥാ ന വചിത്താനീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. തത്ഥ "സുദ്ധിക സുഞ്ഞതായാ"തി സുദ്ധികസുഞ്ഞതവാരേ. "സുഞ്ഞതപ്പടിപദായാ"തി സുഞ്ഞതപ്പടിപദാവാരേ. "സച്ച സതിപട്ഠാന വിഭങ്ഗേസു പനാ"തി സച്ച വിഭങ്ഗ സതിപട്ഠാന വിഭങ്ഗേസു പന, സബ്ബം ചിത്ത വഡ്ഢനം പാളി അട്ഠകഥാസു ദേസനാവാരേ വിചാരേത്വാ വേദിതബ്ബം.

**൱൧**. ഫലചിത്തേ . സോതാപത്തിയാ അധിഗതം ഫലം സോതാപത്തി ഫലം. തത്ഥ "അധിഗതം"തി പടിലദ്ധം. അട്ഠങ്ഗീക ഫലം സന്ധായ "തേന സമ്പയുത്ത"ന്തി വുത്തം. "നിരുത്തീ"തി വിഗ്ഗഹോ.

**൱൨**. തനുഭൂതേപി കാതും ന സക്കോതി, കുതോ സമുച്ഛിന്ദിതും. "താനീ"തി ഇന്ദ്രിയാനി. "പടൂ നീ"തിതിക്ഖാനി. "സോ"തി ചതുത്ഥ മഗ്ഗോ. "താ ചാ"തി രൂപരാഗ, അരൂപരാഗ, മാന, ഉദ്ധച്ച, അവിജ്ജാദയോ ച. "അഞ്ഞേ ചാ"തി തേഹി ദസഹി സംയോജനേഹി അഞ്ഞേ അഹിരികാനോത്തപ്പാദികേ, സബ്ബേപി പാപ ധമ്മേ ച.

**൱൩**. കിരിയ ചിത്ത വിചാരണായം. ന ഗഹിതം ഇതി അയം പുച്ഛാ. അഭാവാ ഇതി അയം വിസജ്ജനാതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "അസ്സാ"തി കിരിയാനുത്തരസ്സ. "നിരനുസയസന്താനേപീ"തി അനുസയ രഹിതേ അരഹന്ത സന്താനേപി. "ഇതീ"തി വാക്യ പരിസമാപനമത്തം. "വുച്ചതേ"തി വിസജ്ജനാ കഥീയതേ. പുന അനുപ്പജ്ജനം അനുപ്പാദോ. അനുപ്പാദോ ധമ്മോ സഭാവോ

യേസം തേ അനുപ്പാദ ധമ്മാ. തേസം ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. വിപാകഞ്ച ജനേതീതി സമ്ബന്ധോ. കഥം ജനേതീതി ആഹ "കുസല...പേ॰... കത്വാ"തി. തത്ഥ, "കത്വാ"തി സാധേത്വാ. സചേപി കരേയ്യാതി യോജനാ. "കോചീ"തി അബ്യത്തോ കോചി അരിയസാവകോ. തദാ ഫല ചിത്തമേവ പവത്തേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ. "പടിബാഹിതും അസക്കുണേയ്യോ"തി അപ്പടിബാഹിയോ ആനുഭാവോ അസ്സാതി സമാസോ.

**൯൪**. "ആദി അന്ത പദേസ്വേ വാ"തിആദിമ്ഹി ദ്വാദസാ കുസലാനീതി ച, അന്തേ ക്രിയ ചിത്താനി വീസതീതി ച പദേസു. രൂപേ പരിയാ പന്നാനി ചിത്താനി. അരൂപേ പരിയാ പന്നാനി ചിത്താനി. "പഥമായ ഭൂമിയാ പത്തിയാ"തി പഥമഭൂമിം പാപുണിതും. "സാമഞ്ഞ ഫലം അധിപ്പേതന്തി വുത്തം" അട്ഠസാലിനിയം. അത്ഥതോ പന ധമ്മ വിസേസോതി സമ്ബന്ധോ. മഗ്ഗ ഫല നിബ്ബാന സങ്ഖാതോ ധമ്മ വിസേസോ ലോകുത്തരഭൂമി നാമാതി യോജനാ. അവത്ഥാ ഭൂമി ഏവ നിപ്പരിയായഭൂമി. കസ്മാ, അവത്ഥാ വന്താനം ധമ്മാനം സരൂപതോ ലദ്ധത്താ. ഇതരാ ഓകാസഭൂമി നിപ്പരിയായ ഭൂമി ന ഹോതി. കസ്മാ, പഞ്ഞത്തിയാ മിസ്സകത്താ. "ധമ്മാനം തം തം അവത്ഥാ വിസേസവസേനേവ സിദ്ധാ"തി ഏതേന അവത്ഥാ ഭൂമി ഏവ പധാന ഭൂമീതി ദസ്സേതി. കാമതണ്ഹായ വിസയഭൂതോ ഓളാരികാകാരോ കാമാവചരതാ നാമ. ഭവതണ്ഹായ വിസയഭൂതോ മജ്ഝിമാകാരോ രൂപാരൂപാവചരതാ നാമ. താസം തണ്ഹാനം അവിസയഭൂതോ സണ്ഹ സുഖുമാകാരോ ലോകുത്തരതാ നാമ. ഹീനാനം അകുസല കമ്മാനം വസേന ഹീനാ അപായഭൂമിയോ. പണീതാനം കുസല കമ്മാനം വസേന പണീതാ സുഗതി ഭൂമിയോ. തത്ഥ ച നാനാ അകുസല കമ്മാനം വാ നാനാ കുസല കമ്മാനം വാ ഓളാരിക സുഖുമതാ വസേന നാനാ ദുഗ്ഗതി ഭൂമിയോ നാനാ സുഗതി ഭൂമിയോ ച സിദ്ധാ ഹോന്തീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും "അപി ചാ"തിആദിമാഹ.

**൯൫**. ഗാഥായ പുബ്ബദ്ധം നാമ-ഇത്ഥ മേകൂന നവുതി, പ്പഭേദം പന മാനസന്തി പാദദ്വയം. അപരദ്ധം നാമ ഏകവീസസതംവാഥ, വിഭജന്തി വിചക്ഖണാതി പാദദ്വയം. തം ഇമിനാ ന സമേതി. കഥം ന സമേതി. ഇമിനാ വചനേന സകലമ്പി ഗാഥം ഏകൂന നവുതിപ്പഭേദം മാനസം ഏകവീസ സതം കത്വാ വിഭജന്തീ-തി ഏവം ഏകവാക്യം കത്വാ യോജനം ഞാപേതി. "പഥമജ്ഝാന സദിസട്ഠേനാ"തി ലോകിയ പഥമജ്ഝാന സദിസട്ഠേന. യം ചതുരങ്ഗീകം, തം സയമേവ ദുതീയജ്ഝാനന്തി സിദ്ധം. യം തിയങ്ഗീകം, തം സയമേവ തതീയജ്ഝാനന്തി സിദ്ധം. യം ദുവങ്ഗീകം, തം സയമേവ ചതുത്ഥജ്ഝാനന്തി സിദ്ധം. യം പുന ദുവങ്ഗീകം, തം സയമേവ പഞ്ചമജ്ഝാനന്തി സിദ്ധം. "ഏവം വുത്ത"ന്തി വിഭാവനിയം ഝാനങ്ഗവസേന പഥമജ്ഝാന സദിസത്താ പഥമജ്ഝാനഞ്ചാതി ഏവം വുത്തം. വിതക്കാദി അങ്ഗപാതുഭാവേന പഞ്ചധാ വിഭജന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ന ഇതരാനി ലോകിയജ്ഝാനാനി സാതിസ്സയതോ ഝാനാനി നാമ സിയും. കസ്മാതി ആഹ "താനി ഹീ"തിആദിം. തത്ഥ "താനീ"തി ലോകിയജ്ഝാനാനി. "ഉപേച്ചാ"തി ഉപഗന്ത്വാ. "ഝാപേന്തീ"തി ദഹന്തി. പകതിയാ ഏവ സിദ്ധോ ഹോതി, ന പാദകജ്ഝാനാദിവസേന സിദ്ധോ. "കിച്ച"ന്തി പഞ്ചങ്ഗീക ഭാവത്ഥായ കത്തബ്ബ കിച്ചം. "തേന പച്ചയ വിസേസേനാ"തി പാദകജ്ഝാനാദിനാ പച്ചയ വിസേസേന. "തസ്മിം"തി പച്ചയ വിസേസേ. യഥാലോകിയജ്ഝാനേസു ഉപചാരഭൂതാ ഭാവനാ കാചി വിതക്ക വിരാഗ ഭാവനാ നാമ ഹോതി...പേ॰... കാചി രൂപ

വിരാഗ ഭാവനാ നാമ. അസഞ്ഞി ഗാമീനം പന സഞ്ഞാ വിരാഗ ഭാവനാ നാമ ഹോതി. ഏവമേവന്തി യോജനാ. "സാ"തി ഉപചാര ഭാവനാ ."ഉപേക്ഖാ സഹഗതം വാ"തി ഏത്ഥ വാ സദ്ദേന രൂപസമതിക്കമം വാ സഞ്ഞാ സമതിക്കമം വാതി അവുത്തം വികപ്പേതി. ആദികമ്മികകാലേ ഏവം ഹോതു, വസിഭൂതകാലേ പന കഥന്തി ആഹ "ഝാനേസൂ"തിആദിം. നാനാസത്തിയുത്താ ഹോതീതി വത്വാ നാനാസത്തിയോ ദസ്സേതി "കാചീ"തിആദിനാ. യാ ഉപചാര ഭാവനാ. "വിതക്കം വിരാജേതും"തി വിതക്കം വിഗമേതും. അത്തനോ ഝാനം അവിതക്കം കാതുന്തി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ "അതിക്കാമേതും"തി. സാ ഉപചാര ഭാവനാ. സേസാസുപി ഉപചാര ഭാവനാസു.

**൱൱**. (ക) "സാ വിപസ്സനാ"തി വുട്ഠാനഗാമിനി വിപസ്സനാ. "വിപസ്സനാ പാകതികാ ഏവാ"തികാചി വിരാഗ ഭാവനാ നാമ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "നിയാമേതും"തി അവിതക്കമേവ ഹോതൂതി വദമാനാ വിയ വവത്ഥപേതും. "അധിപ്പായോ"തി പാദകവാദിത്ഥേരസ്സ അധിപ്പായോ. "സമ്മസീയതീ"തി ഇദം ഝാനം അനിച്ചം ഖയട്ഠേന, ദുക്ഖം ഭയട്ഠേന, അനത്താ അസാരകട്ഠേനാതി സമ്മസീയതി സമനുപസ്സീയതി. തം അട്ഠകഥായ ന സമേതി. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ. യതോ യതോ സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ യേ യേ സമാപത്തി ധമ്മേ സമ്മസിത്വാ മഗ്ഗോ നിബ്ബത്തിതോ ഹോതി. തം തം സമാപത്തി സദിസോവ ഹോതി. സമ്മസിതസമാപത്തി സദിസോതി അത്ഥോതി. ഏത്ഥ ഹി "യതോ യതോ സമാപത്തിതോ വുട്ഠായാ"തി ഏതേന പാദകജ്ഝാനം കഥിതം ഹോതി. "പാദകജ്ഝാനേ സതീ"തി ഏതേന അയം വാദോപി പാദകജ്ഝാനേന വിനാ നസിജ്ഝതീതി ദസ്സേതി. "വിപസ്സനാപി...പേ॰... പത്താ ഹോതീ"തി ഏതേന ഇമസ്മിം വാദേപി വിപസ്സനാ നിയാമോ ഇച്ഛിതബ്ബോതി ദസ്സേതി. തേനാഹ "യഥാലോകിയജ്ഝാനേസൂ"തിആദിം. കാമഞ്ചേത്ഥ...പേ॰... അവിരോധോ വുത്തോ വിയ ദിസ്സതി. കഥം. പഞ്ചമജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ ഹി പഥമജ്ഝാനാദീനി സമ്മസതോ ഉപ്പന്നമഗ്ഗോ പഥമത്ഥേരവാദേന പഞ്ചമജ്ഝാനികോ, ദുതിയ വാദേന പഥമാദിജ്ഝാനികോ ആപജ്ജതീതി ദ്വേപി വാദാ വിരുജ്ഝന്തി. തതീയ വാദേന പനേത്ഥ യം ഇച്ഛതി, തം ഝാനികോ ഹോതീതി തേ ച വാദാ ന വിരുജ്ഝന്തി, അജ്ഝാസയോ ച സാത്ഥകോ ഹോതീതി ഏവം അവിരുദ്ധോ വുത്തോ ഹോതീതി. ഏത്ഥ പന യം ഇച്ഛതി, തം ഝാനികോ ഹോതി. ഇച്ഛായ പന അസതി, വിരോധോയേവ. തേനാഹ "ഇമേ പന വാദാ. ...പേ॰... . വിരോധോ പരിഹരിതും"തി. പാളിയം "അജ്ഝത്തം സുഞ്ഞതം മനസി കരോതീ"തി അജ്ഝത്തസന്താനേതം തം ഝാനഞ്ച ഝാനസഹഗതഞ്ച ഖന്ധ പഞ്ചകം നിച്ച സുഖ അത്ത ജീവതോ സുഞ്ഞതം മനസി കരോതി. "ന പക്ഖന്ദതീ"തി ന പവിസതി. "സന്നിസാദേതബ്ബം"തി സന്നിസിന്നം കാതബ്ബം. "ഏകോദികാതബ്ബം"തി ഏകമുഖം കാതബ്ബം. "സമാദഹാതബ്ബം"തി സുട്ഠു ഠപേതബ്ബം. "നിസ്സായാ"തി പാദകം കത്വാതി അധിപ്പായോ.

**൱൭**. (ക) വാദവിചാരണായം. ഉപചാര ഭാവനാ ഏവ ഉപരിജ്ഝാനേ ഝാനങ്ഗം നിയാമേതീതി വുത്തം. ഹേട്ഠാ പന അജ്ഝാസയോ ഏവ ഉപരിജ്ഝാനേ ഝാനങ്ഗം നിയാമേതീതി വുത്തം. തത്ഥ "അജ്ഝാസയോ ഏവാ"തി ഏവ സദ്ദേന പാദകജ്ഝാനം നിവത്തേതി. "ഇധ ഉപചാര ഭാവനാ ഏവാ"തി ഏവ സദ്ദേന അജ്ഝാസയം നിവത്തേതി. ഏതേസു ഹി ദ്വീസു സഹ ഭാവീസു ഉപചാര ഭാവനാ ഏവ പധാനം ഹോതി. അജ്ഝാസയോ പന തസ്സ നാനാ സത്തിയോഗം സാധേതി. "അജ്ഝാസയ സാമഞ്ഞം സണ്ഠാതീ"തി മഗ്ഗേ

യം ലദ്ധബ്ബം ഹോതി, തം ലബ്ഭതു, മയ്ഹം വിസേസോ നത്ഥീതി ഏവം അജ്ഝാസയ സാമഞ്ഞം സണ്ഠാതി. "തസ്മി"ന്തി അജ്ഝാസയ വിസേസേ. "സോ"തി അജ്ഝാസയ വിസേസോ. കസ്മാ യുത്തന്തി ആഹ "ഇച്ഛി തിച്ഛിത... പേ... നിബ്ബത്തനം"തി. "സബ്ബജ്ഝാനേസു ചിണ്ണവസിഭൂതാനം"തി ഇദം സമാപജ്ജനന്തി ച നിബ്ബത്തനന്തി ച പദ ദ്വയേ സമ്ബന്ധ വചനം. "വിപസ്സനാ വിസേസത്ഥായ ഏവാ"തി വുട്ഠാന ഗാമിനി വിപസ്സനാ വിസേസത്ഥായ ഏവ. യസ്മാ പന അട്ഠസു സമാപത്തീസു ഏകേകായ സമാപത്തിയാ വുട്ഠായ വുട്ഠിത സമാപത്തി ധമ്മ സമ്മസനം ആഗതം, ന പന അഞ്ഞജ്ഝാന സമ്മസനം. തസ്മാ പാദകജ്ഝാനമേവ പമാണന്തി യോജനാ. പാളിപദേസു "ഗഹപതീ"തി ആലപന വചനം. "വിവിച്ചേവാ"തി വിവിച്ചിത്വാ ഏവ. വിവിത്തോ വിഗതോ ഹുത്വാ ഏവ. "ഉപസമ്പജ്ജാ"തി സുട്ഠു സമ്പാപുണിത്വാ. "ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖതീ"തി ഏവം പച്ചവേക്ഖതി. "അഭിസങ്ഖതയിത"ന്തി സുസം സമ്പിണ്ഡിതം, സംവിദഹിതം. "തത്ഥ ഠിതോ"തി തസ്മിം പഠമജ്ഝാനേ അപരിഹീനോ ഹുത്വാ ഠിതോ. "മേത്താചേതോ വിമുത്തീ"തി മേത്താഝാനസങ്ഖാതാ ചേതോവിമുത്തി, അഞ്ഞത്ഥ അലഗ്ഗനവസേന ചിത്തസ്സ പവത്തി. തഥാ കരുണാ ചേതോവിമുത്തി. മുദിതാ ചേതോവിമുത്തി. "വിവേകജ"ന്തി കായവിവേക ചിത്തവിവേകാനം വസേന ജാതം. "പീതി സുഖം"തി പീതിയാ ച സുഖേന ച സമ്പന്നം. അഥവാ, വിവേകേഹി ജാതാനി പീതി സുഖാനി അസ്സാതി വിവേകജം പീതി സുഖം. മജ്ഝേ നിഗ്ഗഹിതാഗമോ. രൂപമേവ രൂപഗതം, വേദനാ ഏവ വേദനാ ഗതന്തിആദിനാ സമാസോ. ഗതസദ്ദോ ച പദപൂരണമത്തേ ദട്ഠബ്ബോ. "തേനേവ ധമ്മ രാഗേന തായധമ്മനന്ദിയാ"തി വിപസ്സനാനി കന്തിമാഹ. സഹത്ഥേ ച കരണ വചനം. ഓപപാതികോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. "തത്ഥ പരിനിബ്ബായീ"തി ബ്രഹ്മലോകേ അവസ്സം പരിനിബ്ബായ ന ധമ്മോ. തേനാഹ "അനാവത്തി ധമ്മോ തസ്മാ ലോകാ"തി. "പാദകജ്ഝാനമേവ പമാണ"ന്തി പാദകജ്ഝാനമേവ മഗ്ഗേഝാനങ്ഗം നിയാമേസ്സതി, ന സമ്മസിതജ്ഝാനന്തി അധിപ്പായോ. "പാദകം അകത്വാ"തി ആസന്നേ അസമാപജ്ജിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. "യം യം ഝാനം ഇച്ഛന്തീ"തി മഗ്ഗേ ഇച്ഛന്തി.

**൩൩**. (ഖ) "തഥാ വിധോ"തി തഥാ പകാരോ. ആസന്നേ വുട്ഠിതസ്സേവ ഝാനസ്സ. "ചിത്തസന്താനം വിസേസേതും"തി സചേ പാദകജ്ഝാനം പഠമജ്ഝാനം ഹോതി, തതോ പരം പവത്തം ചിത്തസന്താനം വിതക്കേ നിന്നം ഹോതി, വിതക്കേ പക്ഖന്ദതി. അഥ പാദകജ്ഝാനം ദുതിയജ്ഝാനം ഹോതി. തതോ പരം പവത്തം ചിത്തസന്താനം വിചാരേ നിന്നം ഹോതി, വിചാരേ പക്ഖന്ദതീതിആദിനാ നയേന ചിത്തസന്താനം വിസേസേതും. "യം തത്ഥ വുത്തം" തിയം വിഭാവനിയം വുത്തം.

വേദനാ വിചാരണായം. "ന സിദ്ധോ"തി സിദ്ധോ ന ഹോതി. "അഞ്ഞഥാ"തി അഞ്ഞേന പകാരേന. ഗഹിതേ സതീതി യോജനാ. പാദകജ്ഝാനാദീനം വസേന സിദ്ധോതി ഗഹിതേ സതീതി വുത്തം ഹോതി. "യായ കായ ചി വേദനായ യുത്താ ഹുത്വാ"തി സോമനസ്സ വേദനായ വായുത്താ ഹുത്വാ ഉപേക്ഖാ വേദനായ വാ യുത്താ ഹുത്വാ. "തേഹി നിയമിതായ ഏകേകായ മഗ്ഗ വേദനായാ"തി പാദകജ്ഝാനാദീഹി നിയമിതായ മഗ്ഗേ സോമനസ്സ വേദനായ ഏവ വാസദ്ധിം ഘടിയേയ്യ മഗ്ഗേ ഉപേക്ഖാ വേദനായ ഏവ വാതി അത്ഥോ. വേദനാ നാമ ഏകം ഝാനങ്ഗം ഹോതി. തസ്മാ മഗ്ഗേഝാനങ്ഗ നിയമേ

സിദ്ധേ മഗ്ഗേ വേദനാ നിയമോപി സിദ്ധോ. താനി പന പാദകജ്ഝാനാദീനി മജ്ഝേ വുട്ഠാന ഗാമിനി വിപസ്സനായം നകിഞ്ചിനിയാമേന്തി. ഏവഞ്ച സതി, പാദകജ്ഝാനാദീഹി നിയമിതായ മഗ്ഗേ ഏകേകായ വേദനായ സദ്ധിം ദ്വേ ദ്വേ വിപസ്സനാ വേദനായോ ഘടിയേയ്യും. മഗ്ഗേ സോമനസ്സ വേദനായ വാ സദ്ധിം ദ്വേ വിപസ്സനാ വേദനായോ ഘടിയേയ്യും. മഗ്ഗേ ഉപേക്ഖാ വേദനായ വാ സദ്ധിം ദ്വേ വിപസ്സനാ വേദനായോ ഘടിയേയ്യുംതി വുത്തം ഹോതി. ഏവഞ്ചസതി ഏകവീഥിയം ജവനാനി ഭിന്ന വേദനാനി സിയും. തഞ്ച ന യുജ്ജതി. തസ്മാ മഗ്ഗേ വേദനാ നിയമോ പാദകജ്ഝാനാദി നിയമേന സിദ്ധോ ന ഹോതി, വിപസ്സനാ നിയമേനേവ സിദ്ധോതി അധിപ്പായോ. താനി പന പാദകജ്ഝാനാദീനി മജ്ഝേ വുട്ഠാന ഗാമിനി വിപസ്സനായം ന കിഞ്ചി ന നിയാമേന്തി. വേദനം നിയാമേന്തി യേവാതി ദസ്സേതും "തംപി ന യുജ്ജതീ"തി വത്വാ "പാദകജ്ഝാനാദീനം വസേനേവാ"തിആദിമാഹ. "ഛ നേക്ഖമ്മസ്സിതാ ഉപേക്ഖാ"തി ഏകാവ ചതുത്ഥജ്ഝാനു പേക്ഖാ ഛസു ആരമ്മണേസു സോമനസ്സാനി പജഹിത്വാ പവത്തത്താ ഛ നേക്ഖമ്മസ്സിതാ ഉപേക്ഖാ നാമ ഹോതി. "ഛ നേക്ഖമ്മസ്സിതാനി സോമനസ്സാനീ"തി ഏകം വപഥമജ്ഝാന സോമനസ്സം ഛസു ആരമ്മണേസു ഛ ഗേഹസ്സിതാനി പജഹിത്വാ പവത്തത്താ ഛ നേക്ഖമ്മസ്സിതാനി സോമനസ്സാനി നാമ ഹോന്തി. അട്ഠകഥായഞ്ച വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. "പഥമാദീനി ച തീണി ഝാനാനീ"തി ചതുക്കനയേ തീണി സോമനസ്സ ഝാനാനി പാദകാനി കത്വാ. "സുദ്ധസങ്ഖാരേ ച പാദകേകത്വാ"തി ആരമ്മണ ഭാവേന പാദകേകത്വാതി അധിപ്പായോ. അയഞ്ച പാദകജ്ഝാനാദീനം വസേന വുട്ഠാന ഗാമിനി വിപസ്സനായഞ്ച മഗ്ഗേ ച വേദനാ പരിണാമോ അട്ഠസാലിനിയംപി വിത്ഥാരതോ വുത്തോ. "അമാനുസീ രതീ ഹോതീ"തി മനുസ്സാനം ഗേഹസ്സിതരതിം അതിക്കമ്മ ഠിതത്താ അമാനുസീ നാമ രതി ഹോതി. "സമ്മധമ്മം വിപസ്സതോ"തി സമ്മാ അനിച്ച ലക്ഖണ ധമ്മം പസ്സന്തസ്സ ഭിക്ഖുനോതി സമ്ബന്ധോ.

**൩൭**. (ഖ) "ഝാനങ്ഗയോഗഭേദേനാ"തി വുത്തം, ഝാനയോഗഭേദോ പന അധിപ്പേതോ. "പഞ്ച വിധേഝാന കോട്ഠാസേ"തി പഞ്ചക നയവസേന വുത്തം. ഇധ ചിത്ത ഭേദസ്സ അധിപ്പേതത്താ ഝാനഭേദേതി ച ഝാനന്തി ച വുത്തേപി ചിത്തമേവ അധിപ്പേതന്തി ദട്ഠബ്ബം.

ഗാഥായോജനാസു. "അപരാപി യോജനാ വുത്താ"തി അഥവാ രൂപാവചരം ചിത്തം അനുത്തരഞ്ച പഥമാദിജ്ഝാന ഭേദേന യഥാ ഗയ്ഹതി, തഥാ ആരുപ്പഞ്ചാപി പഞ്ചമേഝാനേ ഗയ്ഹതീതി ഏവം അപരാപി യോജനാ വുത്താ. "പഠിതത്താ"തി ഉച്ചാരിതത്താ. അന്തിമഗാഥാ വണ്ണനായം. "യഥാ"തി യേന പകാരേന. "തം സങ്ഗഹം"തി ഏക വീസസതസങ്ഗഹം . ബുജ്ഝന്തീതി ബുധാ. "ആഹാ"തി ച "ആഹൂ"തി ച വത്തമാനകാലേപി ഇച്ഛന്തി സദ്ദവിദൂതി വുത്തം "കഥേന്തി വാ"തി. ഇദഞ്ച വചനം പുബ്ബേ "ഇത്ഥമേകൂന നവുതി...പേ॰... വിഭജന്തി വിചക്ഖണാ"തി ഗാഥായ നിഗമനന്തി ഞാപനത്ഥം "വിഭജന്തി വിചക്ഖണാ"തി വുത്തം ഹോതീ"തി വുത്തം.

ഇതിപരമത്ഥദീപനിയാനാമടീകായഅനുദീപനിയം

ചിത്തസങ്ഗഹസ്സഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# ൨. ചേതസികസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

ന്ന൨. ഏവം ചിത്ത സങ്ഗഹസ്സ ദീപനിം കത്വാ ചേതസിക സങ്ഗഹസ്സ ദീപനിം കരോന്തോ പഠമം പുബ്ബാപരാനു സന്ധിഞ്ച ആദിഗാഥായ പയോജന സമ്ബന്ധഞ്ച ദസ്സേതും "ഏവം"തിആദി മാരദ്ധോ. തത്ഥ "അനുപത്ത"ന്തിആദിമ്ഹി ചിത്തം ചേതസികം രൂപം, നിബ്ബാനമിതിസബ്ബഥാതി ഏവം അനുക്കമോ വുത്തോ. തേന അനുക്കമേന അനുപത്തം. ഹേതു വിസേസനഞ്ചേതം. യസ്മാ ചിത്തസങ്ഗഹാനന്തരം ചേതസിക സങ്ഗഹോ അനുപത്തോ, തസ്മാ ഇദാനി തം സങ്ഗഹം കരോതീതി ദീപേതി. ചത്താരി സമ്പയോഗ ലക്ഖണാനി 'ഏകുപ്പാദതാ, ഏക നിരോധതാ, ഏകാ രമ്മണതാ, ഏക വത്ഥുകതാ,തി. "ചേതസി യുത്താ"തി ചിത്തസ്മിം നിയുത്താ. ചിത്തം നിസ്സായ അത്തനോ അത്തനോ കിച്ചേസു ഉസ്സുക്കം ആപന്നാതി അത്ഥോ. "ചേതസാ വായുത്താ"തി ചിത്തേന വാ സമ്പയുത്താ. ചിത്തേന സഹ ഏകീഭാവം ഗതാതി അത്ഥോ. "സരൂപദസ്സന"ന്തി സങ്ഖ്യാസരൂപദസ്സനം. സിദ്ധപദം നാമ പകതി പച്ചയേഹി നിപ്ഫന്ന പദം. "പുബ്ബന്തതോ"തി ഏകസ്സസങ്ഖത ധമ്മസ്സ പഠമ ഭാഗതോ. ഉദ്ധം പജ്ജനം നാമ കതമന്തി ആഹ "സരൂപതോ പാതുഭവന"ന്തി. ധാതു പാഠേസു-ജനിപാതുഭാവേ-തി വുത്തത്താ ആഹ "ജാതീതി വുത്തം ഹോതീ"തി. "സരൂപ വിനാസോ"തി സരൂപതോ പാതുഭവന്തസ്സ ഭാവസ്സ വിനാസോ അന്തരധാനം. "ഏവം പരത്ഥ പീ"തി പരസ്മിം ഏകാലമ്ബണവത്ഥുകാദിപദേപി. "ഏക ചിത്തസ്സപി ബഹുദേവാ"തി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണം രൂപം പസ്സന്തം ഏകമേവ രൂപം പസ്സതീതി നത്ഥി. അനേകാനി ഏവരൂപാനി ഏകതോ കത്വാ പസ്സതി. സോതവിഞ്ഞാണാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഏവഞ്ച കത്വാ പാളിയം. ചക്ഖുഞ്ച പടിച്ച രൂപേ ച ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണം. സോതഞ്ച പടിച്ച സദ്ദേ ച ഉപ്പജ്ജതി സോതവിഞ്ഞാണന്തിആദിനാ വത്ഥുദ്വാരേസു ഏകവചനം വത്വാ ആരമ്മണേസു ബഹുവചനം കതന്തി. "ഏകത്തം ഉപനേത്വാ"തി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണേ ബഹൂനിപി രൂപാരമ്മണാനി രൂപതാ സമഞ്ഞേന ഏകീഭാവം കത്വാ ഏകം ആരമ്മണന്ത്വേവ വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. സദ്ദാരമ്മണാദീസുപി ഏസേവ നയോ. തം ന സുന്ദരം. കസ്മാ. അത്ഥ വിസേസസ്സ അവിഞ്ഞാപനതോ. കോപനായം അത്ഥ വിസേസോതി . യാചിത്തസ്സ ജാതി, സായേവ ഫസ്സാദീനന്തിആദികോ അത്ഥോ. തേനാഹ "അഥ ഖോ"തിആദിം. അധിപ്പേതാ ഏകുപ്പാദതാ. ഏസ നയോ ഏക നിരോധതാദീസു. "മൂലടീകായ"ന്തി രൂപകണ്ഡമൂലടീകായം. "സഹേവാ"തി ഏകതോ ഏവ. "ഉപ്പാദാദിപ്പവത്തിതോ"തി ഉപ്പാദസ്സ ച ജീരണസ്സ ച നിരോധസ്സ ച പവത്തിതോ. "ഉപ്പാദാദയോ"തി ഉപ്പാദ ജീരണ നിരോധാ. ജാതിജരാമരണാനീതി വുത്തം ഹോതി. "ചേതസികാമതാ"തി ചേതസികാ ഇതി വിഞ്ഞാതാ. "ഭാവപ്പധാനം"തി ഏകുപ്പാദ ഭാവോ ഏകുപ്പാദോതി വുത്തോ. തഥാ ഏക നിരോധാദീസു. യഥാ ഇദംപി സങ്ഘേരതനം പണീത-ന്തിആദീസു അയം രതന ഭാവോ പണീതോതി ഹേത്ഥ അത്ഥോ. "യേ"തി യേ ധമ്മാ. "സഹജാത പച്ചയുപ്പന്ന രൂപാനി പീ"തി സഹജാതപച്ചയതോ ഉപ്പന്നാനി രൂപാനിപി. ചേതസികാനി നാമ സിയുന്തി സമ്ബന്ധോ. "തദാ യത്ത വുത്തിതായാ"തി ചിത്തായത്തവുത്തിയായ. "ചേതോയുത്താനീ"തി ഹേതു വിസേസനം. തദേവ ഹേതുമന്ത വിസേസനന്തി ച ഹേതു അന്തോ നീതവിസേസനന്തി ച ഹേതു അന്തോ ഗധവിസേസനന്തി ച വദന്തി. "തേസ"ന്തി ചിത്തസ്സ

സഹജാതപച്ചയുപ്പന്നരൂപാനം. "നാനുഭോന്തീ"തി നപാപുണന്തി. "ന ഹി സക്കാ ജാനിതും"തി ഏതേന ഭൂതകഥന വിസേസനാനി ഏതാനീതി ദീപേതി. ഭൂതകഥനംപി സമാനം വത്തിച്ഛാവസേന ബ്യവച്ഛേദകംപി സമ്ഭവതി. "വയോപഞ്ഞായതീ"തി വിനാസോ പകാസതി. "ഠിതായാ"തി തിട്ഠ മാനായ വേദനായ. അഞ്ഞോ പകാരോ അഞ്ഞഥാ. അഞ്ഞഥാ ഭാവോ അഞ്ഞഥത്തം. ജരാവസേന പരിണാമോതി വുത്തം ഹോതി. യോ പഥവീധാതുയാ ഉപ്പാദോ, യാ ഠിതി, യാ അഭിനിബ്ബത്തി, യോ പാതുഭാവോ. ഏസോ ദുക്ഖസ്സ ഉപ്പാദോ, ഏസാ രോഗാനം ഠിതി, ഏസോ ജരാമരണസ്സ പാതുഭാവോതി യോജനാ. "ഇതരഥാ"തി ഇതോ അഞ്ഞഥാ ഗഹിതേ സതീതി അത്ഥോ. ഏകസ്മിം രൂപാരൂപകലാപേ നാനാ ധമ്മാനം വസേന ബഹൂസു ഉപ്പാദേസു ച നിരോധേസു ച ഗഹിതേസൂതി വുത്തം ഹോതി. "വികാരരൂപാനം"തി വിഞ്ഞത്തി ദ്വയ ലഹുതാദിത്തയാനം. സബ്ബാനിപി ഉപാദാരൂപാനി ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ പവത്തത്താ മഹാഭൂത ഗണനായ ചത്താരി ചത്താരി സിയുംതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന "സബ്ബേസമ്പി വാ"തിആദിവുത്തം. സബ്ബേസമ്പി വാ ചക്ഖാദീനം ഉപാദാരൂപാനം ഏകേകസ്മിം കലാപേ ബഹുഭാവോ വത്തബ്ബോ സിയാതി യോജനാ. കസ്മാ ബഹുഭാവോ വത്തബ്ബോതി ആഹ "ചതുന്നം മഹാഭൂതാന"ന്തിആദിം.

യദി ഏവം, ഏകസ്മിം ചിത്തുപ്പാദേ ലഹുതാദീനിപി ഏകേകാനി ഏവ സിയും, അഥ കിമത്ഥം ദ്വേ ദ്വേ കത്വാ വുത്താനീതി ആഹ "കായലഹുതാ ചിത്ത ലഹുതാദയോപനാ"തിആദിം. "ഇമമത്ഥം അസല്ലക്ഖേത്വാ"തി ഈദിസം വിനിച്ഛയത്തം അചിന്തേത്വാതി അധിപ്പായോ. വിഭാവനിപാഠേ "ചിത്താനുപരിവത്തിനോ"തി ഏതേന ചിത്തേന ഉപ്പജ്ജിത്വാ തേനേവ ചിത്തേന സഹനിരുജ്ഝനവസേന ചിത്തം അനുപരിവത്തിസ്സ. "പസങ്ഗാ"തി ചേതസികതാ പസങ്ഗോ. "പുരേതരമുപ്പജ്ജിത്വാ"തി പുരേതരം ഏകേന ചിത്തേന സഹ ഉപ്പജ്ജിത്വാതി അധിപ്പായോ. "ചിത്തസ്സഭങ്ഗക്ഖണേ"തി അഞ്ഞസ്സ സത്തര സമ ചിത്തസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേ. തഥാ രൂപധമ്മാനം പസങ്ഗോ ന സക്കാ നീവാരേതും തിയോജനാ. "പസങ്ഗോ"തി ചേതസികതാ പസങ്ഗോ. "അലമതി പപഞ്ചേനാ"തി അഭിധമ്മേ വേദനാത്തികേടീകാസു വിയ അതി വിത്ഥാരേന നിരത്ഥകം ഹോതീതി അത്ഥോ. "നിരത്ഥകം"തി വിഭാവനിയം പപഞ്ചോ നിരത്ഥകോ ഏവാതി അധിപ്പായോ.

**൯൯**. ഫസ്സവചനത്ഥേ. "ഫുസതീ"തി ആരമ്മണം ആഹനതി, സങ്ഘട്ടേതി. തഞ്ച സങ്ഘട്ട നം നദോസപടിഘസ്സ വിയ ആരമ്മണസ്സ വിബാധനം ഹോതി, അഥ ഖോ ഭമരസ്സ പദുമ പുപ്ഫേസു പുപ്ഫര സഗ്ഗഹണം വിയ വിജാനന മത്തേ അഠത്വാ ആരമ്മണ രസപാതുഭാവത്ഥം യഥാരമ്മണം സംഹനന മേവാതി ദസ്സേതും "ഫുസനഞ്ചേത്ഥാ"തിആദിമാഹ. "ആഹച്ചാ"തി ആഹനിത്വാ സമ്പാപുണിത്വാ. "ഉപഹച്ചാ"തി തസ്സേവ വേവചനം. അയമത്ഥോ കഥം പാകടോതി ആഹ "യതോ"തിആദിം. തത്ഥ "യതോ"തി യം കാരണാ. "തദനുഭവന്തീ"തി തം ആരമ്മണ രസം അനുഭവന്തീ, വേദനാ പാതുഭവതി, വേദനാ പാതുഭാവം ദിസ്വാ ആരമ്മണപ്ഫുസനം ഞാണേ പാകടം ഹോതീതി അധിപ്പായോ. സ്വായം ഫുസന ലക്ഖണോ, സങ്ഘട്ടനരസോ, സന്നിപാതപച്ചുപട്ഠാനോ, ആപാതാ ഗതവിസയ പദട്ഠാനോ. തത്ഥ സന്നിപാതോ നാമ തിണ്ണം തിണ്ണം ദ്വാരാ രമ്മണ വിഞ്ഞാണാനം സങ്ഗതി സമാഗമോ സമോധാനം. തഥാഹി വുത്തം. ചക്ഖുഞ്ച പടിച്ച രൂപേ ച

ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ തിആദി. ''സങ്ഘട്ടനരസോ''തി ആരമ്മണേ സമ്മദേവ ഘട്ടന കിച്ചോ. സങ്ഘട്ടന കിച്ചത്താ ഏവ തിണ്ണം സന്നിപാതോ ഹുത്വാ ധമ്മ ചിന്താഞാണസ്സ പടിമുഖം ഉപട്ഠാതി പകാസതീതി. ''സന്നിപാത പച്ചുപട്ഠാനോ''. പച്ചുപട്ഠാനന്തി വാ പഞ്ഞാണം വുച്ചതി ധജോരഥസ്സ പഞ്ഞാണന്തി ഏത്ഥ വിയ. സന്നിപാതാകാരോ പച്ചുപട്ഠാനം യസ്സാതി സന്നിപാതപച്ചുപട്ഠാനോ. വേദനാപച്ചു പട്ഠാനോ വാ. ധൂമോവിയ അഗ്ഗിസ്സ. വേദനാഫലം പച്ചുപട്ഠാനം യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. അട്ഠസാലിനിയം പന കസ്മാ പനേത്ഥ ഫസ്സോ പഥമം വുത്തോ തിപുച്ഛിത്വാ മഹാഅട്ഠകഥാ വാദോതാവ ദസ്സിതോ. ചിത്തസ്സ പഥമാഭിനിപാതത്താ. ആരമ്മണസ്മിഞ്ഹി ചിത്തസ്സ പഥമാഭിനിപാതോ ഹുത്വാ ഫസ്സോ ആരമ്മണം ഫുസമാനോ ഉപ്പജ്ജതി. തസ്മാ പഥമം വുത്തോ. ഫസ്സേന ഫുസ്സിത്വാ വേദനായ വേദയതി. സഞ്ഞായ സഞ്ജാനാതി. ചേതനായ ചേതതി. തേന വുത്തം ഫുട്ഠോ ഭിക്ഖവേ വേദേതി, ഫുട്ഠോ സഞ്ജാനാതി, ഫുട്ഠോ ചേതേതീതി. അപി ച അയം ഫസ്സോ നാമ യഥാപാസാദം പത്വാ ഥമ്ഭോ നാമ സേസദബ്ബ സമ്ഭാരാനം ബലവപച്ചയോ. ഏവമേവ സഹജാത സമ്പയുത്ത ധമ്മാനം ബലവ പച്ചയോ ഹോതി. തസ്മാ പഥമം വുത്തോതി. സങ്ഗഹകാരേന പന ഇദം പന അകാരണം, ഏകക്ഖണസ്മിഞ്ഹി ഉപ്പന്ന ധമ്മാനം അയം പഥമം ഉപ്പന്നോ അയം പച്ഛാതി ഇദം വത്തും ന ലബ്ഭാ. ബലവപച്ചയഭാവേപി ഫസ്സസ്സകാരണം ന ദിസ്സതീതി ഏവം തം വാദം പടിക്ഖിപേത്വാ ഇദം വുത്തം ദേസനാ വാരേനേവ ഫസ്സോ പഥമം വുത്തോതി. തത്ഥ ''ദേസനാവാരേ നേവാ''തി ദേസനക്കമേനേവ, തതോ അഞ്ഞം കാരണം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. തേസു പന ദ്വീസു വാദേസു മഹാഅട്ഠകഥാ വാദോ ഏവ യുത്തോ. യഞ്ഹി തത്ഥ വുത്തം ചിത്തസ്സ പഥമാഭിനിപാതോ ഹുത്വാതി. തത്ഥ പഥമാഭിനിപാതോതി ഇദം കിച്ചപ്പധാനത്താ വുത്തം. ന പനഞ്ഞേഹി ചേതസികേഹി വിനാ വിസും പഥമം ഉപ്പന്നത്താ. യഥാ തം യേ കേചി ഭിക്ഖവേ ധമ്മാ അകുസലാ അകുസലഭാഗിയാ അകുസലപക്ഖികാ. സബ്ബേ തേ മനോപുബ്ബങ്ഗമാ, മനോ തേസം ധമ്മാനം പഥമം ഉപ്പജ്ജതീതി ഇമസ്മിം സുത്തേ കിച്ചപ്പധാനത്താ മനോ തേസം ധമ്മാനം പഥമം ഉപ്പജ്ജതീതി വുത്തം. ന പന സബ്ബേചേതസികേഹി വിനാ വിസും പഥമം ഉപ്പന്നത്താതി ദട്ഠബ്ബം. ബലവപച്ചയ ഭാവേപി ഫസ്സസ്സകാരണം ദിസ്സതിയേവ. ഫസ്സോഹേതു ഫസ്സോ പച്ചയോ വേദനാക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാ പനായ. ഫസ്സോ ഹേതു ഫസ്സോ പച്ചയോ സഞ്ഞാക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാ നായ . ഫസ്സോ ഹേതു ഫസ്സോ പച്ചയോ സങ്ഖാരക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായാതി ഹി വുത്തം. തസ്മാ സബ്ബേസം ചേതസികാനം ധമ്മാനം ഫസ്സപ്പധാനത്താ ഏവ ഫസ്സ ബലവപച്ചയത്താ ഏവ ച ഫസ്സോ പഥമം വുത്തോതി ദട്ഠബ്ബം. ഏത്ഥ ച ചിത്തം ആരമ്മണ വിജാനനട്ഠേന ഫസ്സാദീനം സബ്ബചേതസിക ധമ്മാനം പുബ്ബങ്ഗമം ഹോതി, പധാനം, ജേട്ഠകം. ഫസ്സോ പന ആരമ്മണ സങ്ഘട്ടനട്ഠേന സബ്ബേസം ചേതസിക ധമ്മാനം പുബ്ബങ്ഗമോ ഹോതി, പധാനോ, ജേട്ഠകോതി അയം ദ്വിന്നം വിസേസോതി. ഏത്ഥ ചോദകോ ഫുസനം നാമ സപ്പടിഘരൂപാനം ഏവ കിച്ചന്തി മഞ്ഞമാനോ ''നനുചാ''തിആദിനാ ചോദേതി. ''നനുചാ''തി ചോദേധീതി ദീപേതി. ''അപ്പടിഘസഭാവാ''തി ഹേതുവിസേസനം. ''കിഞ്ചീ''തി കിഞ്ചിവത്ഥും. അയം പന ഫസ്സോ. ''ചിത്തസ്സ വികാരാ പത്തിം''തി ചലന കമ്പന ഥമ്ഭന ജേഗുച്ഛ ഭയ താസ ഛമ്ഭിതത്താ ദിവസേന വികാരാ പജ്ജനം. ''വേദനാ വിസേസുപ്പത്തിം''തി സുഖവേദനീയം ഫസ്സം പടിച്ച സുഖവേദനാ, ദുക്ഖവേദനീയം ഫസ്സം പടിച്ച ദുക്ഖ വേദനാതിആദിനാ നയേന ഫസ്സ

വിസേസാനുരൂപം വേദനാ വിസേസുപ്പത്തിം സാധേതി. എത്ഥ ച ഫുസനം നാമ ദുവിധം രൂപപ്ഫുസനം, നാമപ്ഫുസന, ന്തി. തത്ഥ രൂപപ്ഫുസനം നാമ ഫോട്ഠബ്ബ ധാതൂനം കിച്ചം. നാമപ്ഫുസനം ദുവിധം ഫസ്സപ്ഫുസനം, ഞാണപ്ഫുസന, ന്തി. തത്ഥ ഞാണപ്ഫുസനം നാമ ഞാണപ്പടിവേധോ. അപി ച ഝാനമഗ്ഗ ഫല നിബ്ബാനാനം പടിലാഭോപി ഫുസനന്തി വുച്ചതി. ഫുസന്തി ധീരാ നിബ്ബാനം. യോഗക്ഖേമം അനുത്തരം. ഫുസാമി നേക്ഖമം സുഖം. അപുഥുജ്ജന സേവിതന്തി-ആദീസു. ഇദം ഉപമാ മത്തം സിയാ, കസ്സചി മന്ദ പഞ്ഞസ്സാതി അധിപ്പായോ. "ഇദ"ന്തി ഖേളുപ്പാദ വചനം. വിഞ്ഞുസ്സ പന അതിപാകട ഫസ്സ നിദസ്സനേന അപ്പാകട ഫസ്സ വിഭാവനം യുത്തമേവ. തേനാഹ "അതിപാകടായ പനാ"തിആദിം.

**൭൦**. വേദനാവചനത്ഥേ. "തംസമങ്ഗീപുഗ്ഗലാനം വാ"തി വേദനാ സമങ്ഗീപുഗ്ഗലാനം വാ. "സാതം വാ"തി സാധുരസം വാ. "അസ്സാതം വാ"തി അസാധുരസം വാ. "കിം വേദയതീ"തി കതമം വേദയതി. "സുഖമ്പി വേദയതീ"തി സുഖമ്പി വേദനം വേദയതി. അഥവാ "കിഞ്ചവേദയതീ"തി കഥഞ്ചവേദയതി. "സുഖമ്പി വേദയതീ"തി സുഖം ഹുത്വാപി വേദയതി. സുഖ ഭാവേന വേദയതീതി വുത്തം ഹോതി. ഏവം സേസപദേസുപി. "കിച്ചന്തരബ്യാവടാ"തി അഞ്ഞകിച്ചബ്യാവടാ. അധിപതി ഭാവോ ആധിപച്ചം. ഇന്ദ്രിയ കിച്ചം. "ഏവഞ്ച കത്വാ"തി ലദ്ധഗുണവചനം. രാജാരഹ ഭോജനം രാജഗ്ഗഭോജനം. "സൂദസദിസതാ"തി രഞ്ഞോഭത്തകാരസദിസതാ. തത്ഥ സൂദോ രഞ്ഞോഭത്തം പചന്തോ രസജാനനത്ഥം ഥോകം ഗഹേത്വാ ജിവ്ഹഗ്ഗേ ഠപേത്വാ രസം വീമംസതി. യഥിച്ഛിതം പന ഭുഞ്ജിതും അനിസ്സരോ. രാജാ ഏവ യഥിച്ഛിതം ഭുഞ്ജിതും ഇസ്സരോ. രാജാ വിയ വേദനാ. സൂദോ വിയ സേസചേതസിക ധമ്മാ.

**൭൧**. സഞ്ഞാവചനത്ഥേ. "സഞ്ജാനാതീ"തി സുട്ഠു ജാനാതി. സുട്ഠുജാനനഞ്ച നാമ ന വിഞ്ഞാണസ്സ വിയ വിവിധജാനനം ഹോതി. ന ച പഞ്ഞായ വിയ യഥാഭൂതജാനനം ഹോതി. അഥ ഖോ ഭൂതം വാ ഹോതു, അഭൂതം വാ. യം യം ഛ ഹി വിഞ്ഞാണേഹി വിജാനാതി, പഞ്ഞായ വാ പജാനാതി. തസ്സ തസ്സ പച്ഛാ അപ്പമുസ്സകരണ മേവാതി വുത്തം "പുനജാനനത്ഥം സഞ്ഞാണം കരോതീ"തി. തത്ഥ "സഞ്ഞാണ"ന്തി നിമിത്ത കരണം. ഭവന്തരം പത്വാപി അപ്പമുട്ഠഭാവം സാധേതി ഓപപാതിക പുഗ്ഗലാനന്തി അധിപ്പായോ. തേഹി പുരിമം അത്തനോ ഭവം ജാനന്തി. ഗബ്ഭസേയ്യകാപി കേചി പുരിമം ഭവം ജാനന്തി, യേജാതിസ്സര പുഗ്ഗലാതി വുച്ചന്തി. തത്ഥ "അപ്പമുട്ഠഭാവ"ന്തി അനട്ഠഭാവം. മിച്ഛാഭിനിവേസ സഞ്ഞാ നാമ അനിച്ചേ നിച്ചന്തിആദിപ്പവത്താ സഞ്ഞാ. "ബോധേതു"ന്തി ബുജ്ഝാപേതും. "ദാരുതച്ഛകസദിസാതി ച വുത്താ"തി ദാരുതച്ഛകോ നാമ കട്ഠവഡ്ഢകീ. സോ കട്ഠക്ഖന്ധേസു നിമിത്തകാരീഹോതി. സുതച്ഛിതഛിന്ദിതേസു കട്ഠേസു നിമിത്താനി കത്വാ ഠപേതി. പച്ഛാതാനി ഓലോകേത്വാ കട്ഠാനി കമ്മേ ഉപനേതി. "ഹത്ഥി ദസ്സക അന്ധസദിസാ"തി എത്ഥ ഏകോ കിര രാജാ കേളിപ്പസുതോ ഹോതി. സോ ജച്ചന്ധാനംഠാനേ ഏകം ഹത്ഥിം ആനേത്വാഠപേന്തോ ജച്ചന്ധേ ആഹ ജാനാഥ ഭോ തുമ്ഹേ ഹത്ഥിന്തി. തേ ഹത്ഥിം ജാനിസ്സാമാതി പരാമസിത്വാ അത്തനോ പരാമസിതം തം തം അങ്ഗമവഹത്ഥീതി അഭിനിവിസന്തി. ദള്ഹം സല്ലക്ഖേന്തി. പുന രാജാ തേ പുച്ഛി കീദിസോ ഭോ ഹത്ഥീതി. തേ രഞ്ഞോ ഹത്ഥിസണ്ഠാനം ആചിക്ഖന്താ വിവാദം ആപജ്ജന്തി. ആചിക്ഖനമേവ രഞ്ഞോഹത്ഥിദസ്സനന്തി

കത്വാ തേ ഹത്ഥിദസ്സക അന്ധാതി വുച്ചന്തി. "ഉപട്ഠിതവിസയഗ്ഗഹണേ"തി രത്തിയം അന്ധകാരേ രജ്ജുക്ഖണ്ഡം പസ്സന്തസ്സ സപ്പസണ്ഠാനം ഉപട്ഠാതി. സോ ഉപട്ഠിതം സണ്ഠാനമത്തം സപ്പോതി ഗണ്ഹാതി. ഏവം ഉപട്ഠിതവിസയഗ്ഗഹണം ഹോതി. മിഗപോതകാനഞ്ച അരഞ്ഞേഖേത്തമജ്ഝേപുരിസസണ്ഠാനം തിണ രൂപം പസ്സന്താനം പുരിസസണ്ഠാ നം ഉപട്ഠാതി. തേ ഉപട്ഠിതം സണ്ഠാനമത്തം പുരിസോതി ഗണ്ഹിത്വാ സോ അമ്ഹേ പഹരേയ്യാതി പലായന്തി. വുത്താ അട്ഠസാലിനിയം.

**൩൨**. ചേതനാവചനത്ഥേ. ചേതേതീതി ചേതനാ. ചേതനഞ്ചേത്ഥ അഭിസന്ധാനം വാ വുച്ചതി പകപ്പനം വാ ആയൂഹനം വാതി ഏവം തിധാ അത്ഥവികപ്പം ദസ്സേതും "സമ്പയുത്ത ധമ്മേ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "അഭിസന്ദഹതീ"തി അഭിമുഖം സന്ദഹതി, സംയോഗം കരോതി. തേനാഹ "പുനപ്പുനം ഘടേതീ"തി. "ഘടേതീ"തി സമ്ബന്ധതി. "പകപ്പേതി വാതേ"തി അഥവാ തേ സമ്പയുത്ത ധമ്മേ പകാരതോ കപ്പേതി, സജ്ജേതി. തേനാഹ "സംവിദഹതീ"തി. "സംവിദഹതീ"തി ത്വം ഫുസനകിച്ചം കരോഹി, ത്വം വേദയിത കിച്ചം കരോഹി, ത്വം സഞ്ജാനനകിച്ചം കരോഹീതിആദിനാ വദമാനാ വിയ സംവിദഹതി. "ആയൂഹതിവാതേ"തി അഥവാ തേസമ്പയുത്ത ധമ്മേ ഭുസോ ബ്യൂഹയതി, രാസിം കരോതി. തേനാഹ "ആരമ്മണേ സമ്പിണ്ഡേതീ"തി. "സമോസരന്തേ"തി ഏകതോ ഓസരന്തേ. സങ്ഗമന്തേ. "സാ"തി ചേതനാ. "തായാ"തി ചേതനായ. "തസ്മിം"തി രൂപാദികേവാ ആരമ്മണേ. പുഞ്ഞാപുഞ്ഞ കിച്ചേവാ. പവത്തമാനായ സതിയാ. ജേട്ഠസിസ്സോ നാമ ബഹൂസു സിസ്സേസു ജേട്ഠഭൂതോ സിസ്സോ. തസ്മിം സജ്ഝായന്തേ സേസാ സബ്ബേ സജ്ഝായന്തിയേവ. തേന സോ ഉഭയകിച്ച സാധകോ ഹോതി. ഏവം മഹാവഡ്ഢകീപി.

**൩൩**. ഏകഗ്ഗതാവചനത്ഥേ. ഏകത്താരമ്മണം നാമ ഏകാരമ്മണസ്സപി ബഹൂസു സഭാവേസു ഏകസഭാവസങ്ഖാതം ആരമ്മണം. "തസ്മിം" ചിത്തസ്മിം. "നിവാതേ"തി വാതരഹിതേ പദേസേ. "ദീപച്ചീനം"തി ദീപജാലാനം.

**൩൪**. ജീവിതിന്ദ്രിയവചനത്ഥേ. "ഇസ്സരഭാവോ വുച്ചതി" ഭാവപ്പധാന നയേനാതി അധിപ്പായോ. "അഭിഭവിത്വാ"തി ജീവന കിച്ചേ അത്തനോ വസം വത്താപേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. ചിത്ത സന്താനം ജീവന്തം ഹുത്വാതി സമ്ബന്ധോ.

**൩൫**. മനസീകാരവചനത്ഥേ. സമാസമജ്ഝേ സകാരാഗമോ. കരധാതുയോഗേ ഈകാരാഗമോ ച ദട്ഠബ്ബോ. അലുത്ത സത്തമീ പദന്തി കേചി. ഏവം സതി ഈദീഘത്തം നസിജ്ഝതി. "അസുഞ്ഞം"തി അരിത്തം. "പടിപാദേതീ"തി പടിപജ്ജനം കിച്ചസാധനം കാരാപേതി. അത്ഥതോ നിയോജേതി നാമാതി ആഹ "യോജേതീ"തി. "ഇദമേവ ദ്വയം"തി ആവജ്ജന ദ്വയം. "തം"തി തം ദ്വയം. ഉപത്ഥമ്ഭിതം ഹുത്വാ ആരമ്മണേ നിന്നം കരോതീതി സമ്ബന്ധോ. "യോനിസോ"തി ഉപായേന ഹിതസുഖ മഗ്ഗേന. "അയോനിസോ"തി അനുപായേന അഹിത അസുഖ മഗ്ഗേന. "സമുദാചിണ്ണനിന്നനിയാമിതാദീഹീ"തി ഏത്ഥ സമുദാചിണ്ണം നാമ ആചിണ്ണ കമ്മവസേന സുട്ഠു പുനപ്പുനം ആചരിതം. നിന്നം നാമ ഇദം നാമ പസ്സാമി, ഇദം നാമ കരിസ്സാമീതി പുബ്ബേ ഏവ അജ്ഝാസയേന നിന്നം. നിയാമിതം നാമ ഇദം നാമ കത്തബ്ബം, ഇദം നാമ ന കത്തബ്ബം, കത്തബ്ബം കരോമി, അകത്തബ്ബം നകരോമീതി ഏവം നിയാമിതം.

"അസതി കാരണ വിസേസേ"തി ഭവങ്ഗ ചിത്തം വീഥിചിത്തുപ്പത്തിയാ അസതി, വീഥിചിത്താനി ച കായചിത്താനം അകല്ലാദികേവാ അധിമത്തസ്സ ആരമ്മണന്തരസ്സ ഉപട്ഠാനേവാ അസതി. "സാധാരണാ"തി ഏത്ഥ സംസദ്ദേ ബിന്ദു ലോപോ, ദീഘത്തഞ്ചാതി ആഹ "സമം ധാരേന്തീതി സാധാരണാ"തി.

**൭൬**. വിതക്കവചനത്ഥേ. "തഥാ തഥാ സങ്കപ്പേത്വാ"തി കാമസങ്കപ്പാദീനം നേക്ഖമ്മസങ്കപ്പാദീനഞ്ചവസേന തേന തേന പകാരേന സുട്ഠു ചിന്തേത്വാ. "തം"തി ആരമ്മണം. "തേ"തി സമ്പയുത്ത ധമ്മേ. "അവിതക്കമ്പി ചിത്തം"തി പഞ്ചവിഞ്ഞാണ ചിത്തഞ്ച ദുതീയാ ദിജ്ഝാന ചിത്തഞ്ച. "അപിചാ"തി കിഞ്ചി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി അത്ഥോ. "ദുതീയജ്ഝാനാദീനി ചാ"തി ദുതീയജ്ഝാന ചിത്താദീനി ച. "ഉപചാര ഭാവനാ വസേനാ"തി സമുദാചിണ്ണ വസിഭൂതായ ഉപചാര ഭാവനായ വസേന. "കിം വാ ഏതായയുത്തിയാ"തി സവിതക്ക ചിത്തസന്താനേതിആദികായ യുത്തിയാ കിം പയോജനം അത്ഥീതി അത്ഥോ. കിഞ്ചി പയോജനം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ആരമ്മണം ആരോഹതിയേവ ആരമ്മണേന അവിനാഭാവവുത്തികത്താ. "തം"തി ചിത്തം. നിയാമകോ നാമ നാവം ഇച്ഛിത ദിസാദേസനിയോജകോ. "അകുസലം പത്വാ"തി വുത്തം. കുസലം പത്വാ പന കഥംതി. കുസലം പത്വാപി പതിരൂപദേസാവാസാദിവസേന സമുദാ ചിണ്ണ നിന്നാദിവസേന ച ലദ്ധ പച്ചയേ സതി ചിത്തമ്പി സദ്ധാസതി ആദയോപി ആരമ്മണ രൂഹനേ ഥാമഗതാ ഏവ. അലദ്ധ പച്ചയേ പന സതി അകുസല ഭാവേ ഠത്വാ ഥാമഗതം ഹോതി. "മനസികാര വീരിയ സതീനം"തി ഭാവനാ ബലപത്താ നന്തി അധിപ്പായോ . ഏവം പന സതി, വിതക്കസ്സ ഓകാസോ നത്ഥീതി. അത്ഥി. സങ്കപ്പന കിച്ച വിസേസത്താ. തഞ്ഹി കിച്ചം അഞ്ഞേസം അസാധാരണം, വിതക്കസ്സേവ കിച്ചന്തി ദസ്സേന്തോ "വിതക്കോപനാ"തിആദിമാഹ. "സാരമ്മണ സഭാവാ"തി ഹേതു വിസേസനമേതം. "തഥാ വുത്തോ"തി വിതക്കോതി വുത്തോ.

**൭൭**. വിചാരവചനത്ഥേ. "വിചരതീ"തി ഏകമേകസ്മിം ഏവ ആരമ്മണേ വിവിധേന ചരതി, പവത്തതി. സഭാവാകാരോ നാമ നീലപീതാദികോ അഗമ്ഭീരോ ആരമ്മണ സഭാവോ ച ആരമ്മണസ്സ നാനാ പവത്താകാരോ ച. "അനുമജ്ജനവസേനാ"തി പുനപ്പുനം മജ്ജനവസേന സോധനവസേന. വിതക്കോ ഓളാരികോ ച ഹോതീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "ഓളാരികോ"തി വിചാരതോ ഓളാരികോ. ഏവം സേസപദേസു. "ഘണ്ഡാഭിഘാതോ വിയാ"തി ഘണ്ഡാഭിഘാതേന പഥമുപ്പന്നസദ്ദോ വിയാതി വദന്തി. തഥാഹി വിചാരോ ഘണ്ഡസ്സ അനുരവോ വിയ വുത്തോതി. ദണ്ഡകേന ഘണ്ഡസ്സ അഭിഘാത കിരിയാ വാ ഘണ്ഡാഭിഘാതോ. തഥാഹി ആരമ്മണേ ചേതസോ പഥമാഭി നിപാതോ വിതക്കോതി ച, ആഹനന പരിയാഹനന രസോതി ച വുത്തം. "ഘണ്ഡാനുരവോ വിയാ"തി ഘണ്ഡസ്സ അനുരവസദ്ദോ വിയ.

**൭൮**. അധിമോക്ഖവചനത്ഥേ. "സംസപ്പനം"തി അനവത്ഥാനം. "പക്ഖതോ മുച്ചനവസേനാ"തി ഏവം നു ഖോതി ഏകോ പക്ഖോ, നോനു ഖോതി ദുതീയോ പക്ഖോ. താദിസമ്ഹാ പക്ഖതോ മുച്ചനവസേന.

**൭൯**. വീരിയവചനത്ഥേ. "വീരസ്സാ"തി വിസ്സട്ഠസ്സ. സോ ച കായവചീമനോ കമ്മേസു പച്ചു പട്ഠിതേസു സീതുണ്ഹാദി ദുക്ഖ ഭയതോ അലീന വുത്തിവസേന പവത്തോതി ആഹ "കമ്മസൂരസ്സാ"തി. ഏതേന അനോത്തപ്പിം നിവത്തേതി. അനോത്തപ്പീഹി പാപസൂരോ, അയം കമ്മ സൂരോതി. "മഹന്തം

പികമ്മ"ന്തി കുസീതസ്സ മഹന്തന്തി മഞ്ഞിതം കമ്മം. ഏവം സേസേസു. "അപ്പകതോ ഗണ്ഹാതീ"തി അപ്പകഭാവേന ഗണ്ഹാതി. അപ്പകമേവിദന്തി മഞ്ഞതീതി വുത്തം ഹോതി. "അത്ത കിലമഥം"തി കായചിത്തക്ഖേദം. "തം"തി വീരിയം. "തഥാപവത്തിയാ"തി കമ്മസൂരഭാവേന പവത്തിയാ. "ഹേതുചേ വാ"തി ഏതേന ഭാവസദ്ദസ്സ അത്ഥം വദതി. "കായചിത്ത കിരിയാഭൂതം"തി ഏതേന കമ്മസദ്ദസ്സ അത്ഥം. "വിധിനാ"തി തസ്സ പവത്തിയാ പുബ്ബാഭിസങ്ഖാര വിധാനേന. തമേവ വിധാനം കമ്മേസു നേതബ്ബത്താ നയോതി ച, ഉപേതബ്ബത്താ ഉപായോതി ച വുച്ചതീതി ആഹ "നയേന ഉപായേനാ"തി. തമേവ വിധാനം ദസ്സേതി "വീരിയവതോ"തിആദിനാ. "ഈരന്തീ"തി ഏരയന്തി. "കിച്ച സമ്പത്തിയാ"തി ആരമ്മണ വിജാനന ഫുസനാദി കിച്ച സമ്പത്തി അത്ഥായ. ബ്യാവടാനി കായചിത്താനി യേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. "ബ്യാവടാനീ"തി ഉസ്സാഹിതാനി. "ഥൂണൂപത്ഥമ്ഭന സദിസം"തി ജിണ്ണസ്സ ഗേഹസ്സ അപതനത്ഥായ സാരത്ഥമ്ഭേന ഉപത്ഥമ്ഭനസദിസം. ഉപത്ഥമ്ഭകത്ഥമ്ഭസദിസന്തിപി വദന്തി. "സബ്ബ സമ്പത്തീനം മൂലം"തി സബ്ബാസം ലോകിയ സമ്പത്തീനം ലോകുത്തര സമ്പത്തീ നഞ്ച മൂലം. കസ്മാ, പുഞ്ഞകമ്മ സമ്പത്തിയാ ച പാരമി പുഞ്ഞസമ്പത്തിയാ ച പതിട്ഠാനത്താ. സതിഹി പുഞ്ഞകമ്മസമ്പത്തിയാ സബ്ബാ ലോകിയ സമ്പത്തി സിജ്ഝതി. സതി ച പാരമി പുഞ്ഞ സമ്പത്തിയാ സബ്ബാലോകുത്തര സമ്പത്തി സിജ്ഝതീതി. ഏതേന ഹീന വീരിയോ നാമ സബ്ബ സമ്പത്തിതോ പരിബാഹിയോതി ദീപേതി.

**൮൩**. പീതിവചനത്ഥേ. "പിനയതീ"തി പിനേതി, പിനം കരോതീതി ആഹ "തപ്പേതീ"തി. തോസേതീതി അത്ഥോ. "തുട്ഠം"തി തുസിതം, പഹട്ഠം. "സുഹിതം"തി സുധാതം, സുപുണ്ണം, വഡ്ഢിതം. അനേകത്ഥത്താ ധാതൂനം "വഡ്ഢേതീ"തി വുത്തം. "പിനന്തീ"തി തപ്പന്തി, ജോതന്തി, വിരോചന്തി, ദിവാ തപ്പതിആദിച്ചോതിആദീസു വിയ. ഖുദ്ദികാ പീതി നാമ ലോമഹംസ ന മത്തകാരികാ പീതി. ഖണികാ പീതി നാമ ഖണേ ഖണേ വിജ്ജുപ്പാദസദിസാ പീതി. ഓക്കന്തികാ പീതി നാമ സരീരം ഓക്കമിത്വാ ഓക്കമിത്വാഭിജ്ജന്തീ പീതി. ഉബ്ബേഗാപീതി നാമ കായം ഉദഗ്ഗം കത്വാ ആകാസേ ഉല്ലങ്ഘാപേന്തീ പീതി. ഫരണാ പീതി നാമ കപ്പാസവത്തിയം ഫരണകതേലം വിയ സകലകായം ഫരണവസേന പവത്താ പീതി.

**൮൪**. ഛന്ദവചനത്ഥേ. "അഭിസന്ധീ"തി അഭിലാസോ, അഭികങ്ഖനം. "കത്തുസദ്ദോ"തി കരധാതു വസേന വുത്തം. "സബ്ബേകിരിയാ പദാനീ"തി സബ്ബാനി തുമിച്ഛത്ഥ കിരിയാ പദാനി. "അത്ഥികോ"തി അസിദ്ധോ ഹുത്വാ സാധേതും ഇച്ഛിതോ അത്ഥോ അസ്സാതി അത്ഥികോ. ഇച്ഛന്തോതിപി വദന്തി. "ആരാധേതുകാമതാ വസേനാ"തി സാധേതു കാമതാവസേന, സമ്പാദേതു കാമതാ വസേന. ഉസും സരം അ സന്തി ഖിപന്തീതി ഇസ്സാസാ. ഇകാരസ്സ ഉകാരോ. ധനുഗ്ഗഹാ. "യസേന വാ"തി പരിവാരേന വാ, കിത്തി സദ്ദേന വാ. "സരേ"തി കണ്ഡേ. വിഭാവനിപാഠേ നാനാവാദ സോധനത്ഥം അയഞ്ചാതിആദിവുത്തം. "യദഗ്ഗേനാ"തി യേന കാരണ കോട്ഠാസേന. സങ്ഗഹിതാതി സമ്ബന്ധോ. "വിസ്സജ്ജിതബ്ബ യുത്തകേനാ"തി വിസ്സജ്ജിതബ്ബ യോഗ്യേന. "തേന അത്ഥികോ യേവാ"തി പദുദ്ധാരോ. "സോ ന യുജ്ജതീ"തി സോ അത്ഥോ ന യുജ്ജതി. "ഖിപിത ഉസൂനം"തി പുബ്ബഭാഗേ ഖിപിത ഉസൂനം. "അത്ഥതോ പനാ"തി അധിപ്പായത്ഥതോ പന. "ഹത്ഥപ്പസാരണം വിയാ"തി ലോകേ കിഞ്ചി ഇച്ഛന്തസ്സ ജനസ്സ ഹത്ഥപ്പസാരണം വിയാതി അധിപ്പായോ. "ഥാമപത്തോ"തി അധിപതി

ഭാവ പത്തോതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ "തഥാഹേസാ"തിആദിം. "തണ്ഹായ ഹത്ഥേ ഠിതാ"തി ഉപചാര വചനമേതം. തണ്ഹായ പരിഗ്ഗഹിതാതി വുത്തം ഹോതി. നസക്ഖിസ്സന്തിയേവ, നോ നസക്ഖിസ്സന്തി. തസ്മാ വേദിതബ്ബമേതം ഛന്ദോയേവ തണ്ഹായ ബലവതരോതി. കസ്മാ ബലവതരോതി. ആദീനവാനിസംസ ദസ്സനഞ്ഞാണേന യുത്തത്താതി.

**൨൨**. "പകിരന്തീ"തി പത്ഥരന്തി. "സമാനാ"തി സാവജ്ജേഹി യുത്താ സാവജ്ജാ, അനവജ്ജേഹി യുത്താ അനവജ്ജാതി ഏവം സദിസാ, സാധാരണാ.

അഞ്ഞസമാനരാസിമ്ഹിഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൨൩**. അകുസലരാസിമ്ഹി. "മുയ്ഹതീ"തി ഞാതബ്ബസ്സഞ്ഞേയ്യ ധമ്മസ്സ അഞ്ഞാണ വസേന സമ്മുയ്ഹതി, ചിത്തസ്സ അന്ധഭാവോ ഹോതി. ചതുരങ്ഗതമോ നാമ 'കാളപക്ഖ ചാതുദ്ദസി ദിവസോ, അഡ്ഢരത്തി സമയോ, തിബ്ബവനസണ്ഡോ, ബഹലമേഘച്ഛന്നോ,തി അയം ചതുരങ്ഗതമോ. സോ ചക്ഖുസ്സ അന്ധഭാവം കരോതി. ഏവം തസ്സ തമസ്സ ചക്ഖുസ്സ അന്ധഭാവകരണം വിയ. ഞാണഗതികോ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബോ അട്ഠകഥാ നയേന. തമേവ അട്ഠകഥാ നയം ദസ്സേതും "തഥാ ഹേസാ"തിആദി വുത്തം. അഭിധമ്മടീകായം പന മിച്ഛാ ഞാണന്തി മിച്ഛാ വിതക്കോ അധിപ്പേതോ. സോ ഹി മിച്ഛാ സങ്കപ്പോ ഹുത്വാ നാനപ്പകാര ചിന്താ പവത്തി വസേന ഞാണഗതികോ ഹോതി. മോഹോ പന ചിത്തസ്സ അന്ധീ ഭൂതോ , നാനാചിന്തന കിച്ച രഹിതോ, കഥം ഞാണഗതികോ ഭവേയ്യാതി തസ്സ അധിപ്പായോ. "പാപ കിരിയാസൂ"തി ദുച്ചരിത കമ്മേസു. "ഉപായ ചിന്താവസേനാ"തി കതകമ്മസ്സ സിദ്ധത്ഥായ സത്ഥാവുധാദിവിധാനേസു നാനാഉപായ ചിന്താവസേന. അപ്പടി പജ്ജനം അപ്പടി പത്തി. ഞാണ ഗതിം അഗമനന്തി അത്ഥോ. തേനാഹ "അഞ്ഞാണമേവ വുച്ചതീ"തി. "ഞാണഗതികാ"തി ഞാണപ്പവത്തിയാ സമാനപ്പവത്തികാ. ലോഭോ ഞാണ ഗതികോ മായാസാഠേയ്യ കമ്മേസു വിചിത്തപ്പവത്തികത്താ. വിചാരോ ഞാണ ഗതികോ. തഥാഹി സോ ഝാനങ്ഗേസു വിചികിച്ഛായ പടിപക്ഖോതി വുത്തോ. ചിത്തസ്സ ഞാണ ഗതി കതാ വിചിത്തത്ഥവാചകേന ചിത്തസദ്ദേന സിദ്ധോ. തേ ച ധമ്മോ സബ്ബ സത്തേസു ഞാണ ഗതികാ ന ഹോന്തി. ഞാണൂപനിസ്സയം ലഭിത്വാ ഏവ ഹോന്തീതി ദസ്സേതും "തേഹീ"തിആദിമാഹ. തേ സാധേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. പകതിയാ വിഞ്ഞുജാതികാ നാമ തിഹേതുകപ്പടി സന്ധികാ. അഞ്ഞപ്പടി സന്ധികാപി ബോധിസത്ത ഭൂമിയം ഠിതാ വാ പഞ്ഞാപസുത ഭവതോ ആഗതാ വാ. സുതപരിയത്തി സമ്പന്നാ നാമ ദ്വിഹേതുകപ്പടി സന്ധികാപി ഇമസ്മിം ഭവേ ബഹുസ്സുത സമ്പന്നാ ച പരിയത്തി കമ്മ സമ്പന്നാ ച.

**൨൪**. അഹിരികവചനത്ഥേ. "ന ഹിരീയതീ"തി നാമ ധാതു പദമേതം. ഹരായതി ലജ്ജതീതി ഹിരീ. ഹരേ ലജ്ജായംതി ധാതു. ന ഹിരീ അഹിരീതി വചനത്ഥോ. "രുചിം ഉപ്പാദേത്വാ"തി ഗാമസൂ കരസ്സ ഗൂഥരാസി ദസ്സനേ വിയ ചിത്തരോചന ചിത്ത ഖമനം ഉപ്പാദേത്വാ. അത്താനം പാപകമ്മ ലിമ്പതോ ചിത്തസ്സ അലീനതാ അജിഗുച്ഛനം നാമ. അത്താനം അസപ്പുരിസ ഭാവപത്തിതോ ചിത്തസ്സ അലീനതാ അലജ്ജാ നാമ.

**൨൫**. അനോത്തപ്പവചനത്ഥേ. "ന ഭായതീ"തി പാപകമ്മം ഭയതോ ന ഉപട്ഠാതി. "ന ഉത്രസതീ"തി പാപകമ്മ ഹേതു ന കമ്പതി. "താസൂ"തി

പാപകിരിയാസു. “അസാരജ്ജമാനം കത്വാ”തി സൂരം വിസ്സട്ഠം കത്വാ. അസാരജ്ജം നാമ സൂരഭാവോ. അനുത്താസോ നാമ പാപകമ്മേ ഹേതു ചിത്തസ്സ അകമ്പനം. ഗാഥായം. അജിഗുച്ഛനസീലോ പുഗ്ഗലോ അജേഗുച്ഛീ. “പാപാ”തി പാപകമ്മതോ. “സൂകരോ”തി ഗാമസൂകരോ. സോ ഗൂഥതോ അജേഗുച്ഛീ. അഹിരികോ പാപതോ അജേഗുച്ഛീതി യോജനാ. അഭായനസീലോ അഭീരൂ. “സലഭോ”തി പടങ്ഗോ. “പാവകാ”തി ദീപജാലമ്ഹാ. സലഭോ പാവകമ്ഹാ അഭീരൂ വിയ അനോത്തപ്പീ പാപതോ അഭീരൂതി യോജനാ.

**൮൩**. ഉദ്ധച്ചവചനത്ഥേ. “ഉദ്ധരതീ”തി ഉക്ഖിപതി. ആരമ്മണസ്മിം ന സന്നിസീദതി. വിക്ഖിപതീതി വുത്തം ഹോതി. “വട്ടേത്വാ”തി ആവട്ടേത്വാ. “വിസ്സട്ഠഗേണ്ഡുകോ വിയാ”തി വിസ്സജ്ജിതോ സാരഗേണ്ഡുകോ വിയ. “ധജപടാകാ വിയാ”തി വാതേരിതാ ധജപടാകാ വിയ.

**൮൪**. ലോഭവചനത്ഥേ. “ലുബ്ഭതീ”തി ഗിജ്ഝതി, അഭികങ്ഖതി. അഭിസജ്ജനം അഭിലഗ്ഗനം. മക്കടം ആലിമ്പതി ബന്ധതി ഏതേനാതി മക്കടാലേപോ. “തത്ത കപാലേ”തി അഗ്ഗിനാസന്തത്തേ ഘട കപാലേ. തേലസ്സ വത്ഥമ്ഹി അഞ്ജനം അഭിലഗ്ഗനം തേലഞ്ജനം. രജ്ജനം പടിസജ്ജനം രാഗോ. തേലഞ്ജന ഭൂതോ രാഗോ തേലഞ്ജന രാഗോ. ന കിലേസരാഗോ. രത്തി ദിവം പവത്തനട്ഠേന തണ്ഹാ ഏവ നദീസോതസദിസത്താ തണ്ഹാ നദീ. “സത്താനം”തി പുഥുജ്ജന സത്താനം. “സുക്ഖകട്ഠസാഖാപലാസതിണകസടാനീ”തി സുക്ഖ കട്ഠകസടാനി, സുക്ഖ സാഖാ കസടാനീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. കസട സദ്ദേന അസാരഭാവം ദീപേതി. “നദീ വിയാ”തി പബ്ബതേയ്യാ നദീ വിയ.

**൮൫**. ദിട്ഠിവചനത്ഥേ. “ദസ്സനം”തി പരികപ്പനാ സിദ്ധേസു മിച്ഛാ സഭാവേസു വിപരീത ദസ്സനം. തേനാഹ “ധമ്മാനം”തിആദിം. തത്ഥ “ധമ്മാനം”തി രൂപാരൂപ ധമ്മാനം, അനിച്ചതാദി ധമ്മാനഞ്ച. “യാഥാവ സഭാവേസൂ”തി ഭൂതസഭാവേസു. ഭൂതസഭാവോ ഹി യഥാ ധമ്മം അവതി രക്ഖതീതി അത്ഥേന യാഥാവോതി വുച്ചതി. അത്താനം പണ്ഡിതം മഞ്ഞന്തീതി പണ്ഡിത മാനിനോ. പടിവേധഞ്ഞാണം നാമ അരിയ മഗ്ഗഞ്ഞാണം. പരമം വജ്ജന്തി ദട്ഠബ്ബോ ലോകേ മഹാസാവജ്ജട്ഠേന തം സദിസസ്സ അഞ്ഞസ്സ വജ്ജസ്സ അഭാവതോതി അധിപ്പായോ.

**൮൬**. മാനവചനത്ഥേ. “മഞ്ഞതീ”തി ഭൂതസഭാവം അതിക്കമ്മ അധികം കത്വാ അഹമസ്മീതിആദിനാ തേന തേന അഭൂതാകാരേന മഞ്ഞതി. തേനാഹ “അഹം ലോകേ”തിആദിം. തത്ഥ “കട്ഠകഥിങ്ഗരോ വിയാ”തി സുക്ഖദാരുക്ഖന്ധോ വിയ. സോ പന ഉപത്ഥമ്ഭിതോ മഞ്ഞതീതി സമ്ബന്ധോ. “അത്താനം അച്ചുഗ്ഗതം മഞ്ഞതീ”തി പുഗ്ഗലം മാനേന അഭിന്നം കത്വാ വുത്തം. “ഉന്നതി ലക്ഖണോ”തി ഉന്നമന സഭാവോ.

**൮൭**. ദോസവചനത്ഥേ . ചണ്ഡേന കായവചീ മനോകമ്മേന സമന്നാഗതോ ചണ്ഡികോ. ചണ്ഡികസ്സ ഭാവോ ചണ്ഡിക്കം. “പഹതാസീവിസോ വിയാ”തി ദണ്ഡേന പഹതോ ആസീവിസോ വിയ. “വിസപ്പനട്ഠേനോ”തി സകലകായേ വിവിധേന സപ്പനട്ഠേന, ഫരണട്ഠേന. ഇദഞ്ച തം സമുട്ഠാന രൂപാനം ഫരണ വസേന വുത്തം. “അസനിപാതോ വിയാ”തി സുക്ഖാ സനിപതനം വിയ. “ദാവഗ്ഗിവിയാ”തി അരഞ്ഞഗ്ഗി വിയ. “സപത്തോ വിയാ”തി ദുട്ഠവേരീ വിയ.

“വിസസംസട്ഠപൂതിമുത്തം വിയാ”തി യഥാ മുത്തം നാമ പകതിയാ ഏവ ദുഗ്ഗന്ധത്താ പടികുലത്താ ദൂരേ ഛട്ടനീയന്തി അഹിതമേവ ഹോതി. പുന പൂതിഭാവേ സതി, ദൂരതരേ ഛട്ടേതബ്ബം. വിസസംസട്ഠേപന വത്തബ്ബമേവനത്ഥി. സബ്ബസോ അഹിതരാസി ഹോതി. ഏവം ദോസോപി തം സമങ്ഗീനോ തസ്മിം ഖണേ പരേസം അമനാപിയതം ആപാദേതി. അത്തഹിത പരഹിത വിനാസഞ്ച കാരേതി, പരമ്മരണാ അപായഞ്ച പാപേതീതി സബ്ബസോ അഹിതരാസി ഹോതി. തേന വുത്തം “വിസസംസട്ഠപൂതി മുത്തം വിയ ദട്ഠബ്ബോ”തി.

**൯൧**. ഇസ്സാവചനത്ഥേ. ദുവിധാ ഇസ്സാലദ്ധസമ്പത്തി വിസയാ ചലഭിതബ്ബ സമ്പത്തി വിസയാ ച. തത്ഥ ലദ്ധ സമ്പത്തി വിസയം താവദസ്സേതി “പരേസം പകതിയാ”തിആദിനാ. ലദ്ധ സമ്പത്തിഗ്ഗഹണേന അതീത സമ്പത്തിപി സങ്ഗഹിതാതി ദട്ഠബ്ബാ. ഇസ്സാപകതികാഹി കേചി അസുകോ നാമ പുബ്ബേ ഏവം സമ്പത്തികോ അഹോസീതി വാ, അഹം പുബ്ബേ ഏവം സമ്പത്തികോ അഹോസിന്തി വാ സുത്വാ നസഹന്തിയേവ. തം വചനം സോതുംപി ന ഇച്ഛന്തീതി. അസുകോതിആദിനാ ലഭിതബ്ബസമ്പത്തി വിസയം ദസ്സേതി.

**൯൨**. മച്ഛരിയവചനത്ഥേ. “മമ ഏവാ”തി മമപക്ഖേ ഏവാതി അധിപ്പായോ. “ഗുണജാതം”വാതി അത്തനിവിജ്ജമാനം സിപ്പവിജ്ജാദി സമ്പത്തി ഗുണജാതം വാ. “വത്ഥു വാ”തി ധനധഞ്ഞാദിവത്ഥു വാ. “അവിപ്ഫാരികതാവസേനാ”തി അഞ്ഞേന തം സിപ്പവിജ്ജാദികം വാ ധനധഞ്ഞാദികം വാ മയ്ഹം ദേഹീതി വുത്തേ പരഹിതത്ഥായ ദാതബ്ബ യുത്തകം ദസ്സാമീതി ഏവം ചിത്തേസതി, പരഹിതപ്ഫരണാവസേന തം ചിത്തം വിപ്ഫാരികം നാമ ഹോതി. ദേഹീതി വചനമ്പി സോതും അനിച്ഛന്തോ പരഹിതത്ഥായ അവിപ്ഫാരിക ചിത്തോ നാമ ഹോതി. ഏവം അവിപ്ഫാരികതാവസേന ചരതി പവത്തതീതി മച്ഛരഞ്ച കാരസ്സ ഛ കാരം കത്വാ. തഥാ പവത്തം ചിത്തം. പുഗ്ഗലോ പന മച്ഛരീതി വുച്ചതി. “തം”തി ലദ്ധസമ്പത്തിം. “പരേഹി സാധാരണം ദിസ്വാ”തിആദിനാ യോജേതബ്ബം. സാധാരണന്തി ച ദിസന്തകം വാതി സന്തകം വാ ഭവിസ്സമാനം, പരേഹി വാ പരിഭുഞ്ജിയമാനം. “നിഗ്ഗുഹനലക്ഖണം”തി രക്ഖാവരണഗുത്തീഹിസങ്ഗോപന സഭാവം. അത്തനാ ലദ്ധ സമ്പത്തി നാമ ഇസ്സായ അവിസയോ. ലഭിതബ്ബസമ്പത്തി പന ഉഭയ സാധാരണം. തസ്മാ തത്ഥ ഉഭിന്നം വിസേസോ വത്തബ്ബോതി തം ദസ്സേതും “ഏത്ഥ ചാ”തിആദിമാഹ. “യസ്സ ലാഭം ന ഇച്ഛതീ”തി അത്തനാ ലഭതു വാ മാവാ, കേവലം പര സമ്പത്തിം അസഹന്തോ യസ്സ പരസ്സ ലാഭം ന ഇച്ഛതി. “ചിത്ത വിഘാതോ”തി ചിത്ത വിഹഞ്ഞനം. “അത്തനാ ലദ്ധും ഇച്ഛതീ”തി പരോ സമ്പജ്ജതു വാ മാവാ, യത്ഥ പരലാഭേസതി, അത്തനാ ന ലഭിസ്സതി, തത്ഥ അത്തനാവ ലദ്ധും ഇച്ഛതി. യത്ഥ അത്തനാ ച ലഭതി, പരോ ച ലഭതി, തത്ഥ വിഘാതോ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. “അലബ്ഭമാനകം ചിന്തേത്വാ”തി അത്തനാ അലഭിസ്സമാനം സല്ലക്ഖേത്വാ.

**൯൩**. കുക്കുച്ചവചനത്ഥേ. “കിരിയാ കതം”തി കത സദ്ദസ്സഭാവ സാധനമാഹ. ഏവം വചനത്ഥം ദസ്സേത്വാ അഭിധേയ്യത്ഥം ദസ്സേന്തോ “അത്ഥതോ പനാ”തിആദിമാഹ. “അനുസോചന വസേനാ”തി പച്ഛാ പുനപ്പുനം ചിത്തസന്താപവസേന. സോ കുകതന്തി വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. “കുസല ധമ്മേസൂ”തി പുഞ്ഞ കിരിയവത്ഥു ധമ്മേസു ചിത്ത പരിയാദാനായ ഏവ സംവത്തതി. കുക്കുച്ച സമങ്ഗീ പുഗ്ഗലോ പുഞ്ഞകമ്മം കരോന്തോപി ചിത്ത

സുഖം ന ലഭതി. ബഹുജന മജ്ഝേ വസിത്വാ നാനാകിച്ചാനി കരോന്തോ നാനാ തിരച്ഛാന കഥം കഥേന്തോ ചിത്ത സുഖം ലഭതി. തദാ തസ്സ പുഞ്ഞകമ്മ കരണത്ഥായ ചിത്തം പരിയാദീയതി, പരിക്ഖിയ്യതി. ചിത്തവസം ഗച്ഛന്തോ വിചരതി. ഏവം ചിത്ത പരിയാദാനായ ഏവ സംവത്തതി. "അട്ഠകഥായം"തി അട്ഠസാലിനിയം. "കതാ കതസ്സ സാവജ്ജാനവജ്ജസ്സാ"തി പുബ്ബേ കതസ്സ സാവജ്ജകമ്മസ്സ, അകതസ്സ അനവജ്ജ കമ്മസ്സ. കമ്മത്ഥേസാമിവചനം. "അഭിമുഖഗമനം"തി ആരമ്മണ കരണവസേന ചിത്തസ്സ അഭിമുഖപ്പവത്തനം. ഏതേന പടിമുഖം സരണം ചിന്തനം പടിസാരോതി ദസ്സേതി. "അകതം ന കരോതീ"തി അകതം കാതും ന സക്കോതീതി അധിപ്പായോ. ഏവം കതം ന കരോതീതി ഏത്ഥപി. "വിരൂപോ"തി വീഭച്ഛോ അസോഭണോ. "കുച്ഛിതോ"തി ഗരഹിതബ്ബോ. നനു പുബ്ബേ ചിത്തുപ്പാദോ കുച്ഛിതോതി വുത്തോ. അട്ഠകഥായം പന വിപ്പടിസാരോ കുച്ഛിതോതി വുത്തോ. ഉഭയമേതം ന സമേതീതി. നോ ന സമേതി, അഞ്ഞത്ഥാനു പപത്തിതോതി ദസ്സേതും "ഏത്ഥ ചാ"തിആദിമാഹ. "യേന ച കാരണേനാ"തി കതാകതം പടിച്ച നിരത്ഥക ചിത്തപ്പവത്തി കാരണേന. സോ ചിത്തുപ്പാദോവ കുകതപദേ ഗഹേതും യുത്തോ, നവിഭാവനിയം വിയ കതാകത ദുച്ചരിത സുചരിതന്തി അധിപ്പായോ. നനു വിഭാവനിയമ്പി സോ ചിത്തുപ്പാദോവ ഉപചാര നയേന ഗഹിതോതി ചേ. യുത്തി വസേന ച അട്ഠകഥാഗമേന ച മുഖ്യതോ സിദ്ധേ സതി, കിം ഉപചാര നയേന. തേനാഹ "വിഭാവനിയം പനാ"തിആദിം. കുകതസ്സഭാവോ കുക്കുച്ചം, അകാരസ്സ ഉകാരം കത്വാതി അയം അട്ഠകഥാനയോ. ഇദാനി സദ്ദസത്ഥനയേന അപരം വചനത്ഥഞ്ച അധിപ്പായത്ഥഞ്ച ദസ്സേതും "അപി ചാ"തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ "ധാതുപാഠേസൂ"തി അക്ഖരധാതുപ്പകാസനേസു നിരുത്തി പാഠേസു. പഠന്തിയേവ, നോ ന പഠന്തി. തേ ച അത്ഥാ ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോ വിലേഖോതി ഏവം പാളിയം വുത്തേഹി കുക്കുച്ചപരിയായേഹി സമേന്തിയേവ. തസ്മാ അയം അപരോനയോ ഇധ അവസ്സം വത്തബ്ബോ യേവാതി ദീപേതി. വിപ്പടി സാരിപുഗ്ഗലോ ച തം തം പുഞ്ഞകമ്മം കരോന്തോപി വിപ്പടി സാരഗ്ഗിനാ ദയ്ഹമാന ചിത്തോ പുഞ്ഞകമ്മേ ചിത്തപ്പസാദം നലഭതി. ചിത്ത സുഖം ന വിന്ദതി. കിം ഇമിനാ കമ്മേനാതി തം പഹായ യത്ഥ ചിത്ത സുഖം വിന്ദതി, തത്ഥ വിചരതി. ഏവം വിപ്പടിസാരോ പുഞ്ഞകമ്മതോ സങ്കോചനം നാമ ഹോതീതി. കിലേസസല്ലിഖനം നാമ സന്തുട്ഠി സല്ലേഖപ്പടിപത്തിയം ഠിതസ്സ തദങ്ഗപ്പഹാനാദിവസേന തം തം കിലേസപ്പഹാനം വുച്ചതി. "അനുത്ഥുനനാകാരേനാ"തി പുനപ്പുനം വിലപനാകാരേന. സങ്കോചതീതി വത്വാ തസ്സ ഉഭയം അത്ഥം ദസ്സേന്തോ "കുസലകമ്മ സമാദാനേ"തിആദിമാഹ. നമിതുമ്പി ന ദേതി. കുതോ സമാദാതും വാ വഡ്ഢേതും വാ ദസ്സതീതി അധിപ്പായോ. "തനുകരണേനാ"തി ദുബ്ബലകരണേന. വിസേസനട്ഠേകരണ വചനം. "സോ"തി ധമ്മസമൂഹോ. തം പന കുക്കുച്ചം. കേചി പന കുക്കുച്ചം പച്ചുപ്പന്ന സുചരിത ദുച്ചരിതാ രമ്മണമ്പി അനാഗത സുചരിത ദുച്ചരിതാ രമ്മണമ്പി കപ്പേന്തി. തം പടിക്ഖിപന്തോ "തേനാ"തിആദിമാഹ . മഹാനിദ്ദേസപാഠേ ദ്വീഹാകാരേഹി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോതി പാഠോ. "കതത്താ ചാ"തി അകതത്തബ്ബസ്സ കതത്താ ച. "അകതത്താ ചാ"തി കത്തബ്ബസ്സ അകതത്താ ച. കേചി പന അയം വിപ്പടിസാരോ നാമ കദാചി കസ്സചി കേനചി കാരണേന പുബ്ബേകത സുചരിതമ്പി അകത ദുച്ചരിതമ്പി ആരബ്ഭ ഉപ്പജ്ജതി. ഉമ്മത്തകസദിസഞ്ഹി പുഥുജ്ജന ചിത്തന്തി വദന്തി. തം പടിക്ഖിപന്തോ "ഏതേനാ"തിആദിമാഹ. സോ പന കേസഞ്ചി വാദേ

വിപ്പടിസാരോ നാമ ദോമനസ്സം ഹോതി, ന കുക്കുച്ചന്തി അധിപ്പായോ. സോചഖോ ദ്വിധാ ഭാവോ. അപായഭയേന തജ്ജീയന്തി താസീയന്തീതി അപായഭയതജ്ജിതാ. "ന അഞ്ഞേസം"തി സുചരിത ദുച്ചരിതം അജാനന്താനം അമനസികരോന്താനഞ്ച ന ഹോതി. കഥം വിഞ്ഞായതീതി ചേ. സുചരിതദുച്ചരിത നാമേന അനുസോചനാകാരസ്സ ദസ്സിതത്താതി വുത്തം "അകതം മേ"തിആദി. യാഥാവമാനോ നാമ സേയ്യസ്സ സേയ്യോ ഹമസ്മീതി സദിസസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി ഹീനസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതിആദിനാ പവത്തോ ഭൂതമാനോ. യഞ്ചകുക്കുച്ചം ഉപ്പജ്ജതീതി സമ്ബന്ധോ. "അകത്വാ"തി തം കല്യാണ കമ്മം അകത്വാ. "കത്വാ"തി തം പാപകമ്മം കത്വാ. ഇദം പന പുബ്ബേകതാ കതകാലേ ഏവ അയാഥാവം ഹോതി. അനുസോചന കാലേപന യാഥാവമേവ. "ഹത്ഥ കുക്കുച്ചം"തി ഏത്ഥ സങ്കോചനത്ഥോ ന ലബ്ഭതി. കുച്ഛിത കിരിയത്ഥോ ഏവ ലബ്ഭതി. ഹത്ഥലോലതാഹി ഹത്ഥ കുക്കുച്ചന്തി വുച്ചതി. പാദലോലതാ ച പാദകുക്കുച്ചം. തേനാഹ "അസംയത കുക്കുച്ചം നാമാ"തി. യം പന കുക്കുച്ചം. "തം"തി തം വത്ഥും. കുക്കുച്ചം കരോന്തീതി കുക്കുച്ചായന്താ. നാമധാതു പദഞ്ഹേതം. കപ്പതി നു ഖോ, ന നു ഖോ കപ്പതീതി ഏവം വിനയ സംസയം ഉപ്പാദേന്താതി അത്ഥോ. "കുക്കുച്ചപ്പകതതായാ"തി കുക്കുച്ചേന അപകതതായ അഭിഭൂതതായ. "അത്തനോ അവിസയേ"തി ആണാചക്കഠാനേ. ആണാചക്ക സാമിനോ ബുദ്ധസ്സവിസയത്താ അത്തനോ സാവക ഭൂതസ്സ അവിസയേതി അത്ഥോ. യേ പന കരോന്തിയേവ കുക്കുച്ചായന്താ പീതി അധിപ്പായോ. "ആപത്തിം"തി ദുക്കടാപത്തിം.

**൪൮-൪൯**. ഥിനമിദ്ധവചനത്ഥേസു. "ചിത്തം മന്ദമന്ദം കത്വാ"തി ചിന്തന കിച്ചേ അതിമന്ദം പരിദുബ്ബലം കത്വാ. ചിത്തം ഗിലാനം മിലാതം കത്വാതി വുത്തം ഹോതി. "അജ്ഝോത്ഥരതീ"തി അഭിഭവതി. ആരമ്മണ വിജാനനേ വാ ജവനകിച്ചേ വാ പരിഹീനഥാമബലം കരോതി. "ഥിയതീ"തി പദം പാളിവസേന സിദ്ധന്തി ആഹ "ഥിനം ഥിയനാ"തിആദിം. "അകമ്മഞ്ഞഭൂതേ കത്വാ"തി കായകമ്മാദീസു അകമ്മക്ഖമേ പരിദുബ്ബലേ കത്വാ. [മുഗ്ഗരേന പോഥേത്വാ വിയാതി വുത്തം ഹോതി ]. "തേ"തി ചിത്ത ചേതസികേ സമ്പയുത്ത ധമ്മേ. "ഓലീയാപേത്വാ"തി അവലീനേ അവസീദന്തേ കത്വാ. തേനാഹ "ഇരിയാ പഥം പീ"തിആദിം. ഥിനം ചിത്തം അഭിഭവതി, വിജാനന കിച്ചസ്സ ഗേലഞ്ഞത്താ ഥിനസ്സ. മിദ്ധം ചേതസികേ അഭിഭവതി, ഫുസനാദി കിച്ചസ്സ ഗേലഞ്ഞത്താ മിദ്ധസ്സാതി അധിപ്പായോ.

**൫൦**. വിചികിച്ഛാവചനത്ഥേ. "ചികിച്ഛനം"തി രോഗാപനയ നത്ഥേ കിതധാതുവസേന സിദ്ധം സങ്ഖത കിരിയാ പദന്തി ആഹ "ഞാണപ്പടികാരോതി അത്ഥോ"തി. "പടികാരോ"തി ച രോഗസ്സ പടിപക്ഖ കമ്മം. "ഏതായാ"തി നിസ്സക്കവചനം. വിചിനന്തി ധമ്മം വിചിനന്തീതി വിചിനോ. ധമ്മ വീമംസകാ. കിച്ഛതി കിലമതി ഏതായാതി കിച്ഛാ. വിചിനം കിച്ഛാതി വിചികിച്ഛാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "സഭാവം"തിആദിമാഹ. "വിചികിച്ഛതീ"തി സങ്ഖതധാതുപദം. തഞ്ച കങ്ഖായം വത്തതീതി ദസ്സേതും "വിചികിച്ഛതി വാ"തിആദി വുത്തം. ദ്വിധാ ഏളയതി കമ്പതീതി ദ്വേളകം. തഥാ പവത്തം ചിത്തം. ദ്വേളകസ്സ ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. "ബുദ്ധാദീസു അട്ഠസൂ"തി ബുദ്ധേ കങ്ഖതി, ധമ്മേ കങ്ഖതി, സങ്ഘേ കങ്ഖതി, സിക്ഖായ കങ്ഖതി, പുബ്ബന്തേ കങ്ഖതി, അപരന്തേ കങ്ഖതി, പുബ്ബന്താ പരന്തേ കങ്ഖതി, ഇദപ്പച്ചയതാ പടിച്ച സമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു കങ്ഖതീതി ഏവം വുത്തേസു

അട്ഠസു സദ്ധേയ്യ വത്ഥൂസു. തത്ഥ "ബുദ്ധേ കങ്ഖതീ"തി ഇതിപി സോ ഭഗവാ അരഹംതിആദിനാ വുത്തേസു ബുദ്ധഗുണേസു അസദ്ദഹന്തോ ബുദ്ധേ കങ്ഖതി നാമ. സ്വാക്ഖാതോ ഭഗവതാ ധമ്മോതിആദിനാ വുത്തേസു ധമ്മ ഗുണേസു അസദ്ദഹന്തോ ധമ്മേ കങ്ഖതി നാമ. സുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോതിആദിനാ വുത്തേസു സങ്ഘഗുണേസു അസദ്ദഹന്തോ സങ്ഘേ കങ്ഖതി നാമ. തിസ്സന്നം സിക്ഖാനം വട്ട ദുക്ഖതോ നിയ്യാനട്ഠേസു അസദ്ദഹന്തോ സിക്ഖായ കങ്ഖതി നാമ. അത്തനോ അതീത ഭവസ്സ അത്ഥി നത്ഥിഭാവേ കങ്ഖന്തോ പുബ്ബന്തേ കങ്ഖതി നാമ. അത്തനോ പരമ്മരണാ അനാഗത ഭവസ്സ അത്ഥി നത്ഥിഭാവേ കങ്ഖന്തോ അപരന്തേ കങ്ഖതി നാമ. തദുഭയസ്സ അത്ഥി നത്ഥി ഭാവേ കങ്ഖന്തോ പുബ്ബന്താ പരന്തേ കങ്ഖതി നാമ. ഇമസ്മിം ഭവേ അത്തനോ ഖന്ധാനം പടിച്ച സമുപ്പാദേ ച പടിച്ച സമുപ്പന്നഭാവേ ച കങ്ഖന്തോ ഇദപ്പച്ചയതാ പടിച്ച സമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു കങ്ഖതി നാമ. "വിമതി വസേനാ"തി വേമതികഭാവേന. പവത്തമാനാ വിചികിച്ഛാ. വിചികിച്ഛാ പടിരൂപകാ നാമ സബ്ബ ധമ്മേസു അപ്പടിഹതബുദ്ധീനം സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാനം ഏവ നത്ഥീതി വുത്തം "അസബ്ബഞ്ഞൂനം"തിആദി.

അകുസലരാസിമ്ഹിഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൯൭**. സദ്ധാവചനത്ഥേ. "സന്നിസിന്നം"തി അചലിതം. "സുട്ഠൂ"തി അനസ്സന്തം അചലന്തഞ്ച കത്വാ. "ധാരേതീ"തി ഏവമേവ ഹോതീതി സല്ലക്ഖണവസേന ധാരേതി. തഥാ ഠപേതീതി. സദ്ദഹന്തി വാ സദ്ധാ സമ്പന്നാ സത്താ. സദ്ധാതും അരഹന്തീതി സദ്ധേയ്യാനി. അകാലുസ്സം വുച്ചതി അനാവിലം ചിത്തം. അകാലുസ്സം ഏവ അകാലുസ്സിയം. തസ്സ ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. "ഓകപ്പനാ"തി അഹോസാധു അഹോസുട്ഠൂതി അധിമുച്ചനവസേന ചിന്തനാ. "മിച്ഛാധിമോക്ഖോ യേവാ"തി ദിട്ഠിസമ്പയുത്തോ അധിമോക്ഖോയേവ. "വിത്തേ അസതീ"തി ധനേ അസതി. ധനഞ്ഹി വിത്തന്തി വുച്ചതി. യം യം ഇച്ഛതി, തം തം വിന്ദന്തി ഏതേനാതി കത്വാ. "തേസം"തി മനുസ്സാനം.

**൯൮**. സതിവചനത്ഥേ. "സരതീ"തി അനുസ്സരതി. "കതാനീ"തി പുബ്ബേകതാനി. "കത്തബ്ബാനീ"തി ഇദാനി വാ പച്ഛാ വാ കത്തബ്ബാനി. കല്യാണ കമ്മം നാമപകതിയാ ചിത്തസ്സ രതിട്ഠാനം ന ഹോതി. പാപ കമ്മമേവ ചിത്തസ്സ രതിട്ഠാനം ഹോതി. തസ്മാ കല്യാണ കമ്മേ ഏവ അപ്പമജ്ജിതും വിസും സതിനാമ ഇച്ഛിതബ്ബാ. പാപകമ്മേ പന വിസും സതിയാ കിച്ചം നത്ഥി. സബ്ബേപി ചിത്തചേതസികാ ധമ്മാ അപമത്ത രൂപാ ഹോന്തി. തേനാഹ "ഇതരാപനാ"തിആദിം. "സതിയേവ ന ഹോതീ"തി വിസും സതി നാമകോ ഏകോ ചേതസികോയേവ ന ഹോതി. കതമാ പന സാ ഹോതീതി ആഹ "കതസ്സാ"തിആദിം. തത്ഥ കതസ്സ അപ്പമജ്ജനം നാമ കേസഞ്ചി അനുമോദനവസേന കേസഞ്ചി അനുസോചനവസേന അപ്പമജ്ജനം. കത്തബ്ബസ്സ അപ്പമജ്ജനം നാമ നിച്ചകാലമ്പി കാതും അഭിമുഖതാ. "കതസ്സാ"തി വാ ഭുമ്മത്ഥേ സാമിവചനം. തഥാ സേസേസു ദ്വീസു പദേസു. സബ്ബേസു രാജകമ്മേസു നിയുത്തോ സബ്ബകമ്മികോ. "നിയുത്തോ"തി അപ്പമത്തോ ഹുത്വാ ബ്യാവടകായ ചിത്തോ. സബ്ബേസു ഠാനേസു ഇച്ഛിതബ്ബാതി സബ്ബത്ഥികാ. സാ ഹി ഛസു ദ്വാരേസു ചിത്തസ്സ ആരക്ഖ കിച്ചാ ഹോതി ഇന്ദ്രിയ സംവരണ ധമ്മത്താ. തസ്മാ ഛസു ദ്വാരേസു ഇട്ഠാരമ്മണേ ലോഭമൂലചിത്തസ്സ അനുപ്പജ്ജനത്ഥായ സാ ഇച്ഛിതബ്ബാ, അനിട്ഠാ രമ്മണേ ദോസമൂല ചിത്തസ്സ,

മജ്ഝത്താരമ്മണേ മോഹമൂല ചിത്തസ്സാതി. അപി ച, ബോജ്ഝങ്ഗ ഭാവനാ ഠാനേസു ഇദം സുത്ത പദം വുത്തം. തസ്മാ ഭാവനാ ചിത്തസ്സ ലീനട്ഠാനേപി സാ ഇച്ഛിതബ്ബാ ലീനപക്ഖതോ ചിത്തസ്സ നീവാരണത്ഥായാതിആദിനാ യോജേതബ്ബാ.

**൯൯-൧൦൦**. ഹിരിഓത്തപ്പവചനത്ഥേസു. "കായദുച്ചരിതാദീഹി ലജ്ജതീ"തി താനികാതും ലജ്ജതി. താനി ഹീനകമ്മാനി ലാമകകമ്മാനീതി ഹീളേത്വാ തതോ അത്താനം രക്ഖിതും ഇച്ഛതി. തേനാഹ "ജിഗുച്ഛതീ"തി. "ഉക്കണ്ഠതീ"തി വിരുജ്ഝതി, വിയോഗം ഇച്ഛതി. "തേഹി യേവാ"തി കായ ദുച്ചരിതാദീഹിയേവ. "ഉബ്ബിജ്ജതീ"തി ഉത്തസതി, ഭയതോ ഉപട്ഠാതി. ഗാഥാസു. "അലജ്ജിയേസൂ"തി അലജ്ജിതബ്ബേസു കല്യാണ കമ്മേസു. "ലജ്ജരേ"തി ലജ്ജന്തി. "അഭയേ"തി അഭായിതബ്ബേ കല്യാണകമ്മേ. യസ്മാ പന സപ്പുരിസാ അത്താനം പരിഹരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. "ഹിരിയാ അത്തനി ഗാരവം ഉപ്പാദേത്വാ"തി അത്തനോ ജാതിഗുണാദികം വാ സീല ഗുണാദികം വാ ഗരും കത്വാ മാദിസസ്സ ഏവ രൂപം പാപകമ്മം അയുത്തം കാതും. യദി കരേയ്യം, പച്ഛാ അത്താനം അസുദ്ധം ഞത്വാ ദുക്ഖീദുമ്മനോ ഭവേയ്യന്തി ഏവം ഹിരിയാ അത്തനി ഗാരവം ഉപ്പാദേത്വാ. "ഓത്തപ്പേന പരേസു ഗാരവം ഉപ്പാദേത്വാ"തി പരാനുവാദഭയം ഭായിത്വാതി അധിപ്പായോ. തത്ഥ പരാനുവാദഭയം നാമ പരേസം സാധു ജനാനം ഗരഹാ ഭയം. അഞ്ഞമ്പി അപായഭയം സംസാര വട്ടഭയഞ്ച ഏത്ഥ സങ്ഗയ്ഹതിയേവ. ലോകംപാലേന്തീതി ലോകപാലാ. "ലോകം"തി സത്തലോകം. "പാലേന്തീ"തി അപായ ഭയതോ രക്ഖന്തി.

**൧൦൧**. അലോഭവചനത്ഥേ. അകാരോ വിരുദ്ധത്ഥോതിആഹ "ലോഭപ്പടിപക്ഖോ"തി. ലോഭസ്സ പടിവിരുദ്ധോതി അത്ഥോ. പടിവിരുദ്ധതാ ച പഹായക പഹാതബ്ബ ഭാവേന വേദിതബ്ബാതി ദസ്സേതും "സോഹീ"തിആദിമാഹ . തത്ഥ സോ നേക്ഖമ്മധാതുവസേന ഹുത്വാ പവത്തതീതി സമ്ബന്ധോ. "ഹിത സഞ്ഞിതേസൂ"തി ഇദം മേ അത്ഥായ ഹിതായ സുഖായാതി ഏവം സഞ്ഞിതേസു. "ലഗ്ഗനവസേനാ"തി അമുഞ്ചിതുകാമതാവസേന. തേസ്വേവ പവത്തതീതി സമ്ബന്ധോ. "ഭവഭോഗ സമ്പത്തിയോ ഗൂഥരാസിം വിയ ഹീളേത്വാ"തി ഇദം ബോധിസത്താനം വസേന നിദസ്സന വചനം. തത്ഥ "ഹീളേത്വാ"തി ഗരഹിത്വാ. നിക്ഖമന്തി ഏതേനാതി നേക്ഖമ്മോ. സോ ഏവ ധാതൂതി നേക്ഖമ്മധാതു.

**൧൦൨**. അയം നയോ ദോസപ്പടിപക്ഖോ, മോഹപ്പടിപക്ഖോതിആദീസുപി നേതബ്ബോ.

**൧൦൩**. തത്ര മജ്ഝത്തതായം. "ലീനുദ്ധച്ചാനം"തി ചിത്തസ്സ ലീനതാ ഏകോ വിസമപക്ഖോ. ഉദ്ധടതാ ദുതീയോ വിസമപക്ഖോ. ലീനം ചിത്തം കോസജ്ജേ വിസമപക്ഖേ പതതി. ഉദ്ധടം ചിത്തം ഉദ്ധച്ചേ വിസമപക്ഖേ പതതി. തദുഭയമ്പി അകുസല പക്ഖികം ഹോതി. തഥാ ചിത്തസ്സ അതി ലൂഖതാ ഏകോ വിസമ പക്ഖോ. അതിപഹട്ഠതാ ഏകോതിആദിനാ സബ്ബം ബോജ്ഝങ്ഗവിധാനം വിത്ഥാരേതബ്ബം. തത്ര മജ്ഝത്തതാ പന സമ്പയുത്ത ധമ്മേ ഉഭോസു അന്തേസു പാതേതും അദത്വാ സയം മജ്ഝിമപ്പടിപദായം ദള്ഹം തിട്ഠതി.

**൬൪**. പസ്സദ്ധാദീസു. “തത്ഥ തം വീന്ദന്തീ”തി തേസു പുഞ്ഞ കമ്മേസു തം ചിത്ത സുഖം പടിലഭന്തി.

**൬൫**. ലഹുതാ ദ്വയേ. “തത്തപാസാണേ”തി സന്തത്തേ പാസാണപിട്ഠേ. “തത്ഥാ”തി പുഞ്ഞകമ്മേസു.

**൬൬-൭൭**. മുദുതാ ദ്വയാദീസു സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യം.

**൭൮**. വിരതിത്തയേ. “കഥാ, ചേതനാ, വിരതി, വസേനാ”തി ‘കഥാസമ്മാവാചാ, ചേതനാ സമ്മാവാചാ, വിരതി സമ്മാവാചാ, വസേന. തം കഥാവാചം സമുട്ഠാപേതീതി തം സമുട്ഠാപികാ. യാ പന പാപ വിരമണാകാരേന ചിത്തസ്സ പവത്തീതി യോജനാ. “സമാദിയന്തസ്സ വാ”തി മുസാവാദാ വിരമാമീതിആദിനാ വചീഭേദം കത്വാ സമാദിയന്തസ്സ വാ. “അധിട്ഠഹന്തസ്സ വാ”തി വചീഭേദം അകത്വാ ചിത്തേനേവ തഥാ അധിട്ഠഹന്തസ്സ വാ. ഇമേഹി ദ്വീഹി പദേഹി സമാദാന വിരതിപ്പവത്തിം വദതി . “അവീതിക്കമന്തസ്സ വാ”തി ഏതേന സമ്പത്ത വിരതിപ്പവത്തിം വദതി. “ഏതായാ”തി സമ്മാവാചാ വിരതിയാ. സാ പന കത്തുനാ ച ക്രിയായ ച സഹഭാവിനീ ഹുത്വാ സമാദാന ക്രിയം സുട്ഠുതരം സാധേതി. തസ്മാ സാ കരണ സാധനം നാമ ഹോതി. തേനാഹ “കരണത്ഥേവാകരണ വചന”ന്തി. ബഹൂസുജവനവാരേസു പവത്തമാനേസു പുരിമ പുരിമ ജവനവാരപരിയാപന്നാ സമ്മാവാചാ പച്ഛിമ പച്ഛിമ ജവനവാരസമുട്ഠിതായ സമാദാന ക്രിയായ പച്ചയോ ഹോതി. സാ പന തായ ക്രിയായ അസഹഭാവിത്താ കരണലക്ഖണം ന സമ്പജ്ജതി. ഹേതു ലക്ഖണേ തിട്ഠതി. തേനാഹ “ഹേതു അത്ഥേവാ കരണവചന”ന്തി. ഇദഞ്ച അത്ഥതോ ലബ്ഭമാനത്താ വുത്തം. സമ്മാവാചാതി പദം പന കിതസാധന പദത്താകരണത്ഥേ ഏവസിദ്ധം. ന ഹി അകാരക ഭൂതോ ഹേതു അത്ഥോ സാധനം നാമ സമ്ഭവതി. “സമാദാന വചനാനീ”തി സമ്മാവാചാ സമുട്ഠിതാനി സമാദാന വചനാനി. “തതോ”തി തതോപരം. “തേസം”തി തേ സംവദമാനാനം. ഇദഞ്ച സബ്ബം സമ്മാവാചാതി വചനേ വചീഭേദവാചം പധാനം കത്വാ വുത്തം. സമ്പത്തവിരതി സമുച്ഛേദ വിരതിഭൂതായ പന സമ്മാവാചായ വചീഭേദേന കിച്ചം നത്ഥി. വിരതി കിച്ച മേവപധാനന്തി ദസ്സേതും “അപിചാ”തിആദി വുത്തം. “പവത്തമാനാ”തി പവത്തമാനത്താ. വിസേസന ഹേതു പദമേതം.

**൭൯-൮൦**. സമ്മാകമ്മന്തേപി സമ്മാആജീവേപി വത്തബ്ബം നത്ഥി.

**൮൪**. “സമ്പത്തം വത്ഥും”തി പാണാതി പാതാദികമ്മസ്സ വത്ഥും. സാപച്ചുപ്പന്നാരമ്മണായേവ. കസ്മാ, അത്തനോ പച്ചക്ഖേ സമ്പത്ത വസേനവത്ഥുസ്സധരമാനത്താ. “സമാദിയന്തസ്സ വാ ഉപ്പന്നാ”തി പാണാതി പാതാപടിവിരമാധീതിആദിനാ സമാദിയന്തസ്സയാ സമാദാനക്ഖണേ ഉപ്പന്നാ വിരതി. “സാ പന പച്ചുപ്പന്നാരമ്മണാ ഹോതീ”തി ഏത്ഥ കഥം പച്ചുപ്പന്നാ രമ്മണാ ഹോതീതി. പാണാതി പാതാപടിവിരമാധീതി വദന്തസ്സ ചിത്തം അനുക്കമേന പാണസദ്ദാദീനം അത്ഥം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തതി. തത്ഥ “പാണോ”തി വോഹാരതോ സത്തോ. പരമത്ഥതോ ജീവിതിന്ദ്രിയം. സോ ച സത്തോ തഞ്ചജീവിതിന്ദ്രിയം ലോകേ സബ്ബകാലമ്പി സംവിജ്ജതിയേവ. ഏവരൂപം ജീവിതിന്ദ്രിയ സാമഞ്ഞം സന്ധായ പച്ചുപ്പന്നാരമ്മണാതി വുത്തം.

അദിന്നാദാനാ പടിവിരമാധീതിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. “അനാഗതാ രമ്മണാവാ”തി ഏത്ഥ ഏകദിവസം നിയമേത്വാ സമാദിയന്തസ്സ തസ്മിം ദിവസേ ധരമാന സത്താപി അത്ഥി. ഉപ്പജ്ജിസ്സമാനസത്താപി അത്ഥി. തദുഭയമ്പി പാണവചനേ സങ്ഗഹിതമേവ. പാണുപേതം കത്വാ സമാദിയന്തസ്സ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. അപി ച അനാഗതകാലികമ്പി സമാദാനം അത്ഥിയേവ. അഹം അസുകദിവസതോ പട്ഠായ യാവജീവമ്പി പാണാതിപാതാ വിരമാധീതിആദി. ഏവം സമാദാന വിരതി അനാഗതാ രമ്മണാപി ഹോതീതി. “പച്ചയസമുച്ഛേദവസേനാ”തി തം തം കിലേസാനുസയ സങ്ഖാതസ്സ പച്ചയസ്സ സമുച്ഛേദവസേന. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

**൧൧൭-൧൧൮**. അപ്പമഞ്ഞാദ്വയേ. അപിചാതിആദീസു. “കലിസമ്ഭവേഭവേ”തി ദുക്ഖുപ്പത്തിപച്ചയഭൂതേ സംസാരഭവേ. “പാപേകലി പരാജയേ”തി കലിസദ്ദോ പാപേ ച പരാജയേ ച വത്തതീതി അത്ഥോ. സത്തേഹി കലിം അവന്തി രക്ഖന്തി ഏതായാതി കരുണാ. സത്തേഹീതി ച രക്ഖണത്ഥയോഗേ ഇച്ഛിതസ്മിം അത്ഥേ അപാദാന വചനം. യഥാ-കാകേ രക്ഖന്തി തണ്ഡുലാ-തി. സത്തേവാ കലിതോ അവന്തി രക്ഖന്തി ഏതായാതി കരുണാ. കലിതോതി ച രക്ഖണത്ഥ യോഗേ അനിച്ഛിതസ്മിമ്പി അപാദാനവചനം. യഥാ-പാപാചിത്തം നിവാരയേതി. ഏകസ്മിം സത്തേ പവത്താപി അപ്പമഞ്ഞാ ഏവ നാമ ഹോന്തി. യഥാ തം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ഏകസ്മിം ആരമ്മണേ പവത്തമ്പി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണമേവ ഹോതീതി.

**൧൧൯**. പഞ്ഞിന്ദ്രിയേ വത്തബ്ബം നത്ഥി.

സോഭണരാസിമ്ഹിഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൨൦**. ഏതം പരിമാണം അസ്സാതി ഏത്താവം. “ഏത്താവതാ”തി ഏത്താവന്തേന-ഫസ്സോ, വേദനാ, സഞ്ഞാ,തിആദിവചനക്കമേന. “ചിത്തുപ്പാദേസൂ”തി ഏത്ഥ-കതമേ ധമ്മാ ദസ്സനേന പഹാതബ്ബാ. ചത്താരോ ദിട്ഠിഗതസമ്പയുത്ത ചിത്തുപ്പാദാ-തിആദീസു ചിത്തചേതസിക സമൂഹോ ചിത്തുപ്പാദോതി വുച്ചതി. ഇധ പന ചിത്താനി ഏവ ചിത്തുപ്പാദാതി വുച്ചന്തീതി ആഹ “ചിത്തുപ്പാദേസൂതി ചിത്തേസു ഇച്ചേവ അത്ഥോ”തി. “സബ്ബദുബ്ബലത്താ”തി സബ്ബചിത്തേഹി ദുബ്ബലതരത്താ. “ഭാവനാ ബലേനാ”തി വിതക്ക വിരാഗസത്തി യുത്തേന ഉപചാര ഭാവനാ ബലേന, വുട്ഠാന ഗാമിനി വിപസ്സനാ ഭാവനാ ബലേന ച. “ബലനായകത്താ”തി ബല ധമ്മാനം നായകത്താ, ജേട്ഠകത്താ.

**൧൨൧**. അകുസല ചേതസികേസു. “പച്ഛിമം”തി സബ്ബേസുപി ദ്വാദസാ കുസല ചിത്തേസൂതി വചനം. “പുരിമസ്സാ”തി സബ്ബോ കുസല സാധാരണാ നാമാതി വചനസ്സ. “സമത്തന വചനം”തി-കസ്മാ സബ്ബാകുസല സാധാരണാ നാമാതി. യസ്മാ സബ്ബേസുപി. ല. ചിത്തേസു ലബ്ഭന്തി, തസ്മാ സബ്ബാ കുസല സാധാരണാ നാമാ-തി ഏവം സാധന വചനം. യസ്മാ പന ഇമേഹി ചതൂഹി വിനാനുപ്പജ്ജന്തി, തസ്മാ തേ സബ്ബേസു തേസു ലബ്ഭന്തീതി യോജനാ. കസ്മാ വിനാ നുപ്പജ്ജന്തീതി ആഹ “ന ഹിതാനീ”തിആദിം. “തേഹീ”തി പാപേഹി. സബ്ബ പാപ ധമ്മതോതി അത്ഥോ. “തഥാ തഥാ ആമസിത്വാ”തി ദിട്ഠി ഖന്ധേസു നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോതിആദിനാ ആമസതി. മാനോ അഹന്തി വാ സേയ്യോ സദിസോതിആദിനാ വാ ആമസതി. ഏവം തഥാ തഥാ ആമസിത്വാ. “തേസൂ”തി

ദിട്ഠിമാനേസു. നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മം. ദിട്ഠി പരാമസന്തീ പവത്തതീതി യോജനാ. "തം ഗഹിതാകാര"ന്തി തം അഹന്തി ഗഹിതം നിമിത്താകാരം. സക്കായ ദിട്ഠി ഏവ ഗതി യേസം തേ ദിട്ഠി ഗതികാ. അവിക്ഖമ്ഭിത സക്കായ ദിട്ഠികാ. "അഹന്തി ഗണ്ഹന്തീ"തി മാനേന ഗണ്ഹന്തി. "ന ഹി മാനസ്സ വിയാ"തി യഥാ മാനസ്സ അത്തസമ്പഗ്ഗഹണേ ബ്യാപാരോ അത്ഥി, ന തഥാ ദിട്ഠിയാ അത്തസമ്പഗ്ഗഹണേ ബ്യാപാരോ അത്ഥീതി യോജനാ. ഏത്ഥ ച അത്തസമ്പഗ്ഗഹണം നാമ പരേഹി സദ്ധിം അത്താനം സേയ്യാദിവസേന സുട്ഠുപഗ്ഗഹണം. "ന ച ദിട്ഠിയാ വിയാ"തി യഥാ ദിട്ഠിയാ ധമ്മാനം അയാഥാവപക്ഖപരികപ്പനേ ബ്യാപാരോ അത്ഥീതി യോജനാ. തത്ഥ അയാഥാവപക്ഖോ നാമ അത്താ സസ്സതോ ഉച്ഛിന്നോതിആദി. മച്ഛരിയം അത്തസമ്പത്തീസു ലഗ്ഗനലോഭസമുട്ഠിതത്താ ലോഭസമ്പയുത്തമേവ സിയാതി ചോദനം പരിഹരന്തോ "മച്ഛരിയം പനാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "താസം"തി അത്തസമ്പത്തീനം. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

**൫൨.** സോഭണചേതസികേസു. "തീസു ഖന്ധേസു"തി സീലക്ഖന്ധ സമാധിക്ഖന്ധ പഞ്ഞാക്ഖന്ധേസു ച. "സമ്മാദിട്ഠി പച്ഛിമകോ"തി സമ്മാദിട്ഠിയാ പച്ഛതോ അനുബന്ധകോതി അത്ഥോ. സമ്മാദിട്ഠിയാ പരിവാരമത്തോതി വുത്തം ഹോതി. "തസ്മിം അസതി പീ"തി ദുതീയജ്ഝാനിക മഗ്ഗാദീസു തസ്മിം സമ്മാസങ്കപ്പേ അസന്തേപി. "സീലസമാധിക്ഖന്ധ ധമ്മേസു പനാ"തി 'സമ്മാവാചാ, സമ്മാകമ്മന്തോ, സമ്മാആജീവോ,തി ഇമേ തയോ ധമ്മാ സീലക്ഖന്ധ ധമ്മോ നാമ. സമ്മാ വായാമോ, സമ്മാസതി, സമ്മാസമാധീ,തി ഇമേ തയോ ധമ്മാ സമാധിക്ഖന്ധാ നാമ. ഇമേസു സീലക്ഖന്ധ സമാധിക്ഖന്ധേസു. "ഏകോ ഏകസ്സ കിച്ചം ന സാധേതീ"തി തേസു സമ്മാവാചാ സമ്മാകമ്മന്തസ്സ കിച്ചം ന സാധേതി. സമ്മാ ആജീവസ്സ കിച്ചം ന സാധേതി. സമ്മാകമ്മന്തോ ച സമ്മാവാചായ കിച്ചം ന സാധേതീതിആദിനാ സബ്ബം വത്തബ്ബം. "സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ വസേനാ"തി സീലപ്പടിപക്ഖ ധമ്മാനം സമുച്ഛിന്ദകാരിതാ വസേനാതി അധിപ്പായോ. മുസാവാദ വിരതി മുസാവാദമേവ പജഹിതും സക്കോതി. ന ഇതരാനി പിസുണവാചാദീനീതി യോജനാ. ഏത്ഥ സിയാ. മുസാവാദവിരതി നാമ കുസല ധമ്മോ ഹോതി. കുസല ധമ്മോ ച നാമ സബ്ബസ്സ അകുസല ധമ്മസ്സ പടിപക്ഖോ. ഏകസ്മിമ്പി കുസല ധമ്മേ ഉപ്പജ്ജമാനേ തസ്മിം സന്താനേ സബ്ബാനി അകുസലാനി പജഹിതും സക്കോന്തീതി വത്തബ്ബാനി. അഥ ച പന മുസാവാദ വിരതി മുസാവാദമേവ പജഹിതും സക്കോതി, ന ഇതരാനീതി വുത്തം. കഥമിദം ദട്ഠബ്ബന്തി. വുച്ചതേ. പജഹിതും സക്കോതീതി ഇദം പഞ്ചസു പഹാനേസു തദങ്ഗപ്പഹാന വചനം. തദങ്ഗപ്പഹാനന്തി ച തേന തേന കുസലങ്ഗേന തസ്സ തസ്സ അകുസലങ്ഗസ്സ പഹാനം തദങ്ഗപ്പഹാനം നാമ. ഇദം വുത്തം ഹോതി, ഇധ സപ്പുരിസോ പാണാതിപാതാ പടിവിരമാമീതിആദിനാ വിസും വിസും സിക്ഖാപദാനി സമാദിയിത്വാ പാണാതി പാതവിരതി സങ്ഖാതേന കുസലങ്ഗേന പാണാതിപാത സങ്ഖാതം അകുസലങ്ഗം പജഹതി. അദിന്നാദാന വിരതി സങ്ഖാതേന കുസലങ്ഗേന അദിന്നാദാന സങ്ഖാതം അകുസലങ്ഗം പജഹതീതിആദിനാ വിത്ഥാരേതബ്ബം. ഏകസ്മിമ്പി കുസല ധമ്മേ ഉപ്പജ്ജമാനേ തസ്മിം സന്താനേ സബ്ബാനി അകുസലാനി ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി ഏത്ഥ പന അനോകാസത്താ ഏവ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ന പഹാനത്താ. ന ഹി തസ്മിം സന്താനേ തസ്മിം ഖണേ താനി അകുസലാനി ഏവ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. അഥഖോ സബ്ബാനി അഞ്ഞാനി കുസല ചിത്താനി ച ന ഉപ്പജ്ജന്തി. സബ്ബാനി അബ്യാകത

ചിത്താനി ച ന ഉപ്പജ്ജന്തി. താനി അനോകാ സത്താ ഏവ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. ന പഹാനത്താ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. തദങ്ഗപ്പഹാനാദി വസേന പന പഹാനം സന്ധായ ഇധ പജഹിതും സക്കോതി-ന സക്കോതീതി വുത്തം. ഏത്താവതാ തദങ്ഗപ്പഹാനം നാമ സുപാകടം ഹോതി. മുസാവാദ വിരതി മുസാവാദമേവ പജഹിതും സക്കോതി. ന ഇതരാനീതി ഇദഞ്ച സുട്ഠു ഉപപന്നം ഹോതീതി. ''ഏത്ഥ ചാ''തിആദീസു കായങ്ഗചോപനത്ഥായ വാചങ്ഗചോപനത്ഥായ ച പവത്താനി കായവചീചോ പന ഭാഗിയാനി നാമ. കാമാവചര കുസലേസ്വേവ വിരതിയോ സന്ദിസ്സന്തി. ''കാമാവചര കുസലേസു പീ''തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മവചനം. കാമഭൂമിയം ഉപ്പന്നേസു ഏവ കാമാവചര കുസലേസു സന്ദിസ്സന്തി. തിവിധ കുഹനവത്ഥൂനി ച വിരമിതബ്ബവത്ഥുട്ഠാനേഠിതാനി. ഏത്ഥ ച കുഹനം നാമ വിമ്ഹാപനം ലാഭസക്കാര സിലോകത്ഥായ മനുസ്സാനം നാനാമായാസാഠേയ്യ കമ്മാനി കത്വാ അച്ഛരിയബ്ഭുത ഭാവകരണന്തി വുത്തം ഹോതി. തം പന തിവിധം 'പച്ചയപ്പടിസേവനകുഹനഞ്ച, സാമന്തജപ്പന കുഹനഞ്ച, ഇരിയാ പഥസണ്ഠാ പന കുഹനഞ്ച. തത്ഥ മഹിച്ഛോയേവ സമാനോ അപ്പിച്ഛാകാരം ദസ്സേത്വാ ആദിതോ ആഗതാ ഗതേ ചതുപച്ചയേ പടിക്ഖിപിത്വാ പച്ഛാ ബഹും ബഹും ആഗതേ പച്ചയേ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. ഇദം പച്ചയപ്പടിസേവന കുഹനം നാമ. പാപിച്ഛോയേവ സമാനോ അയം ഝാനലാഭീതി വാ അഭിഞ്ഞാലാഭീതി വാ അരഹാതി വാ ജനോ മം സമ്ഭാവേതൂതി സമ്ഭാവനം ഇച്ഛന്തോ അത്താനം ഉത്തരി മനുസ്സ ധമ്മാനം സന്തികേ തേ വാ അത്തനോ സന്തികേ കത്വാ വഞ്ചേതി. ഇദം സാമന്തജപ്പന കുഹനം നാമ. പാപിച്ഛോയേവ സമാനോ അയം സന്തവുത്തി സമാഹിതോ ആരദ്ധവീരിയോതി ജനോ മം സമ്ഭാവേതൂതി സമ്ഭാവനം ഇച്ഛന്തോ ഇരിയാ പഥ നിസ്സിതം നാനാവഞ്ചനം കരോതി. ഇദം ഇരിയാ പഥ സണ്ഠാപന കുഹനം നാമ. ''സിക്ഖാപദസ്സ വത്ഥൂനീ''തി സുരാ പാന വികാല ഭോജന നച്ചഗീതവാദിത ദസ്സന സവനാദീനി. സുരാമേരയപാനാ വിരമാധീതി സമാദിയന്തസ്സ സുരാമേരയപാന ചേതനാ വിരമിതബ്ബ വത്ഥു നാമ. വികാല ഭോജനാ വിരമാമീതി സമാദിയന്തസ്സ വികാലേ യാവകാലിക വത്ഥുസ്സ പരിഭുഞ്ജന ചേതനാ വിരമിതബ്ബ വത്ഥു നാമ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. ലോകുത്തര ചിത്തേസു. 'സബ്ബഥാപീ,തി ച 'നിയതാ'തി ച 'ഏകതോ വാ'തി ച തീണി വിസേസനാനി. ലോകിയേസു പന 'കദാചീ'തി ച 'വിസും വിസും'തി ച ദ്വേ ദ്വേ വിസേസനാനി. തത്ഥ ലോകുത്തരേസു 'സബ്ബഥാപീ'തി ഇദം സമുച്ഛേദപ്പഹാന ദസ്സനം ലോകിയേസുപി തബ്ബിപരീതം തദങ്ഗപ്പഹാന ദസ്സനം അധിപ്പേതന്തി കത്വാ ''ഏകേക ദുച്ചരിതപ്പഹാനവസേനേ വാ''തി വുത്തം.

**൧൬൮**. അപ്പമഞ്ഞാസു. ''വിഭങ്ഗേ''തി അപ്പമഞ്ഞാ വിഭങ്ഗേ. ''കാരുഞ്ഞപ്പകതികസ്സാ''തി കാരുഞ്ഞസഭാവസ്സ. ''അനിസ്സുകിനോ''തി ഇസ്സാധമ്മരഹിതസ്സ. ഥാമഗതാ കരുണാ ദോസ സമുട്ഠിതം വിഹിംസം പജഹതി. ഥാമഗതാ മുദിതാ ദോസസമുട്ഠിതം അരതിം പജഹതീതി വുത്തം ''വിഹിംസാ അരതീനം നിസ്സരണ ഭൂതാ''തി. ഏത്ഥ ച അരതി നാമ സുഞ്ഞാഗാരേസു ച ഭാവനാ കമ്മേസു ച നിബ്ബിദാ. ദോസ നിസ്സരണേ സതി ദോമനസ്സനിസ്സരണമ്പി സിദ്ധമേവ. നിസ്സരണഞ്ച നാമ പടിപക്ഖ ധമ്മ സണ്ഠാനേന ഹോതി. തസ്മാ പുബ്ബഭാഗേപി അപ്പമഞ്ഞാസു നിച്ചം സോമനസ്സ സണ്ഠാനം വേദിതബ്ബന്തി അധിപ്പായേന ''ദോമനസ്സപ്പടിപക്ഖഞ്ചാ''തിആദിമാഹ. ''അട്ഠകഥായപി സഹ വിരുദ്ധോ''തി അട്ഠസാലിനിയം ഉപേക്ഖാ സഹഗത കാമാവചര കുസല ചിത്തേസു കരുണാ മുദിതാ പരികമ്മകാലേപി ഹി

ഇമേസം ഉപ്പത്തി മഹാഅട്ഠകഥായം അനുഞ്ഞാതാ എ്വാ-തി വുത്തം. തായ അട്ഠകഥായപി സഹ വിരുദ്ധോ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം. "പടികൂലാ രമ്മണേസു പന...പേ॰... വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീ"തി പടികൂലാ രമ്മണാനി നാമ സോമനസ്സേന ദൂരേ ഹോന്തി, തഥാ ദുക്ഖിത സത്താ ച, തസ്മാ തദാ രമ്മണാനി അസുഭ ഭാവനാ ചിത്താനി ച കരുണാ ഭാവനാ ചിത്താനി ച ആദിതോ ഉപേക്ഖാ സഹഗതാ നേവാതി വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. "സാഹിവേദനുപേക്ഖാ നാമാ"തി കാമാവചര വേദനുപേക്ഖാ വുത്താ. വിഭാവനിപാഠേ, "അഞ്ഞവിഹിതസ്സ പീ"തി അഞ്ഞം ആരമ്മണം മനസികരോന്തസ്സപി. സജ്ഝായനം സമ്പജ്ജതി, സമ്മസനം സമ്പജ്ജതീതി പാഠസേസോ. ഇതി തസ്മാ. ഏത്ഥ സിയാ "തം പടിക്ഖിത്തം ഹോതീ"തി കസ്മാ വുത്തം. ന നു തമ്പി ഉപേക്ഖാ സഹഗത ചിത്തേസു കരുണാ മുദിതാനം സമ്ഭവം സാധേതി യേവാതി. സച്ചം സാധേതിയേവ. തേന പന പരിചയ വസേന തേസു താസം സമ്ഭവം ദീപേതി. ഇധ പന "ഏത്ഥ ചാ"തിആദിനാ "പടികൂലാ രമ്മണേസൂ"തിആദിനാ ച പരിചയേന വിനാ പകതിയാ താസം ഉപേക്ഖാ വേദനായ ഏ്വ സഹ പവത്തി ബഹുലതാ വുത്താതി. "യോഗകമ്മ ബലേനാ"തി യുഞ്ജന വീരിയ കമ്മ ബലേന.

**൧൨൨**. ചേതോ യുത്താനം ചിത്ത ചേതസികാനം. "ഏത്ഥ ചാ"തിആദീസു. ഹേട്ഠാ ച വുത്തോ 'കദാചി സന്ദിസ്സന്തി വിസും വിസും, കദാചി നാനാ ഹുത്വാ ജായന്തീ'തി. ഉപരി ച വക്ഖതി 'അപ്പമഞ്ഞാ വിരതിയോ പനേത്ഥ പഞ്ചപി പച്ചേകമേവ യോജേതബ്ബാ'തി. ഇസ്സാദീനഞ്ച നാനാ കദാചി യോഗോ ഉപരി 'ഇസ്സാമച്ഛേര കുക്കുച്ചാനി പനേത്ഥ പച്ചേകമേവ യോജേതബ്ബാനീ'തി വക്ഖതി. മാനഥിന മിദ്ധാനം പന നാനാ കദാചി യോഗോ ഇധ വത്തബ്ബോ. "കദാചീ"തി വത്വാ തദത്ഥം വിവരതി "തേസം"തിആദിനാ. "തേസം"തി ദിട്ഠി വിപ്പയുത്താനം. "നിദ്ദാഭിഭൂത വസേനാ"തി നിദസ്സന വചനമേതം. തേന കോസജ്ജാദീനമ്പി ഗഹണം വേദിതബ്ബം. "അകമ്മഞ്ഞതായാ"തി അകമ്മഞ്ഞഭാവേന. തേഹി ഇസ്സാമച്ഛരിയ കുക്കുച്ചേഹി. തേന ച മാനേന. കിച്ച വിരോധേ വാ ആരമ്മണ വിരോധേ വാ നാനാഭാവോ. അവിരോധേ സഹഭാവോ.

**൧൨൩**. "യോഗട്ഠാനപരിച്ഛിന്ദന വസേനാ"തി സബ്ബചിത്ത സാധാരണാ താവ സബ്ബേസുപി ഏകൂനനവുതിചിത്തുപ്പാദേസു, വിതക്കോ പഞ്ചപഞ്ഞാ സചിത്തേസൂതിആദിനാ യുത്തട്ഠാന ഭൂതാനം ചിത്താനം ഗണനസങ്ഖ്യാപരിച്ഛേദവസേന. "യുത്ത ധമ്മരാസി പരിച്ഛിന്ദന വസേനാ"തി അനുത്തരേ ഛത്തിംസ, മഹഗ്ഗതേ പഞ്ചതിംസാതിആദിനാ യുത്ത ധമ്മരാസീനം ഗണന സങ്ഖ്യാ പരിച്ഛേദ വസേന. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യം. "പാളിയം"തി ധമ്മസങ്ഗണി പാളിയം. "തേസം നയാനം"തി ചതുക്ക പഞ്ചക നയാനം.

**൧൨൪**. "കായവചീ വിസോധന കിച്ചാ"തി കായദ്വാരവചീദ്വാര സോധന കിച്ചാ.

**൧൨൫**. ലോകുത്തര വിരതീനം ലോകുത്തര വിപാകേസുപി ഉപ്പജ്ജനതോ "ഇദഞ്ച...പേ॰... ദട്ഠബ്ബ"ന്തി. താസം അപ്പമഞ്ഞാനം. തേസു മഹാവിപാകേസു. സത്തപഞ്ഞത്താദീനി ആരമ്മണാനി യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. "തേനാ"തി കുസലേന. "വികപ്പ രഹിതത്താ"തി വിവിധാകാര ചിന്തന രഹിതത്താ. അപ്പനാപത്ത കമ്മ വിസേസേഹി നിബ്ബത്താ അപ്പനാപത്തകമ്മ വിസേസ നിബ്ബത്താ. പഞ്ഞത്തി

വിസേസാനി നാമ പഥവീകസിണ നിമിത്താദീനി. ‘‘അപി ചാ’’തിആദീസു. ന പഞ്ഞത്തി ധമ്മേഹി അത്ഥി. ഏവഞ്ച സതി, കാമവിപാകാനി കാമതണ്ഹായ ആരമ്മണഭൂതാ പഞ്ഞത്തിയോപി ആലമ്ബേയ്യുന്തി.
‘‘സങ്ഗഹനയഭേദകാരകാ’’തി പഥ മജ്ഝാനിക ചിത്തേസു ഛത്തിംസ. ദുതീയജ്ഝാനിക ചിത്തേസു പഞ്ചതിംസാതിആദിനാ സങ്ഗഹനയഭേദസ്സ കാരകാ.

**൶൨൩**. ‘‘ഏത്ഥ ചാ’’തിആദീസു. ‘‘പഞ്ചസു അസങ്ഖാരികേസൂ’’തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മവചനം. തഥാ പഞ്ചസു സസങ്ഖാരികേസൂതി. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

**൶൨൪**. ‘‘ഭൂമി ജാതി സമ്പയോഗാദിഭേദേനാ’’തി ഫസ്സോതാവ ചതുബ്ബിധോ ഹോതി കാമാവചരോ, രൂപാവചരോ, അരൂപാവചരോ ചാതി. അയം ഭൂമിഭേദോ.

> ദ്വാദസാകുസലാ ഫസ്സാ, കുസലാ ഏകവീസതി;
> ഛത്തിംസേവ വിപാകാ ച, വീസതി ക്രിയാ മതാ.

ഇതി അയം ജാതിഭേദോ. സോമനസ്സ സഹഗതോ, ദിട്ഠിഗത സമ്പയുത്തോ, അസങ്ഖാരികോ ച, സസങ്ഖാരികോ ചാതിആദിനാ സമ്പയോഗാദിഭേദോ വത്തബ്ബോ. ‘‘ചിത്തേന സമം ഭേദ’’ന്തി അത്തനാ വാ സമ്പയുത്തേന ചിത്തഭേദേന സമം ഭേദം. ഏകൂനന വുതിയാ ചിത്തേസു വാ. ഏത്ഥ ച വിചികിച്ഛാ ചേതസികം ഏകസ്മിം ചിത്തേ യുത്തന്തി ഏകമേവ ഹോതി. ദോസോ, ഇസ്സാ, മച്ഛരിയം, കുക്കുച്ചന്തി ഇമേ ചത്താരോ ദ്വീസു ചിത്തേസു യുത്താതി വിസും വിസും ദ്വേ ദ്വേ ഹോന്തി. തഥാ ദിട്ഠിമാനാ പച്ചേകം ചത്താരോ. ഥിനമിദ്ധം പച്ചേകം പഞ്ചാതിആദിനാ സബ്ബം വത്തബ്ബന്തി.

ചേതസികസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# ൩. പകിണ്ണകസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

**൩൨൯**. പകിണ്ണകസങ്ഗഹേ . ഉഭിന്നം ചിത്ത ചേതസികാനം. "തേപഞ്ഞാസാ"തി തേപഞ്ഞാസവിധാ. "ഭാവോ"തി വിജ്ജമാനകിരിയാ. യോ ലക്ഖണ രസാദീസു ലക്ഖണന്തി വുച്ചതി. തേനാഹ "ധമ്മാനം"തിആദിം. പവത്തോതി പാഠസേസ പദം. ഏതേന 'വേദനാ ഭേദേന ചിത്തചേതസികാനം സങ്ഗഹോ'തിആദീസുപി വേദനാ ഭേദേന പവത്തോ ചിത്തചേതസികാനം സങ്ഗഹോതിആദിനാ സമ്ബന്ധം ദസ്സേതി. "വചനത്ഥോ ദസ്സിതോ"തി, കഥം ദസ്സിതോതി ആഹ "വേദനാ ഭേദേന ചിത്തചേതസികാനം സങ്ഗഹോ"തിആദി. "തേസം ദാനി യഥാരഹം"തി ഏത്ഥ "തേസം"തി ചിത്തചേതസികാനം, സങ്ഗഹോ നാമാതി സമ്ബന്ധോ. ഏതേന അയം സങ്ഗഹോ ചിത്ത ചേതസികാനം ഏവ സങ്ഗഹോതി സിദ്ധം ഹോതി. വേദനാ ഹേതുതോ. ല. ലമ്ബണവത്ഥുതോ സങ്ഗഹോ നാമാതി സമ്ബന്ധോ. ഏതേന ഉപരി വേദനാ സങ്ഗഹോതിആദീസു വേദനാതോ സങ്ഗഹോ വേദനാ സങ്ഗഹോ. ല. വത്ഥുതോ സങ്ഗഹോ വത്ഥു സങ്ഗഹോതി സിദ്ധം ഹോതി, വേദനാതോതിആദീസു ച വേദനാ ഭേദതോതിആദി അത്ഥതോ സിദ്ധം ഹോതി. ഏവം ഛന്നം പകിണ്ണകസങ്ഗഹാനം വചനത്ഥോ ദസ്സിതോ. തേനാഹ "വേദനാ ഭേദേനാ"തിആദിം. ആദിനാ ദസ്സിതോതി സമ്ബന്ധോ. "സങ്ഗഹോ നാമ നിയ്യതേ"തി വുത്തത്താ "നീതോ നാമ അത്ഥീ"തി വുത്തം. "നിയ്യതേ"തി ച പവത്തീയതേതി അത്ഥോ. നനു തേസം "സങ്ഗഹോ നാമ നിയ്യതേ"തി വുത്തത്താ ദ്വീഹി ചിത്ത ചേതസികേഹി ഏവ അയം സങ്ഗഹോ നേതബ്ബോതി. ന. ചിത്തേന നീതേ ചേതസികേഹി വിസും നേതബ്ബ കിച്ചസ്സ അഭാവതോതി ദസ്സേതും "ചിത്തേ പന സിദ്ധേ"തിആദി വുത്തം.

**൩൩൦**. വേദനാ സങ്ഗഹേ. വേദനാ ഭേദം നിസ്സായ ഇമസ്സ സങ്ഗഹസ്സ പവത്തത്താ "നിസ്സയ ധമ്മ പരിഗ്ഗഹത്ഥ"ന്തി വുത്തം. "സംയുത്തകേ"തി വേദനാ സംയുത്തകേ. "ആരമ്മണം അനുഭോന്തീ"തി ആരമ്മണ രസം അനുഭോന്തി. "തേ"തി തേജനാ. "തം"തി തം ആരമ്മണം. "സാതതോ"തി സുഖാകാരതോ. "അസ്സാതതോ"തി ദുക്ഖാ കാരതോ . തതോ അഞ്ഞോപകാരോ നത്ഥി, തസ്മാ വേദനാ അനുഭവന ലക്ഖണേന തിവിധാ ഏവ ഹോതീതി യോജനാ. "ദ്വേ"തി ദ്വേ വേദനായോ. ഉപേക്ഖം സുഖേ സങ്ഗഹേത്വാ സുഖദുക്ഖവസേന വാ ദ്വേ വേദനാ വുത്താതി യോജനാ. "സന്തസ്മിം ഏസാ പണീതേ സുഖേ"തി ഝാനസമ്പയുത്തം അദുക്ഖമ സുഖം സന്ധായ വുത്തം. പഞ്ച ഭേദാദീസു വിത്ഥാരോ വേദനാ സംയുത്തേ ഗഹേതബ്ബോ. വേദയിതന്തി ച വേദനാതി ച അത്ഥതോ ഏകം. "സബ്ബം തം ദുക്ഖസ്മിം"തി സബ്ബം തം വേദയിതം ദുക്ഖസ്മിം ഏവ പവിട്ഠം ഹോതി. സങ്ഖാര ദുക്ഖതം ആനന്ദ മയാ സന്ധായ ഭാസിതം സങ്ഖാര വിപരിണാമതഞ്ച, യം കിഞ്ചി വേദയിതം, സബ്ബം തം ദുക്ഖസ്മിംതി പാളി. "ഇന്ദ്രിയഭേദവസേനാ"തി സോമനസ്സ സഹഗതം, ഉപേക്ഖാസഹഗതം, ദോമനസ്സ സഹഗതം, സുഖസഹഗതം, ദുക്ഖ സഹഗതന്തി ഏവം ഇന്ദ്രിയ ഭേദവസേന. "യേസു ധമ്മേസൂ"തി സമ്പയുത്ത ധമ്മേസു. "തേസം"തി സമ്പയുത്ത ധമ്മാനം. തത്ഥ സുഖസമ്പയുത്താ ധമ്മാ കായിക സുഖ സമ്പയുത്ത ചേതസിക സുഖ സമ്പയുത്ത വസേന ദുവിധാ. ഏവം ഇസ്സരട്ഠാനഭൂതാനം സമ്പയുത്ത ധമ്മാനം ദുവിധത്താ അനുഭവന ഭേദേ തീസു വേദനാസു ഏകം സുഖ വേദനം ദ്വിധാ ഭിന്ദിത്വാ സുഖിന്ദ്രിയം

സോമനസ്സിന്ദ്രിയന്തി വുത്തം. ദുക്ഖസമ്പയുത്ത ധമ്മേസുപി ഏസേവനയോ. "അപി ചാ"തി കിഞ്ചി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി അത്ഥോ. "തേപീ"തി ഉപേക്ഖാ സമ്പയുത്താപി ധമ്മാ. ചക്ഖാദി പസാദകായാ നാമ ചക്ഖു സോത ഘാന ജിവ്ഹാ പസാദകായാ. തേസു നിസ്സിതാ നാമ ചക്ഖു വിഞ്ഞാണ ചിത്തുപ്പാദാദയോ. "സബ്ഭാവാ"തി സന്തഭാവതോ സംവിജ്ജമാന ഭാവതോ ദുവിധാ ഹോന്തീതി യോജനാ. "ഏക രസത്താ"തി മജ്ഝത്തഭാവേന ഏകരസത്താ. "ഇതരാനീ"തി സോമനസ്സ ദോമനസ്സ ഉപേക്ഖിന്ദ്രിയാനി. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

൧൩൭. ഹേതുസങ്ഗഹേ. "സുപ്പതിട്ഠിതഭാവസാധനം"തി സുട്ഠു പതിട്ഠഹന്തീതി സുപ്പതിട്ഠിതാ. സുപ്പതിട്ഠിത ഭാവസാധനം ഹേതു കിച്ചം നാമാതി യോജനാ. "ഇമേപി ധമ്മാ"തി ഇമേപി ഛ ഹേതു ധമ്മാ. "തത്ഥാ"തി തേസു ആരമ്മണേസു, സാധേന്തി. തസ്മാ സുപ്പതിട്ഠിത ഭാവസാധനം ഹേതുകിച്ചം നാമാതി വുത്തം. "അപരേ പനാ"തി പട്ഠാനട്ഠ കഥായം ആഗതോ രേവതത്ഥേര വാദോ. "ധമ്മാനം കുസലാദി ഭാവസാധനം"തി സഹജാതധമ്മാനം കുസലഭാവസാധനം അകുസലഭാവസാധനം അബ്യാകതഭാവസാധനം. "ഏവം സന്തേ"തിആദി തം വാദം പടിക്ഖിപന്താനം പടിക്ഖേപവചനം. "യേസ"ന്തി മോഹമൂല ചിത്ത ദ്വയേ മോഹോ ച അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദ രൂപ നിബ്ബാനാനി ച. "ന സമ്പജ്ജേയ്യാ"തി സഹജാത ഹേതുനോ അഭാവാ തസ്സ മോഹസ്സ അകുസല ഭാവോ, ഇതരേ സഞ്ച അബ്യാകത ഭാവോ ന സമ്പജ്ജേയ്യ. ഇദം വുത്തം ഹോതി. ഹേതു നാമ സഹജാത ധമ്മാനം കുസലാദിഭാവം സാധേതീതി വുത്തം. ഏവം സതി, സോ മോഹോ സമ്പയുത്ത ധമ്മാനം അകുസല ഭാവം സാധേയ്യ. അത്തനോ പന അകുസല ഭാവം സാധേന്തോ സഹജാതോ അഞ്ഞോ ഹേതു നത്ഥി. തസ്മാ തസ്സ അകുസലഭാവോ ന സമ്പജ്ജേയ്യ. തഥാ അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദ രൂപ നിബ്ബാനാനഞ്ച അബ്യാകതഭാവം സാധേന്തോ കോചി സഹജാതോ ഹേതു നാമ നത്ഥീതി തേസമ്പി അബ്യാകത ഭാവോ ന സമ്പജ്ജേയ്യ. ന ച ന സമ്പജ്ജതി. തസ്മാ സോ ഥേരവാദോ ന യുത്തോതി. ഏത്ഥ സിയാ. സോച മോഹോ അത്തനോ ധമ്മതായ അകുസലോ ഹോതി. താനി ച അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദരൂപ നിബ്ബാനാനി അത്തനോ ധമ്മതായ അബ്യാകതാനി ഹോന്തീതി. ഏവം സന്തേ, യഥാ തേ ധമ്മാ. തഥാ അഞ്ഞേപി ധമ്മാ അത്തനോ ധമ്മതായ ഏവ കുസലാ കുസലാ ബ്യാകതാ ഭവിസ്സന്തി. ന ചേത്ഥ കാരണം അത്ഥി, യേനകാരണേന തേ ഏവ ധമ്മാ അത്തനോ ധമ്മതായ അകുസലാ ബ്യാകതാ ഹോന്തി. അഞ്ഞേ പന ധമ്മാ അത്തനോ ധമ്മതായ കുസലാ കുസലാ ബ്യാകതാ ന ഹോന്തി, ഹേതൂഹി ഏവ ഹോന്തീതി. തസ്മാ തേസം സബ്ബേസമ്പി കുസലാദി ഭാവത്ഥായ ഹേതൂഹി പയോജനം നത്ഥി. തസ്മാ സോ ഥേരവാദോ ന യുത്തോ യേവാതി. ന കേവലഞ്ച തസ്മിം ഥേരവാദേ ഏത്തകോ ദോസോ അത്ഥി. അഥ ഖോ അഞ്ഞോപി ദോസോ അത്ഥീതി ദസ്സേതും "യാനി ചാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥായം അധിപ്പായോ. സചേ ധമ്മാനം കുസലാദി ഭാവോ സഹജാത ഹേതുപ്പടിബദ്ധോ സിയാ. ഏവം സതി, ഹേതു പച്ചയേ കുസല ഹേതുതോ ലദ്ധ പച്ചയാനി രൂപാനി കുസലാനി ഭവേയ്യും. അകുസല ഹേതുതോ ലദ്ധ പച്ചയാനി രൂപാനി അകുസലാനി ഭവേയ്യും . ന ച ഭവന്തി. തസ്മാ സോ വാദോ അയുത്തോ യേവാതി. ഇദാനി പുന തം ഥേരവാദം പഗ്ഗഹേതും "യഥാപനാ"തിആദിമാഹ. "ധമ്മേസൂ"തി ചതുസ്സച്ച ധമ്മേസു. മുയ്ഹനകിരിയാ നാമ അന്ധകാര കിരിയാ. ധമ്മച്ഛന്ദോ നാമ ദാനം

ദാതുകാമോ, സീലം പൂരേതുകാമോ, ഭാവനം ഭാവേതുകാമോ ഇച്ഛാദിനാ പവത്തോ ഛന്ദോ. ''അക്ഖന്തീ''തി അക്ഖമനം, അരോചനം, അമനാപോ. പാപ ധമ്മ പാപാ രമ്മണ വിരോധോ നാമ കാമരാഗട്ഠാനീയേഹി സത്തവിധ മേഥുന ധമ്മാദീഹി പാപ ധമ്മേഹി ചേവ പഞ്ചകാമഗുണാ രമ്മണേ ഹി ച ചിത്തസ്സ വിരോധോ, ജേഗുച്ഛോ പടികൂലോ. മുയ്ഹനകിരിയാ പന ഏകന്ത അകുസല ജാതികാ ഏവ ഹോതി. ഏത്താവതാ മോഹമൂല ചിത്ത ദ്വയേ മോഹോ അത്തനോ ധമ്മതായ അകുസലോ ഹോതീതി ഇമമത്ഥം പതിട്ഠാപേതി. ''ഏവം സന്തേ''തിആദികം തത്ഥ ദോസാരോപനം വിധമതി. ഇദാനി അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദ രൂപ നിബ്ബാനാനി അത്തനോ ധമ്മതായ അബ്യാകതാനി ഹോന്തീതി ഇമമത്ഥം പതിട്ഠാപേതും ''യോച ധമ്മോ''തിആദിമാഹ. ''ഏത്തകമേവാ''തി അഞ്ഞം ദുക്കര കാരണം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ''അഹേതുക ചിത്താനം''തി അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദാനം. അത്തനോ ധമ്മതായ ഏവ സിദ്ധോ. ഏത്താവതാ-അഹേതുക. ല. നിബ്ബാനാനി അത്തനോ ധമ്മതായ അബ്യാകതാനി ഹോന്തീ-തി ഇമമത്ഥം പതിട്ഠാപേതി. ''ഏവം സന്തേ''തിആദി തത്ഥ ദോസാരോപനം അപനേതി. ഇദാനി സബ്ബോപി മോഹോ അത്തനോ ധമ്മതായ അകുസല ഭാവേഠത്വാ അഞ്ഞേസം ഇച്ഛാ നാമ അത്ഥി, അക്ഖന്തി നാമ അത്ഥീതി ഏവം വുത്താനം ഇച്ഛാ അക്ഖന്തി ധമ്മാനമ്പി അകുസല ഭാവം സാധേതീതി ദസ്സേതും ''തത്ഥ മോഹോ''തിആദിമാഹ. ''മുയ്ഹന നിസ്സന്ദാനി ഏവാ''തി മുയ്ഹനകിരിയായ നിസ്സന്ദപ്ഫലാനി ഏവ. ന കേവലം സോ ലോഭാദീനം അകുസലഭാവം സാധേതി, അഥ ഖോ അലോഭാദീനമ്പി കുസലഭാവം സോ ഏവ സാധേതീതി ദസ്സേതും ''അലോഭാദീനഞ്ചാ''തിആദി വുത്തം. ''അവിജ്ജാനുസയേന സഹേവ സിദ്ധോ''തി താനി സത്തസന്താനേ അവിജ്ജാനുസയേ അപ്പഹീനേ കുസലാനി ഹോന്തി. പഹീനേ കിരിയാനി ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി ലോഭ ദോസാനം അലോഭാദീനഞ്ച ഹേതു കിച്ചം ദസ്സേതും ''താനി പന ലോഭാദീനീ''തിആദി വുത്തം. രജ്ജന ദുസ്സനാനം നിസ്സന്ദാനി രജ്ജനാദിനിസ്സന്ദാനി. ''ദിട്ഠി മാനാദീനീ''തി ദിട്ഠി മാന ഇസ്സാ മച്ഛരിയാദീനി. അരജ്ജന അദുസ്സന അമുയ്ഹനാനം നിസ്സന്ദാനി അരജ്ജനാദി നിസ്സന്ദാനി. ''സദ്ധാദീനീ''തി സദ്ധാ സതി ഹിരി ഓത്തപ്പാദീനി. ''ഹേതുമുഖേനപീ''തി അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദ രൂപ നിബ്ബാനാനം അബ്യാകതഭാവോ അത്തനോ ധമ്മതായ സിദ്ധോതി വുത്തോ. സഹേതുക വിപാക ക്രിയാനം അബ്യാകത ഭാവോ പന അത്തനോ ധമ്മതായ സിദ്ധോതിപി സഹജാത ഹേതൂനം ഹേതു കിച്ചേന സിദ്ധോതിപി വത്തും വട്ടതീതി അധിപ്പായോ. വിഭാവ നിപാഠേ. ''മഗ്ഗിതബ്ബോ''തി ഗവേസിതബ്ബോ. അഥ തേസം കുസലാദി ഭാവോ സേസസമ്പയുത്ത ഹേതുപ്പടി ബദ്ധോ സിയാതി യോജനാ. ''അപ്പടി ബദ്ധോ''തി ഹേതുനാ അപ്പടി ബദ്ധോ. ''കുസലാദിഭാവോ''തി കുസലാദിഭാവോ സിയാ. ''സോ''തി കുസലാദിഭാവോ. ''അഹേതുകാനം''തി അഹേതുക ചിത്തുപ്പാദ രൂപ നിബ്ബാനാനം. ഇദാനി 'യാനി ച ലദ്ധഹേതു പച്ചയാനീ'തിആദി വചനം പടിക്ഖിപന്തോ ''യഥാചാ''തിആദിമാഹ. ''രൂപാരൂപ ധമ്മേസൂ''തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മ വചനം. ''അരൂപ ധമ്മേസു ഏവാ''തി നിദ്ധാരണീയം. ന രൂപ ധമ്മേസു ഫരന്തി. ഏവം സതി, കസ്മാ തേ രൂപ ധമ്മാ ഝാനപച്ചയുപ്പന്നേസു വുത്താതി ആഹ ''തേ പനാ''തിആദിം. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം. ''തം പന തേസം''തി തേസം ഹംസാദീനം തം വണ്ണവിസേസം. ''യോനിയോ''തി മാതാപിതു ജാതിയോ. ''അബ്യാകതാനം പനാതി സബ്ബം''തി അബ്യാകതാനം പന അബ്യാകതഭാവോ നിരനുസയ സന്താനപ്പടി ബദ്ധോ, കമ്മപ്പടി ബദ്ധോ, അവിപാകഭാവപ്പടി ബദ്ധോ ചാതി ദട്ഠബ്ബന്തി ഇദം സബ്ബം.

“വുത്ത പക്ഖേപതതി യേവാ”തി തസ്മിം പക്ഖേ അന്തോഗധമേവാതി അധിപ്പായോ.

**൧൩൨**. കിച്ചസങ്ഗഹേ. തസ്മിം പരിക്ഖീണേതി സമ്ബന്ധോ. “കമ്മസ്സാ”തി കമ്മന്തരസ്സ. ചുതസ്സ സത്തസ്സ അഭിനിബ്ബത്തീതി സമ്ബന്ധോ. “ഭവന്തരാദിപ്പടി സന്ധാന വസേനാ”തി ഭവന്തരസ്സ ആദികോടിയാ പടിസന്ധാന വസേന. ഭവസന്താനസ്സ പവത്തീതി സമ്ബന്ധോ. കഥം പവത്തീതി ആഹ “യാവ തം കമ്മം”തിആദിം. “അവിച്ഛേദപ്പവത്തി പച്ചയങ്ഗഭാവേനാ”തി അവിച്ഛേദപ്പവത്തിയാ പധാന പച്ചയ സങ്ഖാതേന അങ്ഗഭാവേന. ഏതേന ഭവങ്ഗപദേ അങ്ഗസദ്ദസ്സ അത്ഥം വദതി . തേനാഹ “തസ്സഹീ”തിആദിം. “തസ്സാ”തി ഭവങ്ഗസ്സ. ആവജ്ജനം ആവട്ടനന്തി ഏകോ വചനത്ഥോ. തം വാ ആവജ്ജേതീതി ഏകോ. “തം”തി ചിത്ത സന്താനം. ആവട്ടതി വാ തം ഏത്ഥാതി ഏകോ. ആവട്ടതി വാ തം ഏതേനാതി ഏകോ. “തം”തി ചിത്ത സന്താനം. ആവജ്ജേതി വാതി ഏകോ. “വോട്ഠബ്ബനം”തി വി-അവ-ഠപനംതി പദച്ഛേദോ. വിഭാവനി വിചാരണായം. “ഏകാവജ്ജന പരികമ്മ ചിത്തതോ”തി മഗ്ഗേന വാ അഭിഞ്ഞായ വാ ഏകം സമാനം ആവജ്ജനം അസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. തസ്സം വീഥിയം ‘ആവജ്ജനം, പരികമ്മം, ഉപചാരോ, അനുലോമം, ഗോത്രഭൂ,തി ഏത്ഥ പരികമ്മ ജവനചിത്തം ഇധ പരികമ്മ ചിത്തന്തി വുത്തം. “താനീ”തി മഗ്ഗാ ഭിഞ്ഞാജവനാനി. “തത്ഥാ”തി തസ്മിം വിഭാവനി പാഠേ. “ദീഘം അദ്ധാനം”തി സകലരത്തിയം വാ സകല ദിവസം വാ നിദ്ദോക്കമന വസേന ദീഘം കാലം. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം. “പടിസന്ധിയാഠാനം”തി പടിസന്ധികിച്ചസ്സ ഠാനം. കാലോഹി നാമ വിസും ചിത്തസ്സ ആരമ്മണ ഭൂതോ ഏകോ പഞ്ഞത്തി ധമ്മോതി ഏതേന കാലോ നാമ സഭാവതോ അവിജ്ജമാനത്താ കഥം കിച്ചാനം പവത്തിട്ഠാനം നാമ സക്കാ ഭവിതുന്തി ഇമം ആസങ്കം വിസോധേതി. “ഇതരഥാ”തി തഥാ അഗ്ഗഹേത്വാ അഞ്ഞഥാ കിച്ചട്ഠാനാനം അഭേദേ ഗഹിതേ സതീതി അത്ഥോ. “സയം സോമനസ്സ യുത്തംപീ”തി കദാചി സയം സോമനസ്സ യുത്തംപി. “തം”തി സോമനസ്സ സന്തീരണം. “ലദ്ധപച്ചയ ഭാവേനാ”തി ലദ്ധഅനന്തര പച്ചയഭാവേന. “ആസേവന ഭാവ രഹിതം പീ”തി ആസേവന ഗുണ രഹിതമ്പി. തഞ്ഹി ആസേവന പച്ചയേ പച്ചയോപി ന ഹോതി, പച്ചയുപ്പന്നമ്പി ന ഹോതീതി. “പരികമ്മ ഭാവനാ ബലേന ച പവത്തത്താ”തി ഇദം ഫലസമാപത്തി വീഥിയം ഫലജവനേസു പാകടം. സേസമേത്ഥസുബോധമേവ.

**൧൩൩**. ദ്വാരസങ്ഗഹേ. “ആദാസപട്ടമയോ”തി ആദാസപട്ടേന പകതോ. “ദ്വേ ഏവാ”തി ദ്വേ ഏവ ദ്വാരാനി. “ദ്വാര സദിസത്താ”തി നഗര ദ്വാര സദിസത്താ. “കമ്മവിസേസ മഹാഭൂത വിസേസ സിദ്ധേനാ”തി ഏത്ഥ കമ്മവിസേസേന ച മഹാഭൂത വിസേസേന ച സിദ്ധോതി വിഗ്ഗഹോ. ആവജ്ജനാദീനി ച വീഥി ചിത്താനി ഗണ്ഹന്തി. “യമ്ഹീ”തി യസ്മിം ചക്ഖുമ്ഹി. തദേവ ചക്ഖു ചക്ഖുദ്വാരം നാമാതി സമ്ബന്ധോ. “തേസം ദ്വിന്നം”തി രൂപ നിമിത്താനഞ്ച ആവജ്ജനാദി വീഥിചിത്താനഞ്ച. “വിസയ വിസയീ ഭാവൂപഗമനസ്സാ”തി ഏത്ഥ രൂപ നിമിത്താനം വിസയഭാവസ്സ ഉപഗമനം നാമ ചക്ഖു മണ്ഡേ ആപാതാഗമനം വുച്ചതി. ആവജ്ജനാദീനം വിസയീ ഭാവസ്സ ഉപഗമനം നാമ തേസം നിമിത്താനം ആരമ്മണ കരണം വുച്ചതി. “മുഖപ്പഥഭൂതത്താ”തി മുഖമഗ്ഗഭൂതത്താ. ഏവം ദ്വാര സദ്ദസ്സ കരണ സാധനയുത്തിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അധികരണ സാധന യുത്തിം ദസ്സേതി “അഥവാ”തിആദിനാ. “രൂപാനം”തി രൂപ

നിമിത്താനം. “ചക്ഖുമേവ ചക്ഖു ദ്വാര”ന്തി ഏതേന ചക്ഖുമേവ ദ്വാരം ചക്ഖു ദ്വാരന്തി അവധാരണ സമാസം ദസ്സേതി. “കാരണം വുത്തമേവാ”തി ഹേട്ഠാ ചിത്തസങ്ഗഹേ മനോദ്വാരാവജ്ജനപദേ വുത്തമേവ. സബ്ബം ഏകൂന നവുതിവിധം ചിത്തം മനോദ്വാരമേവ നാമ ഹോതി. തഥാഹി വുത്തം അട്ഠസാലിനിയം അയം നാമമനോ മനോദ്വാരം നാമ ന ഹോതീതി ന വത്തബ്ബോതി. “ഉപപത്തി ദ്വാരമേവാ”തി ഉപപത്തിഭവ പരിയാപന്നം കമ്മജദ്വാരമേവ. “ഇധ ചാ”തി ഇമസ്മിം സങ്ഗഹഗന്ഥേ ച. യഞ്ച സാധക വചനന്തി സമ്ബന്ധോ. “തത്ഥാ”തി വിഭാവനിയം. “തത്ഥേവ തം യുത്തം”തി തസ്മിം പാളിപ്പദേസേ ഏവ തം സാധക വചനം യുത്തം. ഇതരേ ദ്വേ പച്ചയാതി സമ്ബന്ധോ. “മനഞ്ചാതി ഏത്ഥാ”തി മനഞ്ച പടിച്ച ധമ്മേ ച ഉപ്പജ്ജതി മനോവിഞ്ഞാണംതി വാക്യേ മനഞ്ചാതിപദേ. തത്ഥ പന ജവന മനോവിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പത്തിയാ ചതൂസു പച്ചയേസു മനഞ്ചാതി ഏത്ഥ ദ്വാരഭൂതം ഭവങ്ഗമനോ ച ആവജ്ജന മനോ ചാതി ദ്വേ പച്ചയാ ലബ്ഭന്തി. ധമ്മേ ചാതി പദേ ധമ്മാരമ്മണ സങ്ഖാതോ ഏകോ പച്ചയോ ലബ്ഭതി. ച സദ്ദേന മനോവിഞ്ഞാണ സമ്പയുത്തക്ഖന്ധാ ഗയ്ഹന്തി. ഏവം ചത്താരോ പച്ചയാ ഹോന്തി. “ഏത്ഥ ചാ”തി ഇമസ്മിം അട്ഠകഥാ വചനേ. “സന്നിഹിത പച്ചയാനം ഏവ തത്ഥ അധിപ്പേതത്താ”തി പടിച്ച സദ്ദസാമത്ഥിയേന ആസന്നേ ധരമാനപച്ചയാനം ഏവ തസ്മിം പാളിവാക്യേ അധിപ്പേതത്താ. “ദ്വാരഭാവാരഹസ്സാ”തി വിസയ വിസയീനം വുത്ത നയേന പവത്തി മുഖഭാവാരഹസ്സ. ഏതേന ആരമ്മണാനി ആപാതം ആഗച്ഛന്തു വാ, മാവാ, വീഥി ചിത്താനി പവത്തന്തുവാ, മാവാ, അപ്പമാണം. പഭസ്സരപ്പസന്നഭാവേന ദ്വാരഭാവാ രഹതാ ഏവ പമാണന്തി ദീപേതി. “നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം”തി സന്നിട്ഠാനം ഏത്ഥ ഗന്തബ്ബം. ദ്വാരവികാര മൂലകാനി താദിസാനി കിച്ചാനി യേസം താനി തം കിച്ചവന്താനി. “കമ്മവസേന സിജ്ഝന്തീ”തി സത്തസന്താനേ പവത്തന്തീതി അധിപ്പായോ. തം കിച്ചവന്താനി ചിത്താനി. വിഭാവനി പാഠേ “മനോദ്വാര സങ്ഖാത ഭവങ്ഗതോ”തി മനോദ്വാര സങ്ഖാത ഭവങ്ഗ ഭാവതോ ച. “ആരമ്മണന്തരഗ്ഗഹണവസേന അപ്പവത്തിതോ”തി പടിസന്ധി ചിത്തേന യഥാ ഗഹിതം കമ്മകമ്മനിമിത്താദികം ആരമ്മണം മുഞ്ചിത്വാ പവത്തികാലേ ഛസു ദ്വാരേസു ആപാതാഗതസ്സ ആരമ്മണന്തരസ്സ ഗഹണ വസേന അപ്പവത്തിതോ ച. ഹേട്ഠാപി പഞ്ചദ്വാരാ വജ്ജന ചക്ഖു വിഞ്ഞാണ സമ്പടിച്ഛന സന്തീരണ വോട്ഠബ്ബന കാമാവചരജവന തദാ രമ്മണ വസേനാതിആദിനാ കിച്ചസീസേനേവ. ല. വുത്തോ. ഏത്ഥഹി ആവജ്ജന സമ്പടിച്ഛനാദീനി കിച്ച വിസേസാനം നാമാനി ഹോന്തി. “ചേ”തി ചേ വദേയ്യ. “നാ”തി ന വത്തബ്ബം. “തഥാ അസ്സുതത്താ”തി ഏകൂന വീസതി ദ്വാര വിമുത്താനീതി ച, ഛ ദ്വാരികാനി ചേവ ദ്വാര വിമുത്താനീതി ച, മഹഗ്ഗത വിപാകാനി ദ്വാര വിമുത്താനേ വാതി ച, സുതം. ന പന ദ്വാരിക വിമുത്താനീതി സുതം.

**൶൯൮**. ആരമ്മണ സങ്ഗഹേ. “ദുബ്ബല പുരിസേനാ”തി ഗേലഞ്ഞാഭിഭൂതത്താ വാ ജരാഭിഭൂതത്താ വാ ദണ്ഡേന വാ രജ്ജുകേന വാ വിനാ ഉട്ഠാതുമ്പി പതിട്ഠാതുമ്പി അപരാപരം ഗന്തുമ്പി അസക്കോന്തേന ദുബ്ബല പുരിസേന ദണ്ഡകം വാ രജ്ജുകം വാ ആലമ്ബിയതി. ആലമ്ബിത്വാ ഉട്ഠാതി. പതിട്ഠാതി. അപരാപരം ഗച്ഛതി. ഏവമേവ. അമുഞ്ച മാനേഹി ഹുത്വാതി പാഠസേസോ. “ആഗന്ത്വാ”തി ആരമ്മണ കരണ വസേന തതോ തതോ ആഗന്ത്വാ. “വിസും സിദ്ധാനീ”തി ആലമ്ബിയതീതി ഏതസ്മിം അത്ഥേ സതി, ആലമ്ബണന്തി സിജ്ഝതി. ആരമ്മണന്തി ന സിജ്ഝതി. താനി ഏത്ഥ ആഗന്ത്വാ രമന്തീതി

ഏതസ്മിം അത്ഥേ സതി, ആരമ്മണന്തി സിജ്ഝതി. ആലമ്ബണന്തി ന സിജ്ഝതി. ഏവഞ്ച സതി ഏകം പദം ദ്വീഹിവാക്യേഹി ദസ്സനം ന സുന്ദരന്തി. "അഞ്ഞാനി ആരമ്മണാനീ"തി രൂപാരമ്മണതോ അഞ്ഞാനി സദ്ദാരമ്മണാദീനി. "ആഗച്ഛതീ"തി ആവിഭാവം ഗച്ഛതി, ഉപ്പാദപ്പവത്തി വസേന പച്ചക്ഖഭാവം പാപുണാതി. "ആഗച്ഛിത്ഥാ"തി ആവിഭാവം ഗച്ഛിത്ഥ, ഉപ്പാദപ്പവത്തി വസേന പച്ചക്ഖഭാവം പാപുണിത്ഥ. "അനാഗതം"തി ഏത്ഥ ന കാരോ അവത്ഥാ വസേന പടിസേധോ. യോ ധമ്മോ പച്ചയ സാമഗ്ഗിയം സതി ആഗമന ജാതികോ ഉപ്പജ്ജന സീലോ. സോ ഏവ ഇദാനി ആഗച്ഛതി, ഇദാനി ആഗച്ഛിത്ഥ, ഇദാനി ആഗമന ജാതിയം ഠിതോ, നാഗച്ഛതി നാഗച്ഛിത്ഥാതി ഇമിനാ അത്ഥേന സോ അനാഗതോ നാമ. നിബ്ബാന പഞ്ഞത്തിയോ പന ആഗമന ജാതികാ ന ഹോന്തി. തസ്മാ ആഗമനപ്പസങ്ഗാഭാവതോ അനാഗതാതി ന വുച്ചന്തീതി. തേനാഹ "ഉപ്പാദ ജാതികാ"തിആദിം. "തം വിചാരേതബ്ബം"തി വത്വാ വിചാരണാകാരം ദസ്സേതി "സബ്ബേപിഹീ"തിആദിനാ. തേ യദാ വത്തബ്ബ പക്ഖേ തിട്ഠന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ഉപ്പാദ ജാതികാനഞ്ഞേവ സങ്ഖത ധമ്മാനം. താസം നിബ്ബാന പഞ്ഞത്തീനം. "ന തഥാ ഇമേസം"തി ഇമേസം ദ്വാര വിമുത്താനം ആരമ്മണം പന തഥാ ന ഹോതീതി യോജനാ. "തത്ഥാ"തി തസ്മിം ഭവ വിസേസേ. വിഭാവനിപാഠേ "ആവജ്ജനസ്സവിയാ"തി ആവജ്ജനസ്സ ആരമ്മണം വിയ. അഗ്ഗഹിതമേവ ഹുത്വാ. "ഏകവജ്ജന വീഥിയം അഗ്ഗഹിത ഭാവോ ഇധ ന പമാണ"ന്തി ഛ ദ്വാരഗ്ഗഹിതന്തി ഇധ അപ്പമാണം. ഭവന്തരേ ഗഹിതസ്സ അധിപ്പേതത്താ. "കാലവിമുത്ത സാമഞ്ഞം"വാതി യം കിഞ്ചികാല വിമുത്തം വാ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ആഗമസിദ്ധി വോഹാരോ നാമ "കമ്മന്തി വാ, കമ്മനിമിത്തന്തി വാ, ഗതി നിമിത്തന്തി വാ, പസിദ്ധോ വോഹാരോ വുച്ചതി. അജാത സത്തുരാജാ സങ്കിച്ചജാതകേപി പിതരം മാരേതി. തസ്മാ "ദ്വീസുഭവേസൂ"തി വുത്തം. "ഛ ഹി ദ്വാരേഹീ"തി കരണ ഭൂതേഹി ഛഹി ചക്ഖാദി ദ്വാരേഹി. "മരണാസന്ന ജവനേഹീ"തി കത്തു ഭൂതേഹി മരണാസന്നേ പവത്തേഹി ഛ ദ്വാരിക ജവനേഹി. "അനേകം സഭാവം"തി അനേകന്ത ഭാവം. യഞ്ഹി ആരമ്മണന്തി സമ്ബന്ധോ. "കേനചി ദ്വാരേന അഗ്ഗഹിതമേവ ഹോതീ"തി ഏത്ഥ അസഞ്ഞീ ഭവതോ ചുതാനം സത്താനം കാമപടിസന്ധിയാ കമ്മാദി ആരമ്മണം ഭവന്തരേ കേനചി ദ്വാരേന അഗ്ഗഹിതന്തി യുത്തം. കസ്മാ, തസ്മിം ഭവേ കസ്സചിദ്വാരസ്സേവ അഭാവതോ. അരൂപഭവതോ ചുതാനം പന കാമപടിസന്ധിയാ ഗതി നിമിത്ത സമ്മതം ആരമ്മണം കഥം ഭവന്തരേ കേനചി ദ്വാരേന അഗ്ഗഹിതം ഭവേയ്യ, മനോദ്വാരഗ്ഗഹിതമേവ ഭവേയ്യാതി ഇമം ചോദനം വിസോധേതും "ഏത്ഥ ച യസ്മാ പട്ഠാനേ"തിആദി വുത്തം. തതോ ചുതാനം സത്താനം യാ കാമപടിസന്ധി, തസ്സാകാമപടി സന്ധിയാ. പച്ചുപ്പന്നം ഗതിനിമിത്തം ആരമ്മണം ഏതിസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. കാമപടിസന്ധി. പരേസം പയോഗ ബലേനാപി കമ്മാദീനം ഉപട്ഠാനം നാമ ഹോതീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "സുട്ഠു ആസേവിതാനം"തി ചിരകാലം സങ്ഘ വത്ത ചേതിയവത്ത കരണാദിവസേന തം തം ഭാവനാ കമ്മവസേന ച സുട്ഠു ആസേവിതാനം കമ്മകമ്മനിമിത്താനം. "ഹോതി യേവാ"തി കമ്മാദീനം ഉപട്ഠാനം നാമ ഹോതിയേവ. "ആഗന്ത്വാ"തി ഇമം മനുസ്സ ലോകം ആഗന്ത്വാ ഗണ്ഹന്തിയേവ. തദാപി നിരയപാലേഹി ദസ്സിതം തം തം ഗതി നിമിത്തം ആരമ്മണം കത്വാ ചവന്തി. "തം"തി രേവതിം നാമ ഇത്ഥിം. നനു നിരയപാലാ നാമ താവതിംസാ ഭവനം ഗന്തും ന സക്കുണേയ്യുന്തി. നോ നസക്കുണേയ്യും. കസ്മാ, മഹിദ്ധിക യക്ഖ ജാതികത്താതി ദസ്സേതും "തേഹീ"തിആദി വുത്തം. "വേസ്സവണ ദൂതാ"തി വേസ്സവണമഹാരാജസ്സ ദൂതാ. "ഉപചാരജ്ഝാനേനത്വാ"തി

അപ്പനാഝാനം അപത്തതായ ഉപചാരഭാവനാഭൂതേ കാമാവചരജ്ഝാനേഠത്വാ. “താനേവ നിമിത്താനീ”തി പഥവീകസിണ നിമിത്താദീനി പടിഭാഗ നിമിത്താനി. “കാമപടിസന്ധിയാ ആരമ്മണം”തി തേഹി നിമിത്താരമ്മണേഹി അഞ്ഞം ഉപചാര ഭാവനാ കമ്മം വാ യം കിഞ്ചി അനുരൂപം ഗതി നിമിത്തം വാ. “താനേവ നിമിത്താനി ഗഹേത്വാ”തി വചനേന താനി നിമിത്താനി മരണാസന്ന ജവനേഹി ഗഹിതാനീതി ദസ്സേതി. താനി ച പഞ്ഞത്തി ധമ്മത്താ കാമപടിസന്ധിയാ ആരമ്മണം ന ഹോന്തീതി. “പച്ചുപ്പന്നഗതി നിമിത്തേ സിദ്ധേ സിദ്ധമേവാ”തി തസ്മിം ഭവേ ഗതസ്സ തത്ഥ യാവജീവമ്പി അനു ഭവിതബ്ബം ആരമ്മണം നാമ തസ്മിം ഖണേ ധരമാനം പച്ചുപ്പന്നമ്പി അത്ഥി. തതോ വഡ്ഢമാനം അനാഗതമ്പി അത്ഥി. തത്ഥ പച്ചുപ്പന്നേ ഉപട്ഠഹന്തേ പടിസന്ധിയാ ആരമ്മണം സമ്പജ്ജതി. അനാഗതം പന അനുപട്ഠഹന്തമ്പി പച്ചുപ്പന്നേ അന്തോഗധസദിസം ഹോതീതി അധിപ്പായോ. വിഭാവനി പാഠേന ച പച്ചുപ്പന്ന ഗതിനിമിത്തം വിയ ആപാതമാഗതം, കസ്മാ, പച്ചുപ്പന്ന ഗതി നിമിത്തേനേവ കിച്ച സിദ്ധിതോ-തി അധിപ്പായോ. സേസമേത്ഥ സുബോധം. “താനിഹീ”തിആദീസു. കേചി വദന്തി. അനേജോസന്തി മാരബ്ഭ. യം കാലമകരീമുനീതി വുത്തത്താ സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാദീനം പരിനിബ്ബാന ചുതി ചിത്തം സന്തി ലക്ഖണം നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കരോതീതി. തം സബ്ബഥാപി കാമാവചരാ ലമ്ബണാ നേവാതി ഇമിനാ അപനേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും “താ നിഹി സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാനം ഉപ്പന്നാനി പീ”തിആദി വുത്തം. “ലോകുത്തര ധമ്മാ”തിആദീസു. “താനീ”തി ദ്വാദസാ കുസല ചിത്താനി അട്ഠഞാണ വിപ്പയുത്ത കുസല ക്രിയ ജവനാനി ച. അജ്ഝാന ലാഭിനോ പുഥുജ്ജനാ മഹഗ്ഗതജ്ഝാനാനിപി ആലമ്ബിതും ന സക്കോന്തീതി വുത്തം “പഞ്ഞത്തിയാ സഹ കാമാവചരാ രമ്മണാനീ”തി. “താനേ വാ”തി ഞാണ സമ്പയുത്ത കാമ കുസലാനി ഏവ. ഝാനലാഭീനം താനേവ ഞാണ സമ്പയുത്തകാമ കുസലാനി. ഹേട്ഠിമ ഫലട്ഠാനം താനേവ അത്തനാ അധിഗത മഗ്ഗഫല നിബ്ബാനാ രമ്മണാനി. “ഝാനാനി പത്ഥേന്തീ”തി ആയതിം ഝാനലാഭിനോ ഭവേയ്യാമാതി പത്ഥനം കരോന്തി. “തേസം പീ”തി തേസം പുഥുജ്ജനാനമ്പി. “തേ”തി തേ ലോകുത്തര ധമ്മാ. “അനുഭോന്തീ”തി സമ്പാപുണന്തി. “നവനിപാതേ”തി അങ്ഗുത്തര നികായേ നവനിപാതേ. സേസം സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

**൭൩൭**. വത്ഥുസങ്ഗഹേ. “വത്ഥൂ”തി നിസ്സയ വിസേസോ വുച്ചതി. താനി നിസ്സയ വത്ഥൂനി യേസം താനി തബ്ബത്ഥുകാനി. “തേസഞ്ച സദ്ദോ ന യുജ്ജതീ”തി തേസം വാദേ ച സദ്ദോ ന യുജ്ജതി. ന ഹി അലുത്ത ച കാരം ദ്വന്ദ പദം നാമ അത്ഥീതി. “പുബ്ബപദേസു ആനേതബ്ബോ”തി ചക്ഖു വത്ഥു ച സോതവത്ഥു ചാതിആദിനാ ആനേതബ്ബോ. സമാസ പദം ന യുജ്ജതി. ന ഹി സമാസ പദതോ ഏക ദേസം അഞ്ഞത്ഥ ആനേതും യുജ്ജതീതി. അവിഭത്തിക നിദ്ദേസോ നാമ ചക്ഖും, സോതം, ഘാനം, ജിവ്ഹാ, കായോ, ഹദയം, വത്ഥു ചാതി വത്തബ്ബേ പുബ്ബപദേസു അവിഭത്തിക നിദ്ദേസോ. ഏവഞ്ചസതി വത്ഥു സദ്ദോ ച സദ്ദോ ച പുബ്ബപദേസു ആനേതും ലബ്ഭന്തീതി. കാമതണ്ഹായ അധീനേന ആയത്തേന കാമാവചര കമ്മേന നിബ്ബത്താ കാമതണ്ഹാധീന കമ്മ നിബ്ബത്താ. “രൂപാദീനം പരിഭോഗോ”തി രൂപാദീനം പഞ്ചകാമഗുണാനം പരിഭോഗോ. “പരിത്തകമ്മം പീ”തി സബ്ബം കാമാവചര കമ്മമ്പി. “പൂരയമാനം”തി പരിപൂരേന്തം. ചക്ഖു ദസ്സനാനുത്തരിയം നാമ. സോതം സവനാനുത്തരിയം നാമ. സബ്ബേസം ദസ്സന കിച്ചാനം മജ്ഝേ ബുദ്ധ ദസ്സനാ ദിവസേന അനുത്തരം ദസ്സനം ജനേതീതി ദസ്സനാനുത്തരിയം. ഏവം സവനാനുത്തരിയേപി ചതുസച്ച ധമ്മസ്സവനാ

ദിവസേനാതി വത്തബ്ബം. “അജ്ഝത്ത ബഹിദ്ധ സന്താ നേസു പീ”തി അജ്ഝത്ത സന്താനേപി ബഹിദ്ധ സന്താനേപി. “സുദ്ധേ”തി കേനചി ആലോകേന ച അന്ധകാരേന ച വിരഹിതേ. ആലോകോ ഹി ഏകോ രൂപ വിസേസോ. തഥാ അന്ധകാരോ ച. തേ ച തത്ഥ നത്ഥി. “ഇമസ്മിം സങ്ഗഹേ”തി വത്ഥു സങ്ഗഹേ. വിസിട്ഠം ജാനനം വിജാനനം. തഞ്ച വിജാനനം തീസു മനോധാതൂസു നത്ഥീതി വുത്തം “വിജാനന കിച്ചാഭാവതോ”തി. ആവജ്ജന കിച്ചം കിമേതന്തി, മനസികാര മത്തം ഹോതി. സമ്പടിച്ഛന കിച്ചഞ്ച പഞ്ചവിഞ്ഞാണേഹി യഥാ ഗഹിതാനേവ പഞ്ചാരമ്മണാനി സമ്പടിച്ഛന മത്തം ഹോതി. തേനാഹ “വിസേസജാനന കിച്ചാനി ന ഹോന്തീ”തി. ദസ്സനം, സവനം, ഘായനം, സായനം, ഫുസന, ന്തി ഇമാനി കിച്ചാനി ഥോകം വിസേസ ജാനന കിച്ചാനി ഹോന്തീതി വുത്തം “പച്ചക്ഖതോ ദസ്സനാ ദിവസേനാ”തിആദിം. ഥോകം വിസേസ ജാനന കിച്ചാനി ഹോന്തി. തസ്മാ താനി പഞ്ചവിഞ്ഞാണാനീതി വുത്താനി. അവസേസാ പന സന്തീരണാദയോ മനോവിഞ്ഞാണധാതുയോ നാമാതി സമ്ബന്ധോ. നനു മനനട്ഠേന മനോ ച തം വിജാനനട്ഠേന വിഞ്ഞാണഞ്ചാതി വുത്തേപി പഞ്ചവിഞ്ഞാണേഹി വിസേസോ നത്ഥീതി ആഹ “അതിസ്സയ വിസേസ ജാനന ധാതുയോതി അത്ഥോ”തി. ഏവം സന്തേപി സോ അത്ഥോ സദ്ദയുത്തിയാ സിദ്ധോ ന ഹോതി. യദിച്ഛാ വസേന വുത്തോ ഹോതീതി ആഹ “പരിയായ പദാനം”തിആദി. ഏതേന സോ അത്ഥോ സദ്ദയുത്തിയാ ഏവ സിദ്ധോ. ന യദിച്ഛാവസേന വുത്തോതി ദസ്സേതി. “വിസേസന സമാസേ”തി മനോ ച തം വിഞ്ഞാണഞ്ചാതി മനോവിഞ്ഞാണന്തി ഏവരൂപേ കമ്മധാരയ സമാസേ. “പദട്ഠാനം”തി ഏത്ഥ പദന്തി ച ഠാനന്തി ച കാരണത്ഥ വചനാനി, തസ്മാ പരിയായ സദ്ദാ നാമ. പദഞ്ച തം ഠാനഞ്ചാതി വുത്തേ അതിസ്സയ കാരണന്തി അത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. തഥാ ദുക്ഖ ദുക്ഖം, രൂപ രൂപം, രാജ രാജാ, ദേവദേവോതിആദീനി. “കത്ഥചി ദിസ്സതി യുജ്ജതി ചാ”തി ന ഹി കത്ഥചി ദിസ്സതി ച. സചേപി കത്ഥചി ദിസ്സേയ്യ, ന ഹി യുജ്ജതി ചാതി അത്ഥോ. “മനസോ വിഞ്ഞാണം”തി ഏത്ഥ പടിസന്ധി ചിത്തതോ പട്ഠായ യാവചുതി ചിത്താ അന്തരേ സബ്ബം ചിത്ത സന്താനം സത്ത വിഞ്ഞാണ ധാതൂനം വസേന വിഭാഗം കത്വാ അത്ഥോ വത്തബ്ബോ. പഞ്ചദ്വാരാ വജ്ജനഞ്ച സമ്പടിച്ഛന ദ്വയഞ്ച മനോധാതു മത്തത്താ മനോ നാമ. പഞ്ചവിഞ്ഞാണാനി വിഞ്ഞാണ മത്താനി നാമ. അവസേസാനി സബ്ബാനി വിഞ്ഞാണാനി മനസ്സ വിഞ്ഞാണന്തി അത്ഥേന മനോവിഞ്ഞാണാനി നാമ. തത്ഥ “മനസ്സ വിഞ്ഞാണം”തി അനന്തര പച്ചയ ഭൂതസ്സ വാ മനസ്സ പച്ചയുപ്പന്ന ഭൂതം വിഞ്ഞാണം. ഏത്ഥ സമ്പടിച്ഛന ദ്വയം പച്ചയമനോ നാമ. സന്തീരണതോ പട്ഠായ യാവ ദ്വാരന്തരേ പഞ്ചദ്വാരാ വജ്ജനം നാഗച്ഛതി, താവ അന്തരേ സബ്ബം മനോവിഞ്ഞാണ സന്താനം പച്ചയുപ്പന്ന വിഞ്ഞാണം നാമ. പുന “മനസ്സ വിഞ്ഞാണ”ന്തി പച്ചയുപ്പന്ന ഭൂതസ്സ മനസ്സ പച്ചയ ഭൂതം വിഞ്ഞാണം. ഏത്ഥ പഞ്ചദ്വാരാ വജ്ജനം പച്ചയുപ്പന്ന മനോ നാമ. തതോ പുരേ സബ്ബം മനോവിഞ്ഞാണ സന്താനം പച്ചയ മനോ നാമ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യം. അവസേസാപനാതിആദീസു. “മനോവിഞ്ഞാണധാതു ഭാവം സമ്ഭാവേതീ”തി അവസേസാ പന ധമ്മാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു ച നാമ ഹോന്തി, ഹദയ വത്ഥുഞ്ച നിസ്സായയേവ വത്തന്തീതി ഏവം തേസം ധമ്മാനം മനോവിഞ്ഞാണധാതു ഭാവഞ്ച സമ്ഭാവേതി, വണ്ണേതി. സുട്ഠു പകാസേതീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ പനാതിആദീസു. “പാളിയം”തി ഇന്ദ്രിയ സംയുത്ത പാളിയം. ദുതീയജ്ഝാനേ ഏവ അപരിസേസ നിരോധ വചനം വിരുദ്ധം സിയാ. കഥം, സചേ പടിഘോ അനിവരണാ വത്ഥോ നാമ നത്ഥി. പഠമജ്ഝാനതോ പുബ്ബേ

ഏവ സോ നിരുദ്ധോ സിയാ. അഥ ദുതീയജ്ഝാനുപചാരേപി സോ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, പഠമജ്ഝാനമ്പി പരിഹീനം സിയാ. തസ്മിം പരിഹീനേ സതി, ദുതീയജ്ഝാനമ്പി നുപ്പജ്ജേയ്യ. ഏവം വിരുദ്ധം സിയാ. ''പുരിമ കാരണമേവാ''തി അനീവരണാ വത്ഥസ്സ പടിഘസ്സ അഭാവതോതി കാരണം ഏവ. പരതോഘോസോ നാമ സാവകാനം സമ്മാദിട്ഠിപ്പടിലാഭായ പധാന പച്ചയോ ഹോതി. സോ ച അരൂപഭവേ നത്ഥി. ധമ്മാഭിസമയോ നാമ ചതുസച്ച ധമ്മപ്പടിവേധോ, ബുദ്ധാ ച പച്ചേക സമ്ബുദ്ധാ ച സയമ്ഭുനോ പരതോ ഘോസേന വിനാ ധമ്മം പടിവിജ്ഝന്തി. തേ ച തത്ഥ നുപ്പജ്ജന്തി. ''രൂപവിരാഗ ഭാവനായാ''തി രൂപവിരാഗ ഭാവനാ ബലേന. തേസം രൂപാവചര ചിത്താനം. ''സമതിക്കന്തത്താ''തി തേസു നികന്തിപ്പഹാനവസേന സുട്ഠു അതിക്കന്തത്താ. സേസം സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യം.

പകിണ്ണകസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാനിട്ഠിതാ.

# ർ. വീഥിസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

**ഛന്ന**. വീഥിസങ്ഗഹേ . ''തേസഞ്ഞേ വാ''തി ചിത്ത ചേതസികാനം ഏവ. ''വുത്തപ്പകാരേനാ''തി 'തത്ഥ ചിത്തം താവ ചതുബ്ബിധം ഹോതി കാമാവചരം രൂപാവചരം, തിആദിനാ ഇച്ചേവം വുത്തപ്പകാരേന. ''പുബ്ബാ പരനിയാമിതം''തി വാ ദ്വത്തിംസ സുഖ പുഞ്ഞമ്ഹാതിആദിനാ നയേന പുബ്ബാ പരനിയാമിതം. ''ആരബ്ഭഗാഥായാ''തി.

> വീഥി ചിത്തവസേനേവം, പവത്തിയ മുദീരിതോ;
> പവത്തി സങ്ഗഹോ നാമ, സന്ധിയം ദാനി വുച്ചതീ.തി

ഏവം പവത്തികാലേ പവത്തി സങ്ഗഹോ, പടിസന്ധികാലേ പവത്തി സങ്ഗഹോതി സിദ്ധോ ഹോതി. കേചി വാദേ ''പടിസന്ധി പവത്തിയം''തി നിദ്ധാരണേ ഗഹിതേ ദ്വീസു പടിസന്ധി സങ്ഗഹ പവത്തി സങ്ഗഹേസു ഇദാനി പവത്തി സങ്ഗഹം പവക്ഖാമി, പച്ഛാ പടിസന്ധി സങ്ഗഹം പവക്ഖാമീതി അത്ഥോ ഹോതി. തത്ഥ ''പടിസന്ധി സങ്ഗഹോ''തി പടിസന്ധികാലേ സങ്ഗഹോ. ''പവത്തി സങ്ഗഹോ''തി പവത്തികാലേ സങ്ഗഹോ. സോ ച ഉപരിഗാഥായ ന സമേതീതി ദസ്സേതും ''ഏവം സതീ''തിആദിമാഹ. ''താനി തീണി ഛക്കാനി നിക്ഖിത്താനീ''തി ഛക്കമത്താനി നിക്ഖിത്താനി, ന സകലം. വത്ഥു ദ്വാരാ ലമ്ബണ സങ്ഗഹോതി അധിപ്പായോ. ''സാ പനാ''തി സാവിസയപ്പവത്തി പന. ''കാചി സീഘതമാ''തി കാചി അതിരേകതരം സീഘാ. ''ദന്ധാ''തി സണികാ, ചിരായികാ. ''അനുപപന്നാ''തി അസമ്പന്നാ. അസമ്പന്ന ദോസോ ആഗച്ഛതീതി വുത്തം ഹോതി. ''ധാതുഭേദം''തി സത്ത വിഞ്ഞാണ ധാതൂനം വിഭാഗം. ''ധാതുനാനത്തം''തി ധാരണ കിച്ചനാനത്തം. ഇതി തസ്മാ മനോധാതു വിസും വുത്താതി സമ്ബന്ധോ. ''മനനം''തി വിജാനനഭാവം അപത്തം. ആവജ്ജനമത്ത സമ്പടിച്ഛനമത്ത സങ്ഖാതം ഞാനനമത്തം. ''യം കിഞ്ചി മനനം''തി അന്തമസോ ആവജ്ജനമത്ത സമ്പടിച്ഛനമത്തം പീതി അധിപ്പായോ. ''സുദ്ധോ പന മനോവിഞ്ഞാണപ്പബന്ധോ''തി മനോദ്വാര വികാരം പടിച്ച പവത്തോ മനോവിഞ്ഞാണപ്പബന്ധോ. ന ഭവങ്ഗ മനോവിഞ്ഞാണപ്പബന്ധോ. സോ ഹി വീഥിമുത്തത്താ ഇധ അപ്പസങ്ഗോതി . മനോദ്വാരേ പന ദ്വിധാതി സമ്ബന്ധോ. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഥമാഭിനീഹാരകാലോ നാമ സുമേധതാപസകാലേ ബുദ്ധ ഭാവായ കായ ചിത്താനം അഭിനീഹാരകാലോ. ആദിസദ്ദേന പച്ഛിമ ഭവേ പടിസന്ധിഗ്ഗഹണാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. ''ജാതി ഫലികക്ഖന്ധാ വിയ സമ്പജ്ജന്തീ''തി തേന ഓഭാസേന അജ്ഝോത്ഥടത്താ ജാതിഫലികക്ഖന്ധ സദിസാ ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. ''ഉപപത്തി ദേവ ബ്രഹ്മാനം പനാ''തി ഉപപത്തിപ്പടിസന്ധികാനം ഓപപാതിക ദേവ ബ്രഹ്മാനം പന. ''പസാദ നിസ്സയ ഭൂതാനം''തി ചക്ഖാദീനം പസാദ വത്ഥൂനം നിസ്സയ മഹാഭൂതാനം.

''യാനി പനാ''തിആദീസു. ദ്വത്തി ചിത്തക്ഖണാനി അതിക്കമ്മ ആപാതം ആഗച്ഛന്തീതി യോജനാ. ഏവം പരത്ഥപി. വിഭൂതസ്സാതി ച അവിഭൂതസ്സാതി ച ഇദം ആദിമ്ഹി മനോദ്വാരേ പന വിഭൂതസ്സാതി ച അവിഭൂതസ്സാതി ച പദാനം ഉദ്ധരണം. ''രൂപാ രൂപാനം''തി രൂപ ധമ്മാനഞ്ച അരൂപ ധമ്മാനഞ്ച. ''താവാ''തി വീഥി ചിത്തപ്പവത്തി ദസ്സനതോ പഥമതരം ഏവാതി അത്ഥോ. ''അദ്ധാന പരിച്ഛേദം''തി ഖണകാല പരിച്ഛേദം. വിഭാവനിപാഠേ ''അതിമഹന്താ

ദിവസേന വിസയ വവത്ഥാനം ഹോതീ"തി വചനേന ആദിമ്ഹി 'ഛവത്ഥൂനി, ഛ ദ്വാരാനി, ഛ ആരമ്മണാനി, ഛ വിഞ്ഞാണാനി, ഛ വീഥിയോ, ഛ ധാവിസയപ്പവത്തീ,തി ഏവം വുത്തേസു ഛസു ഛക്കേസു ഛധാവിസയപ്പവത്തീതി പദമത്തം സങ്ഗണ്ഹാതി. തം അനുപപന്നം ഹോതി. തേനാഹ "ഏവഞ്ഹി സതീ"തിആദിം. "വിസയ വവത്ഥാനത്ഥ മേവാ"തി അതിമഹന്താദി വിസയ വവത്ഥാനത്ഥമേവ വുത്തന്തി ന ച സക്കാ വത്തും. രൂപാ രൂപ ധമ്മാനം അദ്ധാന പരിച്ഛേദോ നാമ അഭിധമ്മേ സബ്ബത്ഥ ഇച്ഛിതബ്ബോ. തസ്മാ തസ്സ ദസ്സനത്ഥമ്പി തം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. "സഭാവപ്പടിലാഭോ"തി ചിന്തന ഫുസനാദീനം പാതുഭാവോ വുച്ചതി. "അനിവത്തീ"തി അനന്തരധാനം വുച്ചതി. "പരിഹായിത്വാ"തി ജരാ കിച്ചം ആഹ. "അച്ഛരാസങ്ഘാടക്ഖണസ്സാ"തി അങ്ഗുലീനം സങ്ഘട്ടനക്ഖണസ്സ. ആചരിയാനന്ദത്ഥേരോ നാമ അഭിധമ്മ ടീകാകാരോ വുച്ചതി. "അസ്സാ വിജ്ജുയാഠിതി നാമ വിസും ന പഞ്ഞായതീ"തി വിജ്ജുപ്പാദം പസ്സന്താനം ന പഞ്ഞായതി. തഥാ ചിത്തമ്പി വഡ്ഢനാനന്തരമേവ ഭിജ്ജതീതി യോജനാ. തേനാഹ "തം പീ"തിആദിം. ഉദയഭാഗോ നാമ വഡ്ഢനഭാഗോ, വയഭാഗോ നാമ അന്തരധാനഭാഗോ. "ഏവഞ്ച കത്വാ"തി ലദ്ധഗുണ വചനം. "ഏകംചിത്തം ദിവസം തിട്ഠതീ"തി പുച്ഛാ വചനം. "ആമന്താ"തി പടിഞ്ഞാ വചനം. "വയക്ഖണോ"തി പുച്ഛാ. "ന ഹേവം വത്തബ്ബേ"തി പടിക്ഖേപോ. പച്ഛത്ത വചനസ്സ ഏകാരത്തം. ഏവം നവത്തബ്ബന്തി അത്ഥോ. "മഹാഥേരേനാ"തി മോഗ്ഗലി പുത്തതിസ്സ മഹാഥേരേന. നനു സുത്തന്തേസു വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. "നാ"തി ന ഉപലബ്ഭതി. "ഇമസ്സ വുത്തത്താ"തി ഇമസ്സ വചനസ്സ വുത്തത്താ. സങ്ഖത ലക്ഖണം വിസയോ യേസം താനി സങ്ഖത വിസയ ലക്ഖണാനി. സങ്ഖത ധമ്മമേവ ആഹച്ച തിട്ഠതി. അയം അഭിധമ്മേ ധമ്മതാതി അധിപ്പായോ. "സങ്ഗഹ കാരേനാ"തി ആചരിയ ബുദ്ധഘോസത്ഥേരം വദതി. "അത്ഥിക്ഖണം"തി ഖണദ്വയമേവ വുച്ചതി. ഇതി വത്വാ തമത്ഥം സാധേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ഗാഥായം. "തസ്സേവാ"തി തസ്സാ ഠിതിയാ ഏവ ഭേദോ. സബ്ബദാ സബ്ബപാണിനം മരണം നാമ വുച്ചതീതി യോജനാ. "തമത്ഥം"തി താനി അത്ഥിക്ഖണം ഉപാദായ ലബ്ഭന്തീതി അത്ഥം. "അഥവാ"തി ഏകോ ഥേരവാദോ. "സന്തതി വസേന ഠാനം"തി ഠിതായ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീതി ഏത്ഥ ഠിതഭാവസങ്ഖാതം ഠാനം സന്തതി ഠിതിവസേന വേദിതബ്ബന്തി വദന്തി. "ഇമസ്മിം പന സുത്തേ"തി വേദനായ ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ പഞ്ഞായതി, ഠിതായ അഞ്ഞഥത്തം പഞ്ഞായതീതി ഇദം സുത്തം വദതി. "അപ്പടിബാഹേത്വാ"തി അനീവാരേത്വാ. യാവഡ്ഢനസ്സ നിവത്തി നാമ അത്ഥി. ഉദയ പരിയന്ത മത്തഭൂതാ സാ ഏവ നിവത്തി. "ദ്വീഹി ഖന്ധേഹീ"തി രൂപ ജരാ രൂപക്ഖന്ധേന സങ്ഗഹിതാ. അരൂപ ജരാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധേനാതി ഏവം ദ്വീഹി ഖന്ധേഹി. യഞ്ച തത്ഥ വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. രൂപസ്സ ഉപ്പാദോ ദ്വിധാഭിന്ദിത്വാ ദേസിതോ. കഥം, ഉപചയോ സന്തതീ തിയോജനാ. "വിഭാഗാ രഹസ്സാ"തി ഉപ്പാദോ ഉപ്പജ്ജ നട്ഠേന ഏകോ സമാനോ രൂപാനം വഡ്ഢന സമയേ ഉപ്പാദോ. ഉപരി വഡ്ഢനട്ഠേന ഉപചയോതി വുത്തോ. അവഡ്ഢിത്വാ ഠിത സമയേ ഉപ്പാദോ യഥാ ഠിത നീഹാരേന ചിരകാലം പവത്തി അത്ഥേന സന്തതീതി വുത്തോ. ഏവം വിഭാഗാ രഹസ്സ. "യഥാനുലോമ സാസനം"തി വിനേതബ്ബ പുഗ്ഗലാനം അജ്ഝാസയാനുലോമ സാസനം.

"അരൂപ"ന്തിആദീസു. "അരൂപം"തി സബ്ബസോ രൂപസണ്ഠാന രഹിതത്താ ചിത്ത ചേതസികം നാമം വുച്ചതി. "അരൂപി സഭാവത്താ"തി അരൂപ ധമ്മ

സഭാവത്താ ഇച്ചേവത്ഥോ. തത്ഥ അരൂപ ധമ്മ സഭാവോ നാമ രൂപ ധമ്മതോ സതഗുണേനവാസഹസ്സഗുണേനവാസണ്ഹസുഖുമസഭാവോ . വിഭാവ നിപാഠേ. "ഗാഹക ഗഹേതബ്ബ ഭാവസ്സ തം തം ഖണവസേന നിപ്ഫജ്ജനതോ"തി എത്ഥ പഞ്ചദ്വാര വീഥീസു വീഥി ചിത്താനഞ്ച ആരമ്മണാനഞ്ച വിസയീ വിസയഭാവോ ഗാഹക ഗഹേതബ്ബ ഭാവോ നാമ. "തം തം ഖണവസേന നിപ്ഫജ്ജനതോ"തി വീഥി ചിത്താനി ച ഏകസ്മിം ആരമ്മണേപി ആവജ്ജനാദീഹി നാനാ കിച്ചേഹി ഗണ്ഹന്താ ഏവ ഗഹണ കിച്ചം സമ്പാദേന്തി. നാനാ കിച്ചാനി ച നാനാ ചിത്താനം വസേന സമ്പജ്ജന്തി. ആരമ്മണാനി ച പുരേജാതാനി ഹുത്വാ യാവ താനി കിച്ചാനി സമ്പജ്ജന്തി, താവ പച്ചുപ്പന്നഭാവേന ധരമാനാനി ഏവ ഗഹണം സമ്പാദേന്തി. ഏവം സതി, ഗാഹകാനം വീഥി ചിത്താനഞ്ച ഖണത്തയായുകത്താ ഏവ ഗാഹക കിച്ചം നിപ്ഫജ്ജതി, സിജ്ഝതി. ഗഹേതബ്ബാനം ആരമ്മണാനഞ്ച സത്തരസ ചിത്തക്ഖണായുകത്താ ഏവ ഗഹേതബ്ബ കിച്ചം നിപ്ഫജ്ജതി, സിജ്ഝതി. ഏവം തം തം ഖണ വസേന നിപ്ഫജ്ജനതോ. വിഞ്ഞത്തി ദ്വയം ഏക ചിത്തക്ഖണികം. കസ്മാ, ചിത്താനു പരിവത്തി ധമ്മത്താ. "ഉപ്പാദമത്താ"തി നിപ്ഫന്ന രൂപാനം ഉപ്പാദമത്താ. "ഭങ്ഗമത്താ"തി തേസമേവ ഭങ്ഗമത്താ. "രൂപ ധമ്മാനം"തി നിപ്ഫന്ന രൂപ ധമ്മാനം. "ഉപ്പാദനിരോധ വിധാനസ്സാ"തി ഉപ്പാദ നിരോധ വിധാനഭൂതസ്സ മഹാഅട്ഠകഥാവാദസ്സ പടിസിദ്ധത്താതി സമ്ബന്ധോ. "തം"തി തം മഹാഅട്ഠകഥാ വചനം. "തസ്മിം വാദേ"തി തസ്മിം മഹാഅട്ഠകഥാവാദേ. "തത്ഥ ആഗതാ"തി തസ്മിം വാദേ ആഗതാ. യം പന വിഭാവനിയം കാരണം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. "തം ടീകാനയം"തി തം സോളസ ചിത്തക്ഖണായുക ദീപകം മൂലടീകാനയം. തദത്ഥം സാധേന്തേന വിഭാവനി ടീകാചരിയേന വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. സങ്ഗഹകാരസ്സ അട്ഠകഥാ ചരിയസ്സ. "ഉപചരീയതീ"തി ഉപചാര വസേന വോഹരീയതി. വിഭാവനിപാഠേ. "ഏതാനീ"തി ആരമ്മണാനി. "തം"തി തം ഏക ചിത്തക്ഖണം. "തേ ചാ"തി രൂപ ധമ്മാ ച. "പരിപുണ്ണ പച്ചയൂപലദ്ധാ"തി പരിപുണ്ണം പച്ചയം ഉപലദ്ധാ. "സോ"തി ടീകാകാരോ. "ഇതരാനീ"തി ഗന്ധരസ ഫോട്ഠബ്ബാനി. "ഗോചരഭാവം"തി പഞ്ചദ്വാരിക ചിത്താനം ഗോചരഭാവം. "പുരിമാനി ദ്വേ"തി രൂപസദ്ദാ രമ്മണാനി. "നിമിത്ത വസേന ഘട്ടേന്തീ"തി ആദാസം പസ്സന്തസ്സ മുഖസദിസം മുഖനിമിത്തം മുഖപ്പടിബിമ്ബം ആദാസേ ഉപട്ഠാതി. ഏവം രൂപാരമ്മണം ചക്ഖുപസാദേ സദ്ദാരമ്മണഞ്ച സോതപസാദേ തം സദിസ നിമിത്ത വസേന ഘട്ടേന്തി . നവത്ഥു വസേന ഘട്ടേന്തി. സയം ഗന്ത്വാ ന ഘട്ടേന്തീതി അധിപ്പായോ. അസമ്പത്താനഞ്ഞേവ ആരമ്മണാനം. "നിമിത്തു പട്ഠാന വസേനാ"തി നിമിത്തസ്സ ഉപട്ഠാനവസേന. "നിമിത്ത അപ്പനാവസേനാ"തി നിമിത്തസ്സ പവേസന വസേന. മനോദ്വാരേ പന അസമ്പത്താനിയേവ ഹുത്വാതി പാഠസേസോ. "ആപാതാ ഗമനഞ്ചേത്ഥാ"തിആദീസു. "ലഞ്ഛകാനം"തി ലഞ്ഛനകാരാനം. "ലഞ്ഛനക്ഖന്ധം"തി അയോമയം ലഞ്ഛനക്ഖന്ധം. സോ ച ലഞ്ഛനക്ഖന്ധോ താലപണ്ണേ ആപാതേത്വാ അക്ഖരം ഉപട്ഠാപേതി. തത്ഥ "ആപാതേത്വാ"തി അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ. "ചക്ഖാദിപ്പഥേ"തി ചക്ഖാദീനം വിസയക്ഖേത്തേ. ന കേവലം അത്തനോ ദ്വാരേസു ഏവ ആപാത മാഗച്ഛന്തി. അഥ ഖോ മനോദ്വാരേപി ആപാത മാഗച്ഛന്തി. ന കേവലം ഭവങ്ഗ മനോദ്വാരേ ഏവ ആപാത മാഗച്ഛന്തീതി യോജനാ. "തേസു പനാ"തി തേസു ആരമ്മണേസു പന. താനി ആരമ്മണാനി യേസം താനി തദാ രമ്മണാനി. ന ഏകക്ഖണേ പഞ്ചസു ആരമ്മണേസു വീഥി ചിത്താനി പവത്തന്തി, ഏകേകസ്മിം ആരമ്മണേ ഏവാതി വുത്തത്താ ന ദ്വീസു, ന തീസു, ന ചതൂസൂതിപി വത്തബ്ബം.

ബഹുചിത്തക്ഖണാതീതാനി പഞ്ചാരമ്മണാനി ബഹുചിത്തക്ഖണാതീതേ പഞ്ചദ്വാരേതി യോജനാ. പഞ്ചദ്വാരേതി ച പഞ്ചദ്വാരേസ്വൂതി അത്ഥോ. ''ഏവം സതീ''തി തേസം പസാദാനം ആവജ്ജനേന സദ്ധിം ഉപ്പത്തിയാ സതി. ''ആദിലക്ഖണം''തി പഞ്ചാരമ്മണാനം പഞ്ചദ്വാരേസു ആപാതാ ഗമന സങ്ഖാതം വിസയപ്പവത്തിയാ ആദിലക്ഖണം. ചലനഞ്ച ദട്ഠബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. ''യഥാ ഗഹിതം''തി പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ ഗഹിതപ്പകാരം. വിഭാവനിപാഠേ ''യോഗ്യ ദേസാവട്ഠാന വസേനാ''തി ആപാതം ആഗന്തും യുത്തട്ഠാനേ അവേച്ചട്ഠാന വസേന. യുജ്ജനഞ്ച, മന്ഥനഞ്ച, ഖോഭകരണഞ്ച, ഘട്ടനന്തി ച ആപാതാ ഗമനന്തി ച വുച്ചതീതി യോജനാ. ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ ആപാതാ ഗമനഞ്ചേത്ഥാതിആദിനാ. ''നാനാ ഠാനിയേസൂ''തി നാനാ ഠാനേസു ഠിതേസു. ''ഏകോ ധമ്മനിയാമോ നാമാ''തി യഥാ ബോധിസത്തേ മാതുകുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹന്തേ ധമ്മനിയാമ വസേന സകലേ ജാതിക്ഖേത്തേ പഥവികമ്പനം അഹോസി. തഥാ ഇധപി പഞ്ചദ്വാരേസു ഏകേകസ്മിം ദ്വാരേ ആരമ്മണേ ഘട്ടേന്തേ ധമ്മനിയാമ വസേന ഭവങ്ഗ ചലനം ഹോതി. അയം ധമ്മനിയാമോ നാമ. ''സഹേവാ''തി ഏകതോയേവ. കഥം ഹദയ വത്ഥു നിസ്സിതസ്സ ഭവങ്ഗസ്സ ചലനം സിയാതി യോജനാ. ഏത്ഥ ച പഞ്ചവിഞ്ഞാണസ്സ ചലനം സിയാതി ഇദം ന വത്തബ്ബം. കസ്മാ, തദാ പഞ്ചവിഞ്ഞാണസ്സ അവിജ്ജമാനത്താ. യദാ ച തം വിജ്ജതി, തദാ തം ന ചലതീതി ന വത്തബ്ബം. സബ്ബമ്പി ഹി വീഥിചിത്തം നാമ ചലതി യേവാതി. സന്തതി നാമ പുബ്ബാ പരപ്പബന്ധോ. സണ്ഠാനം നാമ സഹപ്പവത്താനം ഏകതോ ഠിതി. ഇധ സണ്ഠാനം അധിപ്പേതം. പഞ്ചനിസ്സയ മഹാഭൂതേഹി സദ്ധിം ഹദയ വത്ഥു നിസ്സയഭൂതാനം ഏക സണ്ഠാന ഭാവേന ഏകാബദ്ധത്താതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ ''സണ്ഠാന വസേനാതി പന വത്തബ്ബം''തി. ''താദിസസ്സ അനുക്കമ ചലനസ്സാ''തി വിഭാവനിയം ഭേരിസക്ഖരോപമായ സദ്ധിം രൂപാദിനാ പസാദേ ഘട്ടിതേ തന്നിസ്സ യേസു മഹാഭൂതേസു ചലിതേസു അനുക്കമേന തം സമ്ബന്ധാനം സേസരൂപാനമ്പി ചലനേന ഹദയ വത്ഥുമ്ഹി ചലിതേ തന്നിസ്സിതസ്സ ഭവങ്ഗസ്സ ചലനാ കാരേന പവത്തിതോതീതി ഏവം വുത്തസ്സ അനുക്കമ ചലനസ്സ. ''ഭവങ്ഗപ്പവാഹം''തി ഭവങ്ഗ സന്തതിം. ''കുരുമാനം''തി കരോന്തം. സല്ലക്ഖേന്തം''തി ഇദമേവാതി സന്നിട്ഠാപേന്തം. ''യോനി സോമനസികാരാദിവസേനാ''തി യോനി സോമനസികാരോ കുസല ജവനുപ്പത്തിയാ പച്ചയോ. അയോനി സോമനസികാരോ അകുസല ജവനുപ്പത്തിയാ പച്ചയോ. നിരനുസയ സന്താനതാ ക്രിയജവനുപ്പത്തിയാ പച്ചയോ. തേസു ച സോമനസ്സ ജവനാദീനം ഉപ്പത്തി പച്ചയോപി ഹേട്ഠാ ചിത്ത സങ്ഗഹേ വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോ.

''ഭവങ്ഗപാതോ''തിആദീസു. ''ആവജ്ജനതോ പട്ഠായ ഉട്ഠിതം''തി കമ്മ വിപാകസന്താനതോ ച തദാരമ്മണതോ ച മുഞ്ചിത്വാ വിസും ക്രിയാമയ ബ്യാപാരേന ആരമ്മണന്തരം ഗഹേത്വാ ഉട്ഠിതം സമുട്ഠിതം. ഭവങ്ഗ ചലനമ്പി ഉട്ഠാനസ്സ ആദി ഹോതി. തസ്മാ തമ്പി ഉട്ഠിതേ ചിത്ത സന്താനേ സങ്ഗണ്ഹന്തോ പഠമ ഭവങ്ഗ ചലനതോയേവ വാതി വുത്തം. ''ഇമസ്മിം ഠാനേ''തി വീഥി ചിത്താനം അനുക്കമേന അത്തനോ കിച്ചേഹി ആരമ്മണപ്പവത്തിട്ഠാനേ. ''ദോവാരികോപമാ''തി ബധിരദോവാരികോപമാ. ''ഗാമില്ലോപമാ''തി ഗാമദാരകോപമാ. ''അമ്ബോപമാ''തി അമ്ബപ്ഫലോപമാ. അഞ്ഞാപി ഉപമാ അത്ഥി. മക്കടസുത്തോപമാ, ഉച്ഛുയന്തോപമാ, ജച്ചന്ധോപമാ. താസബ്ബാപി അട്ഠസാലിനിയം വിപാകുദ്ധാര കഥാതോ ഗഹേതബ്ബാ.

“യത്ഥഹീ”തിആദീസു. “കഥം ഛ ഛക്ക യോജനാ ഹോതീ”തി. ചക്ഖു വത്ഥു വചനഞ്ച, ചക്ഖുദ്വാര വചനഞ്ച, രൂപാ രമ്മണ വചനഞ്ച, ചക്ഖു വിഞ്ഞാണ വചനഞ്ച, ചക്ഖുദ്വാര വീഥി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണ വീഥി വചനഞ്ച, അതിമഹന്താ രമ്മണ വചനഞ്ചാ,തി ഏതാനി ഛവചനാനി. തേഹി ഛഛക്കേഹി ആഹരിത്വാ ഇമിസ്സം വീഥിയം ദസ്സിതാനി. സേസവീഥീസുപി യഥാലാഭം ദസ്സിതബ്ബാനി. ഏവം ഛഛക്കയോജനാ ഹോതി. “ഏത്ഥ ച യത്തകാനീ”തിആദീസു. “ഏകൂന പഞ്ഞാസ പരിമാണേസൂ”തി ഏകസ്സനിപ്ഫന്ന രൂപധമ്മസ്സ ഏകപഞ്ഞാസ മത്തേസു ഖുദ്ദകക്ഖണേസു ഉപ്പാദക്ഖണഞ്ച ഭങ്ഗക്ഖണഞ്ച ഠപേത്വാ മജ്ഝേ ഏകൂന പഞ്ഞാസ മത്താനി ഠിതിക്ഖണാനി സന്തി. തേസു ഖണേസു അനുക്കമേന ഉപ്പന്നാ ഏകൂന പഞ്ഞാസ ചക്ഖു പസാദാ ച സന്തി. “കിസ്മിഞ്ചീ”തി തേസു കതരസ്മിം നാമ ചക്ഖു പസാദേ ന ഘട്ടേന്തീതി ന വത്തബ്ബാനി. “തേസു പനാ”തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മവചനം. “യദേവ ഏകം ചക്ഖൂ”തി നിദ്ധാരണീയം. തം പന കതമന്തി. അതീത ഭവങ്ഗേന സദ്ധിം ഉപ്പജ്ജിത്വാ തം അതിക്കമ്മ ഭവങ്ഗ ചലനക്ഖണേ ലദ്ധഘടനം ഏകം ചക്ഖു. തം പന ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ വത്ഥു ഭാവഞ്ച ദ്വാരഭാവഞ്ച സാധേതി. സേസവിഞ്ഞാണാനം ദ്വാരഭാവം സാധേതീതി. തേനാഹ “യഥാരഹം”തി. ഏതദേവ ഏതം ഏവ ചക്ഖു കിച്ച സാധനം നാമ ഹോതി വീഥി ചിത്തുപ്പത്തിയാ വത്ഥു കിച്ചദ്വാര കിച്ചാനം സാധനതോ. “യം മജ്ഝിമായുകം”തി മന്ദായുക അമന്ദായുകാനം മജ്ഝേ പവത്തത്താ യം മജ്ഝിമായുകന്തി വദന്തി. തം കിച്ച സാധനം നാമാതി യോജനാ. “ഇതരാനി പനാ”തി ഏകൂന പഞ്ഞാസ പരിമാണേസു ചക്ഖു പസാദേസൂതി വുത്താനി, തേസു ഏകം കിച്ച സാധനം ഠപേത്വാ സേസാനി ഇതരാനി അട്ഠ ചത്താലീസ ചക്ഖൂനി മോഘവത്ഥൂനി നാമ ഹോന്തി. രൂപാ രമ്മണേഹി സദ്ധിം ലദ്ധ ഘട്ടനാനമ്പി സതം വീഥി ചിത്തുപ്പത്തിയാ വത്ഥു കിച്ചദ്വാര കിച്ചരഹിതത്താ. തേസു കതമാനി മന്ദായുകാനി നാമാതി ആഹ “താനി പനാ”തിആദിം. കിച്ച സാധനതോ പുരിമാനി നാമ അതീത ഭവങ്ഗതോ പുരേ തേരസസു ഭവങ്ഗേസു ആദി ഭവങ്ഗസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണതോ പട്ഠായ ഖണേ ഖണേ ഉപ്പന്നാ സത്തതിംസ ചക്ഖു പസാദാ. താനി മന്ദായുകാനീതി വദന്തി. കസ്മാ, കിച്ച സാധനതോ അപ്പതരായുകത്താ. കിച്ച സാധനതോ പച്ഛിമാനി നാമ അതീത ഭവങ്ഗസ്സ ഠിതിക്ഖണതോ പട്ഠായ ഖണേ ഖണേ ഉപ്പന്നാ ഏകാദസ ചക്ഖു പസാദാ, താനി അമന്ദായുകാനീതി വദന്തി. കസ്മാ, കിച്ച സാധനതോ ബഹുതരായുകത്താ. തദുഭയാനിപി അട്ഠ ചത്താലീസ മത്താനി വേദിതബ്ബാനീതി സമ്ബന്ധോ. “തതോ”തി തേഹി അട്ഠചത്താലീസ മത്തേഹി. “പുരിമതരാനീ”തി സത്തതിംസ മന്ദായുകേഹി പുരിമതരാനി. താനി ഹി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഠിതി ഭാവേന അനുപലദ്ധത്താ ഇധ ന ഗഹിതാനി. “പച്ഛിമതരാനീ”തി ഏകാദസ അമന്ദായുകേഹി പച്ഛിമതരാനി. താനി ച ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഉപ്പന്നാനിപി തസ്മിം ഖണേ ഠിതി ഭാവേന അനുപലദ്ധത്താ ഇധ ന ഗഹിതാനി. കസ്മാ പന ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഠിതി ഭാവേന അനുപലദ്ധാനി തദുഭയാനി ഇധ ന ഗഹിതാനീതി. ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഠിതി ഭാവേന ധരമാനാനം അട്ഠചത്താലീസ മത്താനം ചക്ഖൂനം മജ്ഝേ ഏവ കതമം ചക്ഖു ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ വത്ഥു കിച്ച ദ്വാര കിച്ചം സാധേതീതി ആസങ്കിതബ്ബം ഹോതി. ഏത്ഥ ച പഞ്ച വത്ഥൂനി നാമ അത്തനോ ഠിതിക്ഖണേ ഏവ പഞ്ചവിഞ്ഞാണാനം വത്ഥുദ്വാര കിച്ച സാധകത്താ ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഠിതി ഭാവേന അനുപലദ്ധത്താ ഇധ ന ഗഹിതാനീതി ച,

ചക്ഖു വിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഠിതി ഭാവേന ധരമാനാനന്തി ച, വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

"ഏത്ഥ സിയാ"തിആദീസു. "ഇമായ വീഥിയാ"തി ഇമായ അതിമഹന്താ രമ്മണ വീഥിയാ. "സമുദായഗ്ഗാഹികാ"തി രൂപാ രമ്മണാനം സമൂഹഗ്ഗാഹികാ. "വണ്ണസല്ലക്ഖണാ"തി വണ്ണവവത്ഥാനികാ. "വത്ഥുഗ്ഗാഹികാ"തി ദബ്ബ സണ്ഠാനഗ്ഗാഹികാ. "നാമഗ്ഗാഹികാ"തി നാമ പഞ്ഞത്തിഗ്ഗാഹികാ. "അലാതചക്കസ്സ ഗാഹികാ വിയാ"തി രത്തന്ധകാരേ ഏകോ അലാതം ഗഹേത്വാ പരിബ്ഭമതി. അഞ്ഞോ തം പസ്സന്തോ ചക്കം വിയ മഞ്ഞതി. തത്ഥ അലാതസ്സ ഗതഗതട്ഠാനേ പച്ചുപ്പന്നം രൂപം ആരബ്ഭ ചക്ഖുദ്വാര വീഥിയോ ഉപ്പജ്ജന്തി. മനോദ്വാര വീഥിയോ പന പുരിമ പുരിമാഹി ചക്ഖുദ്വാര വീഥീഹി ഗഹിതാനി അതീത രൂപാനി അമുഞ്ചിത്വാ ഏകതോ സണ്ഠാനഞ്ച സന്തതിഞ്ച കത്വാ ഗണ്ഹന്തി. തദാ പസ്സന്തസ്സ ചക്കം വിയ ഉപട്ഠാതി. ഏവം അയം സമുദായഗ്ഗാഹികാ ദട്ഠബ്ബാ. "നത്ഥി തദാരമ്മണുപ്പാദോ"തിആദീസു. "യസ്സാ"തി യസ്സ ആരമ്മണസ്സ. ചിത്താനീതി ച നാനാരമ്മണാനീതി ച കമ്മപദാനി. അവസേസേ തസ്മിം ആരമ്മണേ. "സങ്ഗഹ കാരേനാ"തി പോരാണ അട്ഠകഥായോ ഏകതോ സങ്ഗഹേത്വാ കതത്താ ബുദ്ധഘോസത്ഥേരേന കതാ സബ്ബാ അട്ഠകഥായോ സങ്ഗഹട്ഠകഥാ നാമ. സോ ച സങ്ഗഹ കാരോതി വുച്ചതി. "ഇധ പീ"തി ഇമസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥ സങ്ഗഹേപി. "ഥേരേനാ"തി അനുരുദ്ധത്ഥേരേന. "ഏകമ്പി ഇച്ഛതി യേവാ"തി. "യസ്സ ഹി ചത്താരീ"തിആദീസു യസ്സ ആരമ്മണസ്സ ചത്താരി വാ പഞ്ചവാ ഛവാതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "ജവനമ്പി അനുപ്പജ്ജിത്വാ"തിആദീസു. "അത്തനോ പധാന ക്രിയായാ"തി അനുപ്പജ്ജിത്വാതി പദസ്സ പരതോ 'യം പവത്തതീ'തി അത്തനോ പധാന ക്രിയാപദം അത്ഥി. തേന അത്തനോ ക്രിയാപദേന സമ്ബന്ധന്തി അത്ഥോ. "കത്ഥചി വുത്താ"തി കത്ഥചി സദ്ദഗന്ഥേസു വുത്താ. അപി ച, ഹേതുമ്ഹി ത്വാപച്ചയോ ലക്ഖണേ ഹേതുമ്ഹി ച മാനന്ത പച്ചയാ ജോതനീയട്ഠേന വുത്താ, ന വചനീയട്ഠേനാതി ദട്ഠബ്ബാ. "പകതി നിയാമേനാ"തി ഏതേന പച്ചയ വിസേസേസതി, ചത്താരി വാ പഞ്ചവാ ഛവാ ജവനാനി ഉപ്പജ്ജന്തീതി ദീപേതി. തേനാഹ "ഏത്ഥപനാ"തിആദിം. "ദ്വത്തിക്ഖത്തും"തി വാസദ്ദത്ഥേ അഞ്ഞപദത്ഥ സമാസപദന്തി വുത്തം "ദ്വിക്ഖത്തും വാ തിക്ഖത്തും വാ"തി. "വോട്ഠബ്ബനസ്സ ആസേവനതാ"തി ആസേവന പച്ചയതാവാ പച്ചയുപ്പന്നതാവാ. "ആവജ്ജനായാ"തി ഏത്ഥ വോട്ഠബ്ബന കിച്ചം ആവജ്ജനമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. ഇധപി ആരമ്മണ ദുബ്ബലതായ ചതുപ്പഞ്ച ജവനുപ്പത്തി ഇച്ഛി തബ്ബാതി യോജനാ. തത്ഥ "ഇധ പീ"തി ഇമസ്മിം പരിത്താ രമ്മണ വാരേപി. തിവോട്ഠബ്ബനികാ പഞ്ച പരിത്താ രമ്മണ വീഥിയോതി യോജനാ. "ഇതരാനീ"തി പരിത്ത മഹന്താതി മഹന്താ രമ്മണാനി. "ഉഭയഥാപീ"തി ആപാതാ ഗമന വസേനപി ആരമ്മണ കരണ വസേനപി. ഇമസ്സ പദസ്സ.

**൧൩൭**. "മനോദ്വാരേ പനാ"തിആദീസു. "പരിത്തക്ഖണാ പീ"തി ചിത്ത ഫസ്സാദയോ അപ്പതരക്ഖണാപി. "അതീതാനാഗതാ പീ"തി അതീതാനാഗത ധമ്മാപി. "ഘട്ടനേനാ"തി രൂപാദീനം ഘട്ടനേന. "യത്ഥാ"തി യസ്മിം ഭവങ്ഗേ. "പഞ്ചദ്വാരാനു ബന്ധകം"തി പഞ്ചദ്വാര വീഥി അനുഗതം. അതീതം ആലമ്ബണം പവത്തേതി യേവാതി സമ്ബന്ധോ. "യഥാപാതാ ഗതമേവാ"തി പകതിയാ ആപാതാ ഗതപ്പകാരമേവ. "തഥാ തഥാ"തി ദിട്ഠ സമ്ബന്ധാദിനാ തേന തേന

പകാരേന. ‘‘കിഞ്ചീ’’തി കിഞ്ചി ആരമ്മണം. ‘‘ദിസ്വാ’’തി പച്ചക്ഖം കത്വാ. പഞ്ചദ്വാരഗ്ഗഹിതഞ്ഹി ആരമ്മണം പച്ചക്ഖകതട്ഠേന ദിട്ഠന്തി വുച്ചതി. യം കിഞ്ചി ആരമ്മണം. ‘‘അനുമാനേന്തസ്സാ’’തി ഏവമേവ ഭവിത്ഥ, ഭവിസ്സതി, ഭവതീതി അനുമാനഞ്ഞാണേന ചിന്തേന്തസ്സ. തം സദിസം ആരമ്മണം. ‘‘പരസ്സ സദ്ദഹനാ’’തി പരവചനം സുത്വാ യഥാ അയം വദതി, തഥേ വേതന്തി സദ്ദഹനാ. ‘‘ദിട്ഠി’’ വുച്ചതി ഞാണം വാ ലദ്ധി വാ. ‘‘നിജ്ഝാനം’’തി സുട്ഠു ഓലോകനം. ‘‘ഖന്തീ’’തി ഖമനം സഹനം. അഞ്ഞഥത്തം അഗമനം. ദിട്ഠിയാ നിജ്ഝാനം ദിട്ഠിനിജ്ഝാനം. ദിട്ഠിനിജ്ഝാനസ്സ ഖന്തി ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തി. ‘‘സേസം’’തി നാനാകമ്മ ബലേനാതിആദികം. ‘‘ദേവതോ പസംഹാരവസേനാ’’തി ദേവതാ കദാചി കേസഞ്ചി സുപിനന്തേ നാനാരമ്മണാനി ഉപസംഹരിത്വാ ദസ്സേന്തി. ഏവം ദേവതോ പസംഹാര വസേനാപി. അനുബോധോ നാമ ലോകിയഞ്ഞാണ വസേന ചതുസ്സച്ച ധമ്മാനം അനുബുജ്ഝനം. പടിവേധോ നാമ ലോകുത്തരഞ്ഞാണ കിച്ചം. അനന്ത രൂപ നിസ്സയ പച്ചയഗ്ഗഹണേന പകതൂ പനിസ്സയ പച്ചയമ്പി ഉപലക്ഖേതി. ചിത്ത സന്താനസ്സ അനന്തരൂപനിസ്സയ പച്ചയഭാവോ നാമാതി സമ്ബന്ധോ. അനന്ത രൂപ നിസ്സയ പച്ചയസത്തി നാമ അനന്തര പരമ്പര വിപ്ഫരണവസേന മഹാഗതികാ ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. അനന്ത രൂപ നിസ്സയ പച്ചയാനു ഭാവോതിപി യുജ്ജതി. കഥം മഹാവിപ്ഫാരോതി ആഹ ‘‘സകിം പീ’’തിആദിം. ‘‘സുട്ഠു ആസേവിത്വാ’’തി ഏത്ഥ പച്ഛാ അപ്പമുസ്സമാനം കത്വാ പുനപ്പുനം സേവനം സുട്ഠു ആസേവനം നാമ. ന കേവലം പുരിമ ചിത്ത സന്താനസ്സ സോ ഉപനിസ്സയ പച്ചയാനുഭാവോ ഏവ മഹാവിപ്ഫാരോ ഹോതി. പകതിയാ ചിത്തസ്സ വിചിത്ത ഭാവ സങ്ഖാതം ചിന്തനാ കിച്ചമ്പി മഹാവിപ്ഫാരം ഹോതീതി ദസ്സേതും ‘‘ചിത്തഞ്ച നാമാ’’തിആദിവുത്തം. കഥം മഹാവിപ്ഫാരം ഹോതീതി ആഹ ‘‘കിഞ്ചി നിമിത്തം’’തിആദിം. ‘‘കിഞ്ചി നിമിത്തം’’തി ദിട്ഠാദീസു നാനാ രമ്മണേസു കിഞ്ചി അപ്പമത്തകം ദിട്ഠാദികം ആരമ്മണ നിമിത്തം. ‘‘തേഹി ചകാരണേഹീ’’തി തേഹി കത്തുഭൂതേഹി ദിട്ഠാദീഹി കാരണേഹി. ‘‘ചോദീയമാനം’’തി പയോജീയമാനം. ‘‘അജ്ഝാസയ യുത്തം’’തി അജ്ഝാസയേന സംയുത്തം. ഭവങ്ഗ ചിത്തസ്സ ആരമ്മണം നാമ അവിഭൂതം ഹോതി. ഭവങ്ഗം ചാലേത്വാ ആവജ്ജനം നിയോജേതീതി സമ്ബന്ധോ. ‘‘ലദ്ധ പച്ചയേസൂ’’തി ആലോകാദിവസേന വാ ദിട്ഠാദിവസേന വാ ലദ്ധ പച്ചയവന്തേസു. തദഭിനിന്നാകാരോ നാമ നിച്ചകാലമ്പി തേസു ആരമ്മണേസു അഭിമുഖം നിന്നാകാരോ. തേന ആകാരേന പവത്തോ മനസികാരോ. തേന സമ്പയുത്തസ്സ. ഏതേഹി വചനേഹി സുദ്ധമനോദ്വാരേ ആരമ്മണാനം അപാതാഗമനഞ്ച ഭവങ്ഗ ചലനഞ്ച ന കേവലം ലദ്ധ പച്ചയാനം ആരമ്മണാനം വസേനേവ ഹോതി. താദിസേന പന മനസികാരേന യുത്തസ്സ സയഞ്ച വീഥി ചിത്ത ചിന്തനാ കിച്ചസ്സ ചിത്തസ്സ വസേനാപി ഹോതീതി സിദ്ധം ഹോതി. ന ഹി ആരമ്മണന്തരേ അഭിനിന്നാകാരോ നാമ നത്ഥീതി സക്കാ വത്തും. കസ്മാ, അഭാവിത ചിത്താനം പമാദ ബഹുലാനം ജനാനം കദാചി കരഹചി ഭാവനാ മനസികാരേ കരീയമാനേപി വീഥി ചിത്ത സന്താനസ്സ ബഹിദ്ധാ നാനാരമ്മണേസു അഭിനിന്നാകാരസ്സ സന്ദിസ്സനതോതി. ‘‘യഥാ ചേത്ഥാ’’തി യഥാ ഏത്ഥ മനോദ്വാരേ രൂപാരൂപ സത്താനം വിഭൂതാ രമ്മണേപി തദാ രമ്മണുപ്പാദോ നത്ഥി, ഏവന്തി യോജനാ. ഞാണവിഭങ്ഗട്ഠകഥായം പന വോട്ഠബ്ബനവാരോപി ആഗതോ. യഥാഹ സുപിനേനേവ ദിട്ഠം വിയ മേ, സുതം വിയ മേതി കഥനകാലേപി അബ്യാകതോ യേവാതി. തത്ഥ ഹി ‘‘അബ്യാകതോ യേവാ’’തി സുപിനന്തേ മനോദ്വാരേ ദ്വത്തിക്ഖത്തും ഉപ്പന്നസ്സ

ആവജ്ജനസ്സ വസേന അബ്യാകതോയേവ. തതോ പരം ഭവങ്ഗപാതോ. അട്ഠസാലിനിയമ്പി വുത്തം അയം പന വാരോ ദിട്ഠം വിയ മേ, സുതം വിയ മേ തിആദീനി വദനകാലേ ലബ്ഭതീതി. തം പന പഞ്ച ദ്വാരേ പരിത്താരമ്മണേ ദ്വത്തിക്ഖത്തും ഉപ്പന്നസ്സ വോട്ഠബ്ബനസ്സ വസേന വുത്തം. "സോപി ഇധ ലദ്ധും വട്ടതി യേവാ"തി സോപി വാരോ ഇമസ്മിം മനോദ്വാരേ ലദ്ധും വട്ടതിയേവ. "ഭവങ്ഗേ ചലിതേ നിവത്തനകവാരാനം"തി ദ്വിക്ഖത്തും ഭവങ്ഗ ചലനമത്തേ ഠത്വാ വീഥി ചിത്താനി അനുപ്പജ്ജിത്വാ ഭവങ്ഗപാതവസേന നിവത്തനകാനം മോഘവാരാനം മനോദ്വാരേപി പമാണം ന ഭവിസ്സതിയേവ. അഥ ഇമസ്മിംവാരേ വീഥി ചിത്തപ്പവത്തി നത്ഥി. ഏവം സതി, ഇമസ്മിം വീഥി സങ്ഗഹേ സോ വാരോ ന വത്തബ്ബോതി ചേ. വത്തബ്ബോയേവ. കസ്മാ, ഛധാ വിസയപ്പവത്തീതി ഇമസ്മിം ഛക്കേ സങ്ഗഹിതത്താതി ദസ്സേതും "വിസയേ ച ആപാതാഗതേ"തിആദി വുത്തം. ആരമ്മണഭൂതാ വിസയപ്പവത്തി. ഏകേകസ്മിം അനുബന്ധകവാരേ. "തദാരമ്മണ വാരാദയോ"തി തദാരമ്മണ വാരോ ജവനവാരോ വോട്ഠബ്ബന വാരോ മോഘവാരോ. തേസു പന തദാ രമ്മണവാരോ വത്ഥുഗ്ഗഹണേ ച നാമഗ്ഗഹണേ ച ന ലബ്ഭതി. "വത്ഥൂ"തി ഹി സണ്ഠാന പഞ്ഞത്തി. "നാമം"തി നാമ പഞ്ഞത്തി. ന ച തദാ രമ്മണം പഞ്ഞത്താ രമ്മണം ഹോതീതി. തേന വുത്തം "യഥാരഹം"തി. "തത്ഥാ"തി തേസു ദിട്ഠവാരാദീസു ഛസു വാരേസു. ഏതരഹി പന കേചി ആചരിയാതി പാഠസേസോ. "അതീത ഭവങ്ഗ വസേനാ"തി ഏകം ഭവങ്ഗം അതിക്കമ്മ ആപാതാ ഗതേ ആരമ്മണേ ഏകോ വാരോ, ദ്വേ ഭവങ്ഗാനി അതിക്കമ്മ ആപാതാ ഗതേ ഏകോതിആദിനാ അതീത ഭവങ്ഗ ഭേദവസേന. "തദാ രമ്മണ വസേനാ"തി തദാ രമ്മണസ്സ ഉപ്പന്നവാരോ അനുപ്പന്ന വാരോതി ഏവം തദാ രമ്മണ വസേന. കപ്പേന്തി ചിന്തേന്തി, വിദഹന്തി വാ. "ഖണ വസേന ബലവദുബ്ബലതാ സമ്ഭവോ"തി യഥാ പഞ്ചദ്വാരേ അതിമഹന്താ രമ്മണേസുപി ആരമ്മണ ധമ്മാ ഉപ്പാദം പത്വാ ആദിതോ ഏകചിത്തക്ഖണമത്തേ ദുബ്ബലാ ഹോന്തി. അത്തനോ ദ്വാരേസു ആപാതം ആഗന്തും ന സക്കോന്തി. ഏക ചിത്തക്ഖണം പന അതിക്കമ്മ ബലവന്താ ഹോന്തി. അത്തനോ ദ്വാരേസു ആപാതം ഗന്തും സക്കോന്തി. മഹന്താ രമ്മണാദീസു പന ദ്വി ചിത്തക്ഖണികമത്തേ ദുബ്ബലാ ഹോന്തീതിആദിനാ വത്തബ്ബാ. ന തഥാ മനോദ്വാരേ ആരമ്മണാനം ഖണ വസേന ബലവദുബ്ബലതാ സമ്ഭവോ അത്ഥി. കസ്മാ നത്ഥീതി ആഹ "തദാ"തിആദിം. തത്ഥ "തദാ"തി തസ്മിം വീഥി ചിത്തപ്പവത്തികാലേ. "തത്ഥാ"തി മനോദ്വാരേ.

"ഏത്ഥ സിയാ"തിആദീസു. "സിയാ"തി കേസഞ്ചി വിചാരണാ സിയാ. ഏകം ആവജ്ജനം അസ്സാതി ഏകാവജ്ജനാ. "വീഥീ"തി വീഥിചിത്തപ്പബന്ധോ. ഏകാവജ്ജനാ ച സാ വീഥി ചാതി വിഗ്ഗഹോ. "ആവജ്ജനം"തി ആവജ്ജന ചിത്തം. തം വാ ആവജ്ജതീതി സമ്ബന്ധോ. "തം തം ജവനേനാ"തി തേന തേന ജവനേന സഹുപ്പന്നം വാ പരസ്സ ചിത്തം ആവജ്ജതി കിന്തി യോജനാ. "കിഞ്ചേത്ഥാ"തി ഏത്ഥ വചനേ കിഞ്ചി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി അത്ഥോ. യദി താവ ആവജ്ജനഞ്ച ജവനാനി ചാതി അധികാരോ. "തഞ്ഹി ചിത്തം"തി പരസ്സ ചിത്തം. "ഏവമ്പി ഭിന്നമേവാ"തി ജവനാനം ധമ്മതോ ഭിന്നമേവ. ഏത്ഥ അട്ഠകഥായം വിനിച്ഛിതന്തി സമ്ബന്ധോ. തം ചിത്തം നിരുദ്ധമ്പി ജവനാനമ്പി പച്ചുപ്പന്നമേവ ഹോതീതി യോജനാ. "അദ്ധാവസേന ഗഹിതം"തി അദ്ധാ പച്ചുപ്പന്ന വസേന ഗഹിതം. "സന്തതിവസേന ഗഹിതം"തി സന്തതി പച്ചുപ്പന്നവസേന ഗഹിതം. ആചരിയാനന്ദമതേ. സബ്ബേസമ്പി ആവജ്ജന

ജവനാനം. ചിത്തമേവ ഹോതി, തസ്മാ ധമ്മതോ അഭിന്നം. പച്ചുപ്പന്നഞ്ച ഹോതി, തസ്മാ കാലതോ അഭിന്നന്തി വുത്തം ഹോതി. അനന്തരപച്ചയേ അതീതോ ച പച്ചുപ്പന്നോ ച ഖണ വസേന യുജ്ജതി. യദി അദ്ധാസന്തതി വസേന യുജ്ജേയ്യ, പച്ചുപ്പന്നോ ധമ്മോ പച്ചുപ്പന്നസ്സ ധമ്മസ്സ അനന്തര പച്ചയേന പച്ചയോതി വുത്തോ ഭവേയ്യ. കസ്മാ, ഏകാവജ്ജന വീഥിയഞ്ഹി സബ്ബാനി ചിത്താനി അദ്ധാസന്തതി വസേന പച്ചുപ്പന്നാനി ഏവ ഹോന്തീതി.

**൧൩൨.** അപ്പനാവാരേ. "അപ്പനാ ജവനം"തി കമ്മപദം. "തദാ രമ്മണം"തി കത്തുപദം. "ഇന്ദ്രിയ സമതാദീഹീ"തി സദ്ധാദീനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം അനതി വത്തനവസേന സമതാദീഹി. "പരിതോ"തി സമന്തതോ. "ഉപേച്ചാ"തി ഉപഗന്ത്വാ. അപ്പനം വഹിതും ജനേതും സമത്ഥ ഭാവോ അപ്പനാവഹസമത്ഥഭാവോ. "യസ്സ പവത്തിയാ"തി യസ്സ ഉപചാര ജവനസ്സ പവത്തിതോ. "അചിരം കാലം"തി അചിരേകാലേ. പരിത്ത ജാതികാ നാമ കാമാവചരജാതി. "ഗോത്തം"തി കമ്മകത്തു പദം. "അഭിഭുയ്യതീ"തി ഭാവനാ ബലേന അഭിഭുയ്യമാനം ഹോതി. അഭിമദ്ദീയമാനം ഹോതീതി അത്ഥോ. "ഛിജ്ജതീ"തി ഇദം പന അഭിഭവനസ്സ സിഖാപത്ത ദസ്സനം. യാവ തം ഗോത്തം ഛേദം പാപുണാതി, താവ അഭിഭുയ്യതി, മദ്ദീയതീതി വുത്തം ഹോതി. ഗോത്തം അഭിഭവതീതി ഗോത്രഭൂതിപി യുജ്ജതി. "പഞ്ചമം"തി പഞ്ചമേ ചിത്തവാരേ. "തദാഹി ജവനം പതിതം നാമ ഹോതീ"തി പകതിയാ ജവനപ്പവത്തിനാമ സത്തക്ഖത്തു പരമോ ഹോതി. ചതുത്ഥഞ്ച മുദ്ധപത്തം. പഞ്ചമതോ പട്ഠായ പതിതം. തസ്മാ തസ്മിം പഞ്ചമവാരേ ജവനം പതിതം നാമ ഹോതി. "ദുതീയേനാ"തി ദുതീയേന ഏവ സദ്ദേന. "ദുതീയം"തി ദുതീയേ ചിത്തവാരേ. തദാ അനുലോമം പഥമജവനം ഹോതീതി വുത്തം "അലദ്ധാ സേവനം അനുലോമ"ന്തി. "ഏതേനേവാ"തി ഏതേന ഏവ സദ്ദ ദ്വയേ നേവ. അട്ഠസാലിനിയം പന അനുഞ്ഞാതാ വിയ ദിസ്സതി. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ. മന്ദപഞ്ഞസ്സ ചത്താരി അനുലോമാനി ഹോന്തി, പഞ്ചമം ഗോത്രഭു, ഛട്ഠം മഗ്ഗചിത്തം, സത്തമം ഫലന്തി. "ഇതരട്ഠകഥാസൂ"തി വിനയട്ഠ കഥാദീസു. "പടിസിദ്ധത്താ"തി പഞ്ചമം ഗോത്ര ഭുപ്പവത്തിയാ പടിസിദ്ധത്താ ആദിമ്ഹി അട്ഠന്നം അഞ്ഞത്രസ്മിംതി വുത്തത്താ ഇധ നിരുദ്ധേതി പദം അവസ്സം ഇച്ഛിതബ്ബമേവാതി വുത്തം "നിരുദ്ധേ അനന്തരമേവാതി പദച്ഛേദോ"തി. അനന്തര സദ്ദസ്സ ച നിച്ചം സമ്ബന്ധാപേക്ഖത്താ തമേവപദം വിഭത്തി പരിണാമേന അധികതന്തി ആഹ "നിരുദ്ധസ്സാതി അത്ഥതോ ലദ്ധമേവാ"തി. "വസിഭൂതാപീ"തി വസിഭൂതാപി സമാനാ. "ഏകവാരം ജവിത്വാ"തി ഇദം ലോകിയപ്പനാവസേന വുത്തം. ലോകുത്തര അപ്പനാപന സത്തമമ്പി ഉപ്പജ്ജതിയേവ. മൂലടീകാ പാഠേ "ഭൂമന്തരപത്തിയാ"തി ഗോത്രഭു ചിത്തം കാമഭൂമി ഹോതി. അപ്പനാപന മഹഗ്ഗതഭൂമി വാ ലോകുത്തരഭൂമി വാ ഹോതി. ഏവം ഭൂമന്തരപത്തിയാ. "ആരമ്മണന്തര ലദ്ധിയാ"തി ഫലസമാപത്തി വീഥിയം ഫലജവനം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥഹി പുരിമാനി അനുലോമ ജവനാനി സങ്ഖാരാ രമ്മണാനി ഹോന്തി. ഫലജവനം നിബ്ബാനാരമ്മണം. ഇദഞ്ച കാരണമത്തമേവ. യഥാവുത്ത ലേഡ്ഡുപമാ ഏവ ഇധ യുത്തരൂപാതി ദട്ഠബ്ബം. "ന ഖോ പനേതം ഏവം ദട്ഠബ്ബ"ന്തി ഏതം അത്ഥജാതം ന ഖോ ഏവം ദട്ഠബ്ബം. "അനദ്ധനീയാ"തി അദ്ധാനം ദീഘകാലം നഖ മന്തീതി അനദ്ധനീയാ. അസാരാ. അസാരത്താ ഏവ സീഘതരം രുഹന്തി. സീഘതരം വുദ്ധിം വിരുള്ഹിം ആപജ്ജന്തി. സാരവന്താ പന സാരേന സഹ വഡ്ഢമാനത്താ സീഘതരം നരുഹന്തി. സീഘതരം വുദ്ധിം വിരുള്ഹിം നാ പജ്ജന്തി. തേനാഹ "ഏകവസ്സജീവിനോ"തിആദിം.

“ഏവമേവാ”തിആദീസു “പതിതജവനേസൂ”തി പഞ്ചമ ഛട്ഠ സത്തമ ജവനേസു. “ഏത്ഥ ചാ”തിആദീസു. “സുപക്കസാലിഭത്ത സദിസാനീ”തി യഥാ സാലിഭത്താനി സുപക്കത്താ ഏവ മുദുതരാനി ഹുത്വാ ദുബ്ബലാനി അചിരട്ഠിതികാനി. തസ്മിം ദിവസേപി പൂതിഭാവം ഗച്ഛന്തി. ഏവം അപ്പനാ ജവനാനി. “യസ്മാ ചാ”തിആദീസു. “ദുവിധസ്സ നിയമസ്സാ”തി ജവനനിയമസ്സ ച കാലനിയമസ്സ ച. “പടിസന്ധിയാ അനന്തര പച്ചയ ഭാവിനോ”തി സത്തമ ജവന ചേതനാ അനന്തര പച്ചയോ, തദനന്തരേ പവത്തം വിപാക സന്താനം പച്ചയുപ്പന്നോ, തമേവ ച അവസാനേ ചുതി ചിത്തം ഹുത്വാ ഭവന്തരേ പടിസന്ധി ചിത്തസ്സ അനന്തര പച്ചയോ. ഏവം പടിസന്ധി ചിത്തസ്സ അനന്തര പച്ചയ ഭാവേന അവസ്സം ഭവിസ്സമാനസ്സാതി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച കാരണ മത്തമേവ. മഹാടീകാവചനം പന കിഞ്ചി വത്തബ്ബ രൂപന്തി ന പടിക്ഖിത്തം. “നിരന്തരപ്പവത്താനം”തി ആദീസു. ഭിന്നാ അസദിസാ വേദനാ യേസം താനി ഭിന്നവേദനാനി. “ആസേവന പച്ചനീകാനം”തി ആസേവന പച്ചയപ്പടി പക്ഖാനം. അഭിന്നാ വേദനാ യേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. ക്രിയജവനാനന്തരം അരഹത്തഫലം ഫലസമാപത്തി വീഥിയം ദട്ഠബ്ബം. സേസമേത്ഥസുവിഞ്ഞേയ്യം.

**൧൩൯**. “സബ്ബഥാ പീ”തിആദീസു. ലോകേ മജ്ഝിമകേ ഹി മഹാജനേഹി ഇച്ഛിതമ്പി കിഞ്ചി ആരമ്മണം അതിഉക്കട്ഠേഹി മന്ധാതു രാജാദീഹി ഇച്ഛിതം ന ഹോതി. തഥാ തേഹി മഹാജനേഹി അനിച്ഛിതമ്പി കിഞ്ചി ആരമ്മണം അതിദുഗ്ഗതേഹി പച്ചന്ത വാസീഹി ഇച്ഛിതം ഹോതി. തസ്മാ ആരമ്മണാനം ഇട്ഠാനിട്ഠ വവത്ഥാനം പത്വാ അതിഉക്കട്ഠേഹി ച അതിദുഗ്ഗതേഹി ച വവത്ഥാനം ന ഗച്ഛതി, മജ്ഝിമകേഹി ഏവ വവത്ഥാനം ഗച്ഛതി. തേനാഹ “തത്ഥ ചാ”തിആദിം. “ആരമ്മണം”തി കത്തുപദം. “വിപാകചിത്തം”തി കമ്മപദം. “കിഞ്ചീ”തി കിഞ്ചി രൂപം. “കിസ്മിഞ്ചീ”തി കസ്മിംചി ഏകസ്മിം പുപ്ഫേ. “തേന വാ”തി തേന വാ സുഖസമ്ഫസ്സേന വത്ഥേന. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

“വേദനാനിയമോപനാ”തിആദീസു. “ആദാസേ മുഖനിമിത്തസ്സ വിയാ”തി യഥാ ആദാസേ മുഖ നിമിത്തസ്സ ചലന ചവനാദിയോഗോ നാനാവണ്ണയോഗോ ച യഥാമുഖമേവ സിദ്ധോ. തഥാ വിപാകാനം. വേദനാ യോഗോ പന യഥാരമ്മണമേവ സിദ്ധോതി യോജനാ. തത്ഥ “വേദനായോഗോ”തി നാനാവേദനായോഗോ. “കപ്പേത്വാ”തി ചിന്തേത്വാ. “പകപ്പേത്വാ”തി നാനപ്പകാരതോ ചിന്തേത്വാ. ന കേവലഞ്ച വിപാകാനം ഏവ യഥാരമ്മണം വേദനാ യോഗോ ഹോതീതി യോജനാ.

“അയഞ്ചാ”തിആദീസു. “അട്ഠകഥായം പീ”തി പട്ഠാന അട്ഠകഥായമ്പി. “തദാരമ്മണ വസേനാ”തി തദാരമ്മണവസേന പവത്താനന്തി പാഠസേസോ. “പഞ്ചന്നം”തി സോമനസ്സ സന്തീരണേന സദ്ധിം ചത്താരി മഹാവിപാക സോമനസ്സാനി സന്ധായ വുത്തം. “പകതി നീഹാരേനാ”തി പകതിയാ നിച്ചകാലം പവത്തപ്പകാരേന. പാളിപാഠേ. ഭാവിതാനി ഇന്ദ്രിയാനി യേനാതി ഭാവിതിന്ദ്രിയോ. “മനാപം”തി മനോരമ്മം. “അമനാപം”തി അമനോരമ്മം. വിഹരേയ്യന്തി സചേ കങ്ഖതീതി സമ്ബന്ധോ. “പടികൂലേ”തി അമനാപേ. “അപ്പടികൂല സഞ്ഞീ”തി മനാപസഞ്ഞീ. ഏവം സേസേസു. “തേസം”തി ഖീണാസവാനം. പാളിപാഠേ. “സുമനോ”തി സോമനസ്സിതോ. “ദുമ്മനോ”തി ദോമനസ്സിതോ. പാളിപാഠേ. “മേത്തായവാ ഫരതീ”തി അയം സത്തോ അവേരോഹോതൂതിആദിനാ മേത്താചിത്തേന വാ ഫരതി. “ധാതുസോ ഉപസംഹരതീ”തി യഥാ മ മ കായോപി ചതുധാതു സമുസ്സയോ ഹോതി. തത്ഥ

ഏകാപി ധാതു നാമ പടികൂലാ വാ അപ്പടികൂലാ വാ ന ഹോതി. കേവലം തുച്ഛ സുഞ്ഞ സഭാവമത്താ ഹോതി. ഏവമേവ ഇമസ്സ സത്തസ്സ കായോപീതിആദിനാ ധാതു സോ ഉപസംഹരതി. "അസുഭായ വാ"തി അസുഭ ഭാവനായ വാ. അസുഭ ഭാവനാ ചിത്തേന വാതി വുത്തം ഹോതി. "അസുഭായാ"തി വാ തസ്സ അസുഭഭാവത്ഥായ. ദേവനാടകാ ദേവച്ഛരാ നാമ. കുഥിതാനി കുട്ഠാനി യേസം താനി കുഥിത കുട്ഠാനി. "സരീരാനീ"തി കായങ്ഗാനി. കുഥിത കുട്ഠാനി സരീരാനി യസ്സ സോ കുഥിതകുട്ഠസരീരോ. "കുഥിതാനീ"തി അബ്ഭുക്കിരണാനി. വേദനാ യുത്താനി ഹോന്തി ഇതി അപരേ വദന്തീതി യോജനാ. തസ്മാ പച്ചയോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. കഥം പച്ചയോ ഹോതീതി ആഹ "യഥാ ആനിസംസ ദസ്സനേനാ"തിആദിം. തത്ഥ "അട്ഠകഥായം"തി വിസുദ്ധി മഗ്ഗട്ഠകഥായം. "ബുദ്ധസുബുദ്ധതാ ദസ്സനേനാ"തി അത്തനോ സത്ഥുഭൂതസ്സ ബുദ്ധസ്സ സുബുദ്ധതാ ദസ്സനേന. "അത്തസമ്പത്തി ദസ്സനേനാ"തി മയം പന ഏവരൂപാ ദുക്ഖാ മുത്താമ്ഹാതി ഏവം അത്തനോ സമ്പത്തി ദസ്സനേന. "അട്ഠികങ്കലികപേതരൂപേ"തി നിമ്മംസ സലോഹിതേ അട്ഠിപുഞ്ജപേതസരീരേ. "കുട്ഠിനോ"തി കുട്ഠസരീരസ്സ. "അട്ഠകഥായം"തി ധമ്മപദ അട്ഠകഥായം. അതി ഇട്ഠേ ദേവച്ഛര വണ്ണാദികേ. അതി അനിട്ഠേ കുഥിതകുട്ഠസരീരാദികേ. "വത്ഥു ഭൂതോ"തി ഉപ്പത്തിട്ഠാന ഭൂതോ. "തേസം തേസം സത്താനം"തി കത്തു അത്ഥേസാമിവചനം. "തദുഭയം പീ"തി ഉഭയം തം ഗഹണംപി. "തേസം"തി തേസം ലോകിയ മഹാജനാനം. "വിപല്ലാസവസേനേവ ഹോതീ"തി ദേവച്ഛരവണ്ണാദീസു അതിഇട്ഠേസു അതിഇട്ഠാകാരതോ ഗഹണമ്പി വിപല്ലാസ വസേനേവ ഹോതി. കസ്മാ, ദേവച്ഛര വണ്ണാദീസു അതി ഇട്ഠ സഞ്ഞായ വിപല്ലാസ സഞ്ഞാഭാവതോ.

വിഭാവനിപാഠേ . "പവത്തിയാ"തി പവത്തനതോ. അട്ഠകഥാധിപ്പായേ ഠത്വാ വുത്തത്താ അട്ഠകഥാഗാരവേന"തം വിചാരേതബ്ബ മേവാ"തി വുത്തം. അത്ഥതോ പന അയുത്തമേവാതി വുത്തം ഹോതി. ഏസനയോ അഞ്ഞത്ഥപി. "ധമ്മ ചക്ഖുരഹിതാ"തി ധമ്മ വവത്ഥാനഞ്ഞാണ ചക്ഖു രഹിതാ. "കുസലാകുസലാനി യേവാ"തി തേസം ധമ്മ ചക്ഖു രഹിതാനം ഉപ്പന്നാനി കുസലാകുസലാനിയേവ. ഗാഥായം. "രൂപാ"തി രൂപതോ നപ്പവേധന്തീതി സമ്ബന്ധോ. "സദ്ദാ"തിആദീസുപി ഏസേവനയോ. നപ്പവേധന്തീതി ച ന ചലന്തി, ന കമ്പന്തി, ചിത്തഞ്ഞഥത്തം ന ഗച്ഛന്തി. തഥാ ഉപേക്ഖാ ക്രിയജവനാനന്തരമ്പി തദാരമ്മണാനി സോമനസ്സു പേക്ഖാവേദനാ യുത്താനി ഏവ സിയുന്തി യോജനാ. മൂലടീകാപാഠേ. "തദാരമ്മണതാ"തി തദാരമ്മണതായ തദാരമ്മണഭാവേന. "കത്ഥചീ"തി കത്ഥചി അഭിധമ്മ പാളിയം. "വിജ്ജമാനേ ച തസ്മിം"തി തസ്മിം ക്രിയജവനാനു ബന്ധകേ തദാ രമ്മണേ വിജ്ജമാനേ സതി. ഏതം ഭവങ്ഗഞ്ച നാമ അനുബന്ധതീതി സമ്ബന്ധോ. നദീസോതോ പടിസോതഗാമിനാവം അനുബന്ധതി വിയാതി യോജനാ. "സവിപ്ഫാരികം ഏവജവനം"തി കിലേസ ധമ്മാനം വിപല്ലാസ ധമ്മാനഞ്ച വസേന ഖണമത്തേപി അനേകസതേസു ആരമ്മണേസു വിവിധാകാരേന ഫരണവേഗസഹിതം കുസലാകുസല ജവനമേവ അനുബന്ധതീതി യുത്തം. ന പന ക്രിയജവനം അനുബന്ധതീതി യുത്തന്തി യോജനാ. "ഛളങ്ഗു പേക്ഖാവതോ"തി ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നേവ സുമനോ ഹോതി, ന ദുമ്മനോ, ഉപേക്ഖകോ വിഹരതീ-തിആദിനാ വുത്തായ ഛ ദ്വാരികവസേന ഛളങ്ഗ സമന്നാഗതായ ഉപേക്ഖായ സമ്പന്നസ്സ. വത്തനം വുത്തി. സന്താ വുത്തി അസ്സാതി സന്ത വുത്തി. തം വിചാരേന്തോ "പട്ഠാനേ പനാ"തിആദിമാഹ. "യദി ചേതം വുച്ചേയ്യാ"തി ഏത്ഥ

“ഏതം”തി ക്രിയാ ബ്യാകതേതിആദികം ഏതം വചനം. “തസ്മിം”തി തസ്മിം വചനേ. “ഏവമാദിനാ”തി ഏവമാദിനാ നയേന. വിഭാവനിപാഠേ. “ഉത്തരം”തി പരിഹാരം. “വിപസ്സനാചാര വസേനാ”തി വിപസ്സനാ പവത്തി വസേന. “തേസം”തി സോമനസ്സ ദോമനസ്സാനം. “ഇതരീതരാനന്തര പച്ചയതാ”തി അഞ്ഞമഞ്ഞാനന്തര പച്ചയതാതി അത്ഥോ. “ഥേരേനാ”തി അനുരുദ്ധത്ഥേരേന. സബ്ബാനി തദാ രമ്മണാനി, സബ്ബാനി ഭവങ്ഗാനി ച. “സമുദാ ചരന്തീ”തി ചിരകാലം സഞ്ചരന്തി . “ഏതാനിഹീ”തിആദിനാ തേസം അട്ഠാരസന്നം ജവനാനം അനന്തരം തദാരമ്മണാനം അനിയമതോ പവത്തിയാ കാരണയുത്തിം ദസ്സേതി. സമ്ഭവതി ഉപ്പജ്ജതി ഏതേനാതി സമ്ഭവോ. തദാ രമ്മണസ്സ സമ്ഭവോ തദാ രമ്മണ സമ്ഭവോ. അഥവാ, സമ്ഭവനം ഉപ്പജ്ജനം സമ്ഭവോതി ഇമേ ദ്വേ അത്ഥേ ദസ്സേതും “തദാ രമ്മണ സമ്ഭവോ”തിആദി വുത്തം. “യേസം പനാ”തിആദീസു. “യേസം”തി യേസം പുഗ്ഗലാനം. “ഇതരാനീ”തി ഉപേക്ഖാ സന്തീരണ ദ്വയതോ അഞ്ഞാനി. “ന ഹോന്തീതി ന വത്തബ്ബാനീ”തി വുത്തം. ഏവംസതി, കസ്മാ ഥേരേന ഇധ ന വുത്താനീതി. അട്ഠസാലിനിയം അവുത്തത്താ ഇധ ന വുത്താനീതി. അട്ഠസാലിനിയം പന കസ്മാ ന വുത്താനി. യേഭുയ്യ നിയമസോതേ പതിതത്താ ന വുത്താനി. ന പന അലബ്ഭമാനത്താ ന വുത്താനീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ “അട്ഠകഥായം പനാ”തിആദിമാഹ. “ഉപേക്ഖാസഹഗത സന്തീരണ ദ്വയമേവ വുത്തം”തി ആഗന്തുക ഭവങ്ഗഭാവേന വുത്തം. യഥാഹ അഥസ്സ യദാ സോമനസ്സ സഹഗതപ്പടിസന്ധികസ്സ പവത്തേ ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ പമാദേന പരിഹീനജ്ഝാനസ്സ പണീത ധമ്മോ മേ നട്ഠോതി പച്ചവേക്ഖതോ വിപ്പടിസാരി വസേന ദോമനസ്സം ഉപ്പജ്ജതി, തദാ കിം ഉപ്പജ്ജതി. സോമനസ്സാനന്തരഞ്ഹി ദോമനസ്സം, ദോമനസ്സാനന്തരഞ്ച സോമനസ്സം പട്ഠാനേ പടിസിദ്ധം. മഹഗ്ഗത ധമ്മം ആരബ്ഭ ജവനേ ജവിതേ തദാ രമ്മണമ്പി തത്ഥേവ പടിസിദ്ധന്തി. കുസല വിപാകാവാ അകുസലവിപാകാവാ ഉപേക്ഖാ സഹഗതാ ഹേതുകമനോവിഞ്ഞാണ ധാതു ഉപ്പജ്ജതി. കിമസ്സാ രമ്മണന്തി. രൂപാദീസു പരിത്ത ധമ്മേസു അഞ്ഞതരം. ഏതേസു ഹി യദേവ തസ്മിം സമയേ ആപാതമാഗതം ഹോതി. തം ആരബ്ഭ ഏതം ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം-തി. ഏവം ദോമനസ്സസഹഗത ജവനാനുരൂപം ഉപേക്ഖാസഹഗത സന്തീരണ ദ്വയമേവ ആഗന്തുക ഭവങ്ഗഭാവേന അട്ഠകഥായം വുത്തന്തി. “ഏതമ്പി യുജ്ജതി യേവാ”തി അകുസല ജവനാവസാനേ ഏതം സഹേതുകം ആഗന്തുക ഭവങ്ഗംപി യുജ്ജതിയേവ. “ദോമനസ്സേ ജവനാനന്തരം ഭവങ്ഗ പാതോവ ഹോതീ”തി ഉപേക്ഖാ സഹഗത മൂലഭവങ്ഗ പാതോവ ഹോതി. ആഗന്തുക ഭവങ്ഗേന കിച്ചം നത്ഥി. കസ്മാ, ഉപേക്ഖാ പടിസന്ധികത്താ. നേവതദാരമ്മണ സമ്ഭവോ അത്ഥി. കസ്മാ, തേസു ആരമ്മണേസു തദാരമ്മണവാരസ്സ അസമ്ഭവതോ. ന ഹി മഹന്താരമ്മണേസു ച അവിഭൂതാരമ്മണേസു ച തദാരമ്മണവാരോ സമ്ഭവതി. ന ച മൂലഭവങ്ഗ സമ്ഭവോ അത്ഥി. കസ്മാ, മൂലഭവങ്ഗഭൂ തസ്സ സോമനസ്സ ഭവങ്ഗസ്സ ദോമനസ്സ ജവനേന സഹ വിരുദ്ധത്താ. “ഇതി കത്വാ”തി ഇമിനാ കാരണേന. “ഏകം”തി ഏകം ഉപേക്ഖാസഹഗത വിപാകം. തഥാ തസ്സേവ ദോമനസ്സം ഉപ്പാദേന്തസ്സ നേവ തദാരമ്മണ സമ്ഭവോ അത്ഥി. ന ച മൂലഭവങ്ഗ സമ്ഭവോതി കത്വാ ദോമനസ്സാനന്തരം ഛസു...പേ... പവത്തതീതി യോജനാ. തത്ഥ “തസ്സേവാ”തി സോമനസ്സപ്പടിസന്ധികസ്സേവ. നേവതദാരമ്മണ സമ്ഭവോ അത്ഥി. കസ്മാ, ആരമ്മണാനം അതിമഹന്തത്തേപി അതിവിഭൂതത്തേപി സതി സോമനസ്സ തദാരമ്മണസ്സ ജവനേന സഹ വിരുദ്ധത്താ. ഉപേക്ഖാ തദാ രമ്മണസ്സ ച

ആരമ്മണേന സഹ വിരുദ്ധത്താ. ന ഹി അതി ഇട്ഠാരമ്മണേ ഉപേക്ഖാ തദാരമ്മണം പവത്തതി. മഹഗ്ഗത പഞ്ഞത്താ രമ്മണേസു പന ഉഭയമ്പി തദാരമ്മണം നുപ്പജ്ജതിയേവ. ന ച മൂലഭവങ്ഗ സമ്ഭവോ അത്ഥി. കസ്മാ, ജവനേന സഹ വിരുദ്ധത്താതി.

"എത്ഥ ചാ"തിആദീസു. "സബ്ബ ധമ്മേസൂ"തി സബ്ബേസു ആരമ്മണ ധമ്മേസു. "പഥമ സമന്നാഹാരോ"തി ആവജ്ജന കിച്ചം ആഹ. സുത്തന്ത പാഠേ. "തജ്ജോ"തി തേന ആരമ്മണാനം ആപാതാ ഗമനേന ജാതോ. "തജ്ജോ"തി വാ തദനുരൂപോതിപി വദന്തി. "വിഞ്ഞാണഭാഗസ്സാ"തി ചക്ഖു ദ്വാരിക വിഞ്ഞാണ കോട്ഠാസസ്സ. "യതോ"തി യസ്മിം കാലേ. കഥം ആവജ്ജനേന വിനാ നുപ്പജ്ജതീതി ആഹ "സചേ ആവജ്ജനേനാ"തിആദിം. "എത്ഥ സിയാ"തിആദീസു. യഥാ പന നിരാവജ്ജനം ഹോതി ഭിന്നാ രമ്മണഞ്ച, ഏവം തഥാതി യോജനാ. "ഏകസ്സപീ"തി ഏകസ്സ ആഗന്തുക ഭവങ്ഗസ്സപി നത്ഥി ദോസോ. മഹാഅട്ഠകഥായഞ്ച നത്ഥി. അട്ഠസാലിനിയം പന അത്ഥിയേവ. "സവിപ്ഫന്ദനത്താ"തി എത്ഥ അത്ഥോ സവിപ്ഫാരികന്തി പദേ വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോ. "ഇതരേ സഞ്ചാ"തി മഹഗ്ഗതലോകുത്തര ജവനാനഞ്ച. കാനി ചി പരിത്താരമ്മണാനിപി സമാനാനി. യദി തദാരമ്മണൂ പനിസ്സ യസ്സ കാമഭവങ്ഗസ്സ അഭാവതോ തദാരമ്മണാനി രൂപാരൂപ ബ്രഹ്മാനം നുപ്പജ്ജന്തി. ഏവം സതി, ചക്ഖുസോത ദ്വാരിക ചിത്താനിപി രൂപ ബ്രഹ്മാനം നുപ്പജ്ജേയ്യുന്തി ആഹ "ചക്ഖു സോതവിഞ്ഞാണാനി പനാ"തിആദിം. "ഇന്ദ്രിയപ്പവത്തി ആനുഭാവതോ"തി ചക്ഖു വത്ഥു സോതവത്ഥു സങ്ഖാതാനം ഇന്ദ്രിയ വത്ഥൂനം രൂപ ബ്രഹ്മ സന്താനേ പവത്തത്താ തേസം പവത്തി ആനുഭാവതോ ചക്ഖു സോതവിഞ്ഞാണാനി രൂപബ്രഹ്മാനം പവത്തന്തിയേ വാതി ദസ്സേതും "സമ്പടിച്ഛന സന്തീരണാനീ"തിആദി വുത്തം. "വികപ്പബലേവാ"തി കാമകുസലാ കുസലാനം വിയ വിവിധേന ആകാരേന കപ്പേത്വാ പകപ്പേത്വാ ആരമ്മണഗ്ഗഹസാമത്ഥിയേവാസതി. "അപ്പനാപത്ത ഭാവനാ കമ്മവിസേസേ വാ"തി എത്ഥ അഭിഞ്ഞാ ജവനാനി വിയ മഹഗ്ഗത വിപാക ലോകുത്തര വിപാകാനി വിയ ചാതി വത്തബ്ബം. "അട്ഠകഥായം"തി പടിച്ച സമുപ്പാദ വിഭങ്ഗട്ഠകഥായം. "വിഭാവനിയം വുത്ത കാരണാനീ"തി അട്ഠകഥാതോ ആഹരിത്വാ വിഭാവനിയം വുത്താനി 'അജനകത്താ ജനക സമാനത്താ ഭാവതോ'തിആദീനി കാരണാനി.

**൫൪.** ജവന നിയമേ. അട്ഠകഥായമ്പി ഛക്ഖത്തും പവത്തി വുത്താ. യഥാഹ സചേ പന ബലവാ രമ്മണം ആപാതാഗതം ഹോതി. ക്രിയമനോധാതുയാ ഭവങ്ഗേ ആവട്ടിതേ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീനി ഉപ്പജ്ജന്തി. ജവനട്ഠാനേ പന പഥമകാമാവചര കുസല ചിത്തം ജവനം ഹുത്വാ ഛസത്തവാരേ ജവിത്വാ തദാരമ്മണസ്സ വാരം ദേതീതി. "മുദുതര ഭാവേനാ"തി മാതുകുച്ഛിമ്ഹി ഠിതകാലേവാ സമ്പതി ജാതകാലേ വാ വത്ഥുസ്സ അതിമുദുഭാവേന. "കേനചിഉപദ്ദുത ഭാവേനാ"തി ബാള്ഹഗേലഞ്ഞജാതകാലേ കേനചി വാതപിത്തസേമ്ഹാദിനാ ഉപദ്ദുത ഭാവേന. "അജ്ഝോത്ഥട ഭാവേനാ"തി തസ്സ വേവചനമത്തം. മന്ദീഭൂതോ വേഗോ യേസം താനി മന്ദീഭൂത വേഗാനി. "അസയ്ഹ രൂപേഹീ"തി ദുക്ഖമസഭാവേഹി. അഭിഭൂതാനം സത്താനം. തഞ്ച ഖോ വചനം പാകതിക സത്താനം വസേനേവ വുത്തം. ന സത്തവിസേസാനം വസേന. ഏവം സതി, സത്തവിസേസാനം വസേന കഥം ദട്ഠബ്ബന്തി ആഹ "യേ പനാ"തിആദിം. "ഉപരീ"തി മരണുപ്പത്തിട്ഠാനേ.

"വുത്തഞ്ഹീ"തി വിസുദ്ധി മഗ്ഗേ വുത്തമേവ. "യമകപ്പാടിഹാരിയം"തി യുഗളവത്ഥൂനം ഏകതോ പവത്ത അച്ഛരിയ കമ്മം. "ദ്വേ ഝാനങ്ഗാനീ"തി ഉപേക്ഖേകഗ്ഗതാ ഝാനങ്ഗാനി.

"യോഗകമ്മസിദ്ധിയാ"തി ഭാവനാനു യോഗകമ്മസിദ്ധസ്സ. ഇദ്ധി വികുബ്ബനം നാമ ഇദ്ധിയാ നാനാകമ്മകരണം. "സിദ്ധിയാ ഏവാ"തി സിജ്ഝ നത്ഥായ ഏവ . അത്തനോ അനന്തരേ ഏവ ഉപ്പന്നം ഫലം ഏതിസ്സാതി ആനന്തരികപ്ഫലാ. മഗ്ഗചേതനാ. "ഇതീ"തി തസ്മാ. "മന്ദസ്സാ"തി മന്ദ പുഗ്ഗലസ്സ. "തിക്ഖസ്സാ"തി തിക്ഖ പുഗ്ഗലസ്സ. തീണി ഫലചിത്താനി. "പയോഗാഭിസങ്ഖാരസ്സാ"തി പഥമജ്ഝാനതോ പട്ഠായ സമഥ വിപസ്സനായുഗനന്ധപ്പവത്തി സങ്ഖാതസ്സ പുബ്ബപ്പയോഗാഭിസങ്ഖാരസ്സ. "അകതാധികാരസ്സാ"തി ആസന്നേ പുരിമഭവേ അകത ഝാനപരികമ്മസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. സബ്ബേസമ്പി ഫലട്ഠാനം ചിണ്ണവസിഭാവാനേവ ഹോന്തീതി യോജനാ.

ജവനനിയമോനിട്ഠിതോ.

**ഫ്ര്ഫ**. ദുഹേതുകാദീസു. ജാതി ദ്വിഹേതുകാദയോ ഏവ അധിപ്പേതാതി വുത്തം "പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണ സഹഗതാ"തിആദിം. "തേസം ദ്വിന്നം പീ"തി ദ്വിഹേതുകാനമ്പി അഹേതുകാനമ്പി. ഭുസോഝാന മഗ്ഗഫലാനി വാരേന്തി നീവാരേന്തീതി ആവരണാനി. വിപാകാനി ച താനി ആവരണാനി ചാതി വിഗ്ഗഹോ. "വിപാകാനീ"തി അഹേതുക ദ്വിഹേതുക വിപാകാനി. തേഹി ഗഹിതപ്പടിസന്ധികാനം ഇമസ്മിം ഭവേഝാന മഗ്ഗഫലപ്പടിലാഭോ നാമ നത്ഥി. തേനാഹ "വിപാകാവരണ സബ്ഭാവതോ"തിആദിം. "തേസം"തി ദുഗ്ഗതി അഹേതുക പുഗ്ഗലാനം. പുഗ്ഗലാനന്തി വുത്തം ഹോതി. ന ലബ്ഭന്തീതി സമ്ബന്ധോ. "ഇതരേസം"തി തതോ അഞ്ഞേസം സുഗതി അഹേതുക പുഗ്ഗലാനം.

"ഏത്ഥ സിയാ"തിആദീസു. ദുഗ്ഗതി പരിയാപന്നാനഞ്ച അഹേതുകാനം. "മൂലഭവങ്ഗേ"തിആദിമ്ഹി പടിസന്ധി ചിത്തം ഹുത്വാ ആഗതേ മൂലഭവങ്ഗേ. "യം കിഞ്ചീ"തി യം കിഞ്ചി ഭവങ്ഗം. "വുച്ചതേ"തി വിസജ്ജനാ വുച്ചതേ. "സബ്ബ അട്ഠകഥാസു പടിക്ഖിത്തോ"തി അട്ഠസാലിനിയം താവ വിപാകുദ്ധാരകഥായം സോളസസു കാമാവചര കുസല വിപാകേസു അട്ഠന്നം അഹേതുക വിപാകാനം ഏവ ആപായികേസു സത്തേസു ഉപ്പത്തിം ദസ്സേതി. ന അട്ഠന്നം സഹേതുക വിപാകാനം. തഥാ പടിച്ച സമുപ്പാദട്ഠ കഥാസു ച വിഞ്ഞാണ പദവണ്ണനാസു അഞ്ഞാസു ച അഭിധമ്മാവതാരാദീസൂതി ഏവം സബ്ബട്ഠകഥാസു പടിക്ഖിത്താ നാമ ഹോതി. "യോഗസാ ധനീയത്താ"തി പയോഗേന സാധേതബ്ബത്താ. കുസലാകുസലാനി ഹി വഡ്ഢേതും വാ ഹാപേതും വാ പയോഗേ കതേ വഡ്ഢന്തി ചേവ ഹായന്തി ച. ഞാണവിപ്പയുത്തഭൂതം ഗഹേതും യുത്തം. കസ്മാ, അഹേതുകസ്സ ഭവങ്ഗസ്സാതി വുത്തസ്സ മൂലഭവങ്ഗസ്സ അഹേതുകത്താ. "ദ്വിന്നമ്പി അഹേതുകാനം"തി ദുഗ്ഗതി അഹേതുകാനഞ്ച സുഗതി അഹേതുകാനഞ്ച. "അപരേപനാ"തിആദി വിഭാവനിയം ആഗതോ അപരേ വാദോ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ 'അപരേപന യഥാ അഹേതുകാനം സഹേതുക തദാരമ്മണം ഹോതി, ഏവം ദ്വിഹേതുകാനം തിഹേതുക തദാരമ്മണംപീ'തി വണ്ണേന്തി. തേസംമതാനുരോധേന ച ഇധപി ഞാണസമ്പയുത്ത വിപാകപ്പടിക്ഖേപോ അഹേതുകേയേവ സന്ധായാതി വദന്തീതി. തം പന വിപാകുദ്ധാരകഥായം 'ഏത്ഥേവ ദ്വാദസ കമഗ്ഗോപീ'തി ച, ഏത്ഥേവ ദസകമഗ്ഗോപീ'തി ച ആഗതേഹി ന സമേതി. തത്ഥ ഹി

സോളസസുകുസലവിപാകേസു ദ്വിഹേതുക കമ്മനിബ്ബത്താനം ദ്വിന്നം ദ്വിഹേതുകാഹേതുക പുഗ്ഗലാനം ചത്താരി ഞാണസമ്പയുത്ത വിപാകാനി വജ്ജേത്വാ ദ്വാദസ കമഗ്ഗോ നാമ ഹോതി. പുന സേസേസു ദ്വാദസ വിപാകേസുപി അസങ്ഖാരിക കമ്മനിബ്ബത്താനം ദ്വേ ഞാണവിപ്പയുത്ത സസങ്ഖാരിക വിപാകാനി, സസങ്ഖാരിക കമ്മനിബ്ബത്താനഞ്ച ദ്വേ ഞാണവിപ്പയുത്ത അസങ്ഖാരിക വിപാകാനി വജ്ജേത്വാ ദുതിയത്ഥേര വാദേ ദസകമഗ്ഗോ നാമ ഹോതീതി. ഏത്ഥ പന ദ്വി ഹേതുകോപി പുഗ്ഗലോ അധികേന ഛന്ദേന വാ വീരിയേന വാ ചിത്തേന വാ യുത്തോ പരിയത്തി ധമ്മം വാ നാനാവിജ്ജാസിപ്പാനി വാ ബഹും ഗണ്ഹേയ്യ, സുണേയ്യ, ധാരേയ്യ, വാചേയ്യ, ചിന്തേയ്യ. അഥസ്സ ഞാണസമ്പയുത്ത ജവനം ബഹുലം സമുദാ ചരേയ്യ. തദാ തസ്സ നാനാകമ്മേന ജവനാനു രൂപം ഞാണസമ്പയുത്ത തദാരമ്മണം ന ന സമ്ഭവതീതി വുത്തം. തം യുത്തം വിയ ദിസ്സതീതി. ''അട്ഠകഥായം പിഹി. ല. വുത്താ''തി കഥം വുത്താ. ഏതാനി ഹി മനുസ്സേസു ച കാമാവചര ദേവേസു ച പുഞ്ഞവന്താനം ദ്വിഹേതുകതി ഹേതുകാനം പടിസന്ധികാലേ പടിസന്ധി ഹുത്വാ വിപച്ചന്തീതിആദിനാ വുത്താതി. തേ പന തിവിധാ, നവവിധാതി സമ്ബന്ധോ. ''തേസം തബ്ഭാവോ''തി കുസലാനം കുസലഭാവോ, അകുസലാനം അകുസലഭാവോ. ''സിക്ഖന ധമ്മയുത്താ''തി തീഹി സിക്ഖാഹി പഹാതബ്ബാനം കിലേസാനം അത്ഥിതായ സിക്ഖിതബ്ബതാ പകതിയം ഠിതാതി അധിപ്പായോ .''ഹേട്ഠിമാനഞ്ചാ''തി ഹേട്ഠിമ ഫലാനഞ്ച. യാനിയാനിസകാനി യഥാസകം. ''ഉപരിമാനം''തി ഉപരിമാനം പുഗ്ഗലാനം. ''പരിനിട്ഠിത സിക്ഖാ കിച്ചത്താ''തി സിക്ഖാ കിച്ചം നാമ കിലേസ ധമ്മാനം പഹാനത്ഥായ ഏവ ഹോതീതി തേസു സബ്ബസോ പഹീനേസു സിക്ഖാ കിച്ചം പരിനിട്ഠിതം ഹോതി. ഏവം പരിനിട്ഠിത സിക്ഖാ കിച്ചത്താ. സുട്ഠു ഭബ്ബോതി സമ്ഭവോ. സമ്ഭവോതി വിസേസന പദമേതന്തി ആഹ ''യഥാ സമ്ഭവം''തി.

**൫൪**. ''ഏത്ഥേവാ''തി ഏതസ്മിം കാമലോകേ ഏവ. ''തം തം പസാദരഹിതാനം''തി തേനതേന പസാദേന രഹിതാനം. തസ്മിം തസ്മിം ദ്വാരേ ഉപ്പന്നാനി തം തം ദ്വാരികാനി. ചതുസട്ഠിവീഥി ചിത്താനി. ദ്വേ ചത്താലീസ വീഥി ചിത്താനി. ''ബ്രഹ്മലോകേ വാ''തിആദീസു. ഇദം അട്ഠകഥാ വചനം. യഥാഹ രൂപഭവേ ചതുന്നം വിഞ്ഞാണാനം, തഥേവ പച്ചയോ. പവത്തേ, നോപടിസന്ധിയം. സോച ഖോ കാമാവചരേ അനിട്ഠ രൂപദസ്സന സദ്ദസവനവസേന, ബ്രഹ്മലോകേ പന അനിട്ഠാ രൂപാദയോ നാമ നത്ഥി. തഥാ കാമാവചര ദേവലോകേ പീതി. താനി ചത്താരി ചിത്താനി. ''തത്ഥാ''തി തസ്മിം രൂപലോകേ. വിഭാവനിപാഠേ. ''ഇധാ''തി ഇമസ്മിം വചനേ. ''തം തം ഭൂമി പരിയാപന്നേ''തി തിസ്സം തിസ്സം ഭൂമിയം പരിയാപന്നേ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

വീഥിസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# ൫. വീഥിമുത്തസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

**൧൮൩**. വീഥിമുത്തസങ്ഗഹേ . ''പവത്തിസങ്ഗഹം''തി ചിത്തുപ്പാദാനം പവത്താകാരകഥനസങ്ഗഹം. ''പടിസന്ധിയം''തി പടിസന്ധികാലേ. ''തേസം''തി ചിത്ത ചേതസികാനം. വിഭാവനിപാഠേ. ''തദാസന്നതായാ''തി തായപടിസന്ധിയാ ആസന്നതായ. ''തം ഗഹണേനേ വാ''തി സന്ധിഗ്ഗഹണേന ഏവ സന്ധിവചനേന ഏവ. ''വിസയപ്പവത്തി നാമാ''തി കമ്മ കമ്മനിമിത്താദീനം വിസയാനം ദ്വാരേസു ആപാതാ ഗമന വസേന പവത്തി നാമ. ''മരണുപ്പത്തിയം ഏവ സിദ്ധാ''തി മരണുപ്പത്തിയം ജവനേസു ഏവ സിദ്ധാ. ഏതേന മരണുപ്പത്തി വിധാനം ജവനപ്പധാനം ഹോതി, ന ചുതിപ്പധാനന്തി ദീപേതി. ന ഹി തസ്മിം വിധാനേ തസ്സം ചുതിയം വിസയപ്പവത്തി വചനം നാമ അത്ഥി. ജവനേസു ഏവ അത്ഥി. സാ പന ചുതി തസ്മിം ഭവേ ആദിമ്ഹി പടിസന്ധി പവത്തിയാ സിദ്ധായ സിജ്ഝതി യേവാതി. ''തേസം''തി വീഥിമുത്താനം. ''ഭവന്തീ''തി പാതുബ്ഭവന്തി. ''തതോ''തി അയതോ. ''ഗന്തബ്ബാ''തി പടിസന്ധിഗ്ഗഹണവസേന ഉപപജ്ജിതബ്ബാ. ''ഗച്ഛന്തീ''തി പവത്തന്തി. ''തിരോ''തി തിരിയതോ. ''അഞ്ചരിതാ''തി ഗതാ പവത്താ, ആയതാ വാ. ''സമാനജാതിതായാ''തി തിരച്ഛാന ഗതജാതി വസേന സമാനജാതി ഭാവേന. ''യുവന്തീ''തി മിസ്സീ ഭവന്തി. ''സുഖസമുസ്സയതോ''തി സുഖസമുദായതോ. ''ദിബ്ബന്തീ''തി വിജ്ജോതന്തി. ''ഇതി കത്വാ''തി ഇതി വചനത്ഥം കത്വാ ഉപരിദേവാ സുരാതി വുച്ചന്തീതി യോജനാ. ''വേപചിത്തിപഹാരാദാദയോ''തി വേപചിത്തി അസുരിന്ദ പഹാരാദഅസുരിന്ദാദികേ ദേവാസുരേ. ''സുരപ്പടി പക്ഖാ''തി താവതിംസാദേവപ്പടിപക്ഖാ. ''സുരസദിസാ''തി താവതിംസാദേവ സദിസാ. ''വേമാനികപേതേ''തി വേമാനിക നാമകേ പേതേ. ''വിനിപാതികേ''തി വിനിപാതിക നാമകേ ദുഗ്ഗത ദേവജാതികേ. തേസം പവത്തി ഉപരി 'വിനിപാതികാസുരാനഞ്ചാ'തി പദേ ആവി ഭവിസ്സതി. ''തേപീ''തി ലോകന്തരിക നേരയിക സത്താപി. ''കാലകഞ്ചികപേതേ''തി കാലകഞ്ചിക നാമകേ പേതേ. ഏവം കഥാവത്ഥു പാളിയം ആഗതാ വേസ്സഭു ആദയോ യമരാജാനോപനാതി സമ്ബന്ധോ. വേസ്സഭൂ ച നോത്തി ച സോമോ ച യമോ ച വേസ്സവണോ ച ഇതി ഇമേ പേത്തി രാജാനോ. ''രജ്ജ''ന്തി രാജഭാവം രാജകിച്ചം. യേ ച യക്ഖരക്ഖസാ നാമ കരോന്താ വിചരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ''കുരൂരകമ്മകാരിനോ''തി ലുദ്ദകമ്മകാരിനോ. ''രേവതി വിമാനേ''തി രേവതി വിമാന വത്ഥുമ്ഹി. ''ഇതോ''തി മനുസ്സ ലോകതോ, സുഗതിഭവതോ വാ. തേഹി യക്ഖ രക്ഖസാ നാമ ഭൂമട്ഠകാപി സന്തി, ആകാസട്ഠകാപി. ''നാനാകമ്മകാരണായോ''തി ദ്വത്തിംസ വിധാനി കമ്മകരണ കിച്ചാനി. തേസമ്പി നിരയപാലാനന്തി സമ്ബന്ധോ. ''തിസ്സന്നം''തി തിസ്സന്നം അപായഭൂമീനം. അപായഭൂമി.

ഉസ്സിതോ മനോ ഏതേസന്തി വാ, ഉസ്സന്നോ മനോ ഏതേസന്തി വാ, ദ്വിധാവിഗ്ഗഹോ. ''ഉസ്സിതോ''തി ഉഗ്ഗതോ. ''ഉസ്സന്നോ''തി വിപുലോ. കസ്മാ തിക്ഖതര ചിത്താ ഹോന്തീതി വുത്തന്തി ആഹ ''പരിപുണ്ണാനം''തിആദിം. പുബ്ബവാക്യേ അനന്ത ചക്കവാളസാധാരണ വസേന വുത്തത്താ പുന ''ഇമസ്മിം''തിആദി വുത്തം. വത്തബ്ബം നത്ഥി. ഇധേവ സബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധാദീനം ഉപ്പന്നതോതി അധിപ്പായോ. ''അധിഗ്ഗണ്ഹന്തീ''തി അധികം കത്വാ ഗണ്ഹന്തി. ''സൂരാ''തി പാപകല്യാണ കമ്മേസു സൂരചിത്താ. ''സതിമന്തോ''തി

വിപുലസ്സതികാ. ‘‘ഇധ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ’’തി ഇധേവ സിക്ഖത്തയപൂരണ സങ്ഖാതസ്സ ബ്രഹ്മചരിയവാസസ്സ അത്ഥിതാ. ‘‘മരിയാദധമ്മേസൂ’’തി ലോകചാരിത്ത ധമ്മേസു. ‘‘ധതരട്ഠോ’’തി ധതരട്ഠോ മഹാരാജാ. ഏവം വിരുള്ഹകോതിആദീസു. ‘‘ഗന്ധരുക്ഖാധി വത്ഥാ’’തി ഗന്ധരുക്ഖേസു അജ്ഝാവുത്ഥാ. ‘‘കുമ്ഭണ്ഡാ’’തി കുവുച്ചതി പഥവീ. പഥവി ഗതാനി രതനഭണ്ഡാനി യേസം തേതി വിഗ്ഗഹോ. ‘‘ദാനവരക്ഖസാ’’തി ദനുനാമദേവധീതായ അപച്ചന്തി അത്ഥേന ദാനവ നാമകാ രക്ഖസാ. അവരുജ്ഝന്തി അന്തരായം കരോന്തീതി അവരുദ്ധകാ. ‘‘വിഗച്ഛരൂപോ’’തി വിപന്നവണ്ണോ. ‘‘നിഹീനകമ്മകതാ’’തി നിഹീനാനിപാപകമ്മാനി കത്വാ ആഗതാ. കാചിഗന്ധപ്പിയോ ജായന്തീതി സമ്ബന്ധോ. യാഗന്ധപ്പിയോ ജോഗിനീതി ച വുച്ചന്തി, ജുണ്ഹാതി ച വുച്ചന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ‘‘അഭിലക്ഖിതരത്തീസൂ’’തി അഭിഞ്ഞാതരത്തീസു. ഉപോസഥരത്തീസൂതി വുത്തം ഹോതി. ‘‘ഗോചരപ്പസുതകാലേ’’തി ഗോചരത്ഥായ വിചരിതകാലേ. ‘‘ജുതിഅത്ഥേനാ’’തി വിജ്ജോതനട്ഠേന. വസൂനി ധനാനി ധാരേന്തീതി വസുന്ധരാ. വസുന്ധരാ ച തേ ദേവ യക്ഖാ ചാതി വിഗ്ഗഹോ. ‘‘നാഗാത്വേവ വുച്ചന്തീ’’തി പാളിയം നാഗേസു സങ്ഗയ്ഹന്തീതി അധിപ്പായോ. ‘‘യാ’’തി യാ ഭുമ്മദേവയക്ഖ ജാതിയോ. ‘‘യാസം’’തി യാസം ഭുമ്മദേവ യക്ഖജാതീനം. ‘‘കീളാപസുതവസേനാ’’തി ബോധിസത്താനഞ്ച ബുദ്ധാനഞ്ച അച്ഛരിയ ധമ്മജാതകാലേ ഉഗ്ഘോസന കീളാകമ്മവഡ്ഢനവസേന. ‘‘യാസഞ്ച മന്തപദാനീ’’തി യാസം നിഗ്ഗഹ പഗ്ഗഹപൂജനാദി വസേന പവത്താനി മന്തപദാനി. ‘‘തേസൂ’’തി + തേസു ചതൂസു അവരുദ്ധകേസു. ‘‘കീളാസോണ്ഡവസേനാ’’തി കീളാധുത്തവസേന. ‘‘ഖാസസോണ്ഡവസേനാ’’തി ഖാദനഭുഞ്ജന ധുത്തവസേന. സോണോ വുച്ചതി സുനഖോ. ‘‘സത്തേ’’ നേരയികേ വാ പേതേവാ. ‘‘കാമഞ്ച ഹോതീ’’തി കിഞ്ചാപി ഹോതീതി അത്ഥോ. ‘‘നിബന്ധനോകാസോ’’തി നിച്ചസമ്ബന്ധനോകാസോ. ‘‘സമുദാഗതേസൂ’’തി പരമ്പരതോ ആഗതേസു. ‘‘ദേവരാജട്ഠാനേസൂ’’തി ഇമസ്മിം ചക്കവാളേ താവതിംസാഭവനേ ദേവരാജട്ഠാനേസൂതി അധിപ്പായോ. ‘‘പാളിയം ഏവാ’’തി ദീഘനികായേ ജനവസഭസുത്തപാളിയം ഏവ. യച്ഛന്തി നിയച്ഛന്തി ഏത്ഥാതി യാമോ. ‘‘നിയച്ഛന്തീ’’തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇസ്സാമച്ഛരിയ മൂലകേഹി കലഹഭണ്ഡനാദീഹി വിഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. ‘‘തം സഹചരിതത്താ’’തി തേന യാമ നാമകേന ഇസ്സരദേവകുലേന നിച്ചകാലം സഹ പവത്തത്താ. ‘‘വസം വത്തേന്തീ’’തി ഇച്ഛം പൂരേന്തീതി വുത്തം ഹോതി.

‘‘പുരേ’’തി സമ്മുഖട്ഠാനേ. തം പന ഠാനം ഉച്ചട്ഠാനം നാമ ഹോതീതി ആഹ ‘‘ഉച്ചേഠാനേ’’തി. ‘‘സഹസ്സോ ബ്രഹ്മാ’’തിആദീസു അത്തനോ സരീരോഭാസേന സഹസ്സം ചക്കവാള ലോകം ഫരന്തോ സഹസ്സോനാമാതി അട്ഠകഥായം അധിപ്പേതം. കുലദേവതായോ നാമ കുല പരമ്പര പൂജിത ദേവതായോ നാമ. ‘‘ഉപട്ഠഹന്തീ’’തി യുത്തട്ഠാനേ ദേവവത്ഥു ദേവമാലകാനി കത്വാ സമയേ സമയേ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേന്തി, വന്ദന്തി, ഥോമേന്തി, വരം പത്ഥേന്തീതി അത്ഥോ. ‘‘ഉപട്ഠകാ ഏവസമ്പജ്ജന്തീ’’തി ഉപട്ഠകമത്താവഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. ‘‘കസ്സചീ’’തി കസ്സചി ഹേട്ഠിമസ്സ. ‘‘തത്ഥാ’’തി താസു ബ്രഹ്മഭൂമീസു. പുന ‘‘തത്ഥാ’’തി തസ്മിം ദുതീയതലേ. ‘‘ആഭാ’’തി സരീരാഭാ. നിച്ഛരന്തി അങ്ഗപച്ചങ്ഗേഹി നിഗ്ഗച്ഛന്തി. ‘‘അചല സണ്ഠിതാ’’തി ദുതീയ തലേ വിയ ചലിതാ ന ഹോതി. അഥ ഖോ അചല സണ്ഠിതാ. ‘‘തേസം’’തി തേസംവാദീനം പാഠേ. ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാതിആദികം നാമം നസിദ്ധംതി യോജനാ. ‘‘ഇഞ്ജനജാതികേഹീ’’തി ചലനജാതികേഹി.

“ഹേട്ഠിമതലാനം ഇഞ്ജിതം പുഞ്ഞപ്ഫലം അത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. “ആനേഞ്ജ ജാതികേനാ”തി അചലനജാതികേന ഉപേക്ഖാഝാനേന നിബ്ബത്താനം ചതുത്ഥതലാനം. “കേനചി അന്തരായേനാ”തി തേജോസംവട്ടാദികേന അന്തരായേന. “ഏത്ഥപീ”തി ഏതസ്മിം ചതുത്ഥതലേപി. “ആയു വേമത്തതായാ”തി ആയുപ്പമാണനാനത്തസ്സ. “ഓളാരികാനം”തി ഇദം പകതിയാ ഓളാരിക സഭാവതായ വുത്തം. ന സുഖുമാനം അത്ഥിതായ. നത്ഥി വിഹഞ്ഞനം ഏതേസന്തി അവിഹാ. കിം വിഹഞ്ഞനം നാമാതി ആഹ “സമഥവിപസ്സനാ കമ്മേസു അവിപ്ഫാരികതാ പത്തീ”തി. ചിത്തസ്സ അവിപ്ഫാരതാ പജ്ജനം നാമ നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. “പസാദ ദിബ്ബ ധമ്മ പഞ്ഞാ ചക്ഖൂഹീ”തി ‘പസാദ ചക്ഖു, ദിബ്ബചക്ഖു, ധമ്മചക്ഖു, പഞ്ഞാ ചക്ഖൂ, ഹി. തത്ഥ പസാദചക്ഖു ഏവ ഇധ ദിബ്ബചക്ഖൂതിപി വുച്ചതി. “ധമ്മ ചക്ഖൂ”തി ഹേട്ഠിമമഗ്ഗഞ്ഞാണം. “പഞ്ഞാ ചക്ഖൂ”തി വിപസ്സനാ ഞാണപച്ചവേക്ഖനാഞാണേഹി സദ്ധിം അവസേസം സബ്ബഞ്ഞാണം. “രൂപീനം സത്താനം”തി രൂപകായവന്താനം സത്താനം. “കനിട്ഠഭാവോ”തി അപ്പതരഭാവോ. “അനാഗാമിമഗ്ഗട്ഠസ്സപി പടിക്ഖേപോ”തി സകദാഗാമിഭാവേഠത്വാ ഭാവേന്തസ്സേവ അനാഗാമിമഗ്ഗോ ഉപ്പജ്ജതി. നോ അഞ്ഞഥാതി ആഹ “സകദാഗാമീനം പടിക്ഖേപേനാ”തിആദിം.

ഭൂമിചതുക്കം നിട്ഠിതം.

**൧൮൪**. ഭവന്തരേ ഓക്കമന്തി ഏതായാതി ഓക്കന്തീതി പിയുജ്ജതി. “സോതരഹിതോ”തി പസാദസോതരഹിതോ. ഏവം സേസേസുപി. “ആസിത്തകാദിഭാവേനാ”തി ആസിത്തകപണ്ഡകാദി ഭാവേന. “ദ്വീഹി ബ്യഞ്ജനേഹീ”തി ദ്വീഹി നിമിത്തേഹി. “വിബച്ഛവചനോ”തി വിപന്നവചനോ. “വത്ഥു വിപന്നസ്സാ”തി ഏത്ഥ “വത്ഥൂ”തി സമ്ഭാര ചക്ഖു വുച്ചതി. തസ്സ ആദിതോ പട്ഠായ വിപന്നത്താ തേന സമന്നാഗതോ പുഗ്ഗലോ വത്ഥുവിപന്നോതി വുച്ചതി. “തസ്സ തസ്സാ”തി ചക്ഖുസോ താദികസ്സ .“പസൂതിയം യേവാ”തി വിജായമാനകാലേയേവ. “പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയഭാവസ്സാ”തി ഏത്ഥ ബ്യത്തസ്സ ഭാവോ വേയ്യത്തിയം. “ബ്യത്തസ്സാ”തി ഫരണഞ്ഞാണസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. പഞ്ഞാ സങ്ഖാതം വേയ്യത്തിയം അസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. ദ്വിഹേതുക തിഹേതുകാനംപി ന സക്കാ നിയമേതുന്തി സമ്ബന്ധോ. കഥം ന സക്കാതി ആഹ “മാതുകുച്ഛിമ്ഹി വിപത്തി നാമ നത്ഥീ”തി. കതമേസം വിപത്തീതി. ഉപ്പന്നാനമ്പി ചക്ഖു സോതാനം വിപത്തി. കേനകാരണേന വിപത്തീതി. പരൂപക്കമേനവാ മാതുയാ വിസമ പയോഗേന വാ നാനാബാധേന വാ വിപത്തീതി യോജനാ. ധാതുപാഠേ യക്ഖ പൂജായംതി പഠിതത്താ “പൂജനീയട്ഠേനാ”തി വുത്തം. ഏതേന യക്ഖിതബ്ബാ പൂജിതബ്ബാ യക്ഖാതി ദസ്സേതി. യേ പന കിച്ഛജീവികപത്താ വിചരന്തി, തേ ഭൂമസ്സിതാ നാമ ഹോന്തീതി യോജനാ. “ഭൂമിസ്സിതാ”തി പാഠേ ഭൂമിയം സിതാ നിസ്സിതാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും “പുഞ്ഞനിബ്ബത്തസ്സാ”തിആദി വുത്തം. “വിരൂപാ ഹുത്വാ”തി തേ വണ്ണതോപി ദുബ്ബണ്ണാ ഹോന്തി. സണ്ഠാനതോപി ദുസ്സണ്ഠാനാ. ജീവികതോപി കിച്ഛജീവികാതിആദിനാ വിപന്നരൂപാ ഹുത്വാ. ‘വിവസാ ഹുത്വാ നിപതന്തീ’തി വിനിപാതികാതിപി വദന്തി. വിവസാതി ച അത്തനോ വസേന ഇച്ഛായ വിനാതി അത്ഥോ. “വിവിത്തട്ഠാനേസൂ”തി ജനവിവിത്തേസു ഠാനേസു. പരിയേസിത്വാ വാ ജീവിതം കപ്പേന്തി. പീളേത്വാ വാ ജീവിതം കപ്പേന്തി. താസേത്വാ പീളേത്വാ വാ ജീവിതം കപ്പേന്തീതി യോജനാ.

“വേമാനികപേതാപീ”തി അത്തനോ പുഞ്ഞനിബ്ബത്തം ദിബ്ബവിമാനം യേസം അത്ഥി, തേ വേമാനികാ. തേ പന പുഞ്ഞാപുഞ്ഞമിസ്സക കമ്മേന നിബ്ബത്തത്താ കേചി ദിവാ ദിബ്ബസുഖം അനുഭവന്തി, രത്തിം പേതദുക്ഖം. കേചി രത്തിം ദിബ്ബസുഖം അനുഭവന്തി, ദിവാ പേതദുക്ഖന്തി. പരേഹി ദത്തം ദിന്നം പുഞ്ഞപ്ഫലം ഉപനിസ്സായ ജീവന്തീതി പരദത്തൂപജീവിനോ. “പരേഹി ദിന്നം പുഞ്ഞപ്ഫലം”തി ഞാതകേഹി പുഞ്ഞം കത്വാ ഇദം മേ പുഞ്ഞം പേതാനം കാലങ്കതാനം ഞാതീനം ദേഥീതി ഏവം ദിന്നം പുഞ്ഞപ്ഫലം.
“സകലചക്കവാളപരിയാപന്നാ ഏകഭൂമകാ”തി യഥാ താവതിംസാഭൂമി നാമ സബ്ബ ചക്കവാളേസുപി അത്ഥി. സബ്ബാപി ദിബ്ബേന വസ്സസഹസ്സേന ഏകആയു പരിച്ഛേദോ ഹോതി. ഇമസ്മിം ചക്കവാളേ വത്തബ്ബം നത്ഥി. ന തഥാ നിരയേസു വാ തിരച്ഛാന യോനിയം വാ പേത്തിവിസയേവാ അസുരകായേവാ മനുസ്സേസുവാ ഭുമ്മദേവേസു വാ ഏകപരിച്ഛേദോ നാമ അത്ഥി. ചതുന്നം അപായാനം ആയുപ്പമാണ ഗണനായ നിയമോ നത്ഥീതി വുത്തം, ന നു ബ്രഹ്മ സംയുത്തേ കോകാലികം ഭിക്ഖും ആരബ്ഭ ഭഗവതാ വുത്തോ ദസന്നം നിരയാനം വിസും വിസും അത്ഥീതി. സച്ചം അത്ഥി. തേ പന ദസനിരയാ അവീചിനിരയേ പരിയാപന്നാ ഹുത്വാ തസ്സ പദേസമത്താ ഹോന്തി. ന തേഹി പദേ സമത്തേഹി സകലോ അവീചിനിരയോ നിയതായു പരിമാണോതി സക്കാ വത്തും. അപി ച സോപി തേസം ആയുപരിച്ഛേദോ അവീചിഭൂമിയാ നിയാമേന സിദ്ധോ ന ഹോതി. തേന തേന കമ്മവിസേസേനേവ സിദ്ധോ. തസ്മാ യം വുത്തം “തത്ഥ യേഭൂയ്യേന കമ്മപ്പമാണത്താ”തി, തം സു വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ “തത്ഥ നിരയേസൂ”തിആദിം. “ഏവം സന്തേ”തി ന ഇതര ദീപവാസീനം ആയുകപ്പസ്സ ആരോഹണഞ്ച ഓരോഹണഞ്ച അത്ഥീതി വുത്തേ സതീതി അത്ഥോ. സമാചാരോ നാമ ദസസുചരിതാനി. വിസമാചാരോ നാമ ദസദുച്ചരിതാനി. തേസം നിസ്സന്ദഭൂതാ സമ്പത്തിവിപത്തിയോതി സമ്ബന്ധോ. “തേസം പീ”തി ഇതര ദീപവാസീനംപി. സോ ഏവപരിച്ഛേദോതി ആപജ്ജതി. ന ച സക്കാ തഥാ ഭവിതും. ആദികപ്പകാലേ സബ്ബേസമ്പി ചതുദീപ വാസീനം അസങ്ഖ്യേയ്യായുകതാ സമ്ഭവതോതി. അഥ ഇതരദീപവാസീനമ്പി ആയുകപ്പസ്സ ആരോഹണം ഓരോഹണഞ്ച അത്ഥി. ഏവം സതി, ഏതരഹിപി തേസം ആയുകപ്പോ ജമ്ബുദീപവാസീനം ആയുകപ്പേന ഏകഗതികോ സിയാതി ചോദനാ. നിസ്സന്ദമത്തത്താതിആദി പരിഹാരോ. നത്ഥി ഇദം മമ ഇദം മമാതി പവത്താ പാടിപുഗ്ഗലികതണ്ഹാ ഏതേസന്തി “അമമാ”. “അപരിഗ്ഗഹാ”തി പുത്തദാരാദിപരിഗ്ഗഹരഹിതാ. “ഉപരിമേ ചാതുമഹാരാജികേ”തി ആകാസട്ഠകചാതുമഹാരാജികേ. ദിവേ ദേവലോകേ സിദ്ധാനി ദിബ്ബാനി. “യാവ നിമിരാജകാലാ”തി യാവ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തഭൂതസ്സ നിമിരഞ്ഞോ ഉപ്പന്നകാലാ. കസ്സ പബുദ്ധോ പുരിമേ അന്തരകപ്പേ ഉപ്പന്നോ. നിമിരാജാ പന ഇമസ്മിം അന്തര കപ്പേ ഉപ്പന്നോ. “മനുസ്സ ലോകേഹി പഞ്ഞാസവസ്സാനി ചാതുമഹാരാജികേ ഏകോദിബ്ബരത്തിദിവോ ഹോതീ”തിആദി അഭിധമ്മേ ധമ്മ ഹദയ വിഭങ്ഗേ ആഗതനയേന വുത്തോ. ചതുഗ്ഗുണവചനേ. “ഉപരിമാനം”തി ഉപരിമാനം ദേവാനം. ഏകം വസ്സസഹസ്സം ആയുപ്പമാണം ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. “ദ്വേ”തി ദ്വേ വസ്സസഹസ്സാനി. “അട്ഠാ”തി അട്ഠവസ്സസഹസ്സാനി. “ഹേട്ഠിമാനം”തി ഹേട്ഠിമാനം ദേവാനം. “ഉപരിമാനം”തി ഉപരിമാനം ദേവാനം. യാമേ ഏകോ രത്തിദിവോതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. “ചത്താരീ”തി മനുസ്സലോകേ ചത്താരി വസ്സസതാനി. ഏവം സേസേസു. “ആദിഅന്ത ദസ്സനവസേനാ”തി ചാതുമഹാരാജികേ മനുസ്സവസ്സഗണനാ ദസ്സനം ആദിദസ്സനം നാമ. ഇദാനി വസവത്തിയം മനുസ്സവസ്സഗണനാ ദസ്സനം അന്ത ദസ്സനം നാമ.

ന അതിദുബ്ബലംതി നാതിദുബ്ബലം. ‘‘തം’’തി തം അവിതക്ക അവിചാരമത്തഝാനം. ‘‘ഭൂമന്തരേ’’തി പഥമജ്ഝാനഭൂമിതോ അഞ്ഞിസ്സം ദുതിയജ്ഝാനഭൂമിയം. കപ്പവചനേ. കപ്പീയതി വസ്സ, ഉതു, മാസ, പക്ഖ, രത്തി, ദിവാ, ദിവസേന പരിച്ഛിജ്ജീയതീതി കപ്പോ. കപ്പീയന്തി വാ നാനാധമ്മപ്പവത്തിയോ അതീതാ ദിവസേന പരിച്ഛിജ്ജീയന്തി എതേനാതി കപ്പോ. കാലോ. മഹന്തോ കപ്പോതി മഹാകപ്പോ. വസ്സാനം സതഭാഗേഹിപി സഹസ്സഭാഗേഹിപി സതസഹസ്സഭാഗേഹിപി സങ്ഖാതും അസക്കുണേയ്യോതി അസങ്ഖ്യേയ്യോ. എകസ്സ അസങ്ഖ്യേയ്യസ്സ അന്തരേ ദിസ്സമാനോ കപ്പോ അന്തരകപ്പോ. സത്താനം നാനാആയുപരിച്ഛേദോ ആയുകപ്പോ. സോ പന മനുസ്സാനം ദസവസ്സായുകകാലേ ദസവസ്സേന പരിച്ഛിന്നോ. ദേവസഞ്ഞാ ദേവാനം നിച്ചകാലം ചതുരാസീതി കപ്പസഹസ്സേഹി പരിച്ഛിന്നോ. അന്തരകപ്പോ നാമ ചൂളകപ്പാ വുച്ചന്തീതി സമ്ബന്ധോ. വീസതിപ്പഭേദാ ചൂളകപ്പാ വുച്ചന്തീതി കേചി വദന്തീതിആദിനാ യോജനാ. ‘‘യേ’’തി യേ ചതുസട്ഠിയാദിഭേദാ അന്തരകപ്പാ. ‘‘യഥാവിനട്ഠം’’തി വിനട്ഠപ്പകാരേന വിനട്ഠപ്പകതിയാ. വഡ്ഢമാനോ കപ്പോ വിവട്ടോ. ‘‘യഥാവിവട്ടം’’തി വിവട്ടപ്പകാരേന വിവട്ടപ്പകതിയാ. അച്ചയേന അതിക്കമനേന. ഹരണേന അപനയനേന. ‘‘തത്ഥാ’’തി തസ്മിം കപ്പവചനേ. അട്ഠകഥായം വുത്തത്താതി സമ്ബന്ധോ. ‘‘തേജേനാ’’തി അഗ്ഗിനാ. ‘‘സംവട്ടതീ’’തി വിനസ്സതി തദാ. ‘‘ഹേട്ഠാ’’തി ഹേട്ഠാലോകോ. ‘‘ചതുസട്ഠിവാരേസൂ’’തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മവചനം.

ഗാഥാസു. ‘‘സത്തസത്തഗ്ഗിനാവാരാ’’തി സത്തസത്തവാരാ അഗ്ഗിനാ വിനസ്സന്തി. അഥവാ, ഭുമ്മത്ഥേ പച്ചത്തവചനം. സത്തസുസത്തസുവാരേസു ലോകോ അഗ്ഗിനാ വിനസ്സതീതി യോജനാ. തേനാഹ ‘‘അട്ഠമേ അട്ഠമേ’’തി. ‘‘ദകാ’’തി ഉദകേന. അട്ഠമേ അട്ഠമേവാരേ ലോകോ ദകേന വിനസ്സതീതി യോജനാ. യദാ ചതുസട്ഠിവാരാ പുണ്ണാ, തദാ എകോ വായുവാരോ സിയാ. തത്ഥ ‘‘തദാ’’തി തസ്മിം ചതുസട്ഠിവാരേ. ‘‘വിവട്ടമാനം’’തി സണ്ഠഹമാനം. ‘‘വിവട്ടതീ’’തി സണ്ഠഹതി. ‘‘സംവട്ടമാനം’’തി വിനസ്സമാനം. ‘‘സംവട്ടതീ’’തി വിനസ്സതി. ‘‘ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനീ’’തി അഡ്ഢദ്വയം എകം അസങ്ഖ്യേയ്യന്തി കത്വാ ഉപചാരേന വുത്തം. യഥാതം-ആഭസ്സരാനം അട്ഠകപ്പാനീതി. ‘‘ഉപഡ്ഢേനാ’’തി ഉദകവാരേ ഹേട്ഠിമഭൂമീസു ഉദകേന വിനസ്സമാനാസു ദുതീയജ്ഝാനഭൂമി ന താവ വിനസ്സതി. സംവട്ടകപ്പേപി ചിരകാലം തിട്ഠതേയേവ. ഇദം സന്ധായ വുത്തം. സബ്ബഞ്ചേതം ലബ്ഭമാനത്താ വുത്തം. അസങ്ഖ്യേയ്യകപ്പം സന്ധായ വുത്തന്തി. ഇദമേവ പമാണന്തി.

പടിസന്ധിചതുക്കം നിട്ഠിതം.

**൫൦.** കമ്മചതുക്കേ. ‘‘ജനേതീ’’തി അജനിതം ജനേതി. പാതുഭാവേതി. ‘‘ഉപത്ഥമ്ഭതീ’’തി ജനിതം ഉപത്ഥമ്ഭതി. ചിരട്ഠിതികം കരോതി. ‘‘ഉപപീളേതീ’’തി ജനിതം ഉപപീളേതി, പരിഹാപേതി. ‘‘ഉപഘാതേതീ’’തി ഉപച്ഛിന്ദതി. ‘‘കടത്താ രൂപാനം’’തി കടത്താനാമകാനം കമ്മജരൂപാനം. ‘‘കമ്മപഥപത്താവാ’’തി എത്ഥ പടിസന്ധിജനേനേ സതി, സബ്ബമ്പി കമ്മം കമ്മപഥപത്തം നാമ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. വിപച്ചിത്ഥാതി വിപക്കം. വിപക്കം വിപാകം യേസന്തി വിപക്ക വിപാകാ. ഉപത്ഥമ്ഭമാനാ പവത്തതി. സയംപി പച്ചയലാഭേ സതീതി അധിപ്പായോ. ‘‘അലദ്ധോകാസസ്സാ’’തി ഇദം നിദസ്സന മത്തം. ലദ്ധോകാസസ്സപി ഉപത്ഥമ്ഭനം നാമ ഇച്ഛിതബ്ബമേവ. അഞ്ഞം അകുസലകമ്മം ഓകാസം ലഭതീതി യോജനാ. ‘‘ചായം’’തി ചേ അയം. ‘‘കാലങ്കരിയാ’’തി

കാലംകരേയ്യ. ''അസ്സാ''തി ഇമസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. ''പസാദിതം''തി പസന്നം. ''പദൂസിതം''തി പദുട്ഠം. പുബ്ബേ 'മരണാസന്ന കാലേ'തി വുത്തത്താ ഇധ 'പവത്തികാലേപീ'തി വുത്തം. ''ഏതം''തി കമ്മന്തരസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭനം. ''ജീവിതപരിക്ഖാരേ''തി ജീവിതപരിവാരേ പച്ചയേ. ''സമുദാനേത്വാ''തി സമാഹരിത്വാ .''ഏത്ഥാ''തി ഉപത്ഥമ്ഭക കമ്മട്ഠാനേ. ഖന്ധസന്താനസ്സ ഉപബ്രൂഹനന്തി സമ്ബന്ധോ. ''വുത്തനയേനാ''തി 'ജീവിതന്തരായേ അപനേത്വാ'തിആദിനാ വുത്തനയേന. ഖന്ധസന്താനസ്സ ചിരതരപ്പവത്തിന്തി സമ്ബന്ധോ. ''വുത്തപ്പകാരാ''തി 'വിപച്ചിതും അലദ്ധോകാസാവാ വിപക്ക വിപാകാ വാ സബ്ബാപി കുസലാ കുസല ചേതനാ'തി ഏവം വുത്തപ്പകാരാ. ''ദുബ്ബലതരം കത്വാ വാ വിബാധമാനാ''തി ഉപപീളക കമ്മകിച്ചം വുത്തം. ''ജനക കമ്മസ്സ ദുബ്ബല ആയൂഹനകാലേ''തി സമുച്ചയനകാലേ. ''വിഹത സാമത്ഥിയം''തി വിനാസിതസത്തികം. ''മഹേസക്ഖേസൂ''തി മഹാനുഭാവേസു. ''ഉപത്ഥമ്ഭകേമ്പി തബ്ബിപരിയായേന വേദിതബ്ബം''തി ഉപപീളക കമ്മേതോ വിപരിയായേന വേദിതബ്ബം. 'ഉപരിഭൂമി നിബ്ബത്തകമ്പി സമാനം ഹേട്ഠാഭൂമിയം നിബ്ബത്തേതീ'തിആദീസു 'ഹേട്ഠാഭൂമി നിബ്ബത്തകമ്പി സമാനം ഉപരിഭൂമിയം നിബ്ബത്തേതീ'തിആദിനാ വത്തബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. അജാതസത്തുരാജവത്ഥുമ്ഹി തസ്സ രഞ്ഞോ പിതുഘാതകമ്മം മഹാഅവീചിനിരയേ നിബ്ബത്തനകമ്പി സമാനം പച്ഛാ ബുദ്ധു പട്ഠാന കമ്മേന ബാധീയമാനം വിഹതസാമത്ഥിയം ഹുത്വാ തം ഉസ്സദനിരയേ നിബ്ബത്തേതി. ഖന്ധസന്താനസ്സ വിബാധനം നാമ സത്തസ്സ ദുക്ഖുപ്പത്തി കരണന്തി സമ്ബന്ധോ. കഥം ഗോമഹിംസാദീനം പുത്തദാരഞാതിമിത്താനഞ്ച വിപത്തികരണം തസ്സ സത്തസ്സ ഉപപീളക കമ്മകിച്ചം ഭവേയ്യ. അഞ്ഞോഹി സോ പുഗ്ഗലോ, അഞ്ഞേ ഗോമഹിംസാദയോ. ന ച അഞ്ഞേന കതം കമ്മം അഞ്ഞേസം സത്താനം ദുക്ഖുപ്പത്തിം വാ സുഖുപ്പത്തിം വാ കരേയ്യാതി ചോദനാ. ദുവിധന്തിആദിനാ തം വിസ്സജ്ജേതി. ആനന്ദ സേട്ഠിവത്ഥുമ്ഹി. സോസേട്ഠി മഹാമച്ഛരിയോ അഹോസി. അഞ്ഞേപി ദാനം ദേന്തേ നീവാരേസി. സോ തതോ ചവിത്വാ ഏകസ്മിം ഗാമകേ ഏകിസ്സാ ഇത്ഥിയാകുച്ഛിമ്ഹി ജാതോ. തസ്സ ജാതകാലതോ പട്ഠായ തസ്സ പാപകമ്മേന മാതരം ആദിം കത്വാ സകലഗാമികാനം ജനാനം ദുക്ഖുപ്പത്തി ഹോതീതി ധമ്മപദ അട്ഠകഥായം വുത്തം. തസ്മാ നിസ്സന്ദഫലവസേന അഞ്ഞേന കതം കമ്മം അഞ്ഞേസം സത്താനം ദുക്ഖുപ്പത്തിം വാ സുഖുപ്പത്തിം വാ കരോതി യേവാതി ദട്ഠബ്ബം. [''കമ്മജസന്തതി സീസേസൂ''തി പടിസന്ധികാലതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നാ ഏകേകാ കമ്മജരൂപസന്തതി നാമ അത്ഥി. സാ പച്ഛാ അപരാപരം താദിസായ കമ്മജരൂപസന്തതിയാ പവത്തത്ഥായ സീസഭൂതത്താ സന്തതി സീസന്തി വുച്ചതി. യം കിഞ്ചി ഏകം വാകമ്മജസന്തതി സീസം. ദ്വേ വാകമ്മജസന്തതി സീസാനി ]. വിസുദ്ധിമഗ്ഗപാഠേ. ''തദേവാ''തി തം ഉപഘാതക കമ്മമേവ. ''ഇധ ചാ''തി ഇമസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹേ. ''ഇമസ്സ പീ''തി ഇമസ്സ ഉപഘാതക കമ്മസ്സപി. ദുട്ഠഗാമണി രഞ്ഞോ വത്ഥുമ്ഹി ച സോണത്ഥേര പിതുനോ വത്ഥുമ്ഹി ച തേസം മരണാസന്നകാലേ പഠമം ദുഗ്ഗതി നിമിത്താനി ഉപട്ഠഹന്തി. പച്ഛാ രഞ്ഞോ ഏകം പുബ്ബകതം കല്യാണ കമ്മം അനുസ്സരന്തസ്സ ഥേരപിതു ച തങ്ഖണേ ഏവ ഏകം കല്യാണ കമ്മം കരോന്തസ്സ താനി ദുഗ്ഗതി നിമിത്താനി അന്തരധായന്തി. സഗ്ഗനിമിത്താനി പാതുബ്ഭവന്തി. ഉഭോപി ചവിത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തന്തീതി. കുസലാ കുസല കമ്മാനം ഖയം കരോതീതി കുസലാ കുസല കമ്മക്ഖയകരോ. ''ആയു കമ്മേസു വിജ്ജമാനേസൂ''തി തസ്സ സത്തസ്സ ആയു പരിച്ഛേദോ ച പരിയന്ത ഗതോ ന ഹോതി, കമ്മാനുഭാവോ ച പരിക്ഖീണോ ന ഹോതി. ഏവം ആയു

കമ്മേസു വിജ്ജമാനേസു. "അപരാധ കമ്മസ്സാ"തി മാതാപിതൂസുവാ ധമ്മികസമണ ബ്രാഹ്മണേസു വാ അപരജ്ഝനവസേന കതസ്സ അപരാധകമ്മസ്സ. "സോ പനാ"തി മജ്ഝിമട്ഠകഥാവാദോ പന. "അരുച്ചമാനോ വിയാ"തി അനിച്ഛിയമാനോവിയ. "സോ"തി മജ്ഝിമട്ഠകഥാ വാദോ. "തഥ പനാ"തി മജ്ഝിമട്ഠകഥായം പന. "സബ്ബഞ്ചേതം"തി സബ്ബഞ്ച ഏതം സുത്തവചനം, വസേന വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. അനിച്ഛന്തേഹി ടീകാ ചരിയേഹി. "വിപാകം പടിഇച്ഛിതബ്ബോ"തി വിപാകം പടിച്ച ഇച്ഛി തബ്ബോ. ഏത്ഥ "വിപാകം"തി കമ്മനിബ്ബത്തക്ഖന്ധ സന്താനം വുച്ചതി. തസ്സ ജനകം കമ്മം ജനക കമ്മന്തി വുച്ചതി. തസ്സേവ ഖന്ധസന്താനസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭകം തസ്സേവ ഉപപീളകം തസ്സേവ ഉപഘാതകം കമ്മം ഉപഘാതക കമ്മന്തി വുച്ചതീതി അധിപ്പായോ. "സാകേത പഞ്ഹേ"തി വിപാകുദ്ധാരേ ആഗതേ സാകേത പഞ്ഹേ. ധമ്മദിന്നായ നാമ ഉഗ്ഗസേന രഞ്ഞോ ദേവിയാ വത്ഥുമ്ഹി സാദേവീ പുബ്ബേ ഏകം അജം ഘാതേസി, തേന കമ്മേന അപായേസു പതിത്വാ പച്ഛാ പവത്തി വിപാകവസേന ബഹൂസു ഭവേസു അജസരീരേ ലോമഗണനാമത്തം അത്തനോ സീസച്ഛേദന ദുക്ഖം അനുഭോസീതി. "സാ പനാ"തി സാ ഏകാ പാണാതിപാത ചേതനാ പന. മഹാമോഗ്ഗലാന വത്ഥു നാമ പഞ്ചസത ചോരാനം ഥേരസ്സ ഘാത ന വത്ഥു . ഥേരോഹി അത്തനാ പുബ്ബകതേന ഉപച്ഛേദക കമ്മേന ചോരഘാതനം ലഭിത്വാ പരിനിബ്ബുതോ. സാമാവതിദേവീ ച വഗ്ഗുമുദാനദിതീരവാസിനോ പഞ്ചസത ഭിക്ഖൂ ച അത്തനോ പുബ്ബകതേഹി ഉപച്ഛേദക കമ്മേഹി താദിസം പരൂപക്കമം ലഭിത്വാ സഗ്ഗേസു നിബ്ബത്താ. ദുസ്സിമാരോ നാമ കകുസന്ധ ബുദ്ധകാലേ മാരദേവ പുത്തോ വുച്ചതി. കലാബുരാജാനാമ ഖന്തി വാദിതാ പസസ്സ ഘാതകോ വുച്ചതി. തേ പന തങ്ഖണേ അത്തനാ കതേന ഉപച്ഛേദക കമ്മേന തങ്ഖണേ ഏവ ചവിത്വാ അവീചിമ്ഹി നിബ്ബത്താ. തത്ഥ പുരിമ വത്ഥൂസു ഉപച്ഛേദക കമ്മം ഉപച്ഛിന്ദന മത്തം കരോതി. ന അത്തനോ വിപാകം ദേതി. പച്ഛിമവത്ഥൂസു പന ഉപച്ഛിന്ദനഞ്ച കരോതി, വിപാകഞ്ച ദേതീതി. വിഭാവനിപാഠേ. "ഉപച്ഛേദന പുബ്ബകം"തി ഉപച്ഛേദന പുബ്ബകം വിപാകം ജനേതീതി യോജനാ. കമ്മന്തരസ്സ വിപാകം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാവ അത്തനോ വിപാകം ജനേതീതി അധിപ്പായോ. തത്ഥ "അത്തനോ വിപാകം ജനേതീ"തി ഇധ കദാചി ജനേതി, കദാചി ന ജനേതീതി ഏവം വിഭാഗസ്സ അകതത്താ "തം ന സുന്ദരം"തി വുത്തം. തേനാഹ "ഇധ പുബ്ബകതേനാ"തിആദിം. "അട്ഠകഥാസുയേവ ആഗതത്താ"തി തേസു വത്ഥൂസു തേജനാ ഉപച്ഛേദക കമ്മേന മരന്തീതി ഏവം വത്വാ ആഗതത്താ. വിപാകം നിബ്ബത്തേതീതി വിപാക നിബ്ബത്തകം. തസ്സ ഭാവോ വിപാക നിബ്ബത്തകത്തം. വിപാക നിബ്ബത്തകത്തസ്സ അഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ.

ജനകചതുക്കം നിട്ഠിതം.

**൹൬൬**. "നികന്തി ബലേന വാ പടിബാഹിയമാനം വിപാകം ന ദേതീ"തി ഝാനലാഭിനോ ഹുത്വാപി മരണകാലേ ഉപ്പജ്ജിതും നികന്തിയാ സതി, തം ഝാനം വിപാകം ന ദേതീതി അധിപ്പായോ. "ഏകസ്സാ"തി ഏകസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. "തേസം"തി മഹഗ്ഗതകമ്മ ആനന്തരിയ കമ്മാനം. അന്തിമ ജവനവീഥിയം കതം നാമ വത്ഥു ദുബ്ബലത്താ സയമ്പി ദുബ്ബലം ഹോതി. പടിസന്ധിം ന ജനേതി. തേനാഹ "അന്തിമ ജവനവീഥിതോ പുബ്ബഭാഗേ ആസന്നേ കതം"തി. ഇദഞ്ച കമ്മസാമഞ്ഞ വസേന വുത്തം. കമ്മവിസേസേ പന സതി, ന ദേതീതി ന വത്തബ്ബന്തി ദസ്സേതും "മിച്ഛാദിട്ഠികമ്മം പനാ"തിആദി വുത്തം. കതം ആസന്ന

കമ്മം നാമാതി ഗഹേതബ്ബന്തി യോജനാ. പാളിപാഠേ. അസ്സപുഗ്ഗലസ്സ മരണകാലേവാ സമ്മാദിട്ഠി സമത്താ സമാദിന്നാ, മിച്ഛാദിട്ഠി സമത്താ സമാദിന്നാതി യോജനാ. പരതോ പരിപുണ്ണം ആഗമിസ്സതി. സോമനസ്സ ജനകം പരചേതനാ പവത്തിവസേന. സന്താപ ജനകം കുക്കുച്ചവിപ്പടിസാരപ്പവത്തിവസേന. ഇദം ഗരുക ചതുക്കം നാമ അനന്തരേ ഭവേ വിപച്ചനകാനം കമ്മാനം വസേന വുത്തന്തി ആഹ "ഉപപജ്ജവേദനീയ കമ്മാനി ഏവാ"തി. കമ്മം നാമ കുസലം വാ ഹോതു, അകുസലം വാ. പുനപ്പുനം ലദ്ധാ സേവനേ സതി, വിപാകം ദേതി. അസതി ന ദേതി. കാമാവചരസ്സ കുസലസ്സ കമ്മസ്സ കതത്താ ഉപചിതത്താ വിപാകം ഉപ്പന്നം ഹോതി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണന്തി ച, അകുസലസ്സ കമ്മസ്സ കതത്താ ഉപചിതത്താ വിപാകം ഉപ്പന്നം ഹോതി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണന്തി ച, പാളിയം വുത്തം. ഏത്ഥഹി കതത്താതി വത്വാ പുന ഉപചിതത്താതി വചനം പുനപ്പുനം വഡ്ഢനസങ്ഖാതേ ആസേവനേ സതി ഏവ വിപാകം ദേതീതി ഞാപേതി. തസ്മാ കതമത്ത കമ്മത്താ കടത്താ കമ്മം നാമാതി വുത്തേപി അനന്തരഭവേ വിപച്ചനക കമ്മസ്സേവ ഇധ അധിപ്പേതത്താ പുനപ്പുനം ലദ്ധാ സേവനമേവ ഇധ ഗഹേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും അട്ഠകഥായം "പുനപ്പുനം ലദ്ധാസേവനം"തി വുത്തം.

"ഏവഞ്ച കത്വാ"തിആദീസു. "യത്ഥ തം പുബ്ബകതം കമ്മന്തി ആഗതം"തി യസ്മിം അട്ഠകഥാ പദേസേ തം കടത്താ കമ്മം പുബ്ബകതം കമ്മംതി ആഗതം. "കസ്മാ ഇധാ"തിആദീസു. "ഇധാ"തി ഇമസ്മിം അഭിധമ്മത്ഥ സങ്ഗഹേ. പാളിയം. യം ഗരുകം, തം വിപാകം ദേതി. തസ്മിം അസതി, യം ബഹുലം. തസ്മിം അസതി, യം ആസന്നം. തസ്മിം അസതി, യം കടത്താ വാ പന കമ്മം, തം വിപാകം ദേതീതി അത്ഥോ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

സുത്തന്തപാഠേ. സുഖവേദനം ജനേതീതി സുഖവേദനീയം. "സമത്താ"തി സുട്ഠുഗഹിതാ. "സമാദിന്നാ"തി തദത്ഥവിവരണം. "പരിയത്തം"തി സമത്ഥം. തമ്ബദാധികസ്സ യാവജീവം ബഹൂനി പാപകമ്മാനി ആചിണ്ണാനി. മരണ ദിവസേ പന സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ ചവിത്വാ തേന ആസന്ന കമ്മേന സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തി. വാതകാലസ്സ യാവജീവം ബഹൂനി കല്യാണ കമ്മാനി ആചിണ്ണാനി. മരണ ദിവസേപന ബുദ്ധസാസനേ വിപരീത സഞ്ഞം കത്വാ തേന ആസന്ന കമ്മേന അപായേ നിബ്ബത്തി.

ഗരുകചതുക്കം നിട്ഠിതം.

**൯൭**. ദിട്ഠധമ്മചതുക്കേ. പസ്സിതബ്ബോതി ദിട്ഠോ. "ധമ്മോ"തി ഖന്ധായതന ധമ്മ സമൂഹോ. ദിട്ഠോ ധമ്മോതി ദിട്ഠ ധമ്മോ. വത്തമാനോ ധമ്മസമൂഹോ. യോ അത്തഭാവോതി വുച്ചതി. അത്തസങ്ഖാതസ്സ ദിട്ഠിയാ പരികപ്പിതസാരസ്സ ഭാവോ പവത്തി കാരണന്തി കത്വാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "ദിട്ഠ ധമ്മോ വുച്ചതീ"തിആദിമാഹ. "വിപാകം പടിസംവേദേതീ"തി ഏതേന കഥം കമ്മസാധനം ദസ്സേതി. പടിസംവേദന ക്രിയാപദേ വിപാകന്തി കമ്മപദം ദിസ്വാ വിപാകം നാമ വേദിതബ്ബം വേദനീയം. പടിസംവേദിതബ്ബം പടിസംവേദനീയന്തി വിഞ്ഞാതത്താ. "ഉപേച്ചാ"തി ഉപഗന്ത്വാ. "ഉപപജ്ജിത്വാ"തി ഉപേച്ച പജ്ജിത്വാ. പാപുണിത്വാതി അത്ഥോ. വിഭാവനിപാഠേ. "ദിട്ഠ ധമ്മതോ"തി ദിട്ഠ ധമ്മസ്സ. സാമിഅത്ഥേ പഞ്ചമീ. പാളിയം വുത്തം. "ഏത്ഥഹീ"തിആദി പുബ്ബവാക്യേ വുത്ത നയമേവ. അപരസദ്ദോ നിച്ചം അപാദാനാ പേക്ഖോ. തഞ്ച അപാദാനം നാമ അനന്തരേ വുത്തപദേഹി. "ദിട്ഠധമ്മാ നാഗതാനന്തര ഭവേഹീ"തി

ദിട്ഠധമ്മതോ ച അനാഗതാനന്തര ഭവതോ ചാതി അത്ഥോ. "പരിവത്തോ"തി പബന്ധോ. അപരാപരിയോതി വാ, അപരോ ച അപരോ ച അപരാപരോ. അപരാപരേ പവത്തോ അപരാപരിയോതി അത്ഥോ. "ഉപപജ്ജഭവം"തി അനാഗതാനന്തരഭവം. അഹോസി കമ്മേ "അഹോസീ"തി പദം അഞ്ഞാസി കോണ്ഡഞ്ഞോതി പദേവിയ രുള്ഹീനാമപദന്തി ആഹ "അഹോസി നാമകം"തി. തം പന രുള്ഹിപദം കുതോപവത്തംതി ആഹ "അഹോസി കമ്മം"തിആദിം. "ഏവം വുത്ത പാഠവസേനാ"തി ഏത്ഥ ഇധ വുത്തോ പാഠോ സാ വസേസോ. പരിപുണ്ണപാഠോ പന അഹോസി കമ്മം അഹോസി കമ്മ വിപാകോ, അഹോസി കമ്മം നാഹോസി കമ്മ വിപാകോ, അഹോസി കമ്മം അത്ഥികമ്മ വിപാകോ, അഹോസി കമ്മം നത്ഥി കമ്മവിപാകോ, അഹോസികമ്മം ഭവിസ്സതി കമ്മ വിപാകോ, അഹോസി കമ്മം ന ഭവിസ്സതി കമ്മ വിപാകോതിആദിനാ പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗേ ആഗതോ. "സാ"തി പഥമ ജവന ചേതനാ. "അപ്പതര വിപാകാ ചാതീ"തി ഏത്ഥ "ഇതീ"തി ഹേതു അത്ഥേ നിപാതോ, തസ്മാ അചിരട്ഠിതി കത്താ ദിട്ഠ ധമ്മേ ഏവ ഫലം ദത്വാ വിഗച്ഛതി, തസ്മാ അപ്പതര വിപാകത്താ അഹേതുകമത്തം ഫലം ദത്വാ വിഗച്ഛതീതി യോജനാ. "പച്ചയോതി ചാ"തി പച്ചയം ലദ്ധാതി വുത്തോ പച്ചയോതി ച. "സോ"തി മഹന്തം വുത്തോ പച്ചയോ. "കാകവലിയാദീനം വിയാ"തി കാകവലിയാദീനം പുഗ്ഗലാനം ദിട്ഠവേദനീയ കമ്മം വിയ. "പാകടതരപ്ഫലദാനം"തി സത്താഹബ്ഭന്തരേ ഏവ സേട്ഠിട്ഠാനപ്പടി ലാഭാദിവസേന പാകടതരപ്ഫലദാനകം കമ്മവിസേസം. കമ്മ പഥജവനസന്താനേ പവത്താ പഥമജവന ചേതനാ വാ ഇതരാപി പഥമ ജവന ചേതനാ വാതി യോജനാ. "കാചീ"തി ഏകച്ചാ പഥമജവന ചേതനാ. സേസാനി ദിട്ഠധമ്മ വേദനീയ കമ്മാനി.

ഉപപജ്ജകമ്മേ. "അത്ഥ സാധികാ"തി സന്നിട്ഠാനത്ഥസാധികാ. പാണഘാതാദി കിച്ചസാധികാതി വുത്തം ഹോതി. സുട്ഠു നിട്ഠാപേതീതി സന്നിട്ഠാപികാ. "സേസാനി പീ"തി സേസാനി ഉപപജ്ജ വേദനീയ കമ്മാനിപി. "ഇധാ"തി ഇമസ്മിം മനുസ്സ ലോകേ. "മിസ്സകകമ്മാനീ"തി കുസലാ കുസലമിസ്സകാനി കമ്മാനി. വേമാനികപേതവത്ഥൂനി വിമാനവത്ഥു പാളിയം ആഗതാനി. "സുഗതിയം വിപത്തിം അനുഭവന്താനി വത്ഥൂനീ"തി ഏത്ഥ "വിപത്തിം"തി ചക്ഖു സോതാദീനം അങ്ഗ പച്ചങ്ഗാനം വാ വിപത്തിം. നാനാ ദുക്ഖുപ്പത്തിഭൂതം വാ വിപത്തിം. "ദുഗ്ഗതിയം സമ്പത്തിം"തി മഹിദ്ധീനം നാഗസുപണ്ണാദീനം സമ്പത്തിം. "യഥാ വുത്ത വത്ഥൂഹീ"തി വേമാനിക പേതവത്ഥാദീഹി. അട്ഠകഥാപാഠേ. "തേസം സങ്കമനം നത്ഥീ"തി തേസം കമ്മാനം വിപച്ചനകാല സങ്കന്തി നാമ നത്ഥി. "യഥാഠാനേയേവ പതിട്ഠന്തീ"തി താനി ദിട്ഠ ധമ്മട്ഠാനാദിവസേന ഭഗവതാ യഥാ വുത്തട്ഠാനേ ഏവ തിട്ഠന്തി. "ഏവം വുത്തം"തി തേസം സങ്കമനം നത്ഥീതിആദിനയേന വുത്തം. "യുത്തിയാ വാ അഭാവതോ"തി ഏത്ഥ ദിട്ഠ ധമ്മ വേദനീയസ്സ പടിസന്ധി വിപാകാദി യുത്തിയാ അഭാവതോ.

ദിട്ഠധമ്മചതുക്കം.

**ഫര്‍വ്വ**. പാകട്ഠാനചതുക്കേ. "കായാദീനം"തി ചോപനകായാദീനം. കായ വിഞ്ഞത്താദീനന്തി വുത്തം ഹോതി. "അതിപാതേന്തീ"തി അതിക്കമ്മ പയോഗേന അഭിഭവിത്വാ പാതേന്തി. തേനാഹ "അതിപാതനഞ്ചേത്ഥാ"തിആദിം. "അദിന്നം"തി സാമികേനഅദിന്നം പരസന്തകം. അഗമനീയവത്ഥൂനി നാമ അവീതിക്കമനത്ഥായ

അനുപഗന്തബ്ബാനി മാതുരക്ഖിതാദീനി ഇത്ഥി പുരിസസരീരാനി. ''തസ്സാ''തി പരപാണസ്സ. ''തതോ''തി പരപരിഗ്ഗഹിത ഭാവതോ. ''അച്ഛിന്ദക ചേതനാ''തി പരസന്തകസ്സ അത്തനോ സന്തകകരണവസേന ഭുസം പരസന്തകാ ഭാവച്ഛിന്ദക ചേതനാ. വിലുപ്പന ചേതനാതി വുത്തം ഹോതി. ''മഗ്ഗേന മഗ്ഗപ്പടിപാദകസ്സാ''തി അത്തനോ മഗ്ഗേന പരമഗ്ഗ സമ്പയോജകസ്സ. ''ഏത്ഥപീ''തി യഥാ അദിന്നാദാനേ പരപരിഗ്ഗഹിത സഞ്ഞിനോതി ദുതീയം അങ്ഗപദം വുത്തം. ഏവം ഏത്ഥപി. ഏത്ഥ വദന്തി അഗമനീയ വത്ഥു വസേന ചിത്തന്തി അവത്വാ തസ്മിം സേവന ചിത്തന്തി വുത്തം. തസ്മാ അഗമനീയ വത്ഥു സഞ്ഞിതാതി അവുത്തമ്പി വുത്തസദിസം ഹോതീതി. ന ഹോതി. ന ഹി തസ്മിന്തി വചനം സഞ്ഞാവിസേസ സഹിതം അത്ഥം വദതി. ഈദിസേസു ച ഠാനേസു സചേ സഞ്ഞാപധാനം ഹോതി. പാണസഞ്ഞിതാ, പരപരിഗ്ഗഹിത സഞ്ഞിതാ,തി അങ്ഗ പദം വിയ ഇധപി അഗമനീയ വത്ഥു സഞ്ഞിതാതി ദുതീയം അങ്ഗപദം അവസ്സം വത്തബ്ബം ഹോതി. കസ്മാ, അങ്ഗനിയമട്ഠാനത്താ. തേനാഹ ''ഏതേനാ''തിആദിം. ''ചതുരങ്ഗീകോവ വുത്തോ''തി തസ്സ ചത്താരോ സമ്ഭാരാ. അഗമനീയ വത്ഥു, തസ്മിം സേവന ചിത്തം, സേവനപ്പയോഗോ, മഗ്ഗേന മഗ്ഗപ്പടിപത്തി അധിവാസനന്തി. ''സാ''തി ഭിക്ഖുനീ. ''രക്ഖിതാസു സങ്ഗഹിതാ''തി മാതുരക്ഖിത പിതു രക്ഖിതാദീസു സങ്ഗഹിതാ. ''ടീകാസു പനാ''തി സുത്തന്തടീകാസു പന. ''സാ''തി ഭിക്ഖുനീ. പാസണ്ഡാ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാദീനി. തം വാദിനോ പാസണ്ഡിയാ നാമ. തേസം ധമ്മോ പാസണ്ഡിയ ധമ്മോ നാമ. മിച്ഛാചാരോപി ദുസ്സീലായ ഇത്ഥിയാ വീതിക്കമോ അപ്പസാവജ്ജോ. തതോ ഗോരൂപ സീലികായ മഹാസാവജ്ജോ. തതോ സരണങ്ഗതായ, പഞ്ച സിക്ഖാ പദികായ, സാമണേരിയാ, പുഥുജ്ജന ഭിക്ഖുനിയാതിആദി. അട്ഠകഥാ പാഠേ. ''ഏത്ഥാ''തി ഇമസ്മിം അകുസലകായകമ്മേ. ''ന ഗഹിതം''തി ഥേരേന വാ അട്ഠകഥാചരിയേഹി വാ ന ഗഹിതം. സുരഞ്ച മേരയഞ്ച പിവന്തി ഏതേനാതി സുരാമേരയ പാനം. തദജ്ഝോഹരണ ചേതനാ കമ്മം. ''സബ്ബ ലഹുകോ''തി സബ്ബേസം സുരാപാന കമ്മ വിപാകാനം മജ്ഝേ യോ വിപാകോ ലഹുകതരോ, പവത്തിവിപാകമത്തോതി വുത്തം ഹോതി. ''ഉമ്മത്തകസംവത്തനികോ''തി ഉമ്മത്തഭാവ സംവത്തനികോ. ''പഞ്ചപീ''തി സുരാപാന കമ്മേന സഹ പഞ്ചപി. മൂലടീകാ വചനേ. ''തസ്സാ''തി സുരാപാന കമ്മസ്സ. പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗടീകായം ഇമസ്സ വാക്യസ്സ സംവണ്ണനായം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ ''തബ്ബി രമണാദയോ ചാ''തി തതോ സുരാപാനതോ വിരമണാദയോ ച. ''മദസ്സാ''തി മജ്ജനസ്സ. ''അപുഞ്ഞപഥസ്സാ''തി അകുസല കമ്മ പഥസ്സ. ''തബ്ബിരതി പീ''തി തതോ സുരാപാനതോ വിരതിപി. ''നിമ്മദതായാ''തി മജ്ജനരഹിത ഭാവസ്സ. ''സാ''തി നിമ്മദതാ. ''പുഞ്ഞപഥസ്സാ''തി കുസലകമ്മ പഥസ്സ. ''ഇതീ''തി തസ്മാ. ''താനീ''തി സുരാപാന കമ്മതബ്ബിരതി കമ്മാനി. ''ന ഇതരം''തി കമ്മപഥേഹി അസമ്ബന്ധം. സുരാപാനം വിസും പടിസന്ധിം ന ദേതീതി യോജനാ. തബ്ബിരതി കമ്മേ പന സചേ ഇദം സുരാപാനം നാമ പാപകമ്മം ദുച്ചരിതന്തി ഞത്വാ സമാദാന വിരതി സമ്പത്തവിരതി വസേന തം സിക്ഖാപദം രക്ഖതി. തം സീലം അഞ്ഞേഹി പുഞ്ഞപഥേഹി അസമ്ബന്ധമ്പി വിസും പടിസന്ധിം ന ദേതീതി ന വത്തബ്ബം. ''ഏവമിദം പീ''തി ഏവം ഇദമ്പി സുരാപാന കമ്മം കമ്മ പഥപത്തസ്സ കമ്മസ്സ പരിവാരഭൂതം ഏവ പടിസന്ധിം ജനേതീതി യോജനാ. ''തത്ഥാ''തി കമ്മപഥസുത്തേസു. സരൂപതോ ന വുത്തന്തി ച സക്കാ വത്തുന്തി സമ്ബന്ധോ. ''യം''തി യം സുരാപാന കമ്മം. ''തത്ഥാ''തി തേസു കമ്മപഥസുത്തേസു. കമ്മ ജനനം നാമ ദുച്ചരിത കമ്മാനം ജനനം. സക്കേന

ദേവാന മിന്ദേന തസ്സ അപായഗാമിതാ വുത്താതി സമ്ബന്ധോ. തസ്സാസുരായ പുണ്ണം ഇമം സുരാകുമ്ഭംകിണാഥ. മൂലം ദേഥ ഗണ്ഹാഥാതി അത്ഥോ. “തസ്സാ”തി സുരാപാന കമ്മസ്സ. അപായം ഗമേതി സമ്പാപേതീതി അപായ ഗാമീ. “യദിദം”തി യാ അയം യഥാലാഭ യോജനാ അത്ഥി. മൂലടീകാ വചനേ. “കമ്മസഹജാതാ”തി അകുസല കമ്മസഹജാതാ തണ്ഹാ. “തേസം”തി തേസം പഞ്ചന്നം കമ്മാനം. “കോട്ഠാസതോ”തി ധമ്മസങ്ഗണിയം ഫസ്സോ ഹോതി, വേദനാ ഹോതീതിആദിനാ വുത്തേ ധമ്മുദ്ദേസവാരേ ഝാനാദികോട്ഠാസാ നാമ ആഗതാ. തേസു പഞ്ച സിക്ഖാപദാ കോട്ഠാസതോ കമ്മപഥ കോട്ഠാസികാ ഏവ. കമ്മപഥ കോട്ഠാസേ അന്തോഗധാതി അത്ഥോ. “പുരിമാനം ചതുന്നം”തി പാണാതി പാതാദീനം ചതുന്നം കമ്മാനം. “പടിക്ഖിത്തോ”തി തസ്സ കമ്മപഥഭാവോ പടിക്ഖിത്തോ. “തതീയം”തി തതീയ സുത്തം. ഏതാസുപി ച അട്ഠകഥാസു.

കായകമ്മാദീസു. സസമ്ഭാരകായോ നാമ സകലോ രൂപകായോ. പസാദകായോ നാമ കായപസാദോ ഏവ. കായ വിഞ്ഞത്തി ചോപനകായോ നാമ. “ചോപന”ന്തി ച ചലനം വുച്ചതി. “സോ യേവാ”തി ചോപനകായോയേവ. കായകമ്മ നാമ ലാഭോ ച ഹോതി, തസ്മാ സോ കമ്മാനം പവത്തി മുഖന്തി വുച്ചതീതി യോജനാ. “കമ്മാനി വിസേസേതും”തി ഇദം കായകമ്മം നാമ, ഇദം വചീകമ്മം നാമാതി വിസേസേതും നിയമേതും. “സക്കോന്തീ”തി കമ്മാനി വിസേസേതും സക്കോന്തി. തസ്മാ കായദ്വാരേ വുത്തിതോതി ച വചീദ്വാരേ വുത്തിതോതി ച വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. മിച്ഛാചാരസ്സ വചീദ്വാരേ അപ്പവത്തിതോ “പുരിമാനി ദ്വേ”തി വുത്തം. “മജ്ഝിമാനി ചത്താരീ”തി മുസാവാദാദീനി ചത്താരി വചീകമ്മാനി. “ഛബ്ബിധാനി താനി വജ്ജാനീതി”തി ‘കായകമ്മം ജഹേയ്യു’ന്തിആദീനി ഛബ്ബിധാനി താനി വജ്ജാനി. കഥം ഏകമേകേന ബാഹുല്ല സദ്ദേന ഛബ്ബിധാനി താനി വജ്ജേതീതി. അന്വയതോ ച ബ്യതിരേകതോ ച വജ്ജേതി. കഥം, പാണാതിപാത കമ്മം കദാചി അപ്പകേന വചീദ്വാരേ ഉപ്പന്നമ്പി കായദ്വാരേ ഏവ പവത്തി ബഹുലത്താ കായകമ്മമേവ ഹോതി. വചീകമ്മ സങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതി. ദ്വേ വാ അസ്സ നാമാനി ന ഭവന്തി. വചീദ്വാരേ പന അപ്പകവുത്തിത്താ വചീകമ്മം നാമ ന ഹോതി. കായകമ്മന്തി നാമം ന ജഹതി. ദ്വേ വാ അസ്സ നാമാനി ന ഭവന്തീതി ഏവം ഏകേന കായദ്വാരേ ബാഹുല്ല വുത്തിവചനേന പാണാതിപാത കമ്മേ ഛബ്ബിധാനി വജ്ജാനി വജ്ജേതീതി. ഏവം സേസേസു. വനചരകോ നാമ വനലുദ്ദകോ. സോ പന കദാചി അപ്പകേന ഗാമേ ചരന്തോപി വനേ ബാഹുല്ല ചാരിത്താ വനചരകോ ഏവ ഹോതി. ഗാമചരകോതി നാമം ന ലഭതി. ദ്വേ വാ അസ്സ നാമാനി ന ഭവന്തി. ഏവം സങ്ഗാമാവചരകാപി. സങ്ഗാമാവചരോ നാമ സങ്ഗാമേ ബാഹുല്ലാവചരോ ഹത്ഥീ വുച്ചതി. ഏത്ഥ മനോദ്വാരം സബ്ബ കമ്മ സാധാരണത്താ കമ്മാനി വിസേസേതും ന സക്കോതീതി വുത്തം. ഏവഞ്ചസതി, ‘അഭിജ്ഝാ ബ്യാപാദോ മിച്ഛാദിട്ഠി ചേതി മനസ്മിം വുത്തിതോ മനോകമ്മം നാമാ’തി ഇദം ന വത്തബ്ബന്തി. നോ ന വത്തബ്ബം. കമ്മ സിദ്ധിം പടിച്ച അഞ്ഞദ്വാരേഹി അസാധാരണത്താ . തേനാഹ “മനോകമ്മാനി പനാ”തിആദിം. “സിദ്ധം”തി നിബ്ബത്തം. “കായകമ്മദ്വാരം”തി ഏത്ഥ തത്ഥ ചോപനകായോ കായകമ്മാനം പവത്തി ബഹുലത്താ കായകമ്മ ദ്വാരം നാമ. ചോപനവാചാ തത്ഥ വചീകമ്മാനം പവത്തി ബഹുലത്താ വചീകമ്മദ്വാരം നാമ. കുസലാ കുസല ജവന ചിത്തം പന മനോകമ്മാനം തത്ഥേവ കമ്മ കിച്ച സിദ്ധിതോ മനോകമ്മ

ദ്വാരം നാമാതി ഏവം കമ്മേന ദ്വാര വവത്ഥാനം വേദിതബ്ബം. "തസ്സ ദ്വാരസ്സ നാമം ഭിന്ദിതും വാ"തി കായോതി നാമം ഭിന്ദിതും വാ. "അത്തനോ നാമം ദാതുന്തി വാ"തി വചീതി നാമം തസ്സ ദാതും വാ. "ബ്രാഹ്മണ ഗാമാദീനം ബ്രാഹ്മണ ഗാമാദിഭാവോ വിയാ"തി തസ്മിം അഞ്ഞകുലേസു വസന്തേസുപി ബ്രാഹ്മണ കുലബഹുലത്താ ബ്രാഹ്മണ ഗാമോത്വേവ നാമം ഹോതി. തസ്മിം വനേ അഞ്ഞരുക്ഖേസു സന്തേസുപി ഖദിരരുക്ഖ ബഹുലത്താ ഖദിരവനന്ത്വേവ നാമം ഹോതീതി വത്തബ്ബന്തി. കായകമ്മം നിട്ഠിതം.

**൧൪൯**. വചീകമ്മേ. "മുസാ വദന്തീ"തി അഭൂതതോ വദന്തി. പിസതി ഏതായാതി പിസുണാ. "നിരുത്തി നയേനാ"തി ഏത്ഥ പിയസുഞ്ഞ കരണാതി വത്തബ്ബേ അക്ഖര ലോപകരണം നിരുത്തി നയോ നാമ. "യേനാ"തി യേനജനേന. "സമ്ഫം"തി ഏത്ഥ സംസദ്ദോ സമ്മതി ദുക്ഖം ഏതേനാതി അത്ഥേന സുഖേ ഹിതേ വത്തതീതി ആഹ "സം സുഖം ഹിതഞ്ചാ"തി. കീദിസം സുഖം ഹിതഞ്ചാതി ആഹ "സാധുജനേഹി അധിഗന്തബ്ബം"തി. ഏതേന പാപജനേഹി അധിഗന്തബ്ബം ഹിതസുഖം പടിക്ഖിപതി. ഹിതസുഖസ്സ വിനാസനം നാമ തസ്സ ആഗമന മഗ്ഗഭിന്ദനന്തി ആഹ "ഹിതസുഖ മഗ്ഗം ഭിന്ദതീ"തി. "തം വാ"തി ഏത്ഥ "തം"തി ഹിതസുഖം. "അത്ഥ ധമ്മാ പഗതസ്സാ"തി അത്ഥതോ ച ധമ്മതോ ച അപഗതസ്സ. "പടിഭാണ ചിത്തസ്സാ"തി സുണന്താനം ചിത്തരതി ചിത്തഹാസവഡ്ഢനത്ഥായ പടിഭാണഞ്ഞാണേന ചിത്തീകതസ്സ. "യത്ഥാ"തി യസ്മിം കഥാ മഗ്ഗേ. "അത്ഥ ധമ്മ വിനയപദം"തി അത്ഥ പദഞ്ച ധമ്മപദഞ്ച വിനയ പദഞ്ച. തത്ഥ അത്ഥോ നാമ ആരോഗ്യസമ്പത്തി, മിത്തസമ്പത്തി, പഞ്ഞാസമ്പത്തി, ധന സമ്പത്തി, ഭോഗസമ്പത്തിയോ. താസു കോസല്ലജനകം വാക്യപദം അത്ഥപദം നാമ. ഇദം സുചരിതം നാമ സഗ്ഗസംവത്തനികം, ഇദം ദുച്ചരിതം നാമ അപായ സംവത്തനികന്തി ഏവം സഭാവ ധമ്മേസു കോസല്ല ജനകം വാക്യ പദം ധമ്മ പദം നാമ. ഏവം ചിത്തം ദമിതബ്ബം, ഏവം ഇന്ദ്രിയാനി ദമിതബ്ബാനി, ഏവം രാഗോ വിനേതബ്ബോ, ഏവം ദോസോ വിനേതബ്ബോതിആദിനാ വിനേതബ്ബേസു വിനയ കോസല്ലജനകം വാക്യപദം വിനയ പദം നാമ. യത്ഥ ഏവരൂപം അത്ഥ പദഞ്ച ധമ്മ പദഞ്ച വിനയ പദഞ്ച കിഞ്ചി നത്ഥി. തസ്സ വാചാ വത്ഥുമത്തസ്സ ഏതംനാമം ഹോതീതി യോജനാ. "സമ്ഫം"തി വുത്തപ്പകാരം നിരത്ഥകവചനം. "തത്ഥാ"തി തേസു വചീകമ്മേസു. വിസംവാദനം നാമ വിരജ്ഝാ പനം. വിസംവാദകോ നാമ വിരജ്ഝാപനകോ. അത്ഥം ഭഞ്ജതി വിനാസേതീതി അത്ഥ ഭഞ്ജനകോ. "കമ്മപഥഭേദോ"തി പടിസന്ധി ജനകോ കമ്മപഥവിസേസോ. "ഇതരോ"തി അത്ഥ ഭഞ്ജനകതോ അഞ്ഞോ മുസാവാദോ. "കമ്മ മേവാ"തി പവത്തി വിപാക ജനകം വചീകമ്മമേവ. "രജാനം"തി ധൂലീനം. താസു സുഗതി ദുഗ്ഗതീസു ഉപ്പജ്ജന്തീതി തദുപ്പജ്ജനകാനി. "പഥഭൂതത്താ"തി ഉപ്പത്തിമഗ്ഗഭൂതത്താ. "ഭേദ പുരേക്ഖാരേനാ"തി മിത്തഭേദപുരേക്ഖാരേന. മിത്തം ഭിന്ദതീതി ഭേദകോ. "സംകിലിട്ഠ ചേതനാ"തി അത്ഥ പുരേക്ഖാര ധമ്മ പുരേക്ഖാര വിനയ പുരേക്ഖാര അനുസാസനി പുരേക്ഖാര രഹിതാ കേവലം ഭേദപുരേക്ഖാര ചേതനാ സംകിലിട്ഠ ചേതനാ നാമ. "പരേ ഭിന്നേ യേവാ"തി പരജനേ പരജനേന മിഥുഭേദവസേന ഭിന്നേയേവ. "യം കിഞ്ചീ"തി യം കിഞ്ചി അക്കോസവത്ഥു. "അയം പീ"തി അയം ഫരുസവാചാപി. ഏവം അക്കോസന കമ്മംപി അക്കോസിതബ്ബസ്സ ദൂരേ ഠിതസ്സപി മതസ്സപി സമ്പജ്ജതീതി യോജനാ. അനത്ഥം നിരത്ഥകവാചാ വത്ഥു മത്തം വിഞ്ഞാപേതീതി അനത്ഥവിഞ്ഞാപനകോ. "സച്ചതോ ഗണ്ഹന്തേ യേവാ"തി യഥാ സോ കഥേതി,

തഥാ തം വത്ഥു ഉപ്പന്ന പുബ്ബന്തി ഏവം സച്ചതോ ഗണ്ഹന്തേയേവ. കേചി സച്ചതോ ഗണ്ഹിത്വാ കിഞ്ചി വത്ഥും പൂജനീയ ഠാനേ ഠപേത്വാ ധോമേന്താ പൂജേന്താ വന്ദന്താ പരിഹരന്തി. സമ്പരായി കത്ഥായ തം സരണം ഗച്ഛന്തി. സബ്ബമേതം നിരത്ഥകം ഹോതി. "തദസ്സാദവസേനാ"തി തം രാജകഥാദിം തത്ഥ ചിത്തരതിം ലഭിത്വാ അസ്സാദവസേന കഥേന്തസ്സേവ കമ്മം ഹോതി. അനിച്ച ലക്ഖണ വിഭാവനത്ഥായ വാ രതനത്തയ ഗുണവിഭാവനത്ഥായ വാ പാപ ഗരഹ കല്യാണ സമ്ഭാവനായ വാ കഥേന്തസ്സ പന സത്ഥകമേവ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ "അത്ഥ ധമ്മ വിനയ നിസ്സിതം"തിആദിം. സേസമേത്ഥ കായദ്വാരേ ദീപിതമേവ.

**ഫ൫൦**. മനോകമ്മേ . "അഭിജ്ഝായന്തീ"തി അതിരേകതരം ഝായന്തി, ചിന്തേന്തി, ഓലോകേന്തി വാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "അസ്സാദമത്തേ അന്ത്വാ"തിആദിമാഹ. "ബ്യാപാദേന്തീ"തി വിഗതഭാവം ആപാദേന്തി സമ്പാപേന്തി. തഞ്ച ആപാദനം ന കായവാചാഹി. അഥ ഖോ ചിത്തേനേവാതി വുത്തം "ചിന്തേന്തീ"തി. "തബ്ബി പരീതതോ"തി സപ്പുരിസ പഞ്ഞത്തിതോ വിപരീതേന. "തത്ഥാ"തി തേസു മനോകമ്മേസു. "ഇദം മമസ്സാ"തി ഇദം സന്തകം മമസന്തകം ഭവേയ്യ, അഹോ സാധു വതാതി യോജനാ. "അത്തനോ കത്വാ"തി അത്തനോ സന്തകം കത്വാ. "ലാഭാവതിമേ"തി ഏത്ഥ സുലാഭം ലഭന്തീതി ലാഭാ. "അത്തനോ കരേയ്യം"തി അത്തനോ സന്തകം കരേയ്യം. പരഭണ്ഡം വത്ഥു യസ്സാതി പരഭണ്ഡ വത്ഥുകോ. "വത്ഥൂ"തി ആരമ്മണഭൂതം വത്ഥു. യാവ ന പരിണാമേതി, താവ ന കമ്മപഥഭേദോ ഹോതീതി യോജനാ. "വുത്തഞ്ഹേതം അട്ഠകഥാസൂ"തി അധികാരോ. "അയം"തി അയം സത്തോ. "തസ്സാ"തി തസ്സ സത്തസ്സ. ദസവത്ഥുകാമിച്ഛാദിട്ഠി നാമ 'നത്ഥിദിന്നം, നത്ഥിയിട്ഠം, നത്ഥിഹുതം'തിആദികാ മിച്ഛാദിട്ഠി. ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതേസു കാചിദിട്ഠിയോ നത്ഥികാദി സഭാവാ ഹോന്തി. ഇധ പന തബ്ബഹുലനയേന കമ്മമേവാതി വുത്തം. യഥാവുത്തോതി സമ്ബന്ധോ. ഗച്ഛന്തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. "ചിത്തുപ്പാദോ"തി മഗ്ഗചിത്തുപ്പാദേ. "പസ്സന്തോ"തി തീണി ലക്ഖണാനി പസ്സന്തോ. വുത്തോതി സമ്ബന്ധോ. "നിയാമം"തി സമ്മത്ത നിയാമം. അവിപരീതനിയാമന്തി അത്ഥോ. പുന "നിയാമം"തി മിച്ഛത്തനിയാമം. വിപരീത നിയാമന്തി അത്ഥോ. തികിച്ഛിതും അസക്കുണേയ്യോതി അതേകിച്ഛോ. ഏകന്തേന അപായഗാമീ ഹോതീതി അത്ഥോ. "അപസ്സിത്വാ"തി ദിട്ഠിട്ഠാനാനം അപസ്സിത്വാ. "മിച്ഛാധിമോക്ഖമത്തേനാ"തി തിത്ഥാ ചരിയേസു സദ്ദഹന മത്തേനാതി അധിപ്പായോ. "സകം ആചരിയകം"തി അത്തനോ ആചരിയസ്സ സന്തകഭൂതം. ഠിതോ പുഗ്ഗലോ. അട്ഠകഥായം വുത്തോ, യഥാഹ മിച്ഛത്തതികേ മിച്ഛാസഭാവാതി മിച്ഛത്താ. വിപാകദാനേ സതി, ഖന്ധഭേദാനന്തരമേവ വിപാകദാനതോ നിയതാ. മിച്ഛത്താ ച തേ നിയതാ ചാതി മിച്ഛത്തനിയതാ. സമ്മാസ ഭാവാതി സമ്മത്താ. സമ്മത്താ ച തേ നിയതാ ച അനന്തരമേവ ഫലദാന നിയമേനാതി സമ്മത്തനിയതാതി . "തസ്സാ"തി മിച്ഛാദിട്ഠിയാ. "അചോപേത്വാ"തി അചാലേത്വാ. "ഏതേനാ"തി ഏതേനപി സദ്ദേന. "ഇമേസം"തി മനോകമ്മാനം. "ഏതേനാ"തി മനസ്മിം ഏവാതി വചനേന. "ഉപപന്നം"തി പരിപുണ്ണം. "ഉപലക്ഖണാദിവസേനാ"തി ഉപലക്ഖണനയ നിദസ്സനനയ പധാനനയാദിവസേന. "അത്ഥന്തരപ്പസങ്ഗോ ഹോതീ"തി കഥം ഹോതി. ഏവസദ്ദേന വിനാ പാണാതിപാത കമ്മം കായദ്വാരേ ബാഹുല്ല വുത്തിതോ കായകമ്മം നാമാതി വുത്തേ ഇദം ലദ്ധാതപത്തോ രാജകുമാരോതി വിയ ഉപലക്ഖണനയമത്തം. തേന സേസദ്വാരേസുപി ബാഹുല്ല വുത്തിം

ഉപസല്ലക്ഖേതീതി അത്ഥന്തരപ്പസങ്ഗോ സിയാതി. ഏവം സേസനയേസുപീതി. "അപിചാ"തി കിഞ്ചി വത്തബ്ബം അത്ഥീതി ജോതേതി. "തേസൂ"തി പാണവധാദീസു. "ഏകം അങ്ഗം"തി ഉപക്കമോതി ചതുത്ഥം അങ്ഗം. "തം സഹജാതാ ചാ"തി ചേതനാ സഹജാതാ ച. ചേതനാ പക്ഖേ ഭവാതി ചേതനാ പക്ഖികാ. ചേതനാ വിയ കായകമ്മഭാവം ഗച്ഛന്തീതി വുത്തം ഹോതി. "അബ്ബോഹാരികത്തം ഗച്ഛന്തീ"തി മനോകമ്മന്തി വോഹരിതും അപ്പഹോനകത്തം ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. അത്താ പധാനം യേസം തേ അത്തപ്പധാനാ. അഭിജ്ഝാദയോ. അത്തപ്പധാനാ ന ഹോന്തി. ചേതനാ പധാനാ ഹോന്തി. ഇധേവ തേ അത്തപ്പധാനാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. "തഥാ തഥാ"തി അഹോവത ഇദം മമസ്സാതിആദിനാ തേന തേന പകാരേന. "തത്ഥാ"തി തേസു മനോകമ്മേസു. "സബ്ബേന സബ്ബം"തി പാടിപദികപദമേതം. സബ്ബപ്പകാരതോതി അത്ഥോ. "ഇധാ"തി മനോകമ്മട്ഠാനേ. "മനോകമ്മ കിച്ചവിസേസേനാ"തി അഹോവത ഇദം മമസ്സാതിആദികേന കിച്ച വിസേസേന. മനോകമ്മ ദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൭൫**. "ഏത്ഥ ച ദസന്നം പീ"തിആദീസു. "താപീ"തി താ പുബ്ബാപരചേതനായോപി. ആദിതോ പട്ഠായ പവത്താ താപീതി സമ്ബന്ധോ. "യാനിപനാ"തിആദീസു. ഏകോ ഏകസ്സ വദതി അഹം ഇമം സത്തം മാരേമി, ത്വം അസുകംസത്തം മാരേഹീതി. ഏവം വത്വാ ഉഭോപി ഉപക്കമം കരോന്തി. കമ്മം പന ഉഭിന്നമ്പി ന സിജ്ഝതി. തത്ഥ ആണാപകസ്സ ത്വം അസുകം സത്തം മാരേഹീതി ആണാപന കമ്മം സചേ സിജ്ഝതി. വചീദ്വാരേ പവത്തം കായകമ്മന്തി വുച്ചതി. ഇധ പന അസിദ്ധത്താ വചീദ്വാരേ ദിസ്സ മാനം വചീകമ്മന്തി വുച്ചതി. വചീദുച്ചരിതമത്തന്തി വുത്തം ഹോതി. ഏസനയോ സേസേസുപി.

"ദോസമൂലേനാ"തിആദീസു. ദോസോ ഏവ മൂലം ദോസമൂലം. ദോസോ മൂലം മസ്സാതി ദോസമൂലം. തം സമ്പയുത്ത ചിത്തന്തി ദ്വിധാ അത്ഥോ. ബ്യാപാദോ നാമ ദോസോ ഏവ. സോ കഥം ദോസേന മൂലേന ജായേയ്യാതി വുത്തം "പുരിമോ ബ്യാപാദവജ്ജേഹീ"തി. പരതോ അഭിജ്ഝായമ്പി ഏസനയോ. വിഭാവനിപാഠേ. നിധിപാഠകാ നാമ രാജനിധി വിധായകാ. തത്ഥ ചണ്ഡോ നിഗ്ഗഹേതബ്ബോതി ആഗതത്താ ദുട്ഠനിഗ്ഗഹത്ഥന്തി വുത്തം. രാജൂനം അദിന്നാദാനം മോഹമൂലേന ജായതീതി യോജനാ. "ബ്രാഹ്മണാനഞ്ചാ"തി സകസഞ്ഞായ ഏവ യം കിഞ്ചി ഹരന്താനം ബ്രാഹ്മണാനഞ്ച കമ്മഫലസമ്ബന്ധാപവാദീനഞ്ച. "ആഹരണം"തി അദിന്നാദാനവസേന ഹരണം. അവഹരണന്തി വുത്തം ഹോതി. യോ പന മോഹോ രാജൂനം ഉപ്പന്നോ, യോ ച ബ്രാഹ്മണാനം ഉപ്പന്നോ, യോ ച കമ്മ ഫലസമ്ബന്ധാ പവാദീനം ഉപ്പന്നോതി സമ്ബന്ധോ. "ലോഭോ നിദാനം കമ്മാനം സമുദയായാ"തി ലോഭോ കമ്മാനം സുട്ഠുവഡ്ഢനായ നിദാനം കാരണം ഹോതീതി യോജനാ. സഞ്ജാതാ കങ്ഖായേസം തേ സഞ്ജാതകങ്ഖാ. പരിതോ ഉട്ഠാതി ഏത്ഥാതി പരിയുട്ഠാനം. കങ്ഖായ പരിയുട്ഠാനം കങ്ഖാപരിയുട്ഠാനം. ജനാനം താനികമ്മാനീതി സമ്ബന്ധോ.

അകുസലകമ്മദീപനാനിട്ഠിതാ.

**൧൭൬**. കുസലകമ്മേ. അയം പന ഏവമാദീസു സുത്തപദേസു ആഗതോതി സമ്ബന്ധോ. "മേത്തം കായകമ്മം"തി മേത്താസഹഗതം കായകമ്മം. ഏവം വചീകമ്മേപി. ചേതനാ ഹേത്ഥ കമ്മന്തി അധിപ്പേതാ. മനോകമ്മേ പന

ചേതനാപി യുജ്ജതി. അബ്യാപാദോപി യുജ്ജതി. ഞാണം അനുപരിവത്തീതി ഞാണാനുപരിവത്തം. ഞാണാനുപരിവത്തീതിപി പാഠോ, സോ യേവത്ഥോ. "പദക്ഖിണം"തി പവഡ്ഢിതം. അപരം പരിയായം ദസ്സേതി "യസ്മിം പനാ"തിആദിനാ. ദുസ്സീലസ്സ ഭാവോ ദുസ്സില്യം. പാണാതിപാതാദികമ്മം. "പവത്തമാനേ"തി കായദ്വാരേ പവത്തമാനേ. "യം പന കുസലം"തി പാണാതി പാതാദിതോ വിരതി കുസലം . "പവത്തമാനം"തി ചിത്തേ പവത്തമാനം. "കിച്ച സീസേനാ"തി കിച്ചപ്പധാനേന. കിച്ചം പധാനം കത്വാതി അധിപ്പായോ. സേസമേത്ഥ കായകമ്മേ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

"വചീകമ്മേപി എസേവനയോ"തി യസ്മിം ദുസ്സില്യേ പവത്തമാനേ വാചാ അപരിസുദ്ധാ ഹോതി. വചീ സംവരോ ഭിജ്ജതീതിആദിനാ വത്തബ്ബം. "അവസേസം പനാ"തി തീഹി കായകമ്മേഹി ചതൂഹി വചീകമ്മേഹി അവസേസം. തത്ഥ "തീഹി കായകമ്മേഹീ"തി തീഹി കായദുച്ചരിത വിരതി കമ്മേഹി. "ചതൂഹി വചീകമ്മേഹീ"തി ചതൂഹി വചീദുച്ചരിത വിരതി കമ്മേഹി. "സബ്ബംപി കല്യാണ കമ്മം"തി സബ്ബമ്പി ദാനകമ്മം, സബ്ബമ്പി ഭാവനാ കമ്മം, അപചായന കമ്മം, വേയ്യാവച്ചകമ്മം, പത്തിദാനകമ്മം, പത്താനുമോദനാകമ്മം, ധമ്മസവന കമ്മം, ധമ്മ ദേസനാ കമ്മം, സബ്ബമ്പി ദിട്ഠിജുകമ്മം തീസുദ്വാരേസു പവത്തമ്പി മനോകമ്മം നാമാതി യോജനാ. ഇമേസു പന ദ്വീസു പരിയായേസു പച്ഛിമോയേവ പധാനന്തി സമ്ബന്ധോ. "യാവ ദേവാ"തി അന്തിമ പരിച്ഛേദ ജോതകോ നിപാതോ. മത്ഥകപരിച്ഛേദേനാതി അത്ഥോ.

സീലപദേ. "സീലയതീ"തി സമ്മാ ദഹതി ച ഉപധാരേതി ചാതി ദ്വിധാ അത്ഥോ. "സുസമാഹിതാനീ"തി സുപ്പതിട്ഠിതാനി. "ഉപരിമേ കുസല ധമ്മേ"തി മഹഗ്ഗത ലോകുത്തര കുസലധമ്മേ. സത്തസു വിസുദ്ധീസു ഉപരിമേ ചിത്ത വിസുദ്ധാദി കുസലധമ്മേ. "അധികുസല ധമ്മേ"തി അധികേ ബോധിപക്ഖിയ കുസല ധമ്മേ. പരേഹി ദിന്നം, തദേവ പത്തിം. സബ്ബാനി പന താനി ദാനാദീനി കുസലാനി. സോധേന്തി സപ്പുരിസാജനാ. താനി എവപുഞ്ഞാനി. എകമേകം പുഞ്ഞക്രിയവത്ഥു. "ഇമിനാ പച്ചയേനാ"തി ചീവരാദി പച്ചയേന, അന്നപാനാദി പച്ചയേന, ധന ധനഞ്ഞാദിപച്ചയേന വാ. "സബ്ബംപി ചേതം"തി സബ്ബമ്പി എതം ദസവിധം പുഞ്ഞം. "ഹീനേന ഛന്ദേനാ"തി യസകാമതാദിവസേന ഹീനേന ഛന്ദേന, ഹീനേന ചിത്തേന, ഹീനേന വീരിയേന, ഹീനായ വീമംസായ. "മജ്ഝിമേനാ"തി പുഞ്ഞപ്ഫലകാമതാദിവസേന മജ്ഝിമേന. "പണീതേനാ"തി കത്തബ്ബമേവിദന്തി അരിയവംസാനു ബ്രൂഹനവസേന പണീതേന ഛന്ദാദിനാ പവത്തി തം പണീതന്തി യോജനാ. "യസകാമതായാ"തി കിത്തി സദ്ദകാമതായ വാ, പരിവാരകാമതായ വാ. "പുഞ്ഞപ്ഫലകാമതായാ"തി ഭവസമ്പത്തി ഭോഗസമ്പത്തികാമതായ. "അരിയഭാവം നിസ്സായാ"തി ഇദം ദാനം നാമ അരിയാനം വംസോ. അഹമ്പി അരിയോ. തസ്മാ മയാപി കത്തബ്ബമേവിദന്തി എവം അരിയഭാവം നിസ്സായാതി അത്ഥോ. എത്ഥ ച "അരിയോ"തി ആചാര അരിയോപി യുജ്ജതി ദസ്സന അരിയോപി. തത്ഥ ആചാര അരിയോ നാമ സപ്പുരിസോ പുഥുജ്ജന കല്യാണകോ വുച്ചതി. ദസ്സന അരിയോ നാമ പരമത്ഥ അരിയോ. "പാരമിതാ ദാനം"തി സബ്ബദാനേഹി അഗ്ഗപത്തം മഹാബോധി സത്താനം പാരങ്ഗതദാനം. തഞ്ഹി സബ്ബ സത്തവിമോക്ഖത്ഥായ പവത്തി തത്താ അഗ്ഗപത്തം ഹോതി, പാരങ്ഗതം. തതോ ഉത്തരിതരസ്സ കസ്സചിദാനസ്സ അഭാവതോ. സേസേസുപി പുഞ്ഞ ക്രിയവത്ഥൂസു. "തികദ്വയം"തി പുരിമാദി

ഹീനാദി തികദ്വയം. "അന്തിമ വത്ഥുനാ"തി അന്തിമ വത്ഥു അജ്ഝാപജ്ജനേന വാ. "ദുസ്സീലോ നാമാ"തി ദുസ്സീല ഭിക്ഖു നാമ. സോ ഹി യാവഭിക്ഖുപ്പടിഞ്ഞം ന വിജഹി. താവ ഭിക്ഖു ഏവ. ന സാമണേരോ, ന ഗിഹീ. തം ചേ അഞ്ഞോ ഭിക്ഖു അമൂലകേന അന്തിമ വത്ഥുനാ അനുദ്ധംസേതി. അനുദ്ധംസേന്തസ്സ സങ്ഘാദി സേസോ. ഓമസവാദേ പാചിത്തിയം. സഹസേയ്യട്ഠാനേ തേന സഹ അതിരേക രത്തിം സയന്തസ്സാപി ആപത്തി നത്ഥി. തസ്മാ സോ ദുസ്സീല ഭിക്ഖുത്വേവ വത്തബ്ബോതി. "പുന കമ്മവാചായ സമാദാതബ്ബന്തി നത്ഥീ"തി യഥാ സിക്ഖം പച്ചക്ഖന്തസ്സ സബ്ബം സമാദാനം ഭിജ്ജതി. പുന ഭിക്ഖുഭാവം ഇച്ഛന്തേന പുന കമ്മവാചായ സമാദാതബ്ബം ഹോതി. ഏവം പുന കമ്മവാചായ സമാദാതബ്ബന്തി നത്ഥി. "ഇതരേസു പനാ"തി ലിങ്ഗനാസനങ്ഗതോ അഞ്ഞേസു ദണ്ഡകമ്മങ്ഗേസു. നിച്ചസീലാദീസു. "യം നിച്ചമേവ വട്ടതീ"തി യം പാണാതിപാത വിരതി സീലം നിച്ചമേവ രക്ഖിതും വട്ടതി. അനിച്ചം ന വട്ടതി. കസ്മാ, പാണഘാതാദിം കരോന്തസ്സ സബ്ബകാലമ്പി ദുച്ചരിത സമ്ഭവതോ. തേനാഹ "അനിച്ചം സാവജ്ജം ഹോതീ"തി. ദുച്ചരിതം ഹോതീതി അത്ഥോ. "യം നിച്ചമ്പി വട്ടതീ"തി പകതി ഗഹട്ഠാനം യം വികാല ഭോജനാദി വിരതി സീലം നിച്ചമ്പി വട്ടതി. "അനിച്ചമ്പി വട്ടതീ"തി സമാദാന ദിവസം അതിക്കമിത്വാ വികാല ഭോജനാദിം കരോന്തസ്സ വീതിക്കമ ദോസോവാ ദുച്ചരിത ദോസോ വാ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ "സാവജ്ജം ന ഹോതീ"തി. ദുച്ചരിതം ന ഹോതീതി അത്ഥോ. തഥാ ദസസീലഞ്ച പകതി ഗഹട്ഠാനം അനിച്ചസീലം നാമാതി യോജനാ. "അനിച്ചസീലമേവ ഹോതീ"തി പകതി ഗഹട്ഠാനം തം ദസസീലം യാവജീവം നിച്ചം കത്വാ സമാദിയിത്വാ രക്ഖന്താനമ്പി അപബ്ബജിതത്താ പബ്ബജിതേസു ജാതി സഭാവേനേവ സിദ്ധം നിച്ചസീലം നാമ ന ഹോതി. യാവജീവം കത്വാ സമാദാന വസേനേവ നിച്ചം ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "വേസധാരണേന സഹ സിദ്ധത്താ"തി ഏത്ഥ കഥം വേസധാരണേന സിദ്ധം ഹോതീതി. വേസധാരണം നാമ ഗിഹിവത്ഥം പഹായ കാസായ വത്ഥ ധാരണം. കാസായവത്ഥഞ്ച നാമ അരഹത്തധജോ ഹോതി. ന ച അരഹത്തധജം ധാരേന്തസ്സ സിക്ഖാപദം അസമാദിയന്തസ്സപി വികാലേ ഭുഞ്ജിതും വട്ടതി. തഥാ നച്ചാദീനി പസ്സിതും, മാലാദീനി ധാരേതും, ഉച്ചാസയനാദീസു വസിതും, ജാതരൂപാദീനി സാദിതും. കസ്മാ ഇതി ചേ, തേസഞ്ഹി തം തം യഥാസകം സീലം നിച്ചം സുദ്ധം കത്വാ രക്ഖിതുമേവ വട്ടതീതിആദിനാ കാരണം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവാതി. "അപ്പനം അപത്താവ അധിപ്പേതാ"തി അപ്പനാപത്താനം മഹഗ്ഗതഭാവനാനം വിസും ഉപരി വക്ഖമാനത്താതി അധിപ്പായോ. "ഏത്ഥേവാ"തി ഇമസ്മിം ഭാവനാ കമ്മേ ഏവ. "തേ സഞ്ഞേവാ"തി രതനത്തയാദീനം ഏവ ച. ഗന്തും ആരദ്ധോ ഗമികോ. അദ്ധാനം ദീഘമഗ്ഗം ഗച്ഛന്തോ അദ്ധികോ. "പരിസുദ്ധേനാ"തി ലാഭസക്കാരാദി നിരപേക്ഖതായ അത്തുക്കം സന പരവമ്ഭനാദി രഹിതതായ ച പരിസുദ്ധേന. "ഹിതപ്ഫരണ ചിത്തേനാ"തി മയി കരോന്തേ ഇമസ്സ ഏത്തകം ഹിതസുഖം ഭവിസ്സതീതി ഏവം തേസം ഹിതസുഖേസു ഫരണ ചിത്തേന. മേത്തചിത്തേനാതി വുത്തം ഹോതി. "അത്തനോ കിച്ചേസു വിയാ"തി ഏതേന തേസം സബ്ബം കിച്ചം അത്തനോഭാരം കരോതീതി ദീപേതി. "സാധാരണ കരണം"തി അത്തനോ പുഞ്ഞം പരേസം ദാനം. അത്ത മനതാപവേദനിയാധുസാധൂതി വചീഭേദകരണം. തഞ്ഹിദിന്നഞ്ചാനുമോദിതഞ്ച ദിട്ഠധമ്മവേദനീയം ജാതന്തി സമ്ബന്ധോ. "യോനിസോമനസികാരേ ഠത്വാതി ഏത്ഥ സിലോകാദിപക്ഖികം അയോനിസോമനസികാരം ജഹിത്വാ സുണന്തസ്സ ഇമം ധമ്മം സുത്വാ

അത്ഥരസധമ്മരസപ്പടിസംവേദീ ഭവിസ്സാമീതി, ദേസേന്തസ്സ ഇമം ദേസേന്തോ ധമ്മസ്സ ച സുണന്താനഞ്ച അനുഗ്ഗഹം കരിസ്സാമീതി യോനിസോമനസികാരേഠത്വാ. ലാഭ സക്കാരാദി പക്ഖികോ മനസികാരോ അയോനി സോമനസികാരോ നാമ. നിയ്യാനത്ഥ നിസ്സരണത്ഥ പക്ഖികോ യോനിസോമനസികാരോ നാമ. നിരവജ്ജ കമ്മാനി നാമ കസിഗോരക്ഖാദി കമ്മാനി. നിരവജ്ജസിപ്പാനി നാമ വഡ്ഢകിസിപ്പാദീനി വേജ്ജസിപ്പാദീനി ച. നിരവജ്ജ വിജ്ജാഠാനാനി നാമ പരൂപരോധര ഹിതാനി അങ്ഗവിജ്ജാ വേദവിജ്ജാ മന്തവിജ്ജാദീനി. “വോദാന കരണം”തി വിസേസേന വിസുദ്ധകരണം. “തം സഭാവത്താ”തി ദാനസഭാവത്താ. “ചാരിത്ത സീലത്താ”തി സപ്പുരിസാനം പകതി ചാരിത്ത സീലത്താ. പുന “തം സഭാവത്താ”തി ഭാവനാ സഭാവത്താ. തഥാഹി ദേസേന്തസ്സ ച സുണന്തസ്സ ച ദേസനാസോതാനുസാരേന ചിത്തഭാവനാ ഞാണഭാവനാവഹത്താ ദേസനാസവനാ സഭാവാ ഹോന്തി. അത്തനോ ദിട്ഠിം സയമേവ ഉജും കരോന്തസ്സ ച ഞാണഭാവനാ കമ്മമേവ. തഥാ പരസ്സ ധമ്മദേസനം സുത്വാ ഉജും കരോന്തസ്സാപീതി. “ധമ്മോ നാമ നത്ഥീ”തി ദേസനാ ധമ്മോ നാമ നത്ഥി. കസ്മാ, ദാനസീലാനി ദേസേന്തേനപി അന്തേ ലക്ഖണത്തയേന സഹസച്ചപ്പകാസനസ്സ കത്തബ്ബത്താ. ഏതേന ദേസനാസവനാ അന്തേ ലക്ഖണത്തയാനുപസ്സനാ ഭാവനാ കമ്മട്ഠാനേ പതിട്ഠിതത്താ തം സഭാവാ ഹോന്തീതി ദസ്സേതി. “മനോകമ്മ മേവാ”തി പദുദ്ധാരോ. “മനസ്മിം ഏവാ”തി മനോദ്വാരേ ഏവ. “കിച്ചസിദ്ധിതോ”തി അപ്പനാകിച്ചസ്സ സിജ്ഝനതോ. “അങ്ഗഭാവാ സമ്ഭവതോ”തി അപ്പനാ കിച്ചസിദ്ധിയം അങ്ഗഭാവാ സമ്ഭവതോ. “തഞ്ചഭാവനാ മയ”ന്തി പദുദ്ധാരോ. “ദാനാദിവസേനാ”തി ദാനസീലവസേന. ദാനവസേന അപ്പവത്തനതോതി ഇദം താവ യുജ്ജതി. സീലവസേന അപ്പവത്തനതോതി ഇദം പന പാളിയാ ന സമേതി. പാളിയഞ്ഹി മഹഗ്ഗതജ്ഝാനേസുപി പഹാനം സീലം വേരമണി സീലന്തിആദി വുത്തന്തി ചോദനാ. തം പരിഹരന്തോ “യം പനാ”തിആദിമാഹ. “പരിയായേന വുത്തം”തി കേനപരിയായേന വുത്തന്തി. പകതി ചാരിത്തം സീലന്തി വുച്ചതി. ഉപ്പന്നേ ച പഥമജ്ഝാനേ നീവരണാനം പഹാനം നാമ പകതിചാരിത്തമേവ പകതി നിയാമേന പവത്തമേവ. ഇതി പകതിചാരിത്തത്താ സീലന്തി വുത്തം. പുന നീവരണാനം പഹാനമേവ തേഹി വിഗമനട്ഠേന വേരമണീതി ച, പിദഹനട്ഠേന സംവരോതി ച, പഹാന കിച്ചം അവിജഹനട്ഠേന അവീതിക്കമോതി ച, വുത്തം. ചേതനാസീലന്തി ഏത്ഥ പന ഝാനസമ്പയുത്ത ചേതനാ ഏവ വുച്ചതി. സാ ച സീലജാതി കത്താ സീലന്തി വുത്താതി ദട്ഠബ്ബം. “അപ്പനാപത്ത”ന്തി പദുദ്ധാരോ. “ഝാനഭേദേനാ”തി പന വത്തബ്ബം. രൂപാവചരകുസലഞ്ഹി ഝാനഭേദേന പഞ്ചവിധം, ഝാനമേവ പന ഝാനങ്ഗഭേദേന പഞ്ചവിധന്തി.

കുസലകമ്മദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**ഛനേ**. “ഏത്ഥാ”തിആദീസു. “ധമ്മസങ്ഗഹേ”തി ധമ്മസങ്ഗണി പാളിയം. “ദസ്സനേനാ”തി സോതാപത്തി മഗ്ഗഞ്ഞാണേന. “തം”തി ഉദ്ധച്ച ചേതനം. “ഭാവനായാ”തി ഉപരിമഗ്ഗത്തയസങ്ഖാതായ ഭാവനായ. പാളിപാഠേ. “ചിത്തുപ്പാദാ”തി ചിത്തചേതസികാ വുച്ചന്തി. “സിയാ”തി ഏകച്ചേതി അത്ഥേ നിപാത പദം. ഇമേസു ഛസു ചിത്തുപ്പാദേസു ഏകച്ചേ ഛ ചിത്തുപ്പാദാ സോതാപത്തി മഗ്ഗേന പഹാതബ്ബാ, ഏകച്ചേ ഛ ചിത്തുപ്പാദാ തീഹി ഉപരി മഗ്ഗേഹി പഹാതബ്ബാതി അത്ഥോ. തത്ഥ പഥമപദേ “ഏകച്ചേ ഛ

ചിത്തുപ്പാദാ''തി കമ്മപഥപത്തകമ്മസഹജാതാ ഛ ചിത്തുപ്പാദാ. ദുതീയ പദേ ''ഏകച്ചേ ഛ ചിത്തുപ്പാദാ''തി അകമ്മപഥ പത്താ ധമ്മികേസു ഠാനേസു അസ്സാദനാഭി നന്ദാദിവസേന പവത്താ ഛ ചിത്തുപ്പാദാ. ''തഥാ''തി ധമ്മസങ്ഗഹേ. ''ഇതരഥാ''തി ഇതരേസു ഭാവനായ പഹാതബ്ബേസു. ''തസ്സാ''തി നാനക്ഖണിക കമ്മപച്ചയസ്സ. പാളിപാഠേ. ''സഹജാതാ''തി അത്തനോ പച്ചയുപ്പന്നേഹി സഹജാതാ. ''നാനക്ഖണികാ''തി അത്തനോ പച്ചയുപ്പന്നേഹി അസഹജാതാ അതീതകാലഭൂതേ നാനക്ഖണേ പവത്താ പാണാതിപാതാദി ചേതനാ. ''യദി ഏവം''തി ഏവം യദി സിയാതി അത്ഥോ. യദി ഉദ്ധച്ച ചേതനാ ദസ്സന പദേ അനുദ്ധടത്താ പടിസന്ധിം നാകഡ്ഢതീതി വിഞ്ഞായേയ്യ. ഏവം സതീതി പാഠസേസോ. ''ചേ''തി ചേ വദേയ്യ. ''നാ''തി ന സക്കാ വത്തും. ''തസ്സാ വിപാകസ്സാ''തി തസ്സാ ഉദ്ധച്ച ചേതനായ വിപാകസ്സ. പാളിപാഠേ. ''ഇമേസു ധമ്മേസു ഞാണം''തി ഇമേ ധമ്മേ ആരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പന്നഞ്ഞാണം. ''തേസം വിപാകേ''തി ഉദ്ധച്ച സഹഗതാനം വിപാകേ. ''ഞാണം''തി തം വിപാകം ആരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പന്നഞ്ഞാണം. ''സബ്ബ ദുബ്ബലന്തി ച സക്കാ വത്തും''തി സമ്ബന്ധോ. ''അതിവിയ കാളകധമ്മത്താ''തി ബുദ്ധാദീസു മഹന്തേസു ഠാനേസു സദ്ധാരതനസ്സ അന്തരായം കത്വാ പവത്തനതോ അതിയേവകണ്ഹ ധമ്മത്താ. തസ്സാ വിചികിച്ഛാ ചേതനായ പടിസന്ധി ആകഡ്ഢനമ്പി വിഞ്ഞാതബ്ബന്തി യോജനാ. ''സഭാവ വിരുദ്ധത്താ യേവാ''തി വിചികിച്ഛാ അസന്നിട്ഠാന സഭാവാ. അധിമോക്ഖോ സന്നിട്ഠാന സഭാവോതി ഏവം സഭാവ വിരുദ്ധത്തായേവ.

''സബ്ബത്ഥാ''തിആദീസു. ''വിപച്ചതീതി വിപാചേതീ''തി വദന്തി. തം പന പദരൂപേന ന സമേതീതി അഞ്ഞം അത്ഥം വദന്തോ ''സബ്ബമ്പി വാ''തിആദിമാഹ. ''മഹാസമ്പത്തിയോ സമുട്ഠാപേത്വാ''തി ദേവലോകേ ദേവസമ്പത്തി സദിസാ ദിബ്ബവിമാനാദികാ മഹാസമ്പത്തിയോ സമുട്ഠാപേത്വാ. ഇദം ''ഓകാസം കത്വാ''തി പദേ വിസേസനം. തഥ ''സുഖ വിപാകം''തി ഇദം അട്ഠ അഹേതുക വിപാകാനി സന്ധായ വുത്തം. രൂപലോകേ ബ്രഹ്മാനം രൂപകായോ രൂപാവചര കമ്മേന നിബ്ബത്തോ. സോ ച കാമാവചര ധമ്മ സമൂഹോ ഏവ. ഏവം സന്തേ തസ്മിം ലോകേ പഞ്ച അഹേതുക വിപാകാനിപി രൂപാവചര കമ്മേന നിബ്ബത്താനി സിയുന്തി ചോദനാ. തം പരിഹരന്തോ ''രൂപാവചര കുസലംഹീ''തിആദിമാഹ. ''താനീ''തി അപായഭൂമിയം ഉപ്പന്നാനി അട്ഠ അഹേതുക വിപാകാനി. ''സബ്ബസ്മിം കാമലോകേ''തി ഏകാദസവിധേ കാമലോകേ. ''തേസു ചാ''തി തേസു അട്ഠ അഹേതുക വിപാകേസു ച. ''ആരമ്മണന്തരേ''തി കസിണ നിമിത്താദിതോ അഞ്ഞസ്മിം ആരമ്മണേ. ''നിമിത്താ രമ്മണേ''തി കസിണ നിമിത്താദികേ നിമിത്ത പഞ്ഞത്താ രമ്മണേ. ''താനി പഞ്ചവിപാകാനീ''തി ചക്ഖു വിഞ്ഞാണാദീനി പഞ്ച അഹേതുക വിപാകാനി കാമാവചര കുസല കമ്മസ്സേവ വിപാകാനി ഹോന്തീതി യോജനാ. ''സോളസക മഗ്ഗോ''തി സോളസകഥാ മഗ്ഗോ കഥാപബന്ധോ. ഏവം ദ്വാദസ കമഗ്ഗോ. ''അഹേതുകട്ഠക''ന്തി അഹേതുക വിപാകട്ഠകം. സമ്മാ പകാരേന ജാനാതീതി സമ്പജാനം. ഞാണം. സമ്പജാനേന കതന്തി വിഗ്ഗഹോ. ന സമ്പജാനകതം അസമ്പജാനകതം. ''സദ്ദഹിത്വാ''തി ഏതേന ദിട്ഠുജു കമ്മഞ്ഞാണ സമ്പത്തിം ദീപേതി. ന ഹി തേന ഞാണേന അസമ്പന്നോ കമ്മഞ്ച കമ്മഫലഞ്ച സദ്ദഹതീതി. ജാനിത്വാതി വാ പാഠോ സിയാ. ''ഏകമേകം''തി ഏകമേകം കുസലകമ്മം. ''കുസല സമയേ''തി കുസല കമ്മ കരണകാലേ. കുസലുപ്പത്തികാലേ വാ. യസ്സമേ ഈദിസം പുഞ്ഞം പസുതം.

തസ്സമേ ഭവലാഭോ ഭോഗലാഭോ മിത്തലാഭോ സബ്ബേലാഭാ ഏകന്തേന സുലാഭാതി അത്ഥോ. "സുലദ്ധം"തി ഇദം പുഞ്ഞം സുലദ്ധം. ദേവേസു ച മനുസ്സേസു സംസരിത്വാതി പാഠസേസോ. "സേസേനാ"തി തസ്സകമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേന. അട്ഠകഥാ പാഠേ. "ഏകപിണ്ഡപാതസ്മിം"തി ഏകവാരം പിണ്ഡപാതദാനേ. സംയുത്തട്ഠകഥായം വുത്തം. തസ്മാ യം വുത്തം 'ഏകാ ചേതനാ ഏകമേവ പടിസന്ധിം ദേതീ'തി, തം സുവുത്തന്തി അധിപ്പായോ. "പടിപക്ഖേഹീ"തി പടിപക്ഖേഹി അകുസലേഹി. വിസേസേന ഭുസം മുള്ഹോ ബ്യാമുള്ഹോ. അതിവിയ ബ്യാമുള്ഹോ അതിബ്യാമുള്ഹോ. അതിബ്യാമുള്ഹത്ഥായ പച്ചയഭൂതന്തി വിഗ്ഗഹോ. അതിദുപ്പഞ്ഞായ പച്ചയഭൂതന്തി അത്ഥോ. സോ ഹി ഥേരോ വദതീതി സമ്ബന്ധോ. "ഇതി കത്വാ"തി ഏവം മനസികരിത്വാ. "സന്നിഹിതപച്ചയമത്തേനാ"തി ആസന്നേ സണ്ഠിതപച്ചയ മത്തേന. "പുബ്ബപയോഗ പച്ചയമത്തേനാ"തി വുത്തം ഹോതി. ബലവകമ്മവസേന ഉപ്പന്നത്താ തിക്ഖതരം വിപാകം. യദാ പയോഗ രഹിതേന പച്ചയഗണേന ഉപ്പജ്ജതി, തദാ അസങ്ഖാരികം നാമ. യദാ പയോഗസഹിതേന, തദാ സസങ്ഖാരികം നാമ. തത്ഥ അസങ്ഖാരികം തിക്ഖം നാമ. സസങ്ഖാരികം മന്ദം നാമ. തഥാ ദുബ്ബല കമ്മേന ഉപ്പന്നേ മന്ദവിപാകേപി യോജേതബ്ബം. ഏവം തിക്ഖമന്ദാനം മന്ദതിക്ഖതാപത്തി നാമ സിയാ. ന ച തഥാ സക്കാ ഭവിതുന്തി അധിപ്പായോ. ഏത്ഥ സിയാ, യദി പുബ്ബകമ്മവസേന അട്ഠന്നം മഹാവിപാകാനം സങ്ഖാരഭേദോ സിദ്ധോ സിയാ, അട്ഠന്നം അഹേതുക വിപാകാനമ്പി സോസങ്ഖാരഭേദോ സിദ്ധോ ഭവേയ്യ. താനിപി ഹി കാനിചി അസങ്ഖാരികേന കമ്മേന നിബ്ബത്താനി, കാനിചി സസങ്ഖാരികേനാതി ചോദനാ. തം പരിഹരന്തോ "അഹേതുക വിപാകാനം പനാ"തിആദിമാഹ. "ഉഭയകമ്മ നിബ്ബത്തനം"തി തേസം സങ്ഖാര ഭേദരഹിതത്താ അസങ്ഖാരിക കമ്മേനപി വിരോധോ നത്ഥി. സസങ്ഖാരിക കമ്മേനപി വിരോധോ നത്ഥി. അസങ്ഖാരിക കമ്മേനപി നിബ്ബത്തന്തി. സസങ്ഖാരിക കമ്മേനപി നിബ്ബത്തന്തി. ഏവം ഉഭയകമ്മ നിബ്ബത്തനം യുത്തം. "ഇതി അധിപ്പായോ"തി തസ്സ ഥേരസ്സ അധിപ്പായോ. "ന കമ്മാഗമന വസേനാ"തി കമ്മസങ്ഖാതസ്സ ചിരകാലതോ ആഗമന പച്ചയസ്സ വസേന. "ആഗമനം"തി ച ആഗച്ഛതി ഏതേനാതി ആഗമനന്തി വിഗ്ഗഹോ. "കമ്മഭവേ"തി അതീതേ കമ്മകരണഭവേ. "കേചനാ"തി കേചി. അട്ഠസാലിനിയം പന ആഗതാതി ച. പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗേ പന ദ്വിഹേതുകാ വുത്താതി ച സമ്ബന്ധോ. ഇമസ്മിം ഠാനേ പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗട്ഠകഥാ വചനമ്പി വത്തബ്ബന്തി വദന്തോ "തത്ഥ പനാ"തിആദിമാഹ. "തീസുഖണേസൂ"തി കമ്മക്ഖണേ നികന്തിക്ഖണേ പടിസന്ധിക്ഖണേതി തീസുഖണേസു. "ടീകാകാരാപനാ"തി അഭിധമ്മടീകാകാരാപന. "സാവസേസപാഠോ"തി പാളിയം തിഹേതുകേന കമ്മേന ദ്വിഹേതുക പടിസന്ധി, ദ്വിഹേതുകേന കമ്മേന അഹേതുക പടിസന്ധി അവസേസാ ഹോതി. ഏവം അവസേസ വാക്യ സഹിതോ പാഠോ. സരിക്ഖമേവ സരിക്ഖകം. കമ്മേന സരിക്ഖകം സദിസം കമ്മസരിക്ഖകം. വിപാകം. "മഹാഥേരേനാ"തി സാരിപുത്ത മഹാഥേരേന. ഏവഞ്ച കത്വാതിആദിനാ ടീകാകാരാനം വചനം ഉപത്ഥമ്ഭേതി.

കാമാവചരകമ്മം നിട്ഠിതം.

**൧൮൪**. രൂപാവചരകമ്മേ. "അപ്പഗുണതായാ"തി അപരിചിതതായ. അവഡ്ഢതായ. "ഹീനേഹി ഛന്ദാദീഹീ"തി ലാഭസക്കാര സിലോകാദി

സാപേക്ഖതായ ഹീനേഹി ഛന്ദാദീഹി. "തേ ധമ്മാ"തി ഛന്ദാദയോ ധമ്മാ. താനി ഇധ നാധിപ്പേതാനി. കസ്മാ, ഉപപത്തിപ്പഭേദസ്സ അസാധകത്താതി അധിപ്പായോ. "ഇമാനേവാ"തി ഇമാനി ഏവ ഝാനാനി. "തിവിധാസൂ"തി ഏകസ്മിംതലേ ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാദി വസേന തിവിധാസു. "അട്ഠാരസപ്പഭേദേന വിഭജിത്വാ"തി തീസു ഹീന മജ്ഝിമപണീതേസു ഏകേകസ്മിം ഹീന ഹീനം ഹീന മജ്ഝിമം ഹീന പണീതന്തിആദിനാ വിഭത്തേന നവവിധാനി ഹോന്തി. പുന തേസു തീണി മജ്ഝിമാനി. മജ്ഝിമഹീനം മജ്ഝിമമജ്ഝിമന്തിആദിനാ വിഭത്താനി നവവിധാനി ഹോന്തി. ഏവം അട്ഠാരസഭേദേന വിഭജിത്വാ. "കമ്മദ്വാരാനി നാമാ"തി കമ്മപ്പവത്തി മുഖാനി നാമ. "ഇമേഹി പഭാവിതത്താ"തി ഇമേഹി പഭാവേഹി മൂലകാരണേഹി പഭാവിതത്താ പവത്താപിതത്താ. "അട്ഠാരസഖത്തിയാ"തി ഹീനമജ്ഝിമാദിഭേദേന അട്ഠാരസ ഖത്തിയാ. തഥാ അട്ഠാരസ ബ്രാഹ്മണാദയോ. അട്ഠ ചത്താലീസ ഗോത്താനി നാമ ഹീനമജ്ഝിമാ ദിവസേന വിഭത്താനി ഗോതമഗോത്താദീനി അട്ഠചത്താലീസ ഗോത്താനി. തേസം ചാരിത്ത പടിപത്തിഭൂതാനി ചരണാനിപി അട്ഠചത്താലീസ ഹോന്തീതി. ഏത്ഥ സിയാ. പുരിമ വചനേ ഹീനാദീനി ബ്രഹ്മലോകേ, അട്ഠകഥാ വചനേഹീനാദീനി മനുസ്സലോകേതി സാധേതബ്ബം അഞ്ഞം, സാധകം അഞ്ഞന്തി ചോദനാ. തം പരിഹരതി "ഏതേനഹീ"തിആദിനാ. "ഉപലക്ഖേതീ"തി പച്ചക്ഖതോ പാകടം ഏകദേസം ദസ്സേത്വാ അപാകടേ താദിസേപി ജാനാപേതീതി അത്ഥോ. "സമത്ഥാ സമത്ഥം വാ"തി സമത്ഥാ സമത്ഥഭാവം വാ. "തഥാ ഹാനേനാ"തി തഥാഹി അനേന ആചരിയേന. അനുരുദ്ധാ ചരിയേനാതി വുത്തം ഹോതി. നാമ രൂപ പരിച്ഛേദേ വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. സമാനാസേവനേ ലദ്ധേ സതി, മഹബ്ബലേ വിജ്ജമാനേ മഹഗ്ഗതകമ്മം വിപാകം ജനേതി. താദിസം ഹേതും അലദ്ധാ അലഭിത്വാ അഭിഞ്ഞാ ചേതനാ വിപാകം ന പച്ചതീതി യോജനാ. തത്ഥ "സമാനാ സേവനേ"തി ഭൂമിസമാനതാ വസേന സമാനാസേവനേ. കാമജവനം കാമജവനേന സമാനാസേവനം. രൂപജവനം രൂപജവനേന. അരൂപജവനം അരൂപജവനേനാതി ദട്ഠബ്ബം. തേന വുത്തം "സമാനഭൂമികതോ"തിആദി. തത്ഥ "തദഭാവതോ"തി താദിസസ്സ ബലവഭാവസ്സ അഭാവതോ. ഏകവാരമത്തഭൂതാ മഹഗ്ഗത ചേതനാ ച. "സബ്ബ പഥമഭൂതാ"തി സമാപത്തി വീഥീസു ഗോത്രഭുസ്സ അനന്തരേ മഹഗ്ഗത ജവനം സന്ധായ വുത്തം. ലോകുത്തര മഗ്ഗചേതനാ കദാചിപി സമാനാ സേവനം ന ലഭതി. ഏവം സന്തേപി അത്തനോ അനന്തരതോ പട്ഠായ യാവജീവമ്പി ഭവന്തരേപി അരിയഫലം ജനേതിയേവ. ഏവമേവാതി വുത്തം ഹോതി. ഇദം പവത്തിഫലം നാമ ഹോതി, ഇധ പന പടിസന്ധി ഫലം വിചാരിതം, തസ്മാ അസമാനം ഇദം നിദസ്സനന്തി ചേ. വുച്ചതേ. മഗ്ഗചേതനാ നാമ തണ്ഹാ സഹായകം വട്ടഗാമി കമ്മം ന ഹോതി. അതണ്ഹാ സഹായകം വിവട്ടഗാമി കമ്മം ഹോതി. തസ്മാ പടിസന്ധിം ന ദേതി. സചേ പന തം തണ്ഹാ സഹായകം വട്ടഗാമികമ്മം ഭവേയ്യ. പടിസന്ധി കാലേപി ഫലം ദദേയ്യ. അസമാനാ സേവനതാ പമാണം ന ഭവേയ്യ. ഏവം അഞ്ഞകാരണത്താ അസമാനം നിദസ്സനം ഹോതി. ന അസമാനാ സേവനതായാതി ദട്ഠബ്ബം. "ഉപചിതത്താ"തി പുനപ്പുനം ആസേവന ലാഭേന വഡ്ഢിതത്താ. "സാ ചേതനാ"തിആദികമ്മികമഹഗ്ഗത ചേതനാ ച. "നാ"തി ചോദനാ , ന സിയാതി അത്ഥോ. ന ച സാപി സമാനഭൂമക ധമ്മതോ ലദ്ധാ സേവനാ ഹോതി. ഏവം സന്തേപി കതത്താ ഭാവിതത്താതി വുത്തം. ഭാവിതത്താതി ച പുനപ്പുനം ആസേവന ലാഭേന വഡ്ഢിതത്താ ഇച്ചേവത്ഥോ. തസ്മാ വിഞ്ഞായതി അസമാനഭൂമികേഹി പുബ്ബഭാഗപ്പവത്തേഹി കാമജവനേഹി പരമ്പരതോ

പുനപ്പുനം ലദ്ധാ സേവനതായ ഏവ ഇധ ഉപചിതത്താതി വുത്തന്തി. തേന വുത്തം "ഉഭയത്ഥ പനാ"തിആദി. തത്ഥ "ഉഭയത്ഥാ"തി ഉഭയേസു കതത്താ ഉപചിതത്താതി ച കതത്താ ഭാവിതത്താതി ച വുത്തേസു പാഠേസു. "പഠമ സമന്നാഹാരതോ പട്ഠായാ"തി മഹഗ്ഗതജ്ഝാനേ അപ്പനാവീഥിതോ പുരേ ദ്വീസു പരികമ്മ ഭാവനാ ഉപചാര ഭാവനാസു പരികമ്മ ഭാവനം ഭാവേന്തസ്സ പഥവീ പഥവീതിആദിനാ പഠമ സമന്നാഹാരതോ പട്ഠായ. ലോകുത്തര മഗ്ഗേപന ദസസു വിപസ്സനാ ഞാണേസു സബ്ബപഠമം സമ്മസനഞ്ഞാണം ഭാവേന്തസ്സ രൂപം അനിച്ചം വേദനാ അനിച്ചാതിആദിനാ പഠമ സമന്നാഹാരതോ പട്ഠായാതി അത്ഥോ. ഉപചിനിത്വാതി ച ഭാവേത്വാതി ച വഡ്ഢേത്വാ ഇച്ചേവ അത്ഥോ. "അബ്ഭുണ്ഹാ"തി അഭിനവാതി വുത്തം ഹോതി. "അയം വാദോ"തി അനുരുദ്ധാ ചരിയസ്സ വാദോ. യദി ഏവം, അട്ഠകഥാസു സങ്ഖാര പച്ചയാ വിഞ്ഞാണ പദ നിദ്ദേസേസു അഭിഞ്ഞാ ചേതനാ പനേത്ഥ പരതോ വിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചയോ ന ഹോതീതി ന ഗഹിതാതി വുത്തം. തത്ഥ അഞ്ഞം യുത്തം കാരണം വത്തബ്ബന്തി, തം വദന്തോ "ചതുത്ഥജ്ഝാന സമാധിസ്സ പനാ"തിആദിമാഹ. "ടീകാകാരാ"തി അഭിധമ്മടീകാകാരാ. "തസ്സാ പനാ"തിആദി അത്തനോവാദ ദസ്സനം. സാധേന്തിയാ അഭിഞ്ഞാ ചേതനായ. അചിത്തകഭവ പത്ഥനാസഹിതം സഞ്ഞാ വിരാഗന്തി സമ്ബന്ധോ. "ഇധാ"തി മനുസ്സ ലോകേ.

"അനാഗാമിനോ പനാ"തിആദീസു. "ഏതേനാ"തി ഏതേന അത്ഥ വചനേന. "സദ്ധാധികോ"തി സദ്ധിന്ദ്രിയാധികോ. ഏവം വീരിയാധികാദീസുപി. "അത്തനാ ലദ്ധ സമാപത്തീനം"തി ഏകസ്സപി പുഗ്ഗലസ്സ ബഹൂനം അത്തനാ ലദ്ധ സമാപത്തീനം. തേസു പുഥുജ്ജന സോതാപന്ന സകദാഗാമീസു. "പുഥുജ്ജനോ"തി ഝാനലാഭി പുഥുജ്ജനോ. "നികന്തിയാസതീ"തി കാമഭവനികന്തിയാ സതി. "ഇതരേ പനാ"തി സോതാപന്ന സകദാഗാമിനോ പന. പരിഹീനജ്ഝാനാ ഏവ തത്ഥ നിബ്ബത്തന്തി. ന നികന്തി ബലേനാതി അധിപ്പായോ. വിഭാവനിപാഠേ "തേസം പീ"തി ഝാനലാഭി സോതാപന്ന സകദാഗാമീനമ്പി. ഇച്ഛന്തേന ടീകാചരിയേന. തഥാ നികന്തിയാ സതി പുഥുജ്ജനാദയോ കാമാവചര കമ്മ ബലേന കാമഭവേപി നിബ്ബത്തന്തീതി യോജനാ. ചേതോപണിധി ഇജ്ഝതി. കസ്മാ, വിസുദ്ധത്താ. സീലവിസുദ്ധത്താതി അധിപ്പായോ. "തേ"തി ഝാനലാഭി സോതാപന്ന സകദാഗാമിനോ. അങ്ഗുത്തര പാഠേ. "സഹദസ്സനുപ്പാദാ"തി സോതാപത്തി മഗ്ഗഞ്ഞാണം ദസ്സനന്തി വുച്ചതി. ദസ്സനസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേന സദ്ധിം. നത്ഥി തസ്സ തം സംയോജനന്തിപി പാഠോ. "ഇമം ലോകം"തി ഇമം കാമലോകം. "വിപസ്സനാ നികന്തി തണ്ഹാ"തി തേനേവ ധമ്മരാഗേന തായ ധമ്മ നന്ദിയാതി ഏവം വുത്താ വിപസ്സനാ സുഖേ നികന്തി തണ്ഹാ. പച്ചയേ സതി കുപ്പന്തി നസ്സന്തീതി കുപ്പാ. കുപ്പാ ധമ്മാ യേസം തേ കുപ്പ ധമ്മാ. "ധമ്മാ"തി മഹഗ്ഗത ധമ്മാ. ഇമേ ദ്വേ സോതാപന്ന സകദാഗാമിനോ സീലേസു പരിപൂരകാരിനോ നാമ. സീലപ്പടി പക്ഖാനം കിലേസാനം സബ്ബസോ പഹീനത്താ. തസ്മാ തേ സീലേസു അകുപ്പ ധമ്മാതി വുച്ചന്തി. സമാധിസ്മിം പന കുപ്പ ധമ്മാ ഏവ. "മഹാബ്രഹ്മേസു ന നിബ്ബത്തന്തീ"തി മഹാബ്രഹ്മത്തം ന ലഭന്തീതി അധിപ്പായോ. "ഹീനജ്ഝാസയത്താ"തി ഏത്ഥ ഇത്ഥിയോ നാമ പകതിയാവ ഹീനജ്ഝാസയാ ഹോന്തി നീച ഛന്ദാ നീച ചിത്താ മന്ദവീരിയാ മന്ദപഞ്ഞാ. കസ്മാ, ഹീനലിങ്ഗത്താ. കസ്മാ ച താ ഹീനലിങ്ഗാ ഹോന്തി. ദുബ്ബല കമ്മനിബ്ബത്തത്താ. ദുബ്ബല കമ്മന്തി ച പുരിസത്ത ജനകം കമ്മം ഉപാദായ വുച്ചതി. ബ്രഹ്മപുരോഹിതാനമ്പി സങ്ഗഹണം വേദിതബ്ബം. കസ്മാ, ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാനന്തി അട്ഠകഥാ വചനസ്സ യേഭുയ്യവചനത്താ. തേനാഹ "ന

മഹാബ്രഹ്മാനം''തി. ഇതരഥാ ന ബ്രഹ്മപുരോഹിതാനം ന ച മഹാബ്രഹ്മാനന്തി വുത്തം സിയാ. ന ച തഥാ സക്കാ വത്തും 'ബ്രഹ്മത്തന്തി മഹാബ്രഹ്മത്ത'ന്തി ഇമിനാ വചനേന വിരുജ്ഝനതോ. അയഞ്ച അത്ഥോ ന കേവലം യേഭുയ്യനയമത്തേന സിദ്ധോ. അഥ ഖോ ബ്യഞ്ജന സാമത്ഥിയേനാപി സിദ്ധോതി ദസ്സേതും ''തേഹീ''തിആദിമാഹ. തത്ഥ ''തേ''തി ബ്രഹ്മപുരോഹിതാ. സംയുത്തപാഠേ. ''പടിഭാതുതം''തി എത്ഥ ''തം''തി തുയ്ഹം. ധമ്മീകഥാ തുയ്ഹം പടിഭാതു, പാതുബ്ഭവതു. കഥേതു ഇച്ചേവ വുത്തം ഹോതി . ''ബ്രാഹ്മണാ''തി അഭിഭും ഭിക്ഖും ആലപതി. ''ബ്രഹ്മുനോ''തി മഹാബ്രഹ്മുനോ അത്ഥായ. ഏവം സേസേസു ദ്വീസു. ''തേസം''തി ബ്രഹ്മപുരോഹിതാനം. വിഭാവനിപാഠേ ''ഇതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ''തി ''ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജേസു യേവാ''തി പുല്ലിങ്ഗ വചനത്താ പുഗ്ഗലപ്പധാനം ഹോതി. നഭൂമിപ്പധാനം. തസ്മാ അയമത്ഥോ യുത്തിവസേന ദട്ഠബ്ബോതി. ''തീസുഭവഗ്ഗേസൂ''തി വേഹപ്ഫലഭൂമി പുഥുജ്ജനഭവഗ്ഗോ നാമ ഹോതി രൂപലോകേ. തതോ ഉപരി പുഥുജ്ജനഭൂമിയാ അഭാവതോ. അകനിട്ഠഭൂമി അരിയഭവഗ്ഗോ നാമ. തത്ഥ ഠിതാനം അരിയാനം തത്ഥേവ നിട്ഠാനതോ. നേവസഞ്ഞാഭൂമി ലോകഭവഗ്ഗോ നാമ. തതോ ഉപരി ലോകസ്സേവ അഭാവതോതി.

കമ്മചതുക്കാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൩൭**. മരണുപ്പത്തിയം. ''ആയുപരിമാണസ്സാ''തി ആയുകപ്പസ്സ. ''തദുഭയസ്സാ''തി ആയുകപ്പസ്സ ച കമ്മസ്സ ച. ''ഉപഘാതക കമ്മേനാ''തി ബലവന്തേന പാണാതിപാതകമ്മേന. ''ദുസ്സിമാര കലാബുരാജാദീനം വിയാ''തി തേസം മരണം വിയ. ഉപരോധിതം ഖന്ധ സന്താന മസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. ''ഉപരോധിതം''തി ഉപഗന്ത്വാ നിരോധാപിതം. കമ്മം ഖിയ്യതിയേവ. ഏവം സതി, സബ്ബംപി മരണം ഏകേന കമ്മക്ഖയേന സിദ്ധം. തസ്മാ ഏകം കമ്മക്ഖയ മരണമേവ വത്തബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി. ''ഇതരേപി വുത്താ''തി ഇതരാനിപി തീണി മരണാനി വുത്താനീതി ചോദനാ. വുച്ചതേ പരിഹാരോ. ''സരസവസേനേവാ''തി അത്തനോ ധമ്മതാവസേനേവ. നാനാ ആയു കപ്പം വിദഹന്തി സങ്ഖരോന്തീതി നാനാആയുകപ്പ വിധായകാ. ''സത്തനികായേ''തി സത്തസമൂഹേ. നിച്ചകാലം ഠിതിം കരോന്തീതി ഠിതികരാ. കദാചി വുദ്ധിം കരോന്തി, കദാചി ഹാനിം കരോന്തീതി വുദ്ധികരാ ഹാനികരാ ച. ''തേസം വസേനാ''തി തേസം ഉതു ആഹാരാനം വസേന. ''തയോപി ചേതേ''തി ഏതേതയോപി ഠിതികരാദയോ. കമ്മം വിപച്ചമാനം ദത്വാ ഖിയ്യതീതി സമ്ബന്ധോ. ഏതേന ഏവരൂപേഠാനേ കമ്മം അപ്പധാനന്തി ദീപേതി. ''തദനുരൂപം ഏവാ''തി തം ദസവസ്സകാലാനു രൂപം ഏവ. ''ഭോ ഗഞ്ചാ''തി ധനധഞ്ഞാദിപരിഭോഗഞ്ച. തേസം ഉതുആഹാരാനം ഗതി ഏതേസന്തി തഗ്ഗതികാ. തേസം ഉതുആഹാരാനം ഗതിം അനുവത്തന്തീതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ ''തദനുവത്തികാ''തി. സങ്ഖാരവിദൂഹി അഞ്ഞത്രാതി സമ്ബന്ധോ. സങ്ഖാരവിദുനോ ഠപേത്വാതി അത്ഥോ. ഇദ്ധിയാ പകതാതി ഇദ്ധിമയാ. ''ഇദ്ധിയാ''തി ദേവിദ്ധിയാവാ ഭാവനാമയിദ്ധിയാവാ. വിജ്ജായ പകതാതി വിജ്ജാമയാ. ''വിജ്ജായാ''തി ഗന്ധാരിവിജ്ജായ. അട്ഠി ന്ഹാരു മംസ ലോഹിതാദികാ രസധാതുയോ അയന്തി വഡ്ഢന്തി ഏതേഹീതി രസായനാനി. താനി വിദഹന്തി ഏതേഹീതി രസായന വിധയോ. നയൂപദേസാ. ചിരട്ഠിതി കത്ഥായ ജീവിതം സങ്ഖരോന്തി ഏതേഹീതി ജീവിത സങ്ഖാരാ. ഇദ്ധിമയ വിജ്ജാമയ ജീവിത സങ്ഖാരേസു ച രസായന വിധിസങ്ഖാതേസു ജീവിത

സങ്ഖാരേസു ച വിദുനോതി സമാസോ. “ദ്വി സമുട്ഠാനിക രൂപധമ്മേസൂ”തി ഉതുസമുട്ഠാനിക രൂപധമ്മേസു ച ആഹാര സമുട്ഠാനിക രൂപധമ്മേസു ച. “പരിണമന്തേസൂ”തി വിപരിണമന്തേസു. തേനാഹ “ജിയ്യമാനേസൂ”തിആദിം. “യാവമഹന്തം പീതി” സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനം കമ്മം വിയ കോടിപത്തേവസേന അതിമഹന്തമ്പി. “അസ്സാ”തി കമ്മസ്സ. “ഉപച്ഛേദക മരണേപി നേതബ്ബോ”തി ബലവന്തേ ഉപച്ഛേദക കമ്മേ ആഗതേ യാവമഹന്തമ്പി ജനക കമ്മം അത്തനോ വിപാകാധിട്ഠാന വിപത്തിയാ ഖിയ്യതിയേവ. സോ ചസ്സഖയോ ന സരസേന ഹോതി, അഥ ഖോ ഉപച്ഛേദക കമ്മ ബലേന ഹോതീതി ഇധ ഉപച്ഛേദക മരണം വിസും ഗഹിതന്തി ഏവം ഉപച്ഛേദക മരണേപി നേതബ്ബോ. “അകാല മരണം”തി ആയുക്ഖയമരണാദീനി തീണി മരണാനി കാലമരണാനി നാമ, മരണാ രഹകാലേ മരണാനീതി വുത്തം ഹോതി. തതോ അഞ്ഞം യം കിഞ്ചി മരണം അകാല മരണന്തി വുച്ചതി. തേനാഹ “തഞ്ഹി പവത്തമാനം”തിആദിം. “മൂലഭേദതോ”തി മൂലകാരണപ്പഭേദതോ. യസ്മാ പന മിലിന്ദ പഞ്ഹേ വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. സന്നിപതന്തീതി സന്നിപാതാ. സന്നിപാതേഹി ഉപ്പന്നാ സന്നിപാതികാതി അത്ഥം സന്ധായ “സന്നിപതിതാനം”തി വുത്തം. അഥവാ. സന്നിപതനം സന്നിപാതോ. ദ്വിന്നം തിണ്ണം വാ ദോസാനം മിസ്സകഭാവോ. സന്നിപാതേന ഉപ്പന്നാ സന്നിപാതികാതിപി യുജ്ജതി. “അനിസമ്മകാരീനം”തി അനിസാമേത്വാ അനുപധാരേത്വാ കരണ സീലാനം. പവത്താ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാനാമാതി യോജനാ. “അത്തനാ വാകതാനം പയോഗാനം”തി സത്ഥഹരണ, വിസഖാദന, ഉദകപാതനാദിവസേന കതാനം. “വിനാസേന്തീ”തി സത്ഥവസ്സ വാലുകവസ്സാദീനി വസ്സാപേത്വാവാ സമുദ്ദ വീചിയോ ഉട്ഠാപേത്വാവാ ഏവരൂപേ മഹന്തേ ഭയുപദ്ദവേ കത്വാ വിനാസേന്തി. “മനുസ്സ പഥേ”തി മനുസ്സ പദേസേ. “തേ”തി ചണ്ഡാ യക്ഖാ. “ജീവിതക്ഖയം പാപേന്തീ”തി മനുസ്സാനം വാ ഗോമഹിംസാനം വാ മേദലോഹിതാനി പാതബ്യത്ഥായ തേസു നാനാരോഗന്തര കപ്പാനി ഉപ്പാദേത്വാ ജീവിതക്ഖയം പാപേന്തീതി അത്ഥോ. “വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീ”തി സകലം രജ്ജം വാ രട്ഠം വാ ദീപകം വാ വിനാസേന്തീതി വുത്തേ സകലം ജനപദം വാ നഗരം വാ നിഗമം വാ ഗാമം വാ തം തം പുഗ്ഗലം വാ വിനാസേന്തീതി വിസും വത്തബ്ബം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. “സത്ഥദുബ്ഭിക്ഖരോഗന്തര കപ്പാപീ”തി സത്ഥന്തര കപ്പോ ദുബ്ഭിക്ഖന്തര കപ്പോ രോഗന്തര കപ്പോതി ഇമേ തയോ അന്തര കപ്പാപി ഇധ വത്തബ്ബാതി അത്ഥോ. തേസു പന രോഗന്തര കപ്പോ യക്ഖാ വാളേ അമനുസ്സേ ഓസ്സജ്ജന്തി, തേന ബഹൂ മനുസ്സാ കാലങ്കരോന്തീതി ഇമിനാ ഏകദേസേന വുത്തോയേവ. “ഉപപീളകോ പഘാതകാനം കമ്മാനം വിപച്ചനവസേനാ”തി ഏത്ഥ തേസം കമ്മാനം ഓകാസപ്പടിലാഭേന സത്തസന്താനേ സുഖസന്താനം വിബാധേത്വാ മരണം വാ പാപേത്വാ മരണ മത്തം വാ ദുക്ഖം ജനേത്വാ പീളനഞ്ച ഘാതനഞ്ച ഇധ വിപച്ചന നാമേന വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. വിപാകം പന ജനേന്തുവാ, മാവാ, ഇധ അപ്പമാണന്തി. ഏത്ഥ സിയാ. അട്ഠസു കാരണേസു ഓപക്കമികട്ഠാനേ ‘കുപ്പിതാഹി ദേവതാ സകലം രജ്ജാദികം അസേസം കത്വാ വിനാസേന്തീ’തി വുത്തം. തത്ഥ വിനാസിതാ ജനാ കിം നു ഖോ അത്തനോ അത്തനോ കമ്മ വിപാകജേഹി ആബാധന ദണ്ഡേഹി വാ വിനസ്സന്തി, ഉദാഹു വിസും ഓപക്കമികേഹി ആബാധന ദണ്ഡേഹി വാ വിനസ്സന്തി. യഞ്ചേത്ഥ വുത്തം ‘ഏവം അകാല മരണം ഉപച്ഛേദക കമ്മുനാ വാ അഞ്ഞേഹി വാ അനേക സഹസ്സേഹി കാരണേഹി ഹോതീ’തി. തത്ഥ യസ്സ ഉപച്ഛേദക കമ്മം നാമ നത്ഥി. കിം തസ്സ അഞ്ഞേന കാരണേന അകാല മരണം നാമ ഭവേയ്യാതി. ഏത്ഥ വദേയ്യും, തസ്സ

അഞ്ഞേന കാരണേന അകാല മരണം നാമ ന ഭവേയ്യ. സബ്ബേ സത്താ കമ്മസ്സകാ, കമ്മദായാദാ, കമ്മയോനീ, കമ്മ ബന്ധൂ, കമ്മപ്പടിസ്സരണാതിഹി വുത്തംതി . തേസം തം വാദം ഭിന്ദന്തോ "യേഹികേചി ലോകേ ദിസ്സന്തീ"തിആദിമാഹ. പുന തദത്ഥം ദള്ഹം കരോന്തോ "യഥാഹാ"തിആദിം വദതി. തത്ഥ ദുവിധം കമ്മഫലം, വിപാക ഫലഞ്ച നിസ്സന്ദ ഫലഞ്ച. തത്ഥ വിപാക ഫലം നാമ വിപാകക്ഖന്ധാ ച ചക്ഖു സോതാദീനി കടത്താ രൂപാനി ച. തം യേന പുബ്ബേ കമ്മം കതം, തസ്സേവ സാധാരണം ഹോതി. തസ്സ സന്താനേ ഏവ പവത്തതി. നിസ്സന്ദ ഫലം നാമ തസ്സ സുഖുപ്പത്തിയാ വാ ദുക്ഖുപ്പത്തിയാ വാ അത്തനോ കമ്മാനുഭാവേന ബഹിദ്ധാ സമുട്ഠിതാനി ഇട്ഠാരമ്മണാനി വാ അനിട്ഠാ രമ്മണാനി വാ. തം പന അഞ്ഞേസമ്പി സാധാരണം ഹോതി. തം സന്ധായ വുത്തം "സകകമ്മസമുട്ഠിതാ ഏവ. ല. പരേസം സാധാരണാ ഏവാ"തി. ലോകേ അട്ഠലോക ധമ്മാ നാമ സബ്ബേ കമ്മ വിപാകജാ ഏവാതി ന വത്തബ്ബാ. ഇമേ ച സത്താ സംസാരേ സംസരന്താ അട്ഠസുലോക ധമ്മേസു നിമ്മുജ്ജന്താ സംസരന്തി, തസ്മാ തേ വിനാപി ഉപപീളക കമ്മേന അഞ്ഞേഹി കാരണേഹി നാനാദുക്ഖം ഫുസന്തിയേവ. തഥാ വിനാപി ഉപച്ഛേദക കമ്മേന മരണ ദുക്ഖം പാപുണന്തിയേവ. തേന വുത്തം "കമ്മേന വിനാ യതോകുതോചി സമുട്ഠിതാ"തിആദി.

"തേ ഉപ്പജ്ജന്തീ"തി തേ നാനാരോഗാദയോ ഉപ്പജ്ജന്തി. "ന ഉപായ കുസലാ വാ"തി തതോ അത്താനം മോചേതും കാരണ കുസലാ വാ ന ഹോന്തി. "ന ച പടികാര കുസലാ വാ"തി ഉപ്പന്നം രോഗാദിഭയം അപനേതും വൂപസമേതും പടികാര കമ്മേതി കിച്ചകമ്മേ കുസലാ വാ ന ഹോന്തി. "നാപി പരിഹാര കുസലാ വാ"തി തതോ മോചനത്ഥം പരിഹരിതും ദേസന്തരം ഗന്തും കുസലാ വാ ന ഹോന്തീതി അത്ഥോ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം. "രോഗാദയോ ഏവ തം ഖേപേന്താ പവത്തന്തീ"തി കഥം തേ പുബ്ബകമ്മം ഖേപേന്തീതി. തസ്സ വിപാകഭൂതം ജീവിത സന്താനം വിനാസേന്താ ഖേപേന്തി. വിനട്ഠേഹി ജീവിത സന്താനേ തം ഭവം ജനേന്തം ഖിയ്യതി യേവാതി. തേനാഹ "യഥാഹീ"തിആദിം. "കമ്മസ്സപി തഥേവാ"തി തഥേവ പുബ്ബകമ്മസ്സപി തിണഗ്ഗേ ഉസ്സാവ ബിന്ദുസ്സേവ പരിദുബ്ബലതാ സിദ്ധാ ഹോതി. ജീവിതേ പരിക്ഖീണേ തം ഭവം ജനേന്തസ്സ പുബ്ബകമ്മസ്സപി പരിക്ഖീണത്താ. "ഏവഞ്ചേതം"തി ഏതം കമ്മപ്പടി സംയുത്ത വചനം ഇധ അമ്ഹേഹി വുത്തനയേന സമ്പടിച്ഛിതബ്ബം. സബ്ബം പുബ്ബേകതഹേതുദിട്ഠി നാമ സബ്ബം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ സുചരിതം വാ ദുച്ചരിതം വാ പുബ്ബഭവേ അത്തനാ കതേന പുബ്ബകമ്മഹേതുനാ ഏവ ഉപ്പജ്ജതീതി ഏവം പവത്താ ദിട്ഠി. "യം കിഞ്ചായം"തി യം കിഞ്ചി അയം. മഹാബോധിസത്താനം അധിമുത്തികാലങ്കരിയാ നാമ ഇധ മേ ചിരകാലം ഠിതസ്സ പാരമിപൂരണ കിച്ചം നത്ഥി, ഇദാനേവ ഇതോ ചവിത്വാ മനുസ്സലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സാമി, ഉപരുജ്ഝതു മേ ഇദം ജീവിതന്തി അധിമുഞ്ചിത്വാ ദള്ഹം മനസികരിത്വാ കാലങ്കരിയാ. "സയമേവ സത്ഥം ആഹരിത്വാ"തി സയമേവ അത്തനോ ഗീവം സത്ഥേന ഹനിത്വാതി അത്ഥോ. "ഏത്ഥേവാ"തി അകാലമരണേ ഏവ.

"തഥാ ചാ"തിആദീസു. "സമാപത്തി ലാഭീനം"തി നിദ്ധാരണേഭുമ്മ വചനം. "ജീവിത സമസീസീനം"തി അരഹത്ത മഗ്ഗം ലഭിത്വാ മഗ്ഗപച്ചവേക്ഖനവീഥി ഏവ മരണാസന്നവീഥിം കത്വാ പരിനിബ്ബാനത്താ സമം സീസം ഏതേസന്തി സമസീസിനോ. "സമം സീസം"തി ജീവിത സന്താന പരിയന്തേന സമം വട്ടദുക്ഖ

സന്താന പരിയന്തം വുച്ചതി. “സബ്ബേസം പീ”തി സബ്ബേസമ്പി ഖീണാസവാനം. “ഇമം സുത്തപദം”തി മഹാപരിനിബ്ബാനസുത്തേ ആഗതം സുത്തപദം. “തേ”തി തേ വാദിനോ. “തേനാ”തി തേന വാദവചനേന. ക്രിയമനോധാതു നാമ പഞ്ചദ്വാരാവജ്ജനം. ക്രിയാഹേതുകമനോ വിഞ്ഞാണധാതു നാമ ഹസിതുപ്പാദചിത്തം. “അസ്സാ”തി പരിനിബ്ബായന്തസ്സ ബുദ്ധസ്സ. “ന സമേതി യേവാ”തി സന്തിം അനുപാദിസേസം നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കത്വാതി ഏത്ഥ പരിനിബ്ബാന ജവനേഹി ആരമ്മണം കത്വാതി വുത്തേപി ന സമേതിയേവ. തേനാഹ “തഥാഹീ”തിആദിം. “ഭവങ്ഗം ഓതരിത്വാ പരിനിബ്ബായതീ”തി ഏത്ഥ പരിനിബ്ബാന ചുതിചിത്തമേവ ഭവങ്ഗന്തി വുത്തം. ചുതിചിത്തന്തി ച ഭവന്തരം ഗച്ഛന്തസ്സേവ വുച്ചതി. ഇധ പന വോഹാര മത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. വിഭാവനിപാഠേ. ചുതിപരിയോസാനാനം മരണാസന്ന ചിത്താനം. യഥാ പന ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം യാവജീവം ഉപ്പന്നം മഹാഭവങ്ഗചിത്തം കമ്മകമ്മനിമിത്താദയോ ആരമ്മണം കരോതിയേവ. തഥാ പരിനിബ്ബാന ചുതിചിത്തം പീതി ആഹ “ന ഹീ”തിആദിം. നനു മരണകാലേ കമ്മകമ്മനിമിത്താദീനം ഗഹണം നാമ ഭവന്തര ഗമനത്ഥായ ഹോതി, ബുദ്ധാ ച ഭവന്തരം ന ഗച്ഛന്തി. തസ്മാ “ന ഹി. ല. ന കരോതീ”തി ഇദം ന യുത്തന്തി. നോ ന യുത്തം. ഭവന്തര ഗമനത്ഥായാതി ഇദം ജവനേഹി ഗഹണേ ദട്ഠബ്ബം. ഇധ പന ചുതിചിത്തേന ഗഹണേതി ദസ്സേന്തോ “നചചുതിയാഗഹിതാനീ”തിആദിമാഹ. “കമ്മസിദ്ധിയാ”തി കമ്മസിജ്ഝനത്ഥായ .“ഏത്ഥ ചാ”തിആദീസു. “തസ്സാ”തി സോണത്ഥേര പിതുനോ. “കമ്മബലേനാ”തിആദീസു. “അഞ്ഞേനപി കാരണ ബലേനാ”തി ആചിണ്ണഭാവാദികേന കാരണബലേന. ഗതിനിമിത്തം പന കമ്മബലേനേവാതി യുത്തം സിയാ. “തഥോപട്ഠിതം”തി അന്തിമവീഥിതോ പുബ്ബേ ബഹൂസുവീഥീസു ഉപട്ഠിതപ്പകാരന്തിഅത്ഥോ. പാപപക്ഖിയേസു ദുഗ്ഗതിനിമിത്തേസു. കല്യാണപക്ഖിയാനി സഗ്ഗനിമിത്താനി. ധമ്മാസോകരഞ്ഞോ മരണകാലേ പാപപക്ഖിയാനം ഉപട്ഠാനം കത്ഥചി സീഹളഗന്ഥേ വുത്തം.

> സകലം പഥവിം ഭുത്വാ,
> ദത്വാ കോടിസതം ധനം;
> അന്തേ അഡ്ഢാമലകമത്തസ്സ;
> അസോകോ ഇസ്സരം ഗതോ; തി ച;
> അസോകോ സോക മാഗതോ; തി ച;

“തം”തി വിപച്ചമാനകം കമ്മം. “നിയാമക സഹകാരി പച്ചയഭൂതാ”തി ഏത്ഥ യഥാ നാവായം നിയാമകോ നാമ നാവം ഇച്ഛിതദിസാഭിമുഖം നിയാമേതി, നിയോജേതി. തഥാ അയം തണ്ഹാപി ഭവനികന്തി ഹുത്വാ ചിത്തസന്താനം ഗന്തബ്ബഭവാഭിമുഖം നിയാമേതി, നിയോജേതി. കമ്മസ്സ ച അച്ചായത്ത സഹായഭാവേന സഹകാരീ പച്ചയോ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. “കുസലാകുസല കമ്മനിമിത്താനി വാ”തി അഞ്ഞാനി കുസലാ കുസലകമ്മനിമിത്താനി വാ. “തദുപത്ഥമ്ഭികാ”തി തസ്സ കമ്മസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭികാ. “നിമിത്തസ്സാദഗധിതം”തി മുഖനിമിത്താദീസു അസ്സാദേന്തം ഗിജ്ഝന്തം. “തിട്ഠമാനം തിട്ഠതീ”തി തിട്ഠമാനം ഹുത്വാ തിട്ഠതി. അമുഞ്ചിത്വാ തിട്ഠതീതി വുത്തം ഹോതി. അനുബ്യഞ്ജനം നാമ പിയസാതരൂപോ കഥിതലപിതാദി ക്രിയാവിസേസോ. “അസ്സ പുഗ്ഗലസ്സാ”തി ആസന്ന മരണസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. അട്ഠകഥാ പാഠേ. “കിലേസ ബലവിനാമിതം”തി അവിജ്ജാ തണ്ഹാദീനം കിലേസാനം ബലേന വിനാമിതം.

പടിച്ഛാദികാ ആദീന വാ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. “തം”തി ചിത്തസന്താനം. “തസ്മിം”തി കമ്മാദിവിസയേ. അട്ഠകഥായ ന സമേതി. തസ്മിം വിസയേതിഹി തത്ഥ വുത്തം. ന വുത്തം തസ്മിം ഭവേതി. “തസ്മിം വുത്താ നം”തി തസ്മിം ‘യേഭൂയ്യേന ഭവന്തരേ ഛ ദ്വാരഗ്ഗഹിതം’തി ഠാനേ ടീകാസു വുത്താനം. തം സദിസ ജവനുപ്പത്തി നാമ കമ്മകരണകാലേ പവത്ത ജവനേഹി സദിസാനം ഇദാനി ജവനാനം ഉപ്പത്തി. ഭവപ്പടിച്ഛന്നഞ്ച കമ്മം അപാകടഞ്ച കമ്മം ന തഥാ ഉപട്ഠാതി. കേവലം അത്താനം അഭിനവകരണ വസേന ദ്വാരപത്തം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതീതി അധിപ്പായോ. “വിസീദ പത്താ”തി വിസഞ്ഞീഭാവേന വിരൂപം ഹുത്വാ സീദനപത്താ. “തബ്ബിപരീതേന പാപകമ്മ ബഹുലാപി വത്തബ്ബാ”തി തേപിവിസീദന്തരേ ആവുധ ഹത്ഥാ പാണഘാതം കരോന്താ ഗണ്ഹഥബന്ധഥാതി ഉഗ്ഘോസന്താ ദുട്ഠചിത്താ ഹോന്തീതിആദിനാ വത്തബ്ബാ. അട്ഠകഥാ പാഠേസു. ഉക്ഖിത്തോ അസി യസ്സാതി ഉക്ഖിത്താ സികോ. പതുദന്തി വിജ്ഝന്തി ഏതേനാതി പതോദനം. പാജനദണ്ഡോ. തസ്സ അഗ്ഗേ കതാ സൂചി പതോദന സൂചി. “പതോദന ദുക്ഖം”തി വിജ്ഝന ദുക്ഖം. കഥം പന ഉക്ഖിത്താസികാദിഭാവേന ഉപട്ഠാനം കമ്മുപട്ഠാനം നാമ ഹോതി. കഥഞ്ച തം പടിസന്ധിയാ ആരമ്മണഭാവം ഉപേതീതി ആഹ “സോ ചാ”തിആദിം. ഉപ്പജ്ജമാനാനം സത്താനം. “ഇതരേസം പനാ”തി രൂപാരൂപ ഭവേസു ഉപ്പജ്ജമാനാനം പന. “പരിപുണ്ണം കത്വാ”തി തദാരമ്മണ പരിയോസാനായവാ സുദ്ധായ വാ ജവനവീഥിയാതി ഏവം പരിപുണ്ണം കത്വാ. അയം പന ഭവങ്ഗാവസാനേ ചുതിചിത്തുപ്പത്തി നാമ അട്ഠകഥാസു നത്ഥി. യഞ്ച ഭവങ്ഗം ഓതരിത്വാ പരിനിബ്ബായതീതിആദി തത്ഥ തത്ഥ വുത്തം. തത്ഥപി “ഭവങ്ഗം”തി ചുതിചിത്തമേവ ടീകാസു വണ്ണേന്തി. തസ്മാ “ഭവങ്ഗക്ഖയേവാ”തി ഇദം കഥം യുജ്ജേയ്യാതി ആഹ “ഏത്ഥ ചാ”തിആദിം. അനുരൂപം സേതീതി അനുസയോ. അനുബന്ധോ ഹുത്വാ സേതീതി അനുസയോ. അനു അനു വാ സേതീതി അനുസയോ. ഏത്ഥ ച അനുസയോ നാമ ജവനസഹജാതോ ന ഹോതി. ഇധ ച അനുസയ നാമേന വുത്തം. നാനാജവന സഹജാതാ ച അവിജ്ജാ തണ്ഹാ പടിസന്ധിയാ വിസേസ പച്ചയാ ഹോന്തേവ. കഥം താ ഇധ ഗഹിതാ സിയുന്തി ആഹ “ഏത്ഥ ചാ”തിആദിം. ഏവം സന്തേ അവിജ്ജാ പരിക്ഖിത്തേന തണ്ഹാമൂലകേനാതി വുത്തേസു സുട്ഠു യുജ്ജതി. അനുസയേഹി സഹ ജവനസഹജാതാനമ്പി ലദ്ധത്താ. തസ്മാ ഇധ അനുസയ വചനം ന യുത്തന്തി ചോദനാ. യുത്തമേവാതി ദസ്സേന്തോ “അപി ചാ”തിആദിമാഹ. “പരിയത്താ”തി സമത്താ. “സോ പീ”തി ഫസ്സാദി ധമ്മ സമൂഹോപി .“തഥാ രൂപാ യേവാ”തി അഗ്ഗമഗ്ഗേന അപ്പഹീന രൂപായേവ, അനുസയഭൂതായേവാതി വുത്തം ഹോതി. “തം”തി ചിത്ത സന്താനം. “തത്ഥാ”തി തദുഭയസ്മിം. കഥം തം തത്ഥ ഖിപന്തീതി ആഹ “തസ്മിം”തിആദിം. “വിജാനനധാതുയാ”തി വിഞ്ഞാണ ധാതുയാ. സങ്കന്താ നാമ നത്ഥി. യത്ഥ യത്ഥ ഉപ്പജ്ജന്തി. തത്ഥ തത്ഥേവ ഭിജ്ജന്തീതി അധിപ്പായോ. കുതോ മരണകാലേ സങ്കന്താ നാമ അത്ഥി വിജ്ജന്തീതി യോജനാ. ഏവം സന്തേ ഇദം വചനം അനമതഗ്ഗിയ സുത്തേന വിരുദ്ധം സിയാതി. ന വിരുദ്ധം. ഇദഞ്ഹി അഭിധമ്മ വചനം, മുഖ്യവചനം, അനമതഗ്ഗിയ സുത്തം പന സുത്തന്ത വചനം പരിയായ വചനന്തി ദസ്സേന്തോ “യഞ്ചാ”തിആദിമാഹ. പരിയായേന വുത്തന്തി വത്വാ തം പരിയായം ദസ്സേതി “യേസഞ്ഹീ”തിആദിനാ. “സോ”തി സോ പുഗ്ഗലോ. “തേസം”തി അവിജ്ജാ തണ്ഹാ സങ്ഖാരാനഞ്ച പടിസന്ധി നാമ രൂപ ധമ്മാനഞ്ച. “ഹേതുപ്ഫലസമ്ബന്ധേന ഭവന്തരം സന്ധാവതി സംസരതീതി വുച്ചതീ”തി പുബ്ബേ കമ്മകരണകാലേപി തേ അവിജ്ജാ തണ്ഹാ സങ്ഖാരാ ഏവ സോ

സത്തോതി വുച്ചന്തി. പച്ഛാ തേസം ഫലഭൂതായം പടിസന്ധിയാ പാതുഭവനകാലേപി സാപടിസന്ധി ഏവ സോ സത്തോതി വുച്ചതി. മജ്ഝേ ധമ്മപ്പബന്ധോപി സോ സത്തോതി വുച്ചതി. ഏവം ഹേതുധമ്മേഹി സദ്ധിം ഫലധമ്മേ ഏകം സത്തം കരോന്തസ്സ ഹേതുപ്ഫല സമ്ബന്ധോ ഹോതി. ഏവം ഹേതുപ്ഫല സമ്ബന്ധേന സോ ഏവ കമ്മം കരോതി. തേന കമ്മേന സോ ഏവ ഭവന്തരം സന്ധാവതി സംസരതീതി വുച്ചതി. ഏത്ഥ ച അനമതഗ്ഗോ യം ഭിക്ഖവേ. ല. അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനംതി ഏവം സത്തവോഹാരേന വുത്തത്താ സാധമ്മദേസനാ പരിയായദേസനാ ഹോതി. പരിയായദേസനത്താ ച സന്ധാവതം സംസരതന്തി പരിയായോപി സിജ്ഝതി. യസ്സം പന ധമ്മ ദേസനായം ധമ്മദേസനാതി വചനാനു രൂപം ധമ്മമേവ ദേസേതി, ന സത്തം, ന പുഗ്ഗലം. അയം ധമ്മദേസനാ ഏവ മുഖ്യദേസനാ നാമ ഹോതി. തത്ഥ ദേസിത ധമ്മാ പന പകതികാലേപി ദേസന്തരം കാലന്തരം ഖണന്തരം സങ്കന്താ നാമ നത്ഥി. യത്ഥ യത്ഥ ഉപ്പന്നാ, തത്ഥ തത്ഥേവ ഭിജ്ജന്തി. ഖയവയം ഗച്ഛന്തി. തേന വുത്തം 'ന ഹി ഉപ്പന്നുപ്പന്നാ ധമ്മാ. ല. സങ്കന്താ നാമ അത്ഥീ'തി. പടിഘോസോ ച, പദീപോ ച, മുദ്ദാ ച. ആദിസദ്ദേന പടിബിമ്ബച്ഛായാ ച, ബീജസങ്ഖാരോ ച, പാടിഭോഗോ ച, ബാലകുമാര സരീരേസു ഉപയുത്താ വിജ്ജാസിപ്പോസധാ ചാതി ഏവം അട്ഠകഥാ യം ആഗതാനി നിദസ്സനാനി സങ്ഗയ്ഹന്തി. ''നിദസ്സനാ''നീതി ച ഉപമായോ വുച്ചന്തി. തത്ഥ ''പടിഘോസോ''തി ഗമ്ഭീരലേണ ദ്വാരേ ഠത്വാ സദ്ദം കരോന്തസ്സ അന്തോലേണേ പടിഘോസോ പവത്തതി. തത്ഥ ദ്വാരേ ഉപ്പന്നോ മൂലസദ്ദോ അന്തോലേണം ന ഗച്ഛതി, ഉപ്പന്നട്ഠാനേ ഏവ നിരുജ്ഝതി. പടിഘോസോ ച തതോ ആഗതോ ന ഹോതി. ന ച വിനാ മൂലസദ്ദ + പച്ചയേന അഞ്ഞതോ പവത്തതി. മൂലസദ്ദപച്ചയാ ഏവ തത്ഥ പവത്തതീതി. തത്ഥ മൂലസദ്ദോ വിയ അതീത കമ്മം. പടിഘോസോ വിയ അനന്തരേ പടിസന്ധി. ഏസനയോ പദീപ മുദ്ദാ പടിബിമ്ബച്ഛായാസു. തത്ഥ ''പദീപോ''തി പഥമം ഏകം പദീപം ജാലേത്വാ തേന അഞ്ഞം പദീപസതമ്പി പദീപ സഹസ്സമ്പി ജാലേതി. ''മുദ്ദാ''തി ലഞ്ഛനലേഖാ. തത്ഥ ഏകേന ലഞ്ഛനക്ഖന്ധേന, തേന ലഞ്ഛനലേഖാസതമ്പി ലഞ്ഛനലേഖാ സഹസ്സമ്പി കരോതി. ''പടിബിമ്ബച്ഛായാ''തി പസന്നേസു ആദാസപട്ടേസുവാ ഉദകേസുവാ ഉപ്പന്നാ സരീരച്ഛായാ. ഏതേഹി നിദസ്സനേഹി ഫലം നാമ ഹേതുതോ ആഗതം ന ഹോതി. ഹേതുനാ ച വിനാ ന സിജ്ഝതീതി ഏത്തകമത്ഥം ദീപേതി. ''ബീജസങ്ഖാരോ''തി കാലന്തരേ ഉപ്പന്നേസു പുപ്ഫഫലേസു ഇച്ഛിതവണ്ണ ഗന്ധരസപാതുഭാവത്ഥായ രോപനകാലേ അമ്ബബീജാദീസു ഇച്ഛിതവണ്ണ ഗന്ധരസധാതൂനം പരിഭാവനാ. തത്ഥ തപ്പച്ചയാ കാലന്തരേ പുപ്ഫഫലേസു ഉപ്പന്നേസു തേവണ്ണഗന്ധരസാ പാതുബ്ഭവന്തി. ''പാടിഭോഗോ''തി കിഞ്ചി അത്ഥം സാധേതും പരസ്സ സന്തികേ ഇണം ഗണ്ഹന്തസ്സ തവധനം സംവച്ഛരേന വുഡ്ഢിയാ സഹ ദസ്സാമി, സചേ നദദേയ്യം. അസുകം നാമ മമഖേത്തം വാ വത്ഥുവാ തുയ്ഹം ഹോതൂതി പടിഞ്ഞാഠപനം. തത്ഥ തപ്പച്ചയാ ധനം ലഭിത്വാ തം അത്ഥഞ്ച സാധേതി. കാലേ സമ്പത്തേ വുഡ്ഢിയാ സഹ ഇണഞ്ച സോധേതി. ''വിജ്ജാസിപ്പോസധാ''തി ലോകേ പുത്തകേ യാവജീവം ഹിതത്ഥായ ദഹരകാലേ കിഞ്ചി വിജ്ജംവാ സിപ്പംവാ സിക്ഖാപേന്തി. യാവജീവം ഖരരോഗാനം അനുപ്പാദത്ഥായ ദഹരകാലേ ഓജവന്തം കിഞ്ചി ഓസധം വാ അജ്ഝോഹാരേന്തി. തത്ഥ തപ്പച്ചയാ പുത്താനം യാവജീവം ഹിതപ്പടിലാഭോ വാ താദിസാനം രോഗാനം അനുപ്പാദോ വാ ഹോതിയേവ. ഏതേഹി യഥാ കാലന്തരേ അസന്തേസുയേവ പാടിഭോഗാദീസു മൂലകമ്മേസു പുബ്ബഭാഗേ

കതപച്ചയാ ഏവ പച്ഛാ അത്ഥ സാധനാദീനി സിജ്ഝന്തി. തഥാ കുസലാ കുസല കമ്മാനി കത്വാ കാലന്തരേ തേസു അസന്തേസുപി പുബ്ബേ കതത്താ ഏവ പച്ഛാ പടിസന്ധാദീനി ഫലാനി പാതുബ്ഭവന്തീതി ദീപേതി. തേനവുത്തം "പടിഘോസ പദീപമുദ്ദാദീനി ചേത്ഥ നിദസ്സനാനീ"തി. "കമ്മദുബ്ബലഭാവേനാ"തി തദാ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ ദുബ്ബലത്താ കമ്മമ്പി ദുബ്ബലമേവ ഹോതീതി കത്വാ വുത്തം. കാമഞ്ചേത്ഥ അട്ഠകഥായം വത്വാ ദസ്സിതം, തഥാപി സമ്ഭവതീതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ "തം പീ"തി ഗതിനിമിത്തമ്പി. "തഥാ ചവന്താനം"തി ദിബ്ബരഥാദീനി ഗതിനിമിത്തം കത്വാ ചവന്താനം. "ദയ്ഹമാനകായേനാ"തി ഇത്ഥമ്ഭൂതലക്ഖണേ കരണവചനം. ഗാഥായം. പഞ്ചദ്വാരേ പടിസന്ധികമ്മം വിനാ ദ്വിഗോചരേ സിയാതി യോജനാ. തത്ഥ "ദ്വിഗോചരേ"തി കമ്മനിമിത്ത ഗതിനിമിത്തഭൂതേ ദ്വിഗോചരേ. തത്ഥ പഞ്ചദ്വാരേ പടിസന്ധി നാമ പഞ്ചദ്വാരിക മരണാസന്ന വീഥിചിത്താനം അന്തേ ച വന്താനം പടിസന്ധി. സാപി ഗതിനിമിത്തഭൂതേ ഗോചരേ സിയാതി വുത്തേ പഞ്ചദ്വാരിക വീഥിചിത്താനി പഞ്ചാരമ്മണഭൂതാനി ഗതിനിമിത്താനി ആരമ്മണം കരോന്തീതിപി സിദ്ധം ഹോതി. ഏവഞ്ച സതി. തേസം വീഥിചിത്താനം അന്തേ അചവിത്വാ തദനുബന്ധക മനോദ്വാരികവീഥിചിത്തേഹിപി കദാചി കേസഞ്ചി ച വനം നനസമ്ഭവതീതി സക്കാ വത്തും. തേസു പന അനുബന്ധക വീഥീസു അതിതഗ്ഗഹണ സമുദായഗ്ഗഹണേഹി ച വന്താനം അതീതാനിപി ഗതിനിമിത്താനി ലബ്ഭന്തി. വത്ഥുഗ്ഗഹണനാമഗ്ഗഹണേഹി ച വന്താനം ധമ്മാ രമ്മണംപി ലബ്ഭതിയേവ. തസ്മാ യം വുത്തം ആചരിയേന കാമാവചര പടിസന്ധിയാ ഛ ദ്വാരഗ്ഗഹിതം കമ്മനിമിത്തം ഗതിനിമിത്തഞ്ച പച്ചുപ്പന്നമതീതാ രമ്മണം ഉപലബ്ഭതീതി. തം സുവുത്തമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. യം പന 'തമേവ തഥോപട്ഠിതം ആരമ്മണം ആരബ്ഭ ചിത്തസന്താനം അഭിണ്ഹം പവത്തതീ'തി ഏവം അന്തിമവീഥിതോ പുബ്ബഭാഗേ ബഹൂനം വീഥിവാരാനം പവത്തനം ആചരിയേന വുത്തം. തം തഥോപട്ഠിതം ഗതിനിമിത്തം ആരബ്ഭാതിപി ലദ്ധും വട്ടതിയേവ. ഏവഞ്ചസതി, ഗതിനിമിത്തംപി അതീതം ലബ്ഭതീതി ദസ്സേതും "യദാപനാ"തിആദി വുത്തം. "സന്തതി വസേനാ"തി സന്തതി പച്ചുപ്പന്ന വസേന. "തസ്സാ"തി ഗതിനിമിത്തസ്സ. യേഭുയ്യേന വുത്തോ, ന സബ്ബസങ്ഗാഹികേന വുത്തോതി അധിപ്പായോ. "മനോദ്വാരിക മരണാസന്ന ജവനാനംപി ഇച്ഛിതബ്ബത്താ"തി പുരേജാതപച്ചയ ഭാവേന ഇച്ഛിതബ്ബത്താതി അധിപ്പായോ. "തദനുബന്ധായാ"തി താനി മനോദ്വാരി കമരണാസന്ന ജവനാനി അനുഗതായ. "പടിസന്ധിയാപി സമ്ഭവതോ"തി തസ്സ പുരേജാത പച്ചയസ്സ പടിസന്ധിയാപി പുരേജാത പച്ചയതാ സമ്ഭവതോ. നനു ഥേരേന ഭിന്ദിത്വാ അവുത്തേപി ഭിന്ദിതബ്ബേ സതി, ഭിന്ദനമേവ യുത്തന്തി ചേ. ന യുത്തം. കസ്മാ, കമ്മനിമിത്തേന സമാനഗതികത്താ. തേനാഹ "നചതം"തിആദിം. വിഭാവനിയം യഥാസമ്ഭവം യോജേതബ്ബംതി വത്വാ അപരേപന അവിസേസതോവ വണ്ണേന്തീതി അപരേവാദോപി വുത്തോ. തത്ഥ "അവിസേസതോ വണ്ണേന്തീ"തി അഭിന്ദിത്വാവ വണ്ണേന്തീതി വുത്തം ഹോതി. പുന തം അപരേവാദം അസമ്പടിച്ഛന്തോ "അട്ഠകഥായം പനാ"തിആദിമാഹ. ഇധ പന തം അപരേവാദം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ പുന "യഞ്ച തത്ഥാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "തദാരമ്മണായാ"തി തം ഗതിനിമിത്താ രമ്മണായ. "തേസം വചനം"തി അപരേസം വചനം. "അഞ്ഞത്ര അവിചാരണായാ"തി കസ്മാ വുത്തം. നനു അട്ഠകഥായം പനാതിആദി സബ്ബം വിചാരണാ വചനമേവ ഹോതീതി. സച്ചം യഥാ ദിട്ഠപാഠവസേന, സാവസേസ പാഠഭാവം പന ന വിചാരേതിയേവ. തസ്മാ "അഞ്ഞത്ര അവിചാരണായാ"തി വുത്തം. ഏത്ഥ സിയാ. അട്ഠകഥാപാഠോ സാവസേസോ ഹോതു, മൂലടീകാപാഠോ പന മനോദ്വാരേ

യേവാതി നിയമേത്വാ വുത്തത്താ കഥം സാവസേസോ സിയാതി. നിയമേത്വാ വുത്തോപി ഇധ അധിപ്പേതത്ഥേ അപരിപുണ്ണേ സാവസേസോ ഏവ ഹോതീതി. തേന വുത്തം "അഞ്ഞം കാരണം നത്ഥി അഞ്ഞത്ര അവിചാരണായാ"തി. "പച്ചുപ്പന്നമതീതം"തിആദീസു. തദാരമ്മണാവസാനായ പഞ്ചദ്വാരിക ജവനവീഥിയാ ച വനം ഹോതീതി യോജനാ. ഏവം അപരത്ഥപി. ബലവന്തേപി സതി. തദാരമ്മണാവസാനായ ഏവ വീഥിയാ. "വുത്തത്താ പനാ"തി അട്ഠകഥായം ഏവ വുത്തത്താ പന. "പുരിമഭാഗേ ഏവാ"തി പഞ്ചദ്വാരിക അന്തിമ വീഥിതോ പുബ്ബഭാഗേ ഏവ. "താഹീ"തി ദേയ്യധമ്മവത്ഥൂഹി. "യഥാതം"തി തം അത്ഥജാതം കതമം വിയാതി അത്ഥോ. "ഇതോ"തി മനുസ്സ ഭവതോ. നിമിത്ത സദിസം സദ്ദം വണ്ണന്തി സമ്ബന്ധോ. "നട്ഠചകാരം"തി പതിതചകാരം. അട്ഠകഥാപാഠേ ഞാതകാ മാതാദയോ പഞ്ചദ്വാരേ ഉപസംഹരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. "തവത്ഥായാ"തി തവഅത്ഥായ. "ചീനപടസോമാരപടാദിവസേനാ"തി ചീനരട്ഠേ പവത്തോ പടോ ചീനപടോ. തഥാ സോമാരപടേപി. "താനീ"തി രസഫോട്ഠബ്ബാനി. ഫോട്ഠബ്ബം പന അഞ്ഞംപി യുജ്ജതേവ. അത്ഥിദാനീതി മനസികതത്താ പച്ചുപ്പന്നഭൂതാനീതി വുത്തം. "അരൂപീനം"തി അരൂപബ്രഹ്മാനം. "തേ"തി അരൂപിനോ. "താനീ"തി ഹേട്ഠിമജ്ഝാനാനി. വിസ്സട്ഠം ലദ്ധഝാനം യേസം തേ വിസ്സട്ഠജ്ഝാനാ. "തതോയേവ ചാ"തി വിസ്സട്ഠജ്ഝാനത്തായേവ ച. ആകഡ്ഢിതം മാനസം ചിത്തം ഏതേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. ഇദഞ്ച ഹേതുവിസേസന പദം. ആകഡ്ഢിതമാനസത്താ കാമഭവേ ഉപ്പജ്ജമാനാനന്തി ദീപേതി. തേസം അരൂപീനം. "അഞ്ഞം ദുബ്ബല കമ്മം"തി ഉപചാരജ്ഝാനകമ്മതോ അഞ്ഞം തിഹേതുകോമകം കമ്മം. "തേസം"തി രൂപലോകതോ ച വന്താനം. "സതോ"തി സന്തസ്സ സമാനസ്സ. "ഉപത്ഥമ്ഭനേ കാരണം നത്ഥീ"തി ഇദം ഉപചാരജ്ഝാന കമ്മസ്സ ഗരുക കമ്മഗതികത്താ വുത്തം. ഏകന്ത ഗരുകകമ്മഭൂതംപി പന മഹഗ്ഗതജ്ഝാന കമ്മം നാമ നാനാനികന്തി ബലേന പടിബാഹീയമാനം പടിസന്ധിം ന ദേതിയേവ. ഉപചാരജ്ഝാന കമ്മേ വത്തബ്ബം നത്ഥീതി ദട്ഠബ്ബം. "താദിസാനീ"തി തഥാ രൂപാനി ദ്വിഹേതുകോമക കമ്മാനി തേസം ഓകാസം ന ലഭന്തി. നീവരണാനം സുട്ഠുവിക്ഖമ്ഭിതത്തായേവ. "യേനാ"തി യേന ഛന്ദാദീനം പവത്തി കാരണേന. "നാനാകമ്മാനി പീ"തി ഉപചാരജ്ഝാന കമ്മതോ അഞ്ഞാനി പച്ചുപ്പന്ന കമ്മാനിപി അതീതഭവേസു കതാനി അപരപരിയായ കമ്മാനിപി. "യേന ചാ"തി യേന നാനാകമ്മാനമ്പി ഓകാസ ലാഭകാരണേന ച. "തേ"തി രൂപീ ബ്രഹ്മാനോ. "വുത്തനയേനേ വാ"തി സുട്ഠുവിക്ഖമ്ഭിതനീവരണാനം തേസം അപ്പനാ പത്തജ്ഝാനവിസേസേന [ യസ്മാ പനാതിആദിനാ ച ] പരിഭാവിത ചിത്തസന്താനത്താ'തി ച വുത്തനയേനേവ. "തം കാരണം"തി അഹേതുക പടിസന്ധിയാ അഭാവ കാരണം. പരമ്പര ഭവേസുച വീഥിമുത്തചിത്താനം പവത്താകാരം ദസ്സേതുന്തി സമ്ബന്ധോ. "യഥാ താനിയേവ ഓസധാനീ"തി ലോകേ ഏകം ഓസധം ലഭിത്വാതം ദേവസികം ഭുഞ്ജതി. ഏകോപഠമദിവസേ ഭുഞ്ജന്തം ദിസ്വാ കതമം നാമ ത്വം ഓസധം ഭുഞ്ജസീതി പുച്ഛി. ഇദം നാമ ഓസധം ഭുഞ്ജാമീതി വദതി. പുനദിവസേസുപി ഓസധം ഭുഞ്ജന്തം ദിസ്വാ തഥേവ പുച്ഛി. തമേവ ഓസധം ഭുഞ്ജാമീതി വദതി. തത്ഥ "തമേവ ഓസധം"തി യം പഠമദിവസേ ഓസധം തയാച പുച്ഛിതം. മയാ ച കഥിതം. തമേവ അജ്ജ ഭുഞ്ജാമീതി അത്ഥോ. തത്ഥ പന പഠമദിവസേ ഭുത്തം ഓസധം അഞ്ഞം. അജ്ജ ഭുത്തം അഞ്ഞം. തംസദിസം പന അഞ്ഞംപി തമേവാതി ലോകേ വോഹരന്തി താനിയേവ ഓസധാനി ഭുഞ്ജാമീതി. ഏവം ഇധപി തസ്സദിസേ

തബ്ബോഹാരോ ദട്ഠബ്ബോ. "തസ്മിം"തി ഭവങ്ഗചിത്തേ. അവത്തമാനേ ഉപപത്തിഭവോ ഓച്ഛിജ്ജതി. വത്തമാനേ ന ഓച്ഛിജ്ജതി. തസ്മാ തസ്സ ഉപപത്തി ഭവസ്സ അനോച്ഛേദ അങ്ഗത്ഥായ കാരണത്താ ഭവങ്ഗന്തി വുച്ചതീതി അധിപ്പായോ. "ഉപപത്തി ഭവോ"തി ച കമ്മജക്ഖന്ധസന്താനം വുച്ചതി. "പരസമയേ"തി ഉച്ഛേദ ദിട്ഠീനം വാദേ. "വട്ടമൂലാനീ"തി അവിജ്ജാതണ്ഹാ വുച്ചന്തി. വട്ടമൂലാനി സുട്ഠുഉച്ഛിജ്ജന്തി ഏത്ഥാതി വിഗ്ഗഹോ. "യസ്സ അത്ഥായാ"തി സഉപാദിസേസാദികസ്സ നിബ്ബാനസ്സ പടിലാഭത്ഥായ. "പട്ഠപീയന്തീ"തി പവത്താപീയന്തി. പജ്ജന്തി പാപുണന്തി അരിയാ ജനാ ഏത്ഥാതി പദം. പരതോ സമന്തിപദേ അനുപാദിസേസസ്സ ഗയ്ഹമാനത്താ ഇധ സഉപാദിസേസന്തി വുത്തം. ബുജ്ഝന്തീതി ബുധാ. സുട്ഠു സദ്ധിം ഉച്ഛിന്നം സിനേഹബന്ധനം യേഹി തേ സുസമുച്ഛിന്നസിനേഹബന്ധനാ. കഥഞ്ച സുട്ഠുഉച്ഛിന്നം, കേഹി ച സദ്ധിം ഉച്ഛിന്നന്തിആഹ "അനുസയമത്തം പീ"തിആദിം. "സേസകിലേസേഹീ"തി തണ്ഹാസിനേഹ ബന്ധനതോ അവസേസ കിലേസേഹി. "അധിസയിതം"തി വിക്ഖമ്ഭിതുംപി അസക്കുണേയ്യം ഹുത്വാ അതിരേകതരം സയിതം. "അധിഗമാവഹം"തി അധിഗമോ വുച്ചതി നവവിധോ ലോകുത്തര ധമ്മോ. തം ആവഹതീതി അധിഗമാവഹം. "സീലം"തി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം. "ധുതങ്ഗം"തി തേരസധുതങ്ഗം. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

വീഥിമുത്തസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# ന്റ. രൂപസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

**൧൩൭.** രൂപസങ്ഗഹേ . "ചിത്തചേതസികേ"തി ചിത്തചേതസിക ധമ്മേ. "ദ്വീഹി പഭേദപ്പവത്തീഹീ"തി ദ്വീഹി പഭേദസങ്ഗഹപവത്തി സങ്ഗഹേഹി. "യേ വത്തന്തീ"തി യേ ധമ്മാ വത്തന്തി പവത്തന്തി. "എത്താവതാ"തി എത്തകേന 'തത്ഥ വുത്താഭിധമ്മത്ഥാ'തിആദികേന വചനക്കമേന. നിപാതം ഇച്ഛന്താ എത്തകേഹി പഞ്ചഹി പരിച്ഛേദേഹീതി വണ്ണേന്തി. വചനവിപല്ലാസം ഇച്ഛന്താതിപി യുജ്ജതി. "സമുട്ഠാതീ"തി സുട്ഠു ഉട്ഠാതി, പാതുബ്ഭവതി, വിജ്ജമാനതം ഗച്ഛതി. "കമ്മാദീ"തി കമ്മാദിപച്ചയോ. "പിണ്ഡീ"തി ഏകഗ്ഘനതാ വുച്ചതി. ഉപാദായ മഹന്താനി ഏവ ഹുത്വാതി സമ്ബന്ധോ. ഇന്ദ്രിയബദ്ധസന്താനം സത്തസന്താനം. അജ്ഝത്ത സന്താനംതിപി വുച്ചതി. "വിസംവാദകട്ഠേനാ"തി വിരാധകട്ഠേന. ഭൂതഞ്ച അഭൂതം കത്വാ അഭൂതഞ്ച ഭൂതം കത്വാ സന്ദസ്സകട്ഠേനാതി വുത്തം ഹോതി. ഭൂതവജ്ജപ്പടിച്ഛാദനകമ്മം മഹാമായാ നാമ. മായം കരോന്തീതി മായാകാരാ. ആവിസനം നാമ സത്താനം സരീരേസു ആവിസനം. ഗഹണം നാമ സത്താനം അത്തനോവസം വത്താപനം. തദുഭയം കരോന്താ കത്ഥ ഠത്വാ കരോന്തി. അന്തോവാഠത്വാ കരോന്തി, ബഹിവാ ഠത്വാ കരോന്തീതി പാകതികേഹി മനുസ്സേഹി ജാനിതും പസ്സിതും അസക്കുണേയ്യത്താ അചിന്തേയ്യട്ഠാനം നാമ. "വഞ്ചകട്ഠേനാ"തി ഏതാ പകതിയാ അതിദുബ്ബണ്ണം അത്താനം ദേവച്ഛരാവണ്ണം കത്വാ വഞ്ചേന്തി. വസനരുക്ഖഗുമ്ബംപി ദിബ്ബവിമാനം കത്വാ വഞ്ചേന്തി. ഏവരൂപേന വഞ്ചകട്ഠേന. "തേനേവട്ഠേനാ"തി വിസംവാദകട്ഠാദിനാ തിവിധേനേവ അത്ഥേന. താനിപിഹി അസത്തഭൂതംയേവ അത്താനം സത്തോതി വിസംവാദേന്തി. അരുക്ഖംയേവ അത്താനം രുക്ഖോതി വിസംവാദേന്തി. അനിട്ഠം, അകന്തം, അമനാപംയേവ അത്താനം ഇട്ഠോ, കന്തോ, മനാപോതി വഞ്ചേന്തി, തഥാ സഹജാതാനഞ്ച തേസം അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ അന്തോ വാ തിട്ഠന്തി. ഉദാഹുബഹിവാതിട്ഠന്തീതി ജാനിതും പസ്സിതും അസക്കുണേയ്യം ഠാനം ഹോതീതി. "ഉഭയത്ഥപീ"തി മായാകാരാദി മഹാഭൂതേസു ച പഥവിയാദിമഹാഭൂതേസു ച. "അഭൂതാനീ"തി അസന്താനി, അസച്ചാനി ."അബ്ഭുതാനീ"തി അച്ഛരിയകമ്മാനി. "ഇമസ്മിം പാഠേ"തി ചതുന്നം മഹാഭൂതാനന്തി ഏവം സമ്ബന്ധ പദസഹിതേ പാഠേ. അഞ്ഞത്ഥ പന ഉപാദാരൂപം അനുപാദാരൂപന്തിആദീസു യകാര വിരഹോ ദിട്ഠോതി അധിപ്പായോ. ധാതൂനം അനേകത്ഥത്താ "പഥയതി പക്ഖായതീ"തി വുത്തം. "പുഥൂ"തി പാടിപദികപദം. തമേവ ജാതത്ഥേ നിരുത്തിനയേന പഥവീതി സിദ്ധന്തി ദസ്സേതും "പുഥുമഹന്തീ"തിആദി വുത്തം. പകാരേന ഥവീയതീതി അത്ഥേ പഥവീതി ഇദം ഉജുകമേവ. "ആപേതീ"തി ബ്യാപേതി. "അപ്പായതീ"തി ഭുസം പായതി, വഡ്ഢേതി. തേനാഹ "സുട്ഠു ബ്രൂഹേതീ"തിആദിം. നിസാനത്ഥവസേനേവ പരിപാചനത്ഥോപി ലബ്ഭതീതി ആഹ "പരിപാചേതിവാ"തി. "സമീരേതീ"തി സുട്ഠു ഈരേതി കമ്പേതി. വായതി വഹതീതി വായോ അത്ഥാതിസ്സയ നയേന. "വിത്ഥമ്ഭനം"തി വിവിധേന ആകാരേന ഭൂതസങ്ഘാടാനം ഥമ്ഭനം വഹനം അഭിനീഹരണം. കക്ഖളതാ നാമ ഖരതാ ഫരുസതാ. സഹജാതരൂപാനം പതിട്ഠാനത്ഥായ ഥദ്ധതാ ഥൂലതാ. സാ സേസഭൂതേസു നത്ഥീതി ആഹ "സേസഭൂതത്തയം ഉപാദായാ"തി. "അനവട്ഠാനതാ"തി ഏത്ഥ അവട്ഠാനം നാമ അചലട്ഠാനം. ന അവട്ഠാനന്തി അനവട്ഠാനം. ചലനന്തി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ "മുദുഭൂതാപീ"തിആദിം.

ആബന്ധകം നാമ ആബന്ധിതബ്ബേ വത്ഥുമ്ഹി മുദുമ്ഹി സതി, ദള്ഹം ന ബന്ധതി. ഥദ്ധേസതി, ദള്ഹം ബന്ധതീതി ഇദം ലോകതോവ സിദ്ധന്തി ആഹ “ആബന്ധിതബ്ബായാ”തിആദിം. “തബ്ഭാവം”തി പരിണതഭാവം. “പരിപാചകതാ ദസ്സനതോ”തി ഹേമന്തേ അജ്ഝോഹടാഹാരാനം സുട്ഠുപരിപാചകതാ ദസ്സനതോതി വദന്തി. ഉസതി ദഹതീതി ഉണ്ഹം. “ദഹതീ”തി ച ഉണ്ഹതേജോപി ഉണ്ഹഭാവേന ദഹതി, സീതതേജോപി സീതഭാവേന ദഹതി. ഉണ്ഹേന ഫുട്ഠം വത്ഥു ഉണ്ഹത്തം ഗച്ഛതി, സീതേന ഫുട്ഠം വത്ഥു സീതത്തം ഗച്ഛതി. യഞ്ച ഉണ്ഹത്തം ഗച്ഛതി, തം ഉണ്ഹതേജോ ഉണ്ഹഭാവേന ദഹതിനാമ. യഞ്ച സീതത്തം ഗച്ഛതി, തം സീതതേജോ സീതഭാവേന ദഹതിനാമ. ഏവം സീതതേജോപി ഉസതിദഹതീതി അത്ഥേന ഉണ്ഹത്ത ലക്ഖണോനാമ ഹോതീതി. ഏവംസന്തേ നീലേനവണ്ണേന ഫുട്ഠം വത്ഥു നീലം ഹോതി. പീതേന ഫുട്ഠം പീതം ഹോതി. നീലംപി പീതംപി തം വത്ഥും ദഹതിനാമാതി ചേ. നീലേന വണ്ണേന ഫുട്ഠംനാമ നത്ഥി. തഥാ പീതേന . കസ്മാ, നീലാദീനം ഉപാദാരൂപാനം ഫുസന കിച്ചാ ഭാവതോ. സമ്മിസ്സിതം നാമ ഹോതി. ന ച സമ്മിസ്സനമത്തേന ദഹതി. ഫുസന്തോ ഏവ ദഹതി. ഫുസന്താനംപി പഥവിവാതാനം ദഹനകിച്ചം നത്ഥി. പരിപാചനകിച്ചം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. സചേ ഘനഥദ്ധേ സിലാഥമ്ഭേ വിത്ഥമ്ഭനം അത്ഥി, സകലോ സിലാഥമ്ഭോ കപ്പാസപിചുഗുള്ഹോവിയ സിഥിലോ ച ലഹുകോ ച ഭവേയ്യ. നച ഭവതി. തസ്മാ തത്ഥ വിത്ഥമ്ഭനം നത്ഥീതി അധിപ്പായേന “സോ പന ഘനഥദ്ധേസു സിലാഥമ്ഭാദീസു ന ലബ്ഭതീ”തി ചോദേതി. തത്ഥ പന വിത്ഥമ്ഭനം ലബ്ഭമാനം അധിമത്തേന ന ലബ്ഭതി, സഹജാതഭൂതാനം ഉപത്ഥമ്ഭനമത്തേന ലബ്ഭതീതി ദസ്സേന്തോ “നാ”തി വത്വാ “തത്ഥഹീ”തിആദിമാഹ. തത്ഥ “വഹതീ”തി ഥദ്ധകക്ഖള കിച്ചം വഹതി.

പസാദരൂപേസു. “സമവിസമം”തി സമട്ഠാനഞ്ച വിസമട്ഠാനഞ്ച, സമദേസഞ്ച വിസമദേസഞ്ച, സമപഥഞ്ച വിസമപഥഞ്ചാതി ഏവമാദിം സമവിസമം. “ആചിക്ഖതീ”തി ആചിക്ഖന്തം വിയ തം ജാനന കിച്ചം സമ്പാദേതി. തേനാഹ “സമവിസമജാനനസ്സ തം മൂലകത്താ”തി. “അനിരാകരണതോ”തി അപ്പടിക്ഖിപനതോ. “തം വാ”തി രൂപം വാ. സുണന്തി ജനാ. സുയ്യന്തി ജനേഹി. ഏവം ഘായന്തീതിആദീസു. “ജീവിത നിമിത്തം”തി ജീവിതപ്പവത്തികാരണഭൂതോ. “നിന്നതായാ”തി വിസയവിസയീഭാവൂപഗമനേന നിന്നതായ. “ജീവിതവുത്തി സമ്പാദകത്താ”തി നാനാവചീഭേദവചീകമ്മപ്പവത്തനേനാതി അധിപ്പായോ. ഇമേ പന പഞ്ച ചക്ഖു പസാദാദയോതി സമ്ബന്ധോ. “ദട്ഠുകാമതാ”തി രൂപതണ്ഹാ വുച്ചതി. ആദിസദ്ദേന സോതുകാമതാ ഘായിതുകാമതാ സായിതുകാമതാ ഫുസിതുകാമതായോ സങ്ഗയ്ഹന്തി. അത്ഥതോ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ഏവ. “നിദാനം”തി കാരണം. ദട്ഠുകാമതാദയോ നിദാന മസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. കുസലാ കുസലകമ്മം. സമുട്ഠാതി ഏതേനാതി സമുട്ഠാനം. കമ്മമേവ. ദട്ഠുകാമതാദിനിദാനകമ്മം സമുട്ഠാനം യേസന്തി സമാസോ. പഥവിആദീനി ഭൂതാനി. തേസം പസാദോ ലക്ഖണം ഏതേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. ദുതീയ വികപ്പേ. രൂപാദീനം പഞ്ചാരമ്മണാനം അഭിഘാതം അരഹതീതി രൂപാദിഅഭിഘാതാരഹോ. ഭൂതാനം പസാദോ ഭൂതപ്പസാദോ. സോ ലക്ഖണം ഏതേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. ചക്ഖു ഊകാസിരപ്പമാണേ ദിട്ഠ മണ്ഡലേ തിട്ഠതീതി സമ്ബന്ധോ. “ദിട്ഠമണ്ഡലേ”തി മഹാജനേഹി പകതി ചക്ഖുനാ ദിട്ഠേ പസന്നമണ്ഡലേ. തേലം സത്തപിചുപടലാനി ബ്യാപേത്വാ

തിട്ഠതിവിയാതി യോജനാ. “സോതബിലം” നാമ സോതകൂപോ. “അങ്ഗുലിവേഠനാ” നാമ അങ്ഗുലിമുദ്ദികാ. “ഉപചിതതനുതമ്ബലോമം”തി രാസീകതഞ്ച വിരളഞ്ച തമ്ബലോഹവണ്ണഞ്ച സുഖുമലോമം. ഉപചിതം രാസീകതം തനുതമ്ബലോമം ഏതസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. “അജപദസണ്ഠാനം”തി അജസ്സ പാദേന അക്കന്തപദസണ്ഠാനവന്തം. “ഉപ്പലദലം” നാമ ഉപ്പലപണ്ണം. ഉപ്പലദലസ്സ അഗ്ഗസണ്ഠാനവന്തം. “വട്ടി” നാമ ഇധ മനുസ്സാനം സരീരാകാരസണ്ഠിതാ ആയതപിണ്ഡി. “സുക്ഖചമ്മാനി ച ഠപേത്വാ”തി സമ്ബന്ധോ. തേ പന പഞ്ചപ്പസാദാ. സമുദീരണം ചഞ്ചലനം. “യഥാതം”തി കതമം വിയ തം. ഇമേ പസാദാ വിചിത്താ, കഥംവിചിത്താതി ആഹ “അഞ്ഞമഞ്ഞം അസദിസാ”തി. കഥം അസദിസാതി ആഹ “തേഹീ”തിആദിം.

ഗോചരരൂപേസു. “വണ്ണവിസേസം”തി വണ്ണവിസേസത്ഥം. വണ്ണവികാരന്തി വുത്തം ഹോതി. ഹദയേ ഗതോ പവത്തോ ഭാവോ ഹദയങ്ഗതഭാവോ. “ഭാവോ”തി ച അധിപ്പായോ വുച്ചതി. തം പകാസേതി, മുഖേ വണ്ണവികാരം ദിസ്വാ അയം മേ തുസ്സതി, അയം മേ രുച്ചതി, അയം മേ കുപ്പതി, അയം സോമനസ്സിതോ, അയം ദോമനസ്സിതോതി ഏവം ജാനനപച്ചയത്താ. “പകതിയാ പീ”തി വണ്ണവിസേസം അനാപജ്ജിത്വാപീതി അധിപ്പായോ. “യം കിഞ്ചിദബ്ബം”തി സവിഞ്ഞാണകവത്ഥും. സമവിസമം പുബ്ബേ പകാസിതം. തം തം അത്ഥം വാ ആചിക്ഖതി തം സുത്വാ തസ്സ തസ്സ അത്ഥസ്സ ജാനനതോ. അത്തനോ വത്ഥും വാ ആചിക്ഖതി തം സുത്വാ തസ്സ വത്ഥുസ്സപി ജാനനതോ. “അത്തനോ വത്ഥും സൂചേതീ”തി ഇധ ഇദം നാമ അത്ഥീതി പകാസേതി. “ഫുസീയതീ”തി ഫുസിത്വാ വിജാനീയതി. “തം”തി ഫുസനം. “തസ്സാ”തി ആപോധാതുയാ. “ദ്രവതാവാ”തി അദ്ദതിന്തരസതാവാ. ഫുസിത്വാ ഗയ്ഹതി, സാ ച ആപോധാതു സിയാതി ചോദേതി. വുച്ചതേ പരിഹാരോ. ഏവം പന ന ലബ്ഭതി, തസ്മാ സാ തേജോയേവ. ന ആപോതി. ഏത്ഥ ഏവം അലബ്ഭമാനാപി സാസീതതാ ആപോയേവ, ന തേജോ. കസ്മാ, ആപസ്സപി സീതുണ്ഹവസേന ദുവിധതാ സമ്ഭവതോ . തസ്മിഞ്ഹി ലോഹരസേ ഉണ്ഹതാ ഉണ്ഹആപോ, സീതവത്ഥൂസു സീതതാ സീതആപോതി ചേ. ഏവം പന സതി തേജോ നാമ നത്ഥീതി ആപജ്ജതീതി പരിഹാരോ. “സഹ അപ്പവത്തനതോ”തി ഏകതോ അപ്പവത്തനതോ. “ഓരപാരാനം വിയാ”തി നദിയം തീരം നാമ ഇദം ഓരിമതീരം, ഇദം പാരിമന്തി നിയമതോ നത്ഥി. യത്ഥ സയം തിട്ഠതി, തം ഓരിമന്തി, ഇതരം പാരിമന്തി വോഹരതി. ഏവം ഓരപാരാനം അനവട്ഠാനം ഹോതീതി. ഏത്ഥ ച “സീതുണ്ഹാനം സഹ അപ്പവത്തനതോ”തി ഏതേന യദി തേ സഹ പവത്തേയ്യും. തത്ഥ സീതതാ ആപോനാമ, ഉണ്ഹതാ തേജോനാമാതി വത്തബ്ബാ സിയും. ന പന തേ സഹ പവത്തന്തി, തസ്മാ തഥാ ന വത്തബ്ബാ ഹോന്തീതി ദസ്സേതി. ന ന വത്തബ്ബാ. കസ്മാ, ഉണ്ഹതേജേന യുത്തോഹി ആപോ ഉണ്ഹത്തമേവ ഗച്ഛതി. യഥാതം ഉണ്ഹതേജേന യുത്താ പഥവീപി വായോപി ഉണ്ഹത്തമേവ ഗച്ഛന്തീതി. തസ്മാ തേ സഹ ന പവത്തന്തി. സഹ അപ്പവത്തേസുപി തേസു അഞ്ഞത്ഥ സീതവത്ഥൂസു സീതതാ ആപോനാമാതി വത്തബ്ബമേവ ഹോതീതി ചോദനാ. ഏവംസന്തേ തസ്മിം ലോഹരസേ സബ്ബേപി രൂപധമ്മാ ഉണ്ഹത്തം ഗച്ഛന്തീതി സബ്ബേപി തേജോഭാവം പാപുണന്തി. ‘ഉണ്ഹത്ത ലക്ഖണോ തേജോ’തിഹി വുത്തം. യദി ച സീതവത്ഥൂസു സീതഭാവോ നാമ സിയാ. തത്ഥപി തേന യുത്താ സബ്ബേപി രൂപധമ്മാ സീതതം ഗച്ഛന്തിയേവ. തത്ഥപി തവമതിയാ സബ്ബേപി ആപോഭാവം പാപുണന്തി. ന പന സക്കാ തഥാ ഭവിതും. ന ഹി ഏവരൂപം ലക്ഖണഞ്ഞഥത്തം നാമ തേസം

അത്ഥി. ഭാവഞ്ഞഥത്തമേവ അത്ഥി. തത്ഥ "ലക്ഖണഞ്ഞഥത്തം" നാമ പഥവീ ആപോഭാവം ഗച്ഛതി. ആപോ പഥവിഭാവം ഗച്ഛതീതിആദി. "ഭാവഞ്ഞഥത്തം" നാമ പഥവീ കദാചി കക്ഖളാ ഹോതി. കദാചി മുദുകാ. ആപോ കദാചി ആബന്ധനമത്തോ ഹോതി. കദാചി പഗ്ഘരണകോ. തേജോ കദാചി ഉണ്ഹോ, കദാചി സീതോ. വായോ കദാചി വിത്ഥമ്ഭനമത്തോ, കദാചി സമുദീരണോതി. ഏവം ഏകമേകസ്സാ ധാതുയാ തിക്ഖ മന്ദ ഓമത്താധിമത്തവസേന ക്രിയാസങ്കന്തി നാമ അത്ഥീതി. തസ്മാ യം വുത്തം 'ഉണ്ഹതേജേന യുത്തോഹി ആപോ ഉണ്ഹത്തമേവ ഗച്ഛതി, യഥാ തം ഉണ്ഹതേജേന യുത്താ പഥവീപി വായോപി ഉണ്ഹത്തമേവ ഗച്ഛന്തീ'തി. തം ലക്ഖണഞ്ഞഥത്തവചനം ഹോതി. ന യുജ്ജതി. ന ഹി ഉണ്ഹതേജേന യുത്താ സബ്ബേതേധമ്മാ ഉണ്ഹത്തം ഗച്ഛന്തി. അത്തനോ അത്തനോ സഭാവം ന വിജഹന്തി. തഥാഹി തസ്മിം പക്കുഥിതേ സന്തത്തേ ലോഹരസേ ഭാവോ ഉണ്ഹത്തം ന ഗച്ഛതി. ആബന്ധന സഭാവം വാ പഗ്ഘരണ സഭാവം വാ ന വിജഹതി. യദി ഉണ്ഹത്തം ഗച്ഛേയ്യ, തം സഭാവം വിജഹേയ്യ. ഏവംസതി, തസ്മിം ലോഹരസേ ആബന്ധനാകാരോ വാ പഗ്ഘരണാകാരോ വാ ന പഞ്ഞായേയ്യ. സബ്ബേരൂപ ധമ്മാ വിക്കിരേയ്യും. വിക്കിരിത്വാ അന്തരധായേയ്യും. ന ച ന പഞ്ഞായതി. നാപി വിക്കിരന്തി. നോച തത്ഥ ആബന്ധനാകാരോ ഉണ്ഹത്തം ഗച്ഛതി. അഞ്ഞോഹി ആബന്ധനാകാരോ, അഞ്ഞം ഉണ്ഹത്തം. ആബന്ധനാകാരോ ആപോ, ഉണ്ഹത്തം തേജോ. തത്ഥ പഥവിവായേസുപി ഏസേവനയോ. തസ്മാ യം വുത്തം "യദി തേ സഹ പവത്തേയ്യും. തത്ഥ സീതതാ ആപോനാമ, ഉണ്ഹതാ തേജോ നാമാതി വത്തബ്ബാ സിയും. ന പന തേ സഹ പവത്തന്തി. തസ്മാ തഥാ ന വത്തബ്ബാ ഹോന്തീതി ദസ്സേതീ"തി. തം സുവുത്തമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. "തേസം അനവട്ഠാനതോ"തി ഏതേന സചേ തേ സീതുണ്ഹാ അവട്ഠിതാ സിയും. അഥ സബ്ബകാലേപി സീതതാ ആപോനാമ, ഉണ്ഹതാ തേജോനാമാതി വത്തബ്ബാ സിയും. ന പന തേ അവട്ഠിതാ ഹോന്തി. അനവട്ഠിതാ ഏവ ഹോന്തി. തസ്മാ തഥാ ന വത്തബ്ബാ ഹോന്തീതി ദസ്സേതി. ഏത്ഥ ച അനവട്ഠിതേസു സന്തേസു യദി സീതതാ ആപോ നാമ, ഉണ്ഹതാ തേജോനാമാതി വദേയ്യും. ഏവഞ്ചസതി, ആപതേജാപി അനവട്ഠിതാ സിയും. യോ ഇദാനി ആപോ, സോയേവ ഖണന്തരേ തേജോ നാമ. യോ വാ ഇദാനി തേജോ, സോയേവ ഖണന്തരേ ആപോ നാമാതി ആപജ്ജേയ്യും. ന ച സക്കാ തഥാ ഭവിതും. ലക്ഖണഞ്ഞഥത്തേ അസന്തേ വോഹാരഞ്ഞഥത്തസ്സപി അസമ്ഭവതോ. തേന വുത്തം "ഓരപാരാനം വിയ തേസം അനവട്ഠാനതോ ച വിഞ്ഞായതീ"തി. തത്ഥ "വിഞ്ഞായതീ"തി സാസീതതാ തേജോയേവ, ന ആപോതി വിഞ്ഞായതീതി.

"അഥ പനാ"തിആദീസു. യം പുബ്ബേ പരേന വുത്തം 'നനു ദ്രവതാ വാ ഫുസിത്വാ ഗയ്ഹതീ'തി. തം വിചാരേതും "അഥ പനാ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ "അഥ പനാ"തി യദി പന ഗയ്ഹതി, ഏവംസതീതി ച. ഏവഞ്ചസതി ആരമ്മണ ഭൂതോ ഏവ സിയാതി സമ്ബന്ധോ. അയം പനേത്ഥാ ധിപ്പായോ. സചേ ദ്രവഭാവഭൂതോ ആപോ ഫുസിത്വാ ഗയ്ഹേയ്യ. ഏവം സതി , അയോപിണ്ഡാദീസു ആബന്ധനമത്തഭൂതോ ആപോപി ഫുസിത്വാ ഗഹേതബ്ബോ സിയാ. കസ്മാ, ആപഭാവേന ഏകത്താ. ഏവഞ്ചസതി, തേസു അയോപിണ്ഡാദീസു സോ ആപോ താനി ഹത്ഥേന വാ പാദേന വാ ഫുസന്തസ്സ പഹരന്തസ്സ വിനാ ഇതര മഹാഭൂതേഹി വിസും കായിക സുഖദുക്ഖാനം ആരമ്മണ പച്ചയോ സിയാ. യഥാതം, തേസ്വേവ അയോപിണ്ഡാദീസു

പഥവിമഹാഭൂതം വിനാ ഇതരമഹാഭൂതേഹി വിസും കായികസുഖദുക്ഖാനം ആരമ്മണ പച്ചയോ ഹോതി. ഏവം തേജോവായേസുപീതി. ന പന സോ വിസും കായികസുഖദുക്ഖാനം ആരമ്മണ പച്ചയോ ഹോതി. തസ്മാ സോ ഫോട്ഠബ്ബ സഭാവോ ന ഹോതി. യഥാ ച സോ ഫോട്ഠബ്ബസഭാവോ ന ഹോതി. തഥാ പകതി ഉദകാദീസു ദ്രവഭാവഭൂതോപി ആപോ താനി ഫുസന്തസ്സ പഹരന്തസ്സ കായികസുഖദുക്ഖാനം ആരമ്മണ പച്ചയോ ന ഹോതി. ന ച ഫോട്ഠബ്ബ സഭാവോതി. ഏവഞ്ചസതി, കഥം അയോപിണ്ഡാദീസു ആബന്ധനമത്തഭൂതോ ആപോ കായികസുഖദുക്ഖാനം പച്ചയോ ന ഹോതി. കഥഞ്ച തേസു ഇതരമഹാഭൂതാനി വിസും വിസും കായികസുഖദുക്ഖാനം പച്ചയാ ഹോന്തീതി. തം ദസ്സേതും "യഞ്ഹീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "സണ്ഠഹഥദ്ധതാവസേനവാ"തി തേസു ഠിതായ പഥവിധാതുയാ സണ്ഠഹഥദ്ധതാവസേന വാ. സണ്ഠഹപഥവീസുഖവേദനായ ഥദ്ധപഥവീദുക്ഖവേദനായ ആരമ്മണ പച്ചയോതി വുത്തം ഹോതി. ഏവം സേസേസു. "അബ്ഭന്തരഥമ്ഭനസ്സാ"തി തേസം അയോപിണ്ഡാദീനം അബ്ഭന്തരേ ഠിതസ്സ വിത്ഥമ്ഭന സഭാവസ്സ. "നോ അഞ്ഞഥാ"തി താനിതീണി കാരണാനി ഠപേത്വാ ആബന്ധന ക്രിയം പടിച്ച കായികസുഖദുക്ഖുപ്പത്തി നാമ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി പകതി ഉദകാദീസു ദ്രവഭാവഭൂതം ആപോധാതുമ്പി ഫുസിത്വാ ജാനന്തീതി മഹാജനാ മഞ്ഞന്തി. തബ്ബിസോധനേന സഹ ലദ്ധഗുണം ദസ്സേതും "തസ്മാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "പഥമം ദ്രവതാ സഹിതാനി. ല. ജാനന്തീ"തി ഇദം പധാന വചനം. ലോകേ ഹത്ഥേന പരാമസിത്വാ വാ ചക്ഖുനാ ദിസ്വാ വാ ഇദം രസ്സം, ഇദം ദീഘം, ഇദം വട്ടം, ഇദം മണ്ഡലന്തിആദിനാ സണ്ഠാനം ജാനന്താ ഹത്ഥ ഫുസനേന വാ ചക്ഖു ദസ്സനേന വാ സഹേവ തം ജാനന്തീതി മഞ്ഞന്തി. തത്ഥ പന പുരിമഭാഗേ കായദ്വാരവീഥി ചിത്തേന പച്ചുപ്പന്നാനി തീണിഭൂതാനി ഫുസിത്വാ വാ ചക്ഖുദ്വാര വീഥിചിത്തേന പച്ചുപ്പന്നം രൂപം ദിസ്വാ വാ പച്ഛാ വത്ഥുഗ്ഗഹണവീഥിയാ ഉപ്പന്നായ ഏവ സണ്ഠാനം ജാനന്തി. ഏസേവനയോ രത്തിയം അലാതചക്കസണ്ഠാനം ജാനന്തസ്സപി. തത്ഥ പന ബഹൂനിപി പുബ്ബാപരവീഥിചിത്തസന്താനാനി ഇച്ഛിതബ്ബാനി. തഥാ ലോകേ ചക്ഖുനാ ദിസ്വാ ദ്വാരവാതപാനാദീനം ഛിദ്ദവിവരാനി ജാനന്താ ചക്ഖുനാ ദസ്സനേന സഹേവ താനി ജാനന്തീതി മഞ്ഞന്തി. തത്ഥ പന പുരിമഭാഗേ ചക്ഖുദ്വാരികവീഥി ചിത്തേന പച്ചുപ്പന്നാനി കവാടരൂപഭിത്തി രൂപാനി പുനപ്പുനം ദിസ്വാ പച്ഛാ അലാതചക്കസ്സ മജ്ഝേ വിവരംപി ജാനന്താ വിയ വിസും ഉപ്പന്നായ മനോദ്വാരിക വിഞ്ഞാണവീഥിയാ ഏവ തം ഛിദ്ദവിവരഭൂതം ആകാസം ജാനന്തി. തഥാ ഹത്ഥേന ഉദകം ഫുസന്തസ്സ പഥമം ദ്രവസഹിതാനി വിലീനാനി മുദൂനി തീണിഫോട്ഠബ്ബ മഹാഭൂതാനി വിസും വിസും കായദ്വാരിക വീഥി ചിത്തേഹി ഫുസനകിച്ചേന ആരമ്മണം കരിത്വാ പച്ഛാ വിസും സുദ്ധായ മനോദ്വാരിക വീഥിയാ ഏവ ദ്രവഭാവസങ്ഖാതം പഗ്ഘരണക ആപോധാതും ജാനന്തി. ഏവം സന്തേപി തം ദ്രവഭാവംപി ഹത്ഥേന ഫുസനേന സഹേവ ജാനന്തീതി മഞ്ഞന്തീതി അധിപ്പായോ.

ഗാവോ ചരന്തി ഏത്ഥാതി ആഹ "ഗുന്നം ചരണട്ഠാനം"തി. അക്ഖര വിദൂ പന ഗോസദ്ദം ഇന്ദ്രിയത്ഥേപി ഇച്ഛന്തീതി ആഹ "ഗോതി വാ"തിആദിം. താനി ചക്ഖാദീനി ഏതേസു രൂപാദീസു ചരന്തി, ഏതാനി വാ രൂപാദീനി തേസു ചക്ഖാദീസു ചരന്തി. തത്ഥ പുരിമേന ഗാവോ ഇന്ദ്രിയാനി ചരന്തി ഏതേസൂതി

ഗോചരാനീതി ദസ്സേതി. പച്ഛിമേന ഗോസുഇന്ദ്രിയേസു ചരന്തീതി ഗോചരാനീതി. ഇമാനി പന പഞ്ച രൂപാദീനി.

ഭാവദ്വയേ. ഇച്ഛനട്ഠേന ഠാനട്ഠേന ഠപനട്ഠേന ച ഇത്ഥീ. സാഹികാമരതി അത്ഥായ സയംപി അഞ്ഞംകാമികം ഇച്ഛതി. സയഞ്ച കാമികേന ഇച്ഛീയതി. അഞ്ഞോ ച കാമികോ ഘരാവാസ സുഖത്ഥായ തത്ഥ ഠാനം ഉപേതി, പതിട്ഠാതി. ആയതിഞ്ച കുലവംസപ്പതിട്ഠാനത്ഥായ തത്ഥ കുലവംസ ബീജം ഠപേതീതി. പൂരണട്ഠേന ഇച്ഛനട്ഠേന ച പുരിസോ. സോഹി അത്തഹിതഞ്ച പൂരേതി, പരഹിതഞ്ച ഇച്ഛതി. ഇധലോകഹിതഞ്ച പൂരേതി, പരലോകഹിതഞ്ച ഇച്ഛതി. ഉഭയലോകഹിതഞ്ച പൂരേതി, ലോകുത്തരഹിതഞ്ച ഇച്ഛതി, ഏസതി, ഗവേസതീതി. പുമസ്സസകം പുംസകം. പുരിസലിങ്ഗാദി. നത്ഥി പുംസകം ഏതസ്സാതി നപുംസകം. "യസ്സ പന ധമ്മസ്സാ"തി ഭാവരൂപധമ്മസ്സ. "തം"തി ഖന്ധപഞ്ചകം. മഹാസണ്ഠാനം സത്താനം ജാതിഭേദം ലിങ്ഗേതി ഞാപേതീതി ലിങ്ഗം. ലക്ഖണപാഠകാ നിമിനന്തി സഞ്ജാനന്തി കല്യാണ പാപകം കമ്മവിപാകം ഏതേനാതി നിമിത്തം. കിരിയാ കുത്തം. ആയുകന്തം കപ്പീയതി സങ്ഖരീയതീതി ആകപ്പോ. സബ്ബേപേതേലിങ്ഗാദയോ. സോച അവിസദാദിഭാവോ. "വചനേസുചാ"തി ഇത്ഥിസദ്ദപുരിസസദ്ദാദീസു ച. "വചനത്ഥേസു ചാ"തി ഇത്ഥി സണ്ഠാന പുരിസസണ്ഠാനാദി അത്ഥേസു ച. "നിമിത്തസദ്ദോ വിയാ"തി നിമിത്ത സദ്ദോ അങ്ഗജാതേ പാകടോ വിയാതി. ന പാകടോ ദിട്ഠോ. അപാകടോ പന കത്ഥചി ദിട്ഠോതി അധിപ്പായോ. "ഭവന്തി സദ്ദബുദ്ധിയോ"തി സദ്ദസത്ഥനയോ. "ഭവന്തി ലിങ്ഗാദീനീ"തി അട്ഠകഥാനയോ. തത്ഥ ഹി ഇത്ഥിലിങ്ഗാദീനം ഹേതുഭാവ ലക്ഖണന്തി വുത്തം. "ഏതസ്മിം സതീ"തി ച ജാതിയാ സതി, ജരാമരണം ഹോതി. അസതി ന ഹോതീതി ഏത്ഥവിയ ഹേതു ഫലഭാവപാകടത്ഥം വുത്തം.

വത്ഥുരൂപേ. നിരുത്തിനയേന വചനത്ഥാ ഭവന്തി. ധാതു ദ്വയം നാമ മനോധാതു മനോവിഞ്ഞാണധാതു ദ്വയം. "അവത്ഥാ"തി ഹദയ വത്ഥും അവത്ഥാ. "തം"തി ഹദയ വത്ഥു രൂപം. "പഞ്ചാ"തി പഞ്ചവത്ഥൂനി. "തേസം"തി തേസം കുസലാദീനം. "തത്ഥ വുത്തം"തി പട്ഠാനേ വുത്തം. "യം രൂപം നിസ്സായാ"തി യം രൂപം നിസ്സായ മനോധാതു ച മനോവിഞ്ഞാണധാതു ച വത്തന്തീതി ഇമം പാഠം നിദ്ദിസതി. "അനഞ്ഞ സാധാരണേസു ഠാനേസൂ"തി ചക്ഖു വത്ഥാദീഹി അഞ്ഞവത്ഥൂഹി അസാധാരണേസു കുസലാകുസലട്ഠാനേസു.

ജീവിതരൂപേ. "ആധിപ്പച്ചയോഗേനാ"തി അധിപതിഭാവയോഗേന. "അധിപതിഭാവോ"തി ച ഇന്ദ്രിയപച്ചയ കിച്ചം വുച്ചതി. ന അധിപതി പച്ചയകിച്ചം. "ജീവന്തീ"തി ഹരിതഭാവം ന വിജഹന്തീതി വുത്തം ഹോതി. ന ഹി താനി ഏകന്തേന ജീവന്താനി നാമ ഹോന്തി. ജീവിത രൂപസ്സ ഏകന്ത കമ്മജസ്സ ബഹിദ്ധാ അനുപലദ്ധത്താ. കമ്മജരൂപാനി ജീവന്തി യേവാതി സമ്ബന്ധോ. "കമ്മേ അസന്തേപീ"തി കമ്മചേതനായ പുബ്ബേ നിരുദ്ധത്താ വുത്തം. തദത്ഥം ബ്യതിരേകതോ പാകടം കരോന്തോ "തഥാഹീ"തിആദിമാഹ. "ഇതര രൂപാനീ"തി ചിത്തജരൂപാദീനി. ഏകവീഥിവാരോ നാമ പഞ്ചദ്വാരവീഥിവാരോ. മനോദ്വാരവീഥിവാരോ ഏകജവന വാരോതി വുത്തോ. പരിച്ഛിന്നം ഹോതി. കസ്മാ, ഏകേകസ്മിം വീഥിവാരേ നിരുദ്ധേ ഭവങ്ഗ സമയേ അസദിസസ്സ രൂപസന്താനസ്സ പാതുബ്ഭാവതോതി അധിപ്പായോ. തഞ്ച ഖോ രൂപവിസേസം ജാനന്തസ്സേവ പാകടം ഹോതി. അജാനന്തസ്സ പന

തങ്ഖണമത്തേ അപാകടം. കസ്മാ, താദിസസ്സപി ഉതുജരൂപസന്താനസ്സ ഥോകം പവത്തനതോ. യസ്സഹി ദോസ സമുട്ഠിതേന രൂപസന്താനേന മുഖരൂപം ദുബ്ബണ്ണം ഹോതി. തസ്സ ദോസേ നിരുദ്ധേപി തം രൂപം ഥോകം ദുബ്ബണ്ണമേവ ഖായതീതി. "ഉതുജാഹാരജാനഞ്ച സന്തതി പച്ചുപ്പന്നം"തി അധികാരോ. ഏകം അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നമേവ ഹോതീതി വുത്തം. ന നു ചക്ഖുസോതാദീനി കമ്മജരൂപസന്താനാനിപി പവത്തികാലേ കദാചി സുപ്പസന്നാനി, കദാചി പസന്നാനി, കദാചി അപ്പസന്നാനി ദിസ്സന്തീതി. സച്ചം, തഥാ പവത്തി പന സന്താന വിച്ഛേദേന ന ഹോതി, നാനാവിച്ഛിന്നേ ച ഏകേകസ്മിം സന്താനേ തേസം പുനഘടനം നാമ നത്ഥി. സകിം അന്ധോ അന്ധോയേവ ഹോതി. ബധിരോച ബധിരോയേവാതി അധിപ്പായോ. "യദി ഏവം"തി ഏവം യദി സിയാതി അത്ഥോ. "അരൂപ ധമ്മാനം സന്തതി പച്ചുപ്പന്നം"തി അധികാരോ. "വിപാകാനീ"തി ഭവങ്ഗഭൂതാനി വിപാകാനി. ഏകസന്തതിവസേന പവത്തിസ്സന്തിയേവ, തസ്മാ തേസം നാനാസന്തതി പച്ചുപ്പന്നം നാമ ന വത്തബ്ബം. കസ്മാ, യാവജീവമ്പി ഏക കമ്മനിബ്ബത്തത്താതി അധിപ്പായോ. "ഇതരാനി പനാ"തി കുസലാ കുസല ക്രിയചിത്താനി പന. "തദാരമ്മണാ"തി നിരുദ്ധാരമ്മണാ. അദ്ധാനപ്ഫരണാനുഭാവേന പവത്തന്തിയേവ. ന പന ചിത്തജരൂപാദീനി വിയ അത്തനോ ജനകപച്ചയേ നിരുദ്ധേ നിരുജ്ഝന്തി. അയം അരൂപധമ്മാനം ജീവന്തത്തേ വിസേസോതി അധിപ്പായോ. "അയമത്ഥോ വത്തബ്ബോ"തി അരൂപ ധമ്മാനം ജീവന്തതാവിസേസോ വത്തബ്ബോ. യഥാ രൂപസന്തതിയം അനന്തര പച്ചയോ നാമ നത്ഥി. ചുതികാലേ ഭവന്തരരൂപസന്താനസ്സ കിഞ്ചി പച്ചയത്തം അനുപഗന്ത്വാ നിരുജ്ഝതി. തേന ഭവന്തര പാതുബ്ഭാവോ നാമ തേസം നത്ഥി. ന തഥാ അരൂപസന്തതിയം. തത്ഥ പന ചുതിചിത്തമ്പി പടിസന്ധിയാ അനന്തര പച്ചയോ ഹുത്വാ നിരുജ്ഝതി. തേന ഭവന്തരപാതുബ്ഭാവോ നാമ തേസം അത്ഥി. അയമ്പി അരൂപധമ്മാനം ജീവന്തത്തേ വിസേസോ. തസ്മാ അരൂപധമ്മാനംപി കമ്മജരൂപാനം വിയ നിച്ചം ജീവിതയോഗേന ജീവന്തത്താ സന്തതി പച്ചുപ്പന്നം നാമ ന ഭവേയ്യാതി ന ചോദേതബ്ബന്തി. കുസലാ കുസല ക്രിയചിത്താനി നാമ അകമ്മജാനി ഹോന്തി. ചിത്തജരൂപാദീനി വിയ അതീതം കമ്മം അനപേക്ഖിത്വാ തങ്ഖണികേഹി നാനാപച്ചയേഹി ഉപ്പജ്ജന്തി. തസ്മാ തേസം ജീവന്താനംപി സതം അജീവന്താനം ചിത്തജരൂപാദീനം വിയ നാനാസന്തതി പച്ചുപ്പന്നം നാമ അത്ഥി. ജീവന്തതാ വിസേസോപി അത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ഏത്ഥ കേചി വദന്തി. രുക്ഖാദീസുപി ജീവിതം നാമ അത്ഥി. യതോ തേസം ഹരിതതാ ച അഹരിതതാ ച രൂഹനഞ്ച-അരൂഹനഞ്ച ദിസ്സതീതി. വുച്ചതേ, യദി തേസം ജീവിതം നാമ അത്ഥി, അരൂപജീവിതം വാ സിയാ, രൂപജീവിതം വാ. തത്ഥ സചേ അരൂപജീവിതം ഹോതി. യഥാ തേന സമന്നാഗതോ സത്തോ പുനപ്പുനം മരിത്വാ പുനപ്പുനം ഭവന്തരേ പാതുബ്ഭവന്തി. തഥാ രുക്ഖാപി മരിത്വാ ഭവന്തരേ പാതുബ്ഭവേയ്യും. അഥ രൂപജീവിതം സിയാ. യഥാ സത്താനം ചക്ഖാദി അങ്ഗേസു ജീവിത സന്താനേ ഭിന്നേ താനി അങ്ഗാനി പുന ജീവന്താനി കാതും ന സക്കോന്തി. തഥാ രുക്ഖാപി ഖന്ധേസു വാ സാഖാസുവാ ഛിന്നേസു ജീവിതസന്താനേ ഭിന്നേ തേഖന്ധാവാ സാഖായോ വാ പുന അഞ്ഞത്ഥ രോപേതും ന സക്കാ ഭവേയ്യും. സക്കാ ഏവ ഭവന്തി. തസ്മാ തദുഭയംപി ജീവിതം നാമ തേസം നത്ഥീതി ദട്ഠബ്ബം. വിഭാവനിപാഠേ. ന ഹി തേസം കമ്മംയേവ ഠിതികാരണം ഹോതീതി ഏത്ഥ കമ്മം ഠിതികാരണം ഏവ ന ഹോതീതി യോജേതബ്ബം. തേനാഹ "ആഹാരജാദീനം"തിആദിം. ഏകകലാപേ ഗതാ പവത്താ സഹജാത പച്ചയാ, തേഹി ആയത്താ പടിബദ്ധാതി വിഗ്ഗഹോ.

കമ്മാദീനം രൂപജനകപച്ചയാനം ജനകാനുഭാവോ നാമ രൂപകലാപാനം ഉപ്പാദക്ഖണേ ഏവ ഫരതി, ന ഠിതിക്ഖണേ. ഉപചയസന്തതിയോ ച ഉപ്പാദക്ഖണേ ലബ്ഭന്തി, ന ഠിതിക്ഖണേ. തസ്മാ താ ജനകപച്ചയാനുഭാവക്ഖണേ ലദ്ധത്താ കുതോചിജാതനാമം ലഭന്തി. ജരതാപന ഠിതിക്ഖണേ ഏവ ലബ്ഭതി, ന ഉപ്പാദക്ഖണേ. തസ്മാ സാ കുതോചിജാത നാമം ന ലഭതി. യദി പന ആഹാരജാദീനം രൂപധമ്മാനം ഠിതി നാമ ആഹാരാദി ജനകപച്ചയായത്താ ഭവേയ്യ. ജരതാപി ജനകപച്ചയാനുഭാവക്ഖണേവ ലബ്ഭമാനാ സിയാ. ഏവഞ്ചസതി, സാപി കുതോചിജാത നാമം ലഭേയ്യ. ന പന ലഭതി. തസ്മാ തേസം ഠിതി നാമ ജനകപച്ചയായത്താ ന ഹോതീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "ഇതരഥാ"തിആദിമാഹ. "ഉപത്ഥമ്ഭമാനാ"തി കലാപന്തരേ ഠത്വാ ഉപത്ഥമ്ഭമാനാ. "ന ഖണഠിതിപ്പവത്തിയാ"തി ഖണഠി തിഭാവേന പവത്തിഅത്ഥായ ഉപത്ഥമ്ഭന്തി, അനുപാലേതീതി യോജനാ. സബ്ബേസംപി രൂപാരൂപധമ്മാനം. "തം"തി വിഭാവനിവചനം. "ഇദം പനാ"തി ജീവിതരൂപം പന.

ആഹാരരൂപേ. "സവത്ഥുകവചനം"തി ഭോജനാദി വത്ഥുനാ സഹ പവത്തതീതി സവത്ഥുകം. വചനം. ന ഹി നിബ്ബത്തിതം ആഹാര രൂപം നാമ കബളം കാതും സക്കാ ഹോതീതി. "വിവേചിതാനീ"തി പാചന കിച്ചേന വിഭജിതാനി. വിസും വിസും കതാനി. "പഞ്ചധാ വിഭാഗം ഗച്ഛന്തീ"തി ഏകം ഭാഗം പാണകാ ഖാദന്തി. ഏകം ഭാഗം ഉദരഗ്ഗി ഝാപേതി. ഏകോ ഭാഗോ മുത്തം ഹോതി. ഏകോഭാഗോ കരീസം. ഏകോഭാഗോ രസഭാവം ആപജ്ജിത്വാ സോണിതമംസാദീനി ഉപബ്രൂഹയതീതി ഏവം വുത്തനയേന പഞ്ചധാ വിഭാഗം ഗച്ഛന്തി. "ലോകേ"തി ലോകിയ ഗന്ഥേ. "തതോ"തി ആമാസയതോ. അനുഫരന്തോ ഹുത്വാ. "തസ്സാ"തി രസഭാഗസ്സ. "ഭൂതേസൂ"തി മഹാഭൂതേസു. സഹ ഇന്ദ്രിയേന വത്തതീതി സേന്ദ്രിയോ. കായോ. ഉദയതീതി ഓജാ. ദകാരസ്സ ജകാരോ. അവതി ജനേതീതി ഓജാ. അവസദ്ദസ്സ ഓകാരോ. "അത്തനോവത്ഥും"തി അത്തനോനിസ്സയഭൂതം രൂപകായം.

"അഞ്ഞാപദേസോ" നാമ രൂപസ്സ ലഹുതാതിആദീസു അഞ്ഞസ്സ രൂപസ്സ ക്രിയാമത്തഭാവേന അപദിസനം വുച്ചതി. "ഉജുകതോവ നിപ്ഫാദിതം"തി മുഖ്യതോവ ജനിതം. യഥാഹി സബ്ബം അനിപ്ഫന്നരൂപം അജാതി ധമ്മത്താ ഉജുകതോ കമ്മാദീഹി ജാതം നാമ ന ഹോതി. കമ്മാദീഹി ജാതം പന നിപ്ഫന്നരൂപം നിസ്സായ ദിസ്സമാനത്താ ഠാനൂപചാരേന വിഞ്ഞത്തി ദ്വയം ചിത്തജംതിആദിനാ വുച്ചതി. ന തഥാ ഇദം നിപ്ഫന്നരൂപം. ഇദം പന ജാതിധമ്മത്താ ഉജുകതോവ കമ്മാദീഹി പച്ചയേഹി നിപ്ഫാദിതം ജനിതന്തി വുത്തം ഹോതി. "രൂപം"തി വുത്തേ അനിപ്ഫന്നരൂപംപി ലബ്ഭതീതി തതോ വിസേസനത്ഥം രൂപരൂപന്തി വുച്ചതീതി ആഹ "രുപ്പനലക്ഖണ സമ്പന്നം"തിആദിം. തത്ഥ "രുപ്പനലക്ഖണം" നാമ സീതുണ്ഹാദീഹി വികാരപത്തിലക്ഖണം. തമ്പന അനിപ്ഫന്ന രൂപേ മുഖ്യതോ ന ലബ്ഭതി. നിപ്ഫന്നരൂപേ ഏവ ലബ്ഭതി. കസ്മാ, നിപ്ഫന്നരൂപസ്സഹി നാനാവികാരോ വികാരരൂപന്തി വുച്ചതി. ലക്ഖണം ലക്ഖണ രൂപന്തി വുച്ചതി. വികാരസ്സ പന വികാരോ നാമ നത്ഥി. ലക്ഖണസ്സ ച ലക്ഖണം നാമ നത്ഥി. യദി അത്ഥീതി വദേയ്യ. വികാരസ്സ വികാരോ, തസ്സ ച വികാരോ, തസ്സ ച വികാരോതി അപരിയന്തമേവ സിയാ. തഥാ ലക്ഖണേപീതി.

ആകാസധാതുയം. ''പകാസന്തീ''തി ഇദം ഏകം ഇദം ഏകന്തി പഞ്ഞായന്തി. ''പരിച്ഛിന്ദതീ''തി ആഹ ''പരിതോ''തിആദിം. ''അസമ്മിസ്സം''തി വത്വാ തദത്ഥം വിവരതി ''ഏകത്തം അനുപഗമനം''തി. പരിച്ഛിന്ദിയതീതി പരിച്ഛേദോതി ആഹ ''തേഹി വാ''തിആദിം. ''തേഹി വാ''തി കലാപന്തരഭൂതേഹി വാ. ''അത്തനോ വാ പരേസം വാ അകത്വാ''തി അത്തനോപക്ഖികം വാ പരേസം പക്ഖികം വാ അകത്വാ. പരിച്ഛേദ ക്രിയാമത്തം പരിച്ഛേദോതി ആഹ ''തേസം വാ''തിആദിം. ''തേസം വാ''തി കലാപന്തരഭൂതാനം വാ. ''അയം പനാ''തി അയം പരിച്ഛേദോ പന. ''തസ്സാ''തി പരിച്ഛേദസ്സ. സോ പാളിയം വുത്തോതി സമ്ബന്ധോ. ''ഇതി കത്വാ''തി ഏവം മനസികത്വാ. ''ഏതേഹീ''തി ഏതേഹി മഹാഭൂതേഹി. ''അഞ്ഞമഞ്ഞ അബ്യാപിതതാ''തി ഭിന്നം തിണ്ണം വാ രൂപകലാപാനം ഏകകലാപത്തൂപഗമനം അഞ്ഞമഞ്ഞ ബ്യാപിതാ നാമ, തഥാ അനുപഗമനം അഞ്ഞമഞ്ഞ അബ്യാപിതതാ നാമ. തേനാഹ ''ഏകത്തം''തിആദിം. ''തത്ഥാ''തി തിസ്സം പാളിയം. ''നാനാകലാപഗതാനം ഭൂതാനം''തി ഏതേന കലാപപരിയന്തതാ ഏവ വുത്താ ഹോതി.

വിഞ്ഞത്തി ദ്വയേ. ''സയഞ്ചാ''തി വിഞ്ഞത്തി സങ്ഖാതം സയഞ്ച. ''തേനാ''തി ചലമാനേന കായങ്ഗേന. ''തേഹീ''തി പച്ചക്ഖേ ഠിതേഹി ജനേഹി. തത്ഥാതിആദീസു. ''കായങ്ഗവികാരം കരോന്തസ്സാ''തി അഭിക്കമനാദി അത്ഥായ ഹത്ഥപാദാദീനം കായങ്ഗാനം ചലന സങ്ഖാതം വികാരം കരോന്തസ്സ. ഉപ്പജ്ജന്താ ച സബ്ബേതേ ചിത്തജവാതകലാപാ യഥാധിപ്പേത ദിസാഭിമുഖാ ഏവ ഉപ്പജ്ജന്തീതി യോജനാ. ''യഥാ വാ തഥാ വാ അനുപ്പജ്ജിത്വാ''തി അനിയമതോ അനുപ്പജ്ജിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. യസ്സ ചോപന കായസ്സ. ''തേഹീ''തി ചിത്തജവാതകലാപേഹി. നിയാമകോ നാവാനിയോജകോ. ''തേ ചാ''തി തേചിത്തജവാതകലാപസങ്ഘാടാ. ഏതേന സകലം കായങ്ഗം നിദസ്സേതി. സകലകായങ്ഗം നാവാസദിസന്തി വുത്തം ഹോതി. ''ചാരേത്വാ''തി വിയൂഹിത്വാ. കഥം പന സാ നിയാമകസദിസീ ഹോതീതി ആഹ ''യഥാഹീ''തിആദി. യദേതം സക്കോതീതി വചനം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. ''കതിപയജവന വാരേഹീ''തി ദ്വത്തി ജവനവാരേഹി. ''തതോ''തി യസ്മിം വാരേ ചലന സങ്ഖാതം ദേസന്തര പാപനം ജായതി. തതോ ചലനവാരതോ. സന്ഥമ്ഭന സന്ധാരണാനി ഏവ സമ്പജ്ജന്തി, ന ചലനസങ്ഖാതം ദേസന്തര പാപനം. ''ഏത്ഥാ''തി ഏതിസ്സം അട്ഠകഥായം. നാനാജവനവീഥീസു. ല. ഉപത്ഥമ്ഭനേ ച യുജ്ജതിയേവ. ന ഏകിസ്സായ ജവനവീഥിയം ഏവ യുജ്ജതീതി അധിപ്പായോ. യദി നാനാജവനവീഥീസു തഥാ ഉപത്ഥമ്ഭനഞ്ച ഗയ്ഹേയ്യ. ഏവംസതി, അന്തരന്തരാ ബഹൂ ഭവങ്ഗവാരാപി സന്തി. തത്ഥ കഥം തദുപത്ഥമ്ഭനം സമ്പജ്ജേയ്യാതി ആഹ ''തഥാഹീ''തിആദിം. തത്ഥ ''ഉതുജരൂപസങ്ഘാടാനി പീ''തി ഭവങ്ഗസമയേ പവത്താനി ഉതുജരൂപകലാപസന്ധാനകാനി. ''തദാകാര വന്താനീ''തി തസ്സാ ചിത്തജരൂപസന്തതിയാ ആകാര വന്താനി. പച്ഛിമ പച്ഛിമാനം രൂപകലാ പസങ്ഘാടാനം അപരാപരം ഉപ്പജ്ജനന്തി സമ്ബന്ധോ. പുരിമപുരിമാനം രൂപകലാപസങ്ഘാടാനം ഖണികധമ്മതാ ച തേസം ന സിയാ. ന ച തേ ഖണികധമ്മാ ന ഹോന്തി. അഞ്ഞഥാ ദേസന്തര സങ്കമനസങ്ഖാതം ചലനം ഏവ ന സിയാ. ചലനം തിഹി നാനാക്രിയാനം പാതുബ്ഭാവോ വുച്ചതി. നാനാക്രിയാ ച നാമ നാനാധമ്മാ ഏവ. യസ്മാ ച അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനം ഖണേഖണേ ചലനം നാമ ലോകേ പച്ചക്ഖതോ ദിട്ഠം. തസ്മാ തേസം ഖണികധമ്മതാപി ദട്ഠബ്ബാ ഹോതീതി. ഏതേന തേസം ഖണികമരണം ദസ്സേതി,

യം രൂപാരൂപധമ്മാനം അനിച്ചലക്ഖണന്തി വുച്ചതി. അബ്യാപാര ധമ്മതാ ച അവസവത്തിതാ ച തേസം ന സിയാ. ന ച തേ അബ്യാപാര ധമ്മാ, ന അവസവത്തി ധമ്മാ ച ന ഹോന്തി. അഞ്ഞഥാ പച്ചയായത്ത വുത്തിതാ ഏവ തേസം ന സിയാ. പച്ചയായത്ത വുത്തിതാതി ച പച്ചയേ സതി, തേ വത്തന്തി, അസതി ന വത്തന്തീതി ഏവം പവത്താ പച്ചയായത്ത വുത്തിതാ യസ്മാ ച പച്ചയസാമഗ്ഗിയം സതി, തേ വത്തന്തിയേവ. തേസം വത്തനത്ഥായ കേനചിബ്യാപാരേന കിച്ചം നത്ഥി. തേ മാവത്തന്തൂതി ച അത്തനോ വസേന വത്തന്തി. പച്ചയേ അസതി, ന വത്തന്തിയേവ. തേസം അവത്തനത്ഥായ കേനചിബ്യാപാരേന കിച്ചം നത്ഥി. തേമാവത്തന്തൂതി ച അത്തനോ വസേനവത്തന്തി. യസ്മാ ച തേസം പച്ചയായത്ത വുത്തിതാ നാമ ലോകേ വിഞ്ഞൂനം പച്ചക്ഖതോദിട്ഠാ. തസ്മാ തേസം അബ്യാപാരതാ ച അവസവത്തിതാ ച ദട്ഠബ്ബാ ഹോതി. ഏതേന തേസം സബ്ബേഹി സത്തപുഗ്ഗല അത്താകാരേഹി സബ്ബസോ സുഞ്ഞം ദസ്സേതി, യം രൂപാരൂപധമ്മാനം അനത്തലക്ഖണന്തി വുച്ചതീതി.

"വചീഭേദം"തി അക്ഖര പദഭാവപത്തം വചീമയസദ്ദപ്പകാരം. ഉപാദിന്നകപഥവീധാതുയോ നാമ കമ്മജ പഥവീധാതുയോ. താസു സങ്ഘട്ടനന്തി സമ്ബന്ധോ. അത്തനാ സഹജാതേനയേന ആകാരവികാരേന ഉപഗച്ഛതി, യേന ച ഉപലബ്ഭതീതി സമ്ബന്ധോ. അജ്ഝത്ത സന്താനഗതാ സബ്ബേ ചതുജരൂപധമ്മാപി കത്ഥചി ഉപാദിന്നകാതി വുച്ചന്തീതി ആഹ "ചതുജഭൂതായ ഏവ വാ"തി. ദ്വീസുഠാന കരണേസു കരണപക്ഖേ ചലനാകാരപ്പവത്താ ചിത്തജപഥവീധാതു ഠാനപക്ഖേ പഥവിധാതുയം സങ്ഘട്ടയമാനാ കമ്മജപഥവിയം ഏവ ഘട്ടേതി. ഇതര പഥവിയം ന ഘട്ടേതീതി ന സക്കാ വത്തുംതി കത്വാ ഇധ ഏവഗ്ഗഹണം കതം. "വികാര ദ്വയഞ്ചാ"തി കായവികാര വചീവികാര ദ്വയഞ്ച. കഥം പന അസമ്മിസ്സം കത്വാ വേദിതബ്ബന്തി ആഹ "ഏത്ഥചാ"തിആദിം. യം പന താസം ഘട്ടനപ്പകാരവിധാനം അത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. "താസം" ചിത്തജപഥവീനം. "തം തം വണ്ണത്തപത്തിയാ"തി ക, ഖാ, ദിവണ്ണത്തപത്തത്ഥായ. യം പന കായവിഞ്ഞത്തിട്ഠാനേ 'അയഞ്ച അത്ഥോ ഉപരി അക്ഖരുപ്പത്തി വിചാരണായം പാകടോ ഭവിസ്സതീ'തി വുത്തം. തം ഇധ പാകടം കരോന്തോ "ഏത്ഥ ചാ"തിആദിമാഹ. തേനേവ ഹി മൂലടീകായം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. "ഏത്ഥ ചാ"തി മൂലടീകാപാഠേ. "പുബ്ബഭാഗേ"തി പരിബ്യത്ത അക്ഖരപ്പവത്തവീഥിതോ പുബ്ബഭാഗേ. "നാനാജവനവീഥീഹീ"തി നാനപ്പകാരേഹി ജവനവീഥിവാരേഹി. "പഥമജവനചിത്തസ്സപീ"തി പരിബ്യത്ത അക്ഖരപ്പവത്തിവീഥിയം ഉപ്പന്നപഥമജവന ചിത്തസ്സപി. തസ്സ ആസേവനഞ്ച നാമ തതോ പുരിമേഹി വീഥിവാരേഹി ഏവ ലദ്ധം സിയാതി അധിപ്പായോ. "ആസേവനം"തി ച ഉപചാര വചനം ദട്ഠബ്ബന്തി ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. "തസ്സാ"തി പരിബ്യത്തക്ഖരസ്സ. വുത്തഞ്ച സദ്ദസത്ഥേസു. "ദീഘമുച്ചരേ"തി പഞ്ചദീഘാ വുച്ചന്തി. മിഥിന്ദ പഞ്ഹാപാഠേ. "സാധികേ വീഹിവാഹസതേ"തി വീഹിധഞ്ഞപൂരോ സകടോ വീഹിവാഹോ നാമ. വീഹിവാഹാനം സാധികേ സതസ്മിം. അഭിമഞ്ഞനം അഭിമാനോ. "സേസമേത്ഥ കായവിഞ്ഞത്തിയം വുത്തനയേ നാ"തി തഥാഹി ചലനചിത്തജരൂപസന്തതിയം പവത്താനീതിആദിനാ വുത്ത നയേനാതി അത്ഥോ. ഇധ പന വചീഭേദകര ചിത്തജസദ്ദസന്തതിയം പവത്താനി ഉതുജരൂപസങ്ഘാടാനീതിആദിനാ വത്തബ്ബം. തേനാഹ "യഥാസമ്ഭവം"തി. "പവത്തനത്ഥോ"തി അഭിക്കമനാദി സജ്ഝായനാദീനം പവത്താപനത്ഥോ. "ഏത്ഥ ചാ"തിആദീസു. "ബോധേതു കാമതാ രഹിതേസൂ"തി

അഭിക്കമനപടിക്കമനാദീസു കായവിഞ്ഞത്തി ച, സുത്തന്ത സജ്ഝായനാദീസു വചീവിഞ്ഞത്തി ച പരം ബോധേതുകാമതാ രഹിതാതി ദട്ഠബ്ബാ. "ദ്വീസു ബോധകവിഞ്ഞത്തീസൂ"തി ബോധകകായവിഞ്ഞത്തി ബോധകവചീ വിഞ്ഞത്തീസു. പുരിമാ കായവിഞ്ഞത്തി, പച്ഛിമാ ച വചീവിഞ്ഞത്തി. പച്ഛാ സുദ്ധേന മനോദ്വാരിക ജവനേനേ ഏവ വിഞ്ഞായതി, ന പഞ്ചദ്വാരിക ജവനേനാതി യോജനാ. ചക്ഖുവിഞ്ഞാണ വീഥിയാ ഗഹേത്വാതി സമ്ബന്ധോ. "കായവിഞ്ഞാണ വീഥിയാ"തി വചീഭേദം അകത്വാ ഹത്ഥഗ്ഗഹണാദി വസേന അധിപ്പായ വിഞ്ഞാപനേ അയം കായവിഞ്ഞാണവീഥി ദട്ഠബ്ബാ. കസ്മാ പന സയഞ്ചവിഞ്ഞായതീതി വിഞ്ഞത്തീതി അയം വികപ്പോ വുത്തോതി ആഹ "സാഹി അത്താനം"തിആദിം. "മജ്ഝേ"തി വിഞ്ഞത്തിഗ്ഗഹണവീഥി അധിപ്പായഗ്ഗഹണവീഥിനം മജ്ഝേ. കഥം പവത്തകവിഞ്ഞത്തീസു അധിപ്പായം വിഞ്ഞാപേതി, സയഞ്ചവിഞ്ഞായതീതി ദ്വേ അത്ഥാ ലബ്ഭന്തീതി ആഹ "ദ്വീസു പനാ"തിആദിം. അയം അഭിക്കമതി, അയം പടിക്കമതീതി ജാനന്താ അഭിക്കമനപയോഗഞ്ച തപ്പയോഗ ജനകചിത്തഞ്ച ജാനന്തി. "പരസ്സകഥം"തി ബോധേതുകാമതാരഹിതമ്പി പരസ്സവചനസദ്ദം. രാഗചിത്തഞ്ച ജാനന്തി. തേന വുത്തം മൂലടീകായം പരം ബോധേതുകാമതായ വിനാപി അഭിക്കമനാദിപ്പവത്തനേനേ സോചിത്തസഹഭുവികാരോ അധിപ്പായം. ല. ദ്വിധാപി വിഞ്ഞത്തി യേവാതി.

വികാരരൂപേസു. "കമ്മയോഗ്യം"തി അഭിക്കമനാദികമ്മേസു യോജേതും യുത്തം. അദന്ധതാ വുച്ചതി സീഘപ്പവത്തി. സാ ലക്ഖണം അസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. സരീര ക്രിയാനുകുലോ കമ്മഞ്ഞഭാവോ ലക്ഖണം യസ്സാതി സമാസോ. "ധാതുയോ"തി മഹാഭൂതധാതുയോ വാ, പിത്തസേമ്ഹാദിധാതുയോ വാ. പൂതിമുഖസപ്പസങ്ഖാതസ്സ ആപസ്സ പരിയുട്ഠാനന്തി വാക്യം. അസയ്ഹഭാരോ നാമ വഹിതും അസക്കുണേയ്യഭാരോ. "സാ പവത്തതീ"തി കായലഹുതാ പവത്തതി. ഥദ്ധം കരോന്തി സരീരഗതാ ധാതുയോതി അധികാരോ. ഭുസം മാരേതീതി ആമരികോ. ദകാരോ ആഗമോ. ഗാമനിഗമവിലുപ്പകോ ചോരഗണോ. തസ്സ ഭയേന പരിയുട്ഠിതം. "വിവട്ടമാനം"തി വിരൂപം ഹുത്വാ വട്ടന്തം. "മൂലഭൂതാ ഹോതീ"തി അസപ്പായ സേവനേ സതി, സാ പഥമം പരിയുട്ഠാതി. സീതാധികാവാ ഹോതി, ഉണ്ഹാധികാവാ. തായ പരിയുട്ഠിതായ ഏവ സബ്ബപരിയുട്ഠാനാനി പവത്തന്തീതി വുത്തം ഹോതി. "ഇമാപനതിസ്സോ രൂപജാതിയോ രൂപകായസ്സ വിസേസാകാരാ ഹോന്തി. ഇതി തസ്മാ വികാരരൂപം നാമാതി യോജനാ.

ലക്ഖണരൂപേസു. "ചയനം"തി സഞ്ചിതഭാവഗമനം. "ആദിതോ"തിആദിമ്ഹി. "ഉപരിതോ"തി ഉപരിഭാഗേ. "ആചയോ"തിആദിമ്ഹി ചയോ. "ഉപചയോ"തി ഉപരൂപരിചയോ. "അദ്ധാനപൂരണവസേനാ"തി വസ്സസതമ്പി വസ്സസഹസ്സമ്പി ദീഘകാലം അത്തഭാവം പൂരണവസേന. "തേന പരിയായേനാ"തി ഉപസദ്ദസ്സ അത്ഥനാനത്തം അചിന്തേത്വാ നിബ്ബത്തിം വഡ്ഢിയം അന്തോഗധം കത്വാ വുത്തേന തേനപരിയായേന. തസ്സ ച ഏകേകസ്സ സന്തതി പച്ചുപ്പന്നസ്സ. തഥ ചിത്തജരൂപേസു അസ്സാസ പസ്സാസാനം വാ പദവാരഹത്ഥവാരാദീനം വാ അക്ഖരാനം വാ നിബ്ബത്തി വഡ്ഢി പവത്തിയോ ദിസ്സന്തിയേവ. തഥാ നാനാചിത്തസമുട്ഠിതാനം നാനാരൂപസന്തതീനം പീതി. ഉതുജരൂപേസു ഇരിയാ പഥനാനത്തം പടിച്ച സുഖദുക്ഖജനകാനം നാനാരൂപസന്തതീനം നിബ്ബത്തിവഡ്ഢിപവത്തിയോ ദിസ്സന്തിയേവ. തഥാ ബഹിദ്ധാ

ഖാണുകണ്ടകാദിസമ്ഫസ്സേന സീതുണ്ഹാദിസമ്ഫസ്സേന വാതാതപാദിസമ്ഫസ്സേന വാ സരീരേ ഉപ്പന്നാനം നാനാരൂപസന്തതീനമ്പി ചക്ഖുരോഗാദിരൂപാനമ്പീതി. ആഹാരജരൂപേസു ആഹാരനാനത്തം പടിച്ച സരീരേ ഉപ്പന്നാനം സമവിസമരൂപസന്തതീനംതി. ''അയം നയോ''തി ബഹിദ്ധാസന്താനേ നിദസ്സന നയോ. തേന അജ്ഝത്തസന്താനേപി സത്തസന്താനാനം ഹത്ഥപാദാദിസന്താനാനം കേസലോമാദി സന്താനാനഞ്ച നിബ്ബത്തി വഡ്ഢിപവത്തിയോ നിദസ്സേതി. ''ജീരണം''തി അഭിനവാവത്ഥതോ ഹായനം. പാളിപാഠേ. ''ഠിതസ്സ അഞ്ഞഥത്തം''തി അഞ്ഞോ പകാരോ അഞ്ഞഥാ. അഞ്ഞഥാ ഭാവോ അഞ്ഞഥത്തം . ഏതേന ജരാവസേനവാ നാനാരോഗാബാധാദിവസേന വാ വിപരിണാമോ വുത്തോ. ''തഥാ അവത്ഥാഭേദയോഗതോ''തി ജാതിരൂപമേവ ആദിമ്ഹി നിബ്ബത്തി ഹോതി. തതോപരം തമേവ വഡ്ഢി ഹോതി. തതോ പരം തമേവ പവത്തി ഹോതീതി ഏവം തഥാ അവത്ഥാഭേദയോഗതോ. തേനാഹ ''സാഹീ''തിആദിം. ''പബന്ധയതീ''തി പബന്ധം കരോതി. സങ്ഗഹഗാഥാദീസു പന സുവിഞ്ഞേയ്യാ. ''ഏത്ഥ ച പച്ഛിമാനീ''തിആദീസു. വോഹാരസിദ്ധമത്തഭാവം''തി പുഗ്ഗലോ സത്തോ അത്താ ജീവോതിആദികാ പഞ്ഞത്തി നാമ വോഹാര സിദ്ധമത്താ ഹോതി. സഭാവസിദ്ധാ ന ഹോതി. സാഹി മഹാജനേഹി ഖന്ധ പഞ്ചകം ഉപാദായ പുഗ്ഗലോ നാമ അത്ഥീതി സമ്മതത്താ വോഹരിതത്താ വോഹാരസിദ്ധാ നാമ. സഭാവസിദ്ധാ പന ന ഹോതി. തസ്മാ അരിയാനം വോഹാരേ പുഗ്ഗലോ നാമ നത്ഥീതി സിജ്ഝതി. ഇമാനി പന രൂപാനി സഭാവസിദ്ധത്താ അരിയാനം വോഹാരേപി അത്ഥീതി സിജ്ഝന്തി. തേനാഹ ''താദിസേനാ''തിആദിം. ''സുദ്ധധമ്മഗതിയാ സിദ്ധേനാ''തി പഥവീധാതു നാമ സുദ്ധധമ്മോ ഹോതി. സാ ഉപ്പാദമ്പി ഗച്ഛതി, ജരമ്പി ഗച്ഛതി, ഭേദമ്പി ഗച്ഛതി. തസ്മാ തസ്സാ ഉപ്പാദോപി ജരാപി ഭേദോപി സുദ്ധധമ്മഗതിയാ സിദ്ധോ നാമ. ഏവം ലക്ഖണരൂപാനം സുദ്ധധമ്മഗതിസിദ്ധം പരമത്ഥലക്ഖണം വേദിതബ്ബം. തഥാ വിഞ്ഞത്തി ദ്വയസ്സപി വികാരരൂപത്തയസ്സപി പരിച്ഛേദ രൂപസ്സപീതി. യഥാ ച ഇമേസം രൂപാനം. തഥാ നിബ്ബാനസ്സപി സുദ്ധധമ്മഗതിസിദ്ധം പരമത്ഥലക്ഖണം അത്ഥിയേവ. കിലേസധമ്മാഹി അരിയമഗ്ഗേ അഭാവിതേ ഭവപരമ്പരായ ഉപ്പാദം ഗച്ഛന്തിയേവ. ഭാവിതേപന അനുപ്പാദം നിരോധം ഗച്ഛന്തിയേവ. തസ്മാ കിലേസധമ്മാനം അനുപ്പാദനിരോധോപി സുദ്ധധമ്മഗതിയാ സിദ്ധോ നാമ. ഏവം നിബ്ബാനസ്സപി സുദ്ധധമ്മഗതിസിദ്ധം പരമത്ഥലക്ഖണം വേദിതബ്ബം. അത്ഥി ഭിക്ഖവേ അജാതം അഭൂതന്തി ഇദം സുത്തംപി ഏത്ഥ വത്തബ്ബം. ഏതേന അരിയവോഹാരേ നിബ്ബാനസ്സ ഏകന്തേന അത്ഥിതാ ഭഗവതാ വുത്താ ഹോതി. തേനാഹ ''ഇതരഥാ''തിആദിം. ''നസഭാവതോ അനുപലദ്ധത്താ അനിപ്ഫന്നാനി നാമ ഹോന്തീ''തി ഏതേന ഏതാനി അസഭാവരൂപാനീതി ച അലക്ഖണ രൂപാനീതി ച അസമ്മസനരൂപാനീതി ച ന സക്കാ വത്തുംതിപി ദീപേതി. കസ്മാ, യഥാസകം സഭാവേഹി സഭാവവന്തത്താ യഥാസകം ലക്ഖണേ ഹി സലക്ഖണത്താ പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ സമ്മസനഞ്ഞാണ വിഭങ്ഗേ ജാതിജരാമരണാനമ്പി സമ്മസിതബ്ബധമ്മേസു ആഗതത്താതി. അട്ഠസാലിനിയമ്പി അയമത്ഥോ വുത്തോയേവ. യഥാഹ പരിനിപ്ഫന്നന്തി പന്നരസരൂപാനി പരിനിപ്ഫന്നാനി നാമ. ദസരൂപാനി അപരിനിപ്ഫന്നാനി നാമ. യദി അപരിനിപ്ഫന്നാനി നാമ. ഏവംസതി, അസങ്ഖതാനി നാമ സിയും. തേസംയേവ പനരൂപാനം കായവികാരോ കായവിഞ്ഞത്തി നാമ. വചീവികാരോ വചീവിഞ്ഞത്തി നാമ. ഛിദ്ദം വിവരം ആകാസധാതു നാമ. ലഹുഭാവോ ലഹുതാ നാമ. മുദുഭാവോ മുദുതാ നാമ. കമ്മഞ്ഞഭാവോ കമ്മഞ്ഞതാ നാമ. നിബ്ബത്തി ഉപചയോ നാമ.

പവത്തി സന്തതി നാമ. ജീരണാകാരോ ജരതാ നാമ. ഹുത്വാ അഭാവാകാരോ അനിച്ചതാ നാമാതി സബ്ബം പരിനിപ്ഫന്നം സങ്ഖതമേവാതി. തത്ഥ “തേസംയേവ രൂപാനം”തി നിദ്ധാരണേ ഭുമ്മം. തേസംയേവ ദസന്നം രൂപാനം മജ്ഝേതി വുത്തം ഹോതി. “ഇതിസബ്ബം”തി ഇദം സബ്ബം ദസവിധം രൂപം പരിനിപ്ഫന്നമേവ സങ്ഖതമേവാതി അത്ഥോ. ഖന്ധവിഭങ്ഗട്ഠകഥായമ്പി വുത്തോവ. യഥാഹ പഞ്ചവിപനഖന്ധാ പരിനിപ്ഫന്നാവ ഹോന്തി, നോ അപരിനിപ്ഫന്നാ. സങ്ഖതാവ, നോ അസങ്ഖതാ. അപിച നിപ്ഫന്നാപി ഹോന്തിയേവ. സഭാവധമ്മേസുഹി നിബ്ബാനമേവേകം അപരിനിപ്ഫന്നം അനിപ്ഫന്നഞ്ചാതി ച. നിരോധസമാപത്തി ച നാമ പഞ്ഞത്തി ച കഥന്തി. നിരോധസമാപത്തി ലോകിയലോകുത്തരാതി വാ സങ്ഖതാസങ്ഖതാതി വാ പരിനിപ്ഫന്നാപരിനിപ്ഫന്നാതി വാ ന വത്തബ്ബാ. നിപ്ഫന്നാ പന ഹോതി. സമാപജ്ജന്തേന സമാപജ്ജിതബ്ബതോ. തഥാ നാമപഞ്ഞത്തി, സാപിഹി ലോകിയാദിഭേദം നലഭതി. നിപ്ഫന്നാ പന ഹോതി. നോ അനിപ്ഫന്നാ. നാമഗ്ഗഹണഞ്ഹി ഗണ്ഹന്തോവ ഗണ്ഹാതീതി ച. ഏതേന ലക്ഖണരൂപാനമ്പി നിപ്ഫന്നതാ സിദ്ധാ ഹോതി. വിസുദ്ധി മഗ്ഗേപന നിപ്ഫന്നം അനിപ്ഫന്നംതിദുകസ്സ നിദ്ദേസേ. അട്ഠാരസവിധം രൂപം പരിച്ഛേദവികാര ലക്ഖണഭാവം അതിക്കമിത്വാ സഭാവേനേവ പരിഗ്ഗഹേതബ്ബതോ നിപ്ഫന്നം, സേസം തബ്ബിപരീതതായ അനിപ്ഫന്നന്തി ച. നിപ്ഫന്നരൂപം പന രൂപരൂപം നാമാതി ച. യം ചതൂഹി കമ്മാദീഹി ജാതം, തം ചതുജം നാമ. തം ലക്ഖണ രൂപവജ്ജം അവസേസരൂപം. ലക്ഖണരൂപം പന ന കുതോചിജാതന്തി ച വുത്തം. സബ്ബഞ്ചേതം ആചരിയേഹി ഗഹിതനാമമത്തത്താ വത്തിച്ഛാനുഗതം ഹോതി. യം രുച്ചതി, തം ഗഹേത്വാ കഥേതബ്ബന്തി.

രൂപസമുദ്ദേസാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൫൯൭**. രൂപവിഭാഗേ .“ഏകവിധനയം താവ ദസ്സേതും”തി രൂപവിഭാഗതോ പഠമം ദസ്സേതും. ഏതേന ഏകവിധനയോ രൂപവിഭാഗോ നാമ ന താവ ഹോതീതി ദസ്സേതി. തം ന സമേതി. കേന ന സമേതീതി ആഹ “വക്ഖതിഹീ”തിആദിം. “അജ്ഝത്തികാദിഭേദേന വിഭജന്തി വിചക്ഖണാ”തി ഏതേന സബ്ബംരൂപം അജ്ഝത്തികബാഹിരവസേന ദുവിധന്തിആദികോ ദുവിധനയോ ഏവ രൂപവിഭാഗനയോ നാമാതി വിഞ്ഞായതി. തസ്മാ തേന ന സമേതീതി വുത്തം ഹോതി. അപിച പാളിയം. സഹേതുകാ ധമ്മാ, അഹേതുകാ ധമ്മാതിആദി ദുകേസു സബ്ബംരൂപം അഹേതുകമേവ, ന സഹേതുകന്തിആദി നിയമകരണമ്പി രൂപവിഭാഗോ ഏവാതി കത്വാ തഥാ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. “ഇതരാനി പനാ”തി കാമാവചരന്തിആദീനി പന. “ജനകേന പച്ചയേനാ”തി പധാനവചനമേതം. ഉപത്ഥമ്ഭകാദി പച്ചയാപി ഗഹേതബ്ബാ ഏവ. “സങ്ഗമ്മാ”തി സമാഗന്ത്വാ. “കരീയതീ”തി നിപ്ഫാദീയതി. യോധമ്മോതിആദീസു. “പഹീനോ പീ”തി ഛിന്ദനഭിന്ദനാദിവസേന പഹീനോപി. “തസ്മിം സതീ”തി സമുദയപ്പഹാനേ സതി. കിച്ചപച്ചയാനം അരഹത്ഥസ്സ ച സക്കത്ഥസ്സ ച ദീപനതോ ദുവിധം അത്ഥം ദസ്സേതും “അട്ഠാനത്താ”തിആദി വുത്തം. “തബ്ബിസയസ്സാ”തി രൂപവിസയസ്സ. “ഏവം”തി ഏവംസന്തേ. “പഹീനം ഭവിസ്സതീ”തി അനാഗതഭവേ പുന അനുപ്പാദത്ഥായ ഇധേവ പഹീനം ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. തേനാഹ “ഉച്ഛിന്നമൂലം”തിആദിം. “താലാവത്ഥുകതം”തി ഛിന്നതാലക്ഖാണുകം വിയ കതം ഭവിസ്സതി. “അനഭാവം കതം”തി പുന അഭാവം കതം. “പാകടോ”തി ദസ്സനാദികിച്ചവിസേസേഹി പഞ്ഞാതോ.

“തദുപാദായാ”തി തം ഉപനിധായ. വിഭാവനിപാഠേ. “അജ്ഝത്തികരൂപം”തി പദുദ്ധാരണം. അത്താനം അധികിച്ച പവത്തം അജ്ഝത്തം. അജ്ഝത്തമേവ അജ്ഝത്തികന്തി ദസ്സേതി “അത്തഭാവസങ്ഖാതം”തിആദിനാ. തം ന സുന്ദരം. കസ്മാ, അജ്ഝത്തധമ്മ അജ്ഝത്തിക ധമ്മാനഞ്ച അവിസേസോ ആപജ്ജതീതി വക്ഖമാനകാരണത്താ. “ദ്വാരരൂപം നാമാ”തി പദുദ്ധാരപദം. കസ്മാ ദ്വാരരൂപം നാമാതി ആഹ “യഥാക്കമം”തിആദിം. പരതോപി ഏസനയോ. “ദേസനാഭേദ രക്ഖണത്ഥം”തി ദുകദേസനാഭേദതോ രക്ഖണത്ഥം. തത്ഥ ദേസനാഭേദോ നാമ രൂപകണ്ഡേ പഞ്ചവിഞ്ഞാണാനം വത്ഥു രൂപഞ്ച, ന വത്ഥു രൂപഞ്ച , ആരമ്മണ രൂപഞ്ച, ന ആരമ്മണ രൂപഞ്ച വത്വാ മനോവിഞ്ഞാണസ്സ ന വുത്തം. യദി വുച്ചേയ്യ, ആരമ്മണദുകേ മനോവിഞ്ഞാണസ്സ ആരമ്മണ രൂപം, ന ആരമ്മണ രൂപന്തി ദുകപദം ന ലബ്ഭേയ്യ. അയം ദേസനാഭേദോ നാമ. വത്ഥുദുകേസു ഹദയവത്ഥുവസേന ലബ്ഭമാനം മനോവിഞ്ഞാണദുകം ന വുത്തന്തി. “ഥൂലസഭാവത്താ”തി സുഖുമരൂപം ഉപാദായ വുത്തം. “ദൂരേ പവത്തസ്സപീ”തി യഥാ സുഖുമരൂപം അത്തനോ സരീരേ പവത്തമ്പി ഞാണേന സീഘം പരിഗ്ഗഹേതും ന സക്കാ ഹോതി, തഥാ ഇദം. ഇമസ്സ പന ദൂരേ പവത്തസ്സപി. “ഗഹണയോഗ്യത്താ”തി ഞാണേന പരിഗ്ഗഹണപത്തത്താതി അധിപ്പായോ. വിഭാവനിപാഠേ. “സയംനിസ്സയവസേന ചാ”തി സയഞ്ച നിസ്സയ മഹാഭൂതവസേന ച. തത്ഥ സയം സമ്പത്താ നാമ ഫോട്ഠബ്ബധാതുയോ. നിസ്സയവസേന സമ്പത്താ നാമ ഗന്ധരസാ. ഉഭയഥാപി അസമ്പത്താ നാമ ചക്ഖു രൂപ, സോത സദ്ദാ. യോ പടിമുഖഭാവോ അത്ഥി, യം അഞ്ഞമഞ്ഞപതനം അത്ഥീതി യോജനാ. ന ച താനി അഞ്ഞപ്പകാരാനി ഏവ സക്കാ ഭവിതുന്തി സമ്ബന്ധോ. “അനുഗ്ഗഹ ഉപഘാതവസേനാ”തി വഡ്ഢനത്ഥായ അനുഗ്ഗഹവസേന, ഹായനാദി അത്ഥായ ഉപഘാതവസേന. “യം കിഞ്ചീ”തി ചതുസമുട്ഠാനികരൂപം ഗണ്ഹാതി. “ആദിന്നപരാമട്ഠത്താ”തി തണ്ഹാമാനേഹി ഏതം മമ ഏസോഹമസ്മീതിആദിന്നത്താ, ദിട്ഠിയാ ഏസോ മേ അത്താതി പരാമട്ഠത്താ ച. “നിച്ചകാലം പവത്തിവസേനാ”തി ഏകേന ജനകകമ്മേന പടിസന്ധിക്ഖണതോ പട്ഠായ നിച്ചകാലം പവത്തിവസേന. “ഉപചരീയതീ”തി വോഹരീയതി. “അത്ഥവിസേസബോധോ”തി രൂപാരമ്മണസ്സ കിച്ചവിസേസബോധോ. “അസമ്പത്തവസേനാ”തി വിസയട്ഠാനം സയം അസമ്പജ്ജനവസേന. അത്തനോഠാനം വാ വിസയസ്സ അസമ്പജ്ജനവസേന. തത്ഥ വിസയസ്സ അസമ്പത്തം ദസ്സേന്തോ “തഥാ”തിആദിമാഹ. തഥാ സോതസദ്ദേസു ച അഞ്ഞമഞ്ഞം ലഗ്ഗിത്വാ ഉപ്പജ്ജമാനേസു. “സമ്പത്തിയാ ഏവാ”തി സമ്പജ്ജനത്ഥായ ഏവ. തഥാ ആപോ ച സമ്പത്തിയാ ഏവ പച്ചയോതി യോജനാ. ദുബ്ബലപഥവീ ഏവ സന്നിസ്സയോ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. “അസ്സാ”തി ചക്ഖുസ്സ. “സോതസ്സപനകഥം”തി സോതസ്സ അസമ്പത്തഗ്ഗഹണം കഥം പാകടം. സമ്പത്തഗ്ഗഹണം ഏവ പാകടന്തി ദീപേതി. തേനാഹ “തഥഹീ”തിആദിം . ദക്ഖിണപസ്സതോ വാ സുയ്യതി, ചേതിയാദികസ്സ പുരത്ഥിമദിസാഭാഗേ ഠിതാനന്തി അധിപ്പായോ. “പടിഘട്ടനാനിഘംസോ”തി സോതേസു പടിഘട്ടനവേഗോ. “തേസം”തി ആസന്നേവാ ദൂരേ വാ ഠിതാനം. ഹോതു ദൂരേ ഠിതാനം ചിരേന സുതോതി അഭിമാനോ. കസ്മാ പന ഉജുകം അസുത്വാ ദക്ഖിണപസ്സതോവാ ഉത്തരപസ്സതോ വാ സുണേയ്യ, അസുയ്യമാനോ ഭവേയ്യാതി പുച്ഛാ. തം കഥേന്തോ “അപിചാ”തിആദിമാഹ. വിഭാവനിപാഠേ. “ഗന്ത്വാ വിസയദേസം തം, ഫരിത്വാ ഗണ്ഹതീതി ചേ”തി തം ചക്ഖുസോത ദ്വയം ദൂരേവിസയാനം ഉപ്പന്നദേസം ഫരിത്വാ ഗണ്ഹതീതി ചേവദേയ്യാതി അത്ഥോ. ദൂരേഠത്വാ പസ്സന്തോ സുണന്തോ ച മഹന്തമ്പിപബ്ബതം ഏകക്ഖണേ പസ്സതി,

മഹന്തംപി മേഘസദ്ദം ഏകക്ഖണേ സുണാതി. തസ്മാ ഉഭയം അസമ്പത്തഗോചരന്തി വിഞ്ഞായതി. ഇമസ്മിം വചനേ ഠത്വാ ഇദം പരികപ്പവചനം ദസ്സേതി തം ദ്വയം വിസയപ്പദേസം ഗന്ത്വാ മഹന്തംപി പബ്ബതം വാ മേഘസദ്ദം വാ ഫരിത്വാ ഗണ്ഹാതി. തസ്മാ മഹന്തംപി പസ്സതി, സുണാതി. ന അസമ്പത്തഗോചരത്താ മഹന്തം പസ്സതി സുണാതീതി കോചി വദേയ്യാതി വുത്തം ഹോതി. അധിട്ഠാനവിധാനേപി തസ്സ സോ ഗോചരോ സിയാതി. ഏവംസതി, ദിബ്ബചക്ഖു ദിബ്ബസോതാഭിഞ്ഞാനം അധിട്ഠാനവിധാനേപി സോ രൂപസദ്ദവിസയോ തസ്സ പസാദചക്ഖുസോതസ്സ ഗോചരോ സിയാതി അഭിഞ്ഞാധിട്ഠാന കിച്ചം നാമ നത്ഥി. ചക്ഖുസോതം ദേവലോകമ്പി ഗന്ത്വാ ദിബ്ബരൂപമ്പി ദിബ്ബസദ്ദമ്പി ഗണ്ഹേയ്യ. ന പന ഗണ്ഹാതി. തസ്മാ തസ്സ വിസയദേസഗമനഞ്ച മഹന്തദേസഫരണഞ്ച ന ചിന്തേതബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി.

രൂപവിഭാഗാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**ഏവ്വ**. രൂപസമുട്ഠാനേ. സുത്തന്തേസു ചേതനാസമ്പയുത്താ അഭിജ്ഝാദയോപി കമ്മന്തി വുത്താ. തേ പന പട്ഠാനേ കമ്മപച്ചയം പത്വാ തപ്പച്ചയകിച്ചം ന സാധേന്തി, ചേതനാ ഏവ സാധേതീതി ആഹ "സായേവാ"തിആദിം. "തം സമുട്ഠാനാനഞ്ച രൂപാനം"തി ഹേതൂഹി ച ഹേതുസമ്പയുത്തകധമ്മേഹി ച സമുട്ഠാനാനഞ്ച രൂപാനന്തി അത്ഥവസേന ചേതസികധമ്മാനമ്പി രൂപസമുട്ഠാപകതാ സിദ്ധാ ഹോതി. സോ ഹി ഉദയതി പസവതീതി സമ്ബന്ധോ. "കപ്പസണ്ഠാപനവസേനാ"തി കപ്പപ്പതിട്ഠാപനവസേന. അജ്ഝത്തികസദ്ദോ ഛസു ചക്ഖാദീസു അജ്ഝത്തികായതനേ സ്വേവ പവത്തതി. ഇധ പന സകലം അജ്ഝത്തസന്താനം അധിപ്പേതന്തി ആഹ "അജ്ഝത്ത സന്താനേതി പന വത്തബ്ബം"തി. "ഖണേ ഖണേ"തി വിച്ഛാവചനം. "വിച്ഛാ"തി ച ബഹൂസുഖണേസു ബ്യാപനന്തി ആഹ "തീസുതീസുഖണേസൂ"തി.

യമകപാഠേസു. യസ്സ വാ പന പുഗ്ഗലസ്സ. "നിരുജ്ഝതീ"തി ഭങ്ഗക്ഖണ സമങ്ഗിതമാഹ. "ഉപ്പജ്ജതീ"തി ഉപ്പാദക്ഖണ സമങ്ഗിതം. "ഇതീ"തി അയം പുച്ഛാ. "നോ"തി പടിക്ഖേപോ. സമുദയസച്ചസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേ ദുക്ഖസച്ചഭൂതസ്സ രൂപസ്സവാ നാമസ്സവാ ഉപ്പാദോ നാമ നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. യസ്സ കുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി, യസ്സ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി ദ്വേ പാഠാഗഹേതബ്ബാ. "നോ"തി കുസലാകുസല ധമ്മാനം ഉപ്പാദക്ഖണേ അബ്യാകതഭൂതാനം രൂപാനം വാ നാമാനം വാ നിരോധോ നാമ നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. തേസുപാഠേസു കേസഞ്ചിവാദീനം വചനോകാസം ദസ്സേതും "അരൂപഭവം"തിആദി വുത്തം. "ചേ"തി കോചിവാദീ ചേവദേയ്യ. "നാ"തി ന വത്തബ്ബം. "ഉപ്പജ്ജതീ"തി ച ഉദ്ധടാ സിയുന്തി സമ്ബന്ധോ. "ഇതരത്ഥ ചാ"തി തതോ ഇതരസ്മിം യസ്സ കുസലാ ധമ്മാതിആദിപാഠേ ച. "തമ്പി നാ"തി തമ്പി വചനം ന വത്തബ്ബന്തി അത്ഥോ. "പുരിമകോട്ഠാസേ"തി അസഞ്ഞസത്താനം തേസം തത്ഥാതി ഇമസ്മിം പുരിമപക്ഖേതി അധിപ്പായോ. "പച്ഛിമകോട്ഠാസേ"തി സബ്ബേസം ചവന്താനം പവത്തേ ചിത്തസ്സഭങ്ഗക്ഖണേതി ഇമസ്മിം പച്ഛിമ പക്ഖേ. ചവന്താനം ഇച്ചേവ വുത്തം സിയാ, ന പവത്തേ ചിത്തസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേതി, നോ ച ന വുത്തം, തസ്മാ വിഞ്ഞായതി പവത്തേ ചിത്തസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേ രൂപജീവിതിന്ദ്രിയമ്പി ന ഉപ്പജ്ജതീതി. രൂപജീവിതിന്ദ്രിയേ ച അനുപ്പജ്ജമാനേ സതി, സബ്ബാനി കമ്മജരൂപാനി ഉതുജരൂപാനി ആഹാരജരൂപാനി ച ചിത്തസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേ നുപ്പജ്ജന്തീതി വിഞ്ഞാതബ്ബം ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

“പച്ഛിമകോട്ഠാസേ”തി സബ്ബേസം ചവന്താനം പവത്തേ ചിത്തസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേതി ഇമസ്മിം പച്ഛിമപക്ഖേ. തത്ഥ ച പവത്തേ ചിത്തസ്സ ഭങ്ഗക്ഖണേതി ഇദം അധിപ്പേതം. ഏവം പാളിസാധകം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി യുത്തിസാധകം ദസ്സേന്തോ “യസ്മാ ചാ”തിആദിമാഹ. “തസ്സാ”തി ആനന്ദാ ചരിയസ്സ മൂലടീകാകാരസ്സ. വിഭാവനിയം. ഭങ്ഗേ രൂപസ്സ നുപ്പാദോ, ചിത്തജാനം വസേന വാ. ആരുപ്പം വാപി സന്ധായ, ഭാസിതോ യമകസ്സ ഹി. ന ചിത്തട്ഠിതി ഭങ്ഗേ ച, ന രൂപസ്സ അസമ്ഭവോ. തി വുത്തം. തത്ഥ “ന ഹി ന ചിത്തട്ഠിതീ”തി ചിത്തസ്സഠിതി നാമ ന ഹി നത്ഥി. “ഭങ്ഗേചാ”തി ചിത്തസ്സഭങ്ഗക്ഖണേ ച. തം അസമ്ഭാവേന്തോ “യമകപാളിയോ പനാ”തിആദിമാഹ. “നാനത്ഥാ നാനാബ്യഞ്ജനാ”തി ഏതേന പാളിസംസന്ദനാ നാമ ഗരുകത്തബ്ബാതി ദീപേതി. “ഗമ്ഭീരോ ച സത്ഥു അധിപ്പായോ”തി ഏതേന അത്താനം സത്ഥുമതഞ്ഞും കത്വാ ഇദം സന്ധായ ഏതം സന്ധായാതി വത്തും ദുക്കരന്തി ദീപേതി. “സുദ്ധം അരൂപമേവാ”തി സുദ്ധം അരൂപപ്പടിസന്ധിം ഏവ. ഛ ചത്താലീസചിത്താനി രൂപം ജനേതും ന സക്കോന്തി. ഏവം സതി അരൂപവിപാകവജ്ജിതന്തി കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ “അരൂപവിപാകാപനാ”തിആദിം. വിഭാവനിപാഠേ. “ഹേതുനോ”തി രൂപവിരാഗഭാവനാ കമ്മസങ്ഖാതസ്സ ഹേതുസ്സ. “തബ്ബിധുരതായാ”തി രൂപവിരുദ്ധതായ. രൂപാരൂപവിരാഗഭാവനാഭൂതോ മഗ്ഗോ. തേന നിബ്ബത്തസ്സ. രൂപോകാസോ നാമ കാമരൂപഭവോ. വിഭാവനിപാഠേ. “ഏകൂന ന വുതിഭവങ്ഗസ്സേ വാ”തി പവത്തികാലേ രൂപജനകസ്സ ഏകൂന ന വുതിഭവങ്ഗ ചിത്തസ്സാതി അത്ഥോ. തത്ഥ പന അരൂപവിപാകം പവത്തികാലേപി രൂപജനകം ന ഹോതീതി ആഹ “തത്ഥാ”തിആദിം. കേചി പന പടിസന്ധി ചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ രൂപം പച്ഛാജാത പച്ചയം ന ലഭതി. ഠിതിക്ഖണേ രൂപം പരതോ ഭവങ്ഗചിത്തതോ പച്ഛാജാതപച്ചയം ലഭതീതി വദന്തി. തം ന ഗഹേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും “ന ഹി അത്തനാ”തിആദി വുത്തം. സയം വിജ്ജമാനോ ഹുത്വാ ഉപകാരകോ പച്ചയോ അത്ഥിപച്ചയോ. പച്ഛാജാതോ ച തസ്സ ഏകദേസോ. “ആയുസങ്ഖാരാനം”തി ഉസ്മാദീനം. “തം”തി ഖീണാസവാനം ചുതിചിത്തം. “യഥാഹാ”തി സോ ഥേരോ കിം ആഹ. “വുത്തം”തി അട്ഠകഥായം വുത്തം. ഇതി പന വചനതോ അഞ്ഞേസംപി ചുതിചിത്തം രൂപം ന സമുട്ഠാപേതീതി വിഞ്ഞായതീതി പധാനവചനം. പന സദ്ദോ അരുചി ജോതകോ. “തഥാ വുത്തേപീ”തി ജോതേതി. വചീസങ്ഖാരോ നാമ വിതക്കവിചാരോ. കായസങ്ഖാരോ നാമ അസ്സാസപസ്സാസവാതോ. സോ സബ്ബേസംപി കാമസത്താനം ചുതി ചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ച തതോ പുരിമചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ച നനിരുജ്ഝതീതി വചനേന ചുതിചിത്തതോ പുബ്ബഭാഗേയേവ അസ്സാസപസ്സാസാനം അഭാവം ഞാപേതി. നനു ഇമിസ്സം പാളിയം ചുതികാലേ അസ്സാസപസ്സാസസ്സ അഭാവം വദതി. അഞ്ഞേസം ചിത്തജരൂപാനം അഭാവം ന വദതി. തസ്മാ ഇമായ പാളിയാ സബ്ബേസമ്പി ചുതിചിത്തം അസ്സാസപസ്സാസം ന ജനേതീതി വിഞ്ഞായതി. ന അഞ്ഞാനി ചിത്തജരൂപാനീതി ചോദനാ. തം പരിഹരന്തോ “ന ഹീ”തിആദിമാഹ. ന ഹി രൂപസമുട്ഠാപകചിത്തസ്സ കായസങ്ഖാര സമുട്ഠാപനം അത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. “ഗബ്ഭഗമനാദിവിനിബദ്ധാഭാവേ”തി മാതുകുച്ഛിമ്ഹി ഗതസ്സ അസ്സാസപസ്സാസോ ന ഉപ്പജ്ജതി, തഥാ ഉദകേ നിമുഗ്ഗസ്സ. ബാള്ഹം വിസഞ്ഞീഭൂതസ്സ. ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജന്തസ്സ. നിരോധസമാപത്തിം സമാപജ്ജന്തസ്സ. രൂപാരൂപഭവേ ഠിതസ്സാതി. തസ്മാ ഏതേഗബ്ഭഗമനാദയോ അസ്സാസപസ്സാസം വിനിബദ്ധന്തി നീവാരേന്തീതി ഗബ്ഭഗമനാദിവിനിബദ്ധാ. തേസം അഭാവോതി

വിഗ്ഗഹോ. വിനാ ഇമേഹി കാരണേഹി അസ്സാസപസ്സാസസ്സ ച അഞ്ഞചിത്തജരൂപാനഞ്ച വിസേസോ നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. അഞ്ഞംപി യുത്തിം ദസ്സേതി "ചുതോ ചാ"തിആദിനാ. ചുതോ ച ഹോതി, അസ്സ ചിത്തസമുട്ഠാന രൂപഞ്ച പവത്തതീതി ന ച യുത്തന്തി യോജനാ. സോ ച സുട്ഠു ഓളാരികോ രൂപധമ്മോ. ഇതി തസ്മാ ന സക്കാ വത്തുംതി സമ്ബന്ധോ. "ഇമസ്സ അത്ഥസ്സാ"തി വത്വാ തം അത്ഥം വദതി "ഓളാരികസ്സാ"തിആദിനാ. "കതീപയ ഖണമത്തം"തി പന്നരസഖണസോളസഖണമത്തം. "ചിത്തജരൂപപ്പവത്തിയാ"തി ചിത്തജരൂപപ്പവത്തനതോ. ദുബ്ബലാ ഹോന്തി, തദാ പഞ്ചാരമ്മണാനിപി പഞ്ചദ്വാരേസു ആപാതം നാഗച്ഛന്തി. "പച്ചയപരിത്തതായ വാ"തി തദാ പച്ഛാജാതപച്ചയസ്സ അലാഭതോ വുത്തം. ദുബ്ബലാ ഹോന്തി. തദാ ദുബ്ബലത്താ ഏവ പഞ്ചാരമ്മണാനി പഞ്ചദ്വാരേസു ആപാതം നാഗച്ഛന്തി. പരിയോസാനേപി ഏകചിത്തക്ഖണമത്തേ. വത്ഥുസ്സ ആദിഅന്തനിസ്സിതാനി പടിസന്ധിക്ഖണേ ആദിമ്ഹി നിസ്സിതാനി. മരണാസന്നകാലേ അന്തേ നിസ്സിതാനി. സമദുബ്ബലാനി ഏവ ഹോന്തി. തസ്മാ യഥാ സബ്ബപടിസന്ധിചിത്തമ്പി രൂപം ന ജനേതി, തഥാ സബ്ബചുതിചിത്തമ്പി രൂപം ന ജനേതീതി സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി. "പാളിവിരോധം"തി പുബ്ബേ ദസ്സിതായ സങ്ഖാര യമകപാളിയാ വിരോധം ."കാരണം വുത്തമേവാ"തി ചിത്തഞ്ഹി ഉപ്പാദക്ഖണേ ഏവ പരിപുണ്ണം പച്ചയം ലഭിത്വാ ബലവം ഹോതീതി വുത്തമേവ. "തം"തി അപ്പനാജവനം. അചലമാനം ഹുത്വാ. "അബ്ബോകിണ്ണേ"തി വീഥിചിത്ത വാരേന അവോകിണ്ണേ. ന തഥാ പവത്തമാനേസു അങ്ഗാനി ഓസീദന്തി, യഥാ ഠപിതാനേവ ഹുത്വാ പവത്തന്തി. "ന തതോപരം"തി തതോ അതിരേകം രൂപവിസേസം ന ജനേതി. "കിഞ്ചീ"തി കിഞ്ചിചിത്തം. "ഉത്തരകിച്ചം"തി ഉപരൂപരികിച്ചം. "അട്ഠ പുഥുജ്ജനാനം"തി അട്ഠ സോമനസ്സ ജവനാനി ഹസനംപി ജനേന്തി. ഛ ജവനാനി പഞ്ചജവനാനീതി അധികാരോ. തേസം ബുദ്ധാനം. സിതകമ്മസ്സാതി സമ്ബന്ധോ. സിതകമ്മം നാമ മിഹിതകമ്മം. "കാരണം വുത്തമേവാ"തി 'രൂപസ്സ പന ഉപത്ഥമ്ഭകഭൂതാ ഉതുആഹാരാ പച്ഛാജാതപച്ചയ ധമ്മാ ച ഠിതിക്ഖണേ ഏവ ഫരന്തീ'തി ഏവം കാരണം വുത്തമേവ. "ഉതുനോ ബലവഭാവോ"തി രൂപുപ്പാദനത്ഥായ ബലവഭാവോ. സന്തതിഠിതിയാ ബലവഭാവോ പന പച്ഛാജാതപച്ചയായത്തോ ഹോതി. രൂപം ന സമുട്ഠാപേയ്യ. നോ ന സമുട്ഠാപേതീതി ആഹ "വക്ഖതി ചാ"തിആദിം. അജ്ഝത്ത സന്താനഗതോ ച ബഹിദ്ധാസന്താനഗതോ ച ദുവിധാഹാരോതി സമ്ബന്ധോ.

ഏത്ഥചാതിആദീസു. ഉതു പഞ്ചവിധോ. അജ്ഝത്തസന്താനേ ചതുജവസേന ചതുബ്ബിധോ, ബഹിദ്ധാ സന്താനേ ഉതുജവസേന ഏകോ. തഥാ ആഹാരോപി പഞ്ചവിധോ. തേസു ഠപേത്വാ ബഹിദ്ധാഹാരം അവസേസാനം അജ്ഝത്ത സന്താനേ രൂപസമുട്ഠാപനേ വിവാദോ നത്ഥി. ബഹിദ്ധാഹാരസ്സ പന അജ്ഝത്തസന്താനേ രൂപസമുട്ഠാപനേ വിവാദോ അത്ഥീതി തം ദസ്സേതും "ഏത്ഥ ചാ"തിആദിമാഹ. "ഉതുഓജാനം വിയാ"തി ഉതുഓജാനം അജ്ഝത്തസന്താനേ രൂപസമുട്ഠാപനം വിയ. അട്ഠകഥാപാഠേ. "ദന്തവിചുണ്ണിതം പനാ"തി ദന്തേഹി സങ്ഖാദിത്വാ വിചുണ്ണം കതം പന. "സിത്ഥം"തി ഭത്തചുണ്ണസിത്ഥം. ടീകാപാഠേ. "സാ"തി ബഹിദ്ധാ ഓജാ. "നസങ്ഖാദിതോ"തി ന സുട്ഠുഖാദിതോ. "തത്തകേനപീ"തി മുഖേഠപിതമത്തേനപി. "അബ്ഭന്തരസ്സാ"തി അജ്ഝത്താഹാരസ്സ. "അട്ഠഅട്ഠരൂപാനി സമുട്ഠാപേതീ"തി ഉപത്ഥമ്ഭനവസേന സമുട്ഠാപേതി, ജനന

വസേന പന അജ്ഝത്തികാഹാരോ ഏവ സമുട്ഠാപേതീതി അധിപ്പായോ. “ഉപാദിന്നകാ”തി അജ്ഝത്ത സമ്ഭൂതാ വുച്ചന്തി. ബഹിദ്ധാ ഓജാപി രൂപം സമുട്ഠാപേതി യേവാതി സമ്ബന്ധോ. “തേനഉതുനാ”തി അജ്ഝത്ത ഉതുനാ. “സേദിയമാനാ”തി ഉസ്മാപിയമാനാ. “തായ ച ഓജായാ”തി അജ്ഝത്ത ഓജായ. “മേദസിനേഹുപചയ വസേനാ”തി മേദകോട്ഠാസരസസിനേഹ കോട്ഠാസാനം വഡ്ഢനവസേന. ഇതരാനി പന തീണിരൂപസമുട്ഠാനാനി. പാളിപാഠേ. “ഇന്ദ്രിയാനീ”തി ചക്ഖാദീനി ഇന്ദ്രിയ രൂപാനി. “വിഹാരോ”തി സമാപത്തി ഏവ വുച്ചതി. സമാപത്തി ചിത്തേന ജാതത്താ താനി ഇന്ദ്രിയാനി വിപ്പസന്ന നീതി കത്വാ കസ്മാ വുത്തന്തി പുച്ഛതി. “ഉപചരിതത്താ”തി ഠാനൂപചാരേന വോഹരിതത്താ. “തേസം ന വന്നം”തി ഇന്ദ്രിയരൂപാനം. നിധികണ്ഡപാഠേ. സുന്ദരോ വണ്ണോ യസ്സാതി സുവണ്ണോ. സുവണ്ണസ്സ ഭാവോ സുവണ്ണതാ. തഥാസുസ്സരതാ. “സരോ”തി ച സദ്ദോ വുച്ചതി. “സുസണ്ഠാനം”തി അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനം സുട്ഠുസണ്ഠാനം. “സുരൂപതാ”തി സുന്ദരരൂപകായതാ. “യഥാ”തി യേനആകാരേന സണ്ഠിതേ സതി. തഥാ തേന ആകാരേന സണ്ഠിതാ ഹോതീതി യോജനാ.

ലഹുതാദിത്തയേ. ദന്ധത്താദികരാനം ധാതുക്ഖോഭാനം പടിപക്ഖേഹി പച്ചയേഹി സമുട്ഠാതീതി വിഗ്ഗഹോ. “ഏതസ്സാ”തി ലഹുതാദിത്തയസ്സ വുത്താ. തസ്മാ ഏതം ലഹുതാദിത്തയം കമ്മസമുട്ഠാനന്തി വത്തബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. “യമകേസുപി അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നേനേവ ഗഹിതോ”തി യസ്സ ചക്ഖായതനം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ സോതായതനം ഉപ്പജ്ജതീതി. സചക്ഖുകാനം അസോതകാനം ഉപപജ്ജന്താനം തേസം ചക്ഖായതനം ഉപ്പജ്ജതീതിആദീസു ഉപ്പാദവാരേ പടിസന്ധിവസേന, നിരോധവാരേ ചുതിവസേന അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നംവ വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. അകമ്മജാനം പവത്തികാലേ കാലഭേദോ വുത്തോതി. “കമ്മവിപാകജാ ആബാധാതി വുത്തം”തി വീഥിമുത്തസങ്ഗഹേ ഉപച്ഛേദകകമ്മദീപനിയം ‘അത്ഥി വാത സമുട്ഠിതാ ആബാധാ. ല. അത്ഥി കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ’തി വുത്തം. താനി ഉപപീളകുപഘാതക കമ്മാനിപി വിപത്തിയോ ലഭമാനാനി ഏവ ഖോഭേത്വാ നാനാബാധേ ഉപ്പാദേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. സരീരേ ഠന്തി തിട്ഠന്തീതി സരീരട്ഠകാ. “തദനുഗതികാനി ഏവ ഹോന്തീ”തി കമ്മജാദീനിപി ഖുബ്ഭിതാനി ഏവ ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. ഏതേന അട്ഠസു കാരണേസു യേനകേനചികാരണേന ചക്ഖുരോഗാദികേ ആബാധേ ജാതേ തസ്മിം അങ്ഗേ പവത്താനി സബ്ബാനി രോഗസമുട്ഠാനാനി ആബാധഭാവം ഗച്ഛന്തിയേവ. ഏവം സന്തേപി തപ്പരിയാപന്നാനി കമ്മജരൂപാനി തദനുഗതികഭാവേന ആബാധഭാവം ഗച്ഛന്തി, ന ഉജുകതോ കമ്മവസേനാതി ദീപേതി. കമ്മസമുട്ഠാനോ ആബാധോ നാമ നത്ഥി. തഥാപി അട്ഠസു ആബാധേസുപി അത്ഥി വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാതിആദീസു വിയ അത്ഥി കമ്മസമുട്ഠാനാ ആബാധാതി അവത്വാ അത്ഥി കമ്മവിപാകജാ ആബാധാതി വുത്തം. തത്ഥ ഉപപീളകോ പഘാതകകമ്മാനംവസേന ഉപ്പന്നോ യോകോചിധാതുക്ഖോഭോ സുത്തന്തപരിയായേ ന കമ്മവിപാകോതി വുച്ചതിയേവ. തതോ ജാതോ യോകോചി ആബാധോ കമ്മവിപാകജോതി വുത്തോതി. സുഗമ്ഭീരമിദംഠാനം. സുട്ഠുവിചാരേത്വാ കഥേതബ്ബം. “യതോ”തി യസ്മാ കമ്മസമുട്ഠാനാ ബാധപച്ചയാ. ല. ലബ്ഭമാനോ സിയാ. കേവലം സോ കമ്മസമുട്ഠാനോ ആബാധോ നാമ നത്ഥീതി യോജനാ. “അവിഹിംസാ കമ്മനിബ്ബത്താ”തി മേത്താകരുണാകമ്മനിബ്ബത്താ. സുവിദൂരതായചേവ നിരാബാധാ ഹോന്തീതി സമ്ബന്ധോ. “സണ്ഠിതിയാ”തി ദുക്ഖോഭനീയേ

വിസേസനപദം. ഹേതുപദം വാ ദട്ഠബ്ബം. ഖോഭേതും ദുക്കരാ ദുക്ഖോഭനീയാ. "കാമം"തി കിഞ്ചാപീതി അത്ഥേ നിപാതപദം. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

"വുച്ചതേ"തിആദീസു. രൂപപച്ചയധമ്മാനം പച്ചയകിച്ചം തിവിധം. ജനനഞ്ച ഉപത്ഥമ്ഭനഞ്ച അനുപാലനഞ്ച. തത്ഥ ജനനകിച്ചം ജനേതബ്ബാനം ജാതിക്ഖണേ ഏവ ലബ്ഭതി. സേസദ്വയം പന ഠിതിക്ഖണേപി ലബ്ഭതി. ഭങ്ഗക്ഖണേ പന സബ്ബം പച്ചയകിച്ചം നത്ഥി. തത്ഥ ജനനകിച്ചവസേന വിചാരേന്തോ "രൂപജനകാനം"തിആദിമാഹ. "അപിചാ"തിആദീസു. "താസം"തി ഉപചയസന്തതീനം, ജരതാ അനിച്ചതാനഞ്ച. "തേസൂ"തി കുതോചി സമുട്ഠാനേസു. ഇധ പന അഭിധമ്മത്ഥ സങ്ഗഹേപന. "ഏവം സന്തേപീ"തി പച്ചയവിസേസേന അദിസ്സമാനവിസേസത്ഥേപി. "സാരതര"ന്തി അതിസാരഭൂതം. "സേയ്യോ"തി സേട്ഠോ.

രൂപസമുട്ഠാനാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**ഫന്നൻ**. കലാപയോജനായം . "സങ്ഖാനേ"തി ഗണനേ. "തേനാ"തി സങ്ഖാനട്ഠേന ഏകസദ്ദേന ദസ്സേതീതി സമ്ബന്ധോ. "പിണ്ഡീ"തി ഏകഗ്ഘനോ. മൂലടീകാപാഠേ. "ഉപ്പാദാദിപ്പവത്തിതോ"തി ഉപ്പാദാദിവസേന പവത്തനതോ. "ഇതീ"തി തസ്മാ. ഉപാദാരൂപാനി ത്വേവ വുച്ചന്തി. "ഏവം വികാരപരിച്ഛേദ രൂപാനി ച യോജേതബ്ബാനീ"തി പഞ്ചവികാരരൂപാനി കലാപസ്സേവ ചോപനാദിസഭാവാ ഹോന്തി, ന ഏകമേകസ്സ രൂപസ്സ. തസ്മാ താനി ഏകേകസ്മിം കലാപേ ഏകേകാനി ഏവ ഹോന്തി. പരിച്ഛേദരൂപം പന കലാപപരിയാപന്നം രൂപം ന ഹോതി. തസ്മാ ഭിന്നം ഭിന്നം കലാപാനം അന്തരാ തംപി ഏകേകമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. "ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം നിസ്സയതാ സമ്ഭവതോ"തി ഏത്ഥ ചതുന്നം മഹാഭൂതാനംപി ലക്ഖണമത്തേന നാനത്തം ഹോതി, പവത്തിവസേന പന ഏകഗ്ഘനത്താ സങ്ഖാനട്ഠേനപി ഏകോ നിസ്സയോതി വത്തബ്ബമേവ. ഏവഞ്ഹിസതി ഏകസദ്ദസ്സ അത്ഥേ ചലനം നത്ഥീതി. "തേന സദ്ദേനാ"തി ചിത്തജസദ്ദേന. അത്താനം മോചേന്തോ "അധിപ്പായേനാ"തി ആഹ. ഥേരസ്സ അധിപ്പായേനാതി വുത്തം ഹോതി. അത്തനോ അധിപ്പായം ദസ്സേന്തോ "ഏത്ഥ പനാ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "സദ്ദേനാ"തി ചിത്തജസദ്ദേന. "തായവാചായാ"തി വചീമയസദ്ദേനാതി അത്ഥോ. "വിഞ്ഞത്തീ"തി വിഞ്ഞാപനം ഇച്ഛേവത്ഥോ. വിഞ്ഞാപേതീതി വിഞ്ഞാപിതോ. തസ്സ ഭാവോ വിഞ്ഞാവിതത്തം. വിതക്കവിപ്ഫാരസദ്ദോ നാമ കസ്സചി മഹന്തം അത്ഥം ചിന്തേന്തസ്സ സോകവസേന വാ തുട്ഠിവസേന വാ ബലവവിതക്കോ പവത്തതി. സോ സോകം വാ തുട്ഠിം വാ സന്ധാരേ തും അസക്കോന്തോ ദുതീയേന സദ്ധിം മന്തേന്തോ വിയ അത്തനോ മുഖേയേവ അബ്യത്തം സദ്ദം കത്വാ സമുദീരതി. പകതിജനോ തം സദ്ദമത്തം സുണാതി വാ ന വാസുണാതി. സുണന്തോപി അക്ഖരം വാ അത്ഥം വാ അധിപ്പായം വാ ന ജാനാതി. ദിബ്ബസോതേന വാ വിജ്ജാസോതേന വാസുണന്തോ അക്ഖരംപി അത്ഥംപി അധിപ്പായംപി ജാനാതി. ജാനിത്വാ ഏവംപി തേ മനോ, ഇത്ഥംപി തേ മനോതിആദിസതി. അയം വിതക്കവിപ്ഫാരസദ്ദോ നാമ. സോ വിഞ്ഞത്തിരഹിതോ സോതവിഞ്ഞേയ്യോതി മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തോ. സങ്ഗഹകാരോപന വചീമയസദ്ദോനാമ വിഞ്ഞത്തിരഹിതോതി വാ അസോതവിഞ്ഞേയ്യോതി വാ നത്ഥീതി പടിക്ഖിപതി. "ആഗതേ"തി അട്ഠകഥാസു ആഗതേ. "പച്ചേതബ്ബാ"തി സദ്ധാതബ്ബാ. "ടീകാസുപനസ്സാ"തി അസ്സസച്ചസങ്ഖേപസ്സ ദീസുടീകാസു. അക്ഖരഞ്ച പദഞ്ച ബ്യഞ്ജനഞ്ച അത്ഥോ

ചാതി ദ്വന്ദോ. അപ്പഞ്ഞായമാനാ അക്ഖരപദബ്യഞ്ജനത്ഥാ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. “അന്ധദമിളാദീനം”തി അന്ധജാതികദമിളജാതികാദീനം മിലക്ഖൂനം. “ഉക്കാസിതസദ്ദോ ച ഖിപിതസദ്ദോ ച വമിതസദ്ദോ ച ഛഡ്ഡിതസദ്ദോ ചാതി ദ്വന്ദോ. ആദിസദ്ദേന താദിസാ ഉഗ്ഗാര ഹിക്കാര ഹസിത രോദിതാദയോ സങ്ഗണ്ഹാതി. സേസമേത്ഥസുവിഞ്ഞേയ്യം.

കലാപയോജനാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**ഫസ്സ**. രൂപപ്പവത്തിക്കമേ. നപുഗ്ഗലവസേന വിസേസനം ഹോതി. ഭൂമിവസേന വിസേസനം ഹോതി. തഞ്ച ഖോ പവത്തികാലവസേനാതി അധിപ്പായോ.

ഏത്ഥചാതിആദീസു. പുരിമേസു ദ്വീസു യോനീസു പാളിനയേന വേദിതബ്ബാതി സമ്ബന്ധോ. നിക്ഖന്താ, ഇതി തസ്മാ അണ്ഡജാതി ച ജലാബുജാതി ച വുച്ചന്തി. കഥം അയം നയോ പാളിനയോ നാമ ഹോതീതി. പാളിയം അണ്ഡകോസം വത്ഥികോസം അഭിനിബ്ഭിജ്ജ അഭിനിബ്ഭിജ്ജ ജായന്തീതി വചനേന അണ്ഡതോ ജലാബുതോ ജാതാ വിജാതാ നിക്ഖന്താതി അത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. അട്ഠകഥായം പന അണ്ഡേജാതാ ജലാബുമ്ഹിജാതാതി വുത്തം. ഗബ്ഭപലിവേഠനാസയോ നാമ യേന പലിവേഠിതോ ഗബ്ഭോ തിട്ഠതി. വിഭാവനിപാഠേ “ഉക്കംസഗതി പരിച്ഛേദവസേനാ”തി ഉക്കട്ഠപ്പവത്തിനിയമനവസേന. ഉക്കട്ഠനയവസേനാതി വുത്തം ഹോതി. അഭിരൂപസ്സ കഞ്ഞാ ദാതബ്ബാതി ഏത്ഥ കഞ്ഞാ ദാതബ്ബാതി സാമഞ്ഞതോ വുത്തേപി അഭിരൂപസ്സ പുരിസസ്സാതി വുത്തത്താ കഞ്ഞാപി അഭിരൂപകഞ്ഞാ ഏവ വിഞ്ഞായതി. അയം ഉക്കട്ഠനയോ നാമ. “തത്ഥ താനി സബ്ബാനീ”തിആദീസു. താനിസബ്ബാനിപി ചക്ഖു സോത ഘാന ഭാവ ദ്വയാനി ന ഓമകേന കമ്മേന ലബ്ഭതി. ഉക്കട്ഠേന കമ്മേന ഏവ ലബ്ഭതീതി അധിപ്പായോ. വിഭങ്ഗപാഠേ. സദ്ദായതനം നാമ പടിസന്ധികാലേ ന ലബ്ഭതീതി വുത്തം “ഏകാദസായതനാനീ”തി. ചക്ഖുവേകല്ലസ്സ ദസ, സോതവേകല്ലസ്സ അപരാനിദസ, ചക്ഖു സോതവേകല്ലസ്സനവ , ഗബ്ഭസേയ്യസ്സവസേന സത്തായതനാനി. പാളിയം ഓപപാതി കഗബ്ഭസേയ്യകാനം ഏവ വുത്തത്താ “പാളിയം അവുത്തംപിപനാ”തി വുത്തം. അവുത്തമ്പി ചക്ഖാദിവേകല്ലം. “അഞ്ഞമഞ്ഞം അവിനാഭാവവുത്തിതാ വുത്താ”തി കഥം വുത്താ യസ്സ ഘാനായതനം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ ജിവ്ഹായതനം ഉപ്പജ്ജതീതി, ആമന്താ. യസ്സ വാ പന ജിവ്ഹായതനം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ ഘാനായതനം ഉപ്പജ്ജതീതി, ആമന്താതിആദിനാ വുത്താ പേയ്യാലമുഖേന. ആചരിയാനന്ദത്ഥേരേ ന പന ഇച്ഛിതന്തി സമ്ബന്ധോ. “ജിവ്ഹാവേകല്ലതാവിയാ”തി ജിവ്ഹാവേകല്ലതാനാമ നത്ഥി വിയ. “ഘാനവേകല്ലതാപി അത്ഥീതി യുത്തം”തി ഏത്ഥ പാളിയം അഘാനകാനം ഇത്ഥീനം പുരിസാനംതി ഇദം മാതുഗബ്ഭേ ഘാനായതനേ അനുപ്പന്നേയേവ പുരേതരഞ്ച വന്താനം ഇത്ഥിപുരിസാനം വസേന വുത്തം. ന ഘാനവേകല്ലാനം അത്ഥിതായാതിപി വദന്തി. ഗബ്ഭേ സേന്തീതി ഗബ്ഭസയാ. ഗബ്ഭസയാ ഏവ ഗബ്ഭസേയ്യാ.

പവത്തികാലേതിആദീസു. മൂലടീകാപാഠേ. “ഓരതോ”തി പടിസന്ധിം ഉപാദായ വുത്തം. ഏകാദസമസത്താഹേ അനാഗതേതി വുത്തം ഹോതി. രൂപായതനം നുപ്പജ്ജിസ്സതി. നോ ച ചക്ഖായതനം നുപ്പജ്ജിസ്സതീതി ഇദം അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നവസേന വുത്തം. തസ്മാ പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നം

രൂപായതനം യാവജീവംപി ഉപ്പന്നന്ധേവ വുച്ചതി. ന ഉപ്പജ്ജിസ്സമാനന്തി. ചക്ഖായതനം പന ഏകാദസമസത്താഹാ ഓരതോ ഠിതസ്സ ന ഉപ്പന്നം. തദാ അനുപ്പന്നത്താ ഏകാദസമേ സത്താഹേ സമ്പത്തേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീതി വത്തബ്ബം ഹോതി. പച്ഛിമ ഭവികത്താ പന തദുഭയമ്പി ഭവന്തരേ നുപ്പജ്ജിസ്സതിയേവാതി. ഘാനായതനം നിബ്ബത്തേതീതി ഘാനായതനാനിബ്ബത്തതം, കമ്മം. തേന കമ്മേന ഗഹിതപ്പടിസന്ധികാനം. ഇദഞ്ച യദി തന്നിബ്ബത്തകേന കമ്മേന പടിസന്ധിം ഗണ്ഹേയ്യും. ഘാനായതനേ അനുപ്പന്നേ അന്തരാ ന കാലങ്കരേയ്യുന്തി കത്വാ വുത്തം. തന്നിബ്ബത്തകേന കമ്മേന പടിസന്ധിം ഗണ്ഹന്താപി തതോ ബലവന്തേ ഉപച്ഛേദകകമ്മേ ആഗതേ സതി. ഘാനായതനുപ്പത്തികാലം അപത്വാ അന്തരാ നകാലങ്കരോന്തീതി നത്ഥി. “ചക്ഖുഘാനേസു വുത്തേസൂ”തി ടീകായം വുത്തേസു. “അത്ഥതോ സിദ്ധാ ഏവാ”തി ഏകാദസമസത്താഹേ ഉപ്പന്നാതി സിദ്ധാ ഏവ. “ഈദിസേസുഠാനേസൂ”തി സഭാവം വിചാരേ തും ദുക്കരേസു ഠാനേസു. അട്ഠകഥായേവ പമാണം കാതും യുത്താതി അധിപ്പായോ. അട്ഠകഥാപാഠേ. “പുരിമം ഭവചക്കം”തി അവിജ്ജാമൂലകം വേദനാവസാനം ഭവചക്കം. “അനുപുബ്ബപ്പവത്തിദീപനതോ”തി യഥാ പച്ഛിമേ തണ്ഹാമൂലകേ ഭവചക്കേ ഉപപത്തിഭവപ്പവത്തിം വദന്തേന ഭവപച്ചയാജാതീതി ഏവം ഏകതോ കത്വാ വുത്താ, ന തഥാ പുരിമേ ഭവചക്കേ. തത്ഥ പന സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണ പച്ചയാ നാമ രൂപന്തിആദിനാ അനുപുബ്ബപ്പവത്തിദീപനതോ. “സോ പടിക്ഖിത്തോയേവാ”തി ആയതനാനം കമതോ വിനിച്ഛയട്ഠാനേ ദേസനാക്കമോവ യുത്തോതി വത്വാ സോ ഉപ്പത്തിക്കമോ പടിക്ഖിത്തോ.

സംയുത്തകേ യക്ഖസംയുത്തപാളിയം. ഗാഥാസു. “കലലാ”തി കലലതോ. “അബ്ബുദാ”തി അബ്ബുദതോ. “പേസിയാ”തി പേസിതോ. “ഘനാ”തി ഘനതോ. “ജാതിഉണ്ണംസൂഹീ”തി സുദ്ധജാതികസ്സ ഏളകസ്സ ലോമംസൂഹി. “പരിപക്കസമൂഹകം”തി കലലതോ പരം ഥോകം പരിപക്കഞ്ച സമൂഹാകാരഞ്ച ഹുത്വാ. “വിവത്തമാനം തബ്ഭാവം”തി കലലഭാവം വിജഹിത്വാ വത്തമാനം. “വിലീനതി പുസദിസാ”തി അഗ്ഗിമ്ഹി വിലീനതിപുരസസദിസാ. “മുച്ചതീ”തി കപാലേ നലഗ്ഗതി. ഏതാനിജായന്തീതി ഏവം അട്ഠകഥായഞ്ച വുത്തം. “ദ്വാ ചത്താലീസമേ സത്താഹേ”തി നവമാസേ അതിക്കമ്മ വീസതിമേദിവസേ. യദി ഏവം, പഞ്ചമേസത്താഹേ പഞ്ചപ്പസാഖാ ജായന്തി, ഏകാദസമേസത്താഹേ ചത്താരി ആയതനാനി ജായന്തി, മജ്ഝേപന പഞ്ചസത്താഹാ അത്ഥി. തത്ഥ കഥന്തി ആഹ “ഏത്ഥ ചാ”തിആദിം. “ഛസത്താഹാ”തി ഏകാദസമേന സദ്ധിം ഛസത്താഹാ. ഏകാദസമേപി ഹി പച്ഛിമദിവസേ ജാതത്താ ഛദിവസാനി അവസിട്ഠാനി ഹോന്തി. “പരിണതകാലാ”തി പരിപക്കകാലാ. പരിപാകഗതാ ഏവ ഹി കമ്മജമഹാഭൂതാ സുപ്പസന്നാ ഹോന്തി. തേസഞ്ച പസാദഗുണാ പസാദരൂപാ ഹോന്തീതി. “തസ്സാ”തി കലലസ്സ. വണ്ണജാതം വാ സണ്ഠാനം വാതി സമ്ബന്ധോ. “ആകാസകോട്ഠാസികോ”തി മനുസ്സേഹി ആകാസകോട്ഠാസേ ഠപിതോ. ഹുത്വാതി പാഠസേസോ. കഥം പരമാണുതോ പരിത്തകം സിയാതി ആഹ “സോഹീ”തിആദിം. “സോ”തി പരമാണു. പടിസന്ധിക്ഖണേ കലലരൂപം കലാപത്തയപരിമാണം. പരമാണു പന ഏകൂനപഞ്ഞാസകലാപപരിമാണോ. തസ്മാ തം തതോ പരിത്തകന്തി വുത്തം ഹോതി. പടിസന്ധിക്ഖണതോ പരം പന തംപി ഖണേഖണേ ഉപചിതമേവ ഹോതി. “ധാതൂനം”തി ചതുധാതുവവത്ഥാനേ ആഗതാനം ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം. കലലസ്സവാ ഉപചിതപ്പമാണം ഗഹേത്വാ വുത്തന്തിപി യുജ്ജതി. “വത്ഥുസ്മിം”തി അബ്ബുദാദിവത്ഥുമ്ഹി. “ജലാബുമൂലാനുസാരേനാ”തി ജലാബുജാതകാലേ തസ്സ

മൂലാനു സാരേനാതി അധിപ്പായോ. ഗാഥായം. "മാതുതിരോ കുച്ഛിഗതോ"തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധവസേന "മാതുകുച്ഛിഗതോ തിരോ"തി വുത്തം. തേനാഹ "മാതുയാ തിരോകുച്ഛി ഗതോ"തി. "ഛിദ്ദോ"തി സുഖുമേഹി ഛിദ്ദേഹി സമന്നാഗതോ. ലദ്ധംവാ പാനഭോജനം. "തതോ പട്ഠായാ"തി സത്തരസമഭവങ്ഗചിത്തതോ പട്ഠായ. "രൂപസമുട്ഠാനേ വുത്തമേവാ"തി രൂപസമുട്ഠാനേ മൂലടീകാവാദ വിചാരണായം 'യം പിതത്ഥ ന ച യുത്ത'ന്തിആദിനാ വുത്തമേവ. "അജ്ഝോഹടാഹാരാഭാവതോ"തി ബഹിദ്ധാഹാരാഭാവതോതി അധിപ്പായോ. "തത്ഥാ"തി രൂപബ്രഹ്മലോകേ. അഭാവം വണ്ണേതി. കസ്മാപന വണ്ണേതി, നനു വണ്ണേന്തസ്സ അട്ഠകഥാ വിരോധോ സിയാതി. വിരോധോ വാ ഹോതു, അവിരോധോ വാ. പാളിയേവ പമാണന്തി ദസ്സേന്തോ "രൂപധാതുയാ"തിആദിനാ വിഭങ്ഗേ പാളിം ആഹരി. തത്ഥ "രൂപധാതുയാ"തി രൂപലോകധാതുയാ. രൂപ ബ്രഹ്മലോകേതി വുത്തം ഹോതി. "ഉപപത്തിക്ഖണേ"തി പടിസന്ധിക്ഖണേ. ആചരിയസ്സ അധിപ്പായം വിഭാവേന്തോ "ഏത്ഥചാ"തിആദിമാഹ. "ഫോട്ഠബ്ബേ പടിക്ഖിത്തേപീ"തി പഞ്ചായതനാനീതി വാ പഞ്ചധാതുയോതി വാ പരിച്ഛേദകരണമേവ പടിക്ഖി പനം ദട്ഠബ്ബം. "കിച്ചന്തര സബ്ഭാവാ"തി ഫോട്ഠബ്ബകിച്ചതോ കിച്ചന്തരസ്സ വിജ്ജമാനത്താ. കിമ്പന കിച്ചന്തരന്തി. രൂപകായസ്സ പവത്തിയാ ഹേതുപച്ചയകിച്ചം. മഹാഭൂതാ ഹേതൂ മഹാഭൂതാ പച്ചയാ രൂപക്ഖന്ധസ്സ പഞ്ഞാപനായാതി ഹി ഭഗവതാ വുത്തം. തത്ഥ ഹേതുകിച്ചം നാമ രൂപജനനകിച്ചം. പച്ചയ കിച്ചം നാമ രൂപൂപത്ഥമ്ഭന കിച്ചം. കിച്ചന്തരമേവനത്ഥീതി ഘാനാദീനം വിസയ ഗോചരഭാവകിച്ചം തേസം കിച്ചം നാമ, തതോ അഞ്ഞം കിച്ചം നാമ നത്ഥി. "യേനാ"തി കിച്ചന്തരേന. "തേ"തി ഗന്ധാദയോ. ഇദാനി അട്ഠക താനുഗതം വാദം ദസ്സേന്തോ "യഥാപനാ"തിആദിമാഹ. "യേന കിച്ചവിസേസേനാ"തി വിസയഗോചരഭാവകിച്ചവിസേസേന. രൂപജനനരൂപൂപത്ഥമ്ഭന കിച്ചവിസേസേന ച. "സബ്ബത്ഥാ"തി സബ്ബസ്മിം പാളിപ്പദേസേ. "തേസം"തി ഗന്ധാദീനം. "തത്ഥാ"തി രൂപലോകേ. "നിസ്സന്ദ ധമ്മമത്തഭാവേനാ"തി ഏത്ഥ യഥാ അഗ്ഗിമ്ഹി ജാതേ തസ്സ നിസ്സന്ദാ നാമ ഇച്ഛന്തസ്സപി അനിച്ഛന്തസ്സപി ജായന്തിയേവ. വണ്ണോപി ജായതി, ഓഭാസോപി, ഗന്ധോപി, രസോപി, ധൂമോപി, പുപ്ഫുല്ലാനിപി കദാചി ജായന്തിയേവ. തേഹി വണ്ണാദീഹി കരണീയേ കിച്ചവിസേസേ സതിപി അസതിപി. തഥാ മഹാഭൂതേസു ജാതേസു തേസം നിസ്സന്ദാ നാമ ഇച്ഛന്തസ്സപി അനിച്ഛന്തസ്സപി കിച്ചവിസേസേ സതിപി അസതിപി ജായന്തിയേവ. ഏവം നിസ്സന്ദധമ്മമത്തഭാവേന. അനുപ്പവേസോ യുത്തോ സിയാ അജ്ഝത്ത സന്താനേതി അധിപ്പായോ. ബഹിദ്ധാ സന്താനേ പന വത്ഥാ ഭരണ വിമാനാദീസു തേസം ഭാവോ ഇച്ഛി തബ്ബോ സിയാ. അജ്ഝത്തേപി വാ കായം ഓളാരികം കത്വാ മാപിതകാലേതി. ഏത്ഥ ച "ധമ്മായതന ധമ്മധാതൂസു അനുപ്പവേസോ"തി ഏത്ഥ അട്ഠസാലിനിയം താവ. യേ പന അനാപാതാഗതാ രൂപാദയോപി ധമ്മാരമ്മണമിച്ചേവ വദന്തീതി വുത്തം. തം തത്ഥ പടിക്ഖിത്തം. അനാപാതാഗമനം നാമ വിസയഗോചര കിച്ചരഹിതതാ വുച്ചതി. തഞ്ച മനുസ്സാനമ്പി ദേവാനമ്പി ബ്രഹ്മാനമ്പി പസാദരൂപേസു അനാപാതാ ഗമനമേവ അധിപ്പേതം. തം പന അത്ഥിനത്ഥീതി വിചാരേത്വാ കഥേതബ്ബം. അപി ച നിസ്സന്ദധമ്മാ നാമ ഓളാരികാനം മഹാഭൂതാനം വിവിധാകാരാപി ഭവേയ്യും. ബ്രഹ്മാനം പന അജ്ഝത്ത രൂപം അപ്പനാ പത്തകമ്മവിസേസേന പവത്തം അതിസുഖുമം ഹോതി. തസ്മാ കാമസത്ത സന്താനേ വിയ തത്ഥ പരിപുണ്ണം നിസ്സന്ദരൂപം നാമ

വിചാരേതബ്ബമേവ. ധമ്മാ രമ്മണഞ്ച മുഖ്യധമ്മാരമ്മണം അനുലോമ ധമ്മായതനന്തി പാളിയം വുത്തം നത്ഥി യേവാതി. "ജീവിത ഛക്കഞ്ചാ"തി വത്തബ്ബം രൂപലോകേ. "തത്ഥാ"തി അസഞ്ഞസത്തേ. കാമലോകേ ജീവിതനവകം കസ്മാ വിസും ന വുത്തന്തി. പടിസന്ധിക്ഖണേ കസ്മാ ന വുത്തം. പവത്തികാലേപി വിസും ന വുത്തമേവ. "ആഹാരൂപത്ഥമ്ഭകസ്സാ"തി ആഹാരസങ്ഖാതസ്സ രൂപൂപത്ഥമ്ഭകസ്സ. "സകലസരീര ബ്യാപിനോ അനുപാലകജീവിതസ്സാ"തി കായദസകഭാവദസകേസു പരിയാപന്നസ്സ ജീവിതസ്സ. "ഏത ദേവാ"തി ജീവിതനവകമേവ. "തത്ഥാ"തി രൂപലോകേ. ഉദയഭൂതസ്സാ"തി വഡ്ഢിഭൂതസ്സ. "ദ്വീസു അഗ്ഗീസൂ"തി പാചകഗ്ഗിസ്മിഞ്ച കായഗ്ഗിസ്മിഞ്ച. ആതങ്കോ വുച്ചതി രോഗോ. ബഹുകോ ആതങ്കോ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. "വിസമവേപാകിനിയാ"തി വിസമം പാചേന്തിയാ. "ഗഹണിയാ"തി ഉദരഗ്ഗിനാ. "പധാനക്ഖമായാ"തി പധാന സങ്ഖാതം ഭാവനാരബ്ഭകിച്ചം ഖമന്തിയാ. "ഏതം"തി ജീവിതനവകം. "ഥേരേന ചാ"തി അനുരുദ്ധത്ഥേരേന ച. "ഏതം"തി ജീവിത നവകം. "നിരോധക്കമോ"തി മരണാസന്നകാലേ നിരോധക്കമോ. "ഏത്ഥാ"തി രൂപലോകേ. കളേവരം വുച്ചതി മതസരീരം. തസ്സ നിക്ഖേപോ കളേവരനിക്ഖേപോ. അഞ്ഞേസഞ്ച ഓപപാതികാനം കളേവരനിക്ഖേപോ നാമ നത്ഥി. കസ്മാ പന തേസം കളേവരനിക്ഖേപോ നാമ നത്ഥീതി ആഹ "തേസഞ്ഹീ"തിആദിം. വിഭാവനിപാഠേ. സബ്ബേസംപി രൂപബ്രഹ്മാനം. ആഹാരസമുട്ഠാനാനം രൂപാനം അഭാവതോ തിസമുട്ഠാനാനീതി വുത്തം. അസഞ്ഞസത്തേ ചിത്തസമുട്ഠാനാനമ്പി അഭാവതോ ദ്വിസമുട്ഠാനാനീതി വുത്തം. "താനീ"തി മരണാസന്ന ചിത്തസമുട്ഠാനാനി. തം പരിമാണം അസ്സാതി താവത്തകം. "ലഹുകഗരുകതാദിവികാരോ"തി സകലരൂപകായസ്സ ലഹുകഗരുകാദിവികാരോ. അപി ച തത്ഥ ദന്ധത്താദികര ധാതുക്ഖോഭപച്ചയാനം സബ്ബസോ അഭാവതോ നിച്ചകാലമ്പി സകലസരീരസ്സ ലഹുതാദിഗുണോ വത്തതിയേവ. കിം തത്ഥ പടിപക്ഖ ധമ്മപ്പവത്തി ചിന്തായ. തഥാ അസഞ്ഞസത്തേപി രുപ്പനവികാര ചിന്തായാതി.

രൂപപ്പവത്തിക്കമാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൩൧.** നിബ്ബാനസങ്ഗഹേ. ദ്വീസു നിബ്ബാനപദേസു പഠമപദം അവിഞ്ഞാതത്ഥം സാമഞ്ഞ പദം. ദുതീയം വിഞ്ഞാ തത്ഥം വിസേസപദം. കിലേസേ സമേതീതി സമണോ. അരിയപുഗ്ഗലോ. സമണസ്സ ഭാവോ സാമഞ്ഞം. അരിയമഗ്ഗോ. സാമഞ്ഞസ്സ ഫലാനി സാമഞ്ഞഫലാനി. ലോകതോ ഉത്തരതി അതിക്കമതീതി ലോകുത്തരം. ലോകേ ന പഞ്ഞാവീയതീതി പഞ്ഞത്തീതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ "നഹീ"തിആദിമാഹ . ചത്താരിമഗ്ഗഞ്ഞാണാനി ചതുമഗ്ഗഞ്ഞാണന്തി ഏവം സമാസവസേന ഏകവചനന്തം പദം വാക്യം പത്വാ ബഹുവചനന്തം ഹോതീതിആഹ "ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗഞ്ഞാണേഹീ"തി. "താദിസമ്ഹാ"തി അരിയമഗ്ഗസദിസമ്ഹാ. "വിമുഖാനം"തി പരമ്മുഖാനം. "ജച്ചന്ധാനം വിയാ"തി ജച്ചന്ധാനം ചന്ദമണ്ഡലസ്സ അവിസയഭാവോ വിയ. "തസ്സാ"തി നിബ്ബാനസ്സ. തത്ഥ "ജച്ചന്ധാനം"തി അവിസയപദേ സാമിപദം. "തസ്സാ"തി ഭാവപദം. "യം കിഞ്ചീ"തി കിഞ്ചിയം അത്ഥജാതം. അസ്സനിബ്ബാനസ്സ സിദ്ധതന്തി സമ്ബന്ധോ. അപാകടസ്സ ധമ്മസ്സ. വായാമോപി നാമ ന അത്ഥി. കുതോ തസ്സ സച്ഛികരണം ഭവിസ്സതീതി അധിപ്പായോ. "യേനാ"തി വായാമേന. "നിബ്ബാനേന വിനാ"തി നിബ്ബാനാരമ്മണം അലഭിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. "അകിച്ചസിദ്ധിം"തി കിലേസപ്പഹാന കിച്ചസ്സ അസിദ്ധിം. "തതോ"തി തസ്മാ.

“വധായാ”തി വധിതും. “പരിസക്കന്താ”തി വായമന്താ. ഗാഥായം. “അന്തോജടാ”തി അജ്ഝത്തസന്താനേ തണ്ഹാജടാ, തണ്ഹാവിനദ്ധാ. “ബഹിജടാ”തി ബഹിദ്ധാസന്താനേ തണ്ഹാജടാ, തണ്ഹാവിനദ്ധാ. “തസ്സാ”തി തണ്ഹായ. “വത്ഥുതോ”തി വിസുംവിസും ജാതസരൂപതോ. പരിനിബ്ബായിംസു, പരിനിബ്ബായന്തി, പരിനിബ്ബായിസ്സന്തീതി പരിനിബ്ബുതാ. തകാരപച്ചയസ്സ കാലത്തയേപി പവത്തനതോ. യഥാ ദിട്ഠാ, സുതാ, മുതാ, വിഞ്ഞാതാ,തി. വിസിട്ഠം കത്വാ ജാനിതബ്ബന്തി വിഞ്ഞാണം. ന നിദസ്സിതബ്ബന്തി അനിദസ്സനം. നത്ഥി അന്തോ ഏതസ്സാതി അനന്തം. സബ്ബതോ പവത്താ ഗുണപ്പഭാ ഏതസ്സാതി സബ്ബതോപഭം. “ഭഗവതാ വുത്തം”തി ദീഘനികായേ കേവട്ടസുത്തേ വുത്തം. “സവന്തിയോ”തി മഹാനദിയോ വാ കുന്നദിയോ വാ. “അപ്പേന്തീ”തി പവിസന്തി. “ധാരാതി” മേഘവുട്ഠിധാരാ. ബുദ്ധേസു അനുപ്പജ്ജന്തേസു ഏകസത്തോപി പരിനിബ്ബാതും ന സക്കോതീതി ഇദം ബുദ്ധുപ്പാദകപ്പേ ഏവ പച്ചേക സമ്ബുദ്ധാപി ഉപ്പജ്ജന്തീതി കത്വാ വുത്തം. അപദാന പാളിയം പന ബുദ്ധസുഞ്ഞകപ്പേപി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധാനം ഉപ്പത്തി ആഗതാ ഏവ. “ഏകസത്തോപീ”തി വാ സാവകസത്തോ ഗഹേതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി സതി അപദാനപാളിയാ അവിരോധോ ഹോതി. “ആരാധേന്തീ”തി സാധേന്തി പടിലഭന്തി. സബ്ബതോ പവത്താ ഗുണപ്പഭാ ഏതസ്സാതി അത്ഥം സന്ധായ “സബ്ബതോപഭാ സമ്പന്നം”തി വുത്തം. “ജോതി വന്ത തരോവാ”തി ഓഭാസവന്തതരോ വാ. സബ്ബത്ഥ പഭവതി സംവിജ്ജതീതി സബ്ബതോപഭന്തി ഇമമത്ഥം സന്ധായ സബ്ബതോ വാ പഭുതമേവ ഹോതീതി വുത്തം. തേനാഹ “ന കത്ഥചി നത്ഥീ”തി. “ഏവംസന്തേ പീ”തി ഏവം വുത്തനയേന ഏകവിധേ സന്തേപി. “ഉപചരിതും”തി ഉപചാരവസേന വോഹരിതും. “യഥാഹാ”തി തസ്മിം യേവസുത്തേ പുന കിം ആഹ. ഭവം നേതീതി ഭവനേത്തി. ഭവതണ്ഹാ ഏവ. “സമ്പരായികാ”തി ചുതിഅനന്തരേ പത്തബ്ബാ. ദ്വിന്നം ഖീണാസവാനം അനുപാദിസേസതാ വുത്താതി സമ്ബന്ധോ. ഏത്ഥ “അനുപാദിസേസതാ”തി അനുപാദിസേസനിബ്ബാനം വുച്ചതി. സേക്ഖേസു അരഹത്തമഗ്ഗട്ഠസ്സ സേക്ഖസ്സ കിലേസുപാദിസേസ വസേന അനുപാദിസേസതാ വുത്താ. “കിലേസുപാദിസേസോ”തി ച കിലേസ സങ്ഖാതോ ഉപാദിസേസോ. തഥാ ഖന്ധുപാദിസേസോപി. അന്തരാപരിനിബ്ബായീതിആദീസു പരിനിബ്ബാനം നാമ കിലേസപരിനിബ്ബാനം വുത്തം. ഉഭതോ ഭാഗ വിമുത്താദീനം പദത്ഥോ നവമപരിച്ഛേദേ ആഗമിസ്സതി. “കിലേസക്ഖയേന സഹേവ ഖിയ്യന്തീ”തി പച്ചുപ്പന്നഭവേ അരഹത്തമഗ്ഗക്ഖണേ കിലേസക്ഖയേന സദ്ധിം ഏവ ഖിയ്യന്തി. അനുപ്പാദ ധമ്മതം ഗച്ഛന്തി. തഥാ അനാഗാമി പുഗ്ഗലസ്സ കാമപടിസന്ധിക്ഖന്ധാപി അനാഗാമിമഗ്ഗക്ഖണേ, സോതാപന്നസ്സ സത്തഭവേഠപേത്വാ അവസേസ കാമപടിസന്ധിക്ഖന്ധാ സോതാപത്തി മഗ്ഗക്ഖണേ തം തം കിലേസക്ഖയേ ന സഹേവ ഖിയ്യന്തീതി. പച്ചുപ്പന്നക്ഖന്ധാ പന കിലേസക്ഖയേന സഹഖിയ്യന്തി. ഖന്ധുപാദിസേസാ നാമ ഹുത്വാ യാവമരണകാലാ ഖീണാസവാനമ്പി പവത്തന്തി. കസ്മാ പവത്തന്തീതി ആഹ “യാവചുതിയാ പവത്തമാനം”തിആദിം. പച്ചുപ്പന്നക്ഖന്ധസന്താനം പന ധമ്മതാസിദ്ധന്തി സമ്ബന്ധോ. “ഫലനിസ്സന്ദഭൂതം”തി വിപാകഫലഭൂതഞ്ച നിസ്സന്ദഫലഭൂതഞ്ച ഹുത്വാ. “തേനസഹേവാ”തി കിലേസക്ഖയേന സഹേവ. “യസ്മാപനാ”തിആദീസു. പരിസമന്തതോ ബുന്ധന്തി നീവാരേന്തി, സന്തിസുഖസ്സ അന്തരായം കരോന്തീതി പലിബോധാ. കിലേസാഭിസങ്ഖരണ കിച്ചാനി, കമ്മാഭിസങ്ഖരണകിച്ചാനി, ഖന്ധാഭിസങ്ഖരണ കിച്ചാനി ച. പലിബോധേഹി സഹ വത്തന്തീതി സപലിബോധാ. സങ്ഖാര നിമിത്തേഹി സഹ വത്തന്തീതി

സനിമിത്തോ. തണ്ഹാപണിധീഹി സഹ വത്തന്തീതി സപണിഹിതാ .''തതോ''തി പാപകമ്മതോ, അപായദുക്ഖതോ ച. ''കോചീ''തി കോചിധമ്മോ. ''നിരോധേതും സക്കോതീ''തി സക്കായദിട്ഠിയാ നിരുദ്ധായ തേ നിരുജ്ഝന്തി. അനിരുദ്ധായ നനിരുജ്ഝന്തി. തസ്മാ സക്കായദിട്ഠി നിരോധോ നിബ്യാപാരധമ്മോപി സമാനോ തേ പലിബോധേ നിരോധേതി നാമ. ''നിരോധേതും സക്കോതീ''തി ച അബ്യാപാരേ ബ്യാപാരപരികപ്പനാതി ദട്ഠബ്ബം. സക്കായദിട്ഠിനിരോധോയേവ തേ പലിബോധേ നിരോധേതും സക്കോതീതി ഏത്ഥ ദ്വിന്നമ്പി നിരോധോ ഏകോയേവ. ഏവം സന്തേപി അവിജ്ജാ നിരോധാ സങ്ഖാര നിരോധോതിആദീസു വിയ അഭേദേ ഭേദപരികപ്പനാ ഹോതീതി. ഉപ്പാദോ ച പവത്തോ ച ഉപ്പാദപ്പവത്താ. തേ മൂലം യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. യേന ഓളാരികാകാരേന. മാരേന്തീതി മാരാ. വധകപച്ചത്ഥികാതി വുത്തം ഹോതി. കിലേസമാരാദയോ. മാരാ ദഹന്തി തിട്ഠന്തി ഏത്ഥേസൂതി മാരധേയ്യാ. മാരേതി ചാവേതി ചാതി മച്ചു. മരണമേവ. മച്ചുദഹതി തിട്ഠതി ഏത്ഥേസൂതി മച്ചുധേയ്യാ. ''നത്ഥി തസ്മിം നിമിത്തം''തി വുത്തേ പഞ്ഞത്തിധമ്മേസുപി ഉപ്പാദപ്പവത്തമൂലം നിമിത്തം നാമ നത്ഥി. ഏവംസതി, തേഹി നിബ്ബാനസ്സ അവിസേസോ ആപജ്ജതീതി ചോദനാ. തം പരിഹരന്തോ ''തഞ്ഹീ''തിആദിമാഹ. വിദ്ധംസേത്വാതി ച സാധേന്തന്തി ച അത്ഥവിസേസ പാകടത്ഥായ അബ്യാപാരേ ബ്യാപാര പരികപ്പനാ ഏവ. പണീതാദിഭേദേ. ഇദം ബുദ്ധാനം നിബ്ബാനം പണീതം. ഇദം പച്ചേകബുദ്ധാനം നിബ്ബാനം മജ്ഝിമം. ഇദം ബുദ്ധസാവകാനം നിബ്ബാനം ഹീനന്തി ഭിന്നം ന ഹോതീതി യോജേതബ്ബം. നാനപ്പകാരേന ചിത്തം നിധേതി ഏതേനാതി പണിഹിതം. ''നിധേതീ''തി ആരമ്മണേസു നിന്നം പോണം പബ്ഭാരം കത്വാ ഠപേതീതി അത്ഥോ. തഥാ പണിധാനപണിധീസു. അത്ഥതോ ഏകം ആസാതണ്ഹായ നാമം. ''ലബ്ഭമാനാപീ''തി ഭവസമ്പത്തി ഭോഗസമ്പത്തിയോ ലബ്ഭമാനാപി. ''പിപാസവിനയ ധമ്മത്താ''തി പാതും പരിഭുഞ്ജിതും ഇച്ഛാ പിപാസാ. പിപാസം വിനേതി വിഗമേതീതി പിപാസവിനയോ. ''വേദയിതസുഖം''തി വേദനാസുഖം. ''കതമം തം ആവുസോ''തി പാളിപാഠേ ''തം''തി തസ്മാ. ''യദേത്ഥ വേദയിതം നത്ഥീ''തി യസ്മാ ഏത്ഥ വേദയിതം നത്ഥി. തസ്മാ നിബ്ബാനേ സുഖം നാമ കതമന്തി യോജനാ. ''ഏത്ഥാ''തി ഏതസ്മിം നിബ്ബാനേ. ''ഏതദേവേത്ഥാ''തിആദിമ്ഹി. ''ഏത ദേവാ''തി ഏസോഏവ. യസ്മാ ഏത്ഥ വേദയിതം നത്ഥി. തസ്മാ ഏസോ വേദയിതസ്സ നത്ഥിഭാവോ ഏവ ഏത്ഥനിബ്ബാനേ സുഖന്തി യോജനാ.

''ഏത്ഥ ചാ''തിആദീസു. യദേതം ഖിയ്യനം നിരുജ്ഝനം അത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. കേചി പന തംഖിയ്യന നിരുജ്ഝന ക്രിയാമത്തം നിബ്ബാനം ന ഹോതി. അഭാവ പഞ്ഞത്തിമത്തം ഹോതീതി വദന്തി. തം പടിസേധേന്തോ ''ന ഹിതം''തിആദിമാഹ. ''പഞ്ഞത്തിരൂപം''തി പഞ്ഞത്തിസഭാവോ. പാളിപാഠേ. ''പദഹതീ''തി വീരിയം ദള്ഹം കരോതി. പഹിതോ അത്താ അനേനാതി പഹിതത്തോ. ''പഹിതോ''തി പദഹിതോ. അനിവത്തഭാവേ ഠപിതോ. പേസിതോതിപി വണ്ണേന്തി. ''കായേനാ''തി നാമകായേന. തണ്ഹാവസേ വത്തന്തീതി തണ്ഹാവസികാ. ''തേസം പീ''തി തേസം വാദേപി. തസ്മിം ഖയ നിരോധമത്തേ അനന്തഗുണാ നാമ നത്ഥീതി ഇമം വാദം വിസോധേതും ''നിബ്ബാനസ്സ ചാ''തിആദി വുത്തം. ''പടിപക്ഖവസേന സിജ്ഝന്തീ''തി ഏതേന വട്ടധമ്മേസു മഹന്തം ആദീനവം പസ്സന്താ ഏവ തേസം നിരോധേ മഹന്തം ഗുണാനിസംസം പസ്സന്തീതി ദീപേതി. യേ പന യഥാവുത്തം ഖയനിരോധം

പരമത്ഥനിബ്ബാനന്തി ന ജാനന്തി, തേസം വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. ഏവം ഗുണപദാനം ഗമ്ഭീരത്താ തംഖയനിരോധമത്തം അനന്തഗുണാനം വത്ഥു ന ഹോതീതി മഞ്ഞന്തി. ഇദാനി നിബ്ബാനം പരമം സുഖന്തി വുത്തം. കഥം തം ഖയനിരോധമത്തം പരമസുഖം നാമ ഭവേയ്യാതി ഇമം വാദം വിസോധേതും ''സന്തിസുഖഞ്ചനാമാ''തിആദി വുത്തം. അത്ഥിഭിക്ഖവേതി സുത്തേ. ''നോചേതം അഭവിസ്സാ''തി ഏതം അജാതം നോചേ സന്തം വിജ്ജമാനം ന ഭവേയ്യ. ''നയിമസ്സാ''തി ന ഇമസ്സ. പച്ചക്ഖഭൂതം ഖന്ധപഞ്ചകം ദസ്സേന്തോ ''ഇമസ്സാ''തി വദതി. നിസ്സക്കത്ഥേ ച സാമിവചനം. ഇമസ്മാ ജാതാ ഭൂതാ കതാ സങ്ഖതാ സത്താനം നിസ്സരണം നാമ ന പഞ്ഞായേയ്യാതി യോജനാ. പരത്ഥപി ഏസനയോ. ഏസനയോ സബ്ബേസൂതിആദീസു. ദുച്ചരിത ധമ്മാ നാമ പച്ചയേ സതി, ജായന്തി. അസതി, ന ജായന്തീതി ഏവം ജാതം വിയ അജാതമ്പി തേസം അത്ഥി. യദി ച അജാതം നാമ നത്ഥി. ജാതമേവ അത്ഥി. ഏവംസതി, അത്തനി ദുച്ചരിതാനം അജാതത്ഥായ സമ്മാപടിപജ്ജന്താനംപി സബ്ബേ ദുച്ചരിത ധമ്മാ അത്തനി ജാതായേവ സിയും, നോ അജാതാ. കസ്മാ, അജാതസ്സ നാമ നത്ഥിതായാതിആദിനാ യോജേതബ്ബം.

''ഏത്താവതാ''തി , അത്ഥി ഭിക്ഖവേ അജാതംതിആദിനാ പാളിവചനേന. സബ്ബേസങ്ഖാരാ സമന്തി വൂപസമന്തി ഏത്ഥാതി സബ്ബസങ്ഖാര സമഥോ. സബ്ബേ ഉപധയോ ഏത്ഥ നിസ്സജ്ജന്തി അരിയാജനാതി സബ്ബുപധിനിസ്സഗ്ഗോ. ''ഉപലബ്ഭമാനോ''തി സന്തിലക്ഖണേന ഞാണേന ഉപലബ്ഭമാനോ. ''ഏസിംസൂ''തി കത്വാ ഏസനകിച്ചസ്സ സിഖാപത്തം അത്ഥം ദസ്സേതും ''അധിഗച്ഛിംസൂ''തി വുത്തം.

നിബ്ബാനസങ്ഗഹാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

രൂപസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# ൭. സമുച്ചയസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

ഫസ്സ. സമുച്ചയസങ്ഗഹേ . അത്തനോ ആവേണികഭൂതേന സാമഞ്ഞ ലക്ഖണേനതി ച സമ്ബന്ധോ. അഞ്ഞാപദേസേന ഏവ തദുഭയലക്ഖണേന സലക്ഖണാനി നാമ വുച്ചന്തീതി അധിപ്പായോ. ''നിബ്ബാനസ്സപി സരൂപതോ ലബ്ഭമാനസഭാവതാ''തി അഞ്ഞനിസ്സയ രഹിതേന ലബ്ഭമാനസഭാവതാ. നനു നിബ്ബാനമ്പി രാഗക്ഖയോ ദോസക്ഖയോ മോഹക്ഖയോതിആദിനാ അഞ്ഞനിസ്സയദസ്സനം അത്ഥി യേവാതി. ദസ്സനമത്തം അത്ഥി. നിബ്ബാനം പന രാഗാദീഹി പടിബദ്ധം ന ഹോതി. അഥ ഖോ തേഹി ദൂരതരം ഹോതി. പടിപക്ഖതരം, പടിവിരുദ്ധതരം. യഞ്ഹി രൂപസ്സ ഖയോ വയോ ഭേദോ അനിച്ചാതി വുത്തം. തത്ഥ രൂപസ്സ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഖയോ വുത്തോതി സോ രൂപസ്സ നിസ്സിതോ ഏവ ഹോതി. ഇധ പന രാഗാദീനം പുന ഉപ്പാദസ്സപി അഭാവോ വുത്തോതി സോ രാഗാദീസു അനിസ്സിതോ ഏവ. ന കേവലം അനിസ്സിതോ. അഥ ഖോ തേഹി ദൂരതരോ ച പടിപക്ഖതരോ ച തേസം പടിപക്ഖഗുണേഹി ഇമസ്സസിദ്ധത്താതി. അനിപ്ഫന്നരൂപാനിപി അധിപ്പേതാനി ഏവ തേസമ്പി ഖന്ധായതനധാതു സച്ചേസു സങ്ഗഹിതത്താ.

ആസവാദീസു. ''പാരിവാസിയട്ഠേനാ''തി പരിവാസകരണട്ഠേന. ''മദനീയട്ഠേനാ''തി മദനജനകട്ഠേന. ''പരിവാസം ഗണ്ഹന്തീ''തി ദോസവേപുല്ലം ആപജ്ജന്തീതി വുത്തം ഹോതി. പുന ''പരിവാസം''തി ദുഗ്ഗന്ധതാദിപരിവാസം. ''ആസവഭരിതമേവാ''തി ആസവേഹി പൂരിതമേവ. ''ഛളാരമ്മണാനി ദൂസേന്തീ''തി താനി സാസവാദിഭാവം പാപേന്തീതി അധിപ്പായോ. ''ഭവതോ''തി ഭൂമിതോ ഇച്ചേവത്ഥോ. അവധീയതി പരിച്ഛിന്ദീയതി ഏതസ്മാതി അവധി. അപാദാനം വുച്ചതി. മരിയാദോ നാമ പരിയന്തപരിച്ഛേദോ. മരിയാദമത്തഭൂതോ ക്രിയാവിസയോ മരിയാദവിസയോ. അവധി നാമ ബ്യാപന വിധാനം, ക്രിയാ ബ്യാപനസ്സ വിസയോ അഭിവിധിവിസയോ. ''യസ്സാ''തി അവധി വത്ഥുസ്സ. ''അത്താനം''തി അവധിവത്ഥും. ''ബഹികത്വാ''തി സമ്പത്തമത്തം കത്വാതി അധിപ്പായോ. അവധിവിചാരണായം. ''സദ്ദസ്സാ''തി ഭഗവതോ കിത്തിസദ്ദസ്സ. ''തം''തി അവധിഭൂതം അത്ഥം. ''യസോ''തി കിത്തിസദ്ദോ. ''ഇതരം''തി അനഭിവിധിവിസയം ബഹി കത്വാ പവത്തതി.

കാമാസവാദീസു. ''തന്നാമേനാ''തി കാമനാമേന. ''തദാരമ്മണാ''തി കാമധമ്മാരമ്മണാ. ''അയമത്ഥോ വാ''തി കാമീയതീതിആദിനാ വുത്തോ പച്ഛിമത്ഥോവ. ''മഹഗ്ഗതകുസലധമ്മാ''തി ഇധാധിപ്പേതം കമ്മഭവം സന്ധായ വുത്തം. ''തം നിബ്ബത്താ''തി തേന നിബ്ബത്താ. ''തദാരമ്മണാ''തി ദുവിധഭവാരമ്മണാ. ''തണ്ഹാ ഏവാ''തി ഭവതണ്ഹാ ഏവ. ''ഭവോ ഏവാ''തി ഭവാരമ്മണതായ ഭവനാമികാ തണ്ഹാ ഏവ. ''ഇമേ ഏവാ''തി തണ്ഹാദിട്ഠി അവിജ്ജാ ഏവ. ''പരിവുത്ഥേ സതീ''തി പരിവസിതേ സതി. ''കാമവിസയാ''തി കാമധമ്മവിസയാ. ''തസ്മിം''തി കാമാസവേ. ഭവവിസയാ മാനാദയോ പരിവുത്ഥാ ഏവാതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. തഥാ ദിട്ഠിവിസയാതി പദേപി.

''അനസ്സാസികം കത്വാ''തി അസ്സാസപസ്സാസരഹിതം കത്വാ. ''അവഹനനട്ഠേനാ''തി അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ മാരണട്ഠേന. അധോകത്വാ മാരണട്ഠേനാതിപി യുജ്ജതി. ''ദുത്തരട്ഠേനാ''തി തത്ഥ പതന്തസ്സ തരിതും ദുക്കരട്ഠേന. ''വുത്തനയേനാ''തി ആസവേസു വുത്തനയേന.

“വട്ടസ്മിം”തി തിവിധവട്ടസ്മിം. “ഭവയന്തകേ”തി അവിജ്ജാസങ്ഖാരാദികേ ഭവചക്കേ. “ആമസനം”തി പദസ്സ അത്ഥം ദസ്സേതി “തഥാ തഥാ കപ്പേത്വാ ഗഹണ”ന്തി. “സാസനേ”തി പരിയത്തിസാസനേ തസ്മിം തസ്മിം സുത്തന്തേ. “ദിട്ഠിയോ ദിട്ഠുപാദാനം”തി ദിട്ഠിവത്ഥൂസു ദള്ഹഗ്ഗാഹട്ഠേന ദിട്ഠിയോ ഏവ ദിട്ഠുപാദാനം. അത്തവാദുപാദാനേ. പരികപ്പ ബുദ്ധി നാമ മിച്ഛാഞാണം വുച്ചതി. “ഇസ്സര നിമ്മിതം”തി സകലലോകിസ്സരേന മഹാബ്രഹ്മുനാ ആദികപ്പകാലേ നിമ്മിതം. “അധിച്ച സമുപ്പന്നം”തി അഹേതു അപച്ചയാ സമുപ്പന്നം. “അച്ചന്തസസ്സതം”തി ഭവപരമ്പരാസു സസ്സതം. “ഏകച്ചസസ്സതം”തി ഭവവിസേസം പത്വാ ഏകച്ചാനം സത്താനം സസ്സതം. “ഉച്ഛിന്നം”തി യത്ഥകത്ഥചി പരമ്മരണാ ഉച്ഛിന്നം. പുരാണഞ്ചകമ്മം പരിക്ഖീണം, നവഞ്ചകമ്മം അകതം. ഏവം സംസാര സുദ്ധീതിആദിനാ ഗഹണന്തി അത്ഥോ. സന്തോ കായോ സക്കായോ. “സന്തോ”തി പരമത്ഥതോ വിജ്ജമാനോ. “കായോ”തി രൂപകായോ, നാമകായോ. അത്തനോ അത്തനോ കായോ വാ സക്കായോ. പച്ചത്തകായോ, പാടിപുഗ്ഗലിക കായോതി വുത്തം ഹോതി. യഥാവുത്തകായ ദ്വയമേവ. സക്കായേ ദിട്ഠി സക്കായദിട്ഠി. തത്ഥ “സക്കായേ ദിട്ഠീ”തി പുബ്ബന്താപരന്ത കപ്പികാനം വിയ പുബ്ബന്താ പരന്തേഅചിന്തേത്വാ സബ്ബസത്താനംപി അത്തനോ ഖന്ധേസു ഏവ ‘രൂപം മേ അത്താതി വാ’ അത്താ മേ രൂപവാതി വാ, അത്തനി മേ രൂപന്തി വാ, രൂപസ്മിം മേ അത്താതി വാ, ഏവമാദിനാ ധമ്മതാ സിദ്ധാ ദിട്ഠീതി വുത്തം ഹോതി. “അസ്സുതവാ”തി ഖന്ധദേസനാദികേ സുഞ്ഞതധമ്മപ്പടിസം യുത്തേ ദേസനാ ധമ്മേ അസ്സുത പുബ്ബത്താ നത്ഥി സുതം ഏതസ്സാതി അസ്സുതവാ. “പുഥുജ്ജനോ”തി ലോകിയമഹാജനോ. തത്ഥ പരിയാപന്നോ പന ഏകപുഗ്ഗലോപി പുഥുജ്ജനോത്വേവ വുച്ചതി. സോ സുതവാപി അത്ഥി, അസ്സുതവാപി അത്ഥി. ഇധ അസ്സുതവാ അധിപ്പേതോ. അരിയ പുഗ്ഗലോ പന തത്ഥ പരിയാപന്നോ ന ഹോതി. അഹന്തിവാ, മമാതി വാ, മയീതി വാ, മേതി വാ, പരാമസന പദാനി നാമ. “സേസധമ്മേവാ ഗഹേത്വാ”തി രൂപതോ അവസേസേ നാമക്ഖന്ധ ധമ്മേ അത്താ മേതി ഗഹേത്വാ വാ. “ധമ്മ മുത്തകം വാ അത്താനം ഗഹേത്വാ”തി പഞ്ചക്ഖന്ധധമ്മവിമുത്തം പരികപ്പസിദ്ധം അത്താനം വാ ഗഹേത്വാ. ചതസ്സോ അവത്ഥാ യസ്സാതി ചതുരാവത്ഥികാ. വേദനായ സമ്ഭോഗരസത്താ “സംഭുഞ്ജിം”തി വുത്തം. “സുഖിതോ”തി സുഖവേദനായ സമങ്ഗീപുഗ്ഗലോ. ധമ്മതോ ഖന്ധ പഞ്ചകമേവ. തത്ഥ പന സുഖവേദനാപധാനത്താ തഥാ സമനുപസ്സന്തോ വേദനം അത്താതി സമനുപസ്സതി നാമ. “സമൂഹതോ ഗഹേത്വാ”തി അഹമസ്മി, അഹം ഏകോ സത്തോതിആദിനാ സമൂഹതോ. “വത്ഥൂ”തി പഞ്ചക്ഖന്ധാ വുച്ചന്തി. ഞാതപരിഞ്ഞാദിവസേന അപരിഞ്ഞാതാനി വത്ഥൂനി ഏതേഹീതി അപരിഞ്ഞാതവത്ഥുകാ. ഏകമുഹുത്തമത്തേപി കാലേ. രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതീതിആദികം ചതുരാവത്ഥം സന്ധായ “കദാചി അത്തതോ”തിആദി വുത്തം. “അത്തനിമിത്തം”തി അഭിക്കമനാദീസു കായവചീമനോ ക്രിയാസു അഹം അഭിക്കമാമി, അഹം പടിക്കമാമീതിആദിനാ ചിത്തേ ദിസ്സമാനാ അത്തച്ഛായാ വുച്ചതി.

“കാമനട്ഠേനാ”തി ഇച്ഛനട്ഠേന. “ഛന്ദനട്ഠേനാ”തി പത്ഥനട്ഠേന. ലീനഭാവോ നാമ ചിത്തചേതസികാനം പടികുടനം. ആപാദീയതേ ആപാദനം. ലീനഭാവസ്സ ആപാദനന്തി വിഗ്ഗഹോ. “തന്ദീ”തി ആലസ്യം വുച്ചതി. “വിജമ്ഭിതതാ” നാമ കിലേസവസേന കായങ്ഗാനം വിജമ്ഭനം സമിഞ്ജനപ്പസാരണാദികരണം. സാ ഏവ പച്ചയോ ഏതസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ.

അനുസയപദത്ഥേ. “ഉപ്പജ്ജന്തീ”തി ഉപ്പജ്ജിതും സക്കോന്തി. ന പന ഏകന്തതോ ഉപ്പജ്ജന്തി. സന്തേസുഹി ഏകന്തതോ ഉപ്പജ്ജന്തേസു അനുസയാ നാമ ന ഹോന്തി സയനകിച്ചസ്സേവ അഭാവതോ. “ഉപ്പജ്ജന്തീ”തി വാ ഉപ്പജ്ജിതും പഹോന്തി. പത്ഥോദനോ ബഹൂനം ജനാനം പഹോതീതിആദീസു വിയ. പഞ്ഞത്തിയോഹി അസഭാവധമ്മജാതികത്താ കാരണ ലാഭേപി ഉപ്പജ്ജിതും നപ്പഹോന്തി. ഇമേ പന സഭാവധമ്മജാതികത്താ കാരണ ലാഭേ സതി ഉപ്പജ്ജിതും പഹോന്തീതി. ഏവഞ്ഹിസതി, ഉപ്പാദം അപത്താനംപി തേസം പരമത്ഥജാതികതാ സിദ്ധാ ഹോതീതി. “സഹ അനുസേന്തീ”തി ഏകതോ അനുസേന്തീതി വുത്താ കാമരാഗാനുസയോ ച പടിഘാനുസയോ ച മാനാനുസയോ ച ദിട്ഠാനുസയോ ച വിചികിച്ഛാനുസയോ ച. ഇമേസം സത്താനം സത്തസന്താനേ അനുസയകിച്ചമത്തം ഠപേത്വാ ഏകതോ ഉപ്പത്തി നാമ നത്ഥി. യദി ഏകതോ ഉപ്പജ്ജേയ്യും. ദ്വാദസാ കുസലചിത്താനി സത്തസന്താനേ നിച്ചകാലമ്പി ഏകതോ ഉപ്പജ്ജേയ്യും. ന ച ഉപ്പജ്ജന്തി. തസ്മാ വിഞ്ഞായതി ഉപ്പജ്ജനം നാമ അപ്പഹീനട്ഠേന ഉപ്പജ്ജനാരഹഭാവോ വുത്തോതി. സേന്തീതി വത്വാ തദത്ഥം ദസ്സേതി “വിസും”തിആദിനാ. “അവുട്ഠിതാ”തി ഉപ്പാദം അപത്താ. “തഥാപവത്താ”തി ചാലനാകാരേന പവത്താ. പുന “തഥാപവത്താ”തി ജവനസഹജാതാകാരേന പവത്താ. “യേസം”തി കാമരാഗാനുസയാദീനം. “ആവജ്ജനം”തി ആവജ്ജനചിത്തം. “ദമഥം”തി സുദന്തഭാവം. “തഥാ പവത്താ”തി ചിത്തസന്താനാനുസയനാകാരേന പവത്താ. താഅവത്ഥാ യേസം തേ തദവത്ഥികാ. യദി തേ ഉപ്പാദം അപത്താ. ഏവംസതി, തേ പരമത്ഥാപി നാമ ന ഭവേയ്യുന്തി ചോദനം പരിഹരതി “തേ പനാ”തിആദിനാ. സചേ തേ കുസലാബ്യാകത ചിത്തസന്താനമ്പി അനുഗതാ. ഏവംസതി, തേ കുസലാബ്യാകതാനി നാമ സിയുന്തി ചോദനം പരിഹരതി “ന ചാ”തിആദിനാ. അഥ തേ ഏകന്ത അകുസലാ സിയും. ഏവംസതി, കുസലാബ്യാകതേഹി വിരുദ്ധാ ഭവേയ്യുംതി ചോദനം പരിഹരതി “നാപീ”തിആദിനാ. യദി ഉപ്പാദം അപത്താ. ഏവംസതി, കാലവിമുത്താ സിയുന്തി ആഹ “നാപികാലത്തയ വിനിമുത്താ”തിആദിം. “സാനുസയേ ചിത്തസന്താനേ”തി സേക്ഖപുഥുജ്ജനാനം ചിത്തസന്താനേ. “സഹ മഗ്ഗുപ്പാദാ”തി മഗ്ഗുപ്പാദേന സഹേവ. “തത്ഥ തത്ഥ വുത്തോ”തി അട്ഠകഥാടീകാസു വുത്തോ. “അനാഗതസാമഞ്ഞം”തി അനാഗതസദിസം. ന ഏകന്ത അനാഗതന്തിപി വദന്തി. കഥം തേ സങ്ഖതജാതികാ ഹോന്തീതി ആഹ “തേഹി മഗ്ഗേ”തിആദിം. വിഭാവനിപാഠേ. “അപ്പഹീനാ”തി മഗ്ഗേന അപ്പഹീനാ. “തദവത്ഥാ”തി ഉപ്പജ്ജനാരഹാവത്ഥാ. “തം സഭാവത്താ”തി കാമരാഗാദി സഭാവത്താ. “തഥാ വുച്ചന്തീ”തി അനുസയാതി വുച്ചന്തി. അനാഗതാ നാമ ന ഹോന്തി. ചിത്തസന്താനേ വത്തമാനഭാവേന സിദ്ധത്താ. “ഹഞ്ചി പജഹതീ”തി യദിപജഹതി. “തേനഹീ”തി തതോ ഏവ. “രത്തോ”തി രാഗസമങ്ഗീ ഹുത്വാ. “ദുട്ഠോ”തി ദോസസമങ്ഗീ ഹുത്വാ. “മുള്ഹോ”തി മോഹസമങ്ഗീ ഹുത്വാ പജഹതീതി ദോസോ ആപജ്ജതീതി വുത്തം ഹോതി. പരിയുട്ഠാന പത്താനം രാഗാദീനം. “മഗ്ഗവജ്ഝം”തി മഗ്ഗേന വധിതബ്ബം. “ഉപ്പന്നം”തി പച്ചുപ്പന്നം. വത്തമാനഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി വത്തമാനുപ്പന്നം. “ഭുത്വാ”തി ആരമ്മണം പരിഭുഞ്ജിത്വാ. വിഗച്ഛതീതി വിഗതം. ഭുത്വാ വിഗതഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി ഭുത്വാ വിഗതുപ്പന്നം. വിപച്ചനത്ഥായ ഓകാസം കരോന്തീതി ഓകാസകതം. ഓകാസകതഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി ഓകാസകതുപ്പന്നം. സമുദാചാരോ വുച്ചതി ഭിയ്യോ പവത്തനം. സമുദാചാരോ ച സോ ഉപ്പന്നഞ്ചാതി സമുദാചാരുപ്പന്നം. ഖന്ധപഞ്ചക സങ്ഖാതം ഭൂമിം ലഭതീതി ഭൂമിലദ്ധം. ഭൂമിലദ്ധഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി ഭൂമിലദ്ധുപ്പന്നം. ആരമ്മണം

അധികതരം ഗണ്ഹാതീതി ആരമ്മണാധിഗ്ഗഹിതം. ആരമ്മണാധിഗ്ഗഹിതഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി ആരമ്മണാധിഗ്ഗഹിതുപ്പന്നം. മഹഗ്ഗതജ്ഝാനേന അവിക്ഖമ്ഭിതഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി അവിക്ഖമ്ഭിതുപ്പന്നം. മഗ്ഗേന അസമുഗ്ഘാടിതഞ്ച തം ഉപ്പന്നഞ്ചാതി അസമുഗ്ഘാടിതുപ്പന്നം. ഏവം മഗ്ഗവജ്ഝാനം അനുസയാനം ഉപ്പന്നഭാവേന വുത്തത്താ പച്ചുപ്പന്നതാ പരിയായോവ തേസം വത്തബ്ബോതി. "സേക്ഖാ"തി സത്തസേക്ഖപുഗ്ഗലാ.

ഓരമ്ഭാഗോ വുച്ചതി കാമലോകോചേവ പുഥുജ്ജനഭാവോ ച. ഓരമ്ഭാഗേ സന്ദിസ്സന്തീതി ഓരമ്ഭാഗിയാനി. ഉദ്ധംഭാഗോ വുച്ചതി മഹഗ്ഗതഭാവോചേവ അരിയഭാവോ ച. ഉദ്ധംഭാഗേ സന്ദിസ്സന്തീതി ഉദ്ധംഭാഗിയാനി. തത്ഥ. കാമച്ഛന്ദോ, ബ്യാപാദോ,തി ഇമാനി ദ്വേസം യോജനാനി കാമലോകസങ്ഖാതേ ഓരമ്ഭാഗേ ഏവ സന്ദിസ്സന്തി. ദിട്ഠി, വിചികിച്ഛാ, സീലബ്ബതപരാമാസോ,തി ഇമാനി തീണി പുഥുജ്ജനഭാവ സങ്ഖാതേ. സേസാനി പന പഞ്ച മഹഗ്ഗതഭാവസങ്ഖാതേ ച അരിയഭാവസങ്ഖാതേച ഉദ്ധംഭാഗേപി സന്ദിസ്സന്തി. അഥവാ. പുരിമാനി പഞ്ചയസ്സ താനി മഗ്ഗേന അപ്പഹീനാനി, തം ഉപരിഭവഗ്ഗേ ഠിതംപി കാമലോകസങ്ഖാതം ഓരമ്ഭാഗം ആകഡ്ഢന്തി, തസ്മാ ഓരമ്ഭാഗായ സംവത്തന്തീതി ഓരമ്ഭാഗിയാനി. പച്ഛിമാനി പഞ്ച യസ്സ താനി അപ്പഹീനാനി, തം കാമലോകേ ഠിതംപി ഉദ്ധംഭാഗം ആകഡ്ഢന്തി, തസ്മാ ഉദ്ധംഭാഗായ സംവത്തന്തീതി ഉദ്ധംഭാഗിയാനി. തത്ഥഹി ദ്വേരൂപാരൂപരാഗാ ഏകന്തേന മഹഗ്ഗതഭാവം ആകഡ്ഢന്തിയേവ. മാനോ ച ഉദ്ധച്ചഞ്ച അവിജ്ജാചാതി ഇമാനി ച രൂപാരൂപരാഗസഹഗതാനി ഹുത്വാ ആകഡ്ഢന്തി. ഓരം ഹേട്ഠിമം കാമലോകം ഭജന്തീതി ഓരമ്ഭാഗിയാനി. ഉദ്ധം രൂപാരൂപലോകം ഭജന്തീതി ഉദ്ധംഭാഗിയാനീതിപി വണ്ണേന്തി. "ഇതരാനി പനാ"തി ദ്വേ ഇസ്സാ സംയോജന മച്ഛരിയസംയോജനാനി. "കമോപന ഭിന്നം പീ"തി ഇധ സങ്ഗഹേ ഭിന്നംപി അനുക്കമോപന.

"വിബാധേന്തീ"തി വിഹിംസന്തി. "ഉപതാപേന്തിചാ"തി ഉപഗന്ത്വാ സന്താപേന്തി. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം.

അകുസലസങ്ഗഹാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൩൩.** മിസ്സകസങ്ഗഹേ. "ചിത്തപ്പടിപാദനം ചിത്തനിയോജനം. "സുഗതി ദുഗ്ഗതി വിവട്ടസങ്ഖാതാസു ചാ"തി സുഗതിഭവ ദുഗ്ഗതി ഭവനിബ്ബാനസങ്ഖാതാസു ച. നിബ്ബാനഞ്ഹി വട്ടതോ ഗിഗതത്താ വിവട്ടന്തി വുച്ചതി. "ദസ്സനാദീഹി ഏവാ"തി ദസ്സനസങ്കപ്പനാദീഹി ഏവ. ഉജുഗതി നാമ ഹിതസുഖസംവത്തനികാ പവത്തി വുച്ചതി. വങ്കഗതിനാമ അഹിത ദുക്ഖസംവത്തനികാ പവത്തി. "പഥങ്ഗാനീ"തി പഥസ്സമഗ്ഗസ്സ അങ്ഗാനി. മഗ്ഗോതി ച ഉപായോ വുച്ചതീതി ആഹ "ഉപായങ്ഗാനീ"തി. "ഇതരാനീ"തി സമ്മാദിട്ഠി സമ്മാസങ്കപ്പാദീനി അങ്ഗാനി. ഉജുഗതിയാ ഗമനസ്സ ഉപായങ്ഗാനി. ഇമേപി ചത്താരോ മഗ്ഗങ്ഗ ധമ്മാ ധമ്മാ നാമ ആഗതാ. "തഥാ തഥാ പവത്താനം"തി മുസാവാദാദിവസേന പവത്താനം. "നാ നാമഗ്ഗോവാ"തി മിച്ഛാമഗ്ഗോ ച സമ്മാമഗ്ഗോ ച.

"അത്താധീനവുത്തികേ"തി അത്തായത്തപ്പവത്തികേ. അത്തനോ ഗതി നാമ ചക്ഖുന്ദ്രിയാദീനം ദസ്സനാദി കിച്ചമേവ വുച്ചതി. "ഇസ്സരാ അധിപതിനോ"തി ഇദം ആധിപ്പച്ചത്ഥപാകടത്ഥം വുത്തം. അത്ഥോ പന ഭാവപ്പധാനവസേന

ഗഹേതബ്ബോ. ഇന്ദ്രിയം ഇസ്സരിയം ആധിപ്പച്ചന്തിഹി ഇമേ ഏ്വകത്ഥാതി. ''ഇത്ഥാകാരാനി'' നാമ ഇത്ഥിലിങ്ഗപുരിസലിങ്ഗാദി. ''അഞ്ഞഥാ അപ്പവത്തിയം''തി ഇത്ഥിസണ്ഠാനേ പുരിസലിങ്ഗാദീനം, പുരിസസണ്ഠാനേ ഇത്ഥിലിങ്ഗാദീനം അപ്പവത്തിയം. തേനാഹ ''തഥാഹീ''തിആദിം. മനോ വിജാനനകിച്ചേ സമ്പയുത്തധമ്മാനം ഇസ്സരോ ഹോതി അനഞ്ഞാഭിഭവനീയഭാവേന പവത്തനതോതി സമ്ബന്ധോ. ഏ്വവം പരത്ഥ. ''ആരമ്മണാധിമുച്ചനേ''തി ആരമ്മണേ നിരാസങ്കപ്പവത്തിയം. ''ആരമ്മണുപട്ഠാനേ''തി ചിത്തേ ബുദ്ധഗുണാധികസ്സ ആരമ്മണസ്സ ഉപട്ഠാനേ. ''ചതുസച്ചധമ്മോ''തി തേന പുഗ്ഗലേന അനഞ്ഞാത പുബ്ബോ ചതുസച്ച ധമ്മോ. അനഞ്ഞാത പുബ്ബം അമതം വാ പദം. അനഞ്ഞാതം ഞസ്സാമി ഇതി പവത്തം ഇന്ദ്രിയന്തി സമാസോ. പടിപന്നസ്സാതി പന അത്ഥതോ സിദ്ധത്താ വുത്തം. ''വിപ്പകതഭാവേനാ''തി അനിട്ഠങ്ഗതഭാവേന. പുനപ്പുനം ജാനനകിച്ചയുത്താനം മജ്ഝേ ഛന്നംസേക്ഖാനം. ഏ്വതേന അവസദ്ദസ്സയാവ സബ്ബകിലേസപ്പഹാനാ ജാനനന്തി അത്ഥം ദീപേതി. പഥമ മഗ്ഗേന ഞാതം മരിയാദം അനതിക്കമ്മ ജാനനന്തിപി വണ്ണേന്തി. ആജാനിതത്ഥാതി അഞ്ഞാതാവീ. അരഹാ ഖീണാസവോ കതകിച്ചോ വുസിത ബ്രഹ്മചരിയോ. അഞ്ഞാതാവിനോ ഇന്ദ്രിയന്തി അഞ്ഞാതാവിന്ദ്രിയന്തി അത്ഥം ദസ്സേതും ''പരിനിട്ഠിത ആജാനനകിച്ചസ്സാ''തിആദി വുത്തം. ''തബ്ബിമുത്തീ''തി അത്തഗ്ഗാഹ വിമുത്തി. ''തസ്മിം വാ''തി തസ്മിം അത്തനിവാ. ''സംകിലിട്ഠോ''തി നാനാകിലേസേഹി സംകിലേസിതോ. ''വിപ്ഫന്ദിതോ''തി നാനാസുഖദുക്ഖേഹി സംകമ്പിതോ. ''വോദാനപത്തിയാ''തി വിസുദ്ധിപത്തത്ഥായ. ''തായപടി പത്തിയാ''തി കരണത്ഥേ, ഹേതു അത്ഥേ വാ കരണവചനം. ''വോദാനപത്തിയാ''തി സാമിഅത്ഥേ സാമിവചനം.

''ബലീയന്തീ''തി നാമധാതുനിദ്ദേസോ. തേനാഹ ''ബലസാ കരോന്തീ''തി. ''ബലസാ''തി ബലേന. പരിതോ സമന്തതോ സേന്തി പരിവാരേന്തീതി പരിസ്സയാ. അസ്സദ്ധസ്സ ഭാവോ അസ്സദ്ധിയം. കോസജ്ജസങ്ഖാതേന പടിപക്ഖധമ്മേന. മുട്ഠാ നട്ഠാ സതി യസ്സാതി മുട്ഠസ്സതി. മുട്ഠസ്സതിസ്സ ഭാവോ മുട്ഠസ്സച്ചം. ''സേസദുക ദ്വയം''തി അഹിരികദുകം ഹിരിദുകഞ്ച.

ഗഹപതി, ജായമ്പതീ, തിആദീസു വിയ പതിസദ്ദോ സാമിഇസ്സര പരിയായോതി ആഹ ''പതീതി സാമിഇസ്സരോ''തി. ''പരേസം''തി സഹജാതേസു പരേസം ഇന്ദ്രിയാനം. ''പരേഹീ''തി കമ്മത്ഥേ കരണവചനം. പരേ സഹജാതേ ഇന്ദ്രിയ ധമ്മേതി അത്ഥോ. ''അധികോ''തി അധികതരോ. ''അത്താധീന വുത്തീനം''തി അത്തായത്തവുത്തീനം. ''ഛന്ദാഗമനവസേന വാ''തി ഏ്വത്ഥ ആഗച്ഛതി ഫലം ഏ്വതേനാതി ആഗമനം. ആദികാരണം, മൂലകാരണം, പഭവകാരണം. ഛന്ദോ ഏ്വവ ആഗമനം ഛന്ദാഗമനം. തേനാഹ ''പുബ്ബേ അതീതഭവേസൂ''തിആദിം. സമ്പയുത്ത ധമ്മേ അത്തപരാധീനേ കത്വാതി സമ്ബന്ധോ. മഹോഘോ തിണപണ്ണകസടേ അത്തപരാധീനേ കരോന്തോ വിയാതി യോജനാ. തത്ഥ ''അത്തപരാധീനേ''തി അത്തസങ്ഖാതോപരോ അത്തപരോ. അത്തപരേന അധീനാ അത്തപരാധീനാതി അത്ഥോ. ''സേസേസുപീ''തി സേസേസു വീരിയ ചിത്ത വീമംസാധിപതീസുപി. ഏ്വതേന 'വീരിയമേവ അധിപതി വീരിയാധിപതി. വീരിയവതോ കിം നാമ കമ്മം ന സിജ്ഝതീതി ഏ്വവം പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരവസേന വാ പുബ്ബേ അതീതഭവേസു സുട്ഠു ആസേവിതവീരിയാഗമനവസേന വാ തേസു തേസു കല്യാണ

പാപകമ്മേസു സമ്പയുത്ത ധമ്മേ മഹോഘോ വിയ തിണപണ്ണകസടേ അത്തപരാധീനേ നിച്ചം പഗ്ഗഹിതധുരേകത്വാ പവത്തം വീരിയ’ന്തിആദിനയം അതിദിസതി. “പച്ഛിമാ തയോ ധമ്മാ”തി വീരിയ ചിത്ത വീമംസാ ധമ്മാ. പരവസേപി വത്തന്തി, തദാ തേസം അധിപതിഭാവോ നത്ഥീതി ചോദനാ. അധിപതി കിച്ചം നാമ ധുരവാഹിതാതി സമ്ബന്ധോ. “തം തം കിച്ച വിസേസം അനപേക്ഖിത്വാ”തി ചക്ഖുന്ദ്രിയം ദസ്സന കിച്ചേ ഇസ്സരോ, സോതിന്ദ്രിയം സവന കിച്ചേതിആദീസു തം തം കിച്ചവിസേസം അപേക്ഖതി, തഥാ അനപേക്ഖിത്വാ. “വിജാനനാദി കിച്ചം”തി ‘മനോ ആരമ്മണ വിജാനനേ’തിആദിനാ വുത്തം സബ്ബം ഇന്ദ്രിയ കിച്ചം.

ഭുസോ ഹരന്തി വഹന്തീതി ആഹാരാ. “ഭുസോ”തി അതിരേകതരന്തി അത്ഥോ. കഥം പന ഭുസോ ഹരന്തീതി ആഹ “സഹജാതാദീ”തിആദിം. തേതേ പച്ചയ ധമ്മാ തേതേ പച്ചയുപ്പന്ന ധമ്മാ ചാതി യോജനാ. “ഏത്ഥാ”തി ഇമിസ്സം പാളിയം. “പച്ചയാഹാരോ വാ”തി ഏത്ഥ ഹേതു ആരമ്മണാദികോ സബ്ബോപച്ചയോ പച്ചയാഹാരോ നാമ. ആഹാര പച്ചയോപന വിസും ഏകോ പച്ചയവിസേസോ. “പച്ചയട്ഠേനാ”തി ഹേതു ആരമ്മണാദി പച്ചയട്ഠേന. “ആഹാരഭൂതാ”തി ഉപത്ഥമ്ഭനകിച്ചവിസേസഭൂതാതി വുത്തം ഹോതി. “കളീരങ്കുരാനം”തി കമ്മത്ഥേ സാമിവചനം. “വഡ്ഢിയാ”തി വഡ്ഢനത്ഥായ. “ഠിതിയാ”തി ഠിതത്ഥായ. ഇമേസത്താ വട്ടേ പവത്തന്തീതി സമ്ബന്ധോ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം. “പക്ഖേ വിയൂഹിത്വാ”തി പക്ഖേ സഞ്ചാലേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. “പക്ഖേ”തി വാ പക്ഖേഹി വാതം ബ്യൂഹിത്വാ. “തദനുസയിതസ്സാ”തി തസ്മിം വിപാക സന്താനേ അനുസയി തസ്സ. “വിഭാവേത്വാ”തി പച്ചക്ഖതോ വിഭൂതം പാകടം കത്വാ. “അലഭിത്വാ”തി ചക്ഖുമ്ഹി അലഭിത്വാ. അപസ്സിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. “തത്ഥേവാ”തി നിവാസട്ഠാനേ ഏവ. “സമ്പയുത്താ”തി വിഞ്ഞാണേന സമ്പയുത്താ. ഭവിംസു വഡ്ഢിം സൂതി ഭൂതാ. സമ്ഭവം വുഡ്ഢികാരണം ഏസന്തി ഗവേസന്തീതി സമ്ഭവേസിനോ. “വുത്തനയേനാ”തി ‘യഥാ യവബീജാനം വാ സാലിബീജാനം വാ’തിആദിനാ വുത്തനയേന. “ആഹാരേതീ”തി പവത്തേതി. “മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ”തി കുസലാകുസല കമ്മഭൂതോ മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ. “തയോ ഭവേ”തി തയോ കാമഭവാദികേ ഉപപത്തിഭവേ. ഠിതിയാതി ച അനുഗ്ഗഹായാതി ച വുത്തം. ഇതരഥാ ഉപ്പത്തിയാതി ച വുത്തം സിയാതി അധിപ്പായോ.

“ദുബ്ബലകിച്ചട്ഠാനവത്ഥുകത്താ”തി ദുബ്ബലകിച്ചത്താ ദുബ്ബലട്ഠാനത്താ ദുബ്ബലവത്ഥുകത്താ. “അഭിനിപാത മത്താനി ഹോന്തീ”തി ദസ്സന സവനാദി മത്താനി ഹോന്തീതി അധിപ്പായോ. “വിതക്ക പച്ഛിമകം ഝാനം”തി ഝാനാനി നാമ വിതക്കസ്സ പച്ഛാനുഗതം ഹോതീതി അത്ഥോ. “തത്ഥാ”തി തേസുപഞ്ചവിഞ്ഞാണേസു. “താ”തി വേദനാ ഏകഗ്ഗതാ. “തം”തി ഝാനകിച്ചം. ഏകഗ്ഗതാ ബലവതീ ന ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. “മഗ്ഗിന്ദ്രിയ ബലഭാവായാ”തി മഗ്ഗിന്ദ്രിയ ബലഭാവത്ഥായ. ലോകുത്തരവിപാകാനി ജവനകിച്ചാനി ച സാധിപതികാനി ച ഹോന്തീതി വുത്തം “തിഭൂമകാനീ”തിആദി. സേസമേത്ഥ സുബോധം.

മിസ്സകസങ്ഗഹാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൭൩൪**. ബോധിപക്ഖിയസങ്ഗഹേ. "സതിപട്ഠാനാ"തി ഏത്ഥ പസദ്ദോ പമുഖത്ഥോ പധാനത്ഥോതി ആഹ "പമുഖാ പധാനാ ഹുത്വാ"തി. ഠാസദ്ദോ ഗതിനിവത്തി അത്ഥോതി ആഹ "ചിത്തഗമനം നിവത്തേത്വാ പവത്തന്തീ"തി. "കായേ അനുപസ്സനാ"തി കായേ പവത്താ അനുപസ്സനാ. പുനപ്പുനം പസ്സന്തി യോഗിനോ ഏതായാതി അനുപസ്സനാ. കതമം പസ്സന്തീതി ആഹ "അസ്സാസപസ്സാസാദികസ്സാ"തിആദിം. കഥഞ്ചേതം പസ്സന്തീതി വുത്തം "തം തം കായഭാവേനാ"തിആദി. ഇദാനി പുനപ്പുന സദ്ദസ്സ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ "യാവാ"തിആദിമാഹ. വേദനാനു പസ്സനാദീസുപി ഏസേവനയോ. തം ന സുന്ദരം. കസ്മാ, സകലസ്സ രൂപകായസ്സ അധിപ്പേതത്താ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യം. യദി ഏവന്തിആദീസു. "ഇതരാപി സിദ്ധാ"തി കായാനുപസ്സനാദയോപി സിദ്ധാ. കസ്മാ, ധമ്മാനുപസ്സനായ അന്തോഗധത്താ. "തഥാ അനുപസ്സന്തസ്സാ"തി രൂപ്പനലക്ഖണതോ അനുപസ്സന്തസ്സ. "തം തം സമൂഹഭൂതരൂപധമ്മവസേനാ"തി അസ്സാസപസ്സാസാദി സമൂഹഭൂതസ്സ രൂപ ധമ്മസ്സ വസേന. "സുഭാദിവിപല്ലാസസ്സാ"തി സുഭ സുഖ നിച്ചവിപല്ലാസസ്സ. "ഓളാരികസ്സാ"തി സുപാകടവസേന ഓളാരികസ്സ. "അത്തൂപനിബന്ധാ"തി അത്തേന ഉപനിബന്ധാ, പടിബദ്ധാ.

"കാമം"തി ഏകന്തേന. ഉപസുസ്സതൂതി സമ്ബന്ധോ. "യന്തം"തി ഝാനാഭിഞ്ഞാ മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനം. "വീരിയസ്സ സണ്ഠാനം"തി വീരിയഗമനസ്സ വീരിയപ്പവത്തനസ്സ നിവത്തിവസേന സണ്ഠാനം. ഉപ്പന്നസദ്ദേന അതീത കിലേസാപി പച്ചുപ്പന്ന കിലേസാപി ഗഹേതബ്ബാ ഹോന്തീതി ആഹ "അസുകസ്മിം കാലേ"തിആദിം. "മയ്ഹം ഉപ്പന്നം"തി ഇദാനി ഉപ്പന്നം. "പഹാനായാ"തി ഏത്ഥ സമുച്ഛേദപ്പഹാനം അധിപ്പേതന്തി ആഹ "അനുപ്പാദ ധമ്മതാപാദനകരണത്ഥം"തി. തത്ഥ അനുപ്പാദോ ധമ്മോ യേസം തേ അനുപ്പാദ ധമ്മാ. മഗ്ഗേന പഹീനാ അകുസല ധമ്മാ. അനുപ്പാദ ധമ്മാനം ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. അനുപ്പാദ ധമ്മതായ ആപാദനം. തസ്സ കരണന്തി സമാസോ. "ദിസ്വാ"തി തേസം ഉപ്പത്തി വത്ഥും ദിസ്വാ. "പച്ചയസമുച്ഛിന്ദനത്ഥം"തി പച്ചയഭൂതസ്സ അനുസയസ്സ സമുച്ഛിന്ദനത്ഥം. "അപത്താ"തി ഇദാനി അപത്താ. "സമയേ"തി ബുദ്ധുപ്പാദനവമക്ഖണേ. "നിയാമം ന ഓക്കമന്തീ"തി അരിയമഗ്ഗസങ്ഖാതം സമ്മത്തനിയാമം ന ഓക്കമന്തി. നപ്പവിസന്തി. കിലേസേഹി അകോപേതബ്ബതായ അകുപ്പോ ധമ്മോ യസ്സാതി അകുപ്പ ധമ്മോ. ഖീണാസവോ. അകുപ്പ ധമ്മസ്സ ഭാവോ അകുപ്പ ധമ്മതാ. അരഹത്ത ഫലം. "തേസം"തി കുസലാനം ധമ്മാനം. ഉപ്പന്നാനം പാപകാനം പഹാനായാതി കത്വാ വിസുദ്ധിധമ്മേസു യോഗം കരോന്തസ്സ അനുക്കമേന ഭാവനാ കമ്മേ മത്ഥകം പത്തേആദിതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നാപി പാപകാ പഹിയ്യന്തി. അനുപ്പന്നാപി നുപ്പജ്ജന്തി. അനുപ്പന്നാപി കുസലാ ഉപ്പജ്ജന്തി. ഉപ്പന്നാപി ഭാവനാ പാരിപൂരിം ഗച്ഛന്തി. ഏസനയോ അനുപ്പന്നാനം പാപകാനം അനുപ്പാദായാതിആദീസു. ഏവം ചതൂസു മുഖേസു ഏകേകമുഖേനപി സമ്മാ പദഹന്തസ്സ സമ്മപ്പധാനം ചതുകിച്ചസാധകം ഹോതി. തേനാഹ "ഏതേസു പനാ"തിആദിം.

അഭിവിസിട്ഠേന ധമ്മവവത്ഥാനഞ്ഞാണേന ഞാതബ്ബാ സബ്ബേ പരമത്ഥ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ നാമ. "അഭിഞ്ഞാ സിദ്ധീ"തി അഭിജാനന കിച്ചസിദ്ധി. വിസും വിസും പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ഞാതബ്ബാ ചതുസച്ച ധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാ നാമ. തേഹി ദുക്ഖസച്ച ധമ്മാ പരിഞ്ഞാതബ്ബഭാവേന, സമുദയ സച്ച ധമ്മാ പഹാതബ്ബ

ഭാവേന, നിരോധസച്ച ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബ ഭാവേന, മഗ്ഗസച്ച ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബഭാവേന ഞാതബ്ബാ ഹോന്തീതി. "ഭാവനാസിദ്ധീ"തി ഭാവനാകിച്ച സിദ്ധി. തം സംയുത്തകേ ഇമായപാളിയാ സമേതീതി സമ്ബന്ധോ. "വിഭങ്ഗേ പനാ"തി ഇദ്ധിപാദവിഭങ്ഗേ പന. "ചിത്ത ചേതസികരാസീ"തി സഹ പുബ്ബഭാഗഭാവനായ ഉത്തരി മനുസ്സ ധമ്മപരിയാ പന്നാ ചിത്തചേതസികരാസി. "തത്ഥ പനാ"തി വിഭങ്ഗേ തസ്മിം ഉത്തരചൂളഭാജനീയേ പന. "ഇധാ"തി ഇമസ്മിം സങ്ഗഹേ.

ചത്താരി സോതാപത്തിയങ്ഗാനി നാമ ബുദ്ധേ അവേച്ചപ്പസാദേന സമന്നാഗതോ. ധമ്മേ, സങ്ഘേ, അരിയകന്തേഹി സീലേഹി സമന്നാഗതോതി ഏവം വുത്താനി സോതാപത്തിയാ അങ്ഗാനി. തത്ഥ "അരിയകന്തേഹീ"തി അരിയജനേഹി കാമിതേഹി ഇച്ഛിതേഹി. "സീലേഹീ"തി പഞ്ചനിച്ചസീലേഹി, ആജീവട്ഠമകസീലേഹി വാ. "സമ്മപ്പധാനേസൂ"തി സമ്മപ്പധാനകിച്ചേസു.

"സോളസഹികിച്ചേഹീ"തി ഏകേകസ്മിം സച്ചേ ചത്താരി ചത്താരി കത്വാ സോളസഹി കിച്ചേഹി. പീളനട്ഠോ, സങ്ഖതട്ഠോ, തിആദീഹി സോളസഹി അത്ഥേഹീതി വുത്തം ഹോതി. തേ ച അത്ഥാ പരതോ ആഗമിസ്സന്തി. സതി ഏവ സമ്ബോജ്ഝങ്ഗോതി വുത്തം, കഥം പന സാസതി സമ്ബോധിം സമുട്ഠാപേതീതി ആഹ "സാഹീ"തിആദിം. ഏസനയോ സേസബോജ്ഝങ്ഗേസുപി. "തേസു ധമ്മേസൂ"തി അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ ധമ്മേസു. "ലീനസങ്കോച കോസജ്ജപക്ഖം"തി ലീനപക്ഖ സങ്കോച പക്ഖകോസജ്ജ പക്ഖം. ധുരം സുട്ഠു പഗ്ഗണ്ഹാതി ഉക്ഖിപതീതി ധുരസമ്പഗ്ഗഹോ. "ധുരം"തി സമഥധുരം വിപസ്സനാ ധുരഞ്ച. "അരതി ഉക്കണ്ഠ പക്ഖം"തി അരതിപക്ഖ നിബ്ബിദാപക്ഖം. ധമ്മേ രതി ധമ്മരതി. ധമ്മേ നന്ദീ ധമ്മനന്ദീ. ധമ്മേ ആരാമോ ധമ്മാരാമോ. "സാരമ്ഭോ" നാമ ചിത്തവിഹേസാ. "ദരഥോ" നാമ ചിത്തസന്താപോ. സമാഹിതോ ഭിക്ഖവേ യഥാഭൂതം പജാനാതി പസ്സതീതി വചനതോ പഞ്ഞായ സമാധി പാദകതാ പാകടാതി വുത്തം "തസ്സാ"തിആദിം. സമം അവിസമം അത്തനോ കിച്ചം വഹതി സീലേനാതി സമവാഹീ. സമവാഹിസ്സ ഭാവോ സമവാഹിതാ.

സാ പന ചതുബ്ബിധാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. "തസ്സാ"തി സമ്മാദിട്ഠിയാ. "വിസാഖാ"തി ആലപന പദം. 'സബ്ബേ ലോകുത്തരേ ഹോന്തീ'തി വചനസ്സ സമ്ബന്ധം ദസ്സേതും "തേ പന സത്തതിംസപ്പഭേദാ"തിആദിമാഹ. ന വട്ഠാനാനി അസ്സ അത്ഥീതി നവട്ഠാനികം. "ലോകുത്തരേ"തി ലോകുത്തര ചിത്തേ. "അത്തപ്പടിപക്ഖാനം"തി അത്തനാ ഉജുപ്പടിപക്ഖാനം. "തേ"തി ബോധിപക്ഖിയ ധമ്മാ. ഏതേന ദസ്സേതീതി സമ്ബന്ധോ. "കുണ്ഡലിയാ"തി ഏവം നാമകം ബ്രാഹ്മണം ആലപതി. "വിജ്ജാ"തി മഗ്ഗവിജ്ജാ. "വിമുത്തീ"തി ഫലവിമുത്തി.

ബോധിപക്ഖിയാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൫൩൭**. സബ്ബസങ്ഗഹേ. "പഞ്ചരാസയോ"തി പഞ്ചസങ്ഗഹാ. "അതീതാദിഭേദഭിന്നാനം"തി അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നഭേദേന, അജ്ഝത്ത ബഹിദ്ധാഭേദേന, ഓളാരികസുഖുമഭേദേന, ഹീനപണീതഭേദേന, ദൂരസന്തികഭേദേന ച ഭിന്നാനം. "ഉപപത്തി ദ്വാരേസൂ"തി ചക്ഖാദി ദ്വാരേസു. "കമ്മദ്വാരേസൂ"തി കായകമ്മദ്വാരാദീസു. "സങ്ഗമ്മാ"തി സങ്ഗന്ത്വാ.

“സമാഗമ്മാ”തി സമാഗന്ത്വാ. “സാധാരണ കിച്ചാനി വാ”തി സബ്ബിരിയാപഥേഹി സാധാരണ കിച്ചാനിവാ. പാളിപാഠോ. “കിഞ്ചാ”തി കസ്മാ ച. “സങ്ഖാരേവദേഥാ”തി സങ്ഖാരാ സങ്ഖാരാ ഇതി തുമ്ഹേ വദേഥ. “കിഞ്ചസങ്ഖതം”തി കതമഞ്ചസങ്ഖതം. “രൂപം രൂപത്ഥായാ”തി രൂപവികതിയാ ജാതത്ഥായ രൂപസങ്ഖാതം സങ്ഖതം അഭിസങ്ഖരോന്തീതി അത്ഥോ. ഉപഭോഗോ നാമ വത്ഥാഭരണാദികോ അന്തോഭോഗോ. പരിഭോഗോ നാമ മഞ്ചപീഠാദികോ ബാഹിര പരിഭോഗോ. സമ്പരായികഞ്ച വേദനന്തി അധികാരോ. സേസേസുപി സഞ്ഞാസങ്ഖാര വിഞ്ഞാണേസുപി. “ദാനം ദാനത്ഥായാ”തി ദാനപുഞ്ഞസ്സ ജാതത്ഥായ. ദാനസങ്ഖാതം സങ്ഖതം അഭിസങ്ഖരോന്തീതി അത്ഥോ. അഥവാ ദാനസ്സ അത്ഥോ ദാനത്ഥോ. “അത്ഥോ”തി ച വിപാകത്ഥോ ഫലത്ഥോ. ദാനവിപാകത്ഥായ ദാനഫലത്ഥായ ദാനപുഞ്ഞസങ്ഖാതം സങ്ഖതം അഭിസങ്ഖരോന്തീതി അത്ഥോ. ഏവം സേസേസുപി. “അനുയുഞ്ജന്താ”തി വിപസ്സനാ കമ്മം അനുയുഞ്ജന്താ. “തീസു ധമ്മേസു കിലമിസ്സന്തീ”തി വുത്തം. കഥം കിലമിസ്സന്തീതി ആഹ “തഥാഹി യഥാ”തിആദിം. “സുഖസഞ്ഞിതേസു പടിസരണേസൂ”തി ചിത്തസാതചിത്തരതി പടിലാഭത്ഥായ പടിസരണേസു ആരമ്മണേസു. “താഹീ”തി സമ്പത്തീഹി. “താ”തി സമ്പത്തിയോ. പരമുക്കംസഗതം സുഖസഞ്ഞിതട്ഠാനം ഹോതി. തസ്മാ തത്ഥ ദുക്ഖാനുപസ്സനാഞാണം അതിരേകതരം പവത്തേതബ്ബന്തി തദത്ഥായ ഭഗവാ തം വേദനം വിസും ഏകം ഖന്ധം കത്വാ ഖന്ധ ദേസനം ദേസേതീതി അധിപ്പായോ. ഏസനയോ പരത്ഥപി. “ഞാണസമ്മതം”തി പുഥുജ്ജനേഹി ഞാണസമ്മതം. “പരമം അത്താനം കത്വാ”തി ലോകേ വിഞ്ഞുത്തം പരമം ഹോതി, തസ്മാ വിജാനനം പരമം അത്താനം കത്വാ. സേസമേത്ഥ സുപാകടം. “യത്ഥഭുഞ്ജതീ”തിആദീസു. “യത്ഥ ഭുഞ്ജതീ”തി യസ്മിം ഭാജനേ ഭുഞ്ജതി. “യഞ്ച ഭുഞ്ജതീ”തി യഞ്ച ഭോജനം ഭുഞ്ജതി. “യേന ച ഭുഞ്ജതീ”തി യേനബ്യഞ്ജനേന ഭുഞ്ജതി. “യോ ച ഭോജകോ”തി സമീപേ ഠത്വാ പരിവേസകോ. “യോ ച ഭുഞ്ജിതാ”തി യോ ച ഭുഞ്ജകോ.

“സാസവാ ഏവാ”തി സാസവാ നാമ ലോകിയ ധമ്മാ. “ഉസ്സാഹന്താ വിയ ഹോന്തീ”തി അബ്യാപാര ധമ്മത്താ വുത്തം. ന ഹി അബ്യാപാര ധമ്മാനം ഏകന്തേന ഉസ്സാഹോ നാമ അത്ഥി. ഫലസ്സ നിബ്ബത്തനതോ ഫലത്ഥായ ഉസ്സാഹന്താ വിയ ഹോന്തീതി. “ആകിരിത്വാ”തി പത്ഥരിത്വാ. സേസമേത്ഥ സുബോധം.

ധാതുസങ്ഗഹേ. “അത്തനോ ഏവ സഭാവം”തി അത്തനോ സഭാവം ഏവാതിപി യുജ്ജതി. “ഈഹാ ച ബ്യാപാരോ ചാ”തി അഭിക്കമാമി പടിക്കമാമീതിആദിനാ ഉസ്സാഹോ ച, അഭിക്കമനാദി ബ്യാപാരോ ച. “ന ച ജീവയോഗാ”തി ന ച ലോകിയമഹാജന സമ്മതേന ജീവേന യുത്താ. അട്ഠകഥാപാഠോ. യായതി ഏത്ഥാതി യന്തം. ഉദുക്ഖലം. യന്ത ചക്കയട്ഠിനാമ യന്ത ചക്കസമ്ബന്ധാ മുസലയട്ഠി. അരണീ വുച്ചതി അഗ്ഗിനിബ്ബത്തകത്ഥായ കതാ ദ്വേ സാരഘടികാ. അധരാരണീ നാമ ഹേട്ഠാരണീ. ഉത്തരാരണീ നാമ ഉദ്ധാരണീ. “സല്ലമിവാ”തി കണ്ഡോവിയ. “സൂലമിവാ”തി വിജ്ഝനകദണ്ഡോ വിയ. “ആതുരാവിയാ”തി തേഹിസല്ലസൂലേഹി വിദ്ധഗിലാനാ വിയ. അയഥാഭുച്ച നിമിത്തം നാമ അയഥാഭൂതം സത്തപുഗ്ഗലാദിനിമിത്തം. “വനമിഗോ വിയാ”തി തിണ രൂപേ പുരിസ സഞ്ഞാലാഭോ വനമിഗോ വിയ. “അങ്ഗാരകാസുയം”തി അങ്ഗാരകൂപേ. “നാനാവിധുപദ്ദവ നിമിത്തതോ”തി

നാനാവിധാനം ഉപദ്ദവാനം ഉപ്പത്തി പച്ചയതോ. ‘‘വനമക്കടോ വിയാ’’തി വനവാനരോ വിയ. ദുക്ഖേന ദമനം അസ്സാതി ദുദ്ദമനോ. ‘‘അസ്സഖളുങ്കോ’’തി ദുട്ഠം അസ്സോ. ‘‘യഥ കാമനിപാതിതോ’’തി യസ്മിം യസ്മിം ആരമ്മണേ പതിതും കാമേതി ഇച്ഛതി, തഥ തഥ നിപാതിതോ. പുഗ്ഗലവസേ അവത്തിത്വാ ആരമ്മണേസു യദിച്ഛകം നിപതനതോതി വുത്തം ഹോതി. ‘‘രങ്ഗനടോ വിയാ’’തി സമജ്ജനടകോ വിയ. സഭാവതോ അത്ഥി സംവിജ്ജതീതി സന്തോ. തഥോതി ച അവിതഥോതി ച അത്ഥതോ ഏകം. അഞ്ഞോ പകാരോ അഞ്ഞഥാ. നത്ഥി അഞ്ഞഥാ അസ്സാതി അനഞ്ഞഥം. ദുക്ഖദുക്ഖം നാമ കായികദുക്ഖ ചേതസികദുക്ഖം. ‘‘കമ്മജാനം’’തി വിപാകക്ഖന്ധകടത്താ രൂപാനം. ‘‘ഉപ്പത്തിയാ’’തി ഉപ്പാദത്ഥായ. ‘‘പഗേവാ’’തി പുരേതരമേവ. ‘‘ഉപ്പന്നം പീ’’തി ഉപ്പന്നമ്പി ചക്ഖു. ‘‘പവത്തിയാ’’തി സന്താനട്ഠിതിയാ ഠിതത്ഥായ. ‘‘പടിജഗ്ഗന ദുക്ഖം’’തി സോധന ദുക്ഖം. പച്ചയവേകല്ലം നാമ ആഹാരച്ഛേദാദികം. നനു ഭിജ്ജനഭയേന പഗേവ പച്ചയസമ്പാദനം നാമ സങ്ഖാര ദുക്ഖമേവ സിയാതി. സച്ചം. ഇധ പന ആസന്നേ ഭിജ്ജനനിമിത്തം ദിസ്വാ കതം പച്ചയ സമ്പാദനം അധിപ്പേതം. ‘‘രക്ഖാവരണഗുത്തി സംവിധാന ദുക്ഖം’’തി നാനാഭയതോ രക്ഖണസ്സ ച ആവരണസ്സ ച ഗോപനസ്സ ച സംവിധാന ദുക്ഖം. ‘‘തദുഭയേന സഹേവ സിജ്ഝതീ’’തി കസിഗോരക്ഖാദീനി സങ്ഖാര കമ്മാനി വാ രക്ഖാവരണ ഗുത്തിസം വിധാനാദീനിവാ കരോന്താനം തം ദുക്ഖ ദുക്ഖം തദുഭയേന ദുക്ഖേന സഹേവ സിജ്ഝതി. ‘‘തേസം’’തി ചക്ഖാദീനി അസ്സാദേന്താനം ന മുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. ‘‘പവത്തി നിരോധ ഭൂതസ്സാ’’തി പവത്തിയാ നിരോധ ഭൂതസ്സ. ‘‘തം പജഹതി യേവാ’’തി തം ലോഭം പജഹതിയേവ. ‘‘യാവദേവാ’’തി ഉപരിമപരിയന്തേന. അഹം അസ്മീതി പവത്തോ മാനോ അസ്മിമാനോ. തസ്സ സമുഗ്ഘാതനം സമുച്ഛിന്ദനം. ‘‘പരിഞ്ഞാതേസൂ’’തി തേസു അനുസയിതായ തണ്ഹായ പഹാനവസേന പരിഞ്ഞാതേസു. ‘‘തബ്ബിപരീതേന പനാ’’തി തതോ വിപരീതേന പന. അസ്മിമാനസ്സ അനധിട്ഠാനഭൂതാതിആദി അത്ഥേന. അനിന്ദ്രിയബദ്ധ ധമ്മാ നാമ പഥവീപബ്ബതാദീസു പവത്താ രൂപ ധമ്മാ.

സത്തേ അനുക്കണ്ഠമാനേ കരോതീതി സമ്ബന്ധോ. ‘‘ഇതീ’’തി തസ്മാ. തേസം സത്താനം. ദുജ്ജഹോ നാമ നത്ഥി. തസ്മാ ലോഭോയേവ ദുക്ഖസമുദയാരിയ സച്ചം നാമാതി യോജനാ. സാസവാ കുസലാ കുസല ധമ്മാ സമുദയസച്ചം നാമ, ദുക്ഖ സച്ചഭൂതാനം വിപാകക്ഖന്ധകടത്താ രൂപാനം സമുദയത്താ സംവഡ്ഢനത്താ. മൂലഭാവേന വുത്താ ‘അവിജ്ജാ പച്ചയാ സങ്ഖാരാ’തിആദീസു. ‘‘നന്ദനസദിസം’’തി ദേവലോകേ നന്ദനവനുയ്യാനസദിസം. ‘‘ആദിപഭവപധാനഭൂതാ’’തി ദുക്ഖ ധമ്മാനം ആദിഭൂതാ, പഭവഭൂതാ, പധാനഭൂതാ. ‘‘പഭവഭൂതാ’’തി ച പഥമുപ്പത്തിഹേതുഭൂതാ. ‘‘തേസം’’തി ദുക്ഖ ധമ്മാനം.

‘‘കത്ഥചീ’’തി കാമഭവാദീസു കിസ്മിഞ്ചിഭവേ. ‘‘കദാചീ’’തി അതീതാദികാലേസു കിസ്മിഞ്ചികാലേ. ‘‘കേസഞ്ചീ’’തി ദേവമനുസ്സാദീസു സത്തേസു കേസഞ്ചിസത്താനം. ‘‘കുതോചീ’’തി ബഹൂസുകാരണേസു കുതോചികാരണാ. ‘‘കഥഞ്ചീ’’തി കേനചിപകാരേന.

‘‘പരിണാമോ’’തി പരിണമനം അഞ്ഞഥാഭാവോ. ‘‘തം സമങ്ഗീനം’’തി തേഹി ചക്ഖാദീഹി സമങ്ഗീനം പുഗ്ഗലം. പാളിപാഠേ. ‘‘ആദിത്തം’’തിആദീപിതം സമുജ്ജലന്തം. ‘‘കേനാ’’തി കരണഭൂതേന കേന അഗ്ഗിനാ. തഥാ അരിയമഗ്ഗോ

വിപരിണാമ ധമ്മോ ച ഹോതി. സോവിപരിണാമ ദുക്ഖേനപി പുഗ്ഗലം ഭുസം പീളേതിയേവാതി യോജനാ. "നാ"തി ന സിയാ. സമനം വൂപസമനം സന്തി. സബ്ബദുക്ഖാനം സന്തീതി വിഗ്ഗഹോ. സബ്ബം വട്ടദുക്ഖന്തി സമ്ബന്ധോ. "തസ്സാ"തി അരിയമഗ്ഗസ്സ. "പവത്തമാനാ ചാ"തി സന്തതിഠിതിവസേന വത്തമാനാ ച. "മഹന്തം പരിളാഹദുക്ഖം"തി സോക പരിദേവ ദുക്ഖ ദോമനസ്സുപായാസാനം പവത്തിവസേന മഹന്തം പരിളാഹ ദുക്ഖം. നിബ്ബാനസ്സ അനുപ്പാദ ധമ്മത്താ ഉപ്പാദത്ഥായ പച്ചയോ നാമ നത്ഥി. തഥാ അപ്പവത്തി ധമ്മത്താ പവത്തത്ഥായ. സമ്പാപുണിതബ്ബത്താ പന സമ്പാപനത്ഥായ പച്ചയോ അത്ഥീതി ആഹ "സമ്പാപക പച്ചയാഭിസങ്ഖരണലേസം"തി. സമ്പാപക പച്ചയാ നാമ അരിയ മഗ്ഗോ ച തസ്സ പച്ചയാ ച.

ഭവാഭവസങ്ഖാതസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സാതി സമ്ബന്ധോ. "തദേവാ"തി തം ദുക്ഖക്ഖന്ധം ഏവ. അനുപുനപ്പുനം പദീയതേ അനുപ്പദാനം. "നിയ്യാതനട്ഠോ"തി ഹന്ദ ഗണ്ഹാതി സമ്പടിച്ഛാപനട്ഠോ. "തതോ"തി വട്ടദുക്ഖതോ. "മുച്ചനൂപായസ്സാ"തി ദാനസീലനിക്ഖമാദികസ്സ മുച്ചനൂപായസ്സ. "നിസ്സരണവിമുത്തിയാ"തി നിസ്സരണ സങ്ഖാതായ വിമുത്തിയാ. സങ്ഖാര ദുക്ഖസ്സ അഭാവട്ഠോ. "സമ്മോഹസ്സ പഹാനവസേനാ"തി ഏതേന ഇധ ദസ്സനം നാമ ഇതോ പട്ഠായ ചതൂസു സച്ചേസു അസമ്മോഹ ഭാവപത്തി ഏവ ആലോകപത്തി ഏവ വുച്ചതീതി ദസ്സേതി . തേനാഹ "പടിവിജ്ഝനട്ഠോ"തി. തണ്ഹായ ദാസോ തണ്ഹാദാസോ. തണ്ഹാദാസസ്സ ഭാവോ തണ്ഹാദാസബ്യം. പരവസതോ വിമുത്തിവസേന അപരാധീനതാ ഭുജിസ്സഭാവോ നാമ. ലോകിയമഗ്ഗാഹി തണ്ഹാദാസബ്യം നാതിവത്തന്തി. തണ്ഹാവസം പൂരയമാനാ തണ്ഹാവിസയം വിപാകം ജനേന്തി. അയം അരിയമഗ്ഗോ ഏവ തണ്ഹായ അനാരമ്മണഭാവേ ഠിതോ തണ്ഹാദാസബ്യം അതിവത്തതി. തണ്ഹാവസം ഭിന്ദമാനോ തണ്ഹായ അവിസയം വിപാകം ജനേതീതി അധിപ്പായോ. "ദുക്ഖമുത്തിയാ"തി ദുക്ഖതോ മുച്ചനത്ഥം. "ദുക്ഖവഡ്ഢിയാ"തി ദുക്ഖവഡ്ഢനത്ഥായ. സേസമേത്ഥ സുബോധം. "ഖയവിരാഗ നിരോധ ഭൂതോ"തി ഏത്ഥ കിലേസ ധമ്മാനം വിരജ്ജനം വിഗമനം അന്തരധാനം വിരാഗോ. "അനത്ഥ പദാനീ"തി അഹിതപദാനി. ഭയാദീനവപദാനി. "ദ്വാരചരക്കആരമ്മണ ചരക്കഭേദേനാ"തി ദ്വാരചരക്കം ധമ്മാരമ്മണം ഹോതി. ഏവംസതി, ആരമ്മണ ചരക്കന്തി ന വത്തബ്ബം ധമ്മാരമ്മണസ്സ വിസും ഗഹിതത്താതി. നോ നവത്തബ്ബം. കസ്മാ, ദ്വാരചരക്കതോ സേസാനം ധമ്മാരമ്മണാനം അത്ഥിതായാതി ദസ്സേതും "ഏത്ഥ ചാ"തിആദി വുത്തം. പരതോ "ഏത്ഥപീ"തിആദീസു ഏസേവനയോതി.

സബ്ബസങ്ഗഹാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

സമുച്ചയസങ്ഗഹദീപനിയാഅനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# വ്യ. പച്ചയസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

**൧൬൫**. യേഹിപകാരേഹി യഥാ. തേസം വിഭാഗോ തം വിഭാഗോ. അയഞ്ചനിദ്ദേസോ ഏകസേസനിദ്ദേസോ, വിച്ഛാലോപനിദ്ദേസോവാതി ദസ്സേതും ''തേസം''തിആദിമാഹ. ന സമേതി. ഗാഥായം 'യേസം'തിആദിനാ തീഹി-യ-സദ്ദേഹി ദസ്സിതാനം തിണ്ണം അത്ഥാനം-ത-സദ്ദത്ഥ സമ്ഭവതോ. ത-സദ്ദത്ഥാനഞ്ച അനുസന്ധിയം പരിപുണ്ണം കത്വാ വത്തബ്ബതോ. ''സമുപ്പജ്ജതീ''തി സുട്ഠു പരിപുണ്ണം കത്വാ ഉപ്പജ്ജതി, പാതുഭവതി. ''അവിനാ''തി അവിനാ ഹുത്വാ. ''സഹജാത ധമ്മേഹീ''തി അവിജ്ജാ പച്ചയാ സങ്ഖാരാതിആദീസു സങ്ഖാരാദീനം സഹജാത ധമ്മേഹി സഹേവ ഉപ്പജ്ജനം. ''കലാപവസേനാ''തി സുദ്ധ ധമ്മ കലാപവസേന. ''സാമഞ്ഞ ലക്ഖണം''തി സാധാരണ ലക്ഖണം. ''അത്ഥോ''തി ഇദപ്പച്ചയതാ സദ്ദസ്സ അത്ഥോ. ''അയമത്ഥോ പടിക്ഖിത്തോ''തി 'സമുപ്പജ്ജനം സമുപ്പാദോ'തി അയംഭാവസാധനത്ഥോ പടിക്ഖിത്തോ. ''അയമേവാ''തി അയം ഭാവസാധനത്ഥോ ഏവ. ജരാമരണം സമ്ഭവതീതി യോജനാ. ''ഉപ്പാദാവാ തഥാഗതാനം''തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനം ഉപ്പാദേവാ സതി. ''അനുപ്പാദാവാ''തി അനുപ്പാദേവാ സതി. ''ഠിതാവ സാധാതൂ''തി ജാതിയാ സതി ജരാമരണസ്സ പവത്തിസഭാവോ ലോകേ ഠിതോയേവ. കതമാ പന സാധാതൂതി ആഹ ''ധമ്മട്ഠിതതാ''തിആദിം. തത്ഥ ''ധമ്മട്ഠിതതാ''തി കേനചി അകതാ സഭാവട്ഠിതതാ. ''ധമ്മനിയാമതാ''തി സഭാവനിയാമതാ. ''തത്ര തഥതാ''തി തസ്മിം സാമഞ്ഞലക്ഖണേ സങ്ഖത ധമ്മാനം തഥതാ. സാമഞ്ഞ ലക്ഖണമേവ പടിച്ചസമുപ്പാദോ നാമാതി ദസ്സേതി, ന അവിജ്ജാദികോ പച്ചയ ധമ്മോ. കസ്മാ, തേഹി വചനേഹി ധമ്മനിയാമതാ മത്തസ്സ ദസ്സിതത്താ. അവിജ്ജാദീനം ധമ്മ സരൂപാനം അദസ്സിതത്താ. ''ധമ്മനിയാമതാമത്തം''തി ച യഥാ വുത്തസാമഞ്ഞ ലക്ഖണമേവ വുച്ചതി. യദി ഭാവസാധനം ഇച്ഛേയ്യ, ഭാവസാധനം നാമ കത്തുരഹിതം ഭവേയ്യ. കത്തുരഹിതേ ച സതി, കഥം പടിച്ച ക്രിയായ സമാനകത്തുകതാ ലബ്ഭതി. അലദ്ധേ ച സമാനകത്തുകത്തേ കഥഞ്ച പുബ്ബകാലേത്വാ പച്ചയസമ്ഭവോതി. അയം ഭാവസാധനം ഇച്ഛന്തസ്സ ബ്യഞ്ജനയുത്തിവിരോധോ. തം പരിഹരന്തോ ന ചേത്ഥാതിആദിമാഹ. ഗമ്ഭീരോചാനന്ദ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഗമ്ഭീരാവ ഭാസോചാതി ഭഗവതാ വുത്തം. ഭാവസാധനേ ച കതേ ഉപ്പജ്ജന ക്രിയാമത്തം നാമ വിസും ഏകോ ധമ്മോ ന ഹോതീതി കഥം തം ഗമ്ഭീരം സിയാതി. അയം ഭാവസാധനം ഇച്ഛന്തസ്സ ഗമ്ഭീരവചന വിരോധോ. തം പരിഹരന്തോ ''സങ്ഖത ധമ്മേസു ചാ''തിആദിമാഹ. അപി ച സങ്ഖത ലക്ഖണം നാമ സങ്ഖത ധമ്മതോപി ഗമ്ഭീരം ഹോതി. തഥാഹി ചിത്തം നാമ സങ്ഖത ധമ്മോ. തഞ്ച അത്ഥി മേചിത്തം നാമാതി സത്താനം പാകടം ഹോതി. തസ്സ പന അനിച്ചതാ സങ്ഖാതം സങ്ഖത ലക്ഖണം അപാകടം ഹോതി സുട്ഠു സന്തതിയാ പടിച്ഛന്നം. തഥാ വേദനാ നാമ സുഖാവാ ദുക്ഖാവാ സങ്ഖത ധമ്മോ. സാ ച അത്ഥി മേവേദനാതി സത്താനം പാകടാ ഹോതി. തസ്സാ പന അനിച്ചതാ സങ്ഖാതം സങ്ഖത ലക്ഖണം അപാകടം ഹോതി സുട്ഠു സന്തതിയാ പടിച്ഛന്നം. ഏവം സേസേസു നാമധമ്മേസു ച രൂപധമ്മേസു ച. യതോ സത്തസു വിസുദ്ധീസു സങ്ഖത ധമ്മ വവത്ഥാന സങ്ഖാതം ദിട്ഠിവിസുദ്ധിഞാണഞ്ച അവിജ്ജാദിപച്ചയ പരിഗ്ഗഹ സങ്ഖാതം കങ്ഖാവിതരണ വിസുദ്ധിഞാണഞ്ച പഠമം സമ്പാദേത്വാ പച്ഛാ ദസവിധാനി സങ്ഖത ലക്ഖണാനുപസ്സനാ ഞാണാനി സമ്പാദേതബ്ബാനി ഹോന്തീതി. യഥാ ച

അനിച്ചതാ സങ്ഖാതം സങ്ഖത ലക്ഖണം സങ്ഖത ധമ്മതോ ഗമ്ഭീരം ഹോതി. തഥാ ഇദമ്പി പടിച്ചസമുപ്പാദ സങ്ഖാതം സങ്ഖത ലക്ഖണം സങ്ഖത ധമ്മതോ ഗമ്ഭീരം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം.

"തബ്ഭാവഭാവീഭാവോ"തി എത്ഥ ഭവതി സംവിജ്ജതീതി ഭാവോ. സോ സോ അവിജ്ജാദികോ ഭാവോ തബ്ഭാവോ. തബ്ഭാവേ ഭവന്തി സമ്ഭവന്തി സീലേനാതി തബ്ഭാവഭാവിനോ. സങ്ഖാരാദയോ. "ഭാവോ"തി ഉപ്പത്തികാരണം. തബ്ഭാവഭാവീനം ഭാവോതി തബ്ഭാവഭാവി ഭാവോതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "തസ്മിം തസ്മിം"തിആദിമാഹ. അപി ച "ഭാവോ"തി വിജ്ജമാനതാ വുച്ചതി. തസ്സ തസ്സ പച്ചയ ധമ്മസ്സ ഭാവോതി തബ്ഭാവോ. തബ്ഭാവേ സതി ഭവന്തി സമ്ഭവന്തി ധമ്മതായാതി തബ്ഭാവഭാവിനോ. തേസം ഭാവോതിപി യുജ്ജതിയേവ. "ഹേത്വാദി പച്ചയ സത്തിനിയാമം"തി ഹേതുപച്ചയോ, ആരമ്മണ പച്ചയോ, തിആദീസു ഹേതുസദ്ദ ആരമ്മണ സദ്ദാദയോ ലോഭാദീനം രൂപാരമ്മണാദീനഞ്ച ധമ്മാനം തം തം പച്ചയ സത്തിവിസേസം ദീപേന്തി. തേസഞ്ച സോ സോ പച്ചയ സത്തിവിസേസോ വിസും ധമ്മനിയാമോ ഹോതി, ഏവം ഹേത്വാദി പച്ചയസത്തിനിയാമം നിവത്തേതി. "തഥാ തഥാ"തി മൂലട്ഠഗോചരവിസയട്ഠാദികേന തേന തേന പച്ചയാകാരേന. സോ ഹി വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. "പച്ചയ ധമ്മുദ്ധാര മത്തേ അഠത്വാ"തി പച്ചയ ധമ്മാനം നാമ സഞ്ഞാവസേന ഉദ്ധരണമത്തം അകത്വാതി അധിപ്പായോ. "ആഹച്ചാ"തി ആഹനിത്വാ തം തം പച്ചയസത്തി വിസേസം പാപേത്വാതി അത്ഥോ. തേനാഹ "മത്ഥകം പാപേത്വാ"തി. പച്ചയസത്തി വിസേസോ ഹി ഹേതുഫലദീപനേ തതോ ഉത്തരി വത്തബ്ബ കിച്ചാഭാവതോ മത്ഥകം നാമ ഹോതീതി. "അനോസക്കമാനാ"തി അനിവത്തമാനാ. "ഏതായാ"തി പച്ചയ സത്തിയാ. പപഞ്ചേന്തേ ആചരിയേ.

ഏതസ്മാ കാരണാ ഫലം ഏതദേവ പടിച്ച അനാഗതപക്ഖതോ പച്ചുപ്പന്നപക്ഖം ആഗച്ഛതി പാതുബ്ഭവതീതി പച്ചയോ. ഉപ്പത്തികാരണം പവത്തികാരണഞ്ച. തത്ഥ ഉപ്പത്തികാരണം ജനകപച്ചയോ. പവത്തികാരണം ഉപത്ഥമ്ഭക പച്ചയോ. "ഏതേനാ"തി ഹേതുനാ. "കായവചീ മനോകമ്മം"തി എത്ഥ "കമ്മം"തി ക്രിയാവുച്ചതി, ഗമന ഠാന നിസജ്ജസയനാദികം കായിക ക്രിയഞ്ച. ആലാപ സല്ലാപ കഥന സജ്ഝായന ഗായനാദികം വാചസിക ക്രിയഞ്ച. വിജാനന ചിന്തന വീമംസനാദികം മാനസിക ക്രിയഞ്ച. "അഭിസങ്ഖരോന്തീ"തി അഭിനിപ്ഫാദേന്തി. "ഏതേഹീ"തി ഏതേഹി ലോകിയകുസലാ കുസല ചേതനാ ധമ്മേഹി. അപി ച സങ്ഖരോന്തി സത്താ ഏതേഹീതി സങ്ഖാരാ. "സങ്ഖരോന്തീ"തി കിം സങ്ഖരോന്തി. അത്തഭാവം സങ്ഖരോന്തി. ഭവാഭവം സങ്ഖരോന്തി. ദിട്ഠധമ്മികമ്പി അത്ഥം വാ അനത്ഥം വാ സങ്ഖരോന്തി. സമ്പരായികമ്പി അത്ഥം വാ അനത്ഥം വാ സങ്ഖരോന്തീതിആദിനാ. ചക്ഖുമ്പി സങ്ഖരോന്തി, സോതംപി സങ്ഖരോന്തീതിആദിനാ. ദസ്സനമ്പി സങ്ഖരോന്തി, സവനമ്പി സങ്ഖരോന്തീതിആദിനാ ച വത്തും വട്ടതിയേവ. "വിജാനാതീ"തി വിവിധേന ജാനാതി. ഭൂതേനപി ജാനാതി, അഭൂതേനപി ജാനാതി. "നമതീ"തി ഗോചര വിസയത്ഥായ നമതി. "രുപ്പതീ"തി കുപ്പതി, ഖോഭതി. "ഫുസതീ"തി സംഹനതി. "വേദയതീ"തി വിദിതം കരോതി. തം തം ആരമ്മണം ലഗ്ഗനവസേന ഭുസം നഹതി ബന്ധതി, മുഞ്ചിതും ന ദേതീതി തണ്ഹാതിപി യുജ്ജതി. "ഉപാദിയതീ"തി ദള്ഹം ഗണ്ഹാതി. തേനാഹ "അമുഞ്ചഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹാതീ"തി.

ഭവതീതി ഭവോ. ഉപപത്തിഭവോ. ഭവന്തി ഏതേനാതി ഭവോ. കമ്മഭവോ. "ജനനം"തി അഭിനവസ്സ പാതുബ്ഭവനം. "ജീരണം"തി അഭിനവഭാവതോ ഹായനം. "സോചനം"തി ചിത്തസന്താപനം. "പരിദേവനം"തി രോദനം. "ദുക്ഖം"തി കായരുജ്ജനം. "ദോമനസ്സം"തി ചിത്തരുജ്ജനം. "വിസീദനം"തി ബാള്ഹം ചിത്തകിലമഥഭാവേന വിരൂപം ഹുത്വാ ചിത്തസ്സസീദനം. ഥാമബലഖിയ്യനം. യതോ അസ്സാസപസ്സാസാനം വിരൂപപ്പവത്തിവാ തങ്ഖണേ സബ്ബസോ ഉപരുജ്ഝനം വാ ഹോതീതി. "കേനചി സുഖേനാ"തി ദുക്ഖസച്ചതോ വിമുത്തേന കേനചി സന്തിസുഖേന.

"ദുക്ഖപ്പടിച്ഛാദികാ"തി ഭയട്ഠേന ദുക്ഖഭൂതാനം തേഭൂമിക ധമ്മാനം ദുക്ഖഭാവപ്പടിച്ഛാദികാ. "സമുദയപ്പടിച്ഛാദികാ"തി തണ്ഹായ ദുക്ഖ സമുദയ ഭാവപ്പടിച്ഛാദികാ. "നിരോധപ്പടിച്ഛാദികാ"തി തണ്ഹാനിരോധസ്സേവ ദുക്ഖനിരോധ ഭാവപ്പടിച്ഛാദികാ. "മഗ്ഗപ്പടിച്ഛാദികാ"തി അട്ഠങ്ഗീക മഗ്ഗസ്സേവ ദുക്ഖനിരോധ മഗ്ഗഭാവപ്പടിച്ഛാദികാ. പുബ്ബന്തോ വുച്ചതി അതീതേകാലേ ഭവപരമ്പരാ. അപരന്തോ വുച്ചതി അനാഗതേ ഭവപരമ്പരാ. പുബ്ബന്താ പരന്തോ വുച്ചതി തദുഭയം. "പടിച്ചസമുപ്പാദപ്പടിച്ഛാദികാ"തി പച്ചുപ്പന്നഭവേ ഖന്ധാനം പടിച്ചസമുപ്പാദപ്പടിച്ഛാദികാ. "സുത്തന്തികനയേനാ"തി അഭിധമ്മേപി വിഭങ്ഗേ സുത്തന്ത ഭാജനീയം നാമ ആഗതം. തേന സുത്തന്ത ഭാജനീയനയേന. സാസവാ കുസലാ കുസല ചേതനാ സങ്ഖാരാ നാമാതി യോജനാ. "അഭിധമ്മനയേനാ"തി വിഭങ്ഗേ അഭിധമ്മഭാജനീയനയേന. അട്ഠകഥാപാഠേ. അവിജ്ജാ കിരിയ ധമ്മാനം നേവ ഉപനിസ്സയ പച്ചയത്തം ലഭതി. കുസലാ കുസലമൂലാനി കിരിയ ധമ്മാനം ന ഉപനിസ്സയ പച്ചയത്തം ലഭന്തീതി യോജനാ. കിരിയ ധമ്മാ അവിജ്ജാതോ ച കുസലാ കുസല മൂലേഹി ച ഉപനിസ്സയ പച്ചയം ന ലഭന്തീതി വുത്തം ഹോതി. "പച്ചയാകാരോ"തി പടിച്ച സമുപ്പാദോ. "അവിജ്ജാവിരാഗാ"തി അവിജ്ജാ വിഗമനതോ. തേസംപികിരിയ ധമ്മാനം. വിഞ്ഞാണാദീസുപി കിരിയ വിഞ്ഞാണം, കിരിയ നാമം, കിരിയ മനായതനം, കിരിയഫസ്സോ, കിരിയ വേദനാതി അത്ഥിതായ "ഏസനയോ വിഞ്ഞാണാദീസുപീ"തി വുത്തം. "കുസലാ കുസല വിപാകസമ്പയുത്തം"തി കുസല വിഞ്ഞാണ സമ്പയുത്തം, അകുസലവിഞ്ഞാണസമ്പയുത്തം , വിപാക വിഞ്ഞാണ സമ്പയുത്തം. "തം അനുപപന്നം"തി പവത്തിവിപാകവിഞ്ഞാണ സഹഗതസ്സ ഖന്ധത്തയസ്സ തം സഹജാതസ്സ ചിത്തജരൂപസ്സ ച അവസിട്ഠത്താ തം ന സമ്പന്നംതി അത്ഥോ. തഥ ഹി വിഞ്ഞാണപദേ പവത്തിവസേന ദ്വത്തിംസവിധം വിപാകചിത്തം വിഞ്ഞാണം നാമാതി വുത്തം. ഏവഞ്ചസതി, നാമ രൂപപദേപി പവത്തിവസേന തദുഭയം പവത്തിവിഞ്ഞാണസഹഗതംപി ഗഹേതബ്ബമേവാതി. "തം തം വിഞ്ഞാണ സമ്പയുത്താ"തി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണ പവത്തി വിഞ്ഞാണസമ്പയുത്താ. "തണ്ഹുപാദാനാനിപാകടാനീ"തി ഛ തണ്ഹാ രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാദിവസേന. ചത്താരി ഉപാദാനാനി കാമുപാദാനാദിവസേനാതി ഏവം പാകടാനിയേവ. "ലക്ഖണമത്താനീ"തി സങ്ഖത ധമ്മാനം സങ്ഖതഭാവസല്ലക്ഖണ നിമിത്തമത്താനി. "ഞാതിബ്യസനാദീഹീ"തി ഞാതിവിനാസനാദീഹി. "ഞാതിബ്യസനാദിനിമിത്തം"തി ഞാതിവിനാസനാദികാരണാ.

"ഖന്ധദുക്ഖേ"തി പച്ചക്ഖന്ധസങ്ഖാതേ ദുക്ഖസച്ചേ. ഖന്ധപ്പവത്തി മഗ്ഗോ നാമ തണ്ഹാസമുദയോ ഏവ. ഖന്ധനിരോധ മഗ്ഗോ നാമ അരിയമഗ്ഗോ. "ഖന്ധ സമുദയഭൂതാ"തി ഖന്ധപ്പവത്തിയാ കാരണഭൂതാ. "അവിജ്ജാനി വുടാനം"തി

അവിജ്ജായനീവാരിതാനം പിഹിതാനം. "അപ്പഹീന ഭവാഭിലാസാനം"തി മഗ്ഗേന അപ്പഹീന ഭവപത്ഥനാനം. അപ്പഹീനഭവതണ്ഹാനന്തി വുത്തം ഹോതി. "വിബന്ധോ"തി അന്തരായോ. "ഉദയഭൂതാനം"തി വഡ്ഢിഭൂതാനം. "അവസ്സയോ"തി നിസ്സയോ. സുഖവേദനാ വിസേസതോ തണ്ഹായ പച്ചയോ ഹോതീതി വുത്തം "സുഖവേദനാസദിസോ"തിആദി. ദോമനസ്സാനം പന തസ്സാ പച്ചയഭാവോ പരതോ പരിയേട്ഠിതണ്ഹായം പാകടോ ഭവിസ്സതി. ഉപേക്ഖാ വേദനാപി ദുക്ഖേന പീളിതസ്സ സുഖഠാനേ തിട്ഠതി. സുഖം വിയ തം പത്ഥേതീതി. സമുദാ ചരിത്വാ പരിചയിത്വാ. "തണ്ഹാ ഏവാ"തി കാമതണ്ഹാ ഏവ. "അത്തനി ചാ"തി ദിട്ഠിയഞ്ചാതി അധിപ്പായോ. "അത്തനോ ആരമ്മണേസൂ"തി അത്ത ജീവ ലോകാദീസു ദിട്ഠിയാഗഹിതാ രമ്മണേസു. "അസ്സാദന ഖമനരോചനഭൂതായാ"തി സാധുവതായം മമദസ്സനന്തി ഏവം രജ്ജന തുസ്സന കന്തിഭൂതായ. "ഉപാദാനീയസ്സാ"തി ദള്ഹം ഗഹേതബ്ബസ്സ. "അത്ഥസ്സാ"തി അത്തനോ അത്താദികസ്സ അത്ഥസ്സ. ഗാഥായം ."ഭവം ഹോതീ"തി ഭവന്തോ വഡ്ഢന്തോ ഹോതി. "പരാഭവോ"തി വിനാസന്തോ.

"അദ്ധാനവന്തേ ധമ്മേ"തി തേകാലികസങ്ഖത ധമ്മേ. അപതമാനേ കത്വാതി പാഠസേസോ. യഥാ ഉപാദാനംതി ദിസ്വാ ഉപാദാരൂപംതി പദേ ആദാസദ്ദോ വിഞ്ഞായതി. ന ഉപുബ്ബ പദസദ്ദോ. ഇതരഥാ ഉപാദാനന്തി നസിജ്ഝതി. ഏവം അദ്ധാ, അദ്ധാന, പദേസുപി. തേനാഹ "അദ്ധാനം"തി നസിജ്ഝതീതി. സംഖിപന്തി വീസതാകാരാ ഏത്ഥേസൂതി സങ്ഖേപാ. സങ്ഗഹാ. "വട്ടധമ്മാ"തി സങ്ഖാരാദയോ ധമ്മാ. "ഏത്ഥാ"തി ഏതാസു അവിജ്ജാതണ്ഹാസു. കഥം തിട്ഠന്തീതി ആഹ "തദായത്തവുത്തിതായാ"തി. "പതിട്ഠാ"തി സുപ്പതിട്ഠിതട്ഠാനാനി. "പഭവാ"തി വട്ടധമ്മപരമ്പരപ്പവത്തിയാ മൂല പധാന കാരണാനി. തത്ഥ ഹേതു ച ദേസേതബ്ബോ ഹോതി. ഇതരഥാ ഇസ്സരനിമ്മാനദിട്ഠി അഹേതുക ദിട്ഠീനം ഓകാസോ സിയാതി. ഫലഞ്ച ദേസേതബ്ബം ഹോതി. ഇതരഥാ ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ ഓകാസോ സിയാതി. "അദ്ധുനോ"തി ദീഘകാലസ്സ. "നിവത്തേതീ"തി സമുച്ഛിന്ദതി. "അഹേതൂ അപച്ചയാ സത്താ പവത്തന്തീ"തി പുബ്ബഹേതുരഹിതാ പുബ്ബപച്ചയരഹിതാ ഹുത്വാ ഇമേസത്താ പവത്തന്തി. "അവിജ്ജാദീഹി സാധേതബ്ബോ ന ഹോതീ"തി ഭവപരമ്പരാസു നിച്ചോ ഹുത്വാ സന്ധാവന്തസ്സ അവിജ്ജാദീഹി കത്തബ്ബ കിച്ചം ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "കേസഞ്ചി ന സമ്ഭവന്തിയേവാ"തി അനാഗാമീനം അരഹന്താനഞ്ച ന സമ്ഭവന്തിയേവ. മഹാആദീനവരാസിദസ്സനത്ഥം സോകാദിവചനം ഹോതീതി യോജനാ. "തേസം"തി അഞ്ഞേസം പച്ചയാനം. "ലദ്ധാ"തി അത്ഥതോ ലദ്ധാ. "തദവിനാഭാവിഭാവലക്ഖണേനാ"തി ഏത്ഥ തേന തേന പച്ചയേന അവിനാഭാവീനം ഭാവോ, സോ ഏവ ലക്ഖണന്തി വിഗ്ഗഹോ. "പരത്ഥ പീ"തി ഇതോ പരേസു തണ്ഹുപാദാന ഭവഗ്ഗഹണേനാതിആദീസുപി. "ആദിതോ"തിആദിമ്ഹി. വിഭാവനിപാഠേ. "കിലേസഭാവസാമഞ്ഞതോ"തി കിലേസഭാവേന സമാനത്താ സദിസത്താ. "ലക്ഖിതബ്ബ ധമ്മേഹീ"തി വിഞ്ഞാണാദീഹി. "പഠമേന ദുതീയസ്സാ"തി പഠമസങ്ഖേപേന സദ്ധിം ദുതീയസ്സ സങ്ഖേപസ്സ ഏകാ സന്ധീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "ലോകസ്സ പാകട വോഹാരേനാ"തി കിലേസധമ്മാ കമ്മധമ്മാ ച ലോകേ ഹേതൂതി പാകടാ ഹോന്തി. വിപാകധമ്മാ പന ഫലന്തി പാകടാ. ഏവം ലോകേ പാകട വോഹാരേന. ഇധ പന കിലേസധമ്മകമ്മധമ്മാ വാ ഹോന്തു, വിപാകധമ്മാ വാ, യോ യോ പച്ചയപക്ഖേ ഠിതോ, സോ സോ ഹേതൂതിപി വത്തബ്ബോയേവ. യോ യോ പച്ചയുപ്പന്ന പക്ഖേ ഠിതോ, സോ സോ

ഫലന്തിദസ്സേന്തോ “ഹേതുഫലസദ്ദാപനാ”തിആദിമാഹ. അട്ഠകഥാ പാഠേ. “സജ്ജന്തസ്സാ”തി സംവിദഹന്തസ്സ. “ആയൂഹന സങ്ഖാരാ നാമാ”തിആദിതോ പട്ഠായ സമുച്ചയനസങ്ഖാരാ നാമ. “ദക്ഖിണം”തി ദാനവത്ഥും. ദക്ഖിണോദകം വാ. “എത്ഥ ചാ”തി ഇമസ്മിം തതീയപഞ്ചകേ ച. “വുത്തനയേനേ വാ”തി പഥമപഞ്ചകേ വുത്തനയേനേവ. വിഭാവനിപാഠേ. “ആയതിം പടിസന്ധിയാ പച്ചയചേതനാ ഭവോ നാമാ”തി ഇദം ഉദ്ദേസപാളിയം യഥാദിട്ഠംപാഠവസേനേവ വുത്തം. തഥാ പുരിമകമ്മഭവസ്മിം ഇധ പടിസന്ധിയാ പച്ചയചേതനാ സങ്ഖാരാ നാമാതി ഇദഞ്ച. ഇധ പന പുബ്ബേയേവ ദ്വീസുഹേതുപഞ്ചകേസു ദ്വിന്നം സങ്ഖാര കമ്മഭവാനം സങ്ഗഹിതത്താ അട്ഠകഥായം വുത്തനയേനേവ ദ്വിന്നം സങ്ഖാര കമ്മഭവാനം വിസേസോ യുത്തോ. തേനാഹ “തം ഇധ ന യുജ്ജതീ”തി. “സങ്ഗഹിതത്താ”തി പുബ്ബേയേവ സങ്ഗഹിതത്താ. “എതം”തി വിഭാവനി വചനം. “ധമ്മവിഭാഗരക്ഖണത്ഥം”തി വിഭങ്ഗേ ഭവപദേ ഉപപത്തിഭവസ്സപി വിഭത്തത്താ എവം വിഭത്തസ്സ ധമ്മവിഭാഗസ്സ രക്ഖണത്ഥം. ഫലപഞ്ചകതോ അനഞ്ഞംപി ഉപപത്തിഭവം അഞ്ഞംവിയ കത്വാ ‘ഉപപത്തിഭവസങ്ഖാതോ ഭവേകദേസോ’തി വുത്തം. സോ ച ഉപപത്തിഭവോ നാമ പച്ചുപ്പന്നഹേതൂഹി നിബ്ബത്തത്താ ചതുത്ഥേ ഫലപഞ്ചകേ എവ സങ്ഗഹിതോ. തസ്മാ തേന ഉപപത്തിഭവസദ്ദേന ചതുത്ഥ പഞ്ചകമേവ ഗഹിതന്തി യുത്തം. ഇതരഥാ ദ്വേ ഫലപഞ്ചകാനി വിപാകവട്ടന്തി വുത്തേ സിദ്ധമേവ ഹോതി. എവഞ്ചസതി അവസേസാ ചാതി എത്ഥ ദുതീയഫലപഞ്ചകമേവ അവസിട്ഠം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. “അവിജ്ജാ നാമ മോഹോ, സോ ച അകുസല മൂല”ന്തിആദി അഭിധമ്മേ മൂലയമകേ മൂലനാമേന ആഗതത്താ വുത്തം. ദ്വീസുപനഭവ ചക്കേസു പുരിമചക്കേ അവിജ്ജാ ആദി ഹോതി. പച്ഛിമചക്കേ തണ്ഹാ. ആദി ച നാമ മൂലന്തി ച സീസന്തി ച വത്തും വട്ടതീതി പരിയായം ദസ്സേതും “അഥവാ”തിആദി വുത്തം .“ആഗമനസമ്ഭാരേസൂ”തി അതീതഭവതോ ഇമംഭവം ആഗമനസമ്ഭാരേസു. തണ്ഹാ എവ സീസം കത്വാ വുത്താതി യോജനാ. “തേസം അന്തരേ”തി അവിജ്ജാസങ്ഖാരാനം അന്തരേ. തണ്ഹായ ഓകാസോ നത്ഥീതി കസ്മാ വുത്തം. നനു അവിജ്ജായ സതി, തണ്ഹാ നാമ എകന്തേന സമ്ഭവതിയേവ. സാ ച സങ്ഖാരാനം ബലവപച്ചയോ ഹോതി. തസ്മാ സാ അവിജ്ജാ പച്ചയാ തണ്ഹാ, തണ്ഹാ പച്ചയാ സങ്ഖാരാതി വത്തബ്ബാ സിയാതി. തം പരിഹരിതും “അയഞ്ഹീ”തിആദിവുത്തം.
പടിലോമപടിച്ചസമുപ്പാദോ നാമ അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോതി എവം പവത്തോ പടിച്ചസമുപ്പാദോ. “ജരാമരണമുച്ഛായാതിആദി നവത്തബ്ബം സിയാ”തി ജരാമരണമുച്ഛായാതിആദിവചനം അനുലോമപടിച്ചസമുപ്പാദ സമ്ബന്ധ വചനന്തി കത്വാ വുത്തം. “ഉപരിവട്ടമൂല ധമ്മപ്പടിപാദകാനം”തി ഉപരി ദുതിയാനാഗതഭാവാദീസു അവിജ്ജാതണ്ഹാ സങ്ഖാതാനം വട്ടമൂലധമ്മാനം നിയോജകാനം. “തേ പീ”തി സോകാദയോ ദുക്ഖധമ്മാപി. “ആസവസമ്ഭൂതാ”തി ആസവേഹി സമ്ഭൂതാ സഞ്ജാതാ. “തേസം”തി സോകാദീനം ദുക്ഖധമ്മാനം. “ജരാമരണങ്ഗേ ഗഹണം”തി ദ്വാദസസു അങ്ഗേസു ജരാമരണങ്ഗേ സങ്ഗഹണം. “പവഡ്ഢതീ”തി ഭുസം വഡ്ഢതി. “ആസവസമുദയാ”തി ആസവസമുപ്പാദാ. “അവിജ്ജാസമുദയോ”തി അവിജ്ജാസമുപ്പാദോ. “അവിജ്ജാപച്ചയാസങ്ഖാരാതീ”തി എത്ഥ ഇതിസദ്ദോ ആദിഅത്ഥോ. “നാനാബ്യസന ഫുട്ഠസ്സാ”തി ഞാതിബ്യസനാദീഹി നാനാബ്യസനേഹി ഫുട്ഠസ്സ, വിഹിംസിതസ്സ. “യതോ”തി യം കാരണാ, അവിജ്ജാതണ്ഹാനം വഡ്ഢനകാരണാ. “വട്ടം”തി സങ്ഖാരാദികം ഭവചക്കം.

സംമുയ്ഹനം സമ്മോഹോ. പരിയേസനം പരിയേട്ഠി. വിപച്ചതീതി വിപാകോ. വിപാകോ ഏവ വേപക്കം. സമ്മോഹോ വേപക്കം അസ്സാതി സമ്മോഹവേപക്കം. തഥാ പരിയേട്ഠിവേ പക്കഞ്ചാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതി "തദുഭയം"തിആദിനാ. തദുഭയം വിപാകം ഏതസ്സാതി കത്വാ ദുക്ഖം സമ്മോഹവേപക്കന്തി ച പരിയേട്ഠിവേപക്കന്തി ച വുച്ചതീതി യോജനാ. അപി ച, സമ്മോഹം വിപാചേതി സഞ്ജനേതീതി സമ്മോഹ വേപക്കം. ഏവം പരിയേട്ഠിവേപക്കന്തിപി യുജ്ജതി. "കിച്ഛം"തി കസിരം ദുക്ഖം ആപന്നോ. "മിയ്യതീ"തി മരതി. "ച വതീ"തി സങ്കമതി. "ഉപപജ്ജതീ"തി ഭവന്തരം ഉപേതി. "അഥ ച പനാ"തി ഏവംഭൂതസ്സ സതോ. "ജരാമരണസ്സാ"തി ജരാമരണ സങ്ഖാതസ്സ ഇമസ്സ ദുക്ഖസ്സാതി സമ്ബന്ധോ. "നിസ്സരണം"തി നിഗ്ഗമനം. "നപ്പജാനാതീ"തി അയം ലോകോ നപ്പജാനാതി. "ആഗതിയാ"തി ഇമസ്മിം ഭവേ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണുപ്പത്തിവസേന ആഗമനേന. "ഗതിയാ ചാ"തി അനാഗതഭവേ ജാതിപാതുബ്ഭാവവസേന ഗമനേന ച. ആദിസങ്ഖാതോ പുബ്ബപരിയന്തോ യസ്സ അത്ഥീതിആദിമന്തം. ന ആദിമന്തം അനാദിമന്തം. "വട്ടപ്പവത്തസ്സാ"തി തിവിധവട്ടസങ്ഖാതസ്സ പബന്ധപ്പവത്തസ്സ. ജാതിയാ വുത്തായ സബ്ബാനി തസ്സാ നിദാനാനി വുത്താനി ഏവ ഹോന്തീതി കത്വാ "ജാതിയാ ഏവ വാ"തി വുത്തം. "ഇച്ചേവം"തി ഇതി ഏവം. തഥ അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാതിആദിനാ നയേന പട്ഠപേസി മഹാമുനീതി സമ്ബന്ധോ. ആചരിയ വാദേപന "ഇച്ചേവം"തി ജരാമരണ മുച്ഛായാതിആദിനാനയേന. ആബന്ധം അനാദികന്തി സമ്ബന്ധോ. ഇധപി തമേവ സമ്ബന്ധം ഗഹേത്വാ യോജേതി "ഇച്ചേവം ആബന്ധന്തി. ല. പുനപ്പുനം ആബന്ധം"തി. അവിജ്ജാ ആദിമ്ഹി വുത്താ. തസ്മാ സാ സയം അഹേതു അപച്ചയാ ഹുത്വാ വട്ടസ്സ ആദിപച്ചയഭൂതാ ഹോതീതി ചോദനാ. തം പരിഹരതി "വട്ടസ്സാ"തിആദിനാ. "വട്ടകഥായ സീസഭൂതത്താ"തി വട്ടസ്സ ആദിനാമ നത്ഥി. തസ്സ പന പവത്തി നിവത്തിയോ അത്ഥി. ജാനന്തേഹി താസം പകാസനത്ഥായ പടിച്ചസമുപ്പാദകഥാനാമ വട്ടകഥാ ഏകന്തേന കഥേതബ്ബാ ഹോതി. കഥേന്തേഹി ച വട്ടധമ്മാനം മജ്ഝേ കതമസ്സ ധമ്മസ്സ കിച്ചം വട്ടപ്പവത്തത്ഥായ പധാനതരം ഹോതീതി ജാനിതബ്ബം ഹോതി. തദാ കിച്ചവസേന പധാനതരം ഏകം ധമ്മം മൂലം സീസം കത്വാ വട്ടകഥാ കഥേതബ്ബാതി. ഇദം വട്ടകഥായ സീസം നാമ. തത്ഥ അവിജ്ജാ നാമ മോഹോ. സോ ച മുയ്ഹനകിരിയാ. അന്ധഭാവകരണഞ്ചസ്സ കിച്ചം. ന ച പഞ്ഞാ ചക്ഖുസ്സ അന്ധഭാവകരണ സദിസം അഞ്ഞം വട്ടസ്സ പവത്തത്ഥായ പധാനകിച്ചം നാമ അത്ഥി. തസ്മാ അവിജ്ജാ ഏവേത്ഥ സബ്ബപ്പധാന കിച്ചത്താ വട്ടകഥായ സീസഭൂതാ ഹോതി. ഏവം വട്ടകഥായ സീസഭൂതത്താ സാ ആദിമ്ഹി വുത്താതി. "അനാദികഭാവോ ഏവ ദസ്സിതോ"തി അനാദികഭാവോ ദസ്സിതോ ഏവ. നോ ന ദസ്സിതോതി അത്ഥോ. ഇതി ഏതം അത്ഥജാതം പച്ചക്ഖതോ സിദ്ധം. "ഇധാ"തി ഇമസ്മിംഭവേ. "തസ്സാ"തി അതീത ഭവപരിയാപന്നായ അവിജ്ജായ. "അഞ്ഞായ അവിജ്ജായ ഏവാ"തി അതീതഭവതോപി പുരിമഭവേ സിദ്ധായ അഞ്ഞായ അവിജ്ജായ ഏവ. "തസ്സാപീ"തി പുരിമതരഭവേ അവിജ്ജായപി. "അത്തഭാവോ"തി പുരിമതരോ അത്തഭാവോ. "പധാന പച്ചയഭൂതത്താ"തി പുബ്ബേ വുത്തനയേന അന്ധഭാവകരണ കിച്ചത്താ വട്ടപ്പവത്തിയാ പധാന പച്ചയഭൂതാ ഹോതി. ഏവം പധാനപച്ചയഭൂതത്താ. "തസ്സ തസ്സാതി നിട്ഠാനമേവ ന പഞ്ഞായേയ്യാ"തി തസ്സ പച്ചയസ്സ പച്ചയോ വത്തബ്ബോ. തസ്സപി പച്ചയസ്സ പച്ചയോ വത്തബ്ബോതി ഏവം വസ്സസതമ്പി വസ്സസഹസ്സംപി നിട്ഠാനമേവ ന പഞ്ഞായേയ്യ.

‘‘വുത്തോയേവാ’’തി അവിജ്ജായ പച്ചയോ വുത്തോയേവ. ‘‘പഞ്ചനീവരണാതിസ്സവചനീയം’’തി പഞ്ചനീവരണ ധമ്മാ അവിജ്ജായ ആഹാരോതി വചനീയം ഭവേയ്യ. തത്ഥ ‘‘ആഹാരോ’’തി ബലവപച്ചയോ വുച്ചതീതി.

പടിച്ചസമുപ്പാദനയാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൬൩൭**. പട്ഠാനനയേ. ‘‘ഹേതു ച സോ പച്ചയോ ചാ’’തി ഏത്ഥ ലോഭോ ഹേതുജാതികത്താ ഹേതു ച ഹോതി. ആരമ്മണാനന്തരാദി പച്ചയേന അഞ്ഞധമ്മസ്സ പച്ചയോ ച ഹോതീതി അത്ഥസ്സ സമ്ഭവതോ ‘‘ഹേതു ഹുത്വാ പച്ചയോ’’തി വണ്ണേതി. ഏവം വണ്ണിതേപി ‘‘ഹേതു ഹുത്വാ പച്ചയോ’’തി ഹേതു ഹോന്തോ പച്ചയോതി അത്ഥേ സതി, സോ യേവത്ഥോ സമ്ഭവതീതി ‘‘പുന ഹേതുഭാവേന പച്ചയോ’’തി വണ്ണേതി. ഏത്ഥ സിയാ, ഹേതു ച സോ പച്ചയോ ചാതി ഏത്ഥ പദ ദ്വയം ഏകധമ്മാധികരണത്താ തുല്യാധികരണം ഹോതി. ഹേതുഭാവേന പച്ചയോതി ഏത്ഥ പന പദദ്വയം തുല്യാധികരണം ന ഹോതി. പുരിമ പദഞ്ഹി ധമ്മ ഭാവപ്പധാനം, പച്ഛിമം ധമ്മപ്പധാനന്തി. ഏവം സന്തേ തുല്യാധികരണം വാക്യം ഭിന്നാധികരണം കത്വാ വണ്ണേതീതി ന യുത്തമേതന്തി. നോ ന യുത്തം. മുഖ്യോപചാരമത്തേന നാനത്ഥത്താ. പച്ഛിമവാക്യംഹി മുഖ്യവചനം. പുരിമവാക്യം ഉപചാര വചനം. ഉപചാരവചനേ ച ഉപചാരത്ഥോ യുജ്ജതി. മുഖ്യവചനേ മുഖ്യത്ഥോതി. ‘‘ഹേട്ഠാവുത്തമേവാ’’തി പകിണ്ണകസങ്ഗഹേ വുത്തമേവ. ഹിനോന്തി ഏത്ഥാതി ഹേതു. ഹിനോന്തി ഏതേനാതി ഹേതു. തത്ഥ ‘‘ഹിനോന്തീ’’തി സുട്ഠുപതിട്ഠഹന്തി. കേ പതിട്ഠഹന്തീതി ആഹ ‘‘സഹജാത ധമ്മാ’’തി. കഥഞ്ച സുട്ഠുപതിട്ഠഹന്തീതി ആഹ ‘‘വുദ്ധി വിരുള്ഹി വേപുല്ലപത്തവസേനാ’’തി. കസ്മാ തേ സുട്ഠു പതിട്ഠഹന്തീതി. പതിട്ഠിതട്ഠാനസ്സ പതിട്ഠിതകാരണസ്സ വാ ഥാമബലസമ്പന്നത്താതി ദസ്സേതും ‘‘ആരമ്മണേ ദള്ഹനിപാതിനാ ഥാമബലസമ്പന്നേനാ’’തി വുത്തം. ഹേതുവിസേസനഞ്ചേതം. ആരമ്മണേ ദള്ഹനിപാതിമ്ഹി ഥാമബലസമ്പന്നേ ഏത്ഥ ധമ്മേതിപി യോജേതബ്ബം. ഉപകാരകോതി ച ഉപലദ്ധിയേവാതി സമ്ബന്ധോ. ‘‘യാദിസേനസഭാവേനാ’’തി ഹേതുഭാവാദിസഭാവേന. ‘‘ഉപലദ്ധിയേവാ’’തി കസ്മാ വുത്തം. നനു ഉപകാരക സദ്ദോ കത്താരം വാ കാരേതാരം വാ വദതീതി. വോഹാരമത്തേന വദതി. ധമ്മതോ പന കത്താ വാ കാരേതാ വാ നത്ഥീതി ദസ്സേതും ‘‘ന ഹി സഭാവ ധമ്മേസൂ’’തിആദിമാഹ. യദി ധമ്മതോ കത്താവാ കാരേതാവാ നത്ഥി. കസ്മാ ഉപകാരകോതി വുച്ചതീതി ആഹ ‘‘തഥാ ഉപലദ്ധിയം പനാ’’തിആദിം.

ആരമ്മണപച്ചയേ. ‘‘അജ്ഝോലമ്ബമാനാ’’തി ആരമ്മണ കരണവസേന അധിഓലമ്ബമാനാ. ‘‘ആരമ്മണഭാവേനാ’’തി ഗോചരവിസയഭാവേന.

അധിപതിപച്ചയേ. ‘‘ഗരുകതാ’’തി അസ്സാദനാഭിനന്ദനാദിവസേന വാ സദ്ധാപസാദാദിവസേന വാ ഗരുകതാ. ‘‘സാമിനോ വിയ ദാസേ’’തി സാമിനോ അത്തനോദാസേ അത്തനോവസേ വത്തയമാനാ വിയ. സഹജാതാധിപതി പന ഹേട്ഠാ സമുച്ചയ സങ്ഗഹേ വുത്തോതി ഇധ ന വുത്തോ.

അനന്തരപച്ചയദ്വയേ. ‘‘അന്തരം’’തി ഛിദ്ദം വിവരം. ‘‘സന്താനം’’തി ചിത്തസന്താനം. ‘‘സന്താനാനുബന്ധവസേനാ’’തി ചിത്തസന്താനം പുനപ്പുനം ബന്ധനവസേന. ഉപ്പാദനന്തി സമ്ബന്ധോ. ‘‘ധമ്മന്തരസ്സാ’’തി നാമക്ഖന്ധ

ധമ്മന്തരസ്സ. ''അനന്തര പച്ചയതാ''തി അനന്തരപച്ചയ കിച്ചന്തി വുത്തം ഹോതി. യം കിഞ്ചി ധമ്മന്തരം. ''പുരിമപച്ഛിമഭാഗപ്പവത്താനം''തി നിരോധസ്സ അസഞ്ഞീഭവസ്സ ച പുരിമഭാഗേ ച പച്ഛിമഭാഗേ ച പവത്താനം. ''ചിത്തുപ്പാദാനം പീ''തി നിരോധസ്സ പുബ്ബഭാഗേ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതന കുസല ക്രിയ ചിത്തുപ്പാദാനം. പച്ഛാഭാഗേ അനാഗാമിഫല അരഹത്തഫലചിത്തുപ്പാദാനം . അസഞ്ഞീഭവസ്സ പുബ്ബഭാഗേ കാമഭവേ ചുതി ചിത്തുപ്പാദാനം. പച്ഛാഭാഗേ കാമഭവേ ഏവ പടിസന്ധി ചിത്തുപ്പാദാനം. തേസു പന കഥം അനന്തരം നാമ സിയാ. ദ്വിന്നം ദ്വിന്നം പുരിമഭാഗ പച്ഛിമ ഭാഗാനം മജ്ഝേ അചിത്തകസ്സ കാലസ്സ അചിത്തകസ്സ രൂപസന്താനസ്സ ച അന്തരികത്താതി ചോദനാ. തം പരിഹരിതും ''ന ഹി അഭാവഭൂതോ''തിആദി വുത്തം. ''തേസം''തി ദ്വിന്നം ദ്വിന്നം ചിത്തുപ്പാദാനം. രൂപധമ്മോ അന്തരം ന ച കരോതി നാമ. അരൂപധമ്മാനം അനന്തരതാ നാമാതിആദിനാ യോജനാ ഹോതി. ''തഥാപവത്തന സമത്ഥതാ''തി ഏകീഭൂതാനം വിയ അത്തനോ അനന്തരേ ധമ്മന്തരം ഉപ്പാദനേ സമത്ഥതാ.

സഹജാതപച്ചയേ. ''യേ പന ധമ്മാ''തി പച്ചയുപ്പന്ന ധമ്മാ. ''അത്തനീ''തി പച്ചയ ധമ്മോ വുച്ചതി.

''അഞ്ഞമഞ്ഞം ഉപത്ഥമ്ഭന്തം തിദണ്ഡം വിയാ''തി ഭൂമിയം അഞ്ഞമഞ്ഞം നിസ്സായ ഉസ്സിതാ തയോദണ്ഡാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഉപത്ഥമ്ഭന്താ വിയ. ''പുരിമേനാ''തി പുരിമേന സഹജാത പച്ചയേന. ''ഇതരീതരോ പത്ഥമ്ഭനം''തി അഞ്ഞമഞ്ഞോ പത്ഥമ്ഭനം.

''സൂദോ''തി ഭത്തകാരകോ. ''ഉക്ഖലീ''തി ഭത്തപചനകുമ്ഭീ. ''വുട്ഠിധാരാ''തി മേഘവുട്ഠിധാരാ. ''ഉപനിസ്സയോ''തി ഭത്തുപ്പത്തിയാ ഉപനിസ്സയോ. ''താസു അസതീ''തി സാലിക്ഖേത്ത വുട്ഠിധാരാസു അസതി. ''ബലവതരട്ഠേനാ''തി ബലവതരനിസ്സയട്ഠേന. ''പകതൂപനിസ്സയോ''തി ഏത്ഥ ''പകതോ''തി ഭുസം കതോ. തേനാഹ ''സുട്ഠുകതോ''തി. കരണഞ്ച അത്തനോ സന്താനേ സുട്ഠുഉപ്പാദനഞ്ച സുട്ഠുഉപസേവനഞ്ച ദട്ഠബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. ''വുത്തപ്പകാരേനാ''തി 'യഥാ കതേ സതീ'തിആദിനാ വുത്തപ്പകാരേന.

''നിസ്സയാരമ്മണ ധമ്മാ ഏവാ''തി നിസ്സയ പച്ചയ ധമ്മ ആരമ്മണ പച്ചയ ധമ്മാ ഏവ. ''പുരേജാതതാമത്തവിസിട്ഠാ''തി ഏത്ഥ മത്തസദ്ദേന നിസ്സയാരമ്മണസത്തിതോ വിസും പുരേജാതസത്തി നാമ നത്ഥീതി ദസ്സേതി. വിസും പുരേജാതസത്തി നാമ അത്ഥീതിപി വദന്തി. തം വാദം ദസ്സേതും ''ആചരിയാനന്ദത്ഥേരേനാ''തിആദിമാഹ. ഏത്ഥ പഞ്ചവത്ഥൂനി ച പഞ്ചാരമ്മണാനി ച പുരേജാതത്താ ഏവ സുട്ഠുബലവതായ പഞ്ചവിഞ്ഞാണാനം വത്ഥു കിച്ച ആരമ്മണ കിച്ചാനി സാധേന്തി. തഥാ ഹദയവത്ഥു ച മനോധാതു മനോവിഞ്ഞാണധാതൂ നന്തി. അയം വിസും പുരേജാതസത്തി വിസേസോതി വദേയ്യ. സച്ചം. സുദ്ധമനോ ദ്വാരേപന ഇധ ഠത്വാ നിരയേസു ഏവരൂപാനി നിരയഗ്ഗിരൂപാനി അത്ഥി. ഇദാനി ദേവേസു ച ഏവരൂപാനി ദിബ്ബരൂപാനി അത്ഥീതി ചിന്തയന്താനമ്പി, തേസു പുരേ ഏവരൂപാനി ഉപ്പജ്ജിംസൂതി വാ, തേസു അനാഗതേ ഏവരൂപാനി ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തീതി വാ ചിന്തയന്താനംപിതാനി രൂപാനി നിബ്ബിസേസാനി ഹുത്വാ മനോവിഞ്ഞാണാനം ആരമ്മണ പച്ചയത്തം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ പുരേ ജാതാനി ഹുത്വാ തദാ വിജ്ജമാനാനി പച്ചുപ്പന്നരൂപാനി ആരമ്മണ പുരേജാതപച്ചയോ.

ഇതരാനി ആരമ്മണ പച്ചയോ ഏവ. ന ചേത്ഥ പുരേജാതാനം പച്ചുപ്പന്നരൂപാനം പുരേജാതത്തേന വിസേസോ അത്ഥി. ന ച താനി പുരേജാതപച്ചയോ ന ഹോന്തി. യദി വിസും പുരേജാതസത്തിവിസേസോ പുരേജാതപച്ചയോതി വദേയ്യ. താനി പുരേജാതപച്ചയോ നാമ ന ഭവേയ്യും. കസ്മാ, താദിസസ്സ വിസേസസ്സ നത്ഥിതായ. ന ച നഭവന്തി. കസ്മാ, പുരേജാതമത്തവിസേസസ്സ അത്ഥിതായ. ഏത്ഥ വദേയ്യും, പഞ്ചദ്വാരേസു പന പുബ്ബേ വുത്തനയേന വിസും പുരേജാതസത്തിവിസേസോ ദിസ്സതീതി. കിഞ്ചാപിദിസ്സതി. സോ പന ബഹുവിധാനം നിസ്സയ പച്ചയ ആരമ്മണപച്ചയാനം മജ്ഝേ നിസ്സയ സത്തിവിസേസോ ഏവ, ആരമ്മണ സത്തിവിസേസോ ഏവ ചാതി. അപി ച വിസും പുരേജാത സത്തിവിസേസോ നാമ നത്ഥീതി ഇദം യഥാവുത്തേ സുദ്ധമനോദ്വാരേ തബ്ബിസേസാഭാവം സന്ധായ വുത്തം. വിസും പുരേജാത സത്തിവിസേസോ നാമ അത്ഥീതി ഇദം പഞ്ചദ്വാരേസു തബ്ബിസേസസ്സ അത്ഥിഭാവം സന്ധായ വുത്തന്തി. യം രുച്ചതി, തം ഗഹേതബ്ബം.

പച്ഛാജാതപച്ചയേ. “രുക്ഖപോതകാനം വിയാ”തി പച്ഛാ ആസിഞ്ചിയമാനം ഉദകം രുക്ഖപോതകാനം വുദ്ധവിരുള്ഹഭാവം പാപേത്വാ ഉപത്ഥമ്ഭനവസേന ഉപകാരകോ വിയാതി യോജനാ. ആഹാരം ആസിം സതീതി ആഹാരാസാ. ജിഘച്ഛാ, പിപാസാ, തണ്ഹാ. തായ സമ്പയുത്താ ചേതനാതി വിഗ്ഗഹോ. സാ പന ആഹാരാസാ ചേതനാ ഉപത്ഥമ്ഭതി യേവാതി സമ്ബന്ധോ. “അയമത്ഥോ”തി ‘സുപാകടേനാ’തിആദിനാ വുത്തോ അയമത്ഥോ. സബ്ബാചേസാവിചാരണാ ഗിജ്ഝോപമായ ഉപമാമത്തഭാവം നീവാരേതോ ഹോതീതി.

ആസേവന്തി തം പച്ചയ ധമ്മം പച്ചയുപ്പന്നാ ധമ്മാതി ആസേവനം. ഏതേന ഭുസോ പച്ചയുപ്പന്ന ധമ്മേഹി ആസേവിതബ്ബത്താ ആസേവനന്തി വുച്ചതീതി ദസ്സേതീതി. “തം”തി തം പുരിമം പുരിമം പച്ചയ ധമ്മം. “ഭജന്തീ”തി ഉപേന്തി. കേ ഭജന്തീതി ആഹ “അപരാപരം ഉപ്പജ്ജമാനാ ധമ്മാ”തി. “ധമ്മാ”തി ച അനന്തരുപ്പന്നാ ചിത്തചേതസികാ ധമ്മാ. കഥഞ്ച തം തേഭജന്തീതി ആഹ “സുട്ഠുസേവമാനാ വിയ ഭജമാനാ വിയ പവത്തന്തീ”തി. വിയ സദ്ദേന ലോകേ കിഞ്ചിജനം കേചിജനാ കേനചി അത്ഥേന സുട്ഠുസേവന്താ വിയാതി ദസ്സേതി. കഥം സുട്ഠുസേവിയമാനാ വിയ ഹോന്തീതി ആഹ “തസ്സ പുരിമസ്സാ”തിആദിം. പുരിമസ്സ അനന്തരസ്സ ചിത്തുപ്പാദസ്സാതി അത്ഥോ. “സബ്ബപരിപൂരം ആകാരം”തി ജവവേഗസഹിതേഹി വിജാനന ഫുസനാദീഹി സാവജ്ജാന വജ്ജാദീഹി ച സബ്ബേഹി ജവനഗുണേഹി പരിപൂരം ആകാരം. “ആസേവേതീ”തി മം സുട്ഠു സേവഥാതി നിയോജേന്തം വിയ ഹോതി. തേനാഹ “അത്തനോ വാസം”തിആദിം. തത്ഥ “വാസം”തി വാസനം. “സുട്ഠു ഗാഹാപേതീ”തി പരിപുണ്ണം ദേതീതി വുത്തം ഹോതി. ഏതേന യഥാ ലോകേ ഏകോ പരേസം യഥിച്ഛിതം ദേതി. ഏവം ദേന്തം പന പരേ ഭജന്തിയേവ. മം ഭജഥാതി നിയോജനകിച്ചം നത്ഥി. ഏവമേവ ഇധപി സുട്ഠുവാസദാനമേവ ഭജാപനം നാമാതി ദസ്സേതി. “വഡ്ഢേതി വാ”തി ഏതേന ആസേവനാ ഭാവനാ വഡ്ഢനാതി ഇമംപരിയായത്ഥം വദതി. പുരിമാഭിയോഗോ നാമ ആദിതോ പട്ഠായ സജ്ഝായനാദികമ്മേസു യഥാസത്തി യഥാബലം വാ യാമകരണം. തഥാ കരോന്തസ്സ തം ഉഗ്ഗഹണ കമ്മം ഉപരൂപരി പഗുണഭാവം ഗച്ഛതീതി.

“ആസേവനട്ഠേനാ”തി വഡ്ഢാപനട്ഠേന, ഉപകാരകോതി സമ്ബന്ധോ. “സജാതിയാനം”തി കുസലാദിഭാവേന സമാനജാതികാനം.

കായങ്ഗാഭിസങ്ഖരണം നാമ കായസഞ്ചേതനാകിച്ചം. വാചങ്ഗാഭിസങ്ഖരണം വചീസഞ്ചേതനാകിച്ചം. ചിത്തങ്ഗാഭിസങ്ഖരണം മനോസഞ്ചേതനാകിച്ചം. “കിരിയാഭാവേനാ”തി ദസ്സനസവനാദികിച്ചേസു ഗമനഠാന നിസജ്ജാദികിച്ചേസു സംവിധാനകിരിയാഭാവേന. “വത്ഥുമ്ഹീ”തി ഗബ്ഭവത്ഥുമ്ഹി. യഥാവുത്താഭിസങ്ഖരണകിച്ചം നാമ കായങ്ഗവാചങ്ഗ ചിത്തങ്ഗാഭിസങ്ഖരണ കിച്ചം. “തദഭിസങ്ഖരണവേഗജനിതം”തി തസ്സ കായങ്ഗാദികസ്സ അഭിസങ്ഖരണവേഗേന ജനിതം കിരിയാവിസേസ നിധാനകിച്ചന്തി സമ്ബന്ധോ. “സന്താനേ”തി ചിത്തസന്താനേ.

വിപച്ചനഭാവോ ച നാമ പാതുഭാവോതി സമ്ബന്ധോ. നിരുസ്സാഹ സന്തഭാവോ നാമ കുസലാ കുസലാനം വിയ കായങ്ഗവാചങ്ഗാഭിസങ്ഖരണ കിച്ചേസു ച ആയതിം വിപച്ചന കിച്ചേസു ച നിരുസ്സാഹഭാവേന സന്തഭാവോ. ന കിലേസു പസന്തഭാവേന. ചിത്താഭിസങ്ഖരണ കിച്ചേസുപന സമ്പയുത്തചേതനാവസേന യഥോപട്ഠിതേസു ആരമ്മണേസു സമ്പയുത്തധമ്മാനം ഏകതോ സന്നിപാതഗമനുസ്സാഹമത്തം അത്ഥി. തതോപരം പന സുപിന ദസ്സന കിച്ചംപി നത്ഥീതി. “മന്ദമന്ദാകാരേനാ”തി മന്ദതോ അതിമന്ദാകാരേന. കിഞ്ചിജാനന ചിത്തം നാമ കമ്മാദി ആരമ്മണം അപ്പമത്തകംപി ജാനനം വീഥിചിത്തം. തസ്സ പവത്തിയാ.

“അരൂപിനോ”തി അരൂപലക്ഖണ സമങ്ഗിനോ. നാമലക്ഖണ സമങ്ഗീനോതി വുത്തം ഹോതി. “ജനയന്താപീ”തി സഹജാത ധമ്മേ ജനേന്താപി. “സന്താനട്ഠിതിയാ”തി പബന്ധപ്പതിട്ഠാനസ്സ.

“കസ്മാപനേത്ഥാ”തിആദീസു. “ഭാവിന്ദ്രിയ ദ്വയം”തി ഇത്ഥിന്ദ്രിയ പുരിസിന്ദ്രിയ ദ്വയം. “ഇധാ”തി ഇമസ്മിം ഇന്ദ്രിയപച്ചയേ. കസ്മാ ന ഗഹിതം. നനു ഇത്ഥിലിങ്ഗാദീനം പവത്തികാരണത്താ ഇധ ഗഹേതബ്ബമേവാതി അധിപ്പായോ. ജനകത്തം നാമ ജനക കിച്ചം. ഏവം സേസേസുപി. “ഏതംതയംപി നത്ഥീ”തി ജനകത്താദികിച്ചത്തയംപി നത്ഥി. ഏവംസന്തേകഥം ലിങ്ഗാദീനം പവത്തികാരണം ഹോതീതിആഹ “കേവലം പനാ”തിആദിം. “ദ്വയം”തി ഇത്ഥിഭാവപുമ്ഭാവ ദ്വയം. ന ഇന്ദ്രിയ പച്ചയത്തേന ഇന്ദ്രിയം നാമ ഹോതി. യഥാഹി ഏകോ രാജാ അത്തനോ വിജിതേ ഗേഹാനി കരോന്തി. ഏവം കരോന്തൂതി ഗേഹസണ്ഠാനം പട്ഠപേതി. സബ്ബേജനാ തഥേവ കരോന്തി, നോ അഞ്ഞഥാ. തത്ഥ രാജാ ഗേഹുപ്പത്തിയാ ച ഗേഹട്ഠിതിയാ ച കിഞ്ചി കിച്ചം ന കരോതി. ഗേഹസാമികാവാ ഗേഹവഡ്ഢകിനോ വാ കരോന്തി. കരോന്താ പന രഞ്ഞാ പട്ഠപിതം സണ്ഠാനം അനതിക്കമിത്വാവ കരോന്തി. ഏവമേവ മിദം ദട്ഠബ്ബം. ഉപഗന്ത്വാ ഝായനട്ഠേനാതി സമ്ബന്ധോ. ഉപസദ്ദോ ഉപനിസ്സയ പദേവിയ ഉപരി അത്ഥോ. “ഉപരീ”തി ച ഥാമബലവുദ്ധിവസേനാതി ആഹ “തസ്മിം വാ”തിആദിം. “തസ്മിം”തി ആരമ്മണേ.

“സുഗതി ദുഗ്ഗതി നിബ്ബാന സമ്പാപകട്ഠേനാ”തി വുത്തം. സോ അത്ഥോ അബ്യാകതമഗ്ഗങ്ഗേസു നത്ഥി. ഏവഞ്ചസതി താനി കഥം മഗ്ഗപച്ചയത്തം ഗച്ഛന്തീതി ആഹ “ഏത്ഥ ചാ”തിആദിം. “സമ്മാദസ്സനാദിനാ”തി സമ്മാദസ്സന സങ്കപ്പനാദിനാ. “തേസം”തി സമ്മാദിട്ഠീനം. “തേസം പീ”തി അബ്യാകത ഭൂതാനം

സമ്മാദിട്ഠീനമ്പി. ‘‘തേനേവട്ഠേനോ’’തി സമ്മാദസ്സനാദിനാ ലക്ഖണട്ഠേന. അഥവാ. ‘‘തേനേവട്ഠേനോ’’തി സുഗതി നിബ്ബാന സമ്പാപകട്ഠേനേ വാതി അത്ഥോ. ഏവഞ്ചസതി സഹേതുകാ വിപാക ക്രിയാ ബ്യാകതധമ്മാപി തേനേവട്ഠേന സബ്ബസോ കുസലസദിസാ സിയുന്തി. ന സിയും, പച്ചയ വേകല്ലത്താ. വിപാകാബ്യാകതാഹി കമ്മവേഗേന സന്താനേ പതിതമത്തത്താ നിരുസ്സാഹസന്തസഭാവതോ തം സമ്പയുത്താ ചേതനാ നാനക്ഖണിക കമ്മപച്ചയത്തം ന ഗച്ഛതി. കിരിയാബ്യാകതാ ച നിരനുസയസന്താനേ ഉപ്പന്നത്താ തം സമ്പയുത്തചേതനാപി തപ്പച്ചയത്തം ന ഗച്ഛതിയേവ. തസ്മാ തേസു വിപാക ക്രിയാബ്യാകതേസു സമ്മാദിട്ഠാദീനിപി സുഗതി സമ്പാപകട്ഠം ന സാധേന്തി. കിലേസപ്പഹാന കിച്ചസ്സ അഭാവതോ നിബ്ബാന സമ്പാപകട്ഠമ്പി നസാധേന്തി. സഭാവ ലക്ഖണവേകല്ലതാപന തേസം സമ്മാദിട്ഠാദീനം നത്ഥിയേവ. തസ്മാ താനി മഗ്ഗപച്ചയേ സങ്ഗഹിതാനീതി. ഇന്ദ്രിയ ധമ്മേസു അരൂപിന്ദ്രിയാനം ആധിപ്പച്ച കിച്ചം അരൂപധമ്മേ സ്വേവ ഫരതി. രൂപധമ്മാ പന തം സമുട്ഠിതത്താ ഏവ തപ്പച്ചയുപ്പന്നേസു വുത്താ. തഥാ ഹേതു കമ്മ മഗ്ഗ ഝാനേസു. തേന വുത്തം ‘‘ഏസനയോ കമ്മിന്ദ്രിയഝാനപച്ചയേസുപീ’’തി. തത്ഥ കമ്മസദ്ദേന നാനക്ഖണിക പച്ചയോ ഗഹേതബ്ബോ.

‘‘സമ്പയുത്താസങ്കാ സമ്ഭവതീ’’തി സഹജാതാ നാമധമ്മാ തം സമുട്ഠാന രൂപേഹി, പച്ഛാജാതാ ച അത്തനോ അത്തനോ പച്ചയുപ്പന്നരൂപേഹി, വത്ഥു ധമ്മാ ച തന്നിസ്സിതനാമധമ്മേഹി കാലതോ ച ഠാനതോ ച ഏക സമ്ബന്ധത്താ തേസു സമ്പയുത്താസങ്കാ സമ്ഭവതി. ‘‘വിപ്പയുത്തപച്ചയപ്പസങ്ഗോ നത്ഥീ’’തി ആരമ്മണാനന്തരാദിപച്ചയാപി അത്തനോ പച്ചയുപ്പന്നേഹി സമ്പയുത്താ ന ഹോന്തി. തസ്മാ തേപി വിപ്പയുത്തപച്ചയ ഭാവേന വത്തബ്ബാതി ഏവരൂപോ വിപ്പയുത്തപച്ചയപ്പസങ്ഗോ തേസു ആരമ്മണ പച്ചയാദീസു നത്ഥീതി അധിപ്പായോ.

‘‘ഹേട്ഠാവുത്തപ്പകാരേസു ഏവാ’’തി ഏത്ഥ ഏവസദ്ദേന പച്ചയന്തരം ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. യദി പച്ചയന്തരം ന ഹോതി, ന വത്തബ്ബോയേവ. കസ്മാ, ദേസകസ്സ പുനരുത്തിനിരത്ഥകവാദിതാ പത്തിതോതി. നോ ന വത്തബ്ബോ. കസ്മാ, ലോകേ യോ സയം നത്ഥി, വിഗതോ ഹോതി. സോ കസ്സ പച്ചയോ ഭവിതും അരഹതീതി ഏവരൂപസ്സ മിച്ഛാഭിനിവേസസ്സ പഹാനതോ. തേന ഇമമത്ഥം ഞാപേതി, ലോകേ കേചിധമ്മാ സയം അത്ഥികാലേ ഏവ അഞ്ഞേസം പച്ചയാ ഹോന്തി, നോ നത്ഥികാലേ. കേചി ധമ്മാ സയം നത്ഥികാലേ ഏവ അഞ്ഞേസം പച്ചയാ ഹോന്തി, നോ അത്ഥികാലേതി അയഞ്ചവിഭാഗോ അവസ്സം ഇച്ഛിതബ്ബോ യേവാതി. ‘‘ഓകാസദാനസങ്ഖാതേനാ’’തി തസ്സ അഞ്ഞസ്സ ചിത്തുപ്പാദസ്സ ഉപ്പത്തിയാ ഓകാസദാനസങ്ഖാതേന.

സുത്തന്തേ, അത്ഥീതി അയ മേകോ അന്തോതി സത്താനം സേട്ഠസാരഭൂതോ അത്താനാമ അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ നിച്ചകാലം അത്ഥി. ഉച്ഛേദോ വാ വിമോക്ഖോ വാ സബ്ബസോ നത്ഥി. അയം സസ്സതവാദോ നാമ ഏകോവിസമന്തോ ഏകാവിസമാകോടി. നത്ഥീതി സത്തോനാമ ഏകഭവപരമോ ഹോതി, മരണതോ പരം നത്ഥി. ഏകന്തേന ഉച്ഛിജ്ജതി. അയം ഉച്ഛേദവാദോ നാമ ദുതീയോ വിസമന്തോ ദുതീയാവിസമകോടി. ഇമേ പടിച്ച സമുപ്പാദം അജാനന്താനം ഉഭോവിസമന്താ നാമ. ജാനന്താനം പന താദിസോ അത്താനാമ നത്ഥി, യോ അത്ഥീതി വാ നത്ഥീതി വാ വത്തബ്ബോ ഭവേയ്യ.

സുദ്ധധമ്മപ്പബന്ധോ ഏവ അത്ഥി. തസ്സ ച യാവ അവിജ്ജാ അപ്പഹീനാ ഹോതി, താവ ഉച്ഛേദോ നാമ നത്ഥി. അവിജ്ജായ പന പഹീനായ തതോപരം ന പവത്തതി. അത്ഥി നാമ ന ഹോതി. അയം അന്തദ്വയമുത്തോ മജ്ഝിമഞായോ നാമ. ബഹും നാനത്ഥ സമ്ഭവം വണ്ണേന്തിയേവ. വണ്ണേന്താനംപി തേസം ബഹു പയോജനം നത്ഥി യേവാതി അധിപ്പായോ.

പച്ചയുദ്ദേസാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**ഏത്തവ്വ**. പച്ചയനിദ്ദേസേ. "പഞ്ചധാ"തി പഞ്ചവിധേഹി പച്ചയേഹി. "ഏകധാ"തി ഏകവിധേന പച്ചയേന. ഏവം സേസേസുപി. "അവിച്ഛേദായാ"തി അവിച്ഛേദത്ഥായ. "പടിപാദനായാ"തി യോജനത്ഥായ. യോ കോചി ചിത്തുപ്പാദോ അവിരുദ്ധസ്സ യസ്സ കസ്സചി ചിത്തുപ്പാദസ്സ പച്ചയോ ന ന ഹോതീതി യോജനാ. "പുനുപ്പന്നാനം"തി നിരുജ്ഝിത്വാ പുന ഉപ്പന്നാനം. "പുരിമാനി ജവനാനീ"തി ഏത്ഥ മഗ്ഗോ ഗോത്രഭുതോ ആസേവന പച്ചയം ലഭതി. ഫലസ്സ പന സോ ഭിന്നജാതികത്താ ആസേവന പച്ചയോ ന ഹോതി. ഫലം പന സബ്ബസോ ആസേവന മുത്തം ഹോതി. തസ്മാ തദുഭയം ഇധ പുരിമജവനസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീതി വുത്തം "മഗ്ഗ ഫലജവനവജ്ജാനീ"തി. ഫലജവനവജ്ജാനം പച്ഛിമാനം ജവനാനം. "സബ്ബാകാരപാരിപൂരം"തി ഏത്ഥ കുസലാദിജാതിപി സങ്ഗഹിതാതി വുത്തം "ജാതിമത്തേനപീ"തി. അഭിന്നാ ഏവ സിയും. ന പന ഭിന്നാ ഹോന്തി. കദാചി കേചിഭിന്നാ ഏവ ഹോന്തി. തസ്മാ ഭിന്നജാതികാ ധമ്മാ. ല. ന സക്കോന്തീതി യോജനാ. "കാമാവചരഭാവതോ മഹഗ്ഗതാനുത്തരഭാവപത്തി നാമാ"തി ചിത്തസന്താനസ്സാതി അധിപ്പായോ. ഗോത്ര ഭുചിത്തം കാമഭൂമി. ഝാനചിത്തം മഹഗ്ഗതഭൂമി. മഗ്ഗചിത്തം ലോകുത്തര ഭൂമി. കമ്മചേതനായ നിരുദ്ധായപി തസ്സാ പവത്താകാരോ നനിരുജ്ഝതി. ചിത്തസന്താനം അനുഗച്ഛതി. സോ ഏവ ആയതിം വിപാകധമ്മരാസി ഹുത്വാ പാതുബ്ഭവതി. തസ്മാ സോ വിപാകസ്സ ബീജസങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. സോ ച യാവ ന വിപച്ചതി. താവ സംസാരപ്പവത്തിയാ സതി, അന്തരാ വിനട്ഠോ നാമ ന ഹോതി. തസ്മാ കമ്മചേതനാ ഉപ്പജ്ജമാനാ ചിത്തസന്താനേ തസ്സ ബീജസ്സ നിധാനത്ഥായ ഉപ്പജ്ജതി, നിരുജ്ഝമാനാ ച നിദഹിത്വാ ഏവ നിരുജ്ഝതീതി വുത്തം "അത്തനോ പവത്താകാരസങ്ഖാത ബീജനിധാനഞ്ചാ"തി. "ചേതനായ ഹോതീ"തി ചേതനായ സാധാരണം ഹോതി. പുരേജാതാ സാലരുക്ഖപോതകാ പച്ചയാ ഹോന്തീതി സമ്ബന്ധോ. പുരിമചിത്തക്ഖണേസു ഉപ്പന്നാ ചതുസമുട്ഠാനികരൂപധമ്മാതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം. "ആഹാരജകായോ"തി ഏവം വുത്താതി പാഠസേസോ. "പച്ഛാ ജാതേനാ"തി പച്ഛാജാതപച്ചയേന പയോജനം നത്ഥി. ജിണ്ണപതരുക്ഖസ്സ ഉദകാസിഞ്ചനം വിയ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "യദഗ്ഗേനാ"തി യേനകാരണ കോട്ഠാസേന. "വത്ഥു രൂപം"തി നിരോധാസന്നം ഹദയവത്ഥു രൂപം. "ഏവമയം പീ"തി ഏവം അയം പച്ഛാജാതപച്ചയോപി. വിവിധേന ആകാരേന ഫരണം കാലന്തര ദേസന്തര ഗമനം വിപ്ഫാരോ. മഹന്തോ വിപ്ഫാരോ യസ്സാതി സമാസോ. "വത്ഥുമ്ഹീ"തി ഹദയവത്ഥുമ്ഹി. പഞ്ചഹി ഖന്ധേഹി വോകിണ്ണോ സമ്മിസ്സോതി പഞ്ചവോകാരോ. കാമ രൂപഭവോ . വിനാ ഉപ്പജ്ജിതും ന സക്കോതി. രൂപവിരാഗഭാവനാബലേന രൂപസ്സ അവിക്ഖമ്ഭിതത്താതി അധിപ്പായോ. "പുരേജാതം വാ"തി ഏകചിത്തക്ഖണാതീതേ പുരേജാതം വാ. "വഡ്ഢനപക്ഖേ ഠിതം വാ"തി തതോ പച്ഛാ യാവ അട്ഠമ ചിത്തക്ഖണാ വഡ്ഢനപക്ഖേ ഠിതം വാ. "ഉപ്പന്നം വത്ഥൂ"തി ഉപ്പന്നം വത്ഥുരൂപം. "ഏത്ഥാ"തി ഇമസ്മിം പുരേജാത

പച്ചയേ. കിഞ്ചാപി ദിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. "പച്ചനീയേ"തി പച്ചനീയ വാരേ. "തം"തി ആരമ്മണപുരേജാതം. തസ്സ ആരമ്മണസ്സ അപരിബ്യത്തത്താവാതി സമ്ബന്ധോ. കാരണം വദന്തി പട്ഠാനടീകാചരിയാ. അരൂപഭവേ മരണാസന്നകാലേ കസ്സചി ഗതിനിമിത്തു പട്ഠാനം അട്ഠകഥാസു വുത്തമേവ. ഏവഞ്ചസതി, തത്ഥ ആരമ്മണ പുരേജാതം ലദ്ധബ്ബമേവ. പട്ഠാനേപന തസ്മിംഭവേ സബ്ബം പുരേജാതപച്ചയം പടിക്ഖിപതി. കസ്മാ ഇതി ചേ, വത്ഥു പുരേജാതപച്ചയസ്സ തത്ഥ അലദ്ധബ്ബത്താതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന "ആരുപ്പേവിയാ"തി വുത്തം. ഏത്ഥ ച പട്ഠാനേ അരൂപഭവേ ദ്വേപി പുരേജാതപച്ചയാ പടിക്ഖിത്താ, തസ്മാ സബ്ബേപി അരൂപ പുഗ്ഗലാ സബ്ബംപി രൂപധമ്മം ആരമ്മണം ന കരോന്തീതിപി വദന്തി. ഏവഞ്ച കത്വാ ആരമ്മണ സങ്ഗഹദീപനിയം 'അസഞ്ഞീഭവതോ ചുതാനം വിയ അരൂപഭവതോ ചുതാനംപി ഗതിനിമിത്തഭൂതം കാമപടിസന്ധിയാ ആരമ്മണം ഭവന്തരേ കേനചിദ്വാരേന അഗ്ഗഹിതം, കേവലം കമ്മബലേനേവ ഉപട്ഠാപിത'ന്തി വുത്തം. "ഗൂഥകുണപാദീനീ"തി ഗൂഥഞ്ച മതപൂതിസരീരാനി ച. "ഏവം വുത്തേഹീ"തി പട്ഠാനേ വുത്തേഹി. തേ പന അകുസലാ ധമ്മാ കഥം ചതുഭൂമിക കുസലാനം ഉപനിസ്സയ പച്ചയാ ഹോന്തീതി ആഹ "തത്ഥ ആനന്തരിയ വജ്ജാനീ"തിആദിം. തത്ഥ ആനന്തരിയ കമ്മകതാനം കിലേസാവരണ കമ്മാവരണേഹി സമന്നാഗതത്താ ഝാനമഗ്ഗപ്പടിലാഭോ നാമ നത്ഥീതി വുത്തം "ആനന്തരിയ വജ്ജാനീ"തി. "താനീ"തി രാഗാദീനി അകുസലാനി ചതുഭൂമിക കുസലാനം ഉപ്പത്തിയാ ബലവനിസ്സയാ ഹോന്തീതി യോജനാ. "സമതിക്കമമുഖേനാ"തി പട്ഠാനേ അകുസലോ ധമ്മോ കുസലസ്സ ധമ്മസ്സ ഉപനിസ്സയ പച്ചയേന പച്ചയോതി ഏതസ്സ പഞ്ഹസ്സ വിഭങ്ഗേ പാണം ഹന്ത്വാ തസ്സ പടിഘാതത്ഥായ ദാനം ദേതി, സീലം സമാദിയതി, ഉപോസഥകമ്മം കരോതി, ഝാനം ഉപ്പാദേതി, മഗ്ഗം ഉപ്പാദേതി, അഭിഞ്ഞം ഉപ്പാദേതീതി വുത്തം. തത്ഥ "തസ്സ പടിഘാതത്ഥായാ"തി തസ്സ പാണാതിപാതകമ്മസ്സ പടിഹനനത്ഥായ പഹാനത്ഥായ സമതിക്കമനത്ഥായാതി വുത്തം ഹോതി. സോ ചേ പാണാതിപാതീ പുഗ്ഗലോ പുന സംവേഗം ആപജ്ജിത്വാ തസ്സ കമ്മസ്സ സമതിക്കമനത്ഥായ ദാനം ദേതി, സീലം സമാദിയതി, ഉപോസഥ കമ്മം കരോതി. തദാ തം പാണാതി പാതകമ്മം തം പുഗ്ഗലം ദാനകമ്മേനിയോജേതി നാമ. തഥാ സീലകമ്മേ ഉപോസഥ കമ്മേതി. യഥാഹി രാജാ ഏവം വദേയ്യ ഇമസ്മിം ദിവസേ യോ ഉപോസഥം നുപവസതി, തം ഘാതേസ്സാമീതി. തദാ സബ്ബേപി നാഗരാ ഉപോസഥം ഉപവസേയ്യും. ഏവമിദം ദട്ഠബ്ബം. രാജാവിയ ഹി തസ്സ പാണാതിപാതകമ്മം. നാഗരാ വിയ സോ പാണഘാതകോ. ഉപോസഥ കമ്മ കുസലാനി വിയ തസ്സ ദാനസീല ഉപോസഥ കമ്മ കുസലാനീതി. "ഝാനം ഉപ്പാദേതി, മഗ്ഗം ഉപ്പാദേതി, അഭിഞ്ഞം ഉപ്പാദേതീ"തി പദേസുപി ഏസേവനയോ. ഏവം സമതിക്കമമുഖേന ഏകംപി അകുസലം സബ്ബാനി ചതുഭൂമിക കുസലാനി ഉപനിസ്സയ സത്തിയാ ജനേതി പവത്തേതീതി വേദിതബ്ബം. "താനിയേവ സബ്ബാനീ"തി ആനന്തരിയ കമ്മസഹിതാനിസബ്ബാനി അകുസലാനിയേവ സബ്ബേസം അകുസലാനം അബ്യാകത ധമ്മാനം ഉപ്പത്തിയാ ബലവനിസ്സയാ ഹോന്തീതി യോജനാ. ദാനസീലാദയോ കുസലാ ധമ്മാ. സുട്ഠു ബലവം കമ്മം അധിപ്പേതം, ന ദുബ്ബലം. ഉപനിസ്സയട്ഠാനത്താ. തേസംപി രൂപധമ്മാനം ബലവനിസ്സയാ നനുഹോന്തീതി സമ്ബന്ധോ. കഥം ഹോന്തീതി ആഹ "ബഹിദ്ധാരുക്ഖതിണാദീനം"തിആദിം. തത്ഥ പഥവീരസ ആപോരസവസ്സോദക ബീജാനി രുക്ഖതിണാദീനം ബലവനിസ്സയാ ഹോന്തി. മൂലഭേസജ്ജാദീനി അജ്ഝത്തം സന്താനം ബലവനിസ്സയാ ഹോന്തീതി യോജനാ.

“പകതസ്സേവാ”തി പഥമതരം കതസ്സ ഉപ്പാദനാദികമ്മസ്സേവ. “ന ഏവം രൂപസന്താനേനാ”തി ഏവം രൂപസന്താനേന ഉപ്പാദിതാ ഉപസേവിതാ ധമ്മാ നത്ഥി. “തം”തി ഉതുബീജാദികം. കമ്മാദികഞ്ച. “പകതം”തി പുരേതരം ഉപ്പാദിതഞ്ച ഉപസേവിതഞ്ച. സചേതനസ്സേവ ചേതനം പകപ്പനം പകരണന്തി സമ്ബന്ധോ. ചേതനം പകപ്പനം പകരണം നാമാതി അത്ഥോ. “പകപ്പനം”തി ച സംവിധാനം. “കിഞ്ചീ”തി കിഞ്ചികമ്മോദികം ഉതുഭോജനാദികഞ്ച. അത്തനോ ച ഉപ്പന്നാ രാഗാദയോ പരസ്സ ച സന്താനേ പരസ്സ ച ഉപ്പന്നാ രാഗാദയോ അത്തനോ ച സന്താനേതി യോജനാ . “നിദസ്സനം”തി ഉദാഹരണം ഹോതി. മനോപദോസികദേവാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ദിസ്വാ അത്തനോ മനം പദൂസേന്തി. ബാള്ഹം ഇസ്സാധമ്മം ഉപ്പാദേന്തി. തസ്മിംയേവ ഖണേ ചവന്തി. തേസം ദ്വേ ഇസ്സാധമ്മാ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ബലവനിസ്സയാ ഹോന്തീതി. കാമാവചര കുസലസ്സ ബലവനിസ്സയാ ഹോന്തീതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. വിഭാവനിപാഠേ. ഝാന മഗ്ഗ ഫല വിപസ്സനാദിഭേദം ആലമ്ബണം പച്ചവേക്ഖന അസ്സാദനാദി ധമ്മേ അത്താധീനേ കരോതീതി യോജനാ. “അത്താധീനേ”തി അത്തായത്തേ അത്താബദ്ധേ. പട്ഠാനേ പഞ്ഹവാരേ ദാനം ദത്വാ സീലംസമാദിയിത്വാ ഉപോസഥകമ്മം കത്വാ തം ഗരും കത്വാ പച്ചവേക്ഖതി. പുബ്ബേ സുചിണ്ണാനി ഗരും കത്വാ പച്ചവേക്ഖന്തീതിആദിനാ ആഗതത്താദാന സീല. ല. നിബ്ബാനാനി ചേവാതി വുത്തം. രാഗം ഗരുംകത്വാ അസ്സാദേന്തി, അഭിനന്ദതീതിആദിനാ, ചക്ഖും ഗരും കത്വാ അസ്സാദേന്തീതിആദിനാ ച ആഗതത്താ “രാഗ ദിട്ഠി ചക്ഖു സോതാദീനിചാ”തി വുത്തം. “പരത്ഥ പീ”തി പരതോ നിസ്സയ പച്ചയാദീസുപി. “സോ ഏവാ”തി പച്ചുപത്ഥമ്ഭകോ ഏവ. “കിഞ്ചീ”തി കിഞ്ചിമത്തംപി. മഹാഭൂതേ കിഞ്ചി ഉപത്ഥമ്ഭേതും ന സക്കോന്തീതി യോജനാ. നനു ആഹാര രൂപം മഹാഭൂതേ ഉപത്ഥമ്ഭേതും സക്കോതി. ജീവിതരൂപഞ്ച കമ്മജമഹാഭൂതേ അനുപാലേതുന്തി. സച്ചം. ഇധ പന സഹജാതപച്ചയ കിച്ചം അധിപ്പേതം. തേസഞ്ച ദ്വിന്നം സഹജാതപച്ചയ കിച്ചം നത്ഥി. തം പരതോ ആവീ ഭവിസ്സതീതി. “വത്ഥു വിപാകാനം”തി വത്ഥുരൂപം വിപാകാനം. പട്ഠാനപാഠേ. ആരമ്മണഞ്ച, നിസ്സയോ ച, പുരേജാതഞ്ച, വിപ്പയുത്തോ ച, അത്ഥി ച, അവിഗതോ ചാ,തി ഛസുപച്ചയേസു ഘടിതേസു തീണി വിസജ്ജനാനി ലബ്ഭന്തീതി യോജനാ. തീണി വിസജ്ജനാനി നാമ വത്ഥു കുസലാനം ഖന്ധാനം ഛ ഹി പച്ചയേഹി പച്ചയോ. വത്ഥു അകുസലാനം, വത്ഥു അബ്യാകതാനന്തി. ഏത്ഥ ച അത്തനോ അജ്ഝത്തം വത്ഥും ആരബ്ഭ വത്ഥു മേ അനിച്ചന്തിആദിനാ സമ്മസന്തസ്സ വത്ഥുരൂപം കുസലാനം ഖന്ധാനം ഛഹി പച്ചയേഹി പച്ചയോ. ഏതം മമ, ഏസോ ഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ,തി ഉപാദിയന്തസ്സ വത്ഥു രൂപം അകുസലാനം. ഉഭയത്ഥപി ആവജ്ജനക്ഖണേ അബ്യാകതാനം. അരഹതോ പന തം അനിച്ചന്തിആദിനാ സമ്മസന്തസ്സ ക്രിയാബ്യാകതാനം ഖന്ധാനന്തി. തേനാഹ “പച്ചുപ്പന്നം വത്ഥും”തിആദിം. തത്ഥ “പച്ചുപ്പന്നം വത്ഥും”തി അത്തനോ പച്ചുപ്പന്നം വത്ഥും. അധിട്ഠാനവിധാനേ പന ആകാസ ഗമനേ രൂപകായം ആരബ്ഭചിത്തം വിയ കായം ലഹുകം അധിട്ഠഹന്തസ്സ തപ്പരിയാപന്നം വത്ഥു അഭിഞ്ഞാചിത്ത ദ്വയസ്സാതി യോജേതബ്ബം. “അനിട്ഠോഠാനേ”തി ജവനചിത്തസ്സ ആവജ്ജനേന വിനാ ഉപ്പജ്ജനം നാമ കത്ഥചി ഇച്ഛിതബ്ബം ഹോതി. കത്ഥചി അനിച്ഛിതബ്ബം. തത്ഥ നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠാനേ, മഗ്ഗവീഥീസു ഗോത്രഭുവോദാനട്ഠാനേ, ആഗന്തുക ഭവങ്ഗട്ഠാനേതി ഇദം ഇച്ഛിതബ്ബട്ഠാനം നാമ. ഇതോ അഞ്ഞം അനിച്ഛിതട്ഠാനം നാമ. ഏവം അനിച്ഛിതബ്ബേ ഠാനേതി അത്ഥോ. “പകതികാലേ”തി മരണാസന്നകാലതോ അഞ്ഞസ്മിംകാലേ. “താനിവാ”തി

അത്തനോ അത്തനോ നിസ്സയവത്ഥൂനിവാ. “അഞ്ഞം വാ”തി വത്ഥുതോ അഞ്ഞം രൂപാദികം വാ. “ഭിന്നാരമ്മണാനി നാമാ”തി അഞ്ഞം ആവജ്ജനസ്സ ആരമ്മണം, അഞ്ഞം ജവനാനന്തി ഏവം ജവനാനി ആവജ്ജനേന ഭിന്നാരമ്മണാനി വാ. തേന വുത്തം “പച്ഛാഉപ്പന്നാനീ”തിആദി. “തേസം”തി വീഥിചിത്താനം. “തദേവാ”തി തം ഏവവത്ഥു രൂപം. “വത്ഥു ചാ”തി നിസ്സയോ ച. “തേസം”തി അട്ഠകഥാചരിയാനം. ന ഹി ഗഹേതും സക്കോന്തീതി സമ്ബന്ധോ. സേസമേത്ഥ സുബോധം. “കസ്മാ വുത്തം”തിആദീസു. “തസ്സ യക്ഖസ്സാ”തി ഇന്ദകനാമസ്സ തസ്സയക്ഖസ്സ. “ഇതരേസംപീ”തി സംസേദജോപപാതികാനംപി. “ദുവിധേനാ”തി രൂപജനന കിച്ചം രൂപൂപത്ഥമ്ഭന കിച്ചന്തി ഏവം ദുവിധേന. അഥവാ “ദുവിധേനാ”തി അജ്ഝത്താഹാരസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭനം ബഹിദ്ധാഹാരസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭനന്തി ഏവം ദുവിധേന. “തഥാരൂപാനഞ്ചാ”തി അപ്പനാപത്തകമ്മവിസേസേന സിദ്ധാനഞ്ച. “അജ്ഝത്താഹാരോപീ”തി പിസദ്ദേന യഥാവുത്തജീവിതിന്ദ്രിയഞ്ച അരൂപാഹാരേ ച സമ്പിണ്ഡേതി. “വത്ഥുവിപാകാനം”തി വത്ഥുരൂപം വിപാകാനം. “സബ്ബഥാ”തി അബ്യായപദം. തഞ്ച സബ്ബവിഭത്തിയുത്തം. ഇധ പന പച്ചത്തവചനന്തി ആഹ “സബ്ബഥാ”തി സബ്ബപ്പകാരന്തി. പകാരോ ച വേദിതബ്ബോതി സമ്ബന്ധോ. കഥം വേദിതബ്ബോതി ആഹ “തിവിധോ”തിആദിം. “സഹജാതേ സങ്ഗഹേതബ്ബം”തി പച്ചയഭാവേന സങ്ഗഹേതബ്ബം. സഹജനനം നാമ അത്തനാ സഹ ജനേന്തസ്സ സഹജനനം. തഞ്ച കമ്മചിത്താദീനം വിയ വിസും ജനനകിച്ചം ന ഹോതി. അത്തനി ഉപ്പജ്ജന്തേ ഏവ ഇതരാനി രൂപാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. അനുപ്പജ്ജന്തേ ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി ഏവരൂപം ജനനകിച്ചം വേദിതബ്ബം .“വിനാവ സഹുപ്പാദനകിച്ചേനാ”തി അത്തനാ സഹുപ്പാദനകിച്ചേ ആഹാരസ്സ ബ്യാപാരോ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. തേനേവ സഹജാതാനി ഉപത്ഥമ്ഭന്തോപി സഹജാതപച്ചയത്തം ന ഗച്ഛതീതി. ഏസനയോ രൂപജീവിതിന്ദ്രിയേപി. തേന വുത്തം “ജീവിതംപീ”തിആദി. “തീസൂ”തി ആരമ്മണഞ്ച ഉപനിസ്സയോ ച അത്ഥിചാതി ഇമേസു തീസു. ആരമ്മണാധിപതിമ്ഹി പുരേജാതാ രമ്മണാധിപതിപി അത്ഥി. സോ പുരേജാതത്ഥി പച്ചയോ ഏവാതി അത്ഥിപച്ചയേ സങ്ഗഹിതോ. “തസ്മിം കതേ പവത്തമാനാനം”തി തസ്മിം കമ്മേ കതേ തസ്സ കതത്താ ഏവ പവത്തമാനാനം. ആരമ്മണാകാരോ ഗോചരവിസയാകാരോ. “സന്താനവിസേസം കത്വാ”തി ബീജനിധാനം കത്വാതി അധിപ്പായോ. “തേ”തി ആരമ്മണപച്ചയ കമ്മ പച്ചയാ. “അകാലികോ”തി മഗ്ഗചേതനാവസേന അകാലികോ. സോഹി അത്തനോ അനന്തരേഫലം ജനേതി. തസ്മാ ആഗമേതബ്ബസ്സ ആയതികാലസ്സ അഭാവാ അകാലികോതി വുച്ചതി. അവസേസോ നാനക്ഖണികപച്ചയോ കാലികോ. “പച്ചയട്ഠേനാ”തി പച്ചയകിച്ചേന. ലോകപ്പവത്തിയാ കമ്മഹേതുകത്താതി സമ്ബന്ധോ. “ഫലഹേതൂ പചാരേനാ”തി ഫലഭൂതായ സബ്ബലോകപ്പവത്തിയാ ഹേതുഭൂതസ്സ കമ്മസ്സ നാമം ഫലമ്ഹി ആരോപേത്വാ വോഹാരേന സബ്ബേപി തേവീസതിപച്ചയാ കമ്മസഭാവം നാതിവത്തന്തീതി യോജനാ. കമ്മപച്ചയ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛന്തീതി വുത്തം ഹോതി. “വിജ്ജമാനാ യേവാ”തി അത്ഥിപച്ചയാ ഏവാതി വുത്തം ഹോതി. “സാസനയുത്തിയാ വിരുദ്ധമേവാ”തി ഏത്ഥ സാസനയുത്തി നാമ തീണിപിടകാനി. “വിരുദ്ധമേവാ”തി ആരമ്മണ പച്ചയഭൂതാ സബ്ബേ പഥവീ പബ്ബത നദീസമുദ്ദ അജടാകാസാദയോ ച സബ്ബാപഞ്ഞത്തിയോ ച നിബ്ബാനഞ്ച കമ്മസങ്ഖ്യം ഗച്ഛന്തീതി വദന്തോ ച, സബ്ബേ അതീതാനാഗത ധമ്മാ അത്ഥിപച്ചയാ ഏവാതി വദന്തോ ച, തീഹി പിടകേഹിപി വിരുജ്ഝതിയേവ. പട്ഠാനപാളിയാ പന വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. അത്ഥി സദ്ദോഹി പട്ഠാനേ പച്ചുപ്പന്നഭാവേന വിജ്ജമാനത്ഥോ. ന പരമത്ഥ ധമ്മ ഭാവേന. നാപിലോക

സമ്മുതിവസേന. ന ഹി പരമത്ഥ ധമ്മ ഭൂതാപി അതീതാനാഗതധമ്മാ ഇധ അത്ഥി സങ്ഖ്യം ഗച്ഛന്തി. നാപിപഞ്ഞത്തി ഹോതി.
"അഞ്ഞമഞ്ഞപ്പടിബദ്ധഓകാസേ"തി അഞ്ഞമഞ്ഞം നിസ്സയനിസ്സിതഭാവേ ന പടിബദ്ധേ കാമരൂപഭവോകാസേ. "യതോ"തി യമ്ഹാപടിസന്ധി വിഞ്ഞാണതോ. "യതോ"തി വാ യമ്ഹാസീസതോ, യമ്ഹാബീജതോ നിബ്ബത്തീതി യോജനാ. "ബീജതോ വിയ മഹാരുക്ഖസ്സാ"തി ബീജപച്ചയാ കളീരങ്കുരാദികസ്സ മഹാരുക്ഖസന്താനസ്സ നിബ്ബത്തിവിയ. പാളിപാഠേ. "ന ഓക്കമിസ്സഥാ"തി സചേ ന ഓക്കമേയ്യ. "സമുച്ഛിസ്സഥാ"തി അപിനുഖോ സമുച്ഛേയ്യ, വഡ്ഢേയ്യ. "വോക്കമിസ്സഥാ"തി സചേ വിഗമേയ്യ, വിനാസേയ്യ. "അഭിനിബ്ബത്തിസ്സഥാ"തി അപിനുഖോ അഭിനിബ്ബത്തേയ്യ, പാതുഭവേയ്യ. "വോച്ഛിജ്ജിസ്സഥാ"തി സചേഉച്ഛിജ്ജേയ്യ. "ആപജ്ജിസ്സഥാ"തി അപിനുഖോ ആപജ്ജേയ്യ. "യദിദം"തി യം ഇദം. "ഇദം"തി നിപാതമത്തം. "വിഞ്ഞാണം"തി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം. യം വിഞ്ഞാണം അത്ഥി. ഏസേവ വിഞ്ഞാണ ധമ്മോതി യോജനാ.
"രൂപുപ്പത്തിയാ"തി രൂപുപ്പാദസ്സ. വിഞ്ഞാണം പച്ചയോ ഏതസ്സാതി വിഞ്ഞാണ പച്ചയാ. രൂപുപ്പത്തി. "രൂപപ്പവേണിയാ"തി കമ്മജരൂപസന്തതിയാ. "ഉതുആഹാരാപീ"തി അജ്ഝത്ത ഉതുഅജ്ഝത്ത ആഹാരാപി. ഇദഞ്ച സമ്ഭവയുത്തി വസേന വുത്തം. അത്ഥതോ പന പുരിമുപ്പന്നായ രൂപപ്പവേണിയാ അസതി, അജ്ഝത്തം തേ ഉതുആഹാരാപി നത്ഥിയേവ. ബഹിദ്ധാ ഉതുപന അസതിപി പുരിമുപ്പന്നായ രൂപപ്പവേണിയാ രൂപം ന ജനേതീതി ന വത്തബ്ബം. ടീകാപാഠേ. "അരൂപം പനാ"തി അരൂപഭൂമിപന. "യസ്മിംരൂപേ"തി കമ്മജരൂപേ. "പച്ചയഭാവോ അത്ഥീ"തി പച്ഛിമരൂപുപ്പത്തിയാ പച്ചയസത്തി അത്ഥി. കസ്മാ വിഞ്ഞായതീതി ചേ. "പുത്തസ്സാ"തിആദിമാഹ. "ബീജഭാവസങ്ഖാതം"തി അമ്ബബീജാദീനം ബീജഭാവസങ്ഖാതം. "നിയാമരൂപം നാമാ"തി ഉതുവിസേസമാഹ. "യഥാ വാ തഥാ വാ"തി അനിയമതോതി വുത്തം ഹോതി. "യോനിഭാവസങ്ഖാതം"തി തം തം ഗോത്തകുലജാതീനം ജാതിഭാവസങ്ഖാതം. "നിയാമരൂപം"തി ഉതുവിസേസ സങ്ഖാതം നിയാമരൂപം. സദിസാനി രൂപസണ്ഠാനാനി യേസന്തി വിഗ്ഗഹോ. "പടിസന്ധിരൂപസ്സേവ ആനുഭാവോ"തി കലലകാലാദീസു ഉപ്പന്നസ്സ പടിസന്ധിരൂപസ്സേവ ആനുഭാവോ. പുന തമേവത്ഥം വിസേസേത്വാ ദസ്സേതും "അപിചാ"തിആദിമാഹ. "സമുദാഗതം"തി സുട്ഠു ഉപരൂപരിആഗതം. ഇത്ഥിഭാവാദിരൂപം ബീജരൂപഞ്ച നിയാമേതീതി സമ്ബന്ധോ. "നിയാമകം"തി നാനാവണ്ണസണ്ഠാനാദീനം നിയാമകം. "തഥേ ഇമസ്മിം ഭവേ"തിആദീസു. ധനഞ്ച ധഞ്ഞഞ്ച തതോ അവസേസാ സബ്ബേഉപഭോഗപരിഭോഗാചാതി വിഗ്ഗഹോ. വിജ്ജാ ച സിപ്പഞ്ച നാനാബഹുസ്സുതഞ്ച പരിയത്തി ചാതി ദ്വന്ദോ. "അനാഗതാനം താസം"തി താസം അഭിനവധനധഞ്ഞാദിസമ്പത്തീനം. "ഉപനിസ്സയ പച്ചയതാ"തി പുബ്ബയോഗകമ്മസ്സ ഉപനിസ്സയ പച്ചയതാ. തത്ഥ ധനധഞ്ഞഭോഗാനം പടിലാഭത്ഥായ പുബ്ബയോഗകരണം നാമ കസികമ്മ വാണിജ്ജകമ്മാദീനം കരണം. തത്ഥ കസികമ്മേ താവ ധനധഞ്ഞഭോഗാനം പടിലാഭത്ഥായ കസികമ്മകരണേ ധനധഞ്ഞഭോഗാ അനാഗതൂപനിസ്സയ പച്ചയോ. ഇദാനി കസികമ്മകരണം തസ്സ പച്ചയുപ്പന്നം. ധനധഞ്ഞ ഭോഗാനം പടിലാഭപരിഭോഗകാലേസു കസികമ്മകരണം അതീതൂപനിസ്സയ പച്ചയോ. തേസം പടിലാഭോ ച പരിഭോഗോ ച തസ്സ പച്ചയുപ്പന്നോ. കസികമ്മകരണക്ഖണേ പന ഖേത്ത, വത്ഥു, ബീജ, മേഘവുട്ഠിയോ ച നങ്ഗലാദീനി കസിഭണ്ഡാനി ച ഗോമഹിംസാ ച കമ്മകാരക പുരിസാ ച പച്ചുപ്പന്നൂപനിസ്സയോ. കസികമ്മകരണം തസ്സ പച്ചയുപ്പന്നം. കമ്മസാധികസ്സ

മാതാപിതാദയോ പുബ്ബപുരിസാ തസ്സ കമ്മസ്സ അതീതൂപനിസ്സയ പച്ചയോ. തം കമ്മം തസ്സ പച്ചയുപ്പന്നന്തി. ഏവം സേസേസുപി. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യം.

"പഞ്ചവിധ"ന്തിആദീസു. "സണ്ഠാനത്തം"തി അണു, തജ്ജാരീ, രഥരേണു, ലിക്ഖാദീനി ഉപാദായ സബ്ബേസം രൂപസണ്ഠാനാനം ഭാവോ സണ്ഠാനത്തം. "ഭാവോ"തി ച തേസം പവത്തി വുച്ചതി. "പവത്തി ഹേതൂ"തി ച പരമത്ഥ രൂപ ധമ്മാ ഏവ. "അനുപഗമനതോ"തി ഏത്ഥ സഭാവതോ അതിസുഖുമത്താ അനുപഗമനം വേദിതബ്ബം. അധിവചനസങ്ഖാതം നാമാഭിധാനന്തി വിഗ്ഗഹോ. "അധിവചനം"തി ച അത്ഥപ്പകാസകത്താ അധികം വചനം അധിവചനം. "നാമാഭിധാന"ന്തി ച നാമപഞ്ഞത്തി വുച്ചതി. "ഗഹേതബ്ബ ഭാവോ"തി ഇദം ചിത്തം നാമ, അയം ഫസ്സോനാമാതിആദിനാ കഥേന്താനം സന്തികാ നാമാഭിധാനം സുത്വാ തദനുരൂപസ്സ സഭാവത്ഥസ്സ ജാനനവസേന ഞാണേന ഗഹേതബ്ബഭാവോ. നാമ പഞ്ഞത്താനുസാരേന ജാനിതബ്ബത്താ നാമന്തി വുച്ചതീതി വുത്തം ഹോതി. ആരമ്മണേ നമതീതി നാമം. ആരമ്മണിക ധമ്മാ വാ ഏത്ഥ നമന്തീതി നാമന്തിപി യുജ്ജതി.

ഇമസ്മിം പച്ചയസങ്ഗഹേ പച്ചയധമ്മേസു പഞ്ഞത്തീനംപി സങ്ഗഹിതത്താ പഞ്ഞത്തി സങ്ഗഹോപി ഥേരേന ഇധ നിക്ഖിത്തോ. തത്ഥ "പഞ്ഞാപീയതീ"തി ഏത്ഥ പഞ്ഞാപനം നാമ വോഹാരട്ഠപനം. തഞ്ചഠപനം ദീഹികാരണേഹി സിജ്ഝതി വദന്താനം വോഹാരേന ച, സുണന്താനം സമ്പടിച്ഛനേന ചാതി ദസ്സേതും "അയം പീ"തിആദിമാഹ. "സമ്പടിച്ഛീയതീ"തി യഥാ പുബ്ബപുരിസേഹി വോഹരീയതി, തഥാ പച്ഛിമ ജനപരമ്പരാഹി വോഹരീയതീതി വുത്തം ഹോതി. പകാരേന ഞാപീയതീതി പഞ്ഞത്തീതിപി യുജ്ജതി. "ബ്യഞ്ജനത്ഥോ"തി മനുസ്സ, ദേവ, പഥവീ, പബ്ബതാദികോ സദ്ദത്ഥോ. "പഞ്ഞാപീയന്തീ"തി പകാരേന ഠപീയന്തി. സദ്ദപഞ്ഞത്തിം ആഹാതി അധികാരോ. അധിമത്തഭാവപ്പകാരോ നാമ പഥവീപബ്ബതാദീസു പഥവീധാതുയാ അധിമത്ത ഭാവവിസേസോ. നദീ സമുദ്ദോദകാദീസു ആപോധാതുയാ. അഗ്ഗിക്ഖന്ധേസു തേജോധാതുയാ. വാതക്ഖന്ധേസു വായോധാതുയാതി ഏവം അധിമത്ത ഭാവവിസേസോ. വിവിധേന പകാരേന പരിണമനം വിപരിണാമോതി ആഹ തഥാ തഥാ വിപരിണാമാകാരന്തി. പഥവീപബ്ബതാദിവോഹാരോ സണ്ഠിതാകാരം നിസ്സായ പവത്തോ ന ഹോതി. പഥവീ നാമ ഏവം സണ്ഠാനാ, പബ്ബതോ നാമ ഏവം സണ്ഠാനോതി സണ്ഠാനനിയമോ നത്ഥി. പംസുസിലാനം രാസിപുഞ്ജപ്പവത്തിമത്തേന വോഹാരോ സിദ്ധോതി വുത്തം "ന ഹി ഇധ സണ്ഠാനം പധാനം"തി. "കട്ഠാദയോ ഏവ വുച്ചന്തീ"തി തേ ഏവസണ്ഠാനനാനത്തം പടിച്ച നാനാവോഹാരേന വുച്ചന്തി. പഥവീ പബ്ബത നദീ സമുദ്ദാദീസു വിയ ഭൂതാനം പവത്തിവിസേസാകാരേനാതി വുത്തം "ന ഹി ഇധ സമൂഹോ പധാനം"തി. "ഉപാദാപഞ്ഞത്തീ"തി പഞ്ചക്ഖന്ധ ധമ്മേ ഉപാദായ തേഹി അനഞ്ഞം ഏകീഭൂതം കത്വാ പഞ്ഞത്തി. ന ആകാസ പഞ്ഞത്തി ദിസാദേസപഞ്ഞത്തിയോ വിയ തേഹി ഖന്ധേഹി മുഞ്ചിത്വാ പഞ്ഞത്തി. "യതോ"തി യമ്ഹാദിസതോ. "ലദ്ധപ്പകാസത്താ"തി ലദ്ധപ്പഭാസത്താ. "അഹസ്സാ"തി ദിവസസ്സ. ഉദ്ധുമാതകാദീനി 'ഉദ്ധുമാതകം പടികൂലം'തിആദിനാ പടികൂലവസേന മനസികരോന്തസ്സപി നിമിത്തം ഉപട്ഠഹന്തം ഭൂതവികാരപ്പകാരേന ഉപട്ഠഹതീതി കത്വാ ഭൂതനിമിത്തേ സങ്ഗണ്ഹാതി. "അട്ഠകഥായം"തി പുഗ്ഗലപഞ്ഞത്തി അട്ഠകഥായം. "താസം"തി ഭൂമിപബ്ബതാദികാനം അത്ഥ പഞ്ഞത്തീനം. "തഥാ തഥാ"തി അയം ഭൂമി, അയം

പബ്ബതോ, തിആദിനാ തേന തേന വോഹാരേന. അത്ഥാനം പരമത്ഥാനം ഛായാതി അത്ഥച്ഛായാ. "ഛായാ"തി ച നിമിത്തച്ഛായായോ വുച്ചന്തി. അത്ഥച്ഛായാനം ആകാരോ അത്ഥച്ഛായാകാരോ. "ആകാരോ"തി ച നാനാസമൂഹ നാനാസണ്ഠാനാദികോ ആകാരോ. അത്ഥോതി വാ സദ്ദാഭിധേയ്യോ വചനത്ഥോ. സോയേവ സമൂഹാകാരാദി നിമിത്ത മത്തത്താ അത്ഥച്ഛായാകാരോതി വുച്ചതീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതി "സദ്ദാഭിധേയ്യ സങ്ഖാതേനാ"തിആദിനാ. "ദബ്ബപ്പടിബിമ്ബാകാരേനാ"തി ദബ്ബസങ്ഖാതേന പടിബിമ്ബാകാരേന. "ഓലമ്ബിയാ"തി അവലമ്ബിത്വാ. "ഗണനൂപഗം കത്വാ"തി അയ മേകോ അത്ഥോ, ഇദമേകം വത്ഥൂതി ഏവം ഗണനൂപഗം കത്വാ. "ഇമേഛ്ച"തി ഇമേ ഛസദ്ദപഞ്ഞത്തി വോഹാരാ നാമ നാമകമ്മാദി നാമ. "അത്തനീ"തി നാമപദ സങ്ഖാതേ അത്തനി. അത്ഥ വിസയം ഏവ ഹുത്വാ പവത്തതി ഭാസഞ്ഞൂനന്തി അധിപ്പായോ. "നാമേ സതീ"തി അക്ഖരസമൂഹോ പദം, പദസമൂഹോ വാക്യന്തി ഏവം വുത്തേ നാമപദേ വിജ്ജമാനേ സതി. "തദുഗ്ഗണ്ഹന്താനം"തി തം തം നാമപദം വാചുഗ്ഗതകരണ വസേന ഉഗ്ഗണ്ഹന്താനം ജനാനം. "തദത്ഥാ"തി തസ്സ തസ്സ നാമ പദസ്സ അത്ഥാ. "ആഗച്ഛന്തി യേവാ"തി ഭാസഞ്ഞൂനം ഞാണാഭിമുഖം ആഗച്ഛന്തിയേവ. ഏതേന അത്തനി അത്ഥസ്സ നാമനം നാമ അത്ഥജോതന കിച്ചമേവാതി ദീപേതി. "സുണന്താനം ഞാണം"തി ഏത്ഥ "ഞാണം"തി ഉപലക്ഖണ വചനം, അകുസല വിഞ്ഞാണസ്സപി അധിപ്പേതത്താ. "തം തം അത്ഥാഭിമുഖം നാമേതീ"തി ആരമ്മണ കരണവസേന നാമേതി. "നാമഗ്ഗഹണ വസേനാ"തി അയം അസുകോനാമ ഹോതൂതി ഏവം നാമഗ്ഗഹണവസേന. "ധാരീയതീ"തി യാവജീവംപി അപ്പമുസ്സമാനം കത്വാ ധാരീയതി. നീഹരിത്വാ വുച്ചതി അത്ഥോ ഏതായാതി നിരുത്തി. "ഏതായാ"തി കരണഭൂതായ ഏതായനാമജാതിയാ. "അവിദിതപക്ഖേ"തി നാമപദം അസ്സുതകാലേ അവിഞ്ഞാതപക്ഖേ. "തതോ നീഹരിത്വാ"തി അവിദിതപക്ഖതോ ഞാണേന നീഹരിത്വാ. "കഥീയതീ"തി തം സുതകാലേ വദന്തേന സുണന്തസ്സ ആചിക്ഖീയതി ജാനാപീയതി. "അത്ഥസ്സാ"തി അവിദിതപക്ഖേ ഠിതസ്സ അത്ഥസ്സ. "ഏതസ്സേ വാ"തി നാമപദസ്സേവ. നാമപദന്തി ച ക്രിയ പദംപി , ഉപസഗ്ഗപദമ്പി, നിപാതപദമ്പി, പാടിപദികപദംപി, ഇധ നാമപദന്ത്വേവ വുച്ചതി. "വിസേസനഭൂതാനം"തി അഞ്ഞപദത്ഥസമാസേ സമാസപദാനം അത്ഥാ വിസേസനാ നാമ. ഏവം വിസേസനഭൂതാനം. "പുഗ്ഗലസ്സാ"തി അഞ്ഞപദത്ഥഭൂതസ്സ അഭിഞ്ഞാലാഭീ പുഗ്ഗലസ്സ. "വദന്തീ"തി ആനന്ദാചരിയം സന്ധായ വുത്തം. സോ ഹി ധമ്മസങ്ഗണിയം പഞ്ഞത്തിദുകനിദ്ദേസേ മൂലടീകായം തഥാ വദതി. "തബ്ഭാവം"തി അക്ഖര പദബ്യഞ്ജനഭാവം. "അസ്സാ"തി നാമപഞ്ഞത്തിയാ. അക്ഖരപദബ്യഞ്ജനം ഗോചരോ ആരമ്മണം അസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. "അനുസാരേനാ"തി അനുഗമനേന. "ലോകസങ്കേത നിമ്മിതാ"തി ലോകസങ്കേതഞ്ഞാണേന പവത്തിതാ. "ലോകസങ്കേതഞ്ഞാണം"തി ച ഇദം നാമം ഇമസ്സത്ഥസ്സ നാമം, അയമത്ഥോ ഇമസ്സ നാമസ്സ അത്ഥോതി ഏവം പുരേതരം ലോകസഞ്ഞാണ ജാനനകഞ്ഞാണം. "അതീത സദ്ദമത്താരമ്മണാ"തി സോതവിഞ്ഞാണ വീഥിയാ ആരമ്മണം ഹുത്വാ നിരുദ്ധം അതീത സദ്ദമത്തം കുരുമാനാ. "തേന വുത്തവചനേ"തി തേന സിക്ഖം പച്ചക്ഖന്തേന ഭിക്ഖുനാ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാമീതി വുത്തവചനേ. പച്ചുപ്പന്നം സദ്ദം സോതവിഞ്ഞാണ വീഥിയാ, അതീതഞ്ച സദ്ദം മനോവിഞ്ഞാണ വീഥിയാതി യോജനാ. "താനി അക്ഖരാനീ"തി സിക്ഖം പച്ചക്ഖാമീതി വാക്യേ അവയവക്ഖരാനി. "അയം അക്ഖര സമൂഹോ"തി ഇദം നാമപദന്തി വുത്തം ഹോതി. ഏതസ്സ അത്ഥസ്സ. "വിനിച്ഛയവീഥിം"തി അക്ഖര

പദസല്ലക്ഖണവീഥിഞ്ച. ''ഏകക്ഖരേ സദ്ദേ''തി 'ഗോ' ഇച്ചാദികേ ഏകക്ഖരേ പഞ്ഞത്തി സദ്ദേ. ''യാ''തി നാമ പഞ്ഞത്തി. ''വദന്തസ്സ മനസാ''തി സമ്ബന്ധോ. ''പുബ്ബഭാഗേ''തി യം കിഞ്ചി അത്ഥം പരേസം വത്തുകാമോ വദന്തോ തസ്സ തസ്സ അത്ഥസ്സ നാമം പഥമം മനോദ്വാരവീഥിയാ നിയമേത്വാ ഏവ വദതി, തം നാമം പുബ്ബഭാഗേ വദന്തേന മനസാ വവത്ഥാപിതാ നാമപഞ്ഞത്തീതി വുച്ചതി. പടിപാടികഥനം പവത്തിക്കമകഥനം. ''വുത്തം''തി അട്ഠകഥാസു വുത്തം. തഥാ അദ്ധമത്തികന്തി ച വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. ''വുത്തം''തി ച സദ്ദസത്ഥേസു വുത്തം.

ഗാഥായം. ''മത്താ''തി ഏകവിജ്ജുപ്പാദക്ഖണം വുച്ചതി. ഏകാ മത്തായസ്സാതി ഏകമത്തോ. ''ദീഘമുച്ചതേ''തി ദീഘോ നാമ വുച്ചതേ. ''പ്ലുതോ''തി നാനപ്പകാരേന രുതോ ഗായിതോതി പരുതോ . സോ ഏവ രകാരസ്സ ലകാരം കത്വാ പകാരേ ച സരലോപം കത്വാ പ്ലുതോതി വുച്ചതി. ഗീതന്തി വുത്തം ഹോതി. ''പരമത്ഥ സദ്ദസങ്ഘാടാനം''തി പരമ്പരാ പവത്താനം പരമത്ഥ സദ്ദരാസീനം. ''അനേകകോടിസതസഹസ്സാനി ചിത്താനീ''തി ജവനവീഥീനം അന്തരന്തരാ ഭവങ്ഗചിത്തേഹി സദ്ധിം അനേകകോടിസതസഹസ്സാനി ചിത്താനി.

പട്ഠാനനയാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

പച്ചയസങ്ഗഹാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

# ൻ. കമ്മട്ഠാനസങ്ഗഹഅനുദീപനാ

**൭൭൦.** കമ്മട്ഠാനസങ്ഗഹേ . വിദിതോ വിഞ്ഞാതോ നാമരൂപ വിഭാഗോ യേനാതി വിഗ്ഗഹോ. യോഗീ പുഗ്ഗലോ. "കിലേസേ സമേതീ"തി കാമച്ഛന്ദാദികേ നീവരണകിലേസേ ഉപസമേതി. "തഥാ പവത്തോ"തി ഭാവനാവസേന പവത്തോ. വൂപസമനവസേന വാ പവത്തോ. "തായാ"തി തായഭാവനാ പഞ്ഞായ, പസ്സന്തീതി സമ്ബന്ധോ. "പസ്സിതം"തി സമനുപസ്സിതം. കഥം കസിണഭാവനാദികം യോഗകമ്മം അത്താവ അത്തനോ ഠാനം ഹോതീതി വുത്തം "ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനംഹീ"തിആദി. വിഭാവനിപാഠേ. "പദട്ഠാനതായാ"തി ഏതേന തിട്ഠതി അനിവത്തമാനം പവത്തതി ഏതേനാതി ഠാനന്തി അത്ഥേന പദട്ഠാനമേവ ഠാനന്തി വുച്ചതീതി ദീപേതി. "സുഖവിസേസാനം"തി ഝാനസുഖ മഗ്ഗസുഖ ഫലസുഖാനം. "ദസകസിണാനീ"തിആദീസു മുഖ്യതോ വാ ഉപചാരതോ വാ ദ്വിധാപി അത്ഥം ദസ്സേതും "ദസകസിണാനീ"തിആദി വുത്തം. "സേസാനിപീ"തി അപ്പമഞ്ഞാദീനി സേസകമ്മട്ഠാനാനിപി. യം യം അനുരൂപം യഥാനുരൂപം. "സമുദാചരണം"തി പുനപ്പുനം ഭുസം പവത്തനം. "സംസഗ്ഗ ഭേദോ"തി ഏകമേകസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ കസ്സചി ദ്വേചരിയാ, കസ്സചി തിസ്സോതിആദിനാ സമ്മിസ്സ വിഭാഗോ. അട്ഠകഥായം"തി വിസുദ്ധിമഗ്ഗ അട്ഠകഥായം. "സബ്ബായപി അപ്പനായാ"തി ഝാനപ്പനായ ച മഗ്ഗപ്പനായ ച ഫലപ്പനായ ച. "യാ ആസന്നേ പവത്താ ദൂരേ പവത്താതി അധികാരോ. "ഇതരാ പനാ"തി ദൂരേ പവത്താപന. "താസം പനാ"തി തിസ്സന്നം ഭാവനാനം പന. "തേസം പീ"തി ദ്വിന്നം നിമിത്താനംപി. "വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലം" നാമ വിത്ഥാരതോ ചതുരങ്ഗുലാധികം വിദത്ഥിപ്പമാണം. വിദത്ഥിപ്പമാണം വാ ചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം വാതിപി യുജ്ജതി. തഥാഹി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വായോകസിണ വിധാനേ ചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം സീസം വാതേന പഹരിയമാനം ദിസ്വാതി വുത്തം. ഖലമണ്ഡലം നാമ കസ്സകാനം കസ്സമദ്ദനഭൂമിഭാഗമണ്ഡലം. "കതം വാ"തി നീലാദിവണ്ണവിസേസരഹിതം അരുണവണ്ണം മത്തികക്ഖണ്ഡം ഉദകേന മദ്ദിത്വാ ചക്കമണ്ഡലം വിയ പരിമണ്ഡലം സുമട്ഠതലം പഥവിമണ്ഡലം കരോന്തി. ഏവം കതം വാ. "അകതം വാ"തി കത്ഥചി ഭൂമിഭാഗേ കേനചി അകതം സയം ജാതം വാ. "കസിണേന ജമ്ബുദീപസ്സാ"തി ഏത്ഥ.

> ബുദ്ധോതി കിത്തയന്തസ്സ, കായേ ഭവതി യാ പീതി;
> വരമേവ ഹി സാപീതി, കസിണേനപി ജമ്ബുദീപസ്സാതി.

ഗാഥാസേസോ. തത്ഥ ജമ്ബുദീപസ്സ കസിണതോ സാപീതിവരാ ഏവാതി യോജനാ. "കസിണതോ"തി ച സകലമണ്ഡലതോ. സകലസ്സ ജമ്ബുദീപമണ്ഡലസ്സ ഇസ്സരിയാധിപതിതോ പീതി വുത്തം ഹോതി. "സന്നിവിട്ഠാ"തി സമം സണ്ഠിതാ. "സണ്ഠാന പഞ്ഞത്തീ"തി മണ്ഡലസണ്ഠാനേന ഉപട്ഠിതാ നിമിത്തപഞ്ഞത്തി ഏവ വുച്ചതി. "ഫുട്ഠട്ഠാനേ"തി കായേവാ രുക്ഖഗ്ഗാദീസുവാ വാതേന പഹതട്ഠാനേ. "വായു വട്ടീ"തി വാതപരിമണ്ഡലം. ചന്ദസൂരിയാനം അഗ്ഗിസ്സ ച ഓഭാസേന വിസിട്ഠാതി സമാസോ. "വിസിട്ഠാ"തി വിസേസിതാ.

"ധൂമാതം"തി ധൂമായിതം. ധൂമപൂരിതപടം വിയാതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ "സൂനഭാവം ഗതം"തി. അന്തേ കകാരോ നിന്ദത്ഥജോതകോതി വുത്തം "കുച്ഛിതത്താ"തി. ജേഗുച്ഛി തബ്ബത്താതി അത്ഥോ. "ഛവസരീരസ്സാ"തി

ലാമകസരീരസ്സ. “തദേവാ”തി ഛവസരീരമേവ. വിപുബ്ബകം വിച്ഛിന്നകം നാമാതി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ വിസേസേന നീലന്തിവിനീലം. തമേവ കുച്ഛിതത്താ വിനീലകം. “തദേവ പുന പച്ചിത്വാ”തി വിനീലകസരീരമേവ പുന കാലാതിക്കമേ പച്ചിത്വാ. പൂതിലോഹിതാനം പരിപക്കഭാവം പത്വാതി അത്ഥോ. തതോ തതോ ദ്വാരച്ഛിദ്ദതോ. യുത്തം തദേവ സരീരന്തി സമ്ബന്ധോ. വിച്ഛിന്നകം നാമ, വിച്ഛിദ്ദകന്തിപി പഠന്തി. “അപകഡ്ഢിത്വാ”തി ഖണ്ഡാനി സരീരതോ മോചേത്വാ തം തം പദേസം കഡ്ഢിത്വാ. “പഗ്ഘരിതലോഹിത സരീരം”തി ഛിന്നവിദ്ധട്ഠാനേസു വണമുഖേഹി പഗ്ഘരിതലോഹിതസരീരം.

“ബുദ്ധാനുസ്സതീ”തി ഏത്ഥ ബുദ്ധസദ്ദോ ഗുണ്യൂപചാര വചനം ഹോതി. ഗുണിനോ ദബ്ബസ്സ നാമേന ഗുണാനം ഗഹേതബ്ബത്താതി വുത്തം “ബുദ്ധഗുണസ്സ അനുസ്സതി ബുദ്ധാനുസ്സതീ”തി. ഏസനയോ ധമ്മാനുസ്സതാദീസു. “അരഹതാദീ”തി അരഹതാദിഗുണോ. വിഗതാനി ദുസ്സില്യാദി മലാനി ച മച്ഛേരഞ്ച യസ്സ തം വിഗതമലമച്ഛേരം. തസ്സ ഭാവോതി വിഗ്ഗഹോ. “അത്തനാ അധിഗതനിബ്ബാനഞ്ചാ”തി ഏതേന അരിയപുഗ്ഗലാനം കിലേസാനം അച്ചന്തവൂപസമോ വുത്തോ. “യം ആരബ്ഭാ”തി യം പുഗ്ഗലം ആരബ്ഭ. ഹിതൂപസംഹാരോ നാമ അയം പുഗ്ഗലോ അവേരോ ഹോതു, അബ്യാപജ്ജോ ഹോതൂതിആദിനാ അവേരതാദീനി ഹിതസുഖാനി തസ്മിം പുഗ്ഗലേ ചിത്തേന ഉപസംഹരണം. കരുണാ, മുദിതാ, ഹേട്ഠാ ചേതസികസങ്ഗഹേ വുത്തത്ഥാ ഏവ. ഹിതൂപസംഹാരോ ച ഹിതമോദനാ ച അഹിതാപനയനഞ്ചാതി ദ്വന്ദോ. തത്ഥ ഹിതൂപസംഹാരോ മേത്തായ കിച്ചം. ഹിതമോദനാ മുദിതായ. അഹിതാപനയനം കരുണായ കിച്ചം. തത്ഥ പരം ഹിതസുഖസമ്പന്നം ദിസ്വാ തേന പരഹിതേന അത്തനി പീതിപാമോജ്ജവഡ്ഢനം ഹിതമോദനാ നാമ. പരം ദുക്ഖിതം ദിസ്വാ അയം ഇമമ്ഹാദുക്ഖാ മുച്ചതു, മാകിലമതൂതി ഏവം ചിത്തേന പരസ്മിം അഹിതസ്സ ദുക്ഖസ്സ അപനയനം അഹിതാപനയനം നാമ. “തേസം”തി പരസത്താനം. സസ്സ അത്തനോ ഇദന്തി സകം. “ഇദം” സുഖദുക്ഖകാരണം. അത്തനാ കതകമ്മം ഏവ സകം യേസം തേ കമ്മസ്സകാ. പരസത്താ ഏവ. തേസം ഭാവോ. തസ്സ അനുബ്രൂഹനന്തി വിഗ്ഗഹോ. “സീമസമ്ഭേദോ”തി അത്താ ച പിയപുഗ്ഗലോ ച മജ്ഝത്തപുഗ്ഗലോ ച വേരിപുഗ്ഗലോ ചാതി ചതസ്സോ സീമാ. സമ്ഭിന്ദനം സമ്ഭേദോ. സമ്മിസ്സനം അനാനത്തകരണന്തി അത്ഥോ. സീമാനം സമ്ഭേദോ സീമസമ്ഭേദോ. സബ്ബാ ഇത്ഥിയോ, സബ്ബേപുരിസാതിആദിനാ ഓധിസോ പരിച്ഛേദതോ ഫരണം ഓധിസോഫരണം നാമ. സബ്ബേസത്താ, സബ്ബേപാണാ, സബ്ബേഭൂതാതിആദിനാ അനോധിസോ അപരിച്ഛേദതോ ഫരണം അനോധിസോഫരണം നാമ. പുരത്ഥിമായദിസായ സബ്ബേസത്താ അവേരാഹോന്തൂതിആദിനാ ദിസാവിഭാഗവസേന ഫരണം ദിസാഫരണം നാമ. “തം സമങ്ഗീനോ ചാ”തി താഹി അപ്പമഞ്ഞാഹി സമങ്ഗീനോ പുഗ്ഗലാ. “നിച്ചം സോമ്മഹദയഭാവേനാ”തി സബ്ബകാലം സന്തസീതല ഹദയഭാവേന. ബ്രഹ്മസദ്ദോ വാ സേട്ഠപരിയായോ ‘ബ്രഹ്മം പുഞ്ഞം പസവതീ’തിആദീസു വിയ. അസിതബ്ബം ഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി അസിതം. പഞ്ചഭോജനം. പാതബ്ബന്തി പീതം. അട്ഠവിധം പാനം. ദന്തേന ഖായിതബ്ബം ഖാദിതബ്ബന്തി ഖായിതം. പൂവക്ഖജ്ജഫലക്ഖജ്ജാദികം നാനാഖാദനീയം . അങ്ഗുലീഹിപി ഗഹേത്വാ സായിതബ്ബം ലേഹിതബ്ബന്തി സായിതം. മധുപ്ഫാണിതാദികം സായനീയം. സരസപ്പടികൂലതാ നാമ അത്തനോ സഭാവതോ പടികൂലതാ. ചതുബ്ബിധോപി ഹി ആഹാരോ ഭാജനേസു വാ ഹത്ഥമുഖാദീസു വാ യത്ഥ യത്ഥ സമ്മക്ഖേതി, ലഗ്ഗതി, ലിമ്പതി. തം ഉദകേന

ധോവിതബ്ബം ഹോതി. അധോതം പന തമ്പി ജേഗുച്ഛനീയം ഹോതി. ആസയതോ പടികൂലതാ നാമ തസ്സ അജ്ഝോഹരീയമാനസ്സ കണ്ഠാദീസു ഠിതേഹി പിത്തസേമ്ഹാദീഹി ആസയേഹി സമ്മിസ്സനവസേന പടികൂലതാ. നിധാനതോ പടികൂലതാ നാമ നിധാനതോ പടികൂലതാ. "നിധാനം"തി ച ആമാസയോ വുച്ചതി. പക്കതോ പടികൂലതാ നാമ തസ്സ നിധാനഗതസ്സ പരിപക്കകാലേ ഗൂഥമുത്താദിഭാവപത്തിതോ പടികൂലതാ. അപക്കതോ പടികൂലതാ നാമ തസ്മിം അപരിപക്കേ അജിണ്ണേ സതി സരീരേ നാനാരോഗുപ്പത്തിവസേന പടികൂലതാ. ഫലതോ പടികൂലതാ നാമ തസ്സ പരിപക്കകാലതോ പട്ഠായ സരീരേ കേസലോമാദീനം പടികൂലരാസീനം വഡ്ഢനവസേന പടികൂലതാ. നിസ്സന്ദതോ പടികൂലതാ നാമ തസ്സ ന വഹിദ്വാരേഹി വാ ലോമകൂപേഹിവാ അഞ്ഞേഹി നാനാവണമുഖേഹി വാ ഉഗ്ഘരണ പഗ്ഘരണാദിവസേന പടികൂലതാ. "തത്ഥാ"തി തസ്മിം ചതുബ്ബിധേ ആഹാരേ.
"നികന്തിപ്പഹാനസഞ്ഞാ"തി കന്താരമഗ്ഗേ മാതാപിതൂനം കന്താരനിത്തരണത്ഥായ പുത്ത മംസഖാദനേ വിയ അതി മനുഞ്ഞേപി ആഹാരേ രസതണ്ഹാ പഹാനവസേന പവത്താ സഞ്ഞാ. "സലക്ഖണാദിവസേനാ"തി സലക്ഖണസസമ്ഭാരാദിവസേന. "രാഗേന ചരതീ"തി എത്ഥ "രാഗേനാ"തി കരണത്ഥേ, ഇത്ഥമ്ഭൂതലക്ഖണേവാ കരണ വചനം. തത്ഥ കരണത്ഥേതാവ "രാഗേന ചരതീ"തി ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു യേഭൂയ്യേന രാഗചിത്തേന ചരതി. രാഗചിത്തേന നിയ്യമാനോ വിചരതീതി വുത്തം ഹോതി. ഇത്ഥമ്ഭൂത ലക്ഖണേ പന "രാഗേന ചരതീ"തി തേസു രാഗകേതു രാഗധജോ ഹുത്വാ വിചരതീതി വുത്തം ഹോതി. "അസ്സാ"തി തസ്സപുഗ്ഗലസ്സ. "ഉസ്സന്നോ"തി ഉഗ്ഗതോ പാകടതരോ. ബഹുതരോതിപി വദന്തി. "പഹാനായാ"തി എത്ഥ ഇതിസദ്ദോ ആദി അത്ഥോ. തേന കരുണാ ഭാവേതബ്ബാ വിഹിംസായ പഹാനായ. മുദിതാ ഭാവേതബ്ബാ അരതിയാ പഹാനായാതി ഇമം പാളിസേസം സങ്ഗണ്ഹാതി.
"നിസ്സരണതാവചനതോ"തി നിസ്സരണഞ്ഹേതം ബ്യാപാദസ്സ യദിദം മേത്താചേതോ വിമുത്തി. നിസ്സരണഞ്ഹേതം വിഹേസായയദിദം കരുണാ ചേതോവിമുത്തി. നിസ്സരണഞ്ഹേതം അരതിയാ യദിദം മുദിതാ ചേതോ വിമുത്തീതി എവം നിസ്സരണ ഭാവവചനതോ ച. ചതസ്സോ അപ്പമഞ്ഞായോ. ല. ദോസ ചരിതസ്സാതി വുത്തം. "ദോസ വത്ഥുത്താഭാവതോ ചാ"തി ദോസുപ്പത്തിയാ വത്ഥു ഭാവസ്സകരണ ഭാവസ്സ അഭാവതോ ച. നീലാദീനി ചത്താരി കസിണാനി ദോസ ചരിതസ്സാതി വുത്തം. കസ്മാപനേത്ഥ ദോസ ചരിതസ്സ ഉപേക്ഖാ സപ്പായകാരണം വിസും ന വുത്തന്തി. അഞ്ഞകാരണത്താ ന വുത്തന്തി ദസ്സേന്തോ "എത്ഥ ചാ"തിആദിമാഹ. "തിസ്സോ"തി തിസ്സോ അപ്പമഞ്ഞായോ. "മനാപിയരൂപാനീ"തി മനാപിയവണ്ണാനി. വിക്ഖിത്തചിത്തോ ച ഹോതീതി അധികാരോ. "തസ്സാ"തി പമാദ ബഹുലസ്സ വിക്ഖിത്തചിത്തസ്സ ച പുഗ്ഗലസ്സ. വുത്തം സിയാ. വിസുദ്ധി മഗ്ഗേ പന എവം വുത്തം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. വിഭാവനിപാഠേ. "ബുദ്ധിവിസയ ഭാവേനാ"തി വുത്തം. യദി ബുദ്ധിവിസയത്താ മോഹചരിതസ്സ സപ്പായം. ബുദ്ധിവിസയഭൂതാനി മരണ ഉപസമസഞ്ഞാ വവത്ഥാനാനിപി മോഹചരിതസ്സ സപ്പായാനി സിയുന്തി വുത്തം "എവഞ്ഹിസതീ"തിആദിം. "ഭൂതകസിണാനീ"തി പഥവീകസിണാദീനി മഹാഭൂതകസിണാനി. "തത്ഥാപീ"തി വാ തേസു ചത്താലീസ കമ്മട്ഠാനേസുപി. എവംസതി വണ്ണകസിണാനം പുഥുലഖുദ്ദകതാപി എത്ഥ സങ്ഗഹിതാ ഹോതീതി. "മഹന്തം"തി വിദത്ഥി ചതുരങ്ഗുലതോ മഹന്തം. യദി എവസദ്ദോ യഥാരുതമേവ യുജ്ജേയ്യ. എവംസതി ഖുദ്ദകം വിതക്കചരിതസ്സേവ സപ്പായം, ന ബുദ്ധിചരിതാദീനന്തി എവമത്ഥോപി ഗണ്ഹേയ്യ. അഥ ബുദ്ധിചരിതസ്സ പന

അസപ്പായം നാമ നത്ഥീതി അട്ഠകഥാവചനേന വിരുജ്ഝേയ്യാതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന "ഖുദ്ദകന്തി പദേയുജ്ജതീ"തി വുത്തം. അഥവാ, പുഥുലം മോഹചരിതസ്സ, ഖുദ്ദകം വിതക്കചരിതസ്സേവ, നമോഹചരിതസ്സാതി അത്ഥേ സതി, ബുദ്ധിചരിതാദീനം പന പുഥുലംപി ഖുദ്ദകംപി അനുഞ്ഞാതം ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. "സബ്ബഞ്ചേതം"തി സബ്ബഞ്ച ഏതംചരിതവിഭാഗവചനം. ഉജുവിപച്ചനീകവസേന തീസു അകുസല ചരിതേസു പുഗ്ഗലേസു. വിതക്ക ചരിതേ ച അതിസപ്പായതായ സദ്ധാബുദ്ധി ചരിതേസൂതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ "രാഗാദീനം പന അവിക്ഖമ്ഭികാ"തിആദിം.

"ബുദ്ധധമ്മ. ല. ഗുണാനം"തി ഏത്ഥ ഗുണസദ്ദോ പുബ്ബപദേസു യോജേതബ്ബോ ബുദ്ധഗുണാനഞ്ച ധമ്മഗുണാനഞ്ചാതിആദിനാ. "തത്ഥാ"തി തസ്മിം ഗുണപദേ. ന തപ്പേതീതി അതപ്പനീയോ. തപ്പനം സന്തുട്ഠിം ന ജനേതീതി അത്ഥോ. സംവേജനം സംവേഗം ജനേതീതി സംവേജനിയോ. "ധമ്മോ"തി സഭാവോ. സംവേജനിയോ ധമ്മോ യസ്സാതി സംവേജനിയ ധമ്മം. മരണം. "പഞ്ചമജ്ഝാനസമാധിസ്സാ"തി രൂപാവചര പഞ്ചമജ്ഝാന സമാധിസ്സ. "ഉദയമത്താനീ"തി വഡ്ഢിതമത്താനി. "തത്ഥാ"തി പടികൂലാരമ്മണേസു. "പുബ്ബച്ഛട്ടകസ്സാ"തി പുരാണച്ഛട്ടകസ്സ. ഗൂഥമുത്തവിസ്സജ്ജന കസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ "ഗൂഥരാസിം ദസ്സനേ വിയാ"തി. ന തേ കദാചി സോമനസ്സേന വിനാ അപ്പനം പാപുണന്തി. ബ്യാപാദവിഹിംസാ അരതീനം ദൂരിഭാവേന സോമനസ്സുപ്പത്തിയാ അതിസുകരത്താ പഞ്ചമജ്ഝാനേ വിയ സുഖസോമനസ്സാനഞ്ച അവിക്ഖമ്ഭനതോ. "ഉദാസിനപക്ഖേ"തി അജ്ഝുപേക്ഖനപക്ഖേ. "ദള്ഹം"തി ഭുസം. "വിഭൂതം"തി പാകടം. നിമിത്തം ദള്ഹവിഭൂതം കത്വാ ഗഹണം ദള്ഹ വിഭൂതഗ്ഗഹണം. "കസ്സചി ആരമ്മണസ്സാ"തി ബുദ്ധഗുണാദി ആരമ്മണസ്സ. "പടിഭാഗനിമിത്തം"തി ഏത്ഥ പടിഭാഗസദ്ദോ തസ്സ ദിസേ പവത്തോതി ആഹ "താദിസേ"തിആദിം. "തംസണ്ഠാനേ"തി ഏതേന പഥവിമണ്ഡലാദീസു വിയ സണ്ഠാനാകാരേന ഠിതേസു സഭാവ ധമ്മ പുഞ്ജേസു ഏവ തസ്സദിസം പടിഭാഗനിമിത്തം നാമ സിജ്ഝതീതി ദസ്സേതി. "ഏവ"ന്തി സമഥസങ്ഗഹേ താവ ദസകസിണാനി, ദസഅസുഭാതിആദിനാ വുത്തേന വചനക്കമേന. "ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം"തി ഭാവനാകമ്മം ആരഭിതുകാമേന ഭിക്ഖുനാ ആചരിയസ്സ സന്തികേ സബ്ബസ്സ കമ്മട്ഠാന വിധാനസ്സ ഉഗ്ഗഹണം ഉഗ്ഗഹോ. തസ്മിം കോസല്ലം ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം. അപിചേത്ഥ. സബ്ബം ഉഗ്ഗഹിതും അസക്കോന്തേന യം അത്തനാ ആരഭിസ്സതി. തസ്സ ഏകസ്സ വിധാനം പരിപുണ്ണം ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം. "ഉഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സാ"തി ഏത്ഥ ഉകാരോ ഉപരി അത്ഥോ. "ഗഹണം"തി ച യഥാ ചിത്തേ അവിനസ്സമാനം ഹുത്വാ ലബ്ഭതി, തഥാ കത്വാ ചിത്തേന ഗഹണന്തി ദസ്സേതും "ഉപരൂപരീ"തിആദി വുത്തം. "സമനുപസ്സന്തസ്സാ"തി സമ്മാ പുനപ്പുനം ചക്ഖുനാ ദസ്സനസദിസം കരോന്തസ്സ. പരിതോ സമന്തതോ കരണം പരികമ്മം. തസ്മിം നിമിത്തഗ്ഗഹണകമ്മേ യം യം കത്തബ്ബവിധാനം അത്ഥി, തം തം പരിപുണ്ണം കത്വാ ഗഹണന്തി വുത്തം ഹോതി. ഭാവനാതി വഡ്ഢനാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "പുനപ്പുന"ന്തിആദിമാഹ. "നിരന്തരം പദഹന്തസ്സാ"തി രത്തിദിവം നിരന്തരം ആരഭന്തസ്സ. ഉഗ്ഗഹ നിമിത്തേ സണ്ഠാനം ഗണ്ഹന്തോപി വണ്ണരൂപാദിനാ സഭാവ ധമ്മേന സഹേവ ഗണ്ഹാതി. പടിഭാഗനിമിത്തേ പന സഭാവധമ്മം മുഞ്ചിത്വാ തസ്സ ദിസം നിമിത്ത പഞ്ഞത്തി സങ്ഖാതം സുദ്ധസണ്ഠാനമേവ ഗണ്ഹാതി. ഏത്ഥ സിയാ, പടിഭാഗനിമിത്തേപി വണ്ണോ നാമ സന്ദിസ്സതി യേവാതി. സച്ചം. സോ പന പടിഭാഗമത്തം ഹോതി. ന ഏകന്തവണ്ണോ. തേനാഹ "തപ്പടിഭാഗം വത്ഥു ധമ്മവിമുച്ചിതം"തി.

“സന്നിസിന്നം”തി അചലം. “പവേസിതം”തി ഭാവനാചിത്തസ്സ അബ്ഭന്തരേ പക്ഖിത്തം വിയ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ഓഭാസതീതി ഓഭാസോ. ഓഭാസോ ഹുത്വാ ജാതന്തി ഓഭാസജാതം. ഓഭാസനം വാ ഓഭാസോ. ജാതോ ഓഭാസോ അസ്സാതി ഓഭാസജാതം. “പാതേന്തീ”തി പടിപാതേന്തി. പുന ഉപ്പജ്ജനവസേന ഉട്ഠാതും ന ദേന്തി. “ഏതായാ”തി കത്തു അത്ഥേ കരണവചനം.
“നിമിത്തരക്ഖണവിധാനം”തി സമുപ്പന്നസ്സ നിമിത്തസ്സ അനസ്സനത്ഥായ സത്തവിധേഹി പലിബോധ ധമ്മേഹി രക്ഖണത്ഥം. കതമേ പന തേസത്തവിധാ പലിബോധധമ്മാ നാമാതി. ഇധ അമ്ഹേഹി വത്തബ്ബം നത്ഥി. വിസുദ്ധി മഗ്ഗേ ഏവ തേ വുത്താതി ദസ്സേതും ഗാഥമാഹ. “ആവാസോ”തി അസപ്പായാവാസോ. “ഗോചരോ”തി അസപ്പായഗോചരഗാമോ. “ഭസ്സം”തി അസപ്പായവചനം. ഏവം പുഗ്ഗലാദീസു. “സേവേഥാ”തി സേവേയ്യ. “ഏവഞ്ഹിപടിപജ്ജതോ”തി ഏവംഹിവജ്ജിതബ്ബേ വജ്ജനവസേന സേവിതബ്ബേ സേവനവസേന പടിപജ്ജന്തസ്സ. “കാമതണ്ഹായ വിസയഭാവം അതിക്കമിത്വാ”തി ഏതേന കാമഭൂമി കാമഭവസമതിക്കമോ, രൂപഭൂമിരൂപഭവ ഓക്കമോ ച വുത്തോ. വസനം വസീ. സത്തി. സാമത്ഥിയന്തി അത്ഥോ. വസിം ഭൂതം പത്തന്തി വസിഭൂതം. വസീ ഏവ വസിതാ. യഥാ പാരമിതാതി. “തതോ വിചാരന്തി” ഏത്ഥ ഇതിസദ്ദോ ആദിഅത്ഥോ. തേന തതോ പീതിംതിആദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. ഇച്ഛന്താനം തേസം സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനം. “യത്ഥാ”തി യേസുദ്ധീസുഭവങ്ഗേസു. “ഭവങ്ഗചാരേ”തി ഭവങ്ഗപ്പവത്തിയം. “ദന്ധായിതത്തം”തി ദന്ധം ഹുത്വാ അയതി പവത്തതീതി ദന്ധായിതം. തസ്സ ഭാവോ ദന്ധായിതത്തം. “ഠപേതും”തി അധിട്ഠാനം കത്വാ ഠപേതും. തതോ അനതിക്കമിതും. “യത്ഥിച്ഛകം”തിആദീനി ക്രിയാവിസേസനപദാനി. “യത്ഥിച്ഛകം”തി യത്ഥ യത്ഥ ഠാനേ ഇച്ഛാനു രൂപം. യദിച്ഛകന്തിയസ്മിം യസ്മിം ഖണേ ഇച്ഛാനു രൂപം. “യാവതിച്ഛകം”തി യത്തകേന പമാണേന ഇച്ഛാനു രൂപം. “വിതക്കാദികം ഓളാരികങ്ഗം പഹാനായാ”തി ഏത്ഥ കസ്സ ബലേന പഹാനം ഹോതി. തം തം വിരാഗ ഭാവനാ ബലേന പഹാനം ഹോതി. കാച തം തം വിരാഗഭാവനാ നാമ ഹോതി. അജ്ഝാസയ വിസേസ പരിഗ്ഗഹിതാ ഉപചാരഭാവനാ ഏവാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും “പഥമജ്ഝാനം താവാ”തിആദി വുത്തം.
“ആതാപവീരിയം”തി യേനവീരിയേന യോഗിനോ അത്താനം വാ കിലേസ ധമ്മേ വാ ആതാപേന്തി പരിതാപേന്തി. തം ആതാപവീരിയം നാമ. ഉഗ്ഘാടീയമാനമ്പി ആകാസമേവ ഹോതി. തം ആരബ്ഭ ഉപരിഝാനന്തരുപ്പത്തിയാ ഭാവനം കരോന്തസ്സപി പുനപ്പുനം തമേവ പഞ്ചമജ്ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി. ആരമ്മണേ ച അനതിക്കന്തേ ഝാനംപി അനതിക്കന്തമേവ ഹോതീതി. “തത്ഥാ”തി തസ്മിം ആകാസകസിണേ. “തദതിക്കമനസമ്ഭവോ”തി കസിണ നിമിത്താതിക്കമനസമ്ഭവോ. “യഥാദിട്ഠേ”തി ഝാനചക്ഖുനാ ദിട്ഠപ്പകാരേ. “സമ്ഭാവേത്വാ”തി ഥോമേത്വാ. സമ്മാ അനുസ്സരണം സമനുസ്സരണം. “ഇതരേസംപി വാ”തി പുഥുജ്ജന പണ്ഡിതാനംപി വാ. മരണ സഞ്ഞാ വവത്ഥാനേസു പരികമ്മഞ്ച സമാധിയതി, ഉപചാരോ ച സമ്പജ്ജതീതി യോജനാ തിക്ഖപഞ്ഞാനം പന പുഥുജ്ജനാനംപി സതം ബുദ്ധഗുണാദീസുപി ഉപചാര സമ്ഭവോ അട്ഠകഥായം വുത്തോയേവ. “സമഥജ്ഝാനേസൂ”തി ഇദം അധികാരവസേന വുത്തം. വിപസ്സനാ കമ്മംപി ഗഹേതബ്ബമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. പുബ്ബേദാനം ദത്വാ ഇമിനാ പുഞ്ഞേന ആയതിം ഝാനാഭിഞ്ഞായോ വാ മഗ്ഗഫലാനി വാ പടിലഭിസ്സാമീതി പത്ഥനം കത്വാ ആഗതോപി കതാധികാരോ ഏവാതിപി വദന്തി. കതമോ പന കതാധികാരോ നാമാതി ആഹ “ആസന്നഭവേ”തിആദിം. അട്ഠവിധേസു ചതുക്കനയവസേന,

നവവിധേസു പഞ്ചകനയവസേന വുത്തോതി തേസം വാദീനം സാധകവചനം. വിചാരേത്വാ പന ഗഹേതബ്ബം. ആകാസ കസിണേന വിനാ അരൂപജ്ഝാനാനി ലഭിത്വാ പുന അഭിഞ്ഞേത്ഥായ പരികമ്മേകതേ ആകാസകസിണേപി കത്തബ്ബത്താ തസ്സ അഭിഞ്ഞാപാദകതാ സമ്ഭവോ വുത്തോതി അത്ഥസ്സ സമ്ഭവതോ. പുബ്ബേ അഭാവിത ഭാവനോതി ച അകതാധികാരോതി ച അത്ഥതോ ഏകം.
''ആദികമ്മികോ''തി അഭിഞ്ഞാകമ്മേ ആദികമ്മികോ. ''താദിസാനം''തി പുബ്ബേ അകതാധികാരാനം അഭാവിതഭാവനാനം ഇദാനി ഇദ്ധിവികുബ്ബനം കരിസ്സാമീതി ആരഭന്താനം അഭിഞ്ഞാകമ്മേ ആദികമ്മികകുലപുത്താനന്തി സമ്ബന്ധോ.
''ഇദ്ധിവികുബ്ബനം''തി ച ഉപലക്ഖണവചനം. ദിബ്ബായ സോതധാതുയാ സദ്ദം സവനം കരിസ്സാമീതിആദികംപി ഗഹേതബ്ബം. ഇദഞ്ച
ആദികമ്മികവിധാനാധികാരത്താ വുത്തം. അഭിഞ്ഞാസു വസിപത്താനമ്പി തം പഞ്ചമജ്ഝാനം ഛസുആരമ്മണേസു യഥാരഹം അപ്പേതിയേവ.
''അധിട്ഠാതബ്ബം''തി യഥിച്ഛിത നിപ്ഫത്തത്ഥായ സതം ഹോതു സഹസ്സം ഹോതൂതിആദിനാ ചിത്തേന അഭിവിധാതബ്ബം. അഭിനീഹരിതബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി. ''സതം ഹോമി, സഹസ്സം ഹോമീതി വാ''തി അത്താനം സതം വാ സഹസ്സം വാ നിമ്മിനനവസേന വുത്തം. സേസം പന
അഞ്ഞഥാനിമ്മിനനവസേന. സോതും വാ സദ്ദം, പസ്സിതും വാ രൂപം, ജാനിതും വാ പരചിത്തം. അനുസ്സരിതും വാ പുബ്ബേനിവുത്ഥം. അട്ഠകഥാപാഠേ.
''അധിട്ഠാതീ''തി അഭിഞ്ഞായ അധിട്ഠാതി. അഭിവിധാതി നിബ്ബത്തേതീതി വുത്തം ഹോതി. ദുവിധംഹി അധിട്ഠാനം പരികമ്മേന അധിട്ഠാനം അഭിഞ്ഞായ അധിട്ഠാനന്തി. ഇധ പന അഭിഞ്ഞായ അധിട്ഠാനം വുത്തം.
''അധിട്ഠാന ചിത്തേനാ''തി അഭിഞ്ഞാചിത്തേനാതി വുത്തം ഹോതി.
''പരികമ്മചിത്തസ്സാ''തി പുബ്ബഭാഗേ ആവജ്ജന പരികമ്മ
അധിട്ഠാനപരികമ്മചിത്തസ്സ. പച്ഛിമം പന പാദകജ്ഝാന സമാപജ്ജനം. പരികമ്മചിത്തസ്സ സമാധാനത്ഥായാതി വുത്തം. പരികമ്മചിത്തേ സമാഹിതേ കിം പയോജനന്തി ആഹ ''തഥാഹീ''തിആദിം. ''സേസാഭിഞ്ഞാസുപി യഥാരഹം വത്തബ്ബോ''തി ദിബ്ബസോതപരികമ്മേ തേനേവപരികമ്മ സമാധിഞ്ഞാണസോതേന ആസന്നേ ദിബ്ബവിസയംപി സദ്ദം സുണാതീതിആദിനാ വത്തബ്ബോ. ''ഇതി കത്വാ''തി ഇതി മനസികത്വാ. ''തം''തി പച്ഛിമം പാദകജ്ഝാന സമാപജ്ജനം.
''ഇധ നഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം''തി ഥേരസ്സ മതേന ദട്ഠബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. ഇധ പന ആദികമ്മികവിധാനപ്പധാനത്താ പച്ഛിമംപി പാദകജ്ഝാന സമാപജ്ജനം വത്തബ്ബമേവാതി. ''കായഗതികം അധിട്ഠഹിത്വാ''തി അയം കായോ വിയ ഇദം ചിത്തംപി ദന്ധഗമനം ഹോതൂതി ഏവം ചിത്തം കായഗതികം കരണേന അധിട്ഠഹിത്വാ. ''ദിസ്സമാനേന കായേനാ''തി ദന്ധഗമനേന ഗച്ഛന്തത്താ ബഹുജനാനമ്പി ദിസ്സമാനേന രൂപകായേന. തബ്ബി പരീതേന സീഘഗമനം വേദിതബ്ബം. ''ആരമ്മണമത്തം ഹോതീ''തി അനിപ്ഫന്നരൂപം സന്ധായ വുത്തം.
''ആരമ്മണ പുരേജാതം''തി നിപ്ഫന്നരൂപം. ഇതരം പന ഹദയ വത്ഥുരൂപം സന്ധായ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. പരചിത്ത വിജാനനട്ഠാനേ
അട്ഠകഥാടീകാചരിയാനം വിചാരണാ അത്ഥീതി തം ദസ്സേതും ''ഏത്ഥ ച അട്ഠകഥായം താവാ''തിആദി വുത്തം. ''അട്ഠകഥായം''തി ധമ്മസങ്ഗണി അട്ഠകഥായംപി വിസുദ്ധിമഗ്ഗ അട്ഠകഥായംപി. ''ഖണികവസേനാ''തി ഖണികപച്ചുപ്പന്നവസേന. ആവജ്ജനേ നിരുദ്ധേതി സമ്ബന്ധോ. ''ഏകം ചിത്തം''തി പരസ്സ ചിത്തം. തദേവ അതീതം ചിത്തം ഗണ്ഹന്തി. ''താനീ''തി ജവനാനി. ''തേസം''തി ജവനാനം. ''തേനാ''തി ആവജ്ജനേന. ''ഇതരഥാ''തി അഞ്ഞഥാ സന്തതി അദ്ധാവസേന വുത്തന്തി ഗഹിതേ സതി. വുത്തോ സിയാ.

കസ്മാ, സന്തതി അദ്ധാവസേന പച്ചുപ്പന്നേ ഗഹിതേ സതി, സബ്ബായ ഏകജവനവീഥിയാ ഏകപച്ചുപ്പന്നത്താ. "സബ്ബാനി ചിത്താനീ"തി ജവനചിത്താനി. "സഹുപ്പന്നാനീ"തി ഇദം സഹുപ്പന്നാനംപി അത്ഥിതായ വുത്തം. ആവജ്ജനാദീനി പന ഖണഭേദം നഗണ്ഹന്തി. സബ്ബം പരസ്സ ചിത്തം ഏകചിത്തമിവ ഗണ്ഹന്തി. തസ്മാ കാലഭേദോപി നത്ഥീതി ദട്ഠബ്ബം. "നിബ്ബാനഞ്ചാ"തി വുത്തം, കഥം നിബ്ബാനം പുബ്ബേനിവുത്ഥം നാമ സിയാതി. അതീതേ പരിനിബ്ബുതാനം മഗ്ഗഫലാനി അനുസ്സരണകാലേ തേസം ആരമ്മണഭൂതം നിബ്ബാനംപി അനുസ്സരതിയേവ. തഥ തേസം മഗ്ഗഫലാനം അതീതത്താ നിബ്ബാനംപി പുബ്ബേനിവുത്ഥം നാമ ഹോതീതി.

"യം യം അധിട്ഠാതീ"തി യം യം സതാദികം സംവിധാതി. "യഥാ യഥാ അധിട്ഠാതീ"തി യേന യേന ആവിഭാവാദികേന പകാരേന സംവിധാതി. "പകതിവണ്ണം"തി പകതിസണ്ഠാനം. "തസ്സേവാ"തി പകതിവണ്ണസ്സേവ. ദേവാനം പസാദസോതന്തി സമ്ബന്ധോ. "ആരമ്മണ സമ്പടിച്ഛന സമത്ഥം"തി ആരമ്മണസ്സ ഉപട്ഠാനം സമ്പടിച്ഛന സമത്ഥം. തദേവ ചേതോപരിയഞാണന്തിപി വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. "ചേതോ"തി ചിത്തം. "പരിച്ഛിജ്ജാ"തി ഇദം സരാഗചിത്തം, ഇദം വിരാഗചിത്തന്തിആദിനാ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. "ഗോചര നിവാസവസേനാ"തി ഗോചരം കത്വാ നിവസനവസേന. സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഗതികം സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനം അനാഗതം സഞ്ഞാണന്തി അധിപ്പായോ. അനാഗതേ സത്തദിവസതോ ഓരിമാ ചിത്തചേതസിക ധമ്മാ ചേതോപരിയഞ്ഞാണസ്സ വിസയോതി കത്വാ അനാഗതേ സത്തദിവസതോതി വുത്തം. പട്ഠായ പവത്തമാനാതി പാഠസേസോ. ഇമസ്മിം ദിവസേ ച അനാഗതപക്ഖേ സബ്ബംപി ആരമ്മണം പകതിഞാണസ്സ വിസയോതി കത്വാ "ദുതിയദിവസതോ പട്ഠായാ"തി വുത്തം. "ഏതം"തി ഏതം അനാഗതം സഞ്ഞാണം. "യഥാ ചേതം"തി യഥാ ച ഏതം ഇമസ്മിം ഭവേ അനാഗത ധമ്മേ ജാനാതി. "അസാധാരണകാലവസേനാ"തി അഞ്ഞേനഞാണേന അസാധാരണ കാലവസേന. പച്ചുപ്പന്നഭവോഹി അഞ്ഞഞ്ഞാണസാധാരണോതി.

സമഥകമ്മട്ഠാനാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**൧൭൧**. വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനേ. "യഥാദിട്ഠം"തി സക്കായദിട്ഠിയാ യഥാദിട്ഠം. നിച്ചനിമിത്തം നാമ സത്തപുഗ്ഗലാദിനിമിത്തമേവ. സത്തനിമിത്തഞ്ഹി പഞ്ഞത്തി ധമ്മത്താ ഖണേഖണേ ഖയവയഭേദാഭാവതോ സോ ഏവഗച്ഛതി സോ ഏവ തിട്ഠതീതിആദിനാ നിച്ചാകാരസണ്ഠിതം ഹോതീതി. "ധുവനിമിത്തം"തി ഥിരനിമിത്തം. ഇദമ്പി സോ ഗച്ഛന്തോപി നനസ്സതി, തിട്ഠന്തോപി നനസ്സതീതിആദിനാ ഥിരാകാരസണ്ഠിതം സത്തനിമിത്തമേവ. "സുഖനിമിത്തം"തി ഖണേഖണേ ഖയവയഭേദ ദുക്ഖാനം അഭാവതോ സുഖിതോ നിദ്ദുക്ഖോ നിബ്ഭയോതിആദിനാ സുഖാകാരസണ്ഠിതം സത്തനിമിത്തമേവ. "അത്തനിമിത്തം"തി ഗന്തും ഇച്ഛന്തോ ഗച്ഛതി, ഠാതും ഇച്ഛന്തോ തിട്ഠതീതിആദിനാ വസവത്തനാകാര സണ്ഠിതം സത്തനിമിത്തമേവ. "കിരിയാ"തി ഭാവനാകിരിയാ.

വിസുജ്ഝതീതി വിസുദ്ധി. വിസോധേതീതി വാ വിസുദ്ധി. സീലമേവ വിസുദ്ധി സീലവിസുദ്ധീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ "നിച്ചസീലമേവാ"തിആദിമാഹ. തഥ നിച്ചസീലമേവ ഉപരിഝാനാദിവിസേസാനം അധിട്ഠാന കിച്ചസാധകത്താ ഇധ അധിപ്പേതന്തി വുത്തം "നിച്ചസീലമേവാ"തി. സമാധി അധിപ്പേതോ .

വക്ഖതിഹി "ദുവിധോപി സമാധി ചിത്തവിസുദ്ധി നാമാ"തി. ഏതേന വിസുജ്ഝതി ഏതായാതി വിസുദ്ധി. ചിത്തസ്സ വിസുദ്ധി ചിത്തവിസുദ്ധി. സമാധി ഏവാതിപി ദീപേതി. വിസുജ്ഝനം വാ വിസുദ്ധി. ചിത്തസ്സ വിസുദ്ധി ചിത്തവിസുദ്ധി. അത്ഥതോപന വിസുദ്ധചിത്തമേവ വുച്ചതീതിപി യുജ്ജതി. വിസുദ്ധിസദ്ദ സമ്പന്ധേ ഹി സതി, ചിത്തവിസുദ്ധി ഇച്ചേവ വുച്ചതി. ന സമാധിവിസുദ്ധീതി. "സോളസവിധം കങ്ഖം"തി അഹോസിം നു ഖോ അഹ മതീതമദ്ധാനന്തിആദിനാ സുത്തന്തേആഗതം സോളസവിധം വിചികിച്ഛം. "അട്ഠവിധം വാ കങ്ഖം"തി സത്ഥരികങ്ഖതീതിആദിനാ അഭിധമ്മേ ആഗതം അട്ഠവിധം വിചികിച്ഛം. വിസമഹേതുദിട്ഠി നാമ സത്താനം ഉപ്പത്തിയാ അകാരണമേവ കാരണം കത്വാ ഗഹണദിട്ഠി. "മനസികാരവിധീ"തി അനിച്ചലക്ഖണാദീസു മനസികാരവിധി. അനുപായഭൂതോ മനസികാരോ നാമ നിച്ചാദിവസേന മനസികാരോ. അധിമാനവത്ഥു നാമ ഓഭാസാദീനി. "മഗ്ഗതോ"തി മഗ്ഗഭാവേന. "അമഗ്ഗതോ"തി അമഗ്ഗഭാവേന. "ദസ്സനഞ്ചാ"തി തേസംഅധിമാനവത്ഥൂനം അനിച്ചതാദിദസ്സനഞ്ച. തമേവ വിസുദ്ധിനാമാതി സമ്ബന്ധോ. "സമ്മോഹമലതോ"തി ചതുസച്ചപ്പടിച്ഛാദക സമ്മോഹമലതോ. നനു ദസ്സനന്തി ഞാണമേവ. ഏവംസതി, ഞാണന്തി വുത്തേ സിദ്ധേ കത്വാ ദസ്സനസദ്ദേന സഹ ഞാണദസ്സനന്തി വുത്തന്തി ആഹ "ഏത്ഥചാ"തിആദിം. "സുതമയാദിവസേനാ"തി സുതമയ ചിന്താമയവസേന. തത്ഥ യഥാസുതസ്സ പാളിധമ്മസ്സ അത്ഥമത്തജാനനം സുതമയഞ്ഞാണം നാമ. അത്ഥം ഞത്വാ അത്ഥാനുരൂപസ്സ സഭാവലക്ഖണസ്സ ചിന്തനാവസേന ഉപ്പന്നം ഞാണം ചിന്താമയഞ്ഞാണം നാമ. "അനുമാനാദിഞാണംപീ"തി നാമരൂപ ധമ്മേസു സഭാവാനുമാനഞ്ഞാണ സഭാവജാനനഞ്ഞാണംപി. "അത്തപച്ചക്ഖഞ്ഞാണമേവാ"തി അത്തനാ പച്ചക്ഖകരണഞ്ഞാണമേവ. "സബ്ബത്ഥാ"തി മഗ്ഗാമഗ്ഗഞ്ഞാണദസ്സനാദീസു സബ്ബേസു ഠാനേസു. ഏത്ഥ ച ദസസു വിപസ്സനാഞാണേസുപി വിപസ്സനാ വചനേന പച്ചക്ഖദസ്സനമേവ അധിപ്പേതന്തി കത്വാ സബ്ബത്ഥഗ്ഗഹണം കതന്തി ദട്ഠബ്ബം. സമ്മസനഞ്ഞാണതോ പട്ഠായ ഹി ദസ്സനമേവ അധിപ്പേതം. ന സഭാവജാനനമത്തം. യതോ ചക്ഖുനാ പസ്സന്തസ്സേവ സുട്ഠു പച്ചക്ഖതോ ദസ്സനത്ഥായ പുനപ്പുനം ഭാവനാ കമ്മം നാമ തത്ഥ ഇച്ഛിതബ്ബം ഹോതി.

"ധമ്മാ"തി സങ്ഖത ധമ്മാ. അനിച്ചതാ ഏവ ലക്ഖണന്തി അനിച്ചലക്ഖണം. അനിച്ചാനം വാ സങ്ഖത ധമ്മാനം ലക്ഖണന്തി അനിച്ചലക്ഖണന്തിപി യുജ്ജതി. "അഭിണ്ഹസമ്പടിപ്പീളനാകാരോ"തി യഥാ സീഘസോതായം നദിയം നാവായ ഉദ്ധം ഗച്ഛന്തം സാനാവാ അഭിസങ്ഖരണദുക്ഖേന അഭിണ്ഹം സുട്ഠു പടിപ്പീളേതി. കസ്മാ, അസതി അഭിസങ്ഖാരേ തങ്ഖണേ ഏവ അധോവുയ്ഹനതോ. അധോവുയ്ഹനഞ്ഹി നാവായ പകതി കിച്ചം. ഉദ്ധം ആരൂഹനം അഭിസങ്ഖാര സിദ്ധം. ഏവമേവം സീഘസോതേ സംസാരേ അത്തഭാവേന ഉദ്ധം ഖണതോ ഖണം ദിവസതോ ദിവസം ഗച്ഛന്തം പുഗ്ഗലം അയം അത്തഭാവോ അഭിസങ്ഖരണ ദുക്ഖേന അഭിണ്ഹം സുട്ഠു പടിപ്പീളേതി. കസ്മാ, അസതി അഭിസങ്ഖാരേ, പച്ചയവേകല്ലേ ച സതി, തങ്ഖണേ ഏവ വിപരിണമനതോ. വിപരിണമനഞ്ഹി അത്തഭാവസ്സ പകതി കിച്ചം. ഉദ്ധംഗമനം അഭിസങ്ഖാര സിദ്ധം. ഏവം അഭിണ്ഹ സമ്പടിപ്പീളനം വേദിതബ്ബം. ഏത്ഥ ച സംസാരസ്സ സീഘസോതതാ നാമ അത്തഭാവപരിയാപന്നാനം നാമ രൂപധമ്മാനം പവത്തിനിവത്തി സീഘതാ വുച്ചതി. ഏത്ഥ ച മരണം ദുവിധം സമ്മുതി മരണഞ്ച പരമത്ഥ മരണഞ്ച.

തത്ഥ സമ്മുതി മരണം നാമ സമ്മുതി സച്ചഭൂതസ്സ സത്തസ്സ മരണം. തം ഏകഭവപരിയന്തേ സന്ദിസ്സതി. പരമത്ഥ മരണം നാമ പരമത്ഥ സച്ചഭൂതാനം നാമരൂപ ധമ്മാനം മരണം. ഇദമേവ ഏകന്തമരണം, സച്ചമരണം, സഭാവമരണം ഹോതി. ഇമസ്മിം വിപസ്സനാ കമ്മേ ഇദം പരമത്ഥ മരണം ഏവ അനിച്ചതാതി ച വുച്ചതി. ധമ്മാനം സുസാനക്ഖേത്തന്തി ച സുസാനഭൂമീതി ച വുച്ചതീതി. സാ ച സുസാനഭൂമിനാമ സത്താനം പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ സന്താനം അനുബന്ധതിയേവ. അനുബന്ധത്താ ച സത്താനം പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ സോ നാമ സമയോ നത്ഥി, യത്ഥ സത്താ ന മരന്തീതി. ഇദഞ്ച അനുബന്ധനം സത്താനം അഭിണ്ഹസമ്പടിപ്പീളനമേവ ഹോതി. തേസം സബ്ബിരിയാപഥേസു ജീവിതസ്സ ച അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനഞ്ച കായവചീമനോ കമ്മാനഞ്ച സമ്ബാധപത്തിതോ. അവസവത്തനാകാരോ പന അഭിസങ്ഖാര ദുക്ഖം അഭിണ്ഹം പച്ചനുഭവന്താനം പാകടോയേവ. വസവത്തനേഹി സതി, അഭിസങ്ഖരണ കിച്ചസ്സ ഓകാസോ നത്ഥി. വസവത്തനേനേവ യഥിച്ഛി തസ്സ കിച്ചസ്സ സമ്പജ്ജനതോ. ലോകസ്മിഞ്ഹി സബ്ബംപി അഭിസങ്ഖാര കിച്ചം നാമ അന്തമസോ അസ്സാസനപസ്സാസന കിച്ചം ഉപാദായ ധമ്മാനം വസവത്തനാഭാവതോ കരോന്തീതി.

അനിച്ചസ്സ ധമ്മസ്സ അനുഅനുപസ്സനാതി സമ്ബന്ധോ. “അനുഅനുപസ്സനാ”തി ച ഞാണചക്ഖുനാ പുനപ്പുനം നിജ്ഝായനാ ഓലോകനാ. “ധമ്മാനം”തി പഞ്ചക്ഖന്ധ ധമ്മാനം. “യത്ഥ യത്ഥാ”തി യസ്മിം യസ്മിം സരീരങ്ഗേ. “പുരാണ ധമ്മാനം”തി പുരാണാനം പാതുബ്ഭൂതാനം, വഡ്ഢിതാനഞ്ച ധമ്മകോട്ഠാസാനം അന്തരധാനം വയോ വുച്ചതി. വിപസ്സനാ കമ്മം പന ഖണികവസേന ഏകേകധമ്മവിഭാഗവസേന ച അനുപസ്സനാ കിച്ചം നത്ഥീതി ആഹ “സമൂഹ സന്തതിവസേന പനാ”തി. ഏകേകധമ്മവിഭാഗവസേന അനുപസ്സനാപി പന പകതിയാ സുപാകടേസു ചിത്തവേദനാദീസു ഇച്ഛിതബ്ബായേവ. “അനിച്ചതായ പരമാകോടീ”തി തതോ ഉത്തരി അനിച്ചതാ നാമ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ധമ്മാനം തഥാ തഥാ ഭായിതബ്ബപ്പകാരോ നാമ പഞ്ചക്ഖന്ധേ ‘അനിച്ചതോ, ദുക്ഖതോ, രോഗതോ, ഗണ്ഡതോ, സല്ലതോ, അഘതോ, ആബാധതോ, തിആദിനാ വുത്തോ ഭായിതബ്ബപ്പകാരോ. തസ്സ സമനുപസ്സനാഞാണം ഭയഞാണം. ഏതേന അപായദുക്ഖ സംസാര ദുക്ഖഭീരുകേഹി ജനേഹി ഭായിതബ്ബന്തി ഭയം. തേ വാ ഭായന്തി ഏതസ്മാതി ഭയം. ഭയസ്സ സമനു പസ്സനാഞാണം ഭയഞാണന്തി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതി. “കിഞ്ചിഭയവത്ഥും”തി സീഹബ്യഗ്ഘാദികം ഭയവത്ഥും. “പടിസ്സരണേ”തി ഗുഹാലേണാദികേ പടിസ്സരണേ. “തേസം”തി ഭിജ്ജനസഭാവാനം ധമ്മാനം. “തേഹീ”തി ഭിജ്ജനസഭാവേഹി. ഉക്കണ്ഠതാ നാമ ചിത്തസ്സ വിരുദ്ധതാ നിക്ഖമാഭിമുഖതാ. “ചത്താലീസായ ആകാരേഹീ”തി പഞ്ചക്ഖന്ധേ ‘അനിച്ചതോ, ദുക്ഖതോ, രോഗതോ, ഗണ്ഡതോ, സല്ലതോ, അഘതോ, ആബാധതോ, പരതോ, പലോകതോ, ഈതിതോ,. ഉപദ്ദവതോ, ഭയതോ, ഉപസഗ്ഗതോ, ചലതോ, പഭങ്ഗുതോ, അദ്ധുവതോ, അതാണതോ, അലേണതോ, അസ്സരണതോ, രിത്തതോ,. തുച്ഛതോ, സുഞ്ഞതോ, അനത്തതോ, ആദീനവതോ, വിപരിണാമ ധമ്മതോ, അസാരകതോ, അഘമൂലതോ, വധകതോ, വിഭവതോ, സാസവതോ,. സങ്ഖതതോ, മാരാമിസതോ, ജാതിധമ്മതോ, ജരാധമ്മതോ, ബ്യാധിധമ്മതോ, മരണധമ്മതോ, സോകപരിദേവധമ്മതോ, ദുക്ഖദോമനസ്സ ധമ്മതോ, ഉപായാസ ധമ്മതോ, സംകിലേസിക ധമ്മതോ, പസ്സന്തോ സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതീതി ഏവം മഹാനിദ്ദേസേ മോഘപഞ്ഹനിദ്ദേസേ

ആഗതേഹി ചത്താലീസായ ആകാരേഹി. തത്ഥ പഞ്ചക്ഖന്ധേ അനിച്ചതോ പസ്സന്തോതിആദിനാ യോജേതബ്ബം. "അനിച്ചതോ"തി ച അനിച്ചഭാവേനാതി അത്ഥോ. സബ്ബേപി പഞ്ചക്ഖന്ധാ അനിച്ചാ ഏവാതി പസ്സന്തോതി വുത്തം ഹോതി. കഥം പന അനിച്ചതോ പസ്സന്തോ സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതീതി. നിച്ചഗുണ സുഞ്ഞതായ സുഞ്ഞതോ പഞ്ചക്ഖന്ധഭൂതം ലോകം അവേക്ഖതി. സേസപദേസുപി ഏസേവനയോ. തത്ഥ "അനിച്ചാ ഏവാ"തി പടിസന്ധിക്ഖണതോ പട്ഠായ യദാകദാചി മരണ ധമ്മത്താ അനിച്ചാ ഏവ. "ദുക്ഖാ ഏവാ"തി അനിച്ച ധമ്മത്തായേവ ദുക്ഖാ ഏവ. യദനിച്ചം, തം ദുക്ഖംതിഹി വുത്തം. ദുക്ഖ സച്ചധമ്മത്താ വാ. "രോഗാ ഏവാ"തി രോഗജാതികത്താ രോഗാ ഏവ. യേഹി കേചി ലോകേ ചക്ഖു രോഗാദികാ അനേകസഹസ്സാ രോഗാ നാമ സന്ദിസ്സന്തി. സബ്ബേതേ ഇമേപഞ്ചക്ഖന്ധാ ഏവ. ഇതോ അഞ്ഞോകോചി രോഗോ നാമ നത്ഥി. തസ്മാ തേ ഏകന്തേന രോഗജാതികാ ഏവാതി. അപി ച, ദുക്ഖസച്ച ധമ്മത്താതീഹി ദുക്ഖതാഹി ചതൂഹി ദുക്ഖട്ഠേഹി ച അഭിണ്ഹസമ്പടിപ്പീളനതോ രുജ്ജനട്ഠേന രോഗാ ഏവ. തത്ഥ "തീഹി ദുക്ഖതാഹീ"തി ദുക്ഖദുക്ഖതാ സങ്ഖാര ദുക്ഖതാ വിപരിണാമ ദുക്ഖതാതി ഇമാഹി തീഹിദുക്ഖതാഹി. "ചതൂഹി ദുക്ഖട്ഠേഹീ"തി ദുക്ഖസ്സ പീളനട്ഠോ, സങ്ഖതട്ഠോ, സന്താപട്ഠോ, വിപരിണാമട്ഠോ,തി ഇമേഹി ചതൂഹി ദുക്ഖട്ഠേഹി. ദുക്ഖ കിച്ഛേഹീതി അത്ഥോ. ഏസനയോ ഗണ്ഡാദീസു. തത്ഥ ഗണ്ഡോനാമ പീളകാബാധോ. സല്ലം നാമ വിജ്ഝനട്ഠേന കിലേസ സല്ലഞ്ച ദുക്ഖസല്ലഞ്ച. അഘന്തി നിരത്ഥകം. ഇമേ ച ഖന്ധാ വിപത്തിപരിയോസാനത്താ നിരത്ഥകാ ഏവ ഹോന്തി. സബ്ബാസമ്പത്തിയോ വിപത്തിപരിയോസാനാതി ഹി വുത്തം. അവിസ്സാസികട്ഠേന പരേ ഏവ. ന ഹി തേ ഏതം മമ, ഏസോ ഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താതി ഏവം വിസ്സാസം അരഹന്തി. തഥാ വിസ്സാസം കരോന്തസ്സ നാനാദുക്ഖേഹി നിച്ചം വിഹിംസനതോ. പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ യദാകദാചി പലുജ്ജനധമ്മത്താ പലോകധമ്മാ ഏവ. "ഈതീ"തി അന്തരായോ വുച്ചതി. ഖന്ധാ അന്തരായ ജാതികാ ഏവാതി വുത്തം ഹോതി. അജ്ഝത്തഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ദുതത്താ വിബാധകത്താ ഉപദ്ദവാ ഏവ. ഭായിതബ്ബത്താ ഭയാ ഏവ. അനത്ഥാ ഏവ സമാനാ അജ്ഝത്തഭാവം ഉപഗന്ത്വാ സജ്ജനതോ ലഗ്ഗനതോ ദുമ്മോ ചയതോ ഉപസഗ്ഗാ ഏവ. നിച്ചകാലം ലോകധമ്മേഹി ചലനത്താ വിപ്ഫന്ദനത്താ ചലാഏവ. നാനപ്പകാരേന ഭഞ്ജനധമ്മത്താ പഭങ്ഗുനോ ഏവ. ഖണമത്തമ്പി അഥിരത്താ അദ്ധുവാ ഏവ. ജരാമരണാദിതോ അപായവിനിപതനാദിതോ ഭയതോ തായതി രക്ഖതീതി താണം. തേ ച ഖന്ധാ കസ്സചിതാണാ ന ഹോന്തി. തേസഞ്ച കിഞ്ചിതാണം നാമ നത്ഥി. തസ്മാ അതാണാ ഏവ. ഭയതോ ഭീരുകാ ജനാ ലീയന്തി നിലീയന്തി ഏത്ഥാതി ലേണം. തേ ച കസ്സചിലേണാ ന ഹോന്തി. തേസഞ്ച കിഞ്ചിലേണം നാമ നത്ഥി. തസ്മാ അലേണാ ഏവ. ഭയം സരതിഹിംസതീതി സരണം. തേ ച കസ്സചിസരണം ന ഹോന്തി. തേസഞ്ച കിഞ്ചിസരണം നാമ നത്ഥി. തസ്മാ അസ്സരണാ ഏവ. നിച്ചതാദീഹി സബ്ബേഹി സോഭണഗുണേഹി സബ്ബസോ രഹിതത്താ തുച്ഛത്താ സുഞ്ഞത്താരിത്താ ഏവ. തുച്ഛാ ഏവേ. സുഞ്ഞാ ഏവ. അത്താ വുച്ചതി യസ്സകസ്സചി കോചി സാരഭൂതോ പടിസ്സരണോ. തേ സയഞ്ച കസ്സചി അത്താന ഹോന്തി. അത്തനോ ച കോചി അത്താനാമ നത്ഥി. തസ്മാ അനത്താ ഏവ. അനിച്ചതാദീഹി ആദീനവേഹി ദോസേഹി സമ്പുണ്ണത്താ ആദീനവാ ഏവ. വിപരിണാമ സഭാവത്താ വിപരിണാമാ ഏവ. സാരഭൂതസ്സ കസ്സചി അധിട്ഠാനസ്സ അഭാവാ അസാരാഏവ. അഘസ്സ സബ്ബനിരത്ഥകസ്സ

പതിട്ഠാനത്താ അഘമൂലാ ഏവ. തേ സയം മരണ ധമ്മസമങ്ഗീനോ ഹുത്വാ തേന മരണസത്ഥേന മരണാവുധേന സംസാരേ സത്താനം നിച്ചം മാരകത്താ ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകത്താ വധകാ ഏവ. നിച്ചസുഖഹിത വുഡ്ഢിവിഗതത്താ വിഭവാ ഏവ. ആസവേഹി പരിഗ്ഗഹിതത്താ സാസവാ ഏവ. നിച്ചകാലം പച്ചയായത്തവുത്തികത്താ സങ്ഖതാ ഏവ. കിലേസമാരമച്ചുമാരാനം ആമിസാഹാരത്താ മാരാമിസാ ഏവ. അനിച്ഛന്തസ്സേവ സതോ ചക്ഖുരോഗാദിഭാവേന അപായഭവാദിഭാവേന ജാതസഭാവത്താ ജാതിധമ്മാ ഏവ. അനിച്ഛന്തസ്സേവ സതോ ഹായനമരണസഭാവത്താ ജരാമരണ ധമ്മാ ഏവ. സോകാദീനം വത്ഥുഭാവേന ധാരണത്താ സോകാദി ധമ്മാ ഏവ. തണ്ഹാ സംകിലേസ ദിട്ഠിസംകിലേസ ദുച്ചരിത സംകിലേസേഹി നിയുത്തത്താ സംകിലേസിക ധമ്മാ ഏവാതി. തേന വുത്തം "ചത്താലീസായ ആകാരേഹീ"തി. "പടിസങ്ഖാനവസേനാ"തി പരിവീമംസനവസേന ."നികന്തിയാ"തി നികന്തിതണ്ഹായ. "പരിയാദിന്നായാ"തി സുക്ഖഭാവപത്തായ. "ഭയഞ്ചാ"തി ഭയഞാണവസേന ഉപ്പന്നം ഓത്തപ്പഭയഞ്ച.

ലോകേ അത്തജീവാ നാമ സത്താനം അജ്ഝത്ത ധമ്മേസു സാരധമ്മാ ഹോന്തി. തേസു വിഗതേസു സേസധമ്മാ നിസ്സത്ത നിജ്ജീവഭാവം പത്വാ ഫേഗ്ഗുഭൂതാ കചവരഭൂതാതി ലോകസ്സ അഭിമാനോ. തേ ച അത്തജീവാ നാമ സബ്ബസോ നത്ഥീതി ദിട്ഠേ ഖന്ധേസു കചവരഭാവദസ്സനം അത്തജീവ സുഞ്ഞതാ ദസ്സനം നാമ. "വിമുച്ചമാനോ"തി ഏതേന വിമുച്ചതീതി വിമോക്ഖോതി അത്ഥം ദസ്സേതി. വിമുച്ചന്തി ഏതേനാതി വിമോക്ഖോതിപി യുജ്ജതി. "നിമിത്താനീ"തി വിപല്ലാസധമ്മേഹി നിമ്മിതാനി നിച്ചനിമിത്ത സുഖനിമിത്ത അത്തനിമിത്ത ജീവനിമിത്താനി. സത്ത പുഗ്ഗല ഇത്ഥി പുരിസ ഹത്ഥ പാദ സീസ ഗീവാദീനി നിമിത്താനി ച. തത്ഥ സങ്ഖാരാനം ഖണിക ധമ്മത്താ അനിച്ചാനംയേവ സതം സന്തതി ഘനേന പടിച്ഛന്നത്താ ഹിയ്യോപി സോ ഏവ, അജ്ജപി സോ ഏവാതിആദിനാ നിച്ചാകാരേന ഉപട്ഠാനം നിച്ചനിമിത്തം നാമ. കിലേസമലേഹി പരിഗ്ഗഹിതത്താ അസുഭാനംയേവ സതം അവിജ്ജായ പടിച്ഛന്നത്താ ഇദം ഇട്ഠം, കന്തം, മനാപം, പിയരൂപ, ന്തിആദിനാ സുഭാകാരേന ഉപട്ഠാനം സുഭനിമിത്തം നാമ. ഭയട്ഠേന അഖേമട്ഠേന ദുക്ഖാനംപി സതം തായേവ പടിച്ഛന്നത്താ ഇദം സുഖം, നിബ്ഭയം, ഖേമം, സാതരൂപ, ന്തിആദിനാ സുഖാകാരേന ഉപട്ഠാനം സുഖനിമിത്തം നാമ. പച്ചയാ യത്തവുത്തികത്താ പച്ചയേന വിനാ കേവലം അത്തനോ വസായത്തവുത്തിതാ ഭാവതോ അനത്താനംയേവ സതം അത്തനോ ഇച്ഛാവസേന കരോതി, കഥേതി, ചിന്തേതി, ഗന്തും ഇച്ഛന്തോ ഗച്ഛതി, ഠാതും ഇച്ഛന്തോ തിട്ഠതീ, തിആദിനാ വസവത്തനാകാരേന ഉപട്ഠാനം അത്തനിമിത്തം നാമ. തഥാ സത്തോനാമ സത്താഹംപി ജീവതി, മാസംപി ജീവതി, സംവച്ഛരംപി ജീവതീതിആദിനാ ജീവാകാരേന ഉപട്ഠാനം ജീവനിമിത്തം നാമ. നനു ചേത്ഥ അത്തനോ ഇച്ഛാവസേന കരോതീതിആദീസു ഇച്ഛാനാമ തണ്ഹാവാഛന്ദോ വാ. തദുഭയമ്പി ചിത്തസമ്പയുത്തം. കരണഞ്ച നാമ കായികക്രിയാഭൂതാനം ചിത്തജരൂപകലാപാനം പവത്തിവിസേസോ. ഏവഞ്ചസതി തേസം ചിത്തവസേന പവത്തത്താ അത്തനോ ഇച്ഛാവസേന കരോതീതി ഇദം അഭിധമ്മവിരുദ്ധം ന ഹോതീതി. ന ന ഹോതി. അത്തനോതി ച കരോതീതി ച വുത്തത്താ. ന ഹി അത്താനാമ അത്ഥി, യോ അത്തനോതി വുച്ചേയ്യ. ന ച കത്താനാമ അത്ഥി, യോ കരോതീതി വുച്ചേയ്യ. ഇധ പന തസ്മിം സമയേ പവത്തം ഖന്ധപഞ്ചകമേവ അത്താതി ച കത്താതി ച ഗഹേത്വാ അത്തനോതി

ച കരോതീതി ച വുത്തം. “അവസ്സയോ ഹോതീ”തി പതിട്ഠാ ഹോതി. “വിധമിത്വാ”തി ഞാണേന അന്തരധാപേത്വാ. സഭാവതോ വിജ്ജമാനാനി ന ഹോന്തീതി ദസ്സനഞാണേന വിനിച്ഛയം പാപേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. ഭാവദസ്സനം നാമ സോകദുക്ഖാദീനം അഭാവദസ്സനം.

“തം തം ഘനവിനിബ്ഭുജ്ജനവസേനാ”തി സമൂഹസന്തതി ഘനാദീനം ഭിന്ദന ഛിന്ദനവസേന. തത്ഥ സമൂഹഘനഭിന്ദനം ആദിതോ ധമ്മവവത്ഥാനഞാണകിച്ചം. തദാ അത്തദിട്ഠി വിക്ഖമ്ഭിതാ ഹോതി. ജീവദിട്ഠി ച നാമ സുഖുമതരാ അത്തദിട്ഠി ഏവ വുച്ചതി. മഗ്ഗക്ഖണം പത്വാ ഏവ തദുഭയംപി സബ്ബസോ സമുച്ഛിന്ദതീതി ദട്ഠബ്ബം. “പണിഹിതഗുണസ്സാ”തി പത്ഥിതഗുണസ്സ.

“പാതിമോക്ഖ”ന്തി ഏത്ഥ “പതീ”തി ജേട്ഠകോ വുച്ചതി. “മുഖം”തി മൂലകാരണം. പതി ച സോ മുഖഞ്ചാതി പതിമുഖം. പതിമുഖമേവ പാതിമോക്ഖന്തി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ “തം ഹീ”തിആദിമാഹ. സബ്ബലോകിയസീലാനി നാമ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലാനി. തേസം മജ്ഝേ. “ജേട്ഠകത്താ”തി ജേട്ഠകസീലത്താ. “തമേവാ”തി വിനയപഞ്ഞത്തിസീലമേവ +. “യേസം ധമ്മാനം”തി ഉദ്ധച്ച മുട്ഠസ്സച്ചാദി ധമ്മാനം. “വിപ്ഫന്ദിതാനി നാമാ”തി വിപ്പകിണ്ണാനി നാമാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ “ലോലാനി നാമാ”തി. “തദനുബന്ധാ”തി താനിവിപ്ഫന്ദിതാനി ഇന്ദ്രിയാനി അനുഗതാ. “ബുദ്ധപ്പടികുട്ഠേഹീ”തി ബുദ്ധേനഭഗവതാ പടിക്കോസിതേഹി നീവാരിതേഹി. “മിച്ഛാപയോഗേഹീ”തി അട്ഠകുലദൂസനകമ്മേഹി ചേവ ഏകവീസതിഅനേസനകമ്മേഹി ച. “തിവിധകുഹനവത്ഥൂഹീ”തി പച്ചയപ്പടിസേവനഞ്ച, സാമന്തജപ്പനഞ്ച, ഇരിയാ പഥ സന്നിസ്സിതഞ്ചാതി ഇമേഹി തിവിധേഹി കുഹനവത്ഥൂഹി. തിവിധേഹി അച്ഛരിയ കമ്മവിധാനേഹീതി വുത്തം ഹോതി. പരിസുജ്ഝതീതി പരിസുദ്ധി. പരിസുദ്ധി ഏവ പാരിസുദ്ധി. “സമ്മോഹസ്സാ”തി ധാതുമനസികാരാദീസു സമ്മുയ്ഹനസ്സ. “ഗേധസ്സാ”തി സമ്മോഹത്തായേവ പച്ചയേസു ഭത്തനിക്ഖിത്തകാ കസ്സവിയ ഗേധസ്സ, അഭികങ്ഖസ്സ. “മദസ്സാ”തി ലാഭസക്കാരാ ദിമൂലകസ്സ മാനമദസ്സ. “പമാദസ്സാ”തി കുസലേസു ധമ്മേസു പമാദസ്സ മുട്ഠസ്സച്ചസ്സ. തം തം പയോജന മരിയാദോ നാമ ചീവരപച്ചയേ താവ സീതപ്പടിഘാതാദികോ പയോജനമരിയാദോ. “മരിയാദോ”തി ച യാവദേവാതി പദേന ദസ്സിതോ സീതപ്പടിഘാതാദികോ ചീവരപ്പയോജന പരിച്ഛേദോ. സോ ച ചീവരപച്ചയേ സമ്മോഹാദികേ സാവജ്ജപക്ഖേ അപതനത്ഥായ ഠപിതോ. തേന വുത്തം “സമ്മോഹസ്സ ഗേധസ്സ മദസ്സ പമാദസ്സ പഹാനത്ഥം”തി. ഏസനയോ പിണ്ഡപാതപച്ചയാദീസുപി. ഏതേന പച്ചവേക്ഖനാപാഠേസു അയമത്ഥോ ദസ്സിതോ. ഇധ ഭിക്ഖു ചീവരം പടിസേവതി യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായ ഉണ്ഹസ്സ പടിഘാതായാതിആദീസു യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായ പടിസേവതി. ന തതോ ഉത്തരി സമ്മോഹത്ഥായ ഗേധത്ഥായ മദത്ഥായ പമാദത്ഥായ പടിസേവതീതിആദി. ഏവഞ്ചസതി, യം ചീവരം പടിസേവന്തസ്സ സമ്മോഹഗേധമദപ്പമാദാ ഉപ്പജ്ജന്തി. തം ന സേവിതബ്ബം. ഇതരം സേവിതബ്ബന്തി ദസ്സിതം ഹോതീതി.

“പച്ചത്തസഭാവോ”തി പച്ചേകസഭാവോ. “കാരിയസങ്ഖാതം”തി കാതബ്ബം അഭിനിപ്ഫാദേതബ്ബന്തി കാരിയം. ആസന്നപ്ഫലം. തേനാഹ “അഗ്ഗിസ്സധൂമോവിയാ”തി. ആസന്നകാരണം പദട്ഠാനം നാമ അഗ്ഗികാരകോ വിയ. പജ്ജതി ഗച്ഛതി പവത്തതി ഫലം ഏതേനാതി പദം. തിട്ഠതി ഫലം

ഏത്ഥാതി ഠാനം. ഉഭയംപി കാരണ പരിയായോ ഏവ. തേന അതിസ്സയത്ഥോപി സിജ്ഝതീതി ആഹ "ആസന്നകാരണം"തി. "സദ്ധിം സഞ്ഞാ ചിത്ത വിപല്ലാസേഹീ"തി ദിട്ഠിസമ്പയുത്തേഹീതി അധിപ്പായോ. ദിട്ഠിവിപ്പയുത്താ പന സഞ്ഞാ ചിത്ത വിപല്ലാസാ വിക്ഖമ്ഭിതും സക്കോതീതി ന വത്തബ്ബാ. "സാസന ധമ്മേ"തി അനത്തലക്ഖണ സുത്തന്താദികേ സുഞ്ഞത ധമ്മപ്പടിസംയുത്തേ ദേസനാധമ്മേ. "ദിട്ഠിവിപല്ലാസോ വിക്ഖമ്ഭിതോ"തി താദിസം ധമ്മദേസനം സുത്വാ ദേസകേ സത്ഥരി ച ദേസിതേ ധമ്മേ ച സദ്ധം പടിലഭിത്വാ സച്ചമേവ ഭഗവാ ആഹ, അഹം പന ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ,തി ഗണ്ഹാമി, മിച്ഛാവതായം മമഗാഹോതി ഏവം വിക്ഖമ്ഭിതോ ഹോതി. തതോ പട്ഠായ ഏസോ മേ അത്താതി വദന്തോപി ദിട്ഠിസമ്പയുത്തചിത്തേന ന വദതി. ദിട്ഠിവിപ്പയുത്തചിത്തേന ഏവ വദതീതി അധിപ്പായോ. ഇദമ്പന ദള്ഹഗ്ഗാഹ വിക്ഖമ്ഭനമത്തം ഏവ . ന അത്തദസ്സന വിക്ഖമ്ഭനം. തം പന ധമ്മവവത്ഥാനഞ്ഞാണേ സിദ്ധേ ഏവ സിജ്ഝതീതിപി വദന്തി. ചതുന്നം ആഹാരാനം വസേന ചതുധാ നാമരൂപം പരിഗ്ഗഹേതബ്ബമേവ. കസ്മാ, ചത്താരോ ആഹാരേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ തേസ്വേവ ലക്ഖണത്തയം സമനുപസ്സന്തസ്സ അന്തേ ലോകുത്തരഞ്ഞാണദസ്സനപ്പടിലാഭകിച്ചസ്സ സിദ്ധത്താതി അധിപ്പായോ. പഞ്ചധാതിആദീസു ഏസനയോ. ആദികമ്മികാനം അവിസയോ, വിസും വിസും ലക്ഖണ രസാദീഹി പരിഗ്ഗഹേതും അസക്കുണേയ്യത്താ. പരിഗ്ഗഹണേ സക്കോന്തസ്സപി വിപസ്സനാ കമ്മേ വിസും വിസും പസ്സിതും അസക്കുണേയ്യത്താ ച. തഥാഹി വക്ഖതി "കലാപവസേന സംഖിപിത്വാ"തി. "അഞ്ഞസ്സ കസ്സചീ"തി അത്തജീവാദികസ്സ. സോ കരോതി കുസലാകുസലം കമ്മം. സോ പടിസംവേദേതി ഭവന്തരം പത്വാ തബ്ബിപാകം. സംസരതി ഭവതോ ഭവം. സന്ധാവതി കമ്മവേഗേന ഖിത്തോ. സുദ്ധേ നാമേ ഏവ വാ രൂപേ ഏവ വാ ഈഹാബ്യാപാരാനം അഭാവദസ്സനതോതി യോജനാ. പുഗ്ഗലസത്താനം ക്രിയായോതി സഞ്ഞിതാതി വിഗ്ഗഹോ. "അത്താതി പവത്താ ദിട്ഠീ"തി കാരക ദിട്ഠി. "തദത്ഥാ ഭിനിവേസവസേനാ"തി സത്തോ, പുഗ്ഗലോ, തിആദി വോഹാരസ്സ സബ്ഭാവതോ തസ്സ അത്ഥഭൂതോ സത്തപുഗ്ഗലാദികോപി സഭാവതോ അത്ഥിയേവ. നോ നത്ഥീതി ഏവം ദള്ഹം ഹദയേ സന്നിധാനകരണ വസേന. "അതിധാവനഞ്ചാ"തി വോഹാര പഞ്ഞത്തിമത്തേ അട്ഠത്വാ തം അതിക്കമിത്വാ പഞ്ചക്ഖന്ധേ സത്താദിഭാവേന ഗഹണഞ്ചാതി അധിപ്പായോ.

"കമ്മചിത്തോതുകാഹാരവസേനാ"തി ഏത്ഥ കകാരോ സന്ധി വസേന ആഗമോ. കമ്മവസേന ചിത്തവസേന ഉതുവസേന ആഹാരവസേനാതി അത്ഥോ. അനുരൂപാനം പച്ചയാനം സാമഗ്ഗീതി വിഗ്ഗഹോ. "അഞ്ഞഥാ പവത്തിയാ"തി അഞ്ഞേന പകാരേന പവത്തനസ്സ. "ഹേതുസമ്ഭാരപച്ചയേഹീ"തി ഹേതുപച്ചയ സമ്ഭാരപച്ചയേഹി. ജനക പച്ചയാ ഹേതുപച്ചയാ നാമ. പരിവാരപച്ചയാ സമ്ഭാരപച്ചയാ നാമ. "കമ്മപ്പവത്തിയാ"തി കമ്മപ്പവത്തിതോ. "വിപാകപ്പവത്തിയാ"തി വിപാകപ്പവത്തിതോ. ഏകസ്സ സത്തസ്സ അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ സംസരന്തസ്സ രൂപകായോപി അത്ഥി നാമകായോപി അത്ഥി. തതോ അഞ്ഞോ കോചിസഭാവോ നാമ നത്ഥി. ദ്വേ ച കായാ പഞ്ചവോകാരേ സംസരന്തസ്സ ഏകതോ പവത്തന്തി. അസഞ്ഞസത്തേ സംസരന്തസ്സ രൂപകായോ ഏവ പവത്തതി. സോ ഏവ തത്ഥ ഏകോസത്തോതി സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. അരൂപേ സംസരന്തസ്സ നാമ കായോ ഏവ പവത്തതി. സോ ഏവ തത്ഥ ഏകോ സത്തോതി സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. "സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതീ"തി ച പഞ്ഞത്തിമത്തം

ഗച്ഛതീതി അധിപ്പായോ. തേസു ച കായേസു രൂപകായേ ചുതി പടിസന്ധീനം അഞ്ഞമഞ്ഞം അനന്തര പച്ചയതാ നാമ നത്ഥി. ഏകമേകസ്മിം ഭവേ ഏകമേകോ ഹുത്വാ ചുതികാലേ ഭിജ്ജതി. രൂപസന്തതി ഛിജ്ജതി. പടിസന്ധിരൂപേന സഹ പച്ചയ പച്ചയുപ്പന്നതാ പബന്ധോ നപ്പവത്തതി. നാമ കായേ പന ചുതി പടിസന്ധീനം അഞ്ഞമഞ്ഞം അനന്തരപച്ചയതാ അത്ഥി. ചുതികാലേപി നാമസന്തതി ന ഛിജ്ജതി. പടിസന്ധി നാമേന സഹ പച്ചയ പച്ചയുപ്പന്നതാ പബന്ധോ പവത്തതിയേവ. തത്ഥ പടിച്ചസമുപ്പാദ കുസലോ ഭിക്ഖു പടിച്ചസമുപ്പാദഞ്ഞാണേ ഠത്വാ ഏകസ്മിംഭവേ ഏകസ്സ സത്തസ്സ പവത്തിം പസ്സന്തോ സത്തം നാമ ന പസ്സതി. പുഗ്ഗലം നാമ ന പസ്സതി. അഹന്തിപി ന പസ്സതി. പരോതിപി ന പസ്സതി. അഹം അതീതേസു ഭവേസു അഹോസിന്തിപി ന പസ്സതി. ഇമസ്മിംഭവേ അസ്മീതിപി ന പസ്സതി. അനാഗതേസു ഭവിസ്സാമീതിപി ന പസ്സതി. അഥ ഖോ അവിജ്ജാ പച്ചയാ സങ്ഖാരാ പവത്തന്തി. സങ്ഖാര പച്ചയാ ഭവന്തരേ വിഞ്ഞാണം പവത്തതീതിആദിനാ നയേന നാമരൂപ ധമ്മാനം ഹേതുഫല പരമ്പരാവസേന അവിച്ഛേദപ്പവത്തിമേവ പസ്സതി. ഏകസ്മിംഭവേ പവത്തിം പസ്സന്തേ സതി, അനമതഗ്ഗേസംസാരേ അനന്തേസു ഭവേസു തസ്സ സത്തസ്സ പവത്തി ദിട്ഠാ ഏവ ഹോതി തത്ഥപി ഏവമേവ, തത്ഥപി ഏവമേവാതി. തദാ തസ്സ സോളസവിധാ കങ്ഖാ പഹീയതീതി ഇമമത്ഥം "ദസ്സേന്തോ അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ കതമാ സോളസവിധാ കങ്ഖാതി. അഹോസിം നു ഖോ അഹം അതീതമദ്ധാനം. ന നു ഖോ അഹോസിം. കിം നു ഖോ അഹോസിം. കഥം നു ഖോ അഹോസിം. കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസിം നു ഖോ അഹം അതീതമദ്ധാനന്തി ഏവം പുബ്ബന്തേ പഞ്ചവിധാ കങ്ഖാവുത്താ. ഭവിസ്സാമി നു ഖോ അഹം അനാഗതമദ്ധാനം. ന നു ഖോ ഭവിസ്സാമി. കിം നു ഖോ ഭവിസ്സാമി. കഥം നു ഖോ ഭവിസ്സാമി. കിം ഹുത്വാ കിം ഭവിസ്സാമി നു ഖോ അഹം അനാഗതമദ്ധാനന്തി ഏവം അപരന്തേ പഞ്ചവിധാ കങ്ഖാ വുത്താ . അഹം നു ഖോ സ്മി. നോ നു ഖോ സ്മി. കിന്നു ഖോ സ്മി. കഥം നു ഖോ സ്മി. അഹം നു ഖോ സത്തോ കുതോ ആഗതോ. സോ കുഹിം ഗാമീ ഭവിസ്സാമീതി ഏവം പച്ചുപ്പന്നേ ഛബ്ബിധാ കങ്ഖാ വുത്താ. ഇമാ സോളസവിധാ കങ്ഖാതി. തത്ഥ അഹോസിം നു ഖോ, ന നു ഖോ അഹോസിന്തി ഇമിനാ പദദ്വയേന അതീതകാലേ അത്തനോ അത്ഥി നത്ഥിഭാവേ കങ്ഖതി. സചേ അത്ഥി, കിം നു ഖോ അഹോസിന്തി കങ്ഖതി. കേനചി ഹേതുനാ പച്ചയേന വാ അഹോസിം. കേനചി ഇദ്ധിമന്തേന വാ നിമ്മിതോ അഹോസിം. അഹേതു അപച്ചയാ വാ അനിമ്മിതോ വാ സയംജാതോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. യദി തേസുപകാരേസു അഞ്ഞതരേന അഹോസിം. കഥം നു ഖോ അഹോസിം. അപാദകോവാ അഹോസിം. ദ്വിപാദകോ വാ. ചതുപ്പാദകോവാ. ബഹുപ്പാദകോവാ. രൂപീവാ. അരൂപീവാ. സഞ്ഞീവാ. അസഞ്ഞീവാ ഇച്ചാദി. അഥ തേസു അപാദകാദീസു അഞ്ഞതരോ അഹം അഹോസിം. കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസിം. പഥമഭവേ കിം ഹുത്വാ ദുതീയ ഭവാദീസു കിം അഹോസിന്തി ഇദം ഭവപരമ്പരാവസേന വുത്തം. ഏസനയോ അപരന്തേപി. പച്ചുപ്പന്നേ "അഹം നു ഖോ സ്മി, നോ നു ഖോ സ്മീ"തി യഥാ ഖുദ്ദകവത്ഥു വിഭങ്ഗേ അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതേസു. സതസ്മീതി ഹോതി. സീതസ്മീതി ഹോതീതി വുത്തം. തത്ഥ "സതസ്മീ"തി അഹം സസ്സതോ വാ ഭവാമി. "സീതസ്മീ"തി അഹം ഉച്ഛിന്നോവാ ഭവാമീതി അത്ഥോ. യഥാ ച. അത്ഥീതി ഖോ ഏകോ അന്തോ. നത്ഥീതി ഖോ ദുതീയോ അന്തോതി വുത്തം. തത്ഥ "അത്ഥീ"തി അത്താനാമ ഭവാഭവേസു നിച്ചകാലം അത്ഥി. "നത്ഥീ"തി തഥാ

നത്ഥി, ഉച്ഛിജ്ജതി. ന ഹോതി പരമ്മരണാതി അത്ഥോ. തഥാ ഇധാപി അഹം നു ഖോ സ്മി. നോ നു ഖോ സ്മീതി കങ്ഖതി. തത്ഥ "അഹം നു ഖോസ്മീ"തി അയം അഹം നാമ ഭവാഭവേസു നിച്ചകാലം അസ്മി നു ഖോ, മമ അത്താനാമ സസ്സതോ ഹുത്വാ സബ്ബകാലം അത്ഥി നു ഖോതി വുത്തം ഹോതി. "നോ നു ഖോ സ്മീ"തി തഥാ നോ അസ്മി നു ഖോ. മമ അത്താ തഥാ നത്ഥി നു ഖോതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച "ഭവാഭവേസൂ"തി പവത്തേപി പച്ചുപ്പന്നേ വത്തമാനം അത്താനം ഗഹേത്വാ പവത്താ പച്ചുപ്പന്നേ സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. "കിം നു ഖോ സ്മീ"തി അഹം നാമ സന്തോ ജാതോ കിം നു ഖോ അസ്മി. കേനചി ഹേതുനാ പച്ചയേന വാ അസ്മി നു ഖോ. കേനചി ഇദ്ധിമന്തേന വാ നിമ്മിതോ ഭവാമി നു ഖോ. ഉദാഹു അഹേതു അപച്ചയാ വാ കേനചി അനിമ്മിതോ വാ സയം നു ഖോ ഭവാമി നു ഖോതി അത്ഥോ. "കഥം നു ഖോ സ്മീ"തി ഏത്ഥ പന അപദാദീഹി അയോജേത്വാ അഹം നു ഖോ കിം ഗോത്തോ ഭവാമി. ഗോതമഗോത്തോ വാ വാസേട്ഠ ഗോത്തോ വാ തിആദിനാ യോജേതബ്ബം. ആദി കപ്പകാലേ താനി ഗോത്താനി ഏത്ഥരഹി സമ്ഭേദം ഗച്ഛന്തി. തസ്മാ തേസു കങ്ഖന്തോ കങ്ഖതിയേവ. "അഹം കുതോ ആഗതോ"തി അഹം അതീതേ കുതോഭവതോ ആഗതോ അസ്മി. "സോകുഹിംഗാമീ ഭവിസ്സാമീ"തി സോ അഹം ആയതിം ഭവേ കുഹിം ഗാമികോ ഭവിസ്സാമീതി കങ്ഖതി. "കങ്ഖായ അതിക്കമോ"തി സോ ഭിക്ഖു പടിച്ചസമുപ്പാദേ അവിജ്ജാദികം അതീതഹേതു പഞ്ചകം പസ്സന്തോ തസ്മിംഭവേ സബ്ബംപി പടിച്ചസമുപ്പാദം പസ്സതിയേവ. ഏവം പസ്സന്തോ ന തത്ഥ അഹം നാമ കോചി അത്ഥി, യം പടിച്ച അതീത വിസയാ പഞ്ചവിധാ കങ്ഖാ ഉപ്പജ്ജതി. ധമ്മ മത്തമേവ തത്ഥ അത്ഥീതി ഏവം അതീതേ കങ്ഖാ വത്ഥുസ്സ അഭാവദസ്സനേന പഞ്ചവിധായ കങ്ഖായ അതിക്കമോ ഹോതി. നനു തഥാ പസ്സന്തസ്സപി കഥം നു ഖോ സ്മി, കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസിം നു ഖോതി അയം കങ്ഖാ അത്ഥിയേവ. തഥാ പസ്സന്തോപി ഹി വിനാ പുബ്ബേനിവാസഞ്ഞാണേന അതീതേ ഭവേ അഹം ദ്വിപാദകോ അഹോസിന്തിവാ ചതുപ്പാദകോ അഹോസിന്തി വാ തതോ ചുതോ അസുകഭവേ ഉപ്പന്നോതി വാ ന ജാനാതി ന പസ്സതീതി. വുച്ചതേ. സാ പന കങ്ഖാ ധമ്മ മത്തപ്പവത്തി ദസ്സനതോ പട്ഠായ അന്തരായിക കങ്ഖാ ന ഹോതി. വിചികിച്ഛാ പടിരൂപികാ ഏവ. സാ ഹി അരിയാനംപി ലബ്ഭതി യേവാതി. തഥാ അനാഗതേ ഫലപഞ്ചകം പസ്സന്തോ അപരന്തേ പഞ്ചവിധം കങ്ഖം അതിക്കമതി. പച്ചുപ്പന്നേ ഫലപഞ്ചകഞ്ച ഹേതുപഞ്ചകഞ്ച പസ്സന്തോ പച്ചുപ്പന്നേ കങ്ഖാ ഛക്കം അതിക്കമതി. സേസം സബ്ബം പുബ്ബന്തേ വുത്തനയമേവാതി. അട്ഠവിധായ കങ്ഖായ അതിക്കമനേ പന പടിച്ചസമുപ്പാദം അനുലോമപ്പടിലോമം പസ്സന്തോ ദേസനാ ധമ്മേ ച ലോകുത്തര ധമ്മേസു ച കങ്ഖം അതിക്കമതി. ധമ്മേ കങ്ഖാതിക്കമനേന സഹേവ ദേസേന്തേ സത്ഥരി ച, യഥാനുസിട്ഠം പടിപന്നേ സങ്ഘേ ച, തീസു സിക്ഖാസു ച, യഥാവുത്തേ പുബ്ബന്തേ ച, അപരന്തേ ച, പുബ്ബന്താ പരന്തേസു ച, പടിച്ചസമുപ്പാദേന സഹ പടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു ച സബ്ബം കങ്ഖം അതിക്കമതിയേവ. തേനാഹ "സഭാവ ധമ്മപ്പവത്തിയാ"തിആദിം. തത്ഥ "സഭാവധമ്മപ്പവത്തിയാ ചാ"തി പച്ചയപരമ്പരാവസേന സഭാവധമ്മാനം പരമ്പരപ്പവത്തിയാ ച. ധമ്മേസു ധമ്മതാ നാമ ദേസനാ ധമ്മസ്സ സ്വാക്ഖാതതാദിഭാവേന സുന്ദര ധമ്മതാ. അനവജ്ജധമ്മതാ. ബുദ്ധസുബുദ്ധതാ നാമ തം ധമ്മം ദേസേന്തസ്സ ബുദ്ധസ്സ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധതാ.

പരിയുട്ഠിതാനം ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനം വിക്ഖമ്ഭനം നാമ ഹേട്ഠാ ധമ്മവവത്ഥാന വസേന പച്ചയപരിഗ്ഗഹവസേന ച സിജ്ഝതി. വിപസ്സനാ കമ്മം പന അനുസയഭൂതാനം ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനം സല്ലിഖനത്ഥായ കരീയതീതി വുത്തം "അനുസയ സമൂഹനനത്ഥഞ്ചാ"തിആദി. "തത്ഥ പനാ"തി തസ്മിം പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗേ പന. വിഭത്തേസൂതി പാഠസേസോ. "യസ്സാ"തി യോഗീ പുഗ്ഗലസ്സ. "യം ദൂരേ സന്തികേവാ"തി യം ദൂരേ പവത്തം രൂപം വാ, സന്തികേ പവത്തം രൂപംവാതി പാഠസേസോ. "തദത്ഥസ്സ പനാ"തി സമ്മസിതധമ്മുദ്ധാരത്ഥസ്സ. "ഞാണേന ദള്ഹം ഗഹേത്വാ"തി ധമ്മവവത്ഥാനഞ്ഞാണേന സുട്ഠുവിഭൂതം കത്വാതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി യം യം ദള്ഹം ഗഹേതബ്ബം. തം തം സരൂപതോ ദസ്സേതും "തത്ഥാ"തിആദിമാഹ. പുന ദള്ഹം ഗഹിതസ്സ രൂപസ്സ അനിച്ചലക്ഖണം ദസ്സേതും "സാ ച ക്രിയാ"തിആദി വുത്തം. "നസ്സന്തീ"തി ഭിജ്ജന്തി. അനിച്ചതം ഗച്ഛന്തി. "വിത്ഥമ്ഭന ക്രിയാ"തി എത്ഥ വിവിധേന ഥമ്ഭനം വിത്ഥമ്ഭനം. നാനാദിസാഭിമുഖവസേന ഥമ്ഭനം വഹനന്തി അത്ഥോ. "ഇമാസഞ്ചാ"തി ചതുന്നം മഹാഭൂതാനഞ്ച. വിസും വിസുന്തി വുത്തത്താ താസം അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച സഹജാതേസു ഗഹണം സമ്ഭവതീതി വുത്തം "ആപാദീനം"തി. ആപാദീനം സേസമഹാഭൂതാനഞ്ചാതി അത്ഥോ. സന്തതിയാ സരീരാനി സന്തതി സരീരാനി. "തഥാ തഥാ കപ്പേത്വാ"തി രൂപധമ്മാനം സന്തതി പരിവത്തി നാമ അഭിക്കമന്തസ്സ എവം ഭവേയ്യ, പടിക്കമന്തസ്സ എവം ഭവേയ്യ, തഥാ സമിഞ്ജന്തസ്സ പസാരേന്തസ്സാതിആദിനാ പരികപ്പേത്വാ. "സേസഖന്ധേസുപി തം തം സന്തതി നാനത്തം"തി വേദനാക്ഖന്ധേ താവ കായേ കായികസുഖസന്തതി ദുക്ഖസന്തതീനം നാനത്തം. ചിത്തേ സോമനസ്സ ദോമനസ്സ സന്തതീനം. ഉപേക്ഖാ സന്തതി പന അവിഭൂതാ ഹോതി. കപ്പേത്വാ ഗഹേതബ്ബാ. യദാ ചിത്തേ സോമനസ്സ ദോമനസ്സാനി ന സന്ദിസ്സന്തി, തദാ ഇദാനി ഉപേക്ഖാ മേ വേദനാ പവത്തതീതി വാ, യദാ താനി സന്ദിസ്സന്തി , തദാ സാ നിരുജ്ഝതീതി വാ എവം തക്കേത്വാ സമ്മസിതബ്ബാതി വുത്തം ഹോതി. സഞ്ഞാക്ഖന്ധേ രൂപസഞ്ഞാസദ്ദസഞ്ഞാദീനം വസേന. സങ്ഖാരക്ഖന്ധേ രൂപസഞ്ചേതനാ സദ്ദസഞ്ചേതനാദീനം വസേന, നാനാവിതക്ക വിചാരാദീനം വസേന, ലോഭാലോഭ ദോസാദോസ മോഹാമോഹാദീനം വസേന ച. വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധേ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീനം, കുസലാ കുസലവിഞ്ഞാണാദീനഞ്ച വസേന സന്തതി നാനത്തം വേദിതബ്ബം. വിസ്സാസം കരോതീതി വത്വാ തദത്ഥം വിവരതി "എതം മേ"തിആദിനാ. തത്ഥ തയോവിസ്സാസാ തണ്ഹാവിസ്സാസോ, മാനവിസ്സാസോ, ദിട്ഠിവിസ്സാസോ. തത്ഥ എതം മമാതി തണ്ഹാവിസ്സാസോ. എസോഹമസ്മീതി മാനവിസ്സാസോ. എസോ മേ അത്താതി ദിട്ഠിവിസ്സാസോ. "പരിഹരതീ"തി ഭവാഭവേസു പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഹരതി വഹതി. "പരമജ്ഝത്തഭാവേനാ"തി പധാനഅജ്ഝത്തഭാവേന. അജ്ഝത്തസാരഭാവേനാതി വുത്തം ഹോതി. "പരിഗ്ഗഹിതോ"തി എസോ മേ അത്താതി ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹേന പരിഗ്ഗഹിതോ. തയോ ഹി പരിഗ്ഗഹാ തണ്ഹാ പരിഗ്ഗഹോ, മാനപരിഗ്ഗഹോ, ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോതി. വസേ സബ്ബസോ വത്തന്തോ നാമ കേവലം വസായത്തവുത്തികോ എവ സിയാ, ന പച്ചയായത്തവുത്തികോതി ദസ്സേന്തോ "യഥാവുത്തേഹീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ "യഥാവുത്തേഹീ"തി സബ്ബസങ്ഗഹേ വുത്തപ്പകാരേഹി കമ്മാഭിസങ്ഖരണാദീഹി. "തഥാപരിഗ്ഗഹേതബ്ബോ"തി എസോ മേ അത്താതി എവം പരമജ്ഝത്തഭാവേന പരിഗ്ഗഹേതബ്ബോ. തഥാ ഹി യോ അത്തനോ വസേന വത്തതി, തസ്മിം അത്തനോ സാമിഭാവോ നത്ഥി. യസ്മിഞ്ച സാമിഭാവോ നത്ഥി, തസ്മിം രൂപാദികേ ധമ്മേ അത്താനം സാമികം കത്വാ

ഏസോ മമ അത്താതി പരിഗ്ഗഹോ നാമ മിച്ഛാ ഏവ. തഥാ യോ ച ഖണിക ധമ്മോ ഹോതി, ഖണേ ഖണേ ഭിജ്ജതി, തം രൂപാദികം ഖന്ധപഞ്ചകം അത്തനോ സാരം കത്വാ തഥാ പരിഗ്ഗഹോപി മിച്ഛാ ഏവ. ഏത്ഥ ച "മിച്ഛാ ഏവാ"തി പരമത്ഥ സച്ചം പത്വാ മിച്ഛാ ഏവ. വിപല്ലാസോ ഏവാതി വുത്തം ഹോതി. "സുഖം വിദ്ധംസേതീ"തി കായികസുഖഞ്ച ചേതസിക സുഖഞ്ച വിദ്ധംസേതി. വിനാസേതി. "നാനാദുക്ഖം ജനേതീ"തി കായികദുക്ഖഞ്ച ചേതസിക ദുക്ഖഞ്ച ജനേതി ഉപ്പാദേതി. "ഇദഞ്ച രൂപം ഏദിസമേവ ഹോതീ"തി കഥം ഹോതി. മനുസ്സത്തഭാവേ ഠിതാനം സത്താനം യഥാപവത്തം മനുസ്സ സുഖം വിദ്ധംസേതി, ജിണ്ണഭിന്നഭാവം പാപേതി, നാനാദുക്ഖം ജനേതി. സയം അപായത്തഭാവം ഗഹേത്വാ തേസം നാനാഅപായ ദുക്ഖം ജനേതി. തഥാ ദേവത്തഭാവേ സക്കത്തഭാവേ ബ്രഹ്മത്തഭാവേ ഠിതാനന്തിആദിനാ വത്തബ്ബം. തഥാ മനുസ്സത്തഭാവേ ഠിതാനം നാനാവിപരിണാമ കിച്ചേഹി യഥാപവത്തം സുഖം വിദ്ധംസേതി, നാനാപച്ചയാഭിസങ്ഖരണകിച്ചേഹി നാനാദുക്ഖം ജനേതി. തേന വുത്തം "ഇദഞ്ച രൂപം ഏദിസമേവാ"തി. "സാരോനാമ ഥാമബലവിസേസോ വുച്ചതീ"തി ഏതേന ഥാമബലവിസേസേന സമ്പന്നം വത്ഥുംപി സങ്ഗണ്ഹാതി. "അസാരകട്ഠേനാ"തി ഏത്ഥ സാരോ ഏവ സാരകം, ന സാരകം അസാരകന്തി ഇമമത്ഥം സന്ധായ "രൂപം പന സയംപി ഏവരൂപോ സാരോ ന ഹോതീ"തി വുത്തം. സത്താനം അത്തസാരോ ജീവസാരോ ന ഹോതീതി അത്ഥോ. നത്ഥി സാരോ ഏതസ്സാതി അസാരകന്തി ഇമമത്ഥം സന്ധായ "ന ച ഏവരൂപേന സാരേന യുത്ത"ന്തി വുത്തം. അത്തസാരേന ജീവസാരേന സംയുത്തം ഹോതീതി അത്ഥോ. തത്ഥ പുരിമോ അത്ഥോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതീതി ഇദം സന്ധായ വുത്തോ. പച്ഛിമോ രൂപവന്തം വാ അത്താനം, അത്തനി വാ രൂപം, രൂപസ്മിം വാ അത്താനന്തി ഇമാനി സന്ധായ വുത്തോ. ഏതേന അസാരകട്ഠേനാതി അസാരഭാവേന, അസാരയുത്തഭാവേന വാതി ച. അനത്താതി ഏത്ഥപി ന അത്താ അനത്താ, നത്ഥി അത്താ ഏതസ്സാതി വാ അനത്താതി ച ദ്വിധാ അത്ഥോ സിജ്ഝതി. "യഞ്ചാ"തി യഞ്ച രൂപം. "പീളേതീ"തി തം സമങ്ഗീ പുഗ്ഗലം പീളേതി. ഏതേന അനത്തഭാവേ സിദ്ധേ ദുക്ഖഭാവോപി സിദ്ധോതി ദസ്സേതി. "തിണ്ണം വയാനം വസേന അദ്ധാഭേദോ യോജേതബ്ബോ"തി പഥമവയേ പവത്തം രൂപം ദുതീയവയം ന പാപുണാതി, പഥമവയേ ഏവ നിരുജ്ഝതീതിആദിനാ അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നേ അന്തോഗധഭേദോ യോജേതബ്ബോ. "സഭാഗേകസന്താനവസേനാ"തി സഭാഗാനം ധമ്മാനം സഭാഗട്ഠേന ഏകീഭൂതാ സന്തതി സഭാഗേകസന്തതി. "സഭാഗാനം ധമ്മാന"ന്തി ച ചിത്തജേസുതാവ നിരന്തരപ്പവത്തേന ലോഭസമ്പയുത്തചിത്തേന സഹജാതാ രൂപധമ്മാ സഭാഗരൂപധമ്മാ നാമ. തഥാ നാമ ധമ്മാ ച. ഏവം ദോസസമ്പയുത്താദീസുപി. ഉതുജേസു നിരന്തരപ്പവത്തേന സീതഉതുനാ സമുട്ഠിതാ രൂപധമ്മാ സഭാഗരൂപ ധമ്മാ നാമ. തഥാ ഉണ്ഹഉതുനാ സമുട്ഠിതാ. ഏസനയോ ആഹാരജേസുപീതി ഏവം സഭാഗേകസന്തതിവസേന. "സമ്പാപുണിതു"ന്തി ഞാണേന സമ്പാപുണിതും. "അദ്ധാസന്തതിവസേനാ"തി ഏത്ഥ സന്തതിവസേന സമ്മസനം വിസേസതോ അധിപ്പേതം. ഏവഞ്ച കത്വാ ഹേട്ഠാ അനിച്ചം ഖയട്ഠേനാതി പദേ ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സന്തതി വിഭാഗനയോ സുട്ഠു ദസ്സിതോതി. "അനിച്ചലക്ഖണ ദസ്സനമേവ പധാന"ന്തി ഇമസ്മിം ഞാണേപി ഉദയബ്ബയഞാണേപി ഭങ്ഗഞാണേപി അനിച്ചലക്ഖണ ദസ്സനമേവ പധാനം. ഭയഞാണേ ച ആദീനവഞാണേ ച നിബ്ബിദാഞാണേ ച ദുക്ഖലക്ഖണ ദസ്സനം പധാനം. ഉപരി ചതൂസു ഞാണേസു അനത്തലക്ഖണ ദസ്സനം പധാനന്തി.

“സമുദിതേസൂ”തി അഞ്ഞമഞ്ഞം അവിനാഭാവസഹായഭാവേന സമുപ്പന്നേസു. ഇദഞ്ച അവിജ്ജാസമുദയാ രൂപസമുദയോ. തണ്ഹാസമുദയാ ഉപാദാന സമുദയോ. ആഹാര സമുദയാ രൂപസമുദയോതി പാളിവസേന വുത്തം. അപ്പഹീന വസേനാതി പാളിപദേ പന അവിജ്ജാ തണ്ഹാ ദിട്ഠാനുസയാനം അപ്പഹീനട്ഠേന സന്താനേ വിജ്ജമാനതാ ഏവ പമാണന്തി ദട്ഠബ്ബം. “സമുദേന്തീ”തി പടിസന്ധിതോ പട്ഠായ ഏകതോ ഉദേന്തി. ഉപരൂപരി ഏന്തി. ആഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. ഏകഭവഭാവേന പാതുബ്ഭവന്തീതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ “യാവമരണകാലാ”തിആദിം. “പസവന്തീ”തി പവഡ്ഢമാനാ സവന്തി, പവത്തന്തി, സന്ദന്തി. “തേസു പനാ”തി അവിജ്ജാ തണ്ഹുപാദാന കമ്മേസു. “നിരുജ്ഝന്തീ”തി തസ്മിംഭവേ ഏവ നിരുജ്ഝന്തി. തസ്മിം ഭവേ നിരോധോ നാമ ഭവന്തരേ പുന അനുപ്പാദോ യേവാതി വുത്തം “ഭവന്തരേ”തിആദി. “തം സന്തതിയം”തി തസ്മിം പച്ചുപ്പന്ന ഭവേതി വുത്തം ഹോതി. “പുന അനുപ്പാദസങ്ഖാതം നിരോധം”തി സന്തതി നിരോധോ നാമ വുത്തോ. ന നിബ്ബാന നിരോധോ. ഏതാഹി പച്ചയേ സതി, ഭവന്തരേ ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തി യേവാതി. ഇദാനി യഥാപവത്ത സന്തതീസു പരിയാപന്നാനം സബ്ബപച്ഛിമാനം നാമരൂപാനം ഖണികനിരോധവസേന അത്ഥം വദന്തോ “യഥാപവത്ത സന്തതിയോ വാ ഛിജ്ജന്തി ഭിജ്ജന്തീ”തി വുത്തം. “ഉദയബ്ബയം സമനുപസ്സന്തസ്സ ചാ”തി ഏത്ഥ കതമോ ഉദയോ നാമ, കതമോ വയോ നാമ, കഥഞ്ച തദുഭയം സമനുപസ്സതീതി ആഹ “ഉദയബ്ബയം പസ്സന്തസ്സാതി ഏത്ഥ യഥാ നാമാ”തിആദിം. തത്ഥ “തമോ ഖന്ധോ”തി തമോരാസി. “വേതീ”തി വിഗച്ഛതി. അന്തര ധായതി .“ഉദയോ”തി ഉപ്പാദോ ചേവ വഡ്ഢി ച. “വയോ”തി വിഗമനം, അന്തരധാനം. “നാനാപയോഗവസേനവാ”തി സമിഞ്ജനപ്പസാരണാദി നാനാപയോഗവസേന വാ. ഉദയപക്ഖാനം നാനാസന്തതീനം ഉദയഞ്ച ഉദയതോ. വയപക്ഖാനം നാനാസന്തതീനം വയഞ്ച വയതോതി യോജനാ.

ബോജ്ഝങ്ഗ ധമ്മേഹി സമ്പന്നത്താ ആരാധേതി അത്തനോ ചിത്തംതി ആരദ്ധോ. തുട്ഠചിത്തോതി അത്ഥോ. വിപസ്സതീതി വിപസ്സകോ. ആരദ്ധോ ഹുത്വാ വിപസ്സകോ ആരദ്ധവിപസ്സകോ. ദുവിധോഹി വിപസ്സകോ തരുണ വിപസ്സകോ ച ആരദ്ധ വിപസ്സകോ ച. തത്ഥ ഖന്ധാനം ഉദയബ്ബയം സുട്ഠു അപസ്സന്തോ ദുബ്ബലവിപസ്സകോ തരുണ വിപസ്സകോ നാമ. ഖന്ധാനം ഉദയബ്ബയം സുട്ഠു പസ്സന്തോ വിപസ്സനാ കമ്മേ ആരാധിത ചിത്തോ ബലവവിപസ്സകോ ആരദ്ധവിപസ്സകോ നാമ. യം സന്ധായ വുത്തം.

[ക]

‘സുഞ്ഞാഗാരേ പവിട്ഠസ്സ, സന്തചിത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
അമാനുസീ രതീ ഹോതി, സമ്മ ധമ്മം വിപസ്സതോ,തി ച.

[ഖ]

‘യോ ച വസ്സസതം ജീവേ, അപസ്സം ഉദയബ്ബയം;
ഏകാഹം ജീവിതം സേയ്യോ, പസ്സതോ ഉദയബ്ബയം,തി ച.

അയമിധ അധിപ്പേതോ. വിപസ്സനം ഉപേച്ച കിലേസേന്തി, മലീനഭാവം ഗമേന്തീതി വിപസ്സനുപക്കിലേസാ. പരിബന്ധന്തി നീവാരേന്തീതി പരിബന്ധകാതി ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ അന്തരായിക ധമ്മാനം നാമം. “സരീരോഭാസോ”തി

സകലസരീരതോ നിക്ഖന്തോ ഓഭാസോ. “പഞ്ചവിധാ പീതീ”തി ഖുദ്ദികാ പീതി, ഖണികാ പീതി, ഓക്കന്തികാ പീതി, ഉബ്ബേഗാ പീതി, ഫരണാ പീതീതി. “ദുവിധാ പസ്സദ്ധീ”തി അതിബലവന്തീ കായപസ്സദ്ധിചേവ ചിത്തപസ്സദ്ധി ച. വിപസ്സനാ കമ്മേ ഓകപ്പനാകാരപ്പവത്താ സദ്ധാഏവ അധിമുച്ചനട്ഠേന അധിമോക്ഖോ സദ്ധാധിമോക്ഖോ. “വീരിയം”തി തസ്മിം കമ്മേ അനിക്ഖിത്തധുരം പഗ്ഗഹിതസീസം വീരിയം. “സുഖം”തി ചിത്തസുഖം. തേനാഹ “സോമനസ്സം”തി. “വിപസ്സനാഞാണം”തി ഇന്ദവിസ്സട്ഠവജിരസദിസം ബലവവിപസ്സനാഞാണം. “സതീ”തി തസ്മിം കമ്മേ അപ്പമുട്ഠാ സതി. “തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ”തി ചിത്തസ്സ ലീനുദ്ധച്ചാദീഹി വിസമന്തേഹി വിമുത്താ തത്രമജ്ഝത്തതാസങ്ഖാതാ ഉപേക്ഖാ. “ആവജ്ജനുപേക്ഖാ”തി വസിഭാവപത്താ ആവജ്ജനസങ്ഖാതാ ഉപേക്ഖാ. “ആലയം”തി തണ്ഹാലയം. “കുരുമാനാ”തി കരോന്തീ. “സുഖുമാ തണ്ഹാ”തി കുസലേഹി മിസ്സകത്താ ഇദം അകുസലന്തിപി ജാനിതും അസക്കുണേയ്യാ സുഖുമതണ്ഹാ. “ന വതമേ”തി മമ ന ഉപ്പന്നപുബ്ബോവതാതി യോജനാ. “അസ്സാദസഹിതാ”തി ഓഭാസാദീസു അസ്സാദതണ്ഹാ സഹിതാ. “അധിമാന വസേനാ”തി അധികതരം മഞ്ഞനാവസേന. “താവദേവാ”തി നികന്തിയാ ഉപ്പത്തിക്ഖണേയേവ. “നികാമനാകാരോ”തി ഇച്ഛനാകാരോ. അസ്സാദനാകാരോ. “നികാമനസ്സവത്ഥൂ”തി നികന്തിയാ വത്ഥു. “അദ്ധാ”തി ഏകന്തേന. “ഹന്ദാ”തി ചിത്തവിസ്സട്ഠകരണേ നിപാതപദം. ഇദാനേവ നം വിസോധേമി, ന ചിരം പവത്തിതും ദസ്സാമീതി ഇമമത്ഥം ദീപേതി. “തേസ്വേവാ”തി തേസുഓഭാസാദീസു ഏവ. അട്ഠകഥായ ന സമേതി. അട്ഠകഥായം നികന്തി വിക്ഖമ്ഭനസ്സ വിസും വുത്തത്താതി അധിപ്പായോ. വിപസ്സനാപരിപാകോ നാമ വിസേസന്തരപ്പവത്തേന പാകടോതി ദസ്സേതും “സങ്ഖാരുപേക്ഖാഭാവം പത്താ”തിആദിമാഹ. വുട്ഠാനഗാമിനി വിപസ്സനാഭാവപത്തേനാതി വുത്തം ഹോതി. “ദ്വേ വിപസ്സനാ ചിത്താനീ”തി ഉപചാരാനുലോമചിത്താനി. സോ ഹി വുട്ഠാനന്തി വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. സങ്ഖാര നിമിത്തതോ വാ വുട്ഠാതി. നിബ്ബാനം ആരബ്ഭ പവത്തിതോ. യദി ഏവം ഗോത്രഭുപി വുട്ഠാനം നാമ സിയാതി. ന സിയാ. മഗ്ഗസ്സ ആവജ്ജനമത്തേ ഠിതത്താ. പടിവേധകിച്ചസ്സച സമ്മോഹ സമുച്ഛേദകിച്ചസ്സ അഭാവതോ. “സയം”തി മഗ്ഗസങ്ഖാതോ സയം. “തം സമങ്ഗീപുഗ്ഗലം വാ”തി തേന മഗ്ഗേന സമങ്ഗീപുഗ്ഗലം വാ. “വട്ടപ്പവത്തതോ ചാ”തി ആയതിം ഭവേസു അപായവട്ടപ്പവത്തതോ വാ, അട്ഠമ ഭവതോ പട്ഠായ കാമസുഗതി വട്ടപ്പവത്തതോ വാ. അവസ്സം വുട്ഠാനം ഗമേതി സമ്പാപേതീതി വുട്ഠാനഗാമിനീതി വചനത്ഥോ. “അവസ്സം വുട്ഠാനം ഗച്ഛന്തീ”തി ഇധ ഠിതാനം വുട്ഠാനതോ നിവത്തി നാമ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ഇദഞ്ച പച്ചേകബുദ്ധാനം ബുദ്ധസാവകാനഞ്ച വസേന ദട്ഠബ്ബം. സബ്ബഞ്ഞു ബോധിസത്താ പന പുബ്ബബുദ്ധാനം സാസനേ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനാ കമ്മം ആരഭന്താ അനുലോമഞ്ഞാണം ആഹച്ച ഠപേന്തീതി അട്ഠക ഥാസു വുത്തം. തത്ഥ “ആഹച്ചാ”തി ഇദം സങ്ഖാരുപേക്ഖാഞാണസ്സ മത്ഥകപത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. “ആവജ്ജനട്ഠാനിയം”തി തതോ പുബ്ബഭാഗേ കേനചി ചിത്തേന അഗ്ഗഹിതേ നിബ്ബാനാ രമ്മണേ ആവജ്ജനട്ഠാനിയം. “തം”തി ഗോത്രഭുഞ്ഞാണം. ഗോത്തം ഭവതി അഭിഭവതി ഛിന്ദതീതി ഗോത്രഭു. ഗോത്തം വാ അഭിസമ്ഭുണാതി പാപുണാതീതി ഗോത്രഭൂതി വചനത്ഥോ. കഥം പന ഗോത്രഭു ചിത്തം ഗോത്രഭുഞ്ഞാണം പുഥുജ്ജനഗോത്തം ഛിന്ദതി, അരിയഗോത്തം പാപുണാതീതി യുജ്ജേയ്യ, സോഹി പുഗ്ഗലോ തസ്മിംഖണേ പുഥുജ്ജനഗോത്തപരിയാപന്നോഏവാതി. സച്ചം. അത്തനി പന ഛിന്നത്താ

സയം ഛിന്ദതി നാമ. നിബ്ബാനസ്സ ച അരിയഗോചരത്താ തം ആരമ്മണ കരണവസേന അരിയഗോത്തം പാപുണാതി നാമാതി ദട്ഠബ്ബം. പച്ചയസത്തിവിസേസേന അത്തനോ അനന്തരേ അരിയഗോത്തം ഭാവേതി, പാതുഭാവേതീതി ഗോത്രഭൂതിപി യുജ്ജതി. "പരിച്ഛിജ്ജാ"തി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാദീഹി സബ്ബവിപ്ഫന്ദനേഹി മുഞ്ചിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. സമ്മോഹസ്സ പഹാനമേവ ദട്ഠബ്ബം. ന തേ ധമ്മേ ആരമ്മണ കരണ വസേന ജാനനം. കഥം തേ ധമ്മേ ആരമ്മണം അകരോന്തോ മഗ്ഗോ തേ ധമ്മേ പരിജാനാതി നാമാതി. കിച്ചസിദ്ധി വസേന. സോ ഹി സമ്മോഹം പജഹന്തോ ആരമ്മണം കരോന്താനിപി ഹി പുബ്ബഭാഗഞ്ഞാണാനി തപ്പഹാനകിച്ചസ്സ അസാധകത്താ ദുക്ഖ സച്ചം പരിജാനന്താനീതി ന വുച്ചന്തി. മഗ്ഗോ പന ആരമ്മണം അകരോന്തോപി തപ്പഹാനകിച്ചസ്സ സാധകത്താതം സച്ചം പരിജാനാതീതി വുച്ചതി. കസ്മാ. തതോ പട്ഠായ തസ്സപുഗ്ഗലസ്സ സബ്ബകാലം തസ്മിംസച്ചേ പരിജാനന കിച്ചസ്സ സിദ്ധത്താ. യഥാഹി ഏകോ പുരിസോ ചക്ഖുമ്ഹി പിത്തസേമ്ഹാദിദോസേഹി പലിബുദ്ധത്താ അന്ധോ ഹോതി. ന കിഞ്ചി പസ്സതി. യദാ പന സോ ഏകം തേജവന്തം അഞ്ജനം ലഭിത്വാ ചക്ഖും അഞ്ജയന്തോ സബ്ബരത്തിം നിദ്ദായതി. തസ്സ നിദ്ദായന്തസ്സേവ ചക്ഖുമ്ഹി സബ്ബദോസാ നസ്സന്തി. ചക്ഖു വിപ്പസന്നം ഹോതി. തങ്ഖണതോ പട്ഠായ സോ നിദ്ദായന്തോപി രൂപാനി പസ്സതീതി വുച്ചതി. കസ്മാ, അന്ധഭാവവിഗമേന ദസ്സനകിച്ചസ്സ സിദ്ധത്താ. ഏവമേവമിദം ദട്ഠബ്ബന്തി. ഏകദേസേന വാ ഹേട്ഠിമമഗ്ഗേസു, അനവസേസേന വാ അരഹത്തമഗ്ഗേ. "അപച്ഛാവത്തികം"തി ഏത്ഥ പച്ഛതോ ആവത്തനം പച്ഛാവത്തം. നത്ഥി പച്ഛാവത്തം അസ്സാതി അപച്ഛാവത്തികന്തി വിഗ്ഗഹോ. "പുന അനുപ്പാദധമ്മതാപത്തിവസേന നിരോധസങ്ഖാതം"തി മഗ്ഗക്ഖണേ ഏവ താനിവട്ടാനി പുന അനുപ്പാദസഭാവം ആപജ്ജന്തി, നിരുജ്ഝന്തി. തഥാ നിരോധസങ്ഖാതം. "ഉപ്പാദനസങ്ഖാതായ ഭാവനായാ"തി ഏതേന മഗ്ഗസ്സ ഏകചിത്തക്ഖണികത്താ വഡ്ഢനസങ്ഖാതായ ഭാവനായ ഓകാസോ നത്ഥീതി കത്വാ വുത്തം. അരിയമഗ്ഗം പടിലാഭത്ഥായ പന പവത്തിതാ പുബ്ബഭാഗഭാവനാപി മഗ്ഗഭാവനാ ഏവ. സാ ച അരിയമഗ്ഗം പത്വാ മത്ഥകപത്താ ഹോതി. തസ്മാ അരിയമഗ്ഗോ ഏവ മത്ഥകപത്തോ ഭാവനാനുത്തരോ ഹോതീതി ഇമിനാപരിയായേന വഡ്ഢന സങ്ഖാതായ ഭാവനായാതിപി യുജ്ജതിയേവ. അത്തനോ അനന്തരേ പവത്തം ആനന്തരികം. ആനന്തരികം ഫലം ഏതസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. തസ്സ ച തതോപരം ദ്വേ വാ തീണി വാ ഫലചിത്താനി പവത്തന്തീതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. അപനീതോ അഗ്ഗി ഏതസ്മാതി അപനീതഗ്ഗികോ. "നിബ്ബാപേന്തോ വിയാ"തി ഏതേന പടിപ്പസ്സമ്ഭനപ്പഹാനകിച്ചേന മഗ്ഗാനുകുലപ്പവത്തിം ദസ്സേതി. "തേസം"തി തേസം ചക്ഖൂനം. തം രൂപം തസ്സ പാകടം ന താവ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. "തസ്സാ"തി തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ. "പച്ചവേക്ഖനവാരേസൂ"തി ഏത്ഥ പസാദചക്ഖുനാ ദിട്ഠേ പവത്താ അനുബന്ധക വീഥിയോപി സങ്ഗയ്ഹന്തി.

ഉപരിമഗ്ഗേഹി വധിതബ്ബാ മാരേതബ്ബാതി ഉപരിമഗ്ഗവജ്ഝാ. "കിലേസവിഭാഗേസൂ"തി അസുകമഗ്ഗേന അസുകാകിലേസാ പഹീയന്തീതി ഏവം കിലേസവിഭാഗേസു. "പാളിയം"തി പടിസമ്ഭിദാ മഗ്ഗപാളിയം. വുച്ചമാനേ പന വത്തബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. മഗ്ഗങ്ഗബോജ്ഝങ്ഗാദീനം പച്ചവേക്ഖനം നാമ മഗ്ഗപച്ചവേക്ഖനമേവ. തഥാ പച്ഛാ വാ പവത്തതീതി സിദ്ധം. "അവിരുദ്ധാ ഹോതീ"തി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേന അസമേന്താപി പച്ചവേക്ഖന്താനം ഇച്ഛാനുരൂപസമ്ഭവതോതി അധിപ്പായോ. "അധിമാനനിദ്ദേസ അട്ഠകഥാസൂ"തി

വിനയേ ചതുത്ഥപാരാജികേ അധിമാനപദനിദ്ദേസ അട്ഠകഥാസു. ‘‘സോ’’തി അരിയഭൂതോ ഭിക്ഖു. ‘‘നോ ലദ്ധും ന വട്ടതീ’’തി അലദ്ധും ന വട്ടതീതി അത്ഥോ. ലദ്ധും നോ ന വട്ടതീതി വാ യോജനാ. ചതുബ്ബിധം മഗ്ഗഞ്ഞാണം ഗഹിതം. ഞാണദസ്സനവിസുദ്ധി നാമാതി വുത്തത്താ.

‘‘അഭിനിവിസനം’’തി അജ്ഝത്തം ദള്ഹതരം പതിട്ഠാനം. ‘‘നിഖാതസിനേരുപാ ദസ്സവിയാ’’തി തസ്സ പവത്തനം വിയ. ‘‘കേവലം പച്ചയായത്ത വുത്തിതായ അദിട്ഠത്താ’’തി ഏതേന ഏസോ മേ അത്താ, ന പരസ്സ അത്താതി ഏവം അത്താനം അത്തസ്സ സാമികം കത്വാ ഗഹണകാരണം വദതി. തത്ഥ കേവലസദ്ദേന പരമത്ഥ സച്ചം പത്വാ അത്തസ്സേവ അഭാവതോ ഖന്ധപഞ്ചകസ്സ അത്തനോവസായത്ത വുത്തിതം നിവത്തേതി. സമ്മുതി സച്ചം പന പത്വാ അത്തസ്സ വിജ്ജമാനത്താ മഹാജനോ അത്തനോ ഖന്ധപഞ്ചകം അത്തനോ വസായത്ത വുത്തിം മഞ്ഞമാനോ ഏസോ മേ അത്താതി ഗണ്ഹാതി. ‘‘ഖണഭങ്ഗസ്സ ച അദിട്ഠത്താ’’തി ഏതേന ഏസോ മേ സാരട്ഠേന അത്താ. ഏസോ മമ സാരോ. ഏതം മമ സരീരം. യാവ വസ്സസതംപി വസ്സസഹസ്സമ്പി ഏതം ഖന്ധപഞ്ചകം ന ഭിജ്ജതി, ന വിനസ്സതി. താവ അഹം ന മരാമി. യദാ ഏതം ഭിജ്ജതി, വിനസ്സതി. തദാ അഹം മരാമി. അഹഞ്ച മമ ഖന്ധപഞ്ചകഞ്ച അദ്വയം അനാനത്തന്തി ഏവം ഗഹണകാരണം വദതി. തത്ഥ ‘‘ഖണഭങ്ഗസ്സാ’’തി നാമരൂപധമ്മാനം ഖണേ ഖണേ ഭഞ്ജനസ്സ ഭിജ്ജനസ്സ മരണസ്സ. ഇദമ്പനമരണം സമ്മുതി സച്ചേ നത്ഥി. പരമത്ഥ സച്ചേ ഏവ അത്ഥി. തസ്മാ തം അപസ്സന്തോ മഹാജനോ അത്തനോ ഖന്ധപഞ്ചകം അത്തനോസാരം മഞ്ഞമാനോ ഏസോ മേ അത്താതി ഗണ്ഹാതീതി. ‘‘തം ദ്വയം സുദിട്ഠം കത്വാ’’തി ഖന്ധപഞ്ചകസ്സ കേവലം പച്ചയായത്ത വുത്തിതഞ്ച ഖണഭങ്ഗഞ്ച ഞാണ ചക്ഖുനാ സുട്ഠുദിട്ഠം കത്വാ. തത്ഥ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം പടിച്ചസമുപ്പാദം സുട്ഠുപസ്സന്തോ കേവലം പച്ചയായത്ത വുത്തിതഞ്ച അവസായത്ത വുത്തിതഞ്ച സുട്ഠു പസ്സതി. യോ ച അത്തനോ വസായത്തവുത്തി ന ഹോതി. സോ പരമത്ഥസച്ചം പത്വാ ഏസോ മമ സന്തകന്തിപി വത്തും നാരഹതി. കുതോ മമ അത്താതി. അപി ച, സത്തോ നാമ സഭാവതോ നത്ഥി. പഞ്ഞത്തിമത്തം ഹോതി. യോ ‘അഹന്തി വാ, മേതി വാ, മമാതി വാ, ഗയ്ഹേയ്യ. അസന്തേ ച അത്തസ്മിം കോ മമ അത്താ നാമ ഭവേയ്യാതി. ഖണഭങ്ഗോ ഹോതി. ഖണേ ഖണേ ഭിജ്ജതി. സത്തോ ച നാമ ഏകസ്മിംഭവേ ആദിമ്ഹി സകിം ഏവ ജായതി. അന്തേ സകിം ഏവ മരതി. അന്തരാ വസ്സസതംപി വസ്സസഹസ്സംപി മരണം നാമ നത്ഥി. അഞ്ഞാഹി ഖണികധമ്മാനം ഗതി. അഞ്ഞാ സത്തസ്സ. ഏവംസന്തേ കഥം ഖണികധമ്മാ സത്തസ്സ സാരട്ഠേന അത്താനാമ ഭവേയ്യുന്തി. തസ്മാ തേ അവസവത്തനട്ഠേന അസാരകട്ഠേന ച അനത്താ ഏവ. അപിച ‘‘അവസവത്തനട്ഠേനാ’’തി ഏത്ഥ വസോ നാമ സത്തസന്താനേ ഏകോ പധാനധമ്മോ. സചേ അത്താനാമ അത്ഥി. സോ ഏവ പധാനഭൂതസ്സ വസസ്സപി അത്താ ഭവേയ്യ. ഏവംസതി, യോ വസോ, സോ അത്താ. യോ അത്താ, സോ വസോതി ഭവേയ്യ. തഥാ ച സതി, രൂപം അത്താതി ഗണ്ഹന്തോ രൂപഞ്ച വസഞ്ച അത്താനഞ്ച ഏകത്തം കത്വാ ഗണ്ഹാതി നാമ. തഥാ വേദനം അത്താതി. സഞ്ഞം, സങ്ഖാരേ, വിഞ്ഞാണം അത്താതി ഗണ്ഹന്തേപി. ഏവഞ്ചസതി, സത്തോ ച ഖന്ധപഞ്ചകഞ്ച വസോ ച അത്താ ച സബ്ബമേതം ഏകത്തം ഗച്ഛതി, ഏകോ സത്തോതി സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. ന ഹി ഇമസ്മിം വസവത്തനട്ഠേ ഏകസ്സസത്തസ്സ ദ്വേ അത്താ തയോ അത്താ ബഹൂഅത്താതി സക്കാ ഭവിതും. അഥ യഥാ യഥാ സത്തസ്സ വസോ വത്തതി,

ഇച്ഛാ പവത്തതി. തഥാ തഥാ ഖന്ധപഞ്ചകമ്പി നിച്ചകാലം സത്തസ്സവസം അനുഗച്ഛേയ്യ. കസ്മാ, സത്തസ്സ ച ഖന്ധപഞ്ചകസ്സ ച വസസ്സ ച നാനത്താഭാവതോ. ഏവം അനുഗച്ഛന്തേ സതി. രൂപം മേ അത്താ, വേദനാ മേ അത്താതിആദിഗ്ഗഹണം വട്ടേയ്യ. സഭാവതോ അവിരുദ്ധം ഭവേയ്യ. ന പന തഥാ അനുഗച്ഛതി. ന ഹി ദുബ്ബണ്ണോ ദുരൂപോ പുരിസോ അത്തനോ രൂപകായം അത്തനോ വസേനേവ സുവണ്ണം സുരൂപം കാതും സക്കോതി. തഥാ ദുസ്സദ്ദോവാ സുസദ്ദം, ദുഗ്ഗന്ധോവാ സുഗന്ധം. ന ച അന്ധോവാ അനന്ധം. ബധിരോവാ അബധിരം. രോഗീവാ അരോഗം. കുട്ഠീവാ അകുട്ഠം. ഗണ്ഡീവാ അഗണ്ഡം. ജിണ്ണോവാ തരുണം. അജരം വാ അമരണം വാ കാതും സക്കോതി. നാപി അപായേസു ച അപതന്തം. പതിത്വാ വാ തതോ വിമുത്തം കാതും സക്കോതി. തഥാ ദേവോ വാ ദേവത്താ അചാവേതും. സക്കോവാ സക്കത്താ, മാരോ വാ മാരത്താ, ബ്രഹ്മാ വാ ബ്രഹ്മത്താതി. ഏസനയോ സേസഖന്ധേസുപി. തഥാ പന അവസാനുഗമനതോ പരമത്ഥ സച്ചം പത്വാ ഖന്ധപഞ്ചകേ അത്തനോ സാമികിച്ചം ഇസ്സരകിച്ചം നാമ നത്ഥി. അസാമികമേവ തം ഹോതി, അനിസ്സരം. തഥാ ച സതി, അത്താനം തസ്സ സാമിം ഇസ്സരം കത്വാ രൂപം മേ അത്താതി ഗഹണം മിച്ഛാഗഹണം നാമ ഹോതീതി. ലോകേ പന മഹാജനോ ധമ്മാനം പടിച്ചസമുപ്പാദം ന ജാനന്തി, ന പസ്സന്തി, ന പടിവിജ്ഝന്തി. തേസം പരമ്പര പച്ചയവസേന പവത്തമാനേ ഖന്ധസന്താനേ സമ്മുതി സച്ചവസേന നാനാവസവത്തനാകാരാ നാമ സന്തി. നാനാസാമി ഇസ്സരാധിപതിവോഹാരാ ച ലോകേ സന്ദിസ്സന്തി. തേ സമ്മുതി സച്ചവസേന ഉപ്പന്നേസു തേസു സാമിഇസ്സരാധിപതി വോഹാരേസു വോഹാരമത്തേ അഠത്വാ സഭാവസച്ചം മഞ്ഞന്താ മിച്ഛാഗഹണം ഗണ്ഹന്തി. ഏത്ഥ സിയാ. ന നു വസോനാമ ഇച്ഛാ. സത്തോ ച ഗന്തും ഇച്ഛന്തോ ഗച്ഛതി. ഠാതും ഇച്ഛന്തോ തിട്ഠതി. ഏവംസതി. തസ്സ ഖന്ധപഞ്ചകം തസ്സ വസായത്ത വുത്തി ഏവ ഹോതീതി. ന ഹോതി. കസ്മാ, പച്ചയായത്ത വുത്തിത്താ ഏവ. തഥാഹി ഗന്തും ഇച്ഛാനാമ ബഹിദ്ധാ ധനഹേതുവാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ. നാനാഭോഗഹേതു വാ. അഞ്ഞേന വാ നാനാകാരണേന. തത്ഥ യേസം ധനേ അസതി, യം യം ദുക്ഖം ആഗച്ഛേയ്യ കായികം വാ ചേതസികം വാ. തേസം തം തം ദുക്ഖപച്ചയാ ധനിച്ഛാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. ധനിച്ഛാ പച്ചയാ ഗന്തിച്ഛാദയോ ഉപ്പജ്ജന്തി. തഥാ നാനാഭോഗിച്ഛാ നാനാകമ്മിച്ഛാസു ചാതി. നാനാദുക്ഖഭയുപദ്ദവമൂലികാസു ഇച്ഛാസു വത്തബ്ബ മേവ നത്ഥി. തഥാ നാനാരമ്മണാനം പലോഭന ദുക്ഖമൂലികാസു ച നാനാവിതക്കാനം വിപ്ഫന്ദനമൂലികാസു ച ഇച്ഛാസു. ഏവം വസോപി പച്ചയായത്ത വുത്തികോ ഏവ ഹോതി. "ഗമനം"തി ഗമനാകാരേന പവത്തം ഖന്ധപഞ്ചകം. യേനയേനധനാദിഹേതുനാ സോ സോ വസോ ഉപ്പജ്ജതി. ഗമനമ്പി തേന തേനേവ ഉപ്പജ്ജതി ആഹാരുപത്ഥമ്ഭനാദിപച്ചയേന ച. വസോ പന ഗമനസ്സ പച്ചയേക ദേസമത്തം ഹോതി. സോ ഹി തദഞ്ഞപച്ചയേഹി വിനാ സയം ഉപ്പജ്ജിതും ന സക്കോതി. കുതോ ഗമനം ഉപ്പാദേതും. ഏവം ഠാനാദീസു. ഏവഞ്ച സതി, ഇദം ഖന്ധപഞ്ചകം പച്ചയായത്ത വുത്തികന്തിച്ചേവ വത്തും അരഹതി. നോ വസായത്ത വുത്തികന്തി. അപി ച ഗന്തും ഇച്ഛന്തോ ഗച്ഛതീതി പഞ്ഞത്തി മത്തഭൂതോ സത്തോ ഗച്ഛതി. ഖന്ധപഞ്ചകം പന ഖണിക ധമ്മത്താ ന ഗച്ഛതി. ഉപ്പന്നുപ്പന്നം തത്ഥ തത്ഥേവ ഭിജ്ജതി. സന്തതി വസേന ഗമനാകാര നിമിത്തം പഞ്ഞായതി. ഏവം അവസവത്തനം ഹോതീതി. ഹോതു തത്ഥ തത്ഥേവ ഭിജ്ജനം. അവിച്ഛേദപ്പവത്തിയാ സതി, ഗമനം സമ്പജ്ജതിയേവ. ഗമനേ ച സമ്പജ്ജമാനേ ഖണികഭിജ്ജനേന ദോസോ നത്ഥീതി ചേ. അത്ഥി. ഖണികമരണഞ്ഹി സത്തസ്സ സുസാനഭൂമി നാമ ഹോതി. അന്തരായേവാ

ആഗതേ പക്ഖലന്തേ വാ സതി, ഗച്ഛന്തോ സത്തോ യദാ കദാചി മരണം വാ നിഗച്ഛതി മരണ മത്തം വാ ദുക്ഖന്തി. കിലേസേ നിമിനാതി പവത്തേതീതി നിമിത്തന്തി വചനത്ഥോ. "വിപല്ലാസനിമിത്തം"തി ച വിപല്ലാസ ധമ്മാനം വസേന ഉപട്ഠിതം കിച്ച നിമിത്തം. തണ്ഹാ ഏവ പണിധീതി സമ്ബന്ധോ. മഹന്താനം ആദീനവാനം രാസി മഹാആദീനവരാസി. ഖന്ധേസു സുഞ്ഞതലക്ഖണം നാമ അതി ഗമ്ഭീരം ഹോതി. ഞാണസ്സേവ വിസയഭൂതം. സുഞ്ഞത ദസ്സനഞ്ച ദിട്ഠിയാ ഉജുപ്പടിപക്ഖന്തി ആഹ "സങ്ഖാരേസു സുഞ്ഞതദസ്സനവസേനാ"തിആദിം. തത്ഥ "അത്ഥ സിദ്ധി നാമാ"തി മഗ്ഗഫലപ്പടിലാഭസങ്ഖാതസ്സ അത്ഥസ്സ സിദ്ധി നാമ. അത്താതി അഭിനിവേസോ അത്താഭിനിവേസോ. ഗണ്ഹാതീതി ഗാഹോ. ഉപാദീയതീതി അത്ഥോ. ദിട്ഠിസങ്ഖാതോ ഗാഹോ ദിട്ഠിഗ്ഗാഹോ. അത്ഥാഭിനിവേസോ ച സോ ദിട്ഠിഗ്ഗാഹോ ചാതി വിഗ്ഗഹോ. തസ്സ പടിപക്ഖം അനത്താനുപസ്സനാഞാണം. അനു അനു ഭവനം ആനുഭാവോ. പരമ്പരതോ വഡ്ഢനന്തി അത്ഥോ. "തഥാ സമനുപസ്സിത്വാ"തി സുഞ്ഞതാ കാരേന സമനുപസ്സിത്വാ. വിമുഞ്ചന്തസ്സ അരിയപുഗ്ഗലസ്സ. "അനിച്ചലക്ഖണം നാമ നാതി ഗമ്ഭീരം ഹോതി. സദ്ധായപി വിസയഭൂതം. ഉന്നതിലക്ഖണോ ച അഹം മാനോ ഖന്ധേസു നിച്ചധുവവിപല്ലാസമൂലകോ സദ്ധായ ച പടിപക്ഖോതി ആഹ "അനിച്ചദസ്സനവസേനാ"തിആദിം. "നിമിത്താഭിനിവേസഭൂതസ്സാ"തി നിച്ചധുവനിമിത്താഭിനിവേസഭൂതസ്സ. "മാനഗ്ഗാഹസ്സാ"തി മാനസങ്ഖാതസ്സ ഗാഹസ്സ. "സദ്ധായ പീ"തിപിസദ്ദേന ഞാണം സമ്പിണ്ഡേതി. ദുക്ഖലക്ഖണം നാമ ഭയസംവേഗ ജനകം ഹോതി. ആരമ്മണേസു തണ്ഹാലോലസ്സ തണ്ഹാവിപ്ഫന്ദനസ്സ പടിപക്ഖം. വിസേസതോ സമാധിസ്സ അനുരൂപന്തി ആഹ "ദുക്ഖദസ്സന വസേനാ"തിആദിം. "തിണ്ണം ധമ്മാനം"തി പഞ്ഞിന്ദ്രിയ സദ്ധിന്ദ്രിയ സമാധിന്ദ്രിയ സങ്ഖാതാനം തിണ്ണം ഇന്ദ്രിയ ധമ്മാനം. "വിപസ്സനാ ഗമനവസേനേ വാ"തി വുട്ഠാനഗാമിനി വിപസ്സനാ സങ്ഖാതസ്സ ആഗമന കാരണസ്സ വസേനേവ.

ഇദാനി പുബ്ബേ യം വുത്തം 'സത്തഅരിയ പുഗ്ഗലവിഭാഗസ്സ പച്ചയഭാവപത്തിയാ ചാ'തി. തത്ഥ സത്ത അരിയപുഗ്ഗലവിഭാഗം ദസ്സേതും "തത്ഥാ"തിആദി വുത്തം. ധമ്മാനുസാരീ നാമാതി ഏത്ഥ "ധമ്മോ"തി പഞ്ഞാ വുച്ചതി 'സച്ചം, ധമ്മോ, ധിതി, ചാഗോ,തി ഏത്ഥ വിയ. തിക്ഖതരം ധമ്മം അനുസ്സരതീതി ധമ്മാനുസാരീ. പഞ്ഞാബലാനുസാരേന ആദിമ്ഹി മഗ്ഗം ലഭതീതി വുത്തം ഹോതി. അഥവാ. "ധമ്മോ"തി നിസ്സത്തനിജ്ജീവട്ഠേന സങ്ഖാര ധമ്മോ വുച്ചതി. സുഞ്ഞതദസ്സനഞ്ച നാമ വിസേസതോ സുദ്ധധമ്മ ദസ്സനം നാമ. ഇതി സുദ്ധധമ്മം അനുസ്സരതി, ഞാണഗതിയാ അനുഗച്ഛതീതി ധമ്മാനുസാരീ. ദിട്ഠിപത്തോതി ഏത്ഥ ദിട്ഠിനാമ ദസ്സനഞ്ഞാണം വുച്ചതി. ആദിതോ പട്ഠായ പരിസുദ്ധ ദസ്സനസമ്പന്നത്താ ദിട്ഠിബലേനേവ സുഖേന തം തം മഗ്ഗഫലം പത്തോതി ദിട്ഠിപത്തോ. തേനേവ ദസ്സന പഞ്ഞാബലേന കിലേസബന്ധനതോ വിമുത്തോതി പഞ്ഞാവിമുത്തോ. സങ്ഖാര ധമ്മാനം ഖണിക ധമ്മഭാവേ സുട്ഠു സദ്ദഹനം അവേച്ചപ്പസാദോ സദ്ധാ നാമ. തത്ഥ "അവേച്ചപ്പസാദോ"തി ഞാണസമ്പയുത്തപ്പസാദോ. "ഞാണം"തി ച സങ്ഖാര ധമ്മാനം ഖണികഭാവനിമിത്താനം ദസ്സനഞ്ഞാണം. താദിസേ ഹി ഞാണേ സതി, തത്ഥ അവേച്ചപ്പസാദോ നാമ ജായതി, നോ അഞ്ഞഥാതി. സദ്ധം അനുസ്സരതീതി സദ്ധാനുസാരീ. സദ്ധാബലേനേവ ആദിമ്ഹി അരിയമഗ്ഗം പാപുണാതീതി വുത്തം ഹോതി. സദ്ധാബലേന വിമുത്തോതി സദ്ധാവിമുത്തോ. "കായസക്ഖി നാമാ"തി

ഏത്ഥ സക്ഖംതി സന്ദിട്ഠം. യം സാധകന്തിപി വുച്ചതി. അത്തനോ കായേ ഏവ ലദ്ധം സക്ഖം യസ്സാതി കായസക്ഖീ. ദുക്ഖാനു പസ്സീ പുഗ്ഗലോ ഹി സംവേഗ ബഹുലോ ഹോതി. സംവേഗോ ച പധാന വീരിയസ്സ പദട്ഠാനം. സംവിഗ്ഗോ യോനിസോ പദഹതീതി ഹി വുത്തം. തസ്മാ സോ സംവേഗവസേന ഭാവനം അനുയുഞ്ജന്തോ യം യം പുരിസഥാമേന പത്തബ്ബം ഹോതി. തം തം പാപുണാതി. പാപുണന്തോ ച അത്തനോ കായേ ഏവ സക്ഖം ലഭതി. സന്ദിട്ഠം ഝാനസുഖം വാ മഗ്ഗഫലസുഖം വാ ലഭതീതി വുത്തം ഹോതി. "ഉഭതോഭാഗ വിമുത്തോ"തി അരൂപജ്ഝാനേഹി രൂപകായതോ അരഹത്തമഗ്ഗഫലേഹി നാമകായതോതി ഏവം ഉഭോഹി കായഭാഗേഹി വിമുത്തോ. ഏത്ഥ ച തയോ അരിയപുഗ്ഗലാ പഞ്ഞാധികോ ച സദ്ധാധികോ ച വീരിയാധികോ ച. തത്ഥ ധമ്മാനുസാരീ ച ദിട്ഠിപത്തോ ച പഞ്ഞാവിമുത്തോ ച പഞ്ഞാധികോ നാമ. സദ്ധാനുസാരീ ച സദ്ധാവിമുത്തോ ച സദ്ധാധികോ നാമ. കായസക്ഖീ ച ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോ ച വീരിയാധികോ നാമാതി ദട്ഠബ്ബം. അയഞ്ച പുഗ്ഗലവിഭാഗനയോ പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗനയേന വുത്തോ. അഭിധമ്മേ പന പുഗ്ഗല പഞ്ഞത്തിയം സദ്ധാവിമുത്തോ ച കായസക്ഖീ ച ദ്വേപുഗ്ഗലാ സേക്ഖേസു ഏവ വുത്താ. അരഹത്തം പത്താ പന ഏതേ ദ്വേപി പഞ്ഞാവിമുത്താ ഏവാതി ദട്ഠബ്ബാ. ഏത്ഥ സിയാ, സങ്ഖാര ധമ്മാനം ഖണിക ധമ്മഭാവേ സുട്ഠു സദ്ദഹനം അവേച്ചപ്പസാദോ സദ്ധാ നാമാതി വുത്തം. കിം പന താദിസേന സദ്ധാമത്തേന സോതാപത്തി മഗ്ഗം പാപുണാതീതി. ഏത്ഥ അമ്ഹേഹി വത്തബ്ബം നത്ഥി. ഭഗവതാ ഏവ വുത്തം. യഥാഹ മഹാവഗ്ഗേ ഓക്കന്ത സംയുത്തേ ചക്ഖു ഭിക്ഖവേ അനിച്ചം വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ, യോ ഏവം സദ്ദഹതി, ഏവം അധിമുച്ചതി. അയം വുച്ചതി സദ്ധാനുസാരീ. ഓക്കന്തോ അരിയഭൂമിം. അതിക്കന്തോ പുഥുജ്ജനഭൂമിം. സോ യേനകമ്മേന അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം ഉപ്പജ്ജേയ്യ. ന തം കമ്മം കരോതീതി. സോതം ഭിക്ഖവേ അനിച്ചം. വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീതിആദിനാ ദ്വാദസായതനാനി വിത്ഥാരേ തബ്ബാനി. തത്ഥ "വിപരിണാമീ"തി വിപരിണാമോ യസ്സ അത്ഥീതി വിപരിണാമീ. വിപരിണാമോതി ച ഖണേ ഖണേ ജീരണതാ ഭിജ്ജനതാ വുച്ചതി. "അഞ്ഞഥാഭാവീ"തി തസ്സേവ വേവചനം. "ഏവം അധിമുച്ചതീ"തി ഏതേന ഞാണസമ്പയുത്തസദ്ധം ദീപേതി. സാ ഏവ സോതാപത്തിയങ്ഗേസു ബുദ്ധേ അവേച്ചപ്പസാദേന സമന്നാഗതോ, ധമ്മേ, സങ്ഘേ അവേച്ചപ്പസാദേന സമന്നാഗതോതി വുത്താ. തത്ഥ ഞാണസമ്പയുത്തസദ്ധാ നാമ ചക്ഖാദീനം അനിച്ചനിമിത്ത ദസ്സനഞ്ഞാണേന സമ്പയുത്താ ഓകപ്പനസദ്ധാ. അനിച്ചനിമിത്തഞ്ച നാമ രൂപം അനിച്ചം ഖയട്ഠേനാതിപദേ വുത്തനയേന ചക്ഖാദിനിസ്സയാനം മഹാഭൂതാനം സന്തതി പരിവത്തനാദികം വുച്ചതി. തഞ്ഹി പസ്സന്തോ ചക്ഖാദീനം അനിച്ചഭാവേ സദ്ദഹതി, അധിമുച്ചതി. താനിപി ഖണേ ഖണേ ഏകന്തേന ഭിജ്ജതി യേവാതി സദ്ധാധിമോക്ഖം സദ്ധാവിനിച്ഛയം പടിലഭതീതി അത്ഥോ. "ബുദ്ധേ അവേച്ചപ്പസാദേനാ"തി ഏത്ഥ പന അരഹതാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധതാദീനം ബുദ്ധഗുണാദീനം ദസ്സനഞ്ഞാണേന സമ്പയുത്തോ പസാദോ അവേച്ചപ്പസാദോ നാമ. അരിയഭൂമി നാമ ദിട്ഠാനുസയ വിചികിച്ഛാനുസയേഹി പരിസുദ്ധാ അവത്ഥാഭൂമി വുച്ചതി. തേഹി സഹിതാ അവത്ഥാഭൂമി പുഥുജ്ജനഭൂമി നാമ. കഥം പന തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ പുഥുജ്ജനഭൂമിം അതിക്കന്തതാ അരിയഭൂമിം ഓക്കന്തതാ ച വിഞ്ഞായതീതി ആഹ "സോ യേനാ"തിആദിം. യോ അത്തനോ ജീവിതഹേതുപി കിഞ്ചി കമ്മപഥപത്തം അപായഗാമി കമ്മം ന കരോതി. സോ ഏകന്തേന പുഥുജ്ജനഭൂമിം

അതിക്കന്തോ, അരിയഭൂമിം ഓക്കന്തോതി വിഞ്ഞായതീതി വുത്തം ഹോതി. ഇദം സദ്ധാനുസാരിസുത്തം. അപരംപി വുത്തം ചക്ഖു ഭിക്ഖവേ വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യസ്സ ഏവം മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമതി. അയം വുച്ചതി ധമ്മാനുസാരീ തിആദി. തത്ഥ "മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമതീ"തി സദ്ധാനുസാരീവിയ സദ്ദഹനമത്തേ അട്ഠത്വാ ചക്ഖാദീനം താദിസം അനിച്ചതം സമനുപസ്സന്തോ ഥോകം ഥോകം ദസ്സനം ലഭതിയേവ. ഏവംസതി, ചക്ഖാദീനി തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ നിജ്ഝാനം ഓലോകനം മത്തസോ ഖമന്തി നാമ. ഇദം ധമ്മാനുസാരിസുത്തം. അപരംപി വുത്തം ചക്ഖു ഭിക്ഖവേ അനിച്ചം വിപരിണാമീ അഞ്ഞഥാഭാവീ. യോ ഏവം പജാനാതി പസ്സതി. അയം വുച്ചതി സോതാപന്നോ തിആദി. തത്ഥ "പജാനാതി പസ്സതീ"തി ധമ്മാനുസാരീവിയ മത്തസോ നിജ്ഝാനക്ഖമമത്തേ അട്ഠത്വാ പഞ്ഞായ പജാനാതി, ഞാണചക്ഖുനോ പച്ചക്ഖതോ പസ്സതീതി അത്ഥോ. ഇദം ദിട്ഠിപത്താദീനം സുത്തം.

"യഥാ സകം ഫലം"തി ഏത്ഥ സസ്സ അത്തനോ ഇദം സകം. യം യം സകം യഥാസകന്തി അത്ഥം ദസ്സേതി സോതാപന്നസ്സാതിആദിനാ. ഫലസമാപത്തി വീഥിയം പന അനുലോമജവനാനി ഏവ ഫലാനം ആസന്നകാരണാനി, ന മഗ്ഗജവനാനീതി ആഹ "ന മഗ്ഗാഗമനവസേനാ"തി. "സോ"തി മഗ്ഗോ. സന്തോ സംവിജ്ജമാനോ സബ്ഭാവോ. "അസ്സാ"തി മഗ്ഗസ്സ.

അനിച്ചാനുപസ്സനാ കിച്ചതോ അനിമിത്താ ഹോതി. സഭാവതോ സനിമിത്താഏവ. നിച്ചനിമിത്തസഹിതാഏവ. യതോ സാ ഏസോഹമസ്മീതിഗ്ഗഹണം ലഭതി. ഇദംപി വിപസ്സനാഞാണം അനിച്ചം ഖയട്ഠേനാതി സമനുപസ്സിതബ്ബാ ച ഹോതീതി. തത്ഥ ച അഭിധമ്മം പത്വാ സഭാവപ്പധാനം ഹോതി, ന കിച്ചപ്പധാനം. തസ്മാ അഭിധമ്മ നയേന വിപസ്സനാ അത്തനോ നിമിത്ത നാമം മഗ്ഗസ്സ ദാതും ന സക്കോതി. അയം അട്ഠകഥായ അധിപ്പായോ. കിലേസ ധമ്മാ നാമ യസ്സ ഉപ്പജ്ജന്തി, തം പുഗ്ഗലം പലിബുന്ധന്തി. സമ്ബാധം കരോന്തി. തസ്മാ പലിബോധകരാനാമ. തം പുഗ്ഗലം നിച്ചനിമിത്ത സുഭനിമിത്ത സുഖനിമിത്ത അത്തനിമിത്താനി ഗാഹേന്തി. തസ്മാ നിമിത്തകരാനാമ. തം പുഗ്ഗലം ആരമ്മണേസു ഭുസം നിഹിതം നിവിട്ഠം കരോന്തി. തസ്മാ പണിധികരാനാമ. തേ ച മഗ്ഗഫലാനി ആരമ്മണം ന കരോന്തി. മഗ്ഗഫലേഹി ച സമ്പയോഗം ന ഗച്ഛന്തി. ഏവം ആരമ്മണകരണാ ദിവസേന മഗ്ഗഫലേസു തേസം അഭാവോ. അഭാവത്താഏവ ച താനി മഗ്ഗഫലാനി അത്തനോ ധമ്മതായ തീണിനാമാനി ലഭന്തീതി ദസ്സേതും "ആരമ്മണ കരണവസേനവാ"തിആദി വുത്തം. "അത്തനോ സഭാവേനാ"തി അത്തനോ ധമ്മതായ.

"അത്തദിട്ഠിയാ ഉപ്പന്നായ ഉപ്പജ്ജന്തീ"തി ഇദം താസം ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനം അത്തദിട്ഠിയാ അവിനാഭാവം ദീപേതി. ന പന അത്തദിട്ഠിയാ താഹി അവിനാഭാവന്തി ദട്ഠബ്ബം. വിപച്ചന്തീതി അപായേസു വിപച്ചന്തി. അപായപടിസന്ധിം ജനേന്തി. ദിട്ഠസച്ചാനഞ്ച അരിയപുഗ്ഗലാനം. ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാസമ്പയുത്താ അകുസലധമ്മാ ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാഗ്ഗഹണേന ഗഹിതാതി ആഹ "ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാ വിപ്പയുത്താ"തി. "അകുസലധമ്മാചേ വാ"തി പച്ചുപ്പന്നഭൂതാ ദസാകുസലകമ്മപഥ ധമ്മാ ചേവ. "സത്തഹി ഭവേഹീ"തി ക്രിയാപവഗ്ഗേ കരണവചനം. യഥാ സത്തഹി മാസേഹി വിഹാരം നിട്ഠാപേതീതി. ക്രിയാപവഗ്ഗോതിച ക്രിയായസീഘതരം നിട്ഠാപനം വുച്ചതി.

“സത്തക്ഖത്തും”തി സത്തവാരാ. തീണി സംയോജനാനിനാമ ‘സക്കായദിട്ഠി, വിചികിച്ഛാ, സീലബ്ബതപരാമാസസംയോജനാനി,. “അവിനിപാത ധമ്മോ”തി വിരൂപം ഹുത്വാ പതനം വിനിപാതോ. അപായനിപാതോതി വുത്തം ഹോതി. “ധമ്മോ”തി സഭാവോ. നത്ഥി വിനിപാതോ ധമ്മോ യസ്സാതി വിഗ്ഗഹോ. “നിയതോ”തി സുഗതിഭവേസു നിയത ഗതികോ. സമ്മാ ബുജ്ഝതീതി സമ്ബോധി. മഗ്ഗഞ്ഞാണം. “പരായനം”തി പരഭാഗേ ഗന്തബ്ബട്ഠാനം വുച്ചതി. സമ്ബോധിസങ്ഖാതം പരായനം അസ്സാതി സമ്ബോധിപരായനോ. “അനിയമത്ഥോ”തി വാസദ്ദത്ഥോതി വുത്തം ഹോതി. വാ സദ്ദത്ഥേസു ച അനിയമത്ഥോ. ന വികപ്പത്ഥോ. വികപ്പത്ഥേഹി സതി ദ്വേ ഏവ സത്തക്ഖത്തുപരമാ ലബ്ഭന്തി. മിസ്സകഭവോന ലബ്ഭതി. അനിയമത്ഥേ തയോപി ലബ്ഭന്തി. അട്ഠകഥായം പന സമുച്ചയത്ഥസ്സ ഗഹിതത്താ ഏകോ മിസ്സകഭവോ ഏവ ലബ്ഭതി. നനു ച സദ്ദോ നാമ സമുച്ചയത്ഥേ പാകടോ, ന അനിയമത്ഥേ. തസ്മാ സമുച്ചയത്ഥോവ ഇധ യുത്തോതി ചേ. ന യുത്തോ. കസ്മാ. ദ്വിന്നം അസങ്ഗഹിതത്താ. അട്ഠകഥായം പന സമുച്ചയത്ഥം ഗഹേത്വാ തേ ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഇമസ്മിം പാഠേ അസങ്ഗഹിതാതി വുത്തം. യദി തേ ഇമസ്മിം പാഠേ അസങ്ഗഹിതാ. കത്ഥതേ സങ്ഗഹിതാ ഭവേയ്യും. ന ഹി കോചി സത്തക്ഖത്തു പരമോ നാമ ഇധ അസങ്ഗഹിതോതി യുത്തോതി. “അസ്സാ”തി തസ്സപാളിപാഠസ്സ. “ഏത്ഥ ച യസ്മാ. ല. പരമോ നാമ വുത്തോ”തി ഇദം ഉപരി ‘യേ കാമഭവേ യേവാ’തിആദിനാ ‘യേദിട്ഠം ധമ്മേ വാ’തിആദിനാ ച യോജേതബ്ബം. സോ ച സുക്ഖവിപസ്സകോ വാ പരിഹീനജ്ഝാനോ വാ ദട്ഠബ്ബോതി സമ്ബന്ധോ. “പാളിയം”തി പുഗ്ഗലപഞ്ഞത്തി പാളിയം. “ഇധ നിട്ഠാ”തി ഇമസ്മിം കാമലോകേ ആസവക്ഖയം പത്വാ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനപത്തി വസേന നിട്ഠാ. നിട്ഠാനം പരിയോസാനന്തി അത്ഥോ. കുലതോ കുലം ഗച്ഛതീതി കോലംകോലോ. ഭവതോ ഭവം ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. ഏകമേവ പടിസന്ധിസങ്ഖാതം ഭവബീജം അസ്സ അത്ഥീതി ഏകബീജീ. യോ ച ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരഹാ. തസ്സ ച ഇധ നിട്ഠാതി യോജനാ. കേന പന തിണ്ണം സോതാപന്നാനം വിസേസോ കതോതി. സത്തക്ഖത്തു പരമോ താവ കേവലം പഥമമഗ്ഗ സമ്പയുത്തേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി കതോ. ഇതരേ ദ്വേ ഉപരിമഗ്ഗത്ഥായ പവത്തിതേഹി വിപസ്സനിന്ദ്രിയേഹി കതോതി. തത്ഥ സത്തക്ഖത്തു പരമോ സബ്ബമുദുകോ ഹോതി. തതോ കോലംകോലോ തിക്ഖോ. സോ പന ഛ ഭവികോ, പഞ്ചഭവികോ, ചതുഭവികോ, തിഭവികോ, ദ്വിഭവികോതി പഞ്ചവിധോ. തത്ഥ പഞ്ചഭവികോ തിക്ഖോ. സേസാ അനുക്കമേന തിക്ഖതരാതി ദട്ഠബ്ബാ. ഏകബീജീ പന ഏകഭവികോ സബ്ബതിക്ഖോ. തത്ഥ സത്തക്ഖത്തു പരമോ കേവലേന പഥമമഗ്ഗാനുഭാവേന സിദ്ധത്താ സബ്ബമുദുകോ ഹോതി. ഇതരേ ദ്വേപകതിയാ സത്തക്ഖത്തു പരമഭാവേ ഠത്വാ ഉപരിമഗ്ഗത്ഥായ വിപസ്സനാ കമ്മം പട്ഠപേന്തി. തദാ തേസം ഇന്ദ്രിയാനി പുന വിസേസ പത്താനി ഹോന്തി, തിക്ഖാനി. തസ്മാ തേ സത്തക്ഖത്തു പരമതോ തിക്ഖാനാമ ഹോന്തീതി. “സത്തവാരതോ ഓരം വാ”തി ഇദം കോലംകോല ഏകബീജിനോ സന്ധായ വുത്തം. “ഉപരി തിണ്ണം മഗ്ഗാനം വിപസ്സനാ നിയാമേതീ”തി ഇദം ഉപരിമേ ദ്വേസോതാപന്നേ സന്ധായ വുത്തം. സത്തക്ഖത്തു പരമോപന പഥമമഗ്ഗേനേവ നിയമിതോതി ദട്ഠബ്ബം. തഥാഹി സോയേവ സങ്ഗഹപാഠേ സരൂപതോ ആഗതോ സോതാപത്തി മഗ്ഗം ഭാവേത്വാ ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാപഹാനേന പഹീനാപായഗമനോ സത്തക്ഖത്തു പരമോ സോതാപന്നോ നാമ ഹോതീതി. ഇതരേ പന ദ്വേ പാളിയം സോതാപന്ന പുഗ്ഗലവിഭാഗട്ഠാനേസ്വേവ ആഗതാതി. “യേ പനാ”തി യേ സോതാപന്ന

പുഗ്ഗലാപന. ഗാഥായം "ഇതോസത്താ"തി ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേ സത്ത സംസരാനി. "തതോസത്താ"തി തസ്മിം ദേവലോകേ സത്താതി അത്ഥോ. അങ്ഗുത്തരപാഠേ "തേനചിത്തപ്പസാദേനാ"തി മഹാസഹസ്സിലോകധാതും സരേന വിഞ്ഞാപേതും സമത്ഥസ്സ സത്ഥുഗുണേ ചിത്തപ്പസാദോ ജായതി. തേന ചിത്തപ്പസാദേന. "തേന പരിയായേനാ"തി സചേ സോ ദേവേസു ഏവ സംസരതി. സത്തക്ഖത്തും ഓപപാതിക പടിസന്ധിയോ ഗണ്ഹിത്വാ തത്ഥേവ പരിനിബ്ബായിസ്സതി. യദി മനുസ്സേസു ഏവ സംസരതി. സത്തഗബ്ഭസേയ്യക പടിസന്ധിയോ ഗണ്ഹിത്വാ ഏത്ഥേവ പരിനിബ്ബായിസ്സതി. ഏവം ദേസനാ വാരേന ചുദ്ദസ കത്വാ ദേസിതേന പരിയായേനാതി അത്ഥോ. "തം വീമംസിതബ്ബം"തി വദന്തേന ടീകാചരിയേന സയം ചുദ്ദസപടിസന്ധിയോവ ഇച്ഛതീതി ദീപേതി. ഇദാനി തം ചുദ്ദസപടിസന്ധിവാദം പടിക്ഖിപന്തോ "വിഭങ്ഗേ പനാ"തിആദിമാഹ. "വിഭങ്ഗേ"തി അഭിധമ്മേ ഞാണവിഭങ്ഗേ. നത്ഥി ഠാനമസ്സാതി അട്ഠാനം. "ഠാനം"തി മൂലകാരണം. നത്ഥി അവകാസോ അസ്സാതി അനവകാസോ. "അവകാസോ"തി പച്ചയകാരണം. "യം"തി ക്രിയാപരാമസനം. യം നിബ്ബത്തേയ്യ, തം നിബ്ബത്തനം അട്ഠാനം. സോ നിബ്ബത്തന ധമ്മോ അനവകാസോതി യോജനാ. "അഭിസങ്ഖാര വിഞ്ഞാണസ്സാ"തി സത്തഭവതോ ഉദ്ധം കാമഭവേ പടിസന്ധിജനകസ്സ കുസലാ കുസലകമ്മ വിഞ്ഞാണസ്സ. "നിരോധേനാ"തി സോതാപത്തി മഗ്ഗക്ഖണേ ഏവ നിരോധനേന. നിരുജ്ഝന്തീതി സമ്ബന്ധോ. "നാമഞ്ച രൂപഞ്ചാ"തി യേ നാമ രൂപധമ്മാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും. ഏതേ നാമ രൂപധമ്മാ ഏത്ഥ ഏതസ്മിം അഭിസങ്ഖാര വിഞ്ഞാണ നിരോധക്ഖണേ നിരുജ്ഝന്തീതി യോജനാ. "യഥാവുത്തനയേനേവാ"തി തേന പരിയായേനാതി വുത്തപ്പകാരനയേനേവ. "തദേകട്ഠമോഹസ്സാ"തി തേന രാഗേന തേന ദോസേന ഏകസ്മിം ചിത്തേ ഏകതോ ഠിതസ്സ മോഹസ്സ. ന ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാ സമ്പയുത്തസ്സ മോഹസ്സ. തസ്സ പഠമമഗ്ഗേ ഏവ പഹീനത്താ. നാപി ഉദ്ധച്ചചിത്തസമ്പയുത്തസ്സ മോഹസ്സ. തസ്സ ചതുത്ഥമഗ്ഗേ ഏവ പഹാതബ്ബത്താ. ഉപ്പജ്ജന്താ രാഗദോസമോഹാ. "ധമ്മികേസൂ"തി ധമ്മേന സമേന ഉപ്പന്നേസു. "യതോ"തി യംകാരണാ. ബലവന്തകാരണാതി അത്ഥോ. "തേസം"തി സോതാപന്നാനം. "സല്ലിഖന വസേനാ"തി ബഹലപക്ഖം ഥൂലഭാഗം സുട്ഠുലിഖനവസേന. അധിച്ചുപ്പത്തി നാമ പുബ്ബേ യഥാപവത്തം കാലം അധിച്ച അതിക്കമ്മ ഉപ്പത്തി . ഉപ്പജ്ജന്താനമ്പി രാഗദോസമോഹാനം. "തേസം പീ"തി സകദാഗാമീനമ്പി. "മേഥുനവത്ഥു സമായോഗോ ഇച്ഛിതോ"തി ജായമ്പതീനം മേഥുനകമ്മസമായോഗോ നാമ സകദാഗാമീനം അത്ഥീതി ഇച്ഛിതോ. ഥേരോഹി അധിച്ചുപ്പത്തിമത്തം ഇച്ഛതി. പരിയുട്ഠാനമന്ദതം ന ഇച്ഛതി. സകദാഗാമീനം പുത്തധീതരോപി സന്ദിസ്സന്തീതി വദതി. "മഹാഅട്ഠകഥായം പടിക്ഖിത്തോ"തി ഥേരസ്സ മനോരഥമത്തംതി വത്വാ പടിക്ഖിത്തോ. ഇദം സബ്ബം അട്ഠസാലിനിയം വുത്തം. "ഛക്കനിപാതേ"തി അങ്ഗുത്തരേ ഛക്കനിപാതേ. "മിഗാസാളവത്ഥുമ്ഹീ"തി മിഗാസാളനാമികായ ഉപാസികായ വത്ഥുമ്ഹി. കേചി ഇമം വത്ഥും ദിസ്വാ മഹാഅട്ഠകഥാവാദം ന രോചേന്തി. മഹാസിവത്ഥേരവാദം രോചേന്തി. "അബ്രഹ്മചാരിനോ"തി മേഥുന ധമ്മാ അപ്പടിവിരതസ്സ. "സകദാഗാമിത്തം ബ്യാകതം"തി തസ്മിം കാലങ്കതേ സോ ബ്രാഹ്മണോ ഇധ സകദാഗാമിഭാവം പത്വാ തുസിതാകായം ഉപപന്നോതി ഏവം തസ്സ യം സകദാഗാമിത്തം ഭഗവതാ ബ്യാകതം. "അധിഗമവസേനാ"തി സകദാഗാമിഭാവം പടിലാഭവസേന. ന പന അബ്രഹ്മചാരിനോ സതോ അധിഗമവസേനാതി അധിപ്പായോ. മരണാസന്നകാലേപി ഹി

സിക്ഖാപദാധിട്ഠാനേന സഹ ഉപരിമഗ്ഗഫലാധിഗമനം നാമ തിക്ഖപഞ്ഞസ്സ അരിയസാവകസ്സ ന ദുക്കരന്തി. ഏതേന കേസഞ്ചി ഥേരവാദരോചനം പടിക്ഖിത്തം ഹോതി. "സകിംദേവ ഇമംലോകം ആഗന്ത്വാ"തി ഏതേന ഇതോ പരലോകം ഗമനസ്സ ച തതോ പുന ഇധാഗമനസ്സ ച സിദ്ധത്താ അയം പുഗ്ഗലോ സുദ്ധേന മഗ്ഗനിയാമേന കാമഭവേ ദ്വിക്ഖത്തു പരമോനാമ ഹോതീതി സിദ്ധോ. കഥം. ഇധ പത്വാ തത്ഥ നിബ്ബത്തിത്വാ ഇധ പരിനിബ്ബായീ, തത്ഥ പത്വാ ഇധ നിബ്ബത്തിത്വാ തത്ഥ പരിനിബ്ബായീതി. സേസാപന ചത്താരോ വിപസ്സനാനിയാമേന സിദ്ധാ ഹോന്തീതി വിഞ്ഞായതി. കതമേ ചത്താരോ. ഇധ പത്വാ ഇധ പരിനിബ്ബായീ. തത്ഥ പത്വാ തത്ഥ പരിനിബ്ബായീ. ഇധ പത്വാ തത്ഥ പരിനിബ്ബായീ. തത്ഥ പത്വാ ഇധ പരിനിബ്ബായീതി. ഏത്ഥ ച തീസു സോതാപന്നേസു ഏകോസത്തക്ഖത്തു പരമോ ഏവ മഗ്ഗനിയാമേന സിദ്ധോ. സേസാ പന ദ്വേ സോതാപന്നാ വിപസ്സനാനിയാമേന സിദ്ധാ. ഛ സകദാഗാമീസു ദ്വേ ഏവ മഗ്ഗനിയാമേന സിദ്ധാ. സേസാ പന ചത്താരോ വിപസ്സനാനിയാമേന സിദ്ധാ. തത്ഥ മഗ്ഗസിദ്ധേസു സോതാപന്ന സകദാഗാമീസു സങ്കരോ നത്ഥി. വിപസ്സനാസിദ്ധേസു പന സങ്കരോ അത്ഥി. അത്ഥതോ അവിരുദ്ധേ സതി, വോഹാരമത്തേന സങ്കരേ ദോസോ നത്ഥീതി ദട്ഠബ്ബം. ആഗന്ത്വാതി പാഠവസേന ആഗമനതോതി വുത്തം. ആഗന്താതി പന പാഠോ യുത്തോ. ആഗമനസീലോ ആഗമന ധമ്മോ ഹുത്വാ സകദാഗാമീ നാമാതി അത്ഥോ. അനാഗന്ത്വാ ഇത്ഥത്തന്തി ഏത്ഥപി ഏസേവനയോ. അരഹതോ ഭാവോ അരഹത്തം. അരഹത്ത മഗ്ഗം. ദക്ഖിണായ വിപത്തികരാനാമ അപ്പപ്ഫല അപ്പാനിസംസകരാ. സമ്പത്തികരാ നാമ മഹപ്ഫല മഹാനിസംസകരാ. സീലക്ഖന്ധാദിഗുണാ നാമ സീലക്ഖന്ധ സമാധിക്ഖന്ധ പഞ്ഞാക്ഖന്ധ വിമുത്തിക്ഖന്ധ വിമുത്തിഞ്ഞാണ ദസ്സനക്ഖന്ധഗുണാ. "ദക്ഖിണേയ്യേസൂ"തി ദക്ഖിണാരഹ പുഗ്ഗലേസു. "ധുരം"തി പധാനസീസട്ഠാനിയം വുച്ചതി. സദ്ധാ ഏവ ധുരം അസ്സാതി സദ്ധാധുരോ. ഏവം പഞ്ഞാധുരോ. കസ്മാ പനേത്ഥ വീരിയധുരോ ന ഗഹിതോതി. പാളിയം സദ്ധാവാഹീ മഗ്ഗം ഭാവേതി, പഞ്ഞാവാഹീ മഗ്ഗം ഭാവേതീതി വുത്തം. ന പന വുത്തം വീരിയവാഹീ മഗ്ഗം ഭാവേതീതി. തസ്മാ ന ഗഹിതോതി. കസ്മാ പന വീരിയവാഹീ മഗ്ഗം ഭാവേതീതി ന വുത്തന്തി. വുച്ചതേ. മഗ്ഗം ഭാവേന്തസ്സ നാമ ആദിമ്ഹി ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനം പഹാനായ കമ്മം മഹന്തം ഹോതി. കസ്മാ, അപായമൂലകത്താ. തത്ഥ സദ്ധാ ച വിചികിച്ഛാ ച ദ്വേ ഉജുപ്പടിപക്ഖാ ഹോന്തി. യസ്മിം ആരമ്മണേ സദ്ധാ നിവിസതി, തസ്മിം വിചികിച്ഛാ നത്ഥി. യസ്മിം വിചികിച്ഛാ നിവിസതി, തസ്മിം സദ്ധാ നത്ഥി. തഥാ പഞ്ഞാദിട്ഠിയോ ച ഉജുപ്പടിപക്ഖാ. യത്ഥ പഞ്ഞാ, ന തത്ഥ ദിട്ഠി. യത്ഥ ദിട്ഠി, ന തത്ഥ പഞ്ഞാതി. അപി ച സദ്ധാ അത്തനോ വിസയേ ദിട്ഠിം വിധമതിയേവ. പഞ്ഞായ വിചികിച്ഛാവിധമനേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. തസ്മാ ആരദ്ധ വിപസ്സകോ അനിച്ചാദീസു അവേച്ചപ്പസാദമത്തേനപി ദിട്ഠിവിചികിച്ഛായോ പജഹിത്വാ സദ്ധാനുസാരിഭാവഞ്ച സുട്ഠുതരം പസീദിത്വാ സദ്ധാവിമുത്തഭാവഞ്ച പാപുണാതി. പഞ്ഞായ അനിച്ചാദീനി നിജ്ഝാനക്ഖമം കത്വാ ധമ്മാനുസാരിഭാവഞ്ച സുട്ഠുതരം പസ്സിത്വാ ദിട്ഠിപത്തപഞ്ഞാ വിമുത്തഭാവഞ്ച പാപുണാതി. വീരിയം പന ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാനം പടിപക്ഖമത്തമ്പി ന ഹോതി. അഥ ഖോ താസം സഹായോപി ഹോതി, ധുരഭൂതഞ്ച. പഗ്ഗഹലക്ഖണഞ്ഹി വീരിയം. തം സദ്ധംപി പഗ്ഗണ്ഹാതി, പഞ്ഞംപി പഗ്ഗണ്ഹാതി, ദിട്ഠിംപി പഗ്ഗണ്ഹാതി, വിചികിച്ഛമ്പി പഗ്ഗണ്ഹാതിയേവ. കുതോപന അത്തനോ സഭാവേന ദിട്ഠിവിചികിച്ഛായോ

പജഹിതും സക്ഖിസ്സതി. തസ്മാ ഇമസ്മിം ഠാനേ വീരിയവാഹീതി ച വീരിയധുരോതി ച ന വുത്തോതി. കായസക്ഖിമ്ഹി പന സദ്ധാ ച പഞ്ഞാ ച സമബലാ ഹോന്തി. വീരിയഞ്ച സയം സമ്മപ്പധാനട്ഠാനേ ഠത്വാ തദുഭയം ഉപബ്രൂഹേതി. സോ ച പുഗ്ഗലോ തദുഭയബലേന ദിട്ഠിവിചികിച്ഛാദയോ പജഹിത്വാ കായസക്ഖിഭാവം പാപുണാതി. അട്ഠവിമോക്ഖേ വാ ഉപ്പാദേത്വാ ഉഭതോഭാഗ വിമുത്തഭാവം പാപുണാതി. ഇമേസു പന ദ്വീസു പുഗ്ഗലേസു വീരിയസ്സ ഥാമോ സുട്ഠു പാകടോ. തസ്മാ ഇമേ ദ്വേ വീരിയാധികാത്വേവ വത്തബ്ബാ. ന വീരിയധുരോതി. ചതുപ്പടിപദാ നാമ ദുക്ഖാപടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ. ദുക്ഖാപടിപദാ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാ. സുഖാപടിപദാ ദന്ധാഭിഞ്ഞാ. സുഖാപടിപദാ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാ. തിവിധവിമോക്ഖോ നാമ സുഞ്ഞതോ വിമോക്ഖോ. അനിമിത്തോ വിമോക്ഖോ. അപ്പണിഹിതോ വിമോക്ഖോ. "തയോ അന്തരാ പരിനിബ്ബായിനോ"തി ഏത്ഥ ആയുകപ്പസ്സ പരിയന്തം അപത്വാ അന്തരാ ഏവ കിലേസപരിനിബ്ബാനപത്താ അന്തരാപരിനിബ്ബായീ നാമ. സോ തിവിധോ. ആയുകപ്പസ്സ പഥമഭാഗേ പരിനിബ്ബായീ, ദുതീയഭാഗേ, തതീയഭാഗേതി. ഇമേ തയോ അന്തരാ പരിനിബ്ബായിനോ നാമ. ഉപഹച്ചപരിനിബ്ബായീ നാമ ആയുകപ്പ പരിയന്തേ പരിനിബ്ബായീ. ഉദ്ധം മുഖോ വട്ടസോതോ ഏതസ്സാതി ഉദ്ധംസോതോ. അകനിട്ഠം അവസ്സം ഗമിസ്സതീതി അകനിട്ഠഗാമീ. വിപസ്സനാ കമ്മം സസങ്ഖാരം സപ്പയോഗം കത്വാ പരിനിബ്ബായീ സസങ്ഖാര പരിനിബ്ബായീ. സങ്ഖാരരഹിതേന സുഖേന വിപസ്സനാ കമ്മേന പരിനിബ്ബായീ അസങ്ഖാര പരിനിബ്ബായീ. "ദ്വാദസ സോതാപന്നാ"തി ഏകബീജികാ തയോ. തേ ഏവ ചതൂഹി പടിപദാഹി ഗുണിതാ ദ്വാദസ. ദ്വാദസ സകദാഗാമിനോ പുബ്ബേ വുത്തനയാ ഏവ.

ഏകച്ചാനം ഏവ അനാഗാമി അരഹന്താനം ഏവ. "അജ്ഝോസിതസ്സാ"തി അധിഓസിതസ്സ. മമേവിദന്തി നിട്ഠാനം കത്വാ ഠപിതസ്സ. ഗിലിത്വാ ഠപിതസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. ബഹലേന ഥൂലേന കാമരാഗേന വിമുത്താ ബഹലരാഗവിമുത്താ. ആരുപ്പേസു ച തസ്സോ അരൂപസമാപത്തിയോ ഏവ അത്ഥി. ന ചതസ്സോ രൂപസമാപത്തിയോ. തസ്മാ തത്ഥ അനുപുബ്ബനിരോധോ ന ലബ്ഭതി. "ആദിതോ പട്ഠായാ"തി അട്ഠസു സമാപത്തീസു പഥമജ്ഝാന സമാപത്തിആദി. തതോ പട്ഠായ. അനുപുബ്ബനിരോധോ നാമ പഥമജ്ഝാനേ പടിഘസഞ്ഞാനാനത്തസഞ്ഞാനം നിരോധോ. പടിഘസഞ്ഞാ നാമ പഞ്ചവിഞ്ഞാണസഞ്ഞാ. നാനത്തസഞ്ഞാ നാമ കസിണ നിമിത്തതോ അഞ്ഞേസു നാനാരമ്മണേസു പവത്തമനോവിഞ്ഞാണ സഞ്ഞാ. ദുതീയജ്ഝാനേ വിതക്ക വിചാരാനം നിരോധോതിആദിനാ അനുപുബ്ബ നിരോധോ. "തതോ പഞ്ചമജ്ഝാനം"തി പഞ്ചകനയേന വുത്തം. അട്ഠസമാപത്തി വചനം പന ചതുക്കനയേന വുത്തം. തദുഭയംപി പുഗ്ഗലാനുരൂപം ലബ്ഭതിയേവ. യുഗനന്ധം നാമ ദ്വന്ദബന്ധനം, സമഥവിപസ്സനാനം യുഗനന്ധന്തി വിഗ്ഗഹോ. "സമാപജ്ജന വുട്ഠാന വിപസ്സനാവസേനാ"തി ഏത്ഥ വസിഭാവപത്തം സമാപജ്ജനഞ്ച വുട്ഠാനഞ്ച ഗഹേതബ്ബം. അത്തനോ സരീരാ ബദ്ധേസു പരിക്ഖാരേസു സമാപത്തിബലേനേവ അന്തരായാഭാവതോ വിസും അധിട്ഠാതബ്ബ കിച്ചം നത്ഥീതി വുത്തം "അത്തനോ സരീരാബദ്ധേ പരിക്ഖാരേ ഠപേത്വാ"തി. "നാനാബദ്ധാനീ"തി നാനാഠാനേഹി ആബദ്ധാനി. നാനാഠാനേസു ഠപിതാനീതി വുത്തം ഹോതി. "പരിസ്സയേനാ"തി അന്തരായേന. മാവിനസ്സന്തൂതി വാ നാനാബദ്ധ അവികോപനം അധിട്ഠാതബ്ബം. തദാ വുട്ഠഹാമീതിവാ സങ്ഘപ്പതിമാനനം അധിട്ഠാതബ്ബം. ഏവം സത്ഥുപക്കോസനംപി.

“അദ്ധാനപരിച്ഛേദോ”തി അത്തനോ ജീവിതകാലസ്സ ഉപപരിക്ഖണം. മരണഞ്ഹി നാമ സമാപത്തിബലേനപി പടിബാഹിതും ന സക്കാഹോതി. അന്തോ സമാപത്തിയഞ്ച മരണേ സതി സബ്രഹ്മചാരീസു കത്തബ്ബവത്തം ന കരേയ്യ. ഏതഞ്ഹി വത്തം യം അരിയസാവകാനം മരണാസന്നേ സബ്രഹ്മചാരീനം വാ ഉപട്ഠാകാനം വാ അപ്പമാദകഥാനു സാസനികമ്മം. സമാപത്തിയം വാ അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം ഗരഹാ വിവജ്ജനത്ഥം. ഏവഞ്ഹി തേ ഗരഹേയ്യും. ഗോതമസാവകാനം നിരോധസമാപത്തി നാമ ഏകം മരണമുഖം. യം സമാപജ്ജന്തോ അസുകോ ഭിക്ഖു മരണം ഗച്ഛതി. അനരിയ കമ്മം ഹേതന്തി.

“യദത്ഥം”തി പടിപത്തി രസസ്സാദത്ഥം. “തദത്ഥേ”തി തസ്മിം അത്ഥേ. നിരാമിസ സുഖം നാമ ആമിസരഹിത സുഖം. ദുവിധഞ്ഹി സുഖം സാമിസസുഖഞ്ച നിരാമിസസുഖഞ്ച. തത്ഥ യേ ലോകേ ഇട്ഠ കന്ത മനാപിയാ പഞ്ചകാമഗുണാ നാമ അത്ഥി. തേ കിലേസേഹി ആമസിതബ്ബത്താ ആമിസാ നാമ. യഞ്ചസുഖം തേ ആമിസേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി, തം സാമിസസുഖം നാമ. യം ലോകേ ദിബ്ബം സുഖം മാനുസകം സുഖന്തി മമായന്തി. യഞ്ച അനുഭവന്തം മഹാജനം സബ്ബാനി അപായഭയ വട്ടഭയാനി സമ്പരിവാരേന്തി. ഝാനസുഖ മഗ്ഗസുഖ ഫലസുഖ നിബ്ബാനസുഖം പന നിരാമിസസുഖം നാമ. യം നേക്ഖമ്മസുഖന്തി ച പവിവേകസുഖന്തി ച ഉപസമസുഖന്തി ച സമ്ബോധിസുഖന്തി ച വിമുത്തിസുഖന്തി ച അരിയസുഖന്തി ച അനവജ്ജസുഖന്തി ച വുച്ചതി. യഞ്ച അനുഭവന്തം അരിയജനം സബ്ബാനി അപായഭയ വട്ടഭയാനി സമ്പരിവജ്ജന്തി. “അസ്സാദിതബ്ബട്ഠേനാ”തി കിലേസപലിബോധേഹി വിമുത്തത്താ വിപുല ഗമ്ഭീര സന്ത പണീതരസത്താ ച അഹോസുഖം അഹോസുഖന്തി ഉദാഹരന്തേനപി അസ്സാദിതബ്ബട്ഠേനോതി.

കമ്മട്ഠാനസങ്ഗഹാനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

**നിഗമഗാഥാസു.**

**൩൩൨.** ചരിതബ്ബന്തി ചാരിത്തം. ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മജാതം. “കുലാചാരേനാ”തി കുലപരമ്പരതോ ആഗതേന ആചാരേന. “ഞാതി മിത്ത ധന ഭോഗസമ്പത്തിയാ”തി ഹേതുഅത്ഥേ കരണവചനം. “വിസാലേ”തി വിപുലേ. “തേനാ”തി തസ്സപദസ്സ വിഭത്യന്ത ദസ്സനം. “സദ്ധായാ”തി രതനത്തയേ അവേച്ചപ്പസാദസദ്ധാവസേന. “അഭിവുഡ്ഢാനം”തി ഹാനഭാഗിയ ഠിതിഭാഗിയഭാവം അതിക്കമ്മവിസേസഭാഗിയ നിബ്ബേധഭാഗിയ ഭാവപത്തിവസേന അതിസ്സയ വുഡ്ഢാനം. “പരിസുദ്ധാനഞ്ചാ”തി അത്തുക്കംസന പരവമ്ഭനാദി ദോസേഹി പരിസുദ്ധാനഞ്ച. നം നം ജനം പാതിരക്ഖതീതി നമ്പോ. ദിട്ഠദിട്ഠേസു മേത്താവിഹാരീതി വുത്തം ഹോതി. ആവ്ഹാതബ്ബോതി അവ്ഹയോ. നാമം. നമ്പോ ഇതി അവ്ഹയോ അസ്സാതി നമ്പവ്ഹയോതി വചനത്ഥോ. “പണിധായാ”തി പത്ഥേത്വാതി അത്ഥം നിവത്തേതി “ഭുസം നിധായാ”തിആദിനാ. “ഉപാദായ പടിച്ചാ”തി തസ്സ പദസ്സ പരിയായദസ്സനമേതം. “അത്തനോ മന്ദബുദ്ധീനം”തി പച്ഛക്ഖേ ധരമാനാനന്തി അധിപ്പായോ. തേനാഹ “പച്ഛിമേ ജനാനം വാ”തി. അനുകമ്പനം അനുകമ്പോ. കഥം നു ഖോ ഇമേ ജനാ അഭിധമ്മത്ഥേസു സുഖേന ആജാനേയ്യുന്തി ഏവം പവത്തോ ചിത്തബ്യാപാരോ. അത്ഥതോ അനുദയസങ്ഖാതാ കരുണായേവ. തേനാഹ “അനുദയം കാരുഞ്ഞം”തി. “പത്ഥിതം”തി വാ സാധുവതസ്സ യം ഥേരോ

ഏവരൂപം പകരണം കരേയ്യാതി ഏവം ചിരകാലം പത്ഥിതം ആസിംസിതന്തി അത്ഥോ. “ഖുദ്ദസിക്ഖാടീകായം”തി പോരാണടീകം സന്ധായ വുത്തം. സോമവിഹാരോത്ഥേവ പഞ്ഞായിത്ഥ തസ്മിം ദീപേതി അധിപ്പായോ. ഗാഥായം “അഥാ”തി തസ്മിംകാലേ. “ഏത്ഥാ”തി ഏതസ്മിം നഗരേ. “സദ്ദോ”തി കസ്മാ രാജാ ഏവരൂപം മങ്ഗലഹത്ഥിം ബ്രാഹ്മണാനം അദാസി. നേതം പതിരൂപം യം രഞ്ഞാ കതന്തി ഏവം പവത്തോ അമനാപസദ്ദോ. “ഭേരവോ”തി ഭീരുതാജനകോ ഭയാനകോ. “സിവീനം”തി സിവിരട്ഠവാസീനം. “രട്ഠവഡ്ഢനേ”തി രട്ഠം വഡ്ഢേതീതി രട്ഠവഡ്ഢനോ. ഹത്ഥിനാഗോ. സോ ഹി ലക്ഖണസമ്പന്നോ ആജാനിയോ ഹോതി. യസ്മിം രട്ഠേ തം അഭിമങ്ഗലം കരോന്തി, തസ്മിം രട്ഠേ ദേവോ സമ്മാ വസ്സതി, നാനാഭയുപദ്ദവാ തസ്മിം നുപ്പജ്ജന്തീതി ലോകസമ്മതോ മങ്ഗലഹത്ഥീ ഹോതി. തേന വുത്തം “സിവീനം രട്ഠവഡ്ഢനേ”തി. “വിത്ഥിണ്ണോ”തി വിത്ഥാരിതോ. അതിവിത്ഥാരോതി വുത്തം ഹോതി. ധനീയന്തി മഹാജനേഹി ദട്ഠും പത്ഥീയന്തീതി ധഞ്ഞാ. മഹിദ്ധികാ. അധിവസന്തി ഏത്ഥാതി അധിവാസോ. ധഞ്ഞാനം അധിവാസോതി സമാസോ. അജ്ഝാവസിംസു ഏത്ഥാതി അജ്ഝാവുത്ഥം. കിത്തിഗുണവസേന ഉദേന്തി ഉഗ്ഗച്ഛന്തീതി ഉദിതാ. ഉദിതാനംപി ഉദിതോതി വിഗ്ഗഹോ. തേനാഹ “നഭമജ്ഝേ”തിആദിം. സാരജ്ജനം സാരദോ. വിഗതോ സാരദോ യസ്സാതി വിസാരദോ. വിസാരദസ്സ ഭാവോ വേസാരജ്ജം. പരിയത്തിയം വേസാരജ്ജം പരിയത്തിവേസാരജ്ജം. തേപിടകപരിയത്തിയം വേയ്യത്തിയഞ്ഞാണം. തം ആദി ഏതിസ്സാ പഞ്ഞായാതി പരിയത്തിവേസാരജ്ജാദി പഞ്ഞാ. പാപതോ ലജ്ജനസീലാതി ലജ്ജിനോതി ആഹ “പാപഗരഹിനോ”തി. പാപം ധമ്മം ഗരഹന്തിആദീനവം കഥയന്തി സീലേനാതി പാപഗരഹിനോ. “അനുസ്സരന്തൂ”തി പുനപ്പുനം സരന്തു. വിസേസേന ഭവന്തി വേപുല്ലം ഗച്ഛന്തീതി വിഭവാ. പുഞ്ഞാനി ച താനി വിഭവാചാതി പുഞ്ഞവിഭവാ. വിപുലപുഞ്ഞാനീതി ദസ്സേതും “വിപുലാനം”തിആദിമാഹ. അനുത്തരിയ ധമ്മാ നാമ ദസ്സനാനുത്തരിയ സവനാനുത്തരിയാദയോ. ലോകേ ബഹൂസു ദസ്സനേസു ഇതോ ഉത്തരം അഞ്ഞം ദസ്സനം നാമ നത്ഥീതി ദസ്സനാനുത്തരിയം. രതനത്തയദസ്സനം. ചതുസച്ചദസ്സനഞ്ച. രതനത്തയഗുണകഥാസവനം , ഖന്ധായതന ധാതു സച്ചപടിച്ചസമുപ്പാദകഥാസവനഞ്ച സവനാനുത്തരിയം നാമ. തേസു രതനത്തയാദീസു സദ്ധാ പടിലാഭോ ലാഭാനുത്തരിയം നാമ. തേസമേവ പുനപ്പുനം സരണം അനുസ്സതാനുത്തരിയം നാമ. രതനത്തയേ ചതൂഹി പച്ചയേഹി വാ വത്തപ്പടിവത്തകരണേന വാ പരിചരണം പാരിചരിയാനുത്തരിയം നാമ. ബുദ്ധപഞ്ഞത്താസു തീസു സിക്ഖാസു സമാദായ സിക്ഖനം സിക്ഖാനുത്തരിയം നാമ. താദിസേ പഞ്ഞാവദാതഗുണസോഭാദികേ ഗുണേ അവസ്സം ഭജന്തി പാപുണന്തീതി താദിസഗുണഭാഗിനോ. “ഭവിസ്സാമാ”തി ഭവിതും ഉസ്സാഹം കരിസ്സാമാതി വുത്തം ഹോതി.

**ദീപനിയാ നിഗമഗാഥാസു.**

“ബസ്ഹ്യുസുഞ്ഞചമ്മേകമ്ഹീ”തി ഏത്ഥ “ബസ്ഹ്യൂ”തി അട്ഠസങ്ഖ്യായ സങ്കേത വചനം. “ചമ്മം”തി ദ്വിസങ്ഖ്യായ. ഏകഞ്ച ദുകഞ്ച സുഞ്ഞഞ്ച അട്ഠചാതി ഗണനക്കമോ. സഹസ്സ ദ്വിസത അട്ഠസങ്ഖാതേ സാകേതി അത്ഥോ. ഏസനയോ പരതോ “നവപഞ്ച ചമ്മേകമ്ഹീ”തി പദേപി. ഗാഥാവണ്ണനാസു. നഗരതി ന ചവതീതി നഗരം. ഥാവരിയന്തി വുത്തം ഹോതി. “രഞ്ജേതീ”തി

രമേതി. ഖേമസുഭിക്ഖതാദിഗുണേഹി അനാഗതേ ജനേ ഗമാപേതി, ആഗതേ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്തും ന ദേതീതി വുത്തം ഹോതി. രോഹിതമിഗാ നാമ സുവണ്ണവണ്ണമിഗാ. "സാകേ"തി സാകനാമേന രഞ്ഞാ പുന സങ്ഖതത്താ ഇമം കലിയുഗം സാകന്തി വുച്ചതി. യം ഏതരഹി സാക്രരാജന്തിപി വോഹരന്തി. സാകരാജാ ച നാമ ഉത്തരാപഥേസു ഏകോ ഗന്ധാരരാജാ. യം ജേട്ഠകം കത്വാ ഭിന്നലദ്ധികാ വജ്ജീഭിക്ഖൂ ഇമം ധമ്മ വിനയം മഹാസങ്ഘികം നാമ സങ്ഗഹം ആരോപേന്തി. സോ ച ധമ്മവിനയസങ്ഗഹോ ഉത്തരാപഥേസു വത്തതി. വേസാലിയം യസത്ഥേര സങ്ഗഹോ പന ദക്ഖിണാപഥേസൂതി. ചത്താരിയുഗാനി നാമ ലോകേ പഞ്ഞപേന്തി സത്യയുഗം, ദ്വാപരയുഗം, തേത്രയുഗം, കലിയുഗ,ന്തി. യുഗന്തി ച ആയുപരിമാണം വുച്ചതി. ഇദാനിപന കലിയുഗം വത്തതി. തേന വുത്തം "സാകേതി കലിയുഗേ"തി. പാപയുഗേതി അത്ഥോ. "ല തീ"തി സാലിക്ഖേത്താനം സോധനട്ഠാനത്താ ഏവം മ്രമ്മദേസവോഹാരേന ലദ്ധനാമം അരഞ്ഞം. തം പന മുംരവാനഗരസ്സ ഏസന്നേ പഞ്ചധനുസതികേ പദേസേ ജാതം. "വിസ്സുതേ"തി വിസേസേന കിത്തിതേ. സാരഞ്ച അസാരഞ്ച വിവേചേന്തി വിചാരേത്വാ ജാനന്തിസീലേനാതി സാരാസാര വിവേകിനോതി വചനത്ഥോതി.

ഇതി പരമത്ഥദീപനിയാ അനുദീപനാ നിട്ഠിതാ.

൧. പരമത്ഥദീപനീ നാമ, യേന ഥേരേന സാ കതാ.

തേനേവേ സാ കതാ ഹോതി, അയം തസ്സാനു ദീപനീ.

൨. അട്ഠസത്തദ്വയേകമ്ഹി, സാകേ സാ ജേട്ഠമാസകേ.

കാളേ നവമിയം ദിവാ, മജ്ഝന്ഹികേ നിട്ഠം ഗതാ.

അനുദീപനീ നിട്ഠിതാ.